

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Nagl, C.7.10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.7.10

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.7.10

Early European Books. Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.7.10

INCUNABULI

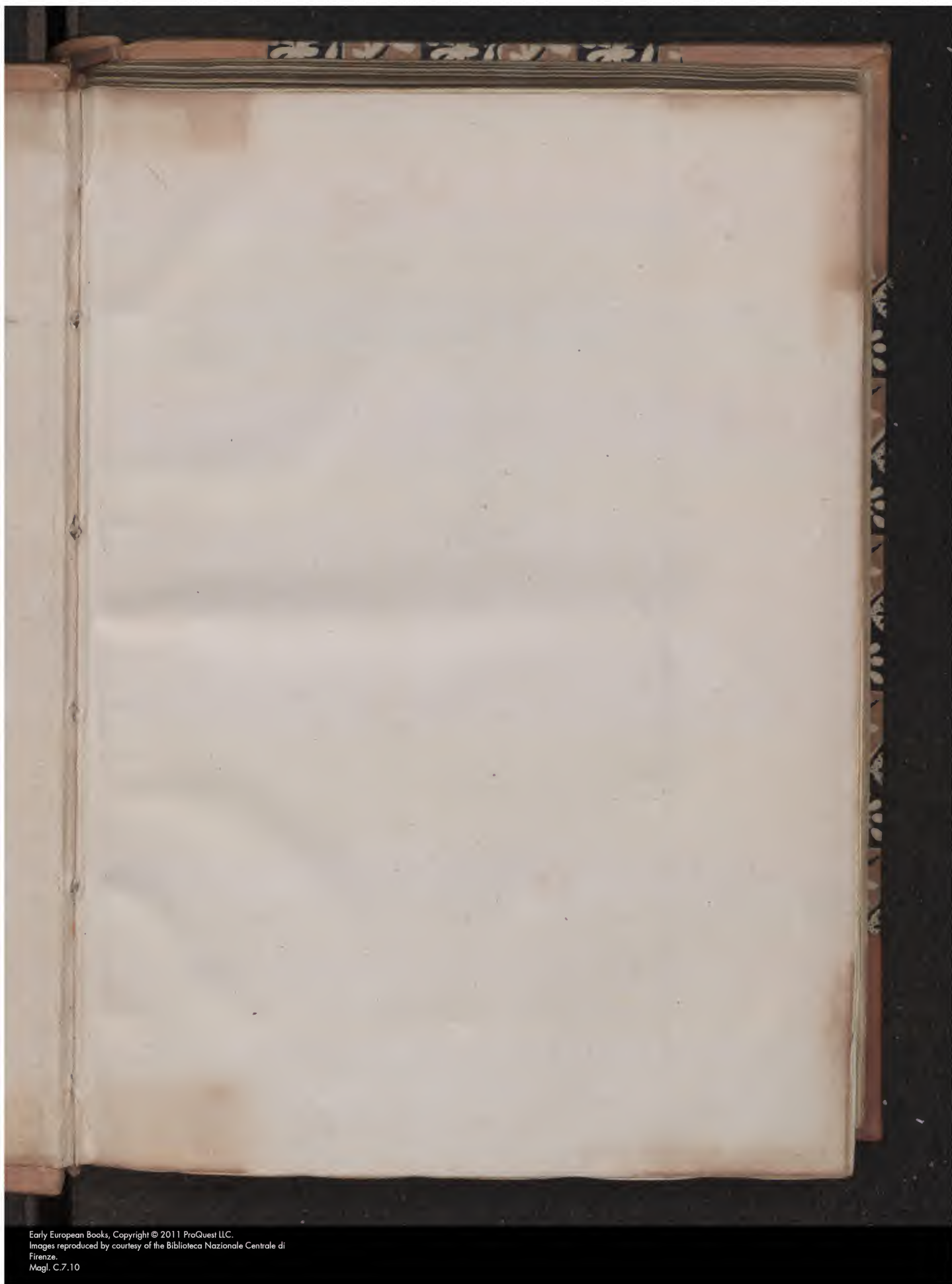
C

7

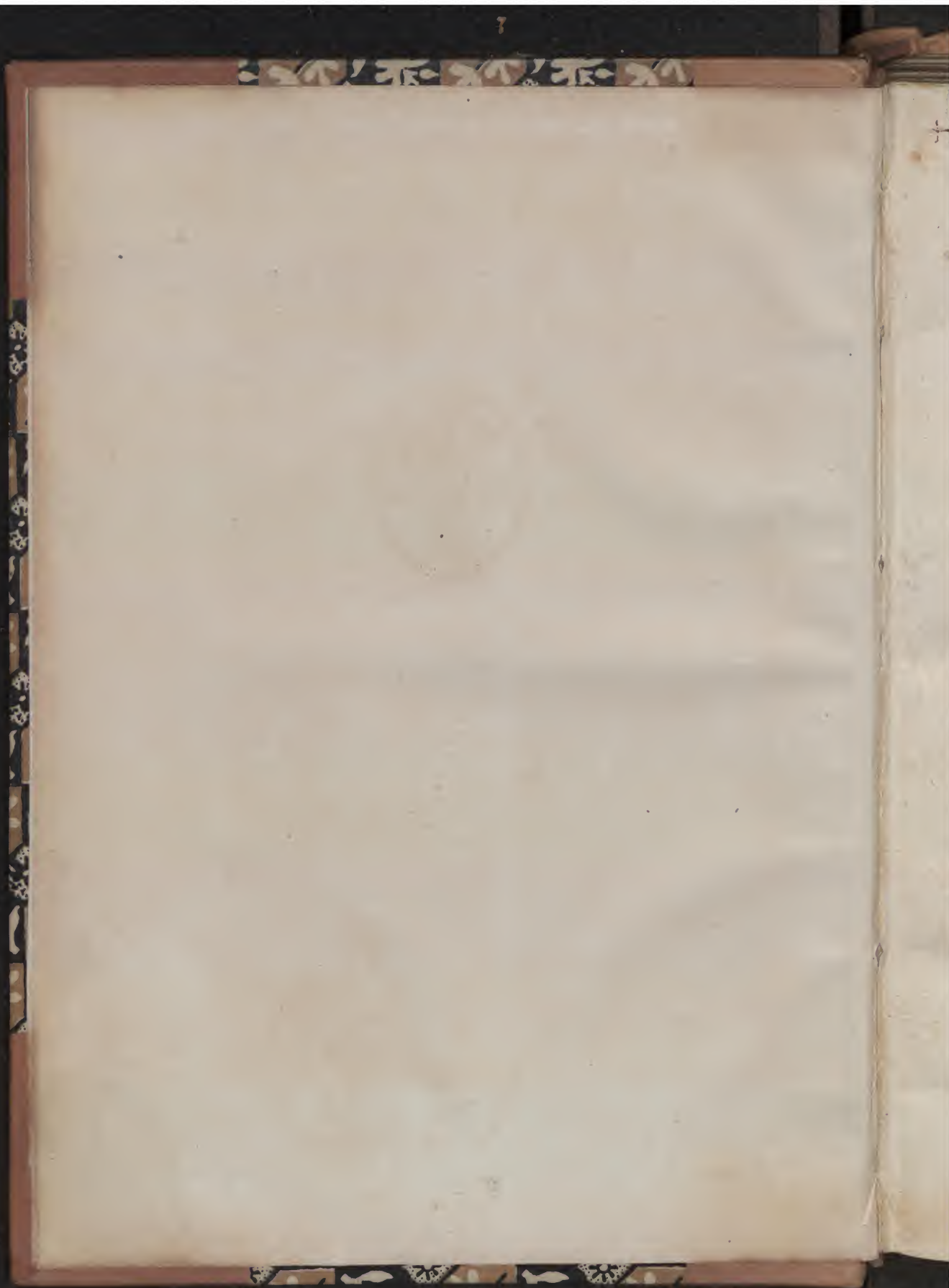
10

Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

C. 7. 10

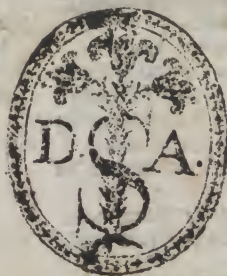

Hic liber e. Bart. Juliani de terminis eius. 2. non. floren.

Tractatus et sermones compilati a
reuerendissimo domino domo Pe
tro de Alliaco. sacre theologie do/
ctore.

Adm. Lr. ——— et amicor.

Ex biblioteca m. Michaelis.

Contenta in hoc uolumine

In hoc volumine continentur tractatus
et sermones compilati a reuerendissimo
domino domino Petro de Alliaco sacre
theologie doctore. quondam cancellario
Parisiensi. postea Anticeni. episcopo et La-
meraceni. Deinde sancte romane ecclesie
cardinali. Et primo

- 1 Speculum considerationis.
- 2 Compendium premeditationis. Et habet
duos tractatus.
De quatuor gradibus scale spiritualis ex
dictis beati Bernardi.
Uerbum abbreviatum super psalterio.
Deuota meditatio seu expositio super ser-
monibus beati psalmi In te domine speravi.
Item deuota meditatio seu expositio super
reliquos versus eiusdem psalmi.
Alia deuota meditatio super psalmum Ju-
dica me deus etc.
Expositio super cantica canticorum.
Tractatus super septem psalmos penite-
tiales.
Tractatus de oratione dominica.
Oratio dominica anagogice exposita.
Deuota meditatio super Aue Maria.
Tractatus super cantico beate marie.
Tractatus super cantico Zacharie.
Tractatus super cantico Symeonis pro-
phete.
Epylogus de qua druplici exercicio spi-
rituali.
Tractatus de duodecim honoribus san-
cti Ioseph uiri Marie
Tractatus de anima.

- 108 Sermo primus de aduentu domini
- 112 Sermo secundus de eodem.
- 115 Sermo tertius de aduentu domini et spe-
cialiter de aduentu ad iudicium.
Sermo de natiuitate domini.
Item adhuc sermo de eadem festiuitate.
Sermo de circumcisione.
Sermo de septuagesima
Sermo factus Constantie in concilio ge-
nerali. dominica in medio quadragesime.
Sermo in die resurrectionis.
Sermo in die Penthecostes.
Item adhuc sermo de eodem festo.
Modus uel forma eligendi summum po-
puli.
Sermo de sancta trinitate.
Item constitutio eiusdem sancte trinitate

tis Benedicti pape. tunc. que facta est occa-
sione predicti sermonis.

- Sermo de sancto Grisogono martire.
- Sermo de sancto Ludouico Karoli re-
gis Sicilie filio episcopo Tholosano.
- Sermo adhuc de eodem.
- Sermo de omnibus sanctis.
- Sermo adhuc de eadem festiuitate.
- Sermo factus in synodo Cameracensi.
- Item adhuc sermo de et in eodem.
- Oratio facta in synodo super illo euange-
lio Designauit dominus et alios. lxxij.
- Sermo de sancto Dominico.
- Sermo de sancto Francisco.

Capitula specul. consi.

Incipit speculū considerationis editum siue compilatū per reuerendū in christo patrē dominū Petrū de Billvaco sacre theologie doctorem. ac episcopū Lateranensem. et postea cardinalē et.

Ractatus se

quens qui speculum considerationis intitulat tres partes scilicet tres considerationes continet. Prima

pars habet sex capitula.

Primo triplicem considerationē pponit.

Secundo primā considerationē psequitur.

Tertio piculum plationis pcludit.

Quartum de tentationibus et turbationibus cure pastoralis.

Quintū de laude vite quiete et claustralis.

Sextum de his que iuuant ad purgationem viciozū.

Secūda pars habet nouem capitula.

Primo secundā considerationē psequitur.

Secundum de tribus virtutibus theologis.

Tertium de quatuor virtutibus cardinalibus

Quartum de distinctione virtutum cardinaliū scilicet quosdam philosophos.

Quintum de virtutū distinctione scilicet philosophos peripatheticos.

Sextū de virtutibus principibus ad prudentiā.

Septimum de virtutibus pertinentibus ad temperantiā.

Octauum de virtutibus pertinentibus ad fortitudinem.

Nonū de virtutibus pertinentibus ad iusticiā.

Tercia pars. xij. capitula continet.

Primū tertiam considerationē psequitur.

Secundum de actiue et contemplatiue vite comparatione.

Tertium de his que ad contemplationē disponendo preueniunt.

Quartum de his que ad contemplationem iuuando proficiunt.

Quintum de his que contemplationem consummando perficiunt.

Sextum de consideratione eozū quod nos sumus vel que in nobis sunt.

Septimum de consideratione eozū que

iuxta seu propensos sunt.

Octauum de consideratione eozū que contra nos sunt.

Nonum de consideratione eozū que p nobis seu propter nos sunt.

Decimum de contemplatione eozū que supra nos sunt.

Undecimum de contemplatione in beatis animabus.

Duodecimum de contemplatione in angelicis spiritibus.

Tredecimum de contemplatione in diuinis perfectionibus.

Decimūquartum de tribus gradibus considerationis.

Decimūquintum de differentia cogitationis. meditationis. et contemplationis.

Decimūsextum de sex generibus cōtemplationis.

Decimumseptimū de triplici celo anime et de sex correspondētibz aliis contemplationis.

Decimūoctauum de varijs modis et qualitatibus contemplationis.

Decimūnonum de varijs gradibus trium modorum contemplationis.

Vicesimū de sex documentis acquirēde et conseruande contemplationis.

Vicesimūprimū de quibusdā notādijs circa perfectionē contemplationis.

Incipit speculum considerationis.

Wiskus es qui

q a mundi sollicitudine elongasti fugiens et iuxta verbū prophete manēs in solitudine ad tranquillitatem vite quietioris migrasti ut ppositum tuū firmius stabilias. stabiliusq confirmes. Te ipsum ad quid veneris diligenter interroga. et assidua meditatione per ea que in hoc considerationis speculo perspexeris tibi ipse respondeas.

a 2

Speculum

Triplicem considerationem proponit
capitulum primum.

De primis igitur considera

te principaliter ad tria. ad que omnis humane vite tendere debet intentio. Hoc est ad viciōū purgationē. ad virtutū plantationem. et per hec ad premiorū qualem cūq; prestationē venisse. Nam vere sic est q; quicūq; ab exteriorū tēporaliū turbatione ad interiorē spūaliū vacationē p̄ diuinā vocationē quasi d; scola vanitat; p̄ scalā vitatis attrahūtur. nō nisi prius expurgatis vicij; et complātatis virtutibus. ad illam eternorū premiorū suauitatem quantū in hac transitoria vita conceditur videndā. et vtrūq; p̄ gustādam subleuant. talibus enim p̄phetā dicitur Sustate et videte quoniam suauis est dominus.

Primam considerationē prosequit capitulum secundum.

Quantū autē ad huius considerationis principium id est ad purgationem viciōū p̄tinet. audi et diligenter attende terribilem diuine scripture sententiā Omne inquit quod est in mūdo. aut est concupiscētia carnis. aut concupiscētia oculorū. aut superbia vite. Viciōū voraginem. Nūmū infelicē maleq; securū qui in tanta tamq; periculosa tēpestare sese feliciter aut secure stare fallaciter seductus existimat. Quid ergo aliud restat nisi vt ab huius mūdi turbido mari. in portū quiete salutis euadas. vbi nō solum tuorū sed et alienorū viciōū carib; dim ac scillaz effugias. Sed vbi hūc portum queras aut vbi inuenias considera. profecto si expientie credis illum querere securus et facil; inuenire poteris in claustrali solitudine. q̄ in sollicitudine pastoralis. Queris cur ita sit. Nam illa suorum tū. ista p̄o et suorū et alienorū peccatorū curam gerit. Vis scire quorū. Certe ouium et agnorū. certe hedorū et quod terribilius est et luporū. si enim pastores curā habes ouium id est simplicium subditoz

curam agnorū. id est mediocriū et malorū curam hedorū ac luporū id est puerorū errantium et seuiētiū. Quot enī tales lupos et seculares et ecclesiasticos hodie t̄pi patiat ouile quibus pastoralis cure sollicitudo iugiter p̄turbatur. quis enumerare sufficiat. Et tamen tuū est officium. pusillum gregem ab huiusmodi luporū seuitia defendere. tuum est officiū ecclesiasticū ouile nunc verbo p̄dicationis. nūc exemplo conuersationis. nūc subsidio temporalis sustentatiōis suauiter pascere. qū q; p̄o baculo spūalis correctiōis salubriter p̄cutere. et nōnunq; gladio seuerioris excoicationis seuiētis obstinationis cōtumaciā coercendo ferire. Tuum ergo ē officiū sic omnīū peccata quodāmodo tuis hūeris supporre. Deu q̄ insuauem iugum et vere on; grauissimū angelicis cūa humeris formidandum.

Periculum prelacionis concludit capitulum tertium.

Ecce huius oneris p̄odus exper tus erat sanct; ille rex et p̄pheta dauid qui ad deum lacrimabiliter exclamabat Induxisti nos in laqueum. posuisti tribulationes in dorso nostro. imposuisti homines. i. hoīum peccata super caput nostra. Qualis et quātus et q̄ fortis et multiplex tribulationū laqueus. De te felicem si de illorū numero fueris in quorū p̄sona p̄ psalmistaz canit. laqueus contritus est et nos liberati sum. Quid ergo dicemus An pastorālē sollicitudinē condēnamus Absit. Sed etiam laudātes et reuerentes eius onera primescimus fragiles et infirmi. eius picula formidamus debiles et multipliciter imperfecti. Qui fortel et p̄fecti sunt cum Dauid sarcinam hanc a deo tamen sibi impositam patienter sustineant. et tamē cum Dauid eam lamētabiliter desceant. Qui autē debilis et imperfectus est eā a dorso suo excutiat. ac tā oneroso periculo et periculoso oneri libēs cedat. q; si hoc facere supioris sui non sinat autoritas. tunc ille sic oneris obedientiā reuerenter ferat. vt honoris reuerentiam non arroganter suscipiat. nec eam sibi sed deo attribuēs. illud dauidicū memoriter teneat Nō nobis dñe nō nob. sed noi tua gloria.

De tērationib; et turbatōib; cure pastoralis.

considerationis

Capitulum quartum.

Ed hec hacten^{us} de alienis peccatis. nūc de proprijs videamus. Cōsidera ergo in sollicitudine pastora-
 li quot & q̄varie occurrant tentationes & occasiones peccatorū. Ibi quippe delicta ibi diuicie. ibi populares honores. Et q̄bus triplex illa quam supra meminim^{us} viciozū vorago nascitur. Ex delicijs. s. concupiscentia carnis. ex diuicijs concupiscentia oculozū. ex honoribz supbia vite. Et q̄s nesciat nimis esse difficile. non dicam vincere sed fugere. in delicijs gule & luxurie voluptatem. in diuicijs inordinate auaricie cupiditate. in honoribz superbe glorie vanitate. Quis preterea ex hac pcella enata re poterit sine multiplici perturbatōe vite. lesione fame. ac pplexitate conscientie. Hunc vita in sua virtute concutit. nūc fama in suo honore scandalizat. nunc pscientia in sua pace molestat imo pene dicitur. Quis enim pplexas cōscientie nodos euoluat. quibz iste status inuoluit. nunc in gubernatione domus ac familie. officiariorū quoq; & literaliū ministrorū. nūc in acquisitione. conseruatione ac dispensatione temporalium. in defensione iurū. in discussione litium. nunc in administratione spūalium. in correctione morū. in vana q̄q; ambiguitate. ac ambigua fluctuatione casuū dubiorū incessanter emergentium animū lacerantiū ac in diuersa & aduersa trahentiū. Hec sunt igit aliaq; innumera magis descendenda lacrimis q̄ literis describenda. que in pastoralis sollicitudine mentis quietem & spūalem tranquillitatē perturbant. que cum miris & inenarrabilibz modis viciozū occasione pbeant. minime ad eozū expurgationē proficiunt. sed offiunt matime.

De laude vite quiete et claustralis.

Capitulum quintum.

Cōtra p̄o claustralis solitudo ab huiusmodi p̄turbatōibz quicquid ad purganda peccata liberius poterit intendere. & corrigenda p̄terita. & fugienda p̄sentia. & p̄cauēda futura. Cur ita. quia cum tres sint aduersarij. mūdus caro. diabolus. quibus impugnat humanū genus & ad peccata atq; vicia. puocat illa solitaria et spūalis tranquillitas ē velut castrum munitissimū vbi eozū insidijs

ac machinamentis resistit. Ibi quippe mūdi vanitas p̄ternit. carnis vilitas despicitur & fallax diaboli malignitas facilius euitatur. Ibi contra hoz aduersariorum insultus. tres turrez fortissime firmis stabilitate ac stabiliter firmate sūt. Cōtra mūdi auariciā volūtaria paupertas. p̄tra carnis concupiscentiā mundicia et castitas. contra diaboli supbiam obedientia & humilitas. Quid p̄la. Ibi aduersus huiusmodi hostiū ictus & iacula. ieiunijs. vigilijs. orationibz. alijsq; regularibz disciplinis tanq; armis spūalibz humana fragilitas pugnādo ac resistēdo protegit. Quid dico pugnando ac resistendo p̄regit. imo p̄o ibi non sufficit peccatis atq; vicijs pugnando resistere. sed ea deuota religio sagit vincēdo repellere. repellēdo purgare. purgando radicit^{us} extirpare.

De his que iuuāt ad purgationē vitiorum.

Capitulum sextum.

Ed quomō inq̄es hoc potest hūana fragilitas efficere. sane cū hoc non possit virtute p̄pria sed dei specialiter auxiliāte gratia. Ipa tamē ad hoc ex sua erga deum humiliatōe roborat. et ab hūmili sue cōditionis meditatione iuuat. Hoc est si hūiliter meditet sue generationis ingressum miserabile. sue conuersationis p̄gressum culpabile. sue dissolutionis egressum damnabile. Si diligenter p̄sideret sue carnalis originis vilitatē vite p̄sentis labilitatē. future mortis necessitatem. Vilitas originis humane ostendit. quia hōmo de humo imo de humore spermatico format. In culpa p̄cipitur. in pena nascit. Labilitas p̄sentis vite declarat et infirmitate corpis ex debilitate senectutis. et instabilitate temporis.

Necessitas mortis future demonstrat ab originali culpa. a temporali pena. a corporalī miseria. Sed heu cū mors ista sit inenitabilis ac irremocabilis. tū incerta ē mortis hora et indeterminabilis. Eūq; eam multa & magna mala p̄cedāt. & maiora plerūq; imitent. maxima deniq; subsequunt videlz terribilitas iudicij. acerbitas purgatorij vlt horēda p̄alitas inferni. Hec sunt nouissima nostra ad q̄ sapienter intelligenda & iugiter memorāda scriptura diuina nos excitat. Utinā inq̄

Speculum

saperent et intelligerent ac nouissima pro-
uiderent. Et iterum. Demorare nouissima
tua et in eternum non peccabis. Sane ubi
frequens ac feruens horum meditatio me-
tem occupat. non ibi peccatorum ac vicio-
rum pullulat. non ibi gula carnis cupi-
scentiam prouocat. non luxuria maculat. non
superbia inflat. non inuidia murmurat. non
ira inflammatur. non auaricia stimulat. non
accidia inquietat. Ac ideo cum septiformis
huius nequitie radix extirpat. omnis pla-
ratio vitiosa purgatur.

Secunda pars

Secunde partis primum capitulum se-
cundam considerationem prosequitur.

Primum ergo

breuiter de prima considera-
tione. hoc est de purgatione
vicio-um. Hunc quod ad secun-
dam attinet de plantatione virtutum prose-
quatur. De caute adeo inexta sunt ut
vnum ad aliud inseparabiliter consequimur.
Est quippe humanus animus velut ager
spiritualis in quo dum expurgantur vicio-
rum spine. consequens est ut in eo virtutum pla-
tatione inferantur. Sicut ergo primum sic et se-
cundum. Facilius in solitudine religionis
quam in plationis sollicitudine operamur. Qua
in re illud considerandum nobis est. quod reli-
gio est quasi scola virtutis acquirende et
perseruande. Prelatio vero quasi scala vir-
tutis iam acquisite et perfecte. ac non solus
in se sed in alios exercende. illa ergo infe-
rior. ista superior. illa suauior. ista sublimi-
or. illa quietior. ideo facilior. ista comuni-
or. ideo fertilior. Quapropter sumopere
cauendum. ne vel religiosus plationis solli-
citudine velut infructuosam despiciat. vel
prelatus religionis solitudine velut inu-
tilem contemnat. sed ille plationi honorem
iste religioni amorem exhibeat. Qui pro pa-
storalem curam habet. ac ideo vitam clau-
stralem et solitariam tranquillitatem non
omnino sequi valet. hanc tamen suspirans
desideret. et eam utcumque potest imitari stu-
deat. et in animo suo claustrum sibi ac spua-
lem solitudinem constituat. ubi sese vires
quas suas recolligat ut sic facilius vel virtu-
tes acquirat. vel acquisitas custodiat.

De tribus virtutibus theologicis

Capitulum secundum.

Ed iam de virtutibus plantatione
loquamur. earum numerum atque
ordinem describamus. Sunt ita
septem virtutes quasi prelatus septem prin-
cipales in orto spirituali. Ex quibus cere-
rarum virtutum rami nascuntur. Harum
tres prime ac precipue sunt fides. spes. ca-
ritas. que theologicæ. id est diuine nomi-
nantur. quia principaliter animam ordinant
ad finem supremum qui deus est. Virtutes
autem alie circa ea que ad finem sunt ver-
santur. Fide ergo bonitatis finis agnosci-
mus. caritate desideramus. spes pro fiduci-
am obtinendi habemus. Fide agnoscimus
quo debemus credere. caritate ad illud ar-
mamur peruenire. spes confidimus prin-
cipere. Cumque anime nostre vires imperfecte
in suis actibus ac diminute sint. vis rati-
onalis in cognoscendo. vis concupiscibili-
lis in volendo. vis irascibilis in exequen-
do. Fides est directio cognitionis in ro-
nali. Caritas est ordinatio volitionis in co-
cupiscibili. Spes est fortificatio executionis
in irascibili. Quia vero ardua est via
qua in deum tenditur et anime viribus in-
accessibilis nisi diuina virtute iuvetur. Ideo
fides diuine veritatis. spes diuine potesta-
ti. caritas diuine bonitati penitus innititur.
Per fidem deus sue veritatis lumen ani-
mam dirigit. Per spem sue potestatis iu-
uamen erigit. Per caritatem sue bonita-
tis dulcedine trahit. trahendo suauiter al-
licit. alliciendo secum eam spiritualiter vnit.
et tanquam virginem castam sibi desponsando
coniungit. Virginitas enim mentis in hoc
consistit ut fides sit integra. spes solida. ca-
ritas sincera.

De quatuor virtutibus cardinalibus.

Capitulum tertium.

Int autem alie quatuor virtutes
Prudentia. temperantia. fortitu-
do. iusticia. que cardinales comu-
niter nominantur. Vel propter earum premi-
nentiam. aut principalitatem qua ceteris vir-
tutibus moralibus preferuntur. ut alie ad
eas quodammodo reducuntur. Vel quia
sicut hostium cardini sic moralis conuer-
satio eis innititur. Vel quia sicut cardo
stabilis manet in quo hostium virtus sic

considerationis

be virtutes stabiles sunt. licet ea circa que versant illa videlicet quibus ad ultimum finem utendum est continua mutabilitate volunt. Prudentia igitur animam tenet in rationabili veritate. ne ab ea per ignorantiam. errorem aut curiositate recedat. Temperantia eam tenet in mediocri necessitate. ne per superfluitatem aut diminutionem excedat. Fortitudo tenet in animi equalitate et quodam equali stabilitate ne aduersitas eum deiciat. Iusticia in proximi utilitate ne ei noceat sed utiliter proficiat. De itaque virtutes in homine motus virtutum aie dirigunt. Prudentia actum rationalis quod est bonum et malum discernere. Temperantia actum concupiscibilis. qui est velle bonum delectabile. Fortitudo actum irascibilis. qui est aggredi arduum et sustinere difficile. Iusticia pro actus hominis quos alie virtutes dirigunt respectu sui. vires omnes circueundo dirigit respectu proximi. Harum quoque virtutum numerus et sufficiencia ex eorum officiis declaratur. Prudentia quasi lumen preferens intellectum dirigit. Triplex autem alia virtus eam quasi lucem sequens affectum perficit. videlicet temperantia respectu eius quod infra nos est. fortitudo respectu eius quod contra nos est. Iusticia pro respectu eius quod intra nos est. aut supra nos est id est proximi et dei. Prudentia ergo est in eligendis. temperantia in utendis. fortitudo in tolerandis. iusticia in distribuendis. Harum preterea virtutum effectus contra quatuor originales defectus militant. contra ignorantiam prudentie cognitio. contra concupiscentiam temperantie moderatio. contra infirmitatem fortitudinis roboratio. contra malignitatem iusticie reuerentia. His denique quatuor virtutibus velut quatuor preciosis lapidibus christi spiritus se corona quasi totidem stellis rutilans decorat. Prudentiam habet a parte anteriori ut caueat a malis futuris. Iusticiam a parte posteriori. ut satius faciat de preteritis. temperantiam a dextris ne eleuet in prosperis fortitudinem a sinistris ne succumbat in aduersis.

De distinctione virtutum cardinalium secundum quosdam philosophos.

Capitulum quartum.

¶ Quidam autem philosophi predi-
ctas virtutes varijs gradibus distin-

terunt. dicentes quatuor esse quaternaque genera virtutum. Ex his prime politice nominantur. secunde purgatorie. tercie animi iam purgati. quarte exemplares. Politice sunt hominis in quantum sociale animal est. His boni viri reipublice consulunt et verbes tuerunt. His parentes venerantur. liberos amant. primos diligunt. Prudentie vero hominis politici officium est vniuersa que cogitat vel agit ad rationis normam dirigere ac nihil preter rectum velle vel facere. Temperantie nihil appetere penitentium. in nullo moderatiois legem excedere sub iugo rationis cupiditatem domare. Fortitudinis est animum supra periculi metum agere. nihilque nisi turpia timere. tolerare fortiter vel aduersa vel prospera. Iusticie vero seruare vnicuique quod suum est.

Secunde virtutes quas purgatorias vocant. hominis sunt in quantum diuinitatis capax est. solusque animus eius expedit. qui decernit se a corporis contagione purgare. et quodam humanorum fuga. solus se ingerere diuinis. De sunt ocioforum quod rerum publicarum actibus se sequestrant. Has quodam virtutes philosophantium nominant apud quos virtutum officia sic dispensant. Prudentie esse dicunt mundum istum et omnia que in mundo sunt diuinorum contemplatione despiciere. omnemque animi cogitationem in sola diuina dirigere. Temperantie omnia relinquere in quantum natura patitur quod corporis usus requirit. Fortitudinis non terri animam a corpore quodammodo ductu philosophie recedentem. nec altitudinem persecte ad superna ascensionis horrere. Iusticie ad vnam propositi huius sententiam viam. et in hanc dirigere vnicuiusque virtutis obsequium. Tercie virtutes sunt purgati defecatisque animi. et ab omni mundi huius aspergine deterfi. Illic prudentie est diuina non quasi in electione preferre sed sola nosse. et hec tanquam nihil aliud sic intueri. Temperantie terrenas cupiditates non reprimere sed penitus obliuisci. Fortitudinis passiones ignorare non vincere. ut nesciat irasci. cupiat nihil. Iusticie ita cum superna et diuina mente sociari. ut imitatio perpetuum cum ea fedus seruet. Quare virtutes exemplares dicuntur que in ipsa diuina mente consistunt a quarum exemplo ydicali relique omnes

Speculum

per ordinem defluunt. Illie prudentia est mens ipsa diuina. Temperantia quoque in se perpetua intentione puerfa est. Fortitudo est quod semper eadem manet. nec aliquando mutat. Iusticia quod penni lege a semper eterna operis sui continuatione non fluctitur. Quod felices illos philosophos dixerim qui premisso virtuosum sublimitatis gradus non tam verbis eloqui quam factis assequi meruerunt. Sed non est hec infidelium sed christianorum philosophorum perfectio. nec humane industrie opus sed diuine gratie. Utinam tamen philosophi christiani. utinam theologi. utinam religiosi et prelati hec que a gentilibus philosophis dicta et scripta sunt memoriter teneant. et ea que illi propria virtute superbe presumere ausi sunt humiliter perficere deo auxiliante studeant.

De virtutum distinctione secundum philosophos peripatheticos.

Capitulum quintum.

Incipit autem peripatheticorum philosophorum princeps Aristoteles etiam quandam virtutem heroicam somniauerit. quam velut diuinam quasi supra humanitatis vires posuit. hanc tamen parum profectus. de virtutibus solus quantum naturalis ratio patitur locutus est. et eas in ethice distinguens in intellectuales et affectionales diuisit. Quarum numerum et officia in tractatu nostro de anima hoc modo breuiter collegimus. Intellectuales enim virtutes dicuntur que intellectum perficiunt. Et he quinq; sunt Ars. prudentia. scientia. intellectus. et sapientia. quarum sufficiencia sic accipitur. Quia omnis huiusmodi virtus aut est circa contingens. aut circa necessarium. Si primus aut est circa contingens factibile. et sic est ars. aut circa contingens agibile et sic est prudentia. Est enim differentia inter factibile et agibile sicut inter factionem et actionem. Nam actio est operatio manens in opere. Factio vero est operatio extra operantem transiens. Si autem virtus sit circa necessarium. vel est circa necessarium in essendo. sicut sunt deus et intelligentie. et sic est sapientia. vel circa necessarium in significando. et hoc dupliciter. quia vel circa necessarium quod est conclusio demonstrationis. et sic est scientia. vel circa necessarium

quod est demonstrationis principium. et sic est intellectus. Virtutes autem affectionales sunt que affectum seu appetitum et precipue voluntatem perficiunt. Et he morales vocantur. quia ex more. id est ex assuefactione et boni operis consuetudine generantur. Quarum distinctio et sufficiencia sic assignatur. quia omnis moralis virtus respicit aliquod bonum tanquam obiectum persequendum. vel eius oppositum tanquam fugiendum. Omne autem bonum circa quod versantur mores hominum. aut est vtile aut honorabile. aut delectabile. Si quis ergo virtuosus se habet circa vtile aut circa vtilia communia. et sic est iusticia et maxime commutativa. quia capiendo large iusticia ad multa alia se extendit. Vel circa vtilia propria sicut sunt diuitie proprie. Et hoc contingit dupliciter. quia vel simpliciter et absolute. et sic est liberalitas. vel secundum quid et cum quadam excellentia et arduitate. scilicet circa magnos sumptus. et sic est magnificencia. Si vero quis se habet virtuosus circa honorabile. Vel circa homines mediocres et hec a quibusdam vocatur philotomia. Vel circa homines arduos et magnas dignitates. et sic est magnanimitas. Si autem circa delectabile. hoc contingit dupliciter. Vel priuatiue. videlicet opposita delectabili. id est tristabilia et terribilia aggregando. et sic est fortitudo. vel positiue scilicet delectabilia prosequendo. Et hoc dupliciter. vel circa delectabilia ad vitam. aut simpliciter. aut secundum quid necessaria. et sic est temperantia. Vel circa delectabilia ad conversationem humanam decenter pertinencia. Et hoc tripliciter. quia vel secundum actum potentie concupiscibilis. et sic est amicitia. quod alio nomine dicitur sodalitas. vel secundum actum potentie irascibilis. et sic est mansuetudo. vel secundum actum potentie rationalis. Et hoc iterum tripliciter. quia vel hoc contingit ex eo quod virtuosus rationabiliter et delectabiliter se habet cum alijs in colloquijs. et sic est affabilitas. Vel ex eo quod se alijs non exhibet fallaciter. sed qualis est talis se ostendit in factis et dictis. et hec virtus vocatur veritas. Vel in hoc quod complacens se habet in ludis et iocis. et hec dicitur eutropelia ab eo quod est bonum et tropos conuersio. quasi omnia conuertenda in bonum.

considerationis

De virtutibus pertinentibus ad prudentiam.

Capitulum sextum.

Icet autem peripatetici et alij gentiles philosophi de virtutibus multa subtiliter disputauerunt. Plura tamē et magis salubriter de eis tractauerunt theologi et philosophi christiani earū scrutatores p̄tissimi et p̄fectissimi sectatores. Ad illas tamen cardinales fructus quas p̄nominauim⁹ singulas alias q̄des reducere sat⁹ vtiliter conati sunt. Ad prudentiam illas que sunt circa cōsiliabilia. Ad temperantiā illas que sunt circa delectabilia. Ad fortitudinem illas que sunt circa terribilia. Ad iusticiam illas q̄ sunt circa cōmunicabilia. Hec autē qualiter efficere curauerint breuiter discursere tentabimus. Ad prudentiā igitur p̄tinet ratio siue discretio. memoria. intelligētia. prouidentia. circumspectio. cautio. docilitas. Rationis seu discretiois est inter bonum et malū. vel inter duo bona q̄d melius. aut inter duo mala quid peius sit rationis iudicio discernere. Memorie ē recordari p̄terita. Intelligētie prospicere p̄sentia. Prouidentie p̄meditari futura. Nam prudentis animus tribus tēporib⁹ disp̄satur. p̄terita recordat. p̄sentia ordinat. futura prouidet. Prouidentia enim dicitur quasi p̄oculū videns cui⁹ officium est et p̄teritis et p̄sentibus futura p̄p̄dere. Circumspectionis est inter cōtraria vicia mediū tenere. et inter duo mala minus eligere. Unde dicta est circūspectio quasi circūquaq̄ inspectio. Cautio est a virtutibus vicia que virtutū speciem p̄ferunt discernere ac discernēdo cauere. Nā illa vicia p̄niciosius decipiunt que se sub velamine virtutis tegūt quia tanto nequiora sunt quanto esse vicia minime cognoscunt. Docilitas est quid aut qualiter docendū vel discendū sit erudire. Hec doctor efficit vt docēdo instruat. instruendo placeat. placendo alliciat. et ad bene agendum p̄moneat. Hec discipulū cauere facit in inquirendo vanam curiositatē. in studēdo vagam instabilitatem. In transcurrēdo nimiam velocitatem. sicq̄ eum dirigit vt diligenter q̄rat vtilia. stabiliter studeat salubria. p̄seueranter teneat q̄ esse didicerit virtuosa.

De virtutibus pertinentibus ad temperantiam.

Capitulum septimū.

De temperantiā pertinent p̄tinentia. clementia. modestia. sobrietas seu abstinentia. castitas seu pudicitia. Continētia regit animū q̄tum ad appetitū boni p̄p̄ij. Clementia q̄tum ad appetitū mali alieni. Modestia q̄tum ad gestum exterioris modi. Unde modestia dicitur quasi modi temperātia. Modus em̄ ordinatus seruandus est exteri⁹ fm persone dignitatē vel conditionē fm temporis oportunitatē. fm loci congruitatem. seruandus est modus in verbo. in risu. in corporis motu. in mēbrozū situ. in gestu. in habitu. in cultu. in occupatione in ocio. vel in quiete. deniq̄ in omni virtutis actu. Sobrietas que etiam abstinentia v̄l quandoq̄ parcitas dicitur. animam regit circa delectatōes que sunt fm gustum. Castitas s̄o que quandoq̄ pudicitia nominat̄ circa delectatōes q̄ sunt fm tactum et maxime q̄tum ad coitum et hec appropriatē p̄tinentia dicitur. licet cōtinentie nomē extendat̄. non solus ad temperantiam inordinati appetitus delectatōis. sed etiam inordinati appetitus habendi. nec solum ad voluptatem carnaliū delectariū sed etiā ad cupiditatem temporalium diuiciarū moderationis gubernatōe refrenandā. Magis tamen cōmuniter cōtinentia sumit̄ pro castitate seu abstinentia ab omni coitu illicito. Et hec multipharie diuiditur. Nam inter p̄tinentes q̄dam sic ab illicito coitu abstinent q̄ licito v̄runtur. quozū continētia dicitur castitas cōiugalis. Quidā s̄o abstinent ab vtroq̄. et hoc in duplici statu potest contingere v̄l in eis q̄ habent integritatē carnis et p̄positum seruande p̄petue incorruptiois q̄rū est castitas virginalis. vel in eis q̄ carnis integritatē non habent quozū continētia quo ad p̄sonas que in matrimonio fuerūt dicit̄ castitas vidualis. q̄ ad alias s̄o. nō est ei speciale nomē ip̄positū. licet autē cōtinentia p̄ncipalr respiciat delectatōes coitus. q̄ illa p̄cipua est inter delectatōes tact⁹. m̄ etiā alias voluptates q̄ tactū alliciunt moderat̄. vt i suauitate vestii. lectoz vnguētōz. balneoz. carnaliūq̄ p̄tactūz nō solū genitaliū. sed et aliorū membrorū.

a s

Speculum

Temperantia insup adhibenda est nō solum circa delectationes sensuū gustus et tactus. sed etiā visus auditus et olfactus. sed nō sunt vīitata nomīa virtutū que hīs tribus appropriantur sensibz.

De virtutibus pertinentibus ad fortitudinem.

Capitulum octauum

De fortitudinē pertinet magnanimitas. fiducia. securitas. patientia. constantia. magnificentia. quarū partium sufficientia sic accipit. quia fortitudo et animi debilitatē expellit et eā magnitudinē efficit. Inq̄sum hō fortitudo debilitati opponitur. triplex p̄ eaz animi debilitas expellitur. Prima est nimia passibilitas a malo futuro que timiditas vocatur. et contra hanc est securitas. Secūda est nimia passibilitas a p̄senti malo. que tencritudo vel animi mollicies dicit. et contra hanc est patientia. Tercia est nimia instabilitas in p̄posito que similis virge debili aut arūdinī vento agitate facilliter in omnē p̄cem flectitur. et contra hanc est constantia. Inq̄sum hō fortitudo animi magnitudinē efficit tribus partibz distinguitur. habet em̄ eius actus p̄ncipiū. medium et finem. Quantū ad p̄ncipiū ad eam pertinet magnanimitas. que ē rationalis terribiliūz aggressio. Quantū ad medium fiducia que est rei inchoate securit. p̄secutio. et eam ad finem p̄ducendi firma spes et expectatio. Quantū ad finē magnificentia. que est rerum gestarū felix consummatio.

De virtutibus pertinentibus ad iusticiam.

Capitulum nonum.

Iusticiā p̄tinent multe virtutes quas variū varie assignant. Nam quidam eam diuidūt in seueritatem et liberalitatem. Est autē seueritas virtus debito supplicio coercens iniuriā. liberalitas vero virtus beneficiorū erogatrix. quam p̄ affectu benignitatem. pro effectū beneficentiā vocant. et hec tota consistit in tribuendo et retribuendo. Quaz in septem p̄tes diuidunt. religionē. pietatem. innocentiam. amicitiam. reuerentiam. concordiam. misericordiam. Quidam hō iusticiam in quinque p̄tes distribuunt. videlicet obedientiam que est respectu supiorū. disciplinā

que est respectu inferiorū. equitatem que est respectu paris. veritatem et fidelitatem que ad omnes p̄tinent. Quidam autē duo ad iusticiā p̄tinerē dicūt. s. velle oibz p̄desse et nulli nocere. que duobz p̄cepis legis naturalis p̄ueniūt. Sed generalior ac p̄fectior iusticie diuisio hoc mō poterit assignari. Nam cū sit officium iusticie unicuique reddere quod suū est. quedā debemus omnibz. vt dilectionē caritatē et fidem. Quedā hō nō oibz generaliter sed specialiter aliquibus debemus. vt quedā supioribus. q̄dam inferioribz. quedā eq̄libz vt iam p̄tractum est. Sed et aliqd speciale debemus nobis specialiter p̄iunctis vt parentibz et patrie beniuolis ac consanguineis pietatē. His autē qui beneficia conferunt gratiā. His qui mala inferunt vindicationē. His q̄ miserabiliter mala ferunt misericordiā. Ampli⁹ inter ea que superiorī debent. aliquid est qd soli deo debet. vt latría que a q̄busdā vocat religio. Aliud qd soli debet creature. vt dulia que grecum nomē est. qd latine seruitus interpretat. Et licet seruitus cōmunis deo et cui cunqz alteri q̄qz dulia vocetur. tamen si cut latría dicit cultus soli deo debitus et exhibitus. vnde et ydolatria est qua id qd soli deo debet ydolis datur. sic dulia appropriate nuncupatur honor seu cultus debitus et exhibitus creature. Aliud autē est quod et creatori et creature debetur. et vtriqz licet fm̄ magis et minus exhibet vt reuerentia et obediētia. De p̄dictis hō et his que ad ea p̄tinent multa essent dicēda que maius opus requirerent. Amplius inter ea que inferiori debent specialiter est correctio seu disciplina. Et hec ē multiplex. vna est omnibz cōmunis. quā debemus corpori p̄prio vt ip̄m castigādo subiciamus spiritui. quod sit abstinentia ieiuniorū. asperitate vestitū. duricie lectorū. laborē vigiliārū. pegrinationū. verbez. et si que sunt similia. Alia est etiam generalis quam debemus p̄mo. vicz fraterna correctio. q̄squis em̄ peccat in hoc q̄dam mō p̄prio subiicit. vt ab eo secreta disciplinā fraternaliter corrigat. Alia ē specialis quam maiores debent populo sibi subdito. et hec duplex. vna spūalis pertinet specialiter ad p̄latos ecclesiasticos vt est contumacium excommunicatio.

*Latría
dulia*

considerationis

Alia est temporalis magis pertinens ad principes terrenos. ut malefactorum punitio que fit materiali gladio. Amplius iter ea que pari seu equali debemus. speciali ter est equitas. que est equalitas amor in his in quibus debet esse equalitas. et hec valde necessaria est dispensatoribus in rerum administratione. mercatoribus in venalium commutatione. iudicibus in causarum examinatione. De singulis autem iusticie aliarum que premissarum virtutum precibus prosequi presentis operis breuitas non patitur. sed solum earum distinctionem hic superficialiter tetigimus ut deuotus quisque in ordo spiritu ali anime sue consideret quantum earum plantatione fructificet. et ex earum fructu quantum degustatio mentem eius vel reficiat vel ad eternorum premiorum suauitatem per gustationem alliciat.

Tercia pars.

Terciam considerationem prosequitur tercie partis capitulum primum.

reperditur itaque

duobus considerationibus perioribus. iam terciam aggredimur. quam de per gustatione premiorum intitulauimus. Expurgatis enim vitiis et plantatis virtutibus. dignum est ut ex ordo spirituali fructus bonorum operum et virtuosorum meritorum in hac vita colligamus et in futura eternorum premiorum suauitate gustemus. Sunt autem nonnulli qui hac suauitatem fructuosissimam etiam in vita presentis quodammodo per gustare merentur. In quibus illud propheticum impletur. Gustate quoniam suauis est dominus. Quod utique hi facilius assequuntur in ocio religionis quam in plantationis officio. facilius in solitudine spirituali quam in temporalis sollicitudine. facilius in vacatione contemplatiue vite quam in occupatione actiue. dicente domino per prophetam. Vacate et videte quoniam ego sum deus. Per vacationem igitur et spirituales quietes ad diuinam visionem et contemplationem peruenimus. ac per hoc ad illam premiorum suauem per gustationem quam hic inquirimus. et ideo de contemplatione et quomodo ad eam peruenimus agendum est.

De actiue et contemplatiue vite comparatione.

Capitulum secundum.

Una igitur duodecim prerogatiue que a sapientibus assignantur. in quibus vita contemplatiua videtur actiue preminere. Prima quia perfectior. eo quod rei perfectiori ac meliori intendit scilicet deo. Actiua vero proximo. Unde inter hanc et illam hec distantia est. quia actiua in operibus iusticie et proximi utilitate versatur. Contemplatiua autem vacans ab omni negotio in sola dei dilectione defigit. illa mundanis rebus bene vititur. ista mundo renuncians soli deo viuere delectatur. dicens cum propheta. mihi adherere deo bonum est.

Secunda. quia est in dei cognitione clarior. quod figuratum est in Isha que lypis erat oculis. Mens enim que contemplan do ocia appetit sicut Rachel melius et clarior videt sed pauciores filios deo generat. quam vero ad laboris actionis et predicationis se dirigit. sicut Isha minus videt sed amplius parit. Tercia quod est mundior et pulchrior. Hinc de Rachel dicitur quod erat decorata facie et venusto aspectu. et de contemplatiue sapientie scriptum est. via eius via pulcre.

Quarta quia est securior. facile enim laqueos peccatorum euadit in terris qui oculos habet in celis. Ideo de tali viro contemplatiuo scriptum legimus. Amantissimum domini habitabit confidenter. Quinta quod est quietior. ideo de Maria dicitur quod sedens secus pedes domini audiebat verbum illius. Maria ergo sedet. quia contemplatiua pacatis viciorum tumultibus. operata iam in christo mentis quiete fruitur. Martha stat. quia actiua laborioso defraudat certamine. Nam et sollicita est et turbatur erga plurima. Sexta. quia est iocundior. Martha enim conuiuium parat domino. Maria vero iam in conuiuium domini iocundatur. Contemplatiua ergo vita merito maior est quam actiua. quia hec in usu presentis operis laborat. illa vero sapore intimo venturam iam requiem degustat.

Septima. quod est permanentior. Ideo dictum est. Maria optimam partem elegit quam non auferetur ab ea. Contemplatiua enim incipit hic et in celesti patria perficitur. Actiua vero cum corpore deficit. quia in eterna vita panem esurienti non porrigit ubi nullus esurit. Nec cetera opera pietatis agit. quia eis non ibi opus erit.

Latia
Dulia

Speculum

Octaua est quia deuotior. unde maria christum vixisse in euangelijis legit. In q̄ vnguento deuotionis dulcedo. et in Maria contēplatio designatur. Nonā ē. qz deo familiarior. p̄pterea per Iohannē euangelistam figurat. qui in cena supra pectus domini recubuit. vbi celestia secreta contēplando didicit. Decima quia p̄ciosior. eo q̄ sit rarior. Actiua em̄ cōmunis multozū est. Cōtemplatiua s̄o paucorūz quod in archa noe figuratū est que inferius valde lata et iūsummitate secreta erat.

Undecima q̄ est celesti vite similior qz similia opera ad p̄templatiuā p̄tinent q̄lia ad vitam beatam. Ibi namqz vacabimus et videbimus. videbim⁹ et amabim⁹. amabimus et laudabim⁹. Duodecima. quia est vltimo fini p̄pinq̄ior. nam actiua ad cōtemplatiuā Cōtemplatiua s̄o in deum immediate ordinat. Qui ergo prius in actiua vita p̄ficit bene ad p̄templatōez ascendit. quod in Jacob figurat ad quez Lya p̄us q̄ Rachel introducta legit. In quo etiam designat q̄ p̄latus debet se prius in campo actionis exercere. deindē ad montē p̄templationis ascendere sicut moyses fecisse scribit. Sic em̄ vtriqz vite debet intendere vt q̄nqz cū Martha p̄ actiuam in varietate curaz quasi a se recedēs circa primū sollicitus laborat. quandoqz s̄o cum Maria p̄ p̄templatiuam in vnitatē cogitationū. quasi ad se rediens erga deum solitarius vacet. et in illud vñū omnes anime vires recolligat. de quo dicit. porro vñū est necessariū.

De his que ad contemplationē disponendo p̄ueniunt.

Capitulum terciū.

De hac autē p̄tēplationē quedāz disponendo p̄ueniunt. quedā ad inuando p̄ficiunt. quedam p̄sum mado p̄ficiunt. de quibus hic breuiter p̄sequimur. In p̄mis q̄ dicimus q̄ sex sunt que inter alia specialiter ad p̄tēplatōez disponēdo p̄ueniunt et p̄ueniendo disponūt. videlicet. quies. solitudo. silentiū. lectio. oratio. et meditatio. In tribz p̄mis hoc diligenter obseruandū est. vt nō sint implicata terrenis affectionibz. nō ociosa a meditationibz spūalibz. nō infructuosa in virtuosos opibz. Et tunc implebit q̄ de his tribz breuiter verbo Hieremias ait. Sede-

bit solitarius et tacebit. qz leuabit se supra se. Quid est leuare se supra se nisi per p̄tēplationē supna ascēdere. Ad hoc autē etiā alijs tribz adiuuamur. Nam lectiōe instrui mur. oratione erigimur. meditatione dirigitur. His namqz quasi tribz scale gradibus ad celestia subleuamur. Nec ad hoc p̄mus gradus sine aliorū connexionē sufficit. qz ad sapientie p̄templationē non attingit lectionis instructio. nisi assit ad erectionē mentis orationis deuotio. Quip̄ pecum em̄ illa donū dei sit. fatū esse p̄bat̄ur quia sine diuino auxilio sua industria ad eam puenire p̄sumit. dicente scriptura. qui indiget sapientia postulet eā a deo. licet tamē contēplatio sapientie principaliter procedat a diuina gratia. inuari nihilominus potest humana industria et ad p̄p̄ meditationē id est intentam mentis cōsiderationē dirigitur. Sōlet autem in meditationē seu p̄siderationē et p̄templationē assignari distinctio. licet sepe pro inuicem indifferenter vtamur. Meditatio em̄ seu consideratio p̄p̄e ad rerum inquisitionē. contemplatio s̄o ad earum certitudinē p̄tinet vt consideratio sit intēta ad inuestigandū cogitatio. contemplatio autē indubia rei seu veri apprehensio seu intuitio.

De his que ad contemplationē adiuuando p̄ficiunt

Capitulum quartum.

Icet autem virtutes omnes generaliter. tamē specialiter dona spiritus sancti ad contemplationē ad inuando p̄ficiunt hac videlicet ratione quia animā inuuant ad operandū faciliter et expedite. Cuius rei gratia sciendū est q̄ cū septē principales virtutes sint de quibus superius diximus. sunt tamen septē spūs sancti dona que ysa. loquens enumerat. Reddebat inquit super eū spūs dñi spiritus sapientie et intellectus. spūs cōsilij et fortitudinis. spūs scie et pietatis et spūs timoris domini. Sunt etiam octo beatitudines quas xps in monte discipulis p̄dicauit. Sūt p̄terea duodecim fruct⁹ spūs sancti q̄s ap̄ls noiat. caritas. gaudiū. pax. patiētia. lōganimitas. bonitas. benignitas. mansuetudo. fides. modestia. p̄tinentia. castitas. Et licet hec oīa tā dona q̄ beatitudines et fructus sint vtutes aut vtutū effect⁹

considerationis

tamē inter hec quidam ita distinguūt vt
virtutes dicant inq̄stum aīam inclinānt
ad operandum recte Dona inq̄stum eam
adiuuant ad opandum facilius et expedi
te. Beatitudines inq̄stum eleuāt ad ope
randū p̄fecte. Fructus v̄o inq̄stum alluci
unt et reficiūt ad opandum delectabiliter
et iocunde. Sed quia predicti fructus cū
virtutibus donis ac beatitudinibus ma
nifeste cōueniunt. de eis nihil. de alijs v̄o
paucā dicemus. Et primo septem do
na hoc modo distinguimus. Nā p̄ ea spi
ritus sanctus contra septē tentamēta nos
muniendo instruit. contra stulticiā sa
pientia. contra hebetudinē intellectū. cō
tra p̄cipitationē consilio. contra malū ti
more fortitudine. contra ignorantia scien
tia. cōtra duriciā pietate. contra supbiam
diuino timore. Quatuor autē predictoz
maloz ad intellectū. alia tria ad affectū
vident p̄tinere. Nam stulticia siue insipi
entia est quando intellectus sapore terre
noz impeditur a gustatione celestiu et su
pnoz. Hebetudo est grossicies intel
lectus qua impeditur ne in creatur creatō
rem agnoscens penetret interna misterio
riū. P̄cipitatio est defectus delibera
tionis in his que sunt ardua et ad p̄fectio
nem salutis p̄tinent. Ignorantia est de
fectus discretionis in his que cōmuniter
agenda sunt. Contra primū est donū sa
pientie quo agnoscunt supiora. Cōtra se
cundū est donū intellectus quo agnoscū
tur interiora. Unde ab intus legendo di
cit intellectus. et intellectio quasi intus le
ctio. Contra terciū est donū consilij quo
agnoscunt p̄iculosiora. Contra quartū
est donū scientie quo agnoscunt inferio
ra et agibilia minora. Triū autē maloz
que ad affectū p̄tinent. vnum est respectu
dei. scilicet supbia que est inordinata excel
lentia animi. contra quā est donum timo
ris. Aliud respectu p̄imi. scilicet duricies
cōtra quam est pietas. Tercium respectu
inimici seu mali aduersi videlicet timoris
pusillanimitas. contra quā est fortitudo.
Dorū quoq̄ donoz tria p̄tinet ad di
uina. Nā dono intellectu cognoscitur dei
veritas. Dono sapientie gustatur eius sua
uitas. Dono timoris honoratur eius sub
limitas. Alia autē p̄tinet ad humana. q̄
diuidunt in ea que agenda sunt cōmuni

ter ab omnibz et sic sunt sub p̄cepto qd̄ p̄
tinet ad salutē necessitatem. et sic circa hec
est donum pietatis. cui in his lumē p̄stat
donū sciētie. Vel in ea que specialia et ar
dua sunt et cadunt sub consilio tanq̄ p̄i
nentia ad salutis p̄fectionē. et circa hec est
donum fortitudinis. cui in his lumē p̄e
stat donum cōsiliij. Dorū p̄terea do
noz tria p̄tinent ad intellectum. scilicet do
na sciētie. cōsiliij. et intellectus. Tria ad af
fectū. videlicet dona pietatis. fortitudinis
et timoris. Donum v̄o sapientie quodam
modo ad vtrūq̄ videtur p̄tinere. quia est
eius p̄prium nō solum videre sed gustare.
Unde et sapientia dicitur quasi sapida seu sa
porosa scientia. Dorū deniq̄ donoz
duo p̄tinent ad cōtemplatiuā. videlicet sa
pientia et intellectus. quia dono sapientie
deum cōtemplamur in se. dono autē intel
lectus in creaturis. Alia hūq̄ p̄tinent ad
actuam. q̄ timore declinamus mala. pie
tate autē et fortitudine adiuuāt lumē sci
entie et consilij bona p̄sequimur. Licet
tamen inter dona sapientia primo loco et
timor vltimo nom̄es. nihilominus a do
no timoris sapientie p̄p̄rio inchoatur
sicut scriptū est Inimū sapientie timor dñi.
donis vero medijs proficiendo ad perfe
ctionem appropinquatur. sed dono sapi
entie cōtemplationis perfectio consum
matur.

De his que ad cōtemplationē cōsum
mando perficiunt.

Capitulum quintum.

¶ Alter illa v̄o que cōtemplatiōis

i cōsummationez p̄ficiunt seu eius
p̄fectionē efficiunt. specialiter po
nēdesunt octo beatitudines euāgelice. ex
eo videlicet q̄ mentē eleuant ad opandū
p̄fecte vt supra tetigim⁹. In illis em̄ octo
doctrine sue regulis exp̄ssit x̄ps cōpendi
um totius euāgelice legis et xp̄iane p̄fecti
onis. ex q̄bus alia dependent oīa. Un̄ vt
illius doctrine p̄fectionē et sublimitatem
ostēderet. eam datur⁹ ascendit in montē.

Ideo autē beatitudines noīant. q̄ in eis
consistit beatitudo v̄ie quodāmodō p̄p̄iā bea
titudini patrie. et ei in aliquibus p̄fectiōi
bus cōsimilis. Nāz h̄mōi beatitudo no
bis in via p̄sentis vite possibilis. in tribz
consistere dicit. In altitud ine sapientie
sua uitate cōscientie. virtutis sublimitate.

Speculum

Has igitur beatitudines ita possumus distinguere. In illis enim anima ad bonum et contra malum perfecte ordinatur. Ad bonum quippe ordinare se habet si modica bona modicum diligat. si vero bona esuriat et sitiatur et si eis ita adhaereat ut nulla pena ab eis se pari valeat. Ad primum pertinet. Beati pauperes spiritu. Ad secundum. Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam. Ad tertium. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Ad malum vero quis ordinate se habet si nullum malum inferat. sed sibi illatum vel gratis assumptum equanimiter ferat. si alteri illatum posse auferat. si studiose cauere ut nec iniquetur a malo culpe nec perturbetur a malo penae. Ad primum pertinet. beati mites. Ad secundum. beati qui lugent. Ad tertium. beati misericordes. Ad quartum. beati in domino corde. Ad quintum. beati pacifici. In prima autem beatitudine est perfectionis inchoatio. scilicet in paupertate spiritus seu humilitate. quia prima virtus christianorum est humilitas. in beatitudinibus medijs est perfectionis consummatio. In ultima vero perfectionis ostensio. Ad perfectionem itaque duo pertinent scilicet purgari a nocivis. et repleti bonis. Primus ad pauperem spiritum et ad mansuetudinem pertinet. quia paupertas spiritus fugat mala quae nobis perveniunt a bonis quae in nobis vel circa nos sunt. sicut amorem et sollicitudinem seculi. Mansuetudo vero fugat mala quae veniunt nobis ab adversis quae circa nos sunt. videlicet perturbaciones animi. Secundum autem id est repletio boni ad alias quinque beatitudines pertinet. Est enim duplex bonum. videlicet bonum expediens secundum quid vel est medicina vel incisio membrorum pro salute corporis. Et est bonum simpliciter et absolute expediens. Ad primum pertinent luctus. penitentia et persecutionis patientia. quibus salubriter quis hic eligit cruciari ut possit in futuro consolari. Ad bonum autem simpliciter pertinent quatuor sequentes beatitudines. Due prime ad activam. Alie ad contemplativam. Beati qui esuriunt iustitiam respicit bonum quod debemus de necessitate. Beati misericordes bonum quod facimus ex supererogatione. Aliarum duarum quae pertinent ad contemplativam prior pertinet ad intellectum. videlicet cordis mundicia. cuius est videre deum. Posterior ad affectum. scilicet pacis tranquillitas. cuius est perfrui deo mentis habitaculum.

dicente propheta. In pace factus est locus eius. His itaque octo gradibus mirabilem perfectionis scalam Christus nobis erexit cuius utraque extremitas celum tangit. Ideo in commendatione prime beatitudinis et ultime dicitur. quoniam ipsorum est regnum celorum. hic videlicet in spe et finaliter in re. quam iam quodammodo possident in celestis suavitatis pregustatione.

De consideratione eorum quae nos sumus vel quae in nobis sunt.

Capitulum sextum.

Instinctum plura quam aliquantulum ad contemplationem pertinere videntur. Nunc autem ea distinguamus circa quae contemplationis consideratio versatur. Licet enim proprie et principaliter contemplatio solum respectu dei sit. tamen etiam eius consideratio quodammodo se extendit ad res alias. prout in deum et in eius cognitionem ad dilectionem referunt. Tria sunt igitur ad quae huiusmodi consideratio extenditur. videlicet ea quae nos sumus vel quae in nobis sunt. ea quae circa nos sunt. et ea quae supra nos sunt. de quibus breviter est dicendum. Igitur quantum ad ea quae nos sumus vel quae in nobis sunt tria considerare debemus. scilicet mirabilem humani corporis compositionem. mirabilem corporis et spiritus connectionem. et mirabilissimam animae rationalis conditionem. Circa primum considerationem et admirandum est dei artificium in debita universorum membrorum proportionem. in ordinata tam exteriorum quam interiorum sensuum distinctione. In pulchra denique humani vultus decoratione. quem propterea sursum erectum formare voluit ut hominem ad celestium divinarumque contemplationem factum esse ostenderet. Ideo ut poeta inquit. Pronaque cum spectet animalia cetera terram. De homini sublimem dedit celumque videre. Iussit erectos ad sidera tollere vultus.

Circa secundum vero in ipsa connectione animae ad corpus illud singulariter admiratione dignum est quod non solum ipsum ad vitam et ad sensum animare potest. sed in hoc etiam quodammodo simile deo habitudine tenet. Nam quemadmodum deus in omni creatura sua invenitur ubique totus. sic anima licet simplex sit et indivisibilis per omnia corporis membra diffusa est.

considerationis

Efficit deus in mundo omnia solo vo-
luntatis nutu creauit. omnia mouet. om-
nia regit atq; disponit. sic anima in toto cor-
pore ubiq; tota quasi in suo quodam mu-
do omnia membra mouens eis vires influ-
it. actiuitate prestat et sepe sola voluntatis
libertate agere imperat. Ideo merito sa-
pientes quidam hominem microcosmum id
est minorem mundum nominare voluerint.
Circa tertium autem ipsam conditionem ra-
tionalis anime diligenter meditari et vehe-
menter mirari debemus. Nam anima ni-
hil recte existimat que seipsam ignorat. He-
scit quod sub pedibus suis omnis mundana
gloria iacet. que additionis sue dignitatez
non pensat. Hescit omnino quid de spiri-
tu angelico. quid de diuino sentire debe-
at. que seipsam prius non cogitat. Logita
igitur o anima nature tue excellentiam quod
te fecerit deus ad ymaginem et similitudinem
suam. quomodo in triplici anime potentia. me-
morativa scilicet intellectiva et volitiva in te
sancte trinitatis ymaginem impresserit. quod
modo in virtutibus varijs in te sua simili-
tudinem expresserit. quod te super omnem cor-
poream creaturam sublimauerit. quod in te
omnium creaturarum perfectionem quodammodo
in vnum collegerit. et tibi cum insensibilibus
esse. cum plantis viuere. cum brutis sentire.
cum angelis intellectualiter cognoscere et
libere velle potulerit. quomodo cum eis te
indivisibilem ac perpetuam et dei capacem at-
que in eo solo quietabilem de nihilo creauerit.
Logita etiam circa operationes anime
volubilitatem cogitationis. agilitatem yma-
ginationis. ingenij acumen. discretiois exa-
men. capacitate memorie. viuacitatez in-
telligentie. et circa hec alia plura stupenda.
de quibus in tractatu nostro de anima com-
pendiose multa collegimus. Sed ne tue
naturalis dignitatis consideratio te extol-
lat. tue etiam imperfectionis defectum con-
siderare necesse est. ut vnum per aliud reue-
retur. Agnosce itaque quid fueris. quid sis.
quid esse debueris. quid esse poteris. quid
fueris per naturam. quid sis per culpam. quid
esse debueris per tuam industriam. quid ad-
huc esse possis per diuinam gratiam. Huc
malorum tuorum reminiscens. Considera ubi
fueris. nunc diuinorum iudiciorum sententiam
metuens. cogita ubi eris. nunc mala presen-
tis vite attendens. solenter merens. agno-

sce ubi sis. nunc bona superne patrie contem-
plans. salubriter lugens. conspice ubi non
sis. Considera denique o homo diffinitorem
tuam. quod animal es rationale mortale. unde
quia rationalis es. cum deo et angelis par-
ticipans mentem in celum erigere. et quia
mortalis es. cum terrenis animalibus vi-
uens mortem meditari et metuere sine de-
bes. Hinc a poeta dictum est. O felix mor-
tale genus si semper haberet Eternum pre-
mente bonum. finemque timeret.

De consideratione eorum que iuxta seu
prope nos sunt.

Capitulum septimum.

Is consideratis que nos sumus.

H autem que in nobis sunt. ad ea consi-
deranda transeamus que circa nos
sunt. Et hec tripharie distinguuntur. Nam
quedam iuxta vel prope nos. quedam com-
tra nos. quedam pro nobis seu propter nos
sunt. Primo ergo quatuor ad ea que iux-
ta vel prope nos sunt. id est. primos nostros
consideranda sunt eorum omnia. hoc est tam perfectorum
quam imperfectorum bona et mala. ut inde elucescat
quid imitari et quid vitari expediat. ut et bo-
nis discas unde deo gratias agere. et ma-
lis vero quid corrigere debeas. Ad hanc
considerationem pertinet bona primorum medi-
tari ad imitationis emulationem et ad dei
laudem et gratiarum actionem. mala vero ad nostram
eruditionem et eorum emendationem ac compas-
sionem. Nam cum et caritate proximos nostros
etiam inimicos sicut nos ipsos diligere. id est
eorum perfectionem et salutem et eis gratiam et gloriam
operari debeamus. omnis est ut eorum bonis com-
gauderet eorum malis condolere. sicut proprijs
tenemur. Ideo dicit apostolus Caritas non
querit quod sua sunt. quia sua reputat aliena
et quod aliorum sunt querit tanquam propria. Igitur qui
hanc habet omnem propter deum amat. Sic tamen
in homine amat naturam ut culpam odiat.
nullum tamen propter culpam spernit. nullum premitur.
nullum indicat. nullum se indigniorem quam ad
gratitiam dei electionem aut finale dilectionem
reputat. Sed quod nemo scit an amo-
re vel odio dignus sit. ipse sua vel aliorum pec-
cata tanquam propria de se. sibi et omnibus congruen-
tia bona desiderat. In his autem desiderio ita
debitum sapientie ordinem seruat ut bona ma-
iora minoribus preferat. sicut corpora rebus. ani-
mas corporibus. spiritualia temporalibus. eterna caducis.
De consideratione eorum que contra nos sunt.

Speculum

Capitulum Octauum.

¶ **E**inde quod ad ea que contra nos sunt. id est nobis aduersa considerandum est ea in triplici differentia consistere. Nam quedam sunt patienter toleranda. quedam potenter impugnanda. quedam prudenter formidanda.

Ad primam differentiam pertinent aduersa tribulationis que iterum triplex est. scilicet. diuine correctionis. humane persecutionis. et diabolice impugnacionis. Et pro his non solum patienter sed etiam gaudenter tolerandis nos consolatur scriptura dicens. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum celorum. Cumque et alias multiplex utilitas assignetur. hec una sufficit quod per eam celestis regni introitus aperitur. et nobis ad huc in terris iacentibus nostra mens diuine visionis celestium contemplatione subleuatur. Hinc Jacob ab Esau persecutus vidit dominum facie ad faciem. Hinc Stephanus in tribulatione positus vidit gloriam dei. Hinc Johannes in exilium relictus reuelaciones diuinas habuit de quibus Apocalypsim scripsit. Ad secundam differentiam pertinent triplicis hostis. mundi. carnis. et demonis prelia. quibus contra nos indefinenter insultantibus potenter repugnare debemus. ut nec mundi turbatio. nec carnis inquinatio. nec demonis tentatio in nos preualeant. nec eorum vicij succumbamus. Alioquin ad contemplationis scalam non resurgimus erecti. sed eieci ab ea cadimus. Ad terciam differentiam pertinent precipue tria. que prudenter formidare ac formidando cauere tenemur. videlicet peccati deformitas. inferni penalitas. purgatorii acerbitas. In deformitate peccati consideremus dei offensam inestimabilem. propter infinitatem sue excellentie. In penalitate inferni dei feruorem seu vindictam implacabilem propter rigorem sue iusticie. In acerbitate purgatorii dei iram mitigabilem propter dulcorem sue clemencie. Nec consideras propheta orabat dicens. Domine ne in furore tuo irascaris. Et ad hoc non suorum meritorum iusticia sed sue infirmitatis miseriam et diuine bonitatis misericordiam allegauit. Miserere mei domine quoniam infirmus sum. Et iterum Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam. Ubi

sane magnam deplorat miseriam qui magnam implozat misericordiam. Neque formidandi. heu quod cauedi sunt furores iste et bec ira dei. Igitur ne in furore arguamur. et ne in ira corripiamur. implozata magna dei misericordia nos ipsos arguamus et corripiamus. Arguamus nos de multiplici negligentia. de multiplici precipiscencia. de multiplici nequicia. De negligentia in penitentia peccatorum. in resistentia tentationum in profectu ac perseverantia bonorum operum. Arguamus nos de multiplici precipiscencia voluptatis. vanitatis et curiositatis. De precipiscencia voluptatis in vestimentis delictiosis. in cibariis saporosis. in oblectamentis luxuriosis. De precipiscencia curiositatis. ad sciendum occultata vel minus utilia. ad videndum pulchra et nimis allecctiua. ad habendum cara et valde sumptuosa. Arguamus nos de multiplici nequicia iracundie. inuidie et accidie. De his ergo aliisque peccatis arguamus nos et corripiamus per cordis contritionem oris confessionem. et operis satisfactionem quia sine his tribus gradibus scalam contemplationis ascendere non valemus.

De consideratione eorum que pro nobis seu propter nos sunt.

Capitulum nonum

¶ **D**istinctum diximus de his que pro nobis etiam de his que pro nobis seu propter nos sunt dicendum est. Nam sapientia considerat pro et contra. hoc est prospera et aduersa. bona et mala. Ipsa a fine usque ad finem attingens omnem habet nocentiam. celestium. terrestrium et infernorum. Celestium ut appetantur. terrestrium ut contendantur. infernorum ut timeantur. Omnium quoque tam bonorum quam malorum saporum habet. Unde sapientia quasi sapida scia dicta est. quia si bi omnia sapiunt ut debent. scilicet mala culpe ut amara. mala pene ut insipida. bona temporalia ut vilia. bona spiritualia ut cara bona gratie ut saporosa. bona glorie ut fructuosa. Ideo bene dictum est Inuenisti sapientiam si tibi singula sapiunt put sunt. Per hanc igitur sapere debemus ea que pro nobis seu propter nos sunt. hoc est dei auxilia et beneficia. Et horum quedam sunt generalia. quedam specialia. quedam singularia. Et iterum generalia diuiduntur in beneficia creaturae.

considerationis

reparationis et glorificationis. Primo namque humana natura creatur ut sit. Secundo repatur seu iustificatur ut bona sit. Tertio glorificatur ut beata sit. Per creationem ad bonum incipit. per iustificationem in bono dilatur. per glorificationem in bono consummat. In nullis autem alijs dei opibus apparet vel eius potentia sublimior. vel sapientia mirabilior. vel misericordia iocundior. Insuper beneficia dei specialia tria sunt. Primum est expectationis. quod deus peccatores patienter expectat ad penitentiam. Secundum conversionis. quod diu expectatos convertens iustificat per gratiam. Tertium preservationis. quod perversos a casu preservat et in bono statu preservat per perseverantiam. Amplius quedam sunt dei beneficia singularia quae unicuique singulariter exhibent. vel in bonis corporalibus. talibus. aut spiritualibus vel in bonis nature. fortune. aut gratiae. quae quisque diligenter considerans non dicam renuere sed vitare enumerare sufficit. Vnde ait propheta Quid retribuas domino pro omnibus quae retribuit mihi. Itaque in his omnibus dei beneficiis benefactorum nostrum meditari atque mirari ipsiusque per qualemvis eorum retributionem benedicere ac laudare tenemur. Et non minus per generalibus quam per singularibus beneficiis quas possumus gratiarum actiones referre. Quia non minus per me fecit quod mihi cum alijs benefecit. imo eo magis. quod bonum quanto communius tanto divinius ut ait philo sophus

De contemplatione eorum quae supra nos sunt. Capitulum decimum.

Quod hec ad ea tandem contemplanda quae supra nos sunt corda lenem? Ut enim ad eorum contemplationem sapientia ascendere possit. alia omnia undique circumspicit. intus scilicet et extra. ante et retro. a dextris et a sinistris. sursum et deorsum. Intus considerat cogitationes et affectiones. extra locutiones et operationes. retro peccata praeterita. ante praesentia et futura. A dextris prospera. a sinistris adversa. vel a dextris exempla bonorum. a sinistris exempla malorum. vel merita et demerita. Sursum bonorum premia. deorsum malorum supplicia. vel superius celeste regnum. inferius terrenum exilium. Sed quorsum hec omnia? Sane ut per eorum considerationem finaliter sapientia contemplatio ad ea quae supra nos sunt perveniat. Su-

pra nos autem dico non celum. non solem vel lunam. aut stellas. quia et si supra nos sunt loci positione. sunt tamen infra nos praesentia seu naturae dignitate ac perfectione. cum et ea et omnia corporalia quae sub eis sunt. propter nos facta nobis subsint. Sed supra nos sunt deus angelus. et spiritus beatus. deus per naturam angelus per naturam et gratiam. spiritus beatus per gratiam et gloriam. Ideo de his tripartita nobis erit contemplationis consideratio. Prima de beatis animabus. Secunda de angelicis spiritibus. Tercia de divinis perfectionibus. ut sic de minoribus ad maiora et altiora procedamus. et mirabilem dei potentiam sapientiam et clementiam in sanctis suis contemplamur praesallentes cum propheta. Mirabilis deus in sanctis suis. Licet autem statum beatitudinis et modum glorificationis hominum vel angelorum sanctorum propter mirabilem eius altitudinem. nec hominis sensus capere. nec ratio possit comprehendere. propter quod humana auiditas quod per experimentum vel rationem non potest quandoque pro modo vel pene pro nihilo reputat. mens tamen christiana de future beatitudinis certitudine fidei attestatione stabilita. illius magnitudinem per contemplationem meditando atque mirando tandem post plenam meditationem scientie. post multa exercitia iusticie. sepe incipit sperare et quodammodo sperando et amando per gustare. quod prius vix potest credere. et hoc est ad quod debemus insinenter tendere donec future illius plenitudinis. plene felicitatis et felicitis suavitatis quantulasculumque primitias accipere valeamus

De contemplatione in sanctis animabus.

Capitulum undecimum.

Consideremus ergo in beatis animabus mirabilem earum gloriam. et in angelicis spiritibus mirabilem excellentiam. et his denique in divinis perfectionibus mirabilissimam supereminentiam contemplamur. Itaque illa animarum beatifica gloria principaliter consistit in sancte et individue trinitatis apprehensione quae tria complectitur. videlicet clarissimam visionem. suavisissimam fructum. et sacratissimam delectationem. et visione fructus siue dilectionis. et ex his delectatio inseparabiliter consequitur. Ideoque in his tribus beatitudo essentia liter consistere dicitur. licet eam plura alia

b

Speculum

accidentaliter comitentur. Unde Johānes in Apocalipsi ipsas beatitudinis gloriā vidisse intelligit sub figura corone duodecim stellarū. In quibus duodecim conditiones corone beatifice designant. vide licet tres supradicte dotes anie. visio. fructio et delectatio. et quatuor dotes corporis glorificandi. que sunt pulcritudinis claritas. subtilitas. agilitas. et impassibilitas ac quinque sensuum perfecta satietas. In super etiam per duodecim fructus ligni vite quos ibidem Johānes commemorasse legit. duodecim privilegia beatorum post generalem resurrectionem corporum figurant. vide licet sanitas sine infirmitate. iuuentus sine senectute. impassibilitas sine morte. pulcritudo sine deformitate. libertas sine servitute vel coactione. pax sine turbatione. securitas sine timore. satietas sine fastidio vel esurie. abundantia sine indigentia vel paupertate. cognitio sine ignorantia vel errore. gloria sine ignominia vel odore. gaudium sine tristitia vel dolore. Atque autem verum et essentialiter beatorum gaudium principaliter sit de creatore et in ipsa beatissima trinitate. tamen erit accidentaliter de creatura. et in eius multiplici consideratione. Gaudebunt quippe de christi humanitate quam cum deitate unita videbunt. Gaudebunt de celesti habitatione et loci amenitate. pulcritudine et magnitudine quam possidebunt. Gaudebunt de iocunda sanctorum tam hominum quam angelorum societate. societatis multitudine. multitudinis unitate et caritate cum qua regnabunt. Gaudebunt de corporum glorificatione quam post resurrectionem habebunt. Gaudebunt de multis periculis que superaverunt. Gaudebunt denique de inferni suppliciis et penis a quibus evaserunt. et in quibus dei offensam iusta ultione puniri letabuntur. quia sicut per prophetam dicitur. letabitur iustus cum viderit vindictam. Est preterea aliud speciale gaudium seu premium accidentale quod respectu essentialis premii dicitur aureola id est parva corona que datur aliquibus sanctis ratione alicuius meriti excellentis. Et hec tribus statim hominibus assignatur. doctoribus scilicet virginibus et martiribus. Nec itaque pauca de premijs glorie diximus. que omnino maiora sunt quam cogitare aut dicere valeamus. quia ut apostolus ait. nec oculus vidit. nec

auris audivit. nec in cor hominis ascendit que preparavit deus diligentibus se.

De contemplatione in angelicis spiritibus.

Capitulum duodecimum.

Ed iam ad angelicos spiritus nostra consideratio dirigatur. Et ut de malis angelis taceamus quos superbia a celestibus sedibus eiecit. de illis loquamur quos fide tenemus in celis gloriosos esse atque beatos. immortalitate perpetuos. intellectu perspicuos. affectu benivolos. iudicia puros. sanctimonia integros. religione pios. pietate serenos. serenitate ac pace securos. Et sicut a deo conditos sic divinis laudibus et obsequijs deditos. Sicut ab initio stabiles. sic in perfectionis stabilitate perseverantes. Sicut in personis distinctos. sic in distinctis ordinibus gradibus et officiis dispositos. Sunt enim angeli qui in ministerium missi. singuli singulis hominibus datur credunt. Sunt archangeli qui minoribus angelis prestant. et divinatorum misteriorum consilium. non nisi ob precipuas et maximas causas mittunt. Sunt virtutes quorum nutu vel opere signa et prodigia fiunt. Sunt potestates superiores istis quarum virtute potestas tenebrarum proprium ne quantum vult noceat. Sunt principatus. quorum moderamine omnis in terris principatus constituit. regitur. limitatur. transfertur atque mutatur. Sunt dominationes sic prefatis supereminentes ordinibus. ut horum respectu ceteri videantur omnes ad ministratorum spiritus. et ad istos tanquam dominos referri regimina principatum. tutamina potestatum. operationes virtutum. revocationes archangelorum. curam et providentiam angelorum. Sunt throni. qui ex eo quod alte sedent throni dicuntur. Et ideo sedent. quia in eis sedet deus altissimus. quam sessionem summam tranquillitatem et tranquillam serenitatem ac pacem intelligimus. Sunt cherubim qui ex ore altissimi sapientiam haurientes in universis civibus celestibus fontalis sapientie fluentia refundunt. Sunt denique seraphim. qui divini amoris igne succensi. singulos illos ciues lucernas ardentes caritate et claritate lucentes efficiunt. In his autem contemplari deum possumus. Nam cum premissa omnia operetur angelici spiritus. ea tamen in eis et per eos operatur perfectius ille unus atque idem

considerationis

spūs qui singulis diuidit put vult. Nam illam faciunt angeli non bono quod sunt sed bono quo dei participes sūt. de^o aut bono quod ipse est essentialiter illa efficit supeminenter. Nam sup angelos assistit et custodit vt supma pietas super archangelos reuelat et erudit vt intima claritas super p̄tutes opatur vt summa virtus. sup potestates tuetur vt vera salus. sup p̄ncipatus regit vt principū efficiens. sup dominationes p̄est vt maiestas oīpotēs. super thronos sedet vt serenissima equitas. sup cherubin nouit vt sapientissima veritas. sup seraphin amat et ardet vt suauissima caritas. Quod bonū est iocundū ibi cū celi ciuibz habitare et p̄ mentis p̄emplationē vtiqz hic possumus illas circūire lucidissimas mansiones. et cum p̄pheta exclamare. domine dilexi decore domⁱ tue et locum habitationis glorie tue.

De contemplatione in diuinis p̄fectionibus.

Capitulum tredecimū

Erū multo melius atqz iocundius est hos angelicos aliosqz beatos spūs p̄transire. et ad dei diuina rūs p̄fectionū cōtemplationē puenire. et dicere cum sponsa in canticis. Paululus cum p̄transissem eos inueni quem diligit anima mea. In hac itaqz p̄sideratione illud sciendū est. qd diuinariū p̄fectionū que dam sunt non contra sed supra rōnē. Que dam sō nō p̄ter sed s̄m rōnem. Supra rationē sunt que ad diuinā trinitatē pertinent vt triū p̄positum id est triū suppositōrū vel p̄sonarū in vna deitate realis distinctio. illarū triū rerum essentialis cōtūinēssio. earundē suppositalis emanatio. patris p̄ncipians productio. filij eternā generatio. spūs sancti ab vtroqz spiratō et alia h̄mōi. quoz cōprehensio magis haberi sperāda est p̄ beatitudinē patrie qz p̄ p̄emplationē vie. Sed alia sunt s̄m ratio nem que ad diuinā p̄tinent vnitatē. vt q̄ vna sit dī essentia simplicissima immensa infinita immobilis omnipotēs liberissima et generaliter p̄fectissima. que licet humane modū intelligētie excedant. tamē ratioi consonant. In his sō fides rationē p̄fortat et ad eorum p̄tēplationē adiuvat Qui dam aut oēm h̄mōi p̄fectionū p̄siderationem in quadruplice specie colligūt. Prima est admiratio maiestatis et hec maxima.

et que requirit cor purgatum vt a vicijs liber. facile se ad supna leuet. Secūda huiusmodi necessaria intuitio iudicioz dei. que pavidū aspectu dum vehemētius cōcutit in tuentem fugat vicia. fundat virtutes. inciat ad sapientiā. humilitatē seruat. Tercia est memoria b̄nficioz que ne dimittat ingratiū sollicitat memorantē ad amoz benefactoris. Quarta expectatio p̄missorū et meditatio eternitatis. qz enim q̄ p̄mittunt eterna sunt. hec lōganimitatē alit et p̄seuerantiē dat vigorē. Ad hec sō cōuenienter adaptat illud apli. vt possis cōprehēdere cum omnibz sanctis que sit lōgitudō. latitudo. sublimitas et profundū. Longitudinem app̄hendit meditatio p̄missorū. Latitudinē recordatio beneficiorū. Sublimitatē contemplatio maiestatis. Profundū inspectio iudicioz. Nec in deo vna res sunt. q̄ lōgitudō dicitur p̄pter eternitatem. latitudo p̄pter caritates. sublimitas p̄pter maiestates. profunditas p̄pter sapientiam. Nec autē disputatio nō cōp̄hendit sed affectio sancta et ipsa gemina est. sc̄ timor domini sanctus et sanctus amor. Et timor q̄dem sublimi et profundo. amor lato longoqz respōdet. Quid tā timendū qz potestas cui nō potes resistere qz sapiētia cui abscondi nō potes. Quid tā amabile qz amor ipse quo amari. Amabiliorē tamē iūcta eternitas facit. Stupēda itaqz sublimitas maiestatis pauēda ambissus iudiciozū seruosē exigit caritas. eternitas p̄seuerantiā sustinendi. Ad hos autem cōtemplatiōis modos reducere possumus quicquid de diuinis p̄fectionibus meditamur aut loquimur vt q̄ deus est vnitas indiuisa. trinitas incōfusa. secūditas imēsa. felicitas infinita. maiestas imp̄scrutabilis. potestas imp̄rurbabilis. firmitas immobilis. eternitas interminabilis. veritas oīsciens. volūtas oīmpotens. bonitas oīia cōmunicans. caritas omnia amans. incōmutabilis ratio. rationabilis dispositio. disposita p̄destinatō p̄destinata beatitudo. beatorū gloria. p̄uersorū pena. glōrificandorū electio gratissima. p̄niendoz reprobatō iustissima summa iusticie equitas summa misericordie pietas. summa beniuolentie largitas. summa beneficentie benignitas. Qui⁹ beniuolentie ac beneficentie largissima et be-

b 2

Speculum

nigriſſima virtus creat mentes ad ſe par
ticipandū. viuificat ad ſapiendū. afficit
ad appetendū. dilatat ad capiendū. iuſtifi
cat ad pmerendū. beatificat ad pprehē
dendū. illuminat ad pgnitiōē. viſitat ad
conſolationē. roborat ad virtutē ppetuat
ad immortalitatē. implet ad felicitatē. cir
cūdat ad ſecuritātē. Hinc recte dictū eſt.
In ipſo viuim⁹ mouemur ⁊ ſumus. Vi
uimus vita nature ⁊ intelligētie rationa
lis. Mouemur vita gr̃ie ⁊ meritorie actō
nis. ⁊ ſumus vita glorie ac ſtabilitate con
firmationis. Nec ſolū nos in ipſo ſic ſpe
cialiter ſumus ſed etiā in eo generalit̃ ſunt
omnia. dicēte ap̃lo. Ex quo omnia p̃ quē
oīa in quo omnia. Ex quo oīa non quaſi
ex ſemine vel materia p̃iacente ſed vt ex
ydea vel exemplo p̃cedente. Per quē oīa
non tanq̃ alio artifice indigentes. ſed p̃ ſe
tanq̃ primū ⁊ vnicū omniū principiū p̃
ducere ſufficientē. In quo oīa non quaſi
in loco p̃tinentē ſed vt in virtute p̃ſeruāte
Lunq̃ oīa ſint in eo ipſe quoz̃ eſt oīa in
omnib⁹ non realiter ſed virtualiter nec in
rebus localiter ſed in eis vbiq̃ eſt eſſenti
aliter. Ipſe deniq̃ infra oīa ⁊ ſupra oīa
Infra oīa nō inſuſus. ſupra oīa nō ex
cluſus. Sed cū dicat euangelista. in mū
do erat ⁊ mūdu⁹ p̃ ipſum factus eſt. ante
q̃ mūdu⁹ fieret vbi erat. Sane in ſeipſo
⁊ ſemp eſt ⁊ eternaliter erat. Sic ergo de
deo ⁊ diuinis p̃fectionibus vt poſſumus
cogitātes eum p̃templādo querim⁹. Sꝫ
quantūcūq̃ in altum noſtra cogitatio p̃
ficiat vltra eſt nec infra id quod humana
mēs cogitare poteſt. ſed ſemp vltra ſupra
q̃ ipſe altiffimus q̃rēdu⁹ eſt quē pia ora
tione ⁊ deuotiōe. quem noſtra inueſtiga
tione aut diſputatione ⁊ querimus digni
us ⁊ inuenimus facilius.

De tribus gradibus p̃ſiderationis.

Capitulum. xiiij.

Oſq̃ autem dicimus de rebo cō
p̃templandis. reſtat vt dicamus d̃
varijs modis et ſpeciebo p̃templa
tionis. Et quia conſideratio eſt genus ad
contemplationē ſtricte et p̃prie dictam. de
tribus cōſiderationis gradibus vel ſpeci
ebus prius agendū eſt. Quarū ſpecieruz
gradus quidā ita diſtinguunt. dicētes il
lum magnū eſſe qui vſum ſenſuū velut q̃ſ
dam ciuiū opes expendere ſaragit. diſpo

nendo in ſuam ⁊ multozū ſalutem. Illoz
q̃o non maiorē qui hunc ſibi gradū ad il
la inuiſibilia philoſophando cōſtituit nō
ſi q̃ hoc dulcius illud vtilius. hoc felici⁹
illud fortius eſſe p̃ſtat. Illum autem ma
ximū qui ſp̃ito ipſo vſu rerū ⁊ ſenſuū q̃n
tum q̃dem humane fragilitati ſas eſt non
aſcenſorū gradib⁹ ſed inopinari⁹ exceſſi
bus auolare interdū contemplādo ad il
la ſublimia p̃ſucuit. Ad hoc vltimū perti
nent exceſſus pauli. exceſſus nō aſcenſus
nam potius rapt⁹ fuiſſe q̃ aſcēdiſſe ipſe
ſe perhibet. Haſ itaq̃ cōſiderationis ſpe
cies p̃prie diſtinguūt nominibus. Primā
vocat diſpenſatiuā. ſecundā eſtimatiuā
terciā ſpeculatiuā. Diſpenſatiua eſt conſi
deratio ſenſibus ſenſibilib⁹ rebus ordi
nate ⁊ ſocialiter vtens ad p̃romerendū
deum. Eſtimatiua eſt cōſideratio prudē
ter ac diligenter queq̃ ſcrutans ⁊ ponde
rans ad inueſtigandū deum. Speculari
ua eſt conſideratio ſe in ſe colligens et q̃n
tum diuinitus adiuuatur rebus hūan⁹
eximens ad p̃templādū deum. Quod p̃
ma op̃rat ſcōa odorat ec̃cia gūſtat. ad quē
tamē gūſtum p̃ducunt ⁊ ceterē licet tardi
us. Sed prima laborioſius. ſecunda q̃e
rius puenitur. Verū quia ea que ſupra
nos ſunt ad quozū p̃templationē aſcēde
re querimus nō tam verbo docent q̃ ſpi
ritu reuelantur. dicente apoſtolo. vob̃ re
uelauit deus per ſp̃itū ſuum. ideo quod
ſermo non explicat. conſideratio querat.
oratio expectet. mereatur vita. puritas aſ
ſequatur.

De differentia cogitationis meditationis
et contemplatiōis.

Capitulum. xv.

Obuc autē quidam hanc materi
am tractantes ſubtilius inter co
gitationē meditationem ⁊ contē
plationē diſtinguunt. Nam eandē rē ali
ter p̃ cogitationē inueniunt. aliter p̃ medi
tationē rimamur. aliter p̃ contemplatiōē
miramur. In cogitatione eſt euagatio. in
meditatione inueſtigatio. in p̃templatiōe
admiratio. Nam cogitatio eſt improui
dus animi aſpect⁹ huc illucq̃ ad euaga
tione p̃ron⁹. Meditation autē eſt prouidus
animi inuēitus in veritatis inqueſitiōe ve
hementer occupatus. Contemplatio
q̃o perſpicat et liber animi contuitus in

considerationis

sapientie spectacula cum admiratione vsque quaque diffusus. Speculatio itaque et contemplatio licet pro inuicem poni soleant. tamen quodammodo discernuntur quia speculatione dicimus quando per speculum cernimus. Contemplatione quando sine inuolucro umbrarumque velamine veritatem in sua puritate videmus. Et sic contemplatio valde stricte accipitur. Contemplationis ideo formam in celi volatilibus considerare possumus. Nam videmus alia et alia nunc ad inferiora nunc ad superiora. nunc deorsum. nunc sinistram. nunc in anteriora. nunc in posteriora. nunc in girum moueri. nunc celeriter et quasi subito flecti. nunc in uno eodemque loco diutius suspendi. et mobili agitatione se quasi immobiliter figere. Ac si operis executione videantur dicere. bonum est nos hic esse. Iuxta huius similitudinis exemplar nostre contemplationis volatus etiam multipliciter variatur vterque dictis et dicendis patebit. sic etiam sepe cogitatio in meditationem. et meditatio in contemplationem transit. dum veritatem diu volitantem quesitam mens solet per meditationem inuentam cum audire suscipere. et tandem per contemplationem mirari cum exultatione. eiusque admirationi diutius inherere. De contemplatione que sursum et deorsum volitat dicitur. Ascendunt usque ad celos et descendunt usque ad abyssos. De illa que quodammodo ante et retro fieri solet scriptum est in Ezechiele. ibant animalia et reuertebantur. De illa que fit quasi in giro dicit propheta. Leua in circuitu oculos tuos et vide.

De sex generibus contemplationis.

Capitulum. xvj.

Alii vero qui contemplationis variitates ita discernunt eam insuper sex genera prout distribuit.

Primum est in ymaginatione et secundum secundum rationem. Tercium in ratione secundum ymaginationem. Quartum in ratione et secundum rationem. Quintum supra rationem sed non preter rationem. Sextum supra rationem est. sed videtur esse preter rationem. Duo itaque sunt in ymaginatione. Duo in ratione. Duo in intelligentia. Primum genus est cum attendimus

corporalia ista que sensu corporeo habemus que sunt multa que magna que diuersa que pulchra vel iocunda. et in his omnibus creaturis creatoris potentiam. sapientiam. magnificentiam mirando veneramur. et in operibus suis eum mirabilem laudabilem et amabilem recognoscimus. Hoc autem genus esse debet incipientium. et tamen in eo propheta se exercuisse ostendit dicens. Vedictus sum in omnibus operibus tuis. Et iterum. Delectasti me domine in factura tua. Et rursus. que magnificata sunt opera tua domine omnia in sapientia fecisti. Secundum genus. est quando ad ea que ad primum genus pertinere iam dicimus rationem querimus et inuenimus. imo inuentam in consideratione cum admiratione adducimus. In illo res ipsas. In istarum rerum causas rationem. ordinem. dispositionem. modum et utilitatem speculamur. atque miramur. et huic pene tota mundana philosophia subministrat. Tercium genus est quando per rerum visibilibus similitudinem in rerum inuisibilibus speculatione sublenamur. et ad hoc pertinent varie similitudines quibus scriptura diuina vtitur. cum de rebus spiritualibus loquimur ut est illud. spiritus meus super mel dulcis et huiusmodi. Quartum genus est quando semoto omnis ymaginationis officio multo illis solis animus intendit que imaginatio non nouit sed que mens ex rationatione colligit vel per rationem comprehendit. ut quando inuisibilia nostra que per experientiam nouimus in considerationem adducimus et eorum considerationem in celestium et superiorum intellectuum contemplationem assurgimus. et ad hoc valet et multum homini prodest cognitio suipsius maxime quo ad animam suam intellectiuam in qua est multiplex thesaurus absconditus ut supra tetigimus.

Quintum genus est quando ea ex diuina reuelatione cognoscimus que nulla humana ratione plene inuestigare vel comprehendere sufficimus. Talia sunt illa que de simplici essentia dei credimus et diuinam auctoritate scripturarum probamus que in his supra rationem nec tamen preter rationem censenda est. ad que plene comprehendenda ratio non attingit. nec tamen eis penitus contradicit. sed potius facile acquiescit et sua attestacione alludit. Sextum genus

b 3

Speculum

est quando animus illa ex diuini luminis irradiatione cognoscit atq; considerat q; bus omnis humana ratio declamat. Talia sunt pene omnia que de personarū trinitate credere iubemur. Prime igit cōtemplatiōis proprium est simpliciter et sine ulla ratiocinatione visibilia admirationi inherere. Secunde visibiliū speculationi ratiocinando insistere. Tercie per visibilia ad inuisibilia ratiocinando ascendere. Quarte ex inuisibilibus inuisibilia ratiocinando colligere. Quite in intellectualiū intelligētia rationē admittere. Sette in intellectualiū intelligētia omnē humanā ratiocinationē transcendere. Ex his itaq; contemplationis generibus duo in ymaginatione consistunt quia solis sensibilibus intendunt Duo in ratiōe quia solis intelligibilibus insistant Duo in intelligētia quia solis intellectualibus inseruiūt. Sensibilia autē dicuntur sensu corporeo perceptibilia. Intelligibilia sō inuisibilia siue insensibilia. ratione tamen comprehensibilia. Sed intellectua lia illa inuisibilia que sola sunt hūane rōni incomphensibilia. Qui autem hec contemplationis genera sic distinguunt ea in super in varios specierum gradus subtiliter ac vtiliter subdiuidunt. de quibus psequi quia longum esset ad eorum scripra remittim? Ex eis tamen aliqua vtilia sub breuitate notare decreuimus.

De triplici celo anime et sō sex correspondētib; aliis contemplationis.

Capitulum. xxiij.

Remissis generibus contemplationis velut sex alia terrenis suspēdimur. et ad celestia leuamur. sed anteq; in celum celorum id est cōtemplationē supercelestium plene volare valeamus. et cum apostolo dicere. nostra cōuersatio in celis est. habemus triplex anie no stre celum prius transeundo penetrare. In corde enim hominis inuenire licet aliam quandam plenitudinē orbis terrarū. Ibi sua quedam terra et suum celum nec vnum tm̄ sed secundū et terciū. Tenet ymaginatio vicem primi. ratio secūdi. in telligentia terciū. Oportet autem vt sit tibi transitus per primum. si cupis euolare

ad secundū vel terciū. Et horum q; de; primum celorū pparatione aliorum grossum est atq; corpulentū eo q; sit ymaginatum post se trahens et in se retinens formas rerum corporalium. Reliqua sō duo sunt valde subtilia et multum ab illi? grossitudine aliena Itaq; duabus prioribus alis ptemplationis possumus primū celum transire. Duabus medijs secundum ascendere. Duabus vltimis terciū penetrare. Has tamē sex alas pfecti soli in hac vita vt habere possunt sed in futura. electi eas etiam pfectiores habituri sunt. vt de vtracq; natura veraciter dici possit. q; sex ale vni et sex ale alteri. Si q; ergo aliquibus illarum caret citra pfectū se esse non dubitet. bene tamen cum illo agitur cui vnum ex his tribus alarū paribus datur. Quis mihi inquit dabit pēnas sicut columbe. et volabo et requiescam. Licet enim terrenū et nondum celeste animal sis. q; diu iam duabus alis contentus fueris. habes tamen vnde corpus tuū velare et vnde volare possis. Corpus velare ē mūdanozū concupiscentiā et mundane mutabilitatis cōsideratione temperare. imo in obliuionē adducere. Volare ē ab amore mundi se elongare. Parū tamē esse tibi debet has duas alas accepisse. sed vt pbes te celeste animal esse stude et sarage saltem duo paria habere. celestia enim animalia erant que vidit Ezechiel. quatuor inquit facies vniū quatuor pēne vni. Verū tamen si vsq; ad terciū celum penetrare desideras. nunq; id in duobus alarū paribus posse presumas. Oportet enim sex alas habere qui cupit ad celestia archana volare.

De varijs modis et qualitatibus contemplationis.

Capitulum. xxiiij.

Epredictis sex generibus cōtemplationis q;bus ale sex preassignate correspondēt. Hoc quoq; sciendum est q; in quatuor primis quasi domesticū est et pene velut singulare sine ulla animi alienatione in ptemplationē assurgere In duobus autem nouissimis familiarē est et quasi proprium per mentē ex celum videre. q;uis tamen possint omnia

considerationis

modo utroque contingere. Horum autem qui in suis contemplationibus supra semet ipsos ducunt. et usque ad mentis excessum rapiuntur. Alij hoc expectant et accipiunt et sola vocare gratia. Alij vero ut possint sibi comparant. cum gratie tamen cooperatione et magna animi industria. et illi qui dem hoc donum quasi fortuitum habent isti vero iam quodammodo ex virtute possident. Tribus ergo modis in gratiam contemplationis proficimus. Aliquando ex sola gratia. aliquando ex adiuncta industria. aliquando ex aliena doctrina. Nam sepe ex aliena doctrina etiam inuaf industria propria. Insuper tribus modis videtur contemplationis qualitas variari. Vnde enim agitur mentis dilatatione. modo mentis subleuatione. aliquando mentis alienatione. Mentis dilatatio est. quando animi acies latius expanditur et vehementius acuitur. modum tamen humane industrie non supergreditur. Mentis subleuatio est quando intelligentie viuacitas diuinitus irradiata humane industrie metas transcendit. nec tamen in mentis alienationem transiit. ita ut supra se sit quod viderat. et tamen ab assuetis penitus non recedat. Mentis alienatio est quando presentium memoria mentis excidit. et quasi peregrinando humane industrie statum diuine operationis transfiguratione transiit. Nos tres contemplationis modos expeririuntur qui usque ad summam huius gratie arcem sublimari merentur. Primus surgit ex industria humana. Tercius ex sola gratia diuina. Medius autem ex utriusque permixtione. De primo legitur *Leua in circuitu oculos tuos et vide. De secundo. Qui sunt isti qui ut nubes volant. De tercio. Ego dixi in excessu meo.*

De varijs gradibus trium modorum contemplationis.

Capitulum decimumnonum.

Res autem modi predicti varijs possunt gradibus subordinari. Nam ille modus qui fit mentis dilatatione tribus solet gradibus crescere. arde. exercitatione. attentione. Ars est quan-

do quomodo aliquid agendum sit veraci traditione seu sagaci inuestigatione addiscimus. Exercitatio est quando id quod arte percepimus in usum adducimus. et in eius officij executione nos ipsos promotos et expeditos efficimus. Attentione est quando studio quod exequimur summa diligentia insistimus. Ille vero modus contemplationis qui in mentis subleuatione accidit. tribus gradibus excrescit. Intelligentia namque humana diuinitus inspirata et in illo celesti lumine irradiata aliquando subleuatur supra scientiam. Aliquando etiam supra industriam. Aliquando supra naturam. Supra scientiam quando aliquis tale aliquid ex diuina reuelatione cognoscit quod modum proprie scientie vel intelligentie excedit. Supra industriam quando ad illud humana intelligentia diuinitus illuminatur ad quod nulla sufficit sua scientia. nec illa quam habet nec illa quam sua industria comparare valet. Supra naturam quando humana intelligentia diuina inspiratione afflata non cuiuscunque hominis sed generaliter totius humane nature modum. industrieque metas transgreditur. si cut videre de preteritis quod iam non est. Videre de futuris quod nondum est. Videre de presentibus quod sensibus absens est. Videre etiam alieni cordis secretis quod nulli sensui subiectum est. Ille etiam modus qui mentis alienatione fit tribus gradibus diuiditur. quia tribus de causis in huiusmodi alienatione abducimur. Nam modo pre magnitudine deuotionis. modo pre magnitudine admirationis. modo pre magnitudine exultationis fit ut mens seipsam non capiat. sed supra seipsam eleuata in alienationem transcat. Magnitudine deuotionis quando tanto celestis desiderij igne succenditur. ut amoris diuini flamma vltra humanum modum excrescat que animam humanam ad cere si militudinem liquefactam a pristino statu resoluat. et ad instar fumii attenuatam ad superna emittat. Magnitudine admirationis quando diuino lumine irradiata et in summe pulcritudinis admiratione suspensa tam vehemente stupore concutitur ut a suo statu funditus excutiat. et in modum fulguris cho:uscatis quanto profundius p despectu sui

b 4

Speculum

respectu vife pulcritudinis in ima dei cū
tanto sublimius tantoq; celerius p sum/
morū desiderium super semetipfaz rapta
in sublimia eleuetur. Magnitudie ex/
ultatōis quando intima illa supne z eter/
ne suauitatis abundantia potata imo ple/
ne inebriata. quid sit. quid fuerit. penitus
obliuiscitur. z in super mundanū quendā
affectum sub quodam mire felicitatis sta/
tu raptim transformat. Sed cum di/
ctum sit quibus de causis mentis aliena/
tio accidere soleat. illud etiam adijciendū
videtur quibus gradibz ascendat. Ascen/
dit aut aliquando supra sensum corpora/
lem. aliquando supra ymaginē. aliquan/
do sō supra rationē. quis duos primos
ascēsus negare audeat. cum illum qui su/
pra rationē est apostolica autoritas vūn/
cat. Scio inquit homines siue in corpore
siue extra corpus nescio. deus scit. raptuz
vsq; ad terciū celum. Ecce. quia huma/
nam rationem mentis alienatione transi/
erat. quid circa se ageretur discernere ne/
quibat.

De sex documentis acquirēde z con/
seruande contemplationis.

Laplm viceſimum.

De itaq; qui de tanta re nihil p/
pria virtute sapimus aliena dicta
z ex multis pauca. de contempla/
tionis perfectione hic recitauimus. Sz
iam de eius acquisitione ac conseruatione
vtilia quedam documenta ponamus.

Primum ergo est mūdificatio cordis.
Cum enim dicat christus Beati mundo
corde. quoniam ipsi deum videbunt. con/
stat q; ad dei cōtemplationē proficiūt cor/
dis mundicia. z omnia que eam cum diui/
na gratia cooperando efficiunt. Dec au/
tem sunt. intima veraq; animi compūctio
siue cōtrictio z lacrimarū effusio. quas co/
mitari debet deuota oratio. Ideo orabat
propheta dicens. Lor mundū crea in me
deus. Est autem triplex aqua lacrima/
rum ad hoc nobis vtilis. scilicet compun/
ctionis. compassionis. z deuotionis. Pri/
ma est pro peccatis proprijs. secunda pro
miserijs alienis. tercia pro timore iudicij
finalis. pro horrore supplicij gehennalis.
pro amore premij eternalis. pro incolatu
miserie presentis. pro dilatione patrie ce/
lestis. pro desiderio diuine visionis beati/
fice fruitionis ac gaudiose dulcedinis.

Qui sic semināt in lacrimis. teste prophe/
ta. in exultatione metent. z vt a christo p/
mittitur. beati qui sic lugent. quoniam ipsi
consolabunt. Secundū est maceratio
carnis. cum enī dicat apostolus. caro cō/
cupiscit aduersus spūm oportet q; ipsa sui
maceratione castigata spiritui seruire co/
gatur. vt ille ad superiora contemplanda
sublimetur. Ideo idem apostolus ait. ca/
stigo corpus meum z in seruitutem redi/
go. Dum enim corpus sui castigatiōe de/
bilitatur animus in dei cōtemplatiōe for/
tius roboratur. vnde fit vt euz anim? ma/
gis in cōtēplationem ascendat. corp? in
quandam infirmitatis debilitatez cadat.

Hinc tres discipuli visa trāsfiguratio/
ne christi in facies suas ceciderunt. Hinc
Paulus in lucis circumfulgentia ecceca/
tus cecidisse legitur. Hinc Daniel ait.
Vidi visionem hanc grandem et non re/
mansit in me fortitudo. Et Ezechiel. U/
di inquit z cecidi in facies meam Et quo/
patet in quantam miseria cecidimus qui
ipsum bonuz ferre non possumus ad qd
creati sumus. Cum tamen de volūtaria
carnis maceratione hic loquimur cā mo/
deratam esse intelligimus. nam tanta esse
posset q; cōtemplationem z eius suauita/
tem suffocaret. Unde in hac re quoz san/
ctorum austeritatē magis admirandam
q; imitandam esse credimus. sicut de san/
ctissimo confessore beato Petro quondā
papa celestino in libro quem de eius vita
scripsimus aliquāliter tetigisse memini/
mus. Tercium est seruoꝝ diuine dile/
ctionis. In cuius figuram in seruoꝝ dei
Aaron cum igne et thimiamate intrabat
in sancta sanctorū. Si autem scire velis
an illum habeas caritatis seruoꝝ quem
dicimus. cogita quid sit quod in vita tua
ardentius dilexisti. a nixius concupisti qd
te iocundius afficiebat profundiusq; ole/
ctabat. Considera si eandem affectionis
violentiam dilectionisq; abundantia sen/
tis quando in summi dilectoris deside/
um inardescis. quando in eius dilectio/
ne requiescis. nondum intimum illum af/
fectionis tue sinum tener. si intime dilecti/
onis aculeus animaz tuam in diuinis af/
fectionibus minus penetrat q; in alienis

considerationis

affectibus aliquando penetrare solebat.

Quartum est amor mundane delectationis. sicut enim amor dei amorem mundi expellit. sic feruor diuine dilectionis horrorem mundane delectationis inducit. Si ergo tantam vel validiorē dilectionis violentiā in intimis tuis circa diuinā perspexeris quam alias videris expertus fueris. vide ad huc si forte aliud quid sit in quo delectari vel consolari possis. Quasi est nondum audeas dicere dilectum tuum intimū ardentiissimi amoris sinu tenere. Quintū est obseruatio humilitatis. hinc maria que conplatiue vite figuram tenet in humilitatis signum secus pedes christi sedet. et videns iesum ad pedes eius cecidit et pedes eius vniuit. et post resurrectionē pedes eius tangere voluit. Quis ergo tanto esse debet humilior quanto est in dei cōtemplatione sublimior. Ideo de anima cōtemplatiua in canticis scribitur. Que est ista que ascendit de deserto delicijs affluens innititur super dilectum suum. Quia per humilitatē non de suis viribus presumit nec ascensum suum suis meritis ascribit. sed dilecto innititur. quia non sua sed illius virtute subleuatur. Sextum est deuotio orationis et hec ex humilitate nascitur. que quod a se habere non posse cognoscit. a deo humiliter et deuote exposcit. Unde bene dictum est Oratione dilectus est aduocatus iterandus et reuocatus. Ideo enim quicquid subtrahit se ut auidius reuocetur et teneat fortius. Preteriens teneri vult. abiens reuocari.

De quibusdam notandis circa perfectionem contemplationis.

Capitulum vicesimum primum.

Ob hoc autem circa summam contemplationis perfectionem quedam notanter recolligenda sunt. Et primo quidem notandum est quod prudenter circumspectione et frequenti increpatione oportet inuigilare. ne nullus mentis excessus vel cogitationis euagatio discretionis perspicacitatem lateat. ne sine redargutione fortius castigatione pertranscat. Secundo notandum quod sicut aues cum volare voluit. alas suas expandunt. sic debemus et nos cordis nostri alas per desiderium extendere. et diuine reuelationis horam semper expectare. ut

quacumque hora diuina inspirationis aura mentis nostre nubila deterferat. verique solis radios detegerit. excussis tandem contemplationis sue alis. mens nostra se ad alta eleuet. et sicis obtutis in illud eternitatis lumen quod desuper radiat omnia mundane volubilitatis nubila transcendat. Quod figuratum est in duobus cherubim qui erant expandentes alas. Tercio notandum quod debemus non solum ad hoc quod in hac vita per cōtemplationē habere possumus verum etiam ad illud diuine cōtemplationis spectaculum quod in futura vita speramus. animas nostras suspendere. et in huius expectatione vehementi desiderio euolare. Ideo debet anima perfecta omni hora sue peregrinationis terminum cum desiderio expectare. Hinc est quod Abraham in in hostio tabernaculi sui sedebat. et Helyas in spelunca sue hostio stabat.

Quarto notandum est quod anima sancta et veri sponsi amica debet ad dilecti sui aduentum summo cum desiderio anhelare. parata semper vocati occurrere. semper sollicita ne subito adueniens minus parata inueniat. vel diu exclusus ullam molestiam sustineat. Ecce inquit vox dilecti pulsantis. api mihi soror mea. Vide ergo ne tunc primo incipias te ad eius receptionem preparare cum iam ipse incepit ad hostium pulsare. ne ei cogaris dicere expecta recepta. Item notandum quod dilectus auditur per recordationem. videtur per admirationem. deosculatur per dilectionem. amplectatur per delectationem. Vel auditur per reuelationem. videtur per cōtemplationem. deosculatur per deuotionem. amplectatur vel stringitur per dulcedinis sue infusionem. qua dulcedine experta ulterius non potest anima pulsanti dilecto aliquas moras neciter. sed prompta est aduenientem suscipere. Insuper sciendum est quod aliud est animam cum dilecto introire et aliud est eam ad ipsum sumere. Eam introire est seipsam totam in se colligere. Eam sumere est seipsam extra semetipsam totam effundere. Eam solam cum solo morari. nil aliud est quam exteriorum omnium obliuisci. et in eius dilectione summe et intime delectari. et ex his que in intimis suis considerat se in affectum dilecti inflammarē. et tam ex bonorum quam ex malorum suorum consideratione in gratiarum assurgere.

Compendium

Preterea notandū q̄ sublimitas diuina/
rum reuelationū manifestū est diuine di/
lectionis indicium. Jam non dicā inquit
vos seruos sed amicos. quia omnia q̄ au/
diui a patre meo nota feci vobis. Ex ma/
gnitudine itaq; diuine dilectionis p̄det
modus diuine reuelationis. comedite in/
quit amici et bibite. et inebriamini carissi/
mi. Comedunt illi qui cū multo studio et
longa meditatione viri possunt ad verita/
tis delicias ptingere. Bibunt autē illi q̄ ex
diuinis reuelationib; cū facultate iocūditate
hauriūt qd̄ de intima veritatis suauitate
ardenter p̄cupiscūt. Item deniq; sciendū
est q̄ qui ad hanc gratiam p̄fecerit. cū eaz
sibi vltra solum subtrahi iam sentit. ha/
bet tamē quod facere debeat vt ad eam re/
parandā adiuuari valeat. Debet em̄ ani/
mus qui eiusmodi est. p̄p̄is meditationib;
cordis in se exultationē reparare. et impensa
sibi diuinorū beneficiorū munera ante re/
cordationis sue oculos reuocare. et hac re/
cordatione seipsum ad profundā et deuot/
tam gratiarū actionem instigare. et tandē
aliquando internum illud spiritualis ar/
monie organū ex affectu in diuinas lau/
des laudare. Hoc itaq; agentes quid aliud
q̄ viam sternimus per quam venientē vi/
sitantemq; nos dominū excipimus. Sa/
crificiū inquit laudis honorificabit me
et illic iter quo ostendam illi salutare dei.

Hoc itaq; compendū ex varijs et hinc
inde dispersis sapientū dictis atq; senten/
tijs collegim⁹. quod si quis videre digna/
tus fuerit eum hortamur vt ipsum nō bre/
ui aut leui discursione sed longa et graui
discussione plegat. legendo intelligat. itel/
ligendo sapiat. sapiendo in dei cognitōne
dirigat. et de cognitione ad dilectionē. de
dilectione ad feruorem. de feruore ad sua/
uitatem transeat. vt sic tandem de presen/
ti suauitate ad futuram felicitatē perueni/
at. eo duce qui ē via veritas et vita. via di/
rigens. veritas erudiens. vita reficiens.
vnus deus benedictus in secula seculo/
rum.

Explicit speculum considerationis pe/
trici.

Incipit compendium contemplatio/
nis editum a domino Petro quondā ep̄i
scopo Lameracei. postea cardinali. etc.

Prologus.

Boniā mul/ ti sapientes

multa de sapientie cōtem/
platione scripserunt. que
omnia habere. aut habita

legere difficile est. Ideo in libello quem
speculum considerationis intulavi. ali/
qua vtilia ex eorū sententijs breuiter col/
ligere studui. Ad quorū tamen declara/
tionem atq; complementū hoc contēpla/
tionis compendium superaddere dignū
dixi. ipm diuidens in tres partiales tra/
ctatus.

Primus est de quibusdam vtilibus p̄
ambulis ad contemplationis cognitionē
preparantibus.

Secundus est de aliquibus figurali/
bus exemplis ad contemplationis acqui/
sitionem proficientibus.

Tercius de spiritualibus sensibus ho/
minis ad contemplationis p̄fectionem p̄/
tingentibus.

Primus pertinet ad doctrinale intro/
ductionem incipientium. Secundus
ad exemplarem manuuctionem; p̄ficien/
tium. Tercius ad experimentalē crudi/
tionem p̄fectorum.

Primus ergo tractat⁹ ex doctrina san/
cti Thome in secunda secunde. quedā vti/
lia sub duodecim capitulis complectit⁹.

Capitula primi tractatus.

Primū qualiter vita actiua et p̄templa/
tiua distinguantur. Secundū qualiter
in se comparent. Tercium qualiter ad
inuicem ordinent. Quartum de his q̄
active vite attribuantur. Quintum de
his que ad contēplatiuā pertinere dicunt⁹.

Sextum de subiecto in quo cōtempla/
tiua subsistere ponitur. Septimū de ob/
iecto circa quod versatur. Octauū de
speciebus et modis in quos contēplatio di/
uidit⁹. Nonū ad quantum diuine p̄gni/
ficiōis gradū p̄templatio eleuat. Decimū
de raptu qui ex p̄templatione sequitur.

contemplationis

Undecimū ad quam vim anime rap-
tus proprie pertinere videatur. Duode-
cimū de eo q̄ paulus in tertium celum se
raptum fuisse testatur.

Incipit primus tractatus huius com-
pendij de vite actiue et contemplatiue di-
stinctione.

Capitulum primum.

Secundū Gre

gorium super Ezechielez
due sunt vite in q̄bus nos
omnipotens deus per sa-
crum eloquium erudit. vi-

delicet. actiua et contemplatiua. Que vt
idem ait sexto moralium significantur p̄ du-
as vxores Jacob. Actiua quidem p̄ Ly-
am. Contemplatiua vero per Rachelem.
Et per duas mulieres que dominum ho-
spitio receperunt. Cōtemplatiua per Ra-
riam. Actiua per Barthā. In hoc ergo
differunt. quia cōtemplatiua precipue in-
tendit circa veritatis speculationē. Acti-
ua vero circa exteriorē occupationem.

Unde patet q̄hec non est diuisio vite vt
liter sumptē. que fm̄ philosophibz diuidi-
tur in vegetatiuam. sensitiuam. et intelle-
ctiuam. Sed est diuisio vite humane. que
principaliter attenditur fm̄ intellectus a
quo homo speciez foritur. Ideo sicut in-
tellectus diuiditur per actiuum et intelle-
ctiuum. quia finis intellectiue cognitōis
vel est ipsa cognitio veritatis quod perti-
net ad intellectum speculatiuū. vel est ali-
qua exterior operatio vel actio. quod pri-
net ad intellectum practicum. Sic vita
humana sufficienter diuiditur per actiuā
et contemplatiuam. Hec obuiat huic di-
uisioni dictum philosophi. j. Ethicorū q̄
tres sunt vite maxime excellentes. scilicet
voluptuosa et ciuilis. que eadem videtur
esse actiue et contemplatiue. Nā vita vo-
luptuosa ponit finem in delectatione cor-
porali. que cōmunis est nobis et brutis.

Unde dicit ibidem philosophus q̄ est vi-
ta bestialis. ideo non comprehenditur sub
diuisione predicta. Omnia ergo studia hu-
mana si ordinantur ad necessitatē presen-
tis vite fm̄ rationem rectam. pertinent ad
vitam actiuam. que per actiones ordina-

tas consuevit necessitati vite presentis. St-
autem deseruiant cōcupiscentie pertinet
ad vitam voluptuosam. que non compre-
henditur sub actiua vita. Humana vero
studia que ordinantur ad cōsiderationē
veritatis ad contemplatiuā vitam perti-
nent. Qd̄ autem Augustin⁹. tit. de ciuita-
te dei ponit tria vite genera. scilicet. Ocio-
sum. quod pertinet ad contemplatiuam.
Actiuosum. quod pertinet ad vitam actiuā.
Et illud tertium et vtroq̄ compositum.
non impugnat diuisionē predictā. Nam
cum medium conficiatur et extremis. et
ideo virtualiter contineat in eis. sicut te-
pidum in calido et frigido. Propterea si-
militer sub actiuo et cōtemplatiuo cōpre-
henditur id quod est et vtroq̄ cōpositum.
Et sicut in quolibet mixto predomiatur
aliquod simplicium. ita etiā in medio ge-
nere vite superabundat. quandoq̄ quidē
contemplatiuum. quandoq̄ vero actiuū

De comparatione actiue et contempla-
tiue ad inuicem.

Capitulum secundū.

Iso de vite actiue et contemplati-
ue distinctione. Videndū est de ea-
rum comparatione. videlicet q̄ po-
tior sit vel dignior ac maioris meriti. Vi-
cendum ergo est q̄ vita cōtemplatiua sim-
pliciter melior ē q̄ actiua. qd̄ philosoph⁹
probat octo rationibus in p̄mo Ethico.

Prima. quia vita cōtemplatiua puenit
homini fm̄ id qd̄ est optimū in ipso. scilz.
fm̄ intellectum. et respectu p̄rior obiecto-
rum. scilicet intelligibiliū. vita autē actiua
occupat circa exteriora. Secunda. q̄a
vita contemplatiua potest esse magis cō-
tinua. licet non cōtinua ad supremū cōte-
plationis gradū. Tercia. quia maior
est contemplatio vite cōtemplatiue q̄ acti-
ue. Unde Augustin⁹ dicit in libro d̄ ver-
bo domini. q̄ martha turbabatur. Ma-
ria epulabatur. Quarta. q̄ in vita con-
templatiua est homo magis sufficiens. nā
paucioribus ad eam indiget. Unde dicit
Luce decimo. Martha sollicita es et tur-
baris erga plurima. Quinto. quia con-
templatiua magis pro se diligitur. Vita
autem actiua ad aliud ordinatur. Unde
dicitur psal. Unam petij a dño hanc req̄-
ram vt inhabitem in domo domini.

Compendium

Sexto quia contemplatiua consistit in quadam vacatione et quiete. Iuxta illud Tactate et videte quoniam ego sum deus.

Septimo quia vita contemplatiua est secundum diuinam. vita autem actiua secundum humanam. Unde dicit Augustinus libro de habitibus domini. In principio erat verbum. Ecce quod maria audiebat. verbum caro factum est. ecce cui martha ministrabat. Octauo. quia vita contemplatiua est secundum id quod est magis proprium homini id est secundum intellectum. In operatibus autem vite actiue concitant etiam inferiores vires que sunt nobis et brutis communis. Unde in psalmo postquam dictum est. Domine et iumenta saluabis domine. scribitur id quod est hominibus speciale. In lumine tuo videbimus lumen. Non autem rationem addidit dominus. Luc. 2. dicens. optimam partem elegit Maria quam non auferet ab ea. quod exponens Augustinus libro de verbis domini dicit. Non tu malam. sed illa meliorem. Audi unde meliorem. quia non auferetur ab ea. Atque auferetur aliquando omnia necessitas. eterna est dulcedo veritatis. Licet autem vita contemplatiua propter predicta simpliciter sit melior secundum quod. tamen et in casu magis eligenda est vita actiua propter necessitatem presentis vite. si cur dicit philosophus quod philosophari melius est quam vitari. sed melius est vitari necessitate patienti. Et ideo quicquid aliquis a contemplatione aduocatur ad opera vite actiue propter necessitates presentis vite. non tamen sic cogatur totaliter contemplatione desistere. sicut docet Augustinus. xij. de ciuitate dei. Et sic patet quod cum aliquis a contemplatiua vita ad actiuam vocatur. hoc non fit per modum subtractionis sed per modum additionis. Ideo in illis qui de religione transferunt ad statum plationis. non fit transitus de meliori ad minus bonum cum apostolus dicat. i. Corinth. xij. Emulamini carismata meliora. Nam ad statum plationis non solum pertinet vita actiua. sed etiam plati debent esse excellentes in contemplatiua. Unde Gregorius dicit in pastorali. Sit rector contemplatione precipuus.

Ex premissis etiam patet quod vita contemplatiua ex suo genere simpliciter est maioris meriti quam actiua. Et hoc est quod dicit Gregorius. iij. Omelia super Ezechielem. Contemplatiua maior est merito quam actiua. Et. vi. moral. Magna sunt actiue merita. sed pre-

latiue potiora. Ratio est. quia contemplatiua directe pertinet ad dilectionem dei. Actiua vero directius et immediatius ad dilectionem proximi. Diligere autem deum secundum se est magis meritorium quam diligere proximum. Potest tamen contingere quod aliquis in operibus vite actiue plus mereatur quam alius in operibus vite contemplatiue. ut si quis propter abundantiam diuini amoris ad dei gloriam interdum sustineat propter proximum a dulcedine diuine contemplationis ad tempus separari. Et sic exponit Crisostomus in libro de concupiscentia illud apostoli ad Romanos. ix. Operabor ego ipse anathema esse a christo pro fratribus meis. Ad hoc etiam trahi potest illud Gregorius super Ezechiel. Nullum sacrificium est deo magis acceptum quam zelus animarum. Per hoc enim non perfertur simpliciter meritum vite actiue merito vite contemplatiue. sed ostendit magis esse meritorium si quis offerat deo animam suam et aliorum quam quicquid alia exteriora dona. Nam primo debet quis offerre deo animam suam. secundo animas aliorum. Et magis acceptum est deo sacrificium quod quis animam suam et aliorum applicat contemplationi quam actioni. Quod autem apostolus ait. i. Corinth. iij. Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. non probat vitam actiuam cui attribuit labor maioris esse meritum quam contemplatiuam. cui appropriatur quietes. Nam licet labor exterior operetur ad augmentum premij accidentaliter. tamen augmentum meriti respectu premij essentialis principaliter in caritate consistit. Cuius quoddam signum est labor exterior toleratus pro christo. sed multo expressius signum est quod aliquis premissis omnibus que ad hanc vitam pertinent. soli diuine contemplationi vacare delectetur.

De ordine vite actiue et contemplatiue
Capitulum tertium.

Ostendit hunc considerandum est de ordine vite actiue et contemplatiue inuicem. De quo dicit Gregorius. Omelia. iij. super Ezechielem. quod vita actiua prior est rebus contemplatiue. quod ex bono opere redit ad contemplationem. Sciendum autem est quod aliquid dicitur alio prius dupliciter. Uno modo secundum suam naturam. Et hoc modo vita contemplatiua est prior quam vita actiua. in quantum prioribus et melioribus insitit. Unde et actiuam mouet et dirigit. Ratio enim superior que contemplationi

Compendium

deputat compas ad inferiorē que deputa-
tur actioni. sicut vir ad mulierē que est per
virū regenda. vt Augustin⁹ dicit. ij. de tri-
nitatē. Alio mō dicit aliqd pus q ad nos. s.
qz est pus via generatōis z h mō vita acti-
ua est prior contemplatiua. quia disponit
ad contemplatiuam. vt infra patebit. ipsa
enī pcedit sicut id qd est cōmune pluriū p-
cedit via generatōis id qd est pxiū pfecto-
rum. Hā vita contemplatiua nō ordinat ad
qualēcūqz dilectionē dei s; ad pfectaz ad
quā pcedit dilectio primi ppter deū qui p-
tinet ad actiua. S; sicut a vita actiua pce-
dit ad vitā contemplatiuā scdm ordinē gene-
rationis. sic qñq; a vitā contemplatiua redit
ad vitā actiua p viā dilectionis. vt scz vita
actiua p contemplatiuā dirigat. sicut p opa-
tiones acquirunt habit⁹. p habitū acq̄sitū p-
fect⁹ aliq; opat. vt dicit. ij. ethi. Jō dicit
Breg. sup. Ezech. q sicut bon⁹ ordo viuē-
di est. vt ab actiua in contemplatiuā tendat.
ita plerūq; vtilit a cōtemplatiua anim⁹ ad
actiua reflectit. Hoc aut intelligendū est i
hīs qui ad h apti sunt. Hā illi qui sunt pro-
ni ad passiones ppter eoz impetū ad agen-
dum. sunt similiter magis apti ad vitā acti-
uam ppter spirit⁹ inq̄tudinē. Un dicit Breg/
gorius in. vj. moral. q nonnulli ita inq̄tū sūt
vt si vacatōz labor habuerint grau⁹ labo-
rant. quia tanto deteriores cordis tumult⁹
tolerat. quāto eis licet⁹ ad cogitatōes va-
cat. Quidā vero habēt naturalit animi pu-
ritatē z quietē p quā ad contemplationē sunt
apti. qui si totalit actōib; dputent detrimē-
tum sustinebūt. Un Breg. ibidē dicit q̄rū
dam hoīm ita ociose mentes sunt. vt si eos
labor occupatōis excipiat i ipa opis incho-
atione succūbant. S; sicut ipse postea sub-
dit sepe z pigras mētes amor ad opus exci-
tat. z inq̄tas in contemplatōe timor refrenat
Un z illi qui sunt magis apti ad vitā acti-
uam. pnt p exercitiū actiue ad contemplatiuā
pparari. z illi nihilomin⁹ q sunt magis ad
contemplationē apti. pnt exercitiū actiue sub-
ire. vt p hoc ad contemplatōes patiores red-
dant. Ex pmissis patet qliter vitā contempla-
tiua impediā p actiua. z qliter p eam adiu-
uetur. Hā vita actiua p̄siderari pōt qñq;
ad duo. Uno modo quātū ad ipm studiū
z exercitiū exteriorū actionū. z sic manife-
stum ē q ipa impedit vitā contemplatiuā in
quantū impossibile ē q qd simul occupef

circa exteriores actōes z diuine vacet p̄se-
plationi. Alio mō p̄seplari vitā actiua
qñtū ad h q interiores anime passōes cō-
ponit z ordinat z quātū ad h ipa adiunat
ad p̄templatōz q impedit p inordinatōz in-
teriorū passionū. Un Breg. dicit in. vj. mo-
ral. Qui p̄templatōis arcē tenere desiderat
pus se in campo p exercitiū opis pbent. vt
sollicite sciant. si nulla tā mala primis irro-
gant si irrogata a primis cōnimit pōtant
Si obiectis bonis spaliū neq; mens le-
ticia soluit. si subtrahitis nō nimio merore
sanciat. Ac deinde ppendat. si cū ad semet
ipos itrosus redeūt. in eo q spūalia rimā-
tur. nequaq; rez corpaliū serē ymbas tra-
hant. vel fortassis tractas manu discretōis
abigunt.

De hīs que actiue vite attribunt.

Capitulū quartum.

Unde specialius inq̄rendū est. qd ad
vtrāq; prem p̄tineat. Et pmo qdem d
vita actiua sciēdū est q omes virtutes mo-
rales p̄tinent cēntialiter ad eā. Un z p̄hs di-
cit in. x. ethi. q virtutes morales ordināt ad
felicitatē actiua. Et Jfido. li. de sūmo bo-
no dicit q in actiua vita pus p exercitiū
boni opis cuncta exhaurienda sunt vitia.
vt in contemplatiua tā pura mētis acie ad cō-
templatōē diuina q̄q; p̄transcat. Quia tñ
inter virtutes morales p̄cipua ē iusticia q
quis ad alterz ordinat. vt p̄hs pbat. v. ethi.
Jō quādoq; vita actiua describit p ea que
ad alterz ordinant. Hōq; in hīs solū. s; qz
in hīs p̄ncipalit p̄sistit. Ex ppter h Breg. in
per Ezech. dicit q actiua vita est. panē esu-
rienti tribuere z in fine multis enumerat
que ad alterz p̄tinent subdit. z q singulis q/
busq; expedit disp̄sare. Licet aut prudē-
tia p̄prie sumpta. p̄t de ea loquit p̄hs. vj.
ethi. sit virt⁹ intellectualis tñ ipse in. x. ethi.
dicit prudētiā p̄tinere ad felicitatē actiua
Un ratio pōt assignari q illud qd ordina-
tur ad aliud sicut ad finē p̄cipue in morali
bus trahit in specē ei⁹ ad qd ordinat. sicut
ille q mechat vt fures mag⁹ dicit fur q me-
chat scdm p̄hm. v. ethicoz. Cognition aut
prudētie ordinat ad opatōes virtutū mora-
liū sicut ad finē qz est recta rō agibiliū
vt dicit. vj. ethi. Jō cognitio prudētie p̄ti-
net ad vitā actiuam. Un prudētia pōt dici
quodā mō media inter virtutes intellectua-
les z morales. quātū ad h q in subiecto cō

Contemplationis

uenit cū virtutibz intellectualibz. in materia vero totaliter puenit cūz moralibz. Ideo pertinet ad vitā actiua sicut virtutes morales. Insuper ad actiua vitā pertinet docere de verbo sapiētie sicut dicit Gregori⁹ super Ezech. quia licet habet sapiētie p/ tineat ad vitā p/templatiua z etiā act⁹ in qñ tum interius respicit veritatē intelligibile In cū⁹ cōsideratione z amore delectat. tñ in quantū act⁹ huiusmodi transiit exterius per doctrinā pertinet ad actiua. Ex pmissis patet quare vitā actiua in nobis non remanet in patria. Dicit namqz Grego. super Ezech. q cū presenti seculo vitā auferat actiua. Cōtemplatiua autē hic incipit vt in celesti patria pficiat Ratio est quia actiua habet finē in exterioribz actibz q si referant ad quietē p/templationis iā pertinent ad vitā p/templatiua. In futura autē vitā beatorū cessabit occupatio exteriorū actūz. z si qui actus exteriores fuerint referent ad finem p/templatōis quia vt August. dicit in fine de ciuitate dei. Ibi vacabim⁹ z videbim⁹. videbim⁹ z amabim⁹. amabim⁹ z laudabim⁹. Et ibidē pmittit q dē ibi sine fine vi debetur. sine fastidio amabit. sine fatigatione laudabit. Licet ergo virtutes morales que pertinet ad vitā actiua remaneant post hanc vitā. sicut Augustin⁹ dicit. tñ. de trinitate. Nō tamē remanebūt scdm act⁹ quos nūc habet circa finē exteriorē. sz act⁹ earū referent in quietē p/templatōis quam Augustin⁹ in verbis pmissis intelligit per vacationē que est intelligenda non solū ab exterioribz tumultibz sz etiā ab interioriurbatione passionū. In angelis vero quātū ad dispensationē ministeriorū dei aliqd remanebit de vitā actiua qdū mund⁹ durabit qz vn⁹ aliū illuminat purgat z perficit vt patet per Dionisiū. vij. c. celestis liberar chie. Ipi etiā ad ministratōi inferiorū creature intendūt qd figurat p hoc qd Jacob vidit angelos in scala ascendētes z descendētes quoz pmiū pertinet ad p/templationē scdm ad actionē. Sz sicut dicit Grego. in moral. li. ij. Nō sic diuina visione foris erunt vt interne p/templatōis gaudijs priuent. Et iō in eis nō distinguū vitā actiua z p/templatiua sicut in nobis q per opera actiue impedimur a p/templatione. Un cū nobis pmittit q in futura vitā similes erim⁹ angelis dei. nō pmittit illa similitudo ange

loz quantū ad administratiōes creature q nobis nō ppetit scdō ordinē nature nostre Iō in nobis nō remanebit ibi cōditio vite actiue. Quod ergo dicit Greg. super Eze. q in vitā actiua fixa permanere possum⁹. i p/templatiua autē intēra mente manere nullo modo valem⁹. nō pbat q vitā actiua simpliciter sit durabilior qz p/templatiua. Nā hec durabilitas vite actiue in statu p/templatiue. excedens durabilitatē p/templatiue. non puenit ex ppetitate vtriusqz vite scdm se p/derate. sz ex defectu nostro q ex cordis grauitate retrahimur ab altitudine p/templationis. Un ibidē subdit Greg. q ipa sua in firmitate tāte celsitudinis repulsi anim⁹ in semetipso relabūt.

De hijs que ad p/templatiua vitā pertine dicuntur.

Capitulū quintū.

Am vero ad ea que ad vitā p/templatiua pertinet transcam⁹. Et dicamus q ad ea potest aliquid pertinere dupliciter. Uno modo dispositiue. Alio modo essentialiter. Primo mō virtutes morales pertinent ad p/templatiua. Impeditur em actus p/templatōis. in quo essentialiter p/templatiua p/templatiua. z per vehementiā passionū per quā abstrahit intērio anime ab intelligibilibz ad sensibilia z per tumultū exteriorē. Virtutes autē morales impediūt vehementiā passionū. z sedant exteriorū occupationū tumultū. Et ideo virtutes morales dispositiue ad vitā p/templatiua pertinet. Et inter alias maxime ad ea pertinent. sanctimonia z pac. Primo quidem sanctimonia. id est mūdicia cordis. q causat ex virtutibz que sunt p/templatiue impediētes puritatē ratiōis. Ideo de eo dicitur Barth. v. Beati mundo corde. quoniam ipsi dei videbūt. Pacetiā. que subtrahit litigioz z tumultū occasionē. Ideo de hijs duobz virtutibz specialiter dicit ad Heb. vltimo. Pacē sedmini cū omibz sanctimoniā. sine q nemo videbit deū. Nec aut sanctimonia nō solū pōt intelligi mūdicia cordis. sed etiā mūdicia corporis. id est temperantia seu virtus castitat. que reppmit concupiscētiā maxime obscurātes lumē ratiōis. z iō maxime reddit hominē aptū ad p/templationē. in quantū delectatōes venere maxime depmūt mentem ad sensibilia. vt Aug. dicit in li. soliloqoz. Sz scdō mō

Compendium

scz essentialiter virtutes morales nō perti-
nent ad vitā p̄emplatiuā sed actiuā. vt di-
ctū est. Hāc finis vite actiue est p̄sideratio
veritatis. Et ideo vitā p̄emplatiuā essen-
tialiter vñū actū habet. in quo finalit̄ p̄fici-
tur. scz p̄emplationē veritatis. a quo ha-
bet vnitatē. Quia tñ scdm̄ Dionisiū sexto
capitulo de diuinis nominibz. Differentia
est in cognitione hominis et angeli eo q̄ ange-
lus simplici apprehensione veritatis inuenit
Dō aut̄ quodā p̄cessu et m̄tis p̄tingit ad
intuitū simplicis veritatis. Jō ille vñ act⁹
p̄emplatiōis in homine habet multos act⁹
quibz ad eū finaliter puenit. Quoz quidāz
p̄tinent ad acceptionē p̄ncipiorū et q̄bz cō-
dit ad veritatis p̄emplatiōē. Alij in dedu-
ctionē p̄ncipiorū in veritatē cui⁹ cognitio i-
quirit. Ultim⁹ aut̄ p̄pletū actus est ipsa cō-
templatio veritatis. Et scdm̄ hoc Richar-
dus de sancto victore distinguit tres act⁹
qui vident ad vitā p̄emplatiuā p̄tinere. s.
cogitationē. meditationē. et p̄emplationē.
Un̄ scdm̄ eū cogitatio p̄tinere videt ad cō-
rum inspectionē et quibz aliquis colligere
intendit vñā simplici veritatē. Et sic sub co-
gitationē p̄tendendi posuit. et p̄ceptōes
sensu ad cognoscendū aliquos effectus et
imaginationes et discursus rōnis circa q̄-
cunqz perducet in cognitionē veritatis i-
tente. Licet scdm̄ August. tñq̄ de trini-
tate. Cogitatio generaliter dici possit om-
nis actualis operatio intellectus. Medi-
tatio vero p̄tinere videt ad p̄cessum ratiōis
et p̄ncipis aliq̄bz p̄tingentibz ad veritatis
alicuius p̄emplationē. Et ad idē p̄tinet
cōsideratio scdm̄ Bernardū. Licet scdm̄
phm̄ secūdo de ania. Omnis opatiō intel-
lectus p̄sideratio dicat. Sed p̄emplatio p̄-
tinet ad ipm̄ simplici intuitū veritatis. Un̄
Richard⁹ dicit q̄ p̄emplatio est p̄spicere et
liber animi p̄tine in res p̄spiciendas. De
ditatio aut̄ est intuit⁹ animi in veritatis in-
q̄sitione occupat⁹. Cogitatio dō est animi
respect⁹ ad euagationē p̄nus. Ad p̄em-
plationē aut̄ ministerialit̄ p̄tinet nō solum
cogitatio seu meditatio vt dictū est. s. etia
lectio et oratio qua hō ad cognitionē verita-
tis p̄tingit dupliciter. Uno mō a seipso seu
p̄p̄riū studiū et sic requirit meditatio. Alio
mō p̄ ea que recipit ab alio. et hoc duplici-
ter quia vel in quantū hō recipit a deo et sic ne-
cessaria est oratio. scōz illud Sap. vii. In-

uocari et venit in me spirit⁹ sapientie vel in
quantū homo recipit ab homine et sic neces-
saria est lectio in quantū accipit p̄ scriptu-
raz. vel doctrinā que accipit p̄ auditū ex vō-
ce loquentis. sicut de maria que p̄empla-
tiuā animā significat. dicit Luce. x. Q̄ se-
dens secus pedes domini audiebat verba
illius.

De subiecto in quo p̄emplatiua sub-
sistit.

Capitulum sextū.

Ed adhuc inquirendū restat qd
sit p̄p̄riū subiectū. et quid adequatū
obiectum vite p̄emplatiue. Quā-
tū aut̄ ad p̄mū dicendū est q̄ vitā cōtem-
platiuā quantū ad ipam cōtētiā actionis. s.
p̄emplationis subiectine est in intellectu
quantū vero ad id qd mouet ad exercendū
talē opationē est in affectu quia voluntas
mouet omnes alias potētias etiā intellectū
Mouet aut̄ hec vis appetitiua ad aliquid
inspiciendū p̄pter amorē rei vise. vel p̄pter d-
lectationē que p̄sequit ex eius visione. Et
ideo Greg. sup̄ Ezech. p̄stituit vitā cōtem-
platiuā in charitate dei in quantū aliq̄s ex
dilectione dei inardescit ad ei⁹ pulchritudi-
nem p̄spiciendā. Et q̄ vnusquisqz delecta-
tur cū adeptus fuerit id quod amat. id vi-
ta p̄emplatiua terminat ad delectationē
que est in affectu. ex qua etiā amor incendi-
tur. Licet ergo finis p̄emplatiōis sit veri-
tas. scdm̄ phm̄ secūdo methaphisice. et ve-
ritas p̄tineat ad intellectū. ipsa tamē habet
rationē boni appetibilis et amabilis. ac de-
lectabilis. et scdm̄ hoc p̄tinet ad vim affecti-
uam. Ideo de sapientia seu p̄emplatione
veritatis dicit Sap. viij. Non habet ama-
ritudinē et uersatio illi⁹. nec rediū cōuictus
eius. sed leticiā et gaudiū. Et Greg. dicit su-
per Ezech. q̄ vitā p̄emplatiua amabilis
valde dulcedo est Un̄ eius dulcedo seu de-
lectatio omnē delectationē humanā exce-
dit. Nam et delectatio spūalis potior est q̄
carnalis et ipse amor quo ex charitate deus
diligit. omnē aliū amorē excellit. Unde in
ps. dic̄. Gustate et videte quoniam suauis
est dñs. Licet ergo p̄emplatio diuino-
rum q̄ habet in via. sit valde imperfecta respe-
ctu illi⁹ que habet in patria. tam delectabi-
lior omni aliā p̄emplatione quantūcunqz
perfecta p̄pter excellentiā rei p̄emplate. Un̄
phus dicit in primo de partibz animalium

contemplationis

q̄ accidit circa illas diuinas substantias mi-
nores nobis existeret theoricās s; et si scdm
modicu attingam? eas. tñ ppter honorabi-
litate pgnoscedi delectabili? aliqd habent
q̄s que apud nos oia. Si vero obiciat q̄ i
p̄emplatoe nō sit delectatio. q; scdm Bre-
goriū sup Ezech. in ea est p̄tentio et certa-
men. Un̄ mens in ei? certamine posita qñ/
q̄s supat qñq; succūbit. ex eo etiā sequit̄ qñ
q; corporalis lesio. q̄ delectatōz ipedit. Un̄
Ben. xxiij. dicit q̄ Jacob postq; dixerat. vi-
di dñm facie ad facie claudicabat pede co-
p̄ tetigit neruū femoris ei?. et obstupuerit.
Dicendū est q̄ p̄tentio vel certame qñ pue-
nit ex p̄trarietate exterioris rei. impedit illi
us rei delectationē. Nō em̄ delectat q̄s in
re s; quā pugnat. s; in re p̄ qua q̄s pugnat.
cū eā adept? fuerit. ceteris parib; magis d̄-
lectat. Sicut Aug. dicit. viij. p̄f. q̄ quā-
ro fuit mar? piculū in p̄lio. tanto ē mar? gau-
diū in triūpho. Nō est aut̄ in p̄emplatiōe
p̄tentio vel certame ex p̄trarietate veritat̄
quā p̄emplamur. s; ex defectu n̄i intelle-
ctus et ex corruptibili corpore. qd nos ad in-
feriora retrahit. Scd; illud Sap. it. Lor-
pus qd corripit aggrauat animā et. Et i-
de est qñ hō p̄tingit ad p̄emplatōz veritatē
q̄ ardent? eā amat. S; magis odit p̄p̄luz
defectū a gravitate corruptibilis corporis. ut
dicat cū ap̄lo Infelix ego hō. q̄s me libera-
bit de corpore mortis hui?. Un̄ et Breg. dicit
sup Ezech. Lū de? iam p̄ desideriu et intel-
lectū cognoscit. oēm d̄lectatōz carnis are-
facit. Et h̄ etiā p̄cedit. q̄ ex p̄emplatōe qñ
q; lesio sequit̄ in corpore. qd in Jacob figu-
ratū est. qui post p̄emplatōz dei. vno pede
claudicabat. q; necesse est ut p̄ualefcente a
more dei. debilitet amor seculi ut Breg. su-
per Ezech. ait. Et ideo p̄ agnitiōz suauitatē
dei. vnus in nobis san? pes remanet. atq; a-
lius claudicat. Nis em̄ q̄ ex vno pede clau-
dicat. solū illi pedi innitit̄. quē soluz amat.
Sic ē ex p̄missis colligit̄. q̄ licet vita p̄tem-
platiua. quo ad actū a quo denotat̄. q̄ p̄tem-
platio dicit̄. cētrali? p̄sistat i intellectu. tñ
p̄ncipiū habet in affectu. in quantū videli-
cet aliqd ex charitate ad p̄emplatōz incita-
tur. Et q; finis rñdet p̄ncipio. inde est etiā
q̄ termin? et finis cōtemplatiue vite ad affe-
ctum p̄tinet. dñ scz in visio rei amate de-
lectat̄. et ipsa delectatōe ad rei visum amorem. am-
plius excitat̄. Un̄ Breg. dicit sup Ezechie

lē. q̄ cū quis ipm quē amat viderit. in amo-
re ipius ampli? ignescit. Et hec est vltima
p̄fectio p̄emplatiue vite ut scz nō solū diui-
na veritas videat̄ s; etiā ut amet̄.

De p̄prio et adequato obiecto vite cō-
templatiue.

Capitulū. viij.

Ed adhuc specialius inqurenduz.

restat qd sit adequatus seu appro-
priatū obiectū vite p̄emplatiue.

Un̄ sciendū est q̄ ad eā p̄ncipaliter p̄tinet
p̄tēplatio diuine veritatis. qz h̄mōi p̄tem-
platio est finis totū humane vite. Ideo dē-
cit Breg. vi. moral. q̄ in p̄emplatiōe p̄ncipi-
um qd de? est querit̄. Et Aug. p̄mo de tri-
nitate q̄ p̄emplatio dei p̄mittit nobis acce-
ssiōem omniū finis atq; eterna p̄fectio gaudi-
orū que q̄dez in futura vita erit p̄fecta qñ
videbim? eū facie ad facie. vñ et p̄fecte bea-
tos faciet. Nūc aut̄ p̄emplatio veritatis di-
uine p̄tinet nobis imp̄fecte videlicet p̄ spe-
culū et i enigmatē. vñ et p̄ eā sit nobis quedā
inchoatio beatitudinis q̄ hic incipit. ut in fu-
turo terminet̄. Sed qz p̄ diuinos effectū in
dei p̄emplatōz manuducimur scdm illud
Ro. i. Inuisibilia dei p̄ ea que facta sunt. i.
rellecta p̄spiciunt̄. inde est q̄ p̄emplatio di-
uinor effectū secundario et dispositiue p̄-
tinet ad p̄emplatiuā vitā. p̄t scz et hoc ma-
nudit hō in dei cognitione. Un̄ Augu.
dicit in libro de vera religione q̄ in creatu-
rarū p̄sideratione nō vana et p̄tura curio-
sitas est exercenda. s; grad? ad immortalia et
sp̄manentia faciend?. Ideo David cogni-
tionē op̄ez dei querebat. ut ex hoc mādu-
ceret in deū dicens. Meditabor in omib;
operib; tuis. Hinc etiā Bernard? in libro
de p̄sideratione dicit. q̄ p̄ma p̄emplatio ē
admiratio diuine maiestatis. secunda iudi-
ciorū dei. tertia beneficiorū ipius. quarta ē
p̄missorū. Quorū p̄mū p̄tinet ad diuinā ve-
ritatē. alia tria p̄tinent ad diuinos effectus
Ex p̄sideratōe aut̄ diuinor iudiciorū. hō
manudit in p̄emplationē diuine iusticie
Ex p̄sideratōe vero diuinor bñficiorū. in
p̄gnitionē diuine bonitatis et misericordie
quasi per effectū exhibitos vel exhibēdos.
Sic ē ex p̄missis patet. q̄ ordine quodam
quattuor ad vitā p̄emplatiuā p̄tinet. Pri-
mo quidē virtutes morales. secundo quidā
aliq̄ act? p̄ter cognitionē. tertio vero p̄tem-
platio diuinor effectū. quarto est p̄pleti-

Compendium

uum scz ipa ptemplatio diuine veritat. Et pdictis etia apparet quo vita ptemplatiua diuturna e. pmo qde scdm seipaz siue scdz natura sua z hoc dupliciter. vno mo qz versatur circa incorruptibilia z imobilia. Alio mo qz no habet pparietate. Delectatōi em que est in pderado. nihil est pparitū vt dicat phus pmo thopi. Sz etia3 quo ad nos ipa diuturna est. tuz qz ppetit nobis scdm actionē incorruptibilia pns scz aie intellectu. ideo potest post hanc vita manere. nū qz in opibz ptemplatiue corporalit no laborat. vñ magis in hmoi opibz ptnue pfitere possum. sicut dicit phs. r. ethi. Licet g oēs intellectiue pfectōes hui? vite in futuro euacuabunt scdm aplm. i. choz. xiiij. ppter qd mod? ptempladi no erit idē hic z i patria. nū vita ptemplatiua dicit manere rōe charitatis. in qua habet pncipiū z finē. Jō dicit Luc. x. Maria optimā partē elegit. q no auferet ab ea. Et Breg. sup Esch. dic. Cōtemplatiua hic incipit. vt in celesti pzia pficiat. qz amoris ignis h ardere inchoat. q cū ipm quē amat viderit. in amorē ipius amplius ignescit. In hac autē vita quibz ptemplatio ppter causas pdictas diuturna fit. tamē e? dulcedo raptim trāsīt. Un Breg. v. moral. exponēs illō Job. iij. Cū spūs me pñte trāsiret dicit. q in suauitate ptemplationis itime. nō diu mēs figit. qz ad seipam ipa imensitate lumis reuerberata reuocat. Ratio ē. qz nulla actio h diu pōt durare in summo sui. Sūmū autē ptemplatōis ē. vt attingat ad vniformitatē diuine ptemplationis vt dicit dyo. Un z si qstū ad h ptemplatio diu durare nō possit. tñ quātum ad alios ptemplatōis acc? diu durare poterit.

De speciebus ptemplatōis z de motibus in quos diuidit.

Capitulum octauum.

Unū vero de speciebus z de motibus ptemplatōis distinguendū ē. Cū autē Bern. vt supra tangit qtuor ex species assignet Richard? in sex species ptemplatōis distinguit. Prima est scdz solā imaginatōez. dū attendim? res corporales. Scda est in imaginatōe scdm rōnem. put scz sensibiliū ordinē z dispositōz pderamus. Tertia est in rōne scdm imaginatōē. qñ scz p inspectōz rez. visibiliū. ad invisibilia subleuamur. Quarta ē in rōne scdz rōnem. qñ scz animi? intendit inuisibiliū q

imaginatio nō nonit. Quinta est supra rōnem. qñ ex diuina reuelatōe cognoscim? q hūana rōne pprehēdere nō possum? Sexta autē est supra rationē z pter rōnez. qñ scz ex diuina illuminatōe cognoscunt ea q hūmane rōni repugnare vident. sicut ea q dicunt de mysterio trinitatis. Per istas vero sex species designant grad? quibz p creaturas in dei ptemplationē ascendit. Hā in pmo gradu ponit pceptio sensibiliū. In secundo pgressus a sensibilibz ad intelligibilia. In tertio iudicatio sensibiliū scdm intelligibilia. In quarto absoluta pderatio intelligibiliū. ad q p sensibilia peruenit. In quinto ponit ptemplatio intelligibiliū. q p sensibilia inueniri nō possunt. sz bene p rōnez capi possunt. In sexto vero cōsideratio intelligibiliū. que rō nec inuenire nec cape potest. Et h pternēt ad sublimēz ptemplationē veritatis diuine in q finalit ptemplatio pficit. De motibz autē q distinguunt in opatione ptemplatōis sciendū ē q Dyonisi. iij. c. de diuinis noibz tres motus in ptemplatōe distinguit scz circularē rectū. z obliquū. Un licet cōtemplatio sit quedā spūalis quies. Juxta illud Sapientie. viij. Intrans in domū meā z quiescat in illa. q quies intelligit esse ab exterioribz occupationibz z motibz corporalibz. opponitur tñ opatio intellect?. in q ptemplatio cōsistit essentialit. mor? dicit scdm q mor? est acc? pfecti. vt phs dicit. iij. de anima. Et quia p sensibilia in cognitionē intelligibiliū deuenim? z opatōes sensibiles sine motu nō sunt. inde est q opatōes etiā intellectuales. q mor? quidā describunt. In motibus autē corporalibz perfectiores z pmi. sunt locales. vt pbaf. viij. phisicor. Ideo sub eoz si militudine opationū. intelligibiliū differētie assignant. Quia vero tres sunt differētie mor? localis. Hāz quidā est circularis. scdm quē aliqd mouet circularit? circa idē centz seu vniformit. Alius est rectus scdz quē aliqd mouet ab vno in aliud. Tertius est obliquus quasi pposit? ex vtroqz. id in opationibz intelligibilibz. id qd simpliciter habet vniformitatem. attribuit motui circulari. Operatio autē intelligibilis scdz quā pcedit d vno in aliud attribuit motui recto. Illa vero q habet aliqd vniformitatis simul cū pcessu ad diuersa attribuit motui obliquo. Et scdz h Dyonisi? ponit mo-

contemplationis

tum circularē in anima quā ipa ab exterioribus intrinsecus ad seipam. et cessante etiā omni discursu rationis. reductis omnibus rationibus ad simplicem contemplationē veritatis. prēmisiis omnibus. uniformitē in sola dei contemplatione persistit et hoc est quod dicit. Deinde sicut uniformis facta. unita. id est uniformiter unitis virtutibus. ad pulchritudinem et bonum manuducit. **¶** Notum autem rectus ponit in anima. secundum hoc quod ab exterioribus sensibilibus procedit ad intelligibilibus cognitionem. Motus autem obliquus ponit ea similiter ex recto et circulari oppositum. scilicet per ut illuminatōibus divinis ratiocinando unitur. Quia in vis intellectiva multo altior est in angelis. quā in hominibus. ideo alio modo Dionysius hos motus assignat in angelis et in anima. scilicet hoc non est ad presentem tractandum. Sed etiam Rich. li. de contemplatione multas ponit alias differentias motuum. ad similitudinem volatiliū celi. quāz quedā nūc ad altiora se attollunt nūc ad inferiora demergunt. Alię dextrosūm vel sinistrosūm diuertūt. quedā vero in anteriora vel posteriora mouent. alie vero quā in giro vertunt. quedā autē quā immobile vno loco manēdo suspendunt. Nec autem differentia secundum sursum. deorsum dextrosūm sinistrosūm. autem et retro. et secundum diuersos circuitus. omnes continentur sub motu recto vel obliquo. Nam per omnes designat discursus rationis. qui sit a genere ad species vel a toto ad partem. erit ut ipse exponit. secundum sursum et deorsum. Si vero sit ab vno oppositorum in aliud. erit secundum dextrosūm et sinistrosūm. Si vero sit a causis in effectum erit ante et retro. Si autem sit per accedentia que circūstāt rem. propinqua vel remota erit circuitus. Discursus autem rationis quādo est a sensibilibus ad intelligibilia secundum ordinem naturalis rationis. pertinet ad motum rectum. quādo autem similes illuminationes diuinas. pertinet ad motum obliquum. ut ex dictis patet. Sola autem immobilitas quā ponit. pertinet ad motum circularē. Unde patet quod Dionysius multo sufficienter et vtiliter motus contemplationis distinguit et describit.

Ad quantum gradum visionis diuine eēt. contemplatio eleuat.

Capitulum nonum.

Ed iam inquirendū est ad quantum gradum visionis diuine essentie in hac vita contemplatio eleuet. **¶** Et ad eam clarā visionē si se extendat restat Bre-

gorius super Ezech. ubi ait. Quādiu in hac mortali carne viuūt. nullus ita in contemplationis deute perficit. ut in ipso incircūscripti luminis radio. mentis oculos figat. Sed sciendū est quod sicut Augustinus dicit. et sup. Benesim ad litterā. Nemo viuens deū vidit. ista vita qua mortaliter viuūt i istis sensibus corporis. sed nisi ab hac vita quisque quodammodo moriatur. siue omnino exiens a corpore. siue alienatur a corporalibus sensibus. in illā non subuehit visionē. Sic ergo dicendū est quod in hac vita potest aliquis esse dupliciter. Uno modo secundum actum. in quantum scilicet actualiter vtitur sensibus corporis. et sic nullo modo contemplatio presentis vite. potest ad clarā visionē diuine essentie pertingere. Alio modo potest quis esse in hac vita potentialiter et non secundum actum. in quantum scilicet anima est et corpus mortali coniuncta ut forma. ita tamē quod non vtitur corporis sensibus. aut etiā imaginatōe sicut accidit in raptu. et sic potest contemplatio huius vite pertingere ad visionē diuine essentie. Unde de supremo gradus contemplationis presentis vite est. tale habere visionē quā habuit paulus in raptu. secundum quē fuit medio modo se habens inter statum presentis vite et future. Per hoc autem quod Jacob dicit. Vidi dñm facie ad faciem. et salua facta est anima mea. Ben. xxij. non est intelligendū quod dei essentia viderit. sed quod formā scilicet imaginariā vidit. in qua deus est ei locutus. Vel quod per faciem aliquid cognoscimus. faciem. eius cognitionē vocauit sicut glosa Gregorij ibide dicit. Et ideo etiam cum Greg. in. ij. dialogorū dicit. Anime videnti deū creatore. angusta est omnis creatura. Vir ergo dei scilicet beatus Benedictus. qui intrare globum igneū. angelos quoque ad celos redeūtes videbat. et h. pculdubio cerne re non nisi in dei lumine poterat. Ex his verbis Gregorij non dat intelligi quod beatus Benedictus deum in illa visione per essentiam viderit. sed vult ostendere quod quia videnti creatori. angusta est omnis creatura. consequens est quod per illustrationē diuini luminis de facili possint quecumque videri. Unde subdit. Quātilibet enim pax de luce creatoris aspexerit. breue ei fit oē quod creatū est.

De raptu ex contemplatione.

Capitulum decimū.

Tha de raptu qui ex contemplatione sequitur. iā aliquāliter tactū est. de eo specialiter tractare puenit. Et

Compendium

17

primo quid raptus sit. et in qua vi seu potestate anime consistit. Raptus autem quibusdam diffinitur ab eo quod est secundum naturam in id quod est supra naturam. vi superioris nature elevationis. et sic raptus violentiam quandam importat. Unde super illo verbo apostoli. ij. Thoz. xij. Scio hominem in christo raptum esse. quod ad tertium celum dicitur glossa. raptum id est contra naturam eleuatum. Sciendum ergo quod aliquid potest violentari dupliciter. Uno modo quantum ad finem inclinationis. sicut si lapis qui naturaliter inclinatur ferri deorsum precipitatur sursum. Alio modo quantum ad modum tendendi. sicut si lapis velociter precipitatur deorsum quod sit motus eius naturalis. Sic igitur anima hominis dicitur rapti in id quod est contra vel preter naturam. Uno modo quantum ad terminum raptus est cum rapitur ad penas secundum illud psalmum. Ne quando rapiar non sit qui eripiat. Alio modo quantum ad modum homini naturalis. qui est per sensibilia intelligat veritatem. Et ideo quando abstrahitur a sensibilibus apprehensione. dicitur rapti. et si eleuetur ad ea ad que naturaliter ordinatur. dum tamen hec abstractio non fiat ex motu vel inclinatione nature. sicut accidit in sompno naturali. qui proprie non potest raptus dici. Hec autem abstractio potest extrinseci causa contingere. Prima ex causa naturali et corporali. sicut patet in multis. qui propter aliquam infirmitatem alienationem patiuntur. Secundo ex virtute demonum. sicut patet in arreptiis. Tercio ex virtute diuina. et sic loquimur nunc de raptu. prout scilicet quis diuino spiritu eleuatur ad aliquam supernaturalem. cum abstractione a sensibilibus secundum illud Ezechiel. viij. Spiritus eleuauit me in visionibus dei. Unde licet naturalis sit homini ut in diuina tendat. secundum illud Augustini primo prelo. Fecisti nos domine ad te. et in quietu est cor nostrum donec requiescat in te. tamen iste modus quo quis ad diuina eleuetur cum abstractione a sensibilibus non est homini naturalis. sed quod ad ea per sensibilia deducatur secundum illud apostoli. Inuisibilia dei per ea que facta sunt etc. Non est tamen huiusmodi raptus omnino contra naturam. sed preter vel supra facultates nature quia ad dignitatem hominis qui ad imaginem dei factus est naturaliter pertinet. quod in deum eleuetur. sed quia deus est bonum infinitum excedens humanam facultatem. indiget homo beneficio gratie. vi supernaturaliter ad il-

lud bonum capescendum adiuuetur. Ideo ei necesse est quantum ad ea que excedunt suam facultatem. vi quadam fortiori operatione eleuetur. Et hic est raptus qui quantum ad aliquid potest dici violentia seu coactio. scilicet si attendatur operationis modus. non autem si attendatur operationis terminus. in quem natura hominis et intentio eius ordinatur.

Ad quam vim anime raptus pertinet re videatur.

Capitulum vndecimum.

Ed iam videndum est ad quam potestatem anime. cognoscitiuam scilicet vel affectiuam. raptus magis pertineat. Unde primo sciendum est quod de raptu dupliciter loqui possumus. Uno modo quantum ad id in quod aliquis rapitur. et sic proprie raptus non potest pertinere ad vim appetitiuam sed solum ad cognoscitiuam. quia dictum est quod raptus est preter propriam inclinationem illius quod rapitur. Ipe autem motus appetitiue virtutis est quedam inclinatio in bonum appetibile. Unde proprie loquendo ex hoc quod quis appetit aliquid non rapitur. Uno modo potest considerari raptus quantum ad suam causam. et sic potest habere causas ex parte appetitiue virtutis. Et hoc namque quod appetitus ad aliquid vehementer afficitur potest contingere quod et violentia affectus. homo ab omnibus alijs alienatur. Habet etiam effectum in appetitiua virtute. cum scilicet aliquis delectatur in his ad que rapitur. unde et apostolus non solum dicit se raptum ad tertium celum. quod pertinet ad contemplationem intellectus. sed etiam in paradysum quod etiam pertinet ad delectationem affectus. Preterea notandum est quod raptus addit aliquid supra extasim. Nam extasis importat simpliciter excessum a seipso. Unde super illo verbo psalmi. In te domine speraui dicitur glossa. Extasis grece. latine dicitur excessus mentis. Sed raptus super hoc addit quandam violentiam. ideo potest extasis ad vim appetitiuam pertinere. scilicet cum aliquis appetitus tendit in ea que extra ipsum sunt. Et secundum dictum Dionysium quod extasim facit diuinus amor. in quantum scilicet facit appetitum hominis tendere in res amatas. unde postea subdit. quod etiam ipse deus per habundantiam amariue bonitatis. extra seipsum sit per prouidentiam ad omnia existentia. Sed iterum sciendum. quod homo dupliciter potest secundum ap-

c 4

contemplationis

petitum fieri extra seipm. Uno modo quādo appetitus intellectus totaliter in diuina tendit p̄missis hīs in que inclinat appetitus sensitius. et sic dicit Dionysius. iij. caplo de diuinis nominibz q̄ Paulus ex virtute diuini amoris. extasim faciente dicit. Uno ego iam non ego. viuit vero in me ip̄us. Alio modo quando p̄termisso appetitu superiori. homo totaliter fertur i ea que pertinent ad appetitū inferiorē. et sic dicit Gregorius in. ij. dyal. q̄ ille q̄ p̄cos p̄uit. vagatione mentis i immunditie. sub semetip̄o cecidit. Et iste excessus v̄l ex tasis plus appropinquat ad rationē raptus q̄ peius. quia scilicet superior appetit̄ est magis homini p̄pius. vnde quādo homo ex violentia appetitus inferioris. abstrahit a motu appetitus superioris. magis abstrahitur ab eo q̄d est sibi p̄prium. quia tamen non est ibi violentia eo q̄ voluntas potest resistere passioni. deficit a vera ratione raptus. nisi forte tam vehemens sit passio. q̄ vsum rationis totaliter tollat. sicut contingit in hīs. qui p̄pter vehementiaz ire vel amoris insanunt. Considerandū tamen est q̄ vterq̄ excessus virtutis appetitiue. potest causare excessum cognoscitiue. vel q̄ mēs ad quedam intelligibilia rapiatur. alienata a sensibus. v̄l quia rapiat ad aliquā imaginariā visionē. vel fantasticam apparitiōz.

De raptu Pauli in tertium celum.

Capitulum. xij.

Postremo de raptu Pauli specialiter tractandū est. De quo q̄dam dixerunt eum tunc non vidisse diuinam essentiam. sed quandā refulgentiaz diuine claritatis. Sed oppositū determinat Augustinus non solū in libro de vidēdo deū ad paulinā. sed etiā. xij. super Beñ. ad litterā. et habetur in glosa. ij. Lhoz. xij. Et hoc etiā ibi ip̄a verba apostoli d̄signat quia dicit se audiuisse verba ineffabilia que non licet homini loqui. Nec aut̄ videntur esse ea que pertinent ad visionē beatorum. que excedit statū vis scdm illud Isa. xliij. Oculus non vidit deus absq̄ te. que sp̄parasti diligentibz te. Sciendū aut̄ est q̄ mēs humana diuinitus rapitur ad p̄templandam veritatē diuinā tripliciter. Uno modo vt contempletur eam per similitudines imaginarias. et sic de Petro legitur Actuum. i. q̄ cecidit super eum mentis excessus

Alio modo vt contempletur veritatē diuinā per intelligibiles effectus. sicut fuit excessus Dauid dicentis. Ego dixi in excessu meo omnis hō mendax. Tertio modo vt contempletur eam in sua essentia. et talis fuit scdm Augustinū raptus pauli et etiā moysi. et sarris congruenter. Nam sicut moyses primus doctor iudeorum. ita Paulus primus doctor gentium. Nec tamen ex hoc sequitur q̄ Paulus i hoc raptu fuerit beatus. quia licet diuina essentia non possit videri ab intellectu creato nisi per lumē glorie. de quo dicitur in ps. in lumine tuo videbim̄ lumen. hoc tamen dupliciter participari potest. vno modo per modū forme immanentis. et sic beatos facit sanctos i patria Alio modo per modū cuiusdā passionis transeuntis sicut etiā dicitur de lumine p̄phetie. et sic lumen illud fuit in Paulo. ideo tunc nō fuit simpliciter beatus nec habitualiter. sed solum quodāmodo habuit actum beatorum: ideo etiā tunc in eo non fuit fidei actus. sed bene habitus. cū illa actuali visione. Sed quantum ad hoc q̄ dicit se raptus v̄sq̄ ad tertium celū sciendū est. q̄ nomine tertij celi potest vno modo intelligi aliquid compositum. et sic tertium celū est celū empireū. q̄d dicitur tertium respectu celi aeris et celi sideris. vel potius respectu celi sideris et respectu celi a quo sine cristallini. Et dicitur raptus ad tertium celū. nō quia raptus sit ad videndū similitudines alicuius rei corporee sed propter hoc q̄ locus est cōtemplatiōis beatorum. in quo scdm glosam deus ostendit ei vitam in qua videndus est in eternū Alio modo per tertium celū potest intelligi aliqua visio supermundana. que potest dici tertium celū triplici ratione. Uno modo scdm ordinē potentiaz cognoscitiuarū. vt primū celū dicatur visio supermundana corporalis. que fit per sensum. sicut visa est manus scribētis in pariete. Daniel. v. Secundū aut̄ celū sit visio imaginaria. sicut illa quā vidit Isaias et Iohānes in apocalypsi. Tertium vero celū dicat visio intellectu alia vt Augustinus exponit. xij. super Beñ. ad litterā. Secundo modo potest dici tertium celum scdm ordinē cognoscibilium. vt primū celum dicatur cognitio spiritus humani et suarū spiritualiū virtutū. scdm cognitionis celestium spirituum. tertium cognitio ipsius spūs diuini. seu p̄templatio dei. Tertio

Compendium

mō p̄dici tertiū celū scōm grad⁹ p̄templa
 tionis dei. quoz p̄us p̄tinet ad angelos in
 fime ierarchie. scōs ad āgelos medie. 7 ter
 tius ad angelos sup̄me vt dicit glo. ij. cor.
 xij. Quia vero visio dei nō pōt eē sine dele
 ctatōe. iō dicit se raptū nō solū ad tertiū ce
 lū rōne diuine p̄templatōis. s3 etiā in para
 disum rōne p̄sequētis delectatōis. S3 quā
 tū ad illud qd̄ Paul⁹ ait. siue i corp̄e siue ex
 tra corp⁹ nescio. d̄scit Sciēdū. q̄ sicut di
 cit Aug. xij. sup̄ Bēn. ad l̄fraz. nisi ab hac vi
 ta q̄sq̄ qd̄ā modo moriā. siue oīno extē d̄
 corp̄e. siue auersus 7 alienat⁹ ab hīs corp̄e
 is sensib⁹. in illā n̄ subuehit visio. Jō s̄at
 p̄stat q̄ paul⁹ tūc adhuc extē in statu vie. n̄
 vidit deū p̄ eēntiā sine abstractōe a sensib⁹.
 P̄m̄ illū raptum qū cessauit illa visio. me
 mor fuit illoz q̄ viderat. nō p̄ viz memorie
 corp̄alis seu sensitue p̄tis. s3 p̄ aliq̄s spēs i
 telligibiles. habitualit̄ ex h̄ in e⁹ intellectu
 relictas. vñ totā illā cognitōz. nec cogitare
 poterat aut verb⁹ expr̄mere. 7 B̄st q̄ d̄ic. q̄ n̄
 licet homi loq̄. Utz aut̄ aia Pauli in statu
 illo fuit totalit̄ a corp̄e separata. vñ vtrū ip̄e h̄
 ignorauerit. dicēdū est q̄ nō fuit necessariū
 q̄ aia sic separē a corp̄e. vt ei nō vniret sic
 forma. fuit tñ necessariū e⁹ intellectu abstra
 hi a fantasmatib⁹. 7 sensibiliū p̄ceptōne. qz
 talib⁹ p̄ceptōib⁹ nō eleuat intellect⁹ ad altis
 simā diuine eēntie visio. Nec tñ oportuit
 aiaz separā a virib⁹ aie vegetabil. sic aia sen
 sibilis. qz vires vegetatiue n̄ opant ex intē
 tione seu cognitōe. sic sensitue vires. s3 per
 modū nature. iō nō requir̄ ad raptū abstra
 ctio ab eis sic a potētis sensitui. p̄ q̄z opa
 tionē minueret intētiō aie circa intellectuā
 cognitōz. S3 vtrū de facto aia pauli tunc
 fuerit a corp̄e separata l̄ nō. 7 vtrū h̄ sit illd̄ qd̄
 ap̄la se nescire d̄ic. icertū ē. Quidā ei dicūt
 illd̄ qd̄ ap̄lus ait. se nescire an i corp̄e an ex
 tra corp⁹. nō referre ad eē hois rapti. q̄ i ḡ
 rauerit an aia ei eēt in corp̄e nō. s3 ad mo
 dū rapt⁹ vt i ḡrauerit an corp⁹ fuerit sil ra
 ptū cū aia in tertiū celū l̄ nō. s3 solū aia. sic
 de Ezēch. d̄z q̄ adducit ē in visioib⁹ dei in
 iherusalē. S3 hūc sensuz ip̄robat Aug. xij.
 sup̄ Bēn. ad l̄fraz. Jō aliq̄ scōz aliū sensū in
 telligūt. vt. sc̄ptis sciuerit se fuisse raptum
 scōm aiaz 7 nō scōm corp⁹. nesciuit tñ. nec
 tūc. nec postea. q̄l̄ se h̄et aia ad corp⁹. s3
 an fuerit a corp̄e separata vñ nō. Unde dicit
 August. sup̄ Bēn. xij. ad litterā p̄ longā in

q̄l̄itōz cludens. Restat ḡ fortasse vt h̄ ip̄m
 ignorasse intelligim⁹. vtrū qñ in tertiū ce
 lū raptū est. in corp̄e fuerit aia. qūo in cor
 pore est qñ corp⁹ viuere dicit. siue vigilāti
 siue dormitiōis. siue in extasi a sensib⁹ corp̄o
 ris alienati. an d̄ corp̄e oīno extierit vt mor
 tū corp⁹ iaceret. Et iō euz ap̄s ait. Scio
 hominē in xpo raptū licet hō noiet p̄posi
 tū ex aia 7 corp̄e p̄r tñ p̄ synodochē intel
 ligi. vt pars homis hō noiet. 7 p̄cipue aia
 que est pars eminētiōz. Pōtēst etiā intelli
 gēum quē raptū dicit nō tunc hominē fu
 isse quādo raptus fuit. s3 post annos. xij.
 Unde dicit Scio hominē. 7 nō ait. scio ra
 ptum. licet em̄ rapt⁹ p̄prie differat a morte.
 nichil tamē phibet mortē sic diuinitus pecu
 ratā mortē dici. 7 sic August. dicit. xij. sup̄
 Bēn. ad litterā. dubitāte inde apostolo. q̄s
 nostrū inde certus esse potuit. Tñ qui sup̄
 hoc loquunt magis picturalit̄ q̄ certit̄.
 diuinaliter loquunt. Diis itaq̄ p̄missis que
 ad speculatiuā p̄templatōis cognoscēde p̄tinet
 ad practicā p̄templatōis ac q̄rēde p̄ceda m⁹
 Tractat⁹ secund⁹ cōpendiū p̄templatio
 nis. de spūali genealogia Jacob. 7 de figu
 ralib⁹ exēplis ad p̄templatōz. p̄ficiētib⁹.

De actu et cō

tēplatie mutuā habitudinē. at
 q̄ ordinē ḡnatiōis h̄tū p̄nē
 tiū ad vtrūq̄. nulle veteri testam̄
 ti figure apt⁹ significare. aut agnoscere. rep̄
 sentare vident. q̄ ille quē in Bēn. de duob⁹
 vxorib⁹ Jacob 7 eaz generatōe legitur. vt
 bñ merito de eaz. p̄le mystice intellecta. p̄
 pheta dicit sic credidit. Nec est generatio que
 rentiū dñm. q̄rentiū faciē dei Jacob. q̄ren
 tium s3 nō gressib⁹ pedū. s3 gradib⁹ virtu
 rum. sic em̄ p̄ opationē virtuosam. querenti
 dam eē faciē dei id est p̄templatiuā ei⁹ visi
 onē idē ostendit qui ait Jb̄ur de virtute in
 virtutez. videbit de⁹ deoz in syon. De hīs
 ergo figuris 7 eaz sensib⁹ mysticis erit tra
 ctat⁹ p̄ns. solū. xij. capitula p̄tineō.

Capitula secundū tractatus.

Prīmū de iacob spūalit̄ intellectu Secū
 dū de duob⁹ vxorib⁹ ei⁹. Tertiū de duob⁹
 ei⁹ ancillis Quartū de quatuor p̄mis lye filiis
 Quintū de duob⁹ filiis b̄ale Sextū
 de duob⁹ filiis Zelphe. Septimū de
 quinto lye filio. Octauū de eius filio se
 pto. Nonū de eius filia septimo genita:

c s

de spirituali

Decimū de pmo rachel filio. Undecimū de secūdo et filio oīum vltimo. Duodecimū de totius genealogie spūalis epilogo.

De Jacob spūaliter intellecto.

Capitulū primū.

Jacob interpretat supplantator. q̄a facie Esau fugiēs vidit in sōpnis scalā de terris ad celos attingere et postea mutato noīe ab angelo vocat⁹ est isrl. i. vir videns deū. Un̄ ppter tūc videt deū. p contemplatōz. Hic ḡ pgruētissime vir rū ptnosuz et ptemplatiui signat. q̄ supplantato Esau. i. dyabolo et vitis ei⁹. p scalā virtutū de terrenis ad celestia pscendere. et ad visionē dei pteplando meret ptingere. cui⁹ figure ptnētia ex alijs q̄ in Jacob pignisse legunt. id ē ex vxorib⁹ et filijs ei⁹ manifestis sime pater. sicut i li. de duodeciz p̄archis subtilit atqz vtilit. venerabilis Rich. psequitur. Un̄ hui⁹ libri sniaz atqz ordinē sub cōpendio colligere dignū duxi.

De duab⁹ vxorib⁹ Jacob.

Capitulū secundū.

Abet ergo Jacob vxores duas.

b Prima est lya. secūda rachel. Lya secūdi⁹. rachel formosior. Lya secūda s̄ lippa. rachel vero sterilis s̄ forme singularis. Lya est disciplina virtutis. rachel doctrina veritatis. Lya desiderius iusticie. rachel studiū sapiētie. Hec sunt itaqz due vxores. et spirit⁹ rōnal. gemie vxores. Rachel est rō qua discernim⁹. lya vero affectio qua diligim⁹. Ratio p̄tinet ad veritatē. affectio ad p̄tē. Et hūc oris. generosa p̄les. Ex rōne oriunt⁹ filia recta. ex affectōe. desideria sancta. Et illa spūales sensus. ex ista ordinata affectio. ex illa deniqz oīs veritas. ex ista oīs p̄tus. Sicut ḡ rachel ē meditari. p̄templari. discernere. intelligere. sic p̄tinet ad lya fieri. dolere. gemere. suspirare. Hā lya est affectio. diuina inspiratōe inflammata. rachel est rō. diuina reuelatōe illuminata. Lya est affectio. ad normā iusticie seip̄am pponēs. rachel rō. se in celestis sapiētie p̄tēplationē attollēs. Un̄ recte lya laboriosa. rachel s̄o visus p̄ncipiū interpretat.

De duab⁹ ancillis ei⁹.

Capitulū tertium.

a Lecepit autē vtracqz illaz ancillam suā. lya. zelp̄ā. rachel. balā. Hoc ē affectio sensualitati. rō imaginatiōi. obsequi⁹. sensualitas affectiōi. imagi-

natio famulat⁹ rōni. Hā sine imaginatōe rō nihil sciret. sine sensualitate affectio nil saperet. Discurrit ḡ imaginatio vt ancilla inter dñm et seruū. i. inter rōnez et sensum. Et quicqd̄ intrinsecus haurit. p sensu carnalis int⁹ representat ad obsequiū rōnis. S̄z et sensualitas nihilomin⁹ fatagit et sollicita ē circa frēqns ministeriū. ad dñe sue lye parata obsequiū. Est tñ balā garrula. zelp̄a vero temulēta. Bale nāqz loquacitatē nec ip̄a ei⁹ dñā rachel. cōpescere pōt. zelp̄e sitim. lya oīno extingueret nō pōt. Hā ad satiandu ap̄petitū. sensualitatis vino sc̄z. id ē gaudio voluptatis. tot⁹ mūd⁹ nō sufficit. quia quāto plus bibit. tanto ampl⁹ sitit. Un̄ recte zelp̄a. os inbyans vocat⁹. cuius sitis nō extinguitur. ymaginatio autē cū tanta importunitate in aure cordis p̄strepit. vt ei⁹ clamorē rachel oīno cohibere nō possit. Un̄ per strepitū cogitationū ei⁹. qualis et quantā sic bale garrulitas. etiā inuiti quondā. no experimento docemur. Ideo nō imerito bala. hoc est inueterata dicif. quia i garrulitate inueteratoz morē imitat.

De quattuor p̄mis lye.

Capitulū quartum.

Rius ergo de filijs lye dicendūz videt. Nam ip̄a pus peperisse legitur. Igitur septenaria lye p̄les septē sunt virtutes. ordinati affectus. sc̄z timor. dolor. spes. amor. odiū. gaudiū pudor. Isti om̄es modo possunt esse ordinati. modo inordinati. sed cū ordinati fuerint. tunc bene inter Jacob filios depurandi. Primo ergo nascit⁹ timor. qz scriptū est. Iniciū sapientie timor dñi. Hec est prima virtutū p̄les. sine qua ceteras habere n̄ potest. hic ex p̄sideratōe peccatorū nascitur. vnde iure ruben id est visionis filius vocat⁹. quia quāto quis peccata perfect⁹. sepiusqz p̄siderat. do videbit. tanto vehemēt⁹ timebit. Primo filio nato et paulatim crescēte. secund⁹ nascitur. quia magnū timorē necesse est vt dolor sequat⁹. ideo merito talis fili⁹ symeon id est exaudicio nominat⁹. quia qui vere penitendo dolet. absqz dubio exaudiet⁹ indulgentiam accipiet. Post hec sequit⁹ spes venie. hic est tertius filioz Jacob. qui ideo leui id est addit⁹ vel additio dicif. qz illis duobus p̄orib⁹ datis hic sup̄addit⁹. quē sic diuinus sermo nominat. ne ante timorē et cōdignū p̄ntē dolorē. quis de spe venie p̄-

genealogia

sumat. Sz sicut post crescentē quotidie ti-
morem suboritur? est dolor. sic utiq; post spes
natā z p quotidiana incrementa pficientem
nascitur amor. Hic est ille filiorū Jacob. qui
quarto loco nascitur. z Judas. id est pficiens
in scriptura nominatur. qz quisq; qd amat lau-
dat. z illa vera laudatio. ipa est pura pfessio
semp quidē pficendo laudas. si sp amas et
semp desideras. Nec tñ sufficit Jude pfes-
sio diuine laudis. sz amat etiā pfessionē p-
prij criminis. qz z hāc z illā ad amorē z ho-
norē dei multū pnerere cognoscit. z multū
omendat bonitatē ei. nō soluz q bona sua
largiter tribuat. sz etiā q mala nostra mise-
ricorditer ignoscit. Hic largi. hic pi. vtro-
biq; bonus. Ideo iudas h incessant pficit
ne ingratū appareat. vel de inuidia venia vl
de pcessa gratia. Ecce g quattuor primos
filios iye. pimus est timor. pene. secundus est
dolor pnie. tertius spes venie. qrtus amor iusti-
cie. z post h desinit parere.

De duobz filiis Bale.

Capitulum quintum.

At itaq; Juda id ē bonoz iusti-
bilitū amorē seu desiderio exurgē-
te atq; feruēte. incipit rachel amo-
re plis estuare. qz incipit velle cognoscere.
Nam vbi amor ibi oculi. Ideo quātū pl
crescit iudas. id est affectus diligēdi. tāto am-
plius in rachel feruet desiderii parietū id
est studij cognoscendi. Sz quia difficile
est. imo pene impossibile mentē carnalē z ad
huc in studijs corporalibz rudē. ad inuisibili-
um intelligentiā assurgere. z in illis ptem-
plationis oculū figere. ideo pns cogitat p
imaginationē. q ne dñ videre valet p intel-
ligentiē puritatē. Et h est causa cur rachel
pns filios habz de ancilla. qz generet de se
ipa. Sicut enī p rachel rōnez. sic p ei an-
cillā intelligim? imaginatōz. sz imaginatio
alia est bestialis q absq; oī deliberatōe huc
illucq; vaga mēte discurrit. Alia ē rational
qñ ex hīs q p sensuz corporeū nouim?. ali-
quid imaginabilis fingim? vt qñ ex multis
bonis vl malis. q in hac vita sensus corpo-
reus expit. qle vel quātū bonū vel malū in
vita futura esse possit colligit. z ex imagina-
tione qdā futurorū imago figurat. talis ita
qz imaginatio. z ad bale z ad rachel pñe-
re videt. Ad bale pñerit in quātū imagina-
tio. ad rachel in quātū rōnalis. Talis itaq;
piet. z imaginatio ē p natiuitatē. rōnis.

p adoptōz. Hmōi enī plēz vna generat. sz
altera educat. Et bale nāq; nascit. sz p h
rachel moderat. Sunt itaq; due filie bale. q
rū pmo genit? dan dicit. posterior neptaliz
notat. Ad dan pñerit futuroz maloz cōsi-
deratio. ad neptalim speculatio futuroz
bonoz. Quia ergo p officiū dan. illicitas
cogitatōes de phēdim? arguim? dampna-
mus. castigam? recte enī dan. id est iudiciū
vocat. Nam ad eū pñerit. exurgens ma-
lum statim cū p cogitationē pulsat. in iudi-
ciū adducere. diligenter discutere. depre-
hensum dampnare. z deceptorā cogitati-
onē ex alia pñideratione percutere. ac tem-
perantia mala ex tormentoz recordatōe ex-
tinguere. Sed sicut ad officiū dan spectat
p pñentationē pene reprimere exurgētia vi-
cia. sic ad neptalim pñerit per pñiderationē
pmioz. inflāmare desideria bona. Et quia
qñq; pñatione vtit. vt qñ ex pñentiū bono-
rum multitudinē vl magnitudinē colligit
illa futura vite gaudia qñq; qñta ēē possint
Quāq; vñ trāslatōe. vt qñ rez iuisibiliū
quālibet descriptōz transfert ad rez visibi-
liū significatōz. recte neptalim dicit. q cō-
paratio vel cōuersio interpretat. qz scz reruz
pñatione vtens. z qz quicqd scriptū repit.
ad spirituale inuēctū transferens puerit
Et h de filiis bale.

De duobz filiis zelphe.

Capitulum sextū.

Ideō itaq; iya. sororē suā rachel
adoptina tā ple gaudere. puocat
z ipa ancillā suā viro tradere. vt
possit cū sorore sua de filioz adoptōe exul-
tare. si igif vt dictū est. p zelpbā sensualitā-
tē debem? accipere. quā aliā qso virtutis ple
p ipa gignere. nisi vt discat z in rebo ppe-
ris tpanē viuere. z in aduersis patiētiā hē
Isti ergo gad et aser duo filij zelphe rigor
videlicet abstinentie. z rigor patiētie. h est ge-
mia struxit ples quā zelpba qdē parit. i do-
lore tñ. ad magnā felicitatē z beatitudinē do-
mine sue. qz p abstinentiā z patiētiā caro d-
de affigit. sz ad magnā inde pacē z tranq-
litatez animi cōponit. Hic est q nato gad.
iya exclamat dicēs. Felicit. Et itez aser nā
scēte pñiciat. Hoc p beatitudinē mea. Un-
de z gad id est felicitas dicitur. z aser bea-
tus seu beatitudo notat. Sz qñ queso iya
ancillā suā viro suo traderet. vel tales ado-
ptaret. nisi sororē sue exēplo puocata fuisset

De spirituali

Prins em sp est vt ancilla rachel redi-
gat sub viri pte. q̄ ancilla lye. q̄ si imagi-
natiois euagatio. q̄ sit p inuiles cogitatio-
nes p̄us nō repmit. sensualitatis imoderat
appetit̄ minie tpat. Et h de filiis zelophe.

De mandragoris ruben.

Ans itaq̄ gad z aser. Jam tps in-
stat q̄ ruben mādragoras inueniat
si tñ cū foras ire nō p̄gear. Per ru-
ben vt p̄dictū est timorē dei accipim⁹. q̄ in-
tus ē qm̄ in secreto cordis. in p̄spectu dei. i
nra cōscia trepidam⁹. s̄ foras exit qm̄ ppter
deū. etiā hoib⁹ nos ad oēm obediētā incli-
nam⁹. Exit ḡ ruben tpe messis tritici. qm̄ ex
impio obediētie. exercet se timor in opib⁹
iusticie. Tūc aut̄ ruben mādragoras inue-
nit. q̄s ab ip̄o m̄r e lya accipit. q̄ p mādra-
goras q̄ odorē suū solent late spargere. bo-
ne op̄inōis famā debem⁹ accipere. q̄s q̄dem
tūc lya accipit. qm̄ oblata laus affectū tan-
git. qm̄ in laudis sue p̄conijs anim⁹ afficit.
z puerse delectat. Haz partes rachel p̄cit
lya p̄cedit. vt viz accipiat. q̄ plis desiderii
flagrat. q̄ suader affectū rō. humani fauo-
ris appetitū sub suo moderamētē tpare. si ad
multiplicadā virtutū plez. cupit de diuini
spūs copla gaudere. Houit em̄ rachel me-
lius q̄ lya mandragoris vti. q̄ quicqd af-
fectio cordis vsurpat ad laudē sui. rect⁹ sa-
ne rō retorquet ad gl̄iam dei. Recte aut̄ ru-
ben p̄ ceter⁹ filiis lye post natos gad z aser
mandragoras inuenisse dicit. q̄ quēlibet ex
opib⁹ p̄claris abstinentie z patētie ad timo-
rē nō ad timorē p̄fecisse. maxie laudam⁹ z
miramur.

De Isachar quinto filio lye.

Capitulū septimū.

Ostea ḡ quinto loco lye fili⁹ Isa-
char nascit. Dic ē internū gaudiū
z spūalis dulcedo. q̄ intus sentit.
quā tūc veracit̄ habem⁹. qm̄ de veris z iter-
nis bonis gaudem⁹. Pro tali ple libent lya
mādragoras p̄templit. vt talē filiū habere
possit. Mens etem̄ q̄ in laude hoīum dele-
ctat. qd sit internū gaudiū expiri nō mere-
tur. Recte aut̄ p̄ natiuitatez gad z aser lya
talē filiū genuit. q̄ nisi p̄ abstinentiā z patē-
tiaz. mens hūana ad rez gaudiū nō prin-
git. N potet ḡ nō solū fallaz delectatōz sed
etiā vanā p̄turbationē excludere. q̄ vult de
veritate gaudere. Isachar aut̄ merces iter-
prat. q̄ ex nris laborib⁹ tale gaudiū rez. p̄
seueranti longanimitate expectam⁹. Cui⁹

gandij dulcedine. scriptura nūc gustū nūc
ebrietatē vocat. vt q̄ sit p̄na vt magna ostē-
dat. Prana quidē ad p̄patōz futire pleni-
tudinis. magna aut̄ in p̄patōne cuiuslibet
mundane locūditatis.

De sexto lye filio zabulon.

Capitulū octauū.

Ost Isachar zabulon nascit q̄ ha-
bitaculū fortitudinis interpretat. per
quē intelligim⁹ odiū bonū. odiūz
ordinatū. odiū viciōz. De q̄pphera. Perse-
cro odio oderā illos. Et iterz. Omne riam
iniquitatis odio habui. Hic est ille egregius
miles dei. q̄ bella dñi p̄liari nō cessat. z quē
vsitato noie scriptura zelū dñi vel zelū re-
ctitudinis appellat. Recte ḡ post Isachar
qui merces interpretat. zabulon id est habi-
taculū fortitudinis nascit. quia post degu-
statā eterne mercedis dulcedine. anim⁹ mi-
rabilit̄ p̄tra tēptationes roborat. z idō sua
pericula p̄uipendēs. dñi iniurias fortiter
vltiscit. Iste est zabulon. q̄ irascendo iram
dei placare p̄suevit. qui pie seuiēdo. dñi ho-
minū vicia corrigit. eis q̄ nō p̄cendo meli-
us parcat. Absq̄ dubio nil sic placet deo q̄
modo zelus aniaz. Judā aut̄ z isachar p̄-
us q̄s zabulon. lya m̄ pepisse legim⁹. Et per
iudā charitatis amorē. p̄ isachar spūali
um gaudiōz exp̄ientia significari iam dixi-
mus. Prins itaq̄ iudā z isachar nasci ne-
cesse est. qm̄ mens q̄ charitatis z interne su-
auitatis adhuc exp̄ers ē. rectitudinis mor-
mā i suo zelo suare minie p̄t. Dz etiā zabu-
lon nō solū delinq̄ntes corrigere. s̄ z tēpe
tribulatōis p̄tra p̄lequētes defensare. alio
quin ver⁹ zelus non est. si paratior est ad fe-
riendū q̄ ad p̄regendū. Ideo habitaculū
fortitudinis merito interpretat. Zabulon.
quia perfectus zelus. tanq̄s forte domicili-
um z firmiter munitū debz infirmiores cō-
tra omnia pericula. doctrina z oratione p̄-
tegere z vndiq̄ munire. z in hoc non solūz
infatigabiliter. sed etiā insuperabiliter per-
seuerare. Magna aut̄ est hec virtus. cuius
officio quisq̄ non solū seipm̄ contra vicia
munit. sed etiam alios a peccatoz laqueis
eripere contendit. z quoz nō potest malici-
am in meli⁹ mutare. nisi salte resistēdo rep-
mere. Quā maiorē gratiā potest de⁹ homi-
ni p̄ferre. q̄ vt ei⁹ ministerio. p̄uersi hoies i
melius cōmutent. z vt de filiis dyaboli fi-
lij dei efficiantur. An forte cuiq̄ maius

genealogia

videbit eē mortuos suscitare. Ergo ne ma-
ius erit suscitare carnē itēz morturā q̄ a-
nimā ieternū victurā. 7 carnē reuocare ad
gaudia mundi q̄ aie restituere gaudia celi
Merito ergo zabulon nato. exclamat ma-
ter eē lya. Dixit autē me dñs dote bona.

Dedina filia lye septimo genita.

Capitulum. ii.

Ed post has sex virtutū soboles.

¶ post vicioz odiū. null⁹ iō p̄sumat
se sine vicio esse. aut i hac vita oīa
peccata plene deferere. aut p̄fecte vitare. i-
mo eos sepe p̄ quos de alioz errata corri-
gere disponit. et magne pietatis dispensati-
one. grauit̄ cadere p̄mittit. vt ex p̄p̄ia cul-
pa discant. q̄ misericordes in alioz corre-
ctione esse debeat. S3 q̄ntū putas erube-
scūt. 7 cū quali se humilitate decipiūt q̄ se in
id vñ alios corrigunt. vñ forte in aliq̄d gra-
uius lapsos p̄spiciūt. q̄ alijs in statu recti-
tudinis formā p̄buere debuerūt. Hinc est
q̄ post zabulon nascit̄ dina. qz sepe post ni-
miū zelū. interueniente culpa. sequit̄ humil⁹
verecūdia. Nihil em̄ aliud intelligim⁹ p̄ di-
nam nisi verecūdiā. s3 ordinatā. qz solū pec-
catū erubescere. est bonā verecūdiā h̄re 7
ordinatā S3 q̄ zabulon nō dū gignere me-
ruit. fr̄stra se dinam posse gignere credat
Disce p̄us peccatū odisse. 7 tūc incipies ve-
raciter erubescere. Ille pudor ver⁹ eē cog-
scitur quē vicioz odiū p̄cedit 7 comitatur
Dūc nō habet q̄ ampl⁹ erubescūt h̄re for-
didā vestē q̄ sordidā mentē. aut q̄s magis
puderet in orōe fecisse barbarismū 7 regnū
lā p̄sciant. q̄s p̄tulisse mēdaciū 7 regulā t̄pi
Vel q̄s in p̄dicatōis officio. dū 7 supbiaz
disputat si forte breuē loq̄ndi sillabā pdu-
ceret. magis eos puderet de vicio orōnis q̄s
de vicio elatōis. Nō est credendū h̄c eē il-
lā verecūdiā. quā intelligere obem⁹ p̄ dinā
nō te credas dinā genuisse 7 ordinatā vere-
cūdiā h̄re. si min⁹ erubescet pudēda cordis
q̄s cor p̄is. si magis verear⁹ vultū hoim q̄s cō-
spectū dei 7 angelozū. Diligent⁹ igit̄ p̄side-
rāt q̄s sit raz atq̄ paucorū humanā verēcū-
diā plene vicissit̄ solā illā q̄ ordinatā ē pos-
sidere. nō erit vñ mirari debeat cur talē ple-
tā sero lya pariat⁹ accipiat S3 ne de noīs
rōne p̄terisse videamur. dina iudiciū istud
iterp̄nat. Hoc itaq̄ ē illud iudiciū q̄ q̄s a
p̄p̄ia p̄sciētia p̄ueniētē p̄uincit. p̄dēpnat.
7 digna p̄fusiōis pena mulctat. vere iudici-

um mirabile digne p̄nunciādū cū demō-
stratōis admiratōe. in q̄ q̄nto q̄s q̄s ar-
dēt⁹ diligit. tanto in seip̄o acrt⁹ seuit. in q̄ si
bi parci vehemēt⁹ cupit. tāto min⁹ ipe sibi
p̄ci. Nō tñ sine cā fuit q̄ p̄ natū zabulon.
de lye nō filiū s3 filiā dare decreuit. q̄ fris
audaciā blande m̄rigaret. 7 blādicijs deli-
nirēt. Valde ḡ oportunū videt̄ q̄ p̄ zabu-
lon q̄ iratū 7 zelantē animū gerit. dina na-
scēdo succedit. vt ex foroz lenitate. fris sero-
citas t̄p̄et. mltū em̄ zelātis anī ipetū p̄par-
cū in seip̄o iuenit q̄s vñ erubescat. S3 qz
dina nil magnificū molit̄. tribū in populo
israhel facere nō meret. imo etiā sepe dum
plus iusto p̄fundi metuit. ad fortia virilia
nō solū nō p̄ualet. sed ea etiā p̄pedire cō-
suevit. S3 q̄nis velut semia pauidā sit ad
opa fortitudinis. iuenit tñ puida ad custo-
diā honestatis. Et q̄nis nesciat placere p̄
fortitudinē. placet tamē p̄ forme pulchri-
tudinē. quia modestia verēcūdie in sui dile-
ctione allicit. 7 se homibz cōmendabilez et
amabile reddit. Unde quia verēcūdie ve-
nustas ab omibz fere p̄mendat. laudatur.
amat. dinā egredientē 7 intima sua deferē-
tem. 7 q̄ eā humiliare p̄fueuerat. infirmīta-
tis memoriā. cito obliuiscēt. subito ho-
minū laudes excipiūt. 7 eā dū fauoribz de-
mulcēt. corrūpunt. Dū ergo in oblata lau-
de delectat̄. p̄ sychen id est amorē vane glo-
rie. filiū se3 emor id est amoris p̄p̄ie excellē-
tie. corrūpit. Torrens em̄ sychen. quasi vi-
olentia quadā pot⁹ q̄s volūrate. dinā nolē-
tem opprimat. quoties mentē modo inuitā
ad turpē laudis delectatōz trahit. Lerte si
dina semp̄ per humilitatē puncta fuisset. vñ
intra thalami sui secreta seip̄am cohibuisset.
nec corruptōis maculā incurrisset. nec
rantoz maloz que in corruptōis suēvindī-
ctaz secuta sunt. causa extitisset. Nec de no-
uissimis liberis lye dicta sufficiāt.

De Joseph p̄mogenito rachelis.

Capitulum. x.

¶ Liendus autē est q̄ affectus predi-
cti tunc veraciter creduntur bo-
ni. quando sunt nō solū ad finē de-
bitū ordinati. s3 etiā p̄ debitum modū atq̄
mēsurā moderati Timor em̄ nim⁹ sepe ca-
dit in desperationē. dolor in amaritudinē
spēs immoderata in p̄sumptionē. amor
superfluous in adulationē. leticia superna
cū in dissolutionē. ira int̄pata in furorē. 7

De spirituali

ita virtutes in vicia vertunt. si per discreti-
onem minime moderant. Hic est ille Jo-
seph qui sero nascitur. sed a patre plus ceteris
amat. quia sine discretionem viri nulla summa-
tur. nulla prosperatur. Sed vir sero tale filium ac-
cipere meremur. quia ad discretionis per-
fectionem non sine magno usu. non nisi per mag-
na experimenta erudimur. Vultis quidem de dis-
cretionem legendo. multa audiendo discimus
multa ex insito nobis rationis iudicio. Ve-
ritatem in hac non ad plenam erudimur si-
ne experientie magisterio. Prius est ergo ut
saturamus singulis virtutibus studium fre-
quens impendere. quod dum facimus ne-
cesse est nos sepius cadere. oportet nos sepe
resurgere. et per frequentem lapsum addisce-
re. qua vigilantia. qua cautela oporteat vir-
tutum bona acquirere vel custodire. Sic me-
diu exercitata. ad plenam morum discretionem per-
ducitur. et quasi de nato Joseph iure letatur.
Patet autem ratio cur nec ipsa quidem Isha cur nec
ancillarum vlla sed Rachel sola potuerit tale fi-
lium gignere. Si quidem non est sensualitas. non
imaginatio. non denique ipsius affectio. sed
solius est rationis discernere. sicut et intelli-
gere. Joseph ergo de Rachel. quia discretio de
ratione. Hic est ille Joseph qui solus inter fra-
tres tunica talari vestitur. quia sola illa actio
ad summationem talium. debitis finis termi-
num perducitur. que per discretionis pruden-
tiam moderatur. Hic est Joseph ille sompni-
ator sompniorum interpretator. quia vera dis-
cretio in ipsius temperationis articulo. inter ipsa
suggestionum fantasmatum. ex eorum qualitate.
futura pericula deprehendit et de eis cautos
reddit. Hic est Joseph quem emulant sui. ve-
nerant alieni. quem vendunt hebrei. emunt egi-
ptii. quia citius per filium accrescunt. faciliusque a-
liene prudentie cedunt. erroris sui tenebras
agnoscentes. quod de sua iusticia aut sapientia
presumentes. Non ita quia Joseph non solum cum
crescentibus crescere. non solum cum perficientibus
perficere. verum etiam ex fratrum defectu ad perfectum
tendere. et ex aliorum detrimentis. per uidentem lu-
crum perquirere. Unde merito talis filius Jo-
seph id est augmentum nuncupatur. et de ipso re-
cte per patrem et dicitur. Filius accrescens Jo-
seph. quia eius virtutis incrementum vix in fi-
nem non finit. Ipse est qui fratrum suorum negligetiam
non negligit. qui eorum excessus arguit. Ipse
presente non licet eis quicquam ultra vires presumere.
aut aliquid per negligentiam permittere. i-

et presentia non eis licet siue ad dexteram siue
ad sinistram declinare. Hinc est illa iter ipsum
et fratres discordia gravis. et ira pene impla-
cabilis. Donita enim Joseph videtur eis
valde gravis. dura instituta. pericula importu-
bilia. Quid namque durius quid difficilius
quam nil faciedum negligere. et in omni suo facto
nunquam modum perturbare. nunquam ordinem com-
fundere. aut mensuram excedere. Nihil a-
liud se animus difficilius extorquet. quam ut in omni
affectu sua modum seruet. Ad officium
itaque Joseph pertinet cura et custodia om-
nium fratrum suorum et disciplina singulo-
rum. ad ipsum spectat dispositio gerendorum.
ad ipsum prudentia futurorum. et ut breuiter
concludam debet hic noster Joseph totum
interioris et exterioris hominis statum et ha-
bitum. quantum possibile est. plene cognos-
cere. nec solum qualis sit. verum etiam qualis ef-
se debeat subtiliter quere et diligenter inue-
stigare. Per hunc itaque Joseph animus as-
sidue eruditur et quandoque perducitur ad ple-
nam cognitionem sui. sicut per veterinum fra-
trem eius beniamin quandoque subleuatur
ad contemplationem dei.

De beniamin secundo Rachelis filio
omnium ultimum.

Capitulum. vii.

Sicut enim per Joseph gratia dis-
cretionis. sic per beniamin intel-
ligimus gratiam contemplationis.

Uterque de eadem matre nascitur. quia et dei
cognitio et sui. ex ratione precipitur. Longe
tamen post Joseph beniamin gignitur. quia
animus qui in sui cognitione diu exercita-
tus. pleneque eruditus non est. ad dei cogniti-
onem non sustollitur. Prius est ut cognos-
cas inuisibilia spiritus tui. quam possis esse ido-
neus ad cognoscenda inuisibilia dei. Pre-
cipuum enim et principale speculum ad vi-
dendum deum animus rationalis inuenit
seipsum. cum legamus hominem ad dei ima-
ginem et similitudinem esse factum. Hoc ita-
que speculum non desinit verum Joseph re-
nere. tergere et inspicere. tenere. ne deorsum cor-
ruens. terrenis per amorem inhereat. ter-
gere. ne inanium cogitationum puluere so-
descat. inspicere. ne ad vana studia inten-
tionis sue oculum reflectat. Exterso autem
speculo et diu diligenter inspecto. incipit ei
quedam diuini luminis claritas interlucere
et insolite visionis radii oculis eius apparere

genealogia

de quo ppheta. Signatū est super nos lu/
men vultus tui dñe. Et hoc itaq; lumie vi/
dendi deū. flammā desiderij pcepit et fidu/
ciam sumit. Mens ergo que iam visionis
huius desiderio flagrat. si iam sperat qd d/
siderat. itaq; se beniamin pcepisse cognoscat
sperando em cōcipit. desiderādo parturit.
et quāto amplius crescit desiderij. tanto ap/
propinquat ad partū. S; dicit scriptura
Spes que differtur. affigit animū. nouit
rachel. cui tanta pariendi anxietas et dolo/
ris immēsitās. ideo pre dolo: e partus mo/
riens. vocauit hunc filiū benoyim. id est fi/
lium doloris. Sed pater eū in circūcisioe
noiauit beniamin. id est filiū de recte. scz de
recte excessi. id est gratie dei. Ad hanc nan/
q; gratiā nunq; pertingit mens per ppiam
industriā. dei est hoc donū nō hominis meri/
tum. licet hoc accipiat nemo sine ingēri stu/
dio et ardenti desiderio. Ideo rachel studi/
um multiplicat. et desiderij suū quotidiana/
nis incrementis acrius inflamat. In tā/
ta itaq; quotidiani conatū anxietate. in hu/
ius doloris immēsitare. et beniamin nascit/
ur rachel mortis. quia cū mens supra se met/
ipam rapitur. humanā rationē supergre/
ditur. et ad id quod supra se est eleuata. et in/
extra sim rapta. cū in diuinitatis lumine cō/
spicit humana ratio succumbit. Quid est
em rachel interit. nisi ratiois defectus. Non
ne rachel mortua tunc erat. et omnis huma/
ne ratiois sensus in apostolo defecerat. qd i/
cebat. siue corpe siue extra corp⁹ nescio de/
scit. Ad quē statū gloriā se nō quidē ille. s;
raptū fuisse. Scio inquit hominē raptum
fuisse in tertij celū. S; qd est celū tertij
qd est inter terrā et celū. hoc est inter corp⁹
et spiritū. Sed alia est dignitas spirit⁹ hu/
mani. alia spiritus angelici et longe alia ex/
cellentia spirit⁹ diuini. Ad hōzigit celoz
quodlibet. anim⁹ tunc veraciter erigit. qñ
terrenarū cogitationū ima deserēs. in eoz
p̄templatōe defigit. Ad p̄mū igit celū per/
tinet cognitio sui. Ad scdm cognitio spūs
angelici. Ad tertij p̄templatio dei. Possu/
mus tñ illaz que in hac vita haberi pōt co/
gnitionē tribz gradibz distinguere. et p̄ tres
celos designare. Ad p̄mū itaq; et ad secun/
dū celū. homines ascendere possunt. sed ad
aliud quod est supra rationē. nisi per men/
tis excessum supra seipos rapti. nunq; per/
tingunt. Ideo bene de beniamin dicitur.

Beniamin adolescētulus in mentis excel/
su. Ad hunc aut excessum et huius cogniti/
onis ascensum. Christus qui sine tribz dis/
cipulis in montē ascendere voluit. nos si/
ne triplici studio perducere non posse figura/
liter edocuit. per studium operis. per studi/
um meditationis. per studiū oratōis pau/
latim pmouemur. et qñq; ad p̄fectionē co/
gnitionis perducimur. Multa em experi/
mur operando. multa inuenim⁹ meditan/
do. inuestigando. multa et torquem⁹ oran/
do. Christus itaq; qui terrena docet in val/
le. hīs tribz comitibz celestia docet in mō/
te. Ibi xps transfiguratur. ibi clarificatur. vide/
tur. apparent moyses et helyas. apparet aut
in maiestate. nō in obscuritate littere. sed i/
claritate spiritualis intelligentie. Et hec q;
dem discipuli stantes aspiciunt. nondū in/
facile cadunt. nondū paterna vox auditur.
nondū auditor. p̄ternitur. nondū rachel
moriatur. nondū beniamin nascitur. s; mor/
vi paterna vox insonuit discipulos. p̄tra/
uit. quia ad id qd diuinitus inspiratur. hu/
mani sensus capacitas deficit. Qd ergo p/
pheta per rachelis interitum. hoc euāgeli/
sta designat per casum discipulorum. hoc
psalmista exprimit in beniamin per mentis
excessum. Possumus tamen per mortē ra/
chel et per excessum beniamin diuersa con/
templationū genera intelligere. et illa supra
rationē esse. Unum supra rationē sed non
preter rationē. aliud et supra et preter ratio/
nem. vñ ad mortem rachel. alterum per/
tinet ad beniamin excessus. In primo ben/
iamin interficit matrem. vbi omne super/
greditur rationē. in secundo etiā seipm ex/
cedit. vbi in eo qd ex diuina reuelatione co/
gnoscat. humane intelligentie modū trāscē/
dit. Sed quid est beniamin in egiptum d/
scendere. nisi ab eternoꝝ contemplatione
ad temporalia p̄templanda. intuitū mentis
renocare. Quid est q; Joseph et Beniamī
conueniunt et oscula iungunt. nisi q; medi/
tatio et contemplatio sepe inuicem sibi. euz
rationis attestacione occurrunt. In mor/
te igitur rachel. contemplatio supra ratio/
nem ascendit. in introitu beniamin in egi/
ptum. p̄templatio vsq; ad imaginationē d/
scēdit. In osculatōe beniamī et ioseph di/
uine reuelatōi. humana rō applaudit.

De totius iacob spūalis genealogie epi/
logo. Capiculum. xij.

de spiritualibus sensibus

Ecce igitur de prole Jacob spiritualiter intellecta dicta sufficiant. quam sub breuitate sic epilogare possum? Jacob est virtuosus animus. huiusmodi sunt uxores. Lea et Rachel. Lea est affectio. Rachel ratio. Harum due sunt ancille Balaz et Zelpha. Leyser uir Zelpha id est affectio sensualitas. Rachel bala id est rationi imaginatio. Et hijs omnis prout ples ordine nascendo. pgregit. Quattuor pmi filij Ise sunt. pmius ruben. timor pene. secundus symeon. dolor penitentie. tertius leui. spes renie. quartus iudas. amor iusticie. Deinde nascuntur duo filij Bala. Primus dan. consideratio futuroz malorum. secundus neptalim. speculatio futuroz bonoz. Postea duo filij Zelphie. Primus gad. rigor abstinentie. secundus aser. rigor patientie. Post istos tres nouissimi Ise liberor sunt. Isachar. gaudiu pscientie. Zabulon. odiu malicie. Dyna. venustas verecundie. Postremo sequuntur duo filij Rachel. pmius Joseph. discretio seu pseruatio sui. secundus beniamin. ptemplatio seu visio dei. vel Ioseph. prudentia pura. ut ad Ioseph p tineat illud genus pseruatois qd est d moribus. Ad beniamin illud genus qd est de inuisibilibus. Prudentia vera qua discernit a prudentia carnis. est de acqrendis mltipli candis et pseruandis moribus bonis. Intellectus pura qua sequestrat ab admixtione imaginatois. est de ptemplandis et pprehendendis rebz et inuisibilibus et eternis. Hec ergo ex pposito libro Richardi breuiter collecta sunt. ut huiusmodi breuitatis suauitas. et suauis utilitas. ad plegendu totu aliu libru et alia ab eo de ptemplatois et charitatis pfectione pscripta mente lectoris alliciat. et inde ad virtutis et salutis pfectu pueniat.

Tractatus tertius huius compendij. de spiritualibus sensibus hominis ad ptemplationis pfectione ptingentibus.

De contemplati

onis apicem et pfectionis eiusculmen cum mens humana visu quibus spiritualium sensuum pueniat. de quibus in libro bello que speculum pseruatois intitulamus ubi quedam utilia de ptemplatione breuiter collecta sunt que ipius operis breuitas plecte pseruare non pmisit. Ideo specialiter de eis et eoz distinctione tractare decreuimus.

Huius aut tractatus erunt. xij. capla breuia. Capitula tertij tractatus.

Primu de sensu corporali et spirituali distinctione. Secundu de sensu difficili cognitione. Tertiu de eoz experimentalis noticia et eius pfectione. Quartu de ipsoz distinctione pmo penes potencias rationales. Quintu de hmoi distinctione penes actus racionales. Sextu de eoz distinctione penes rationes obiectuales. Septimu in speciali de spirituali sensu auditus. Octauu de spirituali sensu visus. Nonu de spirituali sensu olfactus. Decimu de spirituali sensu tactus. Undecimu de spirituali sensu gustus. Duo decimu de eoz sensuum impedimentis. Tre decimu de eoz remedijs et inuamentis.

De sensuum spiritualium et corporaliu distinctione.

Capitulum primu.

Terminis scripturis et sanctorum dictis colligitur. sicut quinq sunt sensus corporales exterioris hominis. sic interioris hominis proportionabiliter sensus quinq spirituales assignantur. Un in li. de spiritu et anima dicitur. qd duo sunt in homine sensus. vn exterior alius interior. cum enim homo constat et anima et corpore seu carne. et in carne sunt quinq sensus visus. auditus. gustus. odoratus. et tactus. quos tam non mouet ab eis anime societate. ita anima suo modo habet quinq sensus. quia spirituales res non corporaliibus sensibus. sed spiritualibus rimande sunt. De spirituali visu in Deutro. diuina voce dicitur. Videte quia ego sum solus. De spirituali auditu in Apocalipsi. Qui habet aures audiendi audiat quid spiritus dicat ecclesijs. De spirituali gustu in ps. Gustate et videte quoniam suauis est dominus. De spirituali tactu in euangelio loquitur spiritus. qd se mulieres magis fide quam manibus vel corpore tetigisse ostendit dicens. Quis est qui me tetigit. De spirituali odoratu ait sponsa in canticis. In odore vnguentorum tuorum currimus. De hijs sensibus dicit Bernardus libro de amore dei. qd si cut corpus habet suos quinq sensus quibus anime ptingit vita mediante. sic anima habet sensus quinq quibus deo ptingit mediante charitate. Ideo dicit apostolus. Nolite pformari huic seculo. sed reformamini in nouitate sensus vestri. Per sensus ergo corporis veterascimus et huic seculo pformamur. Per sensus vero mentis. in agnitionem

de spiritualibus sensibus

dei renouamur.

De sensuum spiritualium difficultate cognitione.

Capitulum. ii.

Ed horum sensuum spiritualium distinctionem cognoscere ac eorum officia et actus atque obiecta plene discernere non facile est. quia hoc ne imo perfecte non nisi qui experimento probauit. Licet tamen incerti. quantum nobis deus dederit. hos sensus distinguere et probemus. Quidam autem eos ita distinguunt ut spiritualis visus dicatur in quantum per eum videtur dei summa pulchritudo sub ratione splendoris. Auditus in quantum per eum auditur eius summa armonia sub ratione verbi. Gustus in quantum per eum gustatur summa dulcedo sub ratione sapientie comprehendens utrumque scilicet verbum et splendor. Odoratus in quantum per eum odoratur summa fragrantia sub ratione verbi inspirati in corde. Tactus vero in quantum per eum astringitur summa suauitas sub ratione verbi incarnati et inter homines habitantis corporaliter et reddentis se nobis palpabile et amplexabile seu osculabile per ardentissimam charitatem.

De sensuum spiritualium experimentalium noticia et eorum perfectione.

Capitulum. iii.

Ed quia hec obscura sunt. Ideo id quod querimus clarius distinguere volumus si valeamus. dicimus ergo in primis quod spirituales anime perceptiones dicuntur sensus. in quantum sunt noticie experimentales. est autem experientia. obiecti presentis certa noticia. qua obiectum ipsum actu vitali a potentia perceptiua realiter attingitur. Unde quantumcumque auctoritatem vel rationem habere fidem vel opinionem aut scientiam quod mel est dulce. propter hoc non haberem experientialem noticiam de illo. nisi gustum exteriorum illud gustabile presentialem et realiter attingere contingeret. Simile est de gustu interiori et alijs sensibus spiritualibus. Unde si ego lego vel audio quoniam suauis est dominus. non ideo de hoc experientialem noticiam habeo. nisi gustus spiritualis attingatur a diuina dulcedine. de qua experimentaliter gustatione dicit sponsa in can-

ticiis. Fructus eius dulcis gutturi meo. Nec autem spiritualis experientia paucorum est. quia solum perfectissimorum dicente Bernardo super cantica. Quicquid de tuis oculis scimus o domine Ihesu. aut scriptura docente. aut spiritu tuo sancto reuelante. aut certe quod perfectissimorum est gustando cognoscimus. id est noticia experimentalis sentimus. Sicut ergo per sensus corporales habemus experientiam de sensibilibus. sic per sensus spirituales. licet difficultus habere possumus experientiam de spiritualibus.

De distinctione sensuum spiritualium penes potentias rationales.

Capitulum. iiij.

Ed iam de horum sensuum distinctione loquamur. pretermittentes quod cum ipsi habeant denominationem sensuum corporaliu sic cum eis quamdam habent similitudinem. Ideo etiam proportionaliter ad eos tripliciter recipiunt distinctionem. Unde hos distinguere possumus. Primo quantum ad potentias in quibus sunt. Secundo quantum ad actus qui ab eis procedunt. Tertio quantum ad obiecta circa que proficienda vel cognoscenda proficiunt. Quantum ergo ad primam distinctionem. dicimus quod hi spirituales sensus sunt in anima. scilicet spirituali substantia secundum tres eius potentias principales. in quibus consistit imago beatissime trinitatis. Primo namque in potentia memoratiua que appropriatur patri. consistere dicitur spiritualis auditus. Secundo in potentia intellectiua que appropriatur filio. spiritualis visus. Tertio in potentia affectiua seu volitiua. que appropriatur spiritui sancto. tres alij spirituales sensus scilicet olfactus tactus et gustus. et secundum tres ipsius voluntatis actus. videlicet desiderium. dilectionem et delectationem. ut ad actum desiderandi pertineat spiritualis olfactus. ad actum diligendi. spiritualis tactus. ad actum delectandi spiritualis gustus. Nam sicut famelicus primo cibum corporalem de longe naribus odoratur et odorando desiderat. secundo ipsum magis proprie manibus tangit et tangendo diligenter tractat. tertio intus ore recipit et recipiendo degustat. Sic anima cibum spirituale. qui deus est experimentaliter sentit. et per tres actus affective po-

De spiritualibus

tentie spiritualiter attingit. primo ipsum desiderium odorans. secundo per charitatis dilectionem tangens. tertio per delectationem degustans. Et hanc distinctionem spiritualium sensuum per potentias subiectivas aliquantulum innuit Richardus libro. iij. de contemplatione dicens. q. sicut deus per memoriam auditur. et per intelligentiam videtur. ita per affectum amplectitur et astringitur. Ubi per affectum quod us astringitur tres sensus spirituales. scilicet olfactus gustus et tactus comprehenduntur. et hoc ideo quia per tactum deus amplectitur. gustus autem est quidam tactus. et ideo etiam gustus deferuit olfactus

De distinctione sensuum spiritualium penes actus vitales.

Capitulum. v.

Quantum vero ad secundam distinctionem horum sensuum. que attenditur penes operationes vel actus vitales que in eis sunt. et ab eis quod amodo procedunt. Jam ex precedenti distinctione satis inferre possumus quales sunt huiusmodi actus. Nam ex ea sufficienter apparet q. primo ad auditum pertinet diuinas inspirationes recipere et retinere. secundo ad visum pertinet diuinas perfectiones intelligere et cognoscere. tertio ad olfactum pertinet diuinas promissiones desiderare et appetere. Quarto ad tactum pertinet diuinas id est charitativas operationes efficere. et in eis deum quasi amplectendo tenere. Quinto ad gustum pertinet diuinas id est eternorum premiorum delectationes iam quodammodo specialiter attingere et suauiter sapere. Et hanc distinctionem sensuum per suas operationes spirituales seu eorum actus vitales quibus ad deum possunt pertingere notasse videtur Hugo libro de archa noe. vbi ait. q. ad deum pertinere est eum semper et per desiderium querere. et per cognitionem inuenire et per gustum tangere. Licet autem deus dum per desiderium queritur secundum aliquid ut presens non attingatur. tamen necesse est ut secundum aliquid etiam tunc ut presens habeatur. quia sicut dicit Gregorius. Profecto qui deum desiderat. cum iam habet quem amat. et tamen habitus amplius queritur. quia sine fine queritur. et sine fine est diligendus ut ait Augustinus super illud ps. querite faciem eius

semper.

Defensum spiritualium distinctionem penes rationes obiectales.

Capitulum. vi.

Quantum ad tertiam distinctionem quam predictimus assignanda esse penes obiecta circa que cognoscenda vel prosequenda spirituales sensus proficiunt. Et premissis faciliter concluditur q. deus secundum diuersas rationes obiectales huiusmodi sensus vitaliter immutantes spiritualiter attingitur. Unde deus dicitur primo obiectum spiritualis auditus in quantum diuinis inspirationibus loquens. Ipse est obiectum visus in quantum diuinis perfectionibus lucens. Ipse est obiectum olfactus in quantum diuinis promissionibus alliciens. Ipse est obiectum tactus in quantum diuinis id est charitativis et meritoriis operationibus perficiens. Ipse est obiectum gustus in quantum diuinis id est premiatoriis delectationibus reficiens. Et hanc distinctionem sensuum spiritualium per rationes obiectivas aliquantulum tetigit Augustinus libro. x. confessorum. ita dicens. Quid amo cum deum meum amo. Terre non exteriores sed amo quandam lucem et quandam vocem et quandam odorem et quandam cibum et quandam amplexum interioris hominis mei vbi fulget anime meo lumen quod non capit locus. vbi sonat verbum quod non capit tempus. vbi olet odor quod non spargit flatus. vbi sapit cibum quem non minuit edacitas et vbi habet bonum quod non diuellit societas.

De spirituali sensu auditus.

Capitulum. vii.

Ad aliqualem declarationem et maiorem elucidationem omnium predictorum vtile iudicamus de quolibet horum sensuum particulariter persequi et ea que de eis balbuciendo loquimur scripturarum auctoritatibus confirmare. Primo igitur de spirituali sensu auditus dicimus q. est in potentia anime memoratiua. quia ut Richardus ait deus per memoriam auditur. quod ideo contumeliter dici videtur quia auditus est sensus doctrine. Ad memoriam autem pertinet doctrinam accipere. Licet tamen auditus iste sit in memoratiua nihilominus ad spiritualiter deum audiendum opus est ut disponatur et

abiliter utraque alia potentia scilicet intellectiva et affectiva quia sicut dicit Richardus super illo verbo. Qui habet aures audiendi audiat cetera. Ille habet aures audiendi qui habet sensum intelligendi et affectum diligendi. Huius autem auditus proprius actus seu officium est. divinas inspirationes recipere. et retinere. et deus est obiectum eius in quantum divinis inspirationibus loquens. et interioribus locutionibus docens. Iuxta illud ps. Audiat quid loquatur in me dominus deus. Divina enim locutio interior inspiratio est. quia sicut dicit Augustinus super Gen. ad litteras. Sapientia dei non cessat loqui occultata inspiratione ad intellectualem creaturam cuius allocutionis habuit experientiam sponsa que dicit. Vox dilecti mei pulsantis. Et iterum. Anima mea liquefacta est ut dilectus locutus est. Decitque vox seu locutio dilecti non exterior seu corporalis sed interior et spiritualis intelligenda est. quia sicut dicit Gregorius secundo moral. Loquitur deus intrinsecus silenter. sonans inuisibili lingua. Et ut idem ait. xxvij. moral. Vox domini auditur cum gratie eius inspiratio in mente concipitur. Et tunc sponsus cum sponsa. hoc est deus cum anima inuisibili lingua spiritualiter confabulatur. Unde Bernardus super cantica dicit. quod spiritus est verbum divinum. spiritus quoque est anima. et habet linguas suas quibus sibi alterutrum colloquantur presentesque se indicent et verbi quidem lingua est fauor designationis. anime vero lingua est fervor devotionis.

De spirituali sensu visus.
Capitulum. viij.

Et spirituali autem visu predicimus quod est in potentia anime intellectiva et ut Richardus ait deus per intelligentiam videtur. et licet a domino in exodo sit dictum. non videbit me homo et vivet. quod de beatifica visione accipiendum est. tamen deus in hac vita aliquantulum videre possumus. non solus visione fidei enigmatica de qua dicit apostolus. videmus nunc per speculum in enigmate. sed etiam visione intelligentie que maior est fidei. licet si fide haberi non valeat dicente propheta. Nisi credideritis non intelligetis. Et de

hac visione intellectuali dicit Gregorius. xij. moral. super illo Job. Videbit faciem eius in iubilo. quod plerique contemplatione quam etiam prius quam carne spoliatur habile rescunt. dum in iubilo faciem dei conspiciunt. quod fit dum aliquis oculum in radio eterni solis figit. ibi vivens lumen videt. quia omnis mutabilitatis vicissitudine atque obumbratione calcatis. veritati eternitatis inheret. huius itaque intellectualis visus seu spiritualis oculi proprius actus seu officium est. divinas perfectiones intelligere et experimentaliter cognoscere. et deus est obiectum eius in quantum divinis perfectionibus lucens. quia divine perfectiones sunt. velut pulchritudines obiectales in deo relucentes. et anime intelligentiam illuminantes. Harum perfectionum divinarum pulchritudinem et luminositatem sponsa in canticis expecta dicebat. Ecce tu pulcher es dilecte mi et cetera. Et iterum. Dilectus meus candidus et rubicundus electus ex mihi et cetera.

De spirituali sensu olfactus
Capitulum. ix.

Et spirituali vero olfactu premimus quod est in potentia anime affectiva seu volitiva et hoc secundum actum desiderandi. quia sicut canis renascitur que rit et sequitur ceruicem per odoris olfactum. sic anima deum per affectionis desiderium. Ideo Johannes evangelista dicebat. odoratus domine excitavit in nobis concupiscentias eternas id est desideria eternorum. Huius ergo spiritualis olfactus proprius actus seu officium est divinas eternorum premiorum promissiones desideranter et ferventer appetere. Et deus est obiectum eius in quantum divinis promissionibus alliciens. quia ut dicit Dionysius. iij. ecclesiastici hierarchie ipse est fontana copia susceptorum divinarum suavitatum. refundens de sua plenitudine divinis fragrantias. Hec autem odorifere suavitates sine fragrantie convenienter intelligi possunt huiusmodi promissiones delectabiles a copiosissimo divine gratie fonte procedentes quibus per desiderium in deum tendimus. De quibus ait ps. Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum. ita desiderat anima mea ad te deus. Et de quibus in oratione

De spiritualibus

petit ecclesia vt ad promissiones tuas sine
offensione curramus. Nec sunt itaq; odo-
risere vngenta quibus in cursu presentis
vie in quo deum quærimus consolamur.
De quibus sponsa experta loquitur. In o-
dore vngentorum tuorum currimus post
te. Vbi dicit Bernardus q; quanto quis
deo familiaris vite merito et mentis pu-
ritate appropriat tanto recentiorum aroma-
torum et vnctionis suauioris sentit fragran-
tiam.

De spūali sensu tactu. Capitū. x.

De spirituali autem tactu supra
dixisse meminimus q; est in pote-
tia anime affectiva et hoc scdm a-
ctum diligendi et amandi. quia sicut dicit
Augustinus. ix. de trinitate. Voluntas ha-
bet vnum proprium actum qui est actus te-
nendi seu amplectendi et quasi possidendi.
quos actus non potest habere intellectus.
Nam possessio non est actus cognoscentis
sed voluntatis habentis. sicut et sanitas non
est medici cognoscentis sed sani eam habē-
tis. Huius igitur spiritualis tactus propri-
us actus seu officium est diuinas id est cha-
ritatiuas operationes efficere. et in eis deū
quasi amplectendo et possidendo tenere. Et
deus est obiectum eius in quantum diui-
nis id est charitatiuis et meritorijs affectio-
nibus et operationibus animas perficiens.
Et hoc habet fieri per dei perfectam cha-
ritatem qua amando tenetur. tenendo am-
plexatur. et amplectendo osculatur dicen-
te sponsa. Tenui eum nec dimittam. Et ite-
rum Leua eius sub capite meo et dextera il-
lius amplexabitur me. Et rursus. Oscule-
tur me osculo oris sui. Manus igitur spi-
rituales quibus sponsa tangit sponsum et
inseparabiliter tenet sunt charitatiue affe-
ctiones et operationes. Amplexus vero sūt
amorose et feruide mentis deuotiones. per
leuam enī. que est sub capite. significatur
cognitionis intellectiue splendor. per dexte-
ram que amplectatur dilectionis affectiue
feruor. que per deuotionem. ad amorosaz
dei vñionem tenditur. Osculus autem est
ipsa semper intellectualis vñio. qua anima
cum deo intīme coniungitur. De qua dici-
tur. Qui adberet deo. vnus spiritus est cū
deo.

De spūali sensu gustus. Capitū. xi.

De spirituali dñiq; gustu predictū
d est. q; consistit in potentia anime
affectiua. et hoc scdm actum dele-
ctandi quia actum gustandi non habet in-
tellectus. sed voluntas. sicut de actu tangē-
di premisimus. Huius spiritualis sensus
proprius actus seu officium est. diuinas. id
est eternorum premiorum delectationes. iā
quodammodo experimentaliter attingere
et eorum suauitatem. delectabiliter sapere.
Et deus est obiectum eius in quantum di-
uinis. id est premiatorijs delectationibus
reficiens. De hoc gustu dicit Bernardus
in libro de amore dei. Mens est quedam
vis anime qua inheremus deo et fruimur.
Fruitiō autem hec est in sapore quodam
diuino quare sapientia a sapore dicit. Sa-
por autem iste in gustu quodam est. gustus
vero istū digne nemo potest exprimere nec
etia; ille qui meretur gustare. sed potest di-
cere. Gustate et videte quoniam suavis. id
est delectabilis est dominus. Et hanc dei
suauitatem delectabilem electi sapiūt. Un-
de Gregorius. xi. moral. super illud. Auris
verba diiudicat et fauces comedētes sapo-
rem dicit. q; electi non solum audiunt ver-
ba sapientis sed etia; gustant. vt eis in cor-
de sapiat. qđ reprobo: vñ non mentibus. s;.
solummodo auribus sonat. Aliud namq;
est cibum solum nominatuz audire. aliud
vero est gustare. Electi itaq; cibum sapien-
tię sic audiūt vt degustent. quia hoc quod
vere audiunt. eis per amorem medullitus
sapiūt. Reprobi vero qualiter sapiat ignorāt.
Aliud est ergo de deo scire. et aliud qđ co-
gnoscutur faucibus intelligentie degusta-
re. Nunc lapidum cibuz per charitatis di-
lectionem et dilectionis delectationem co-
mederat sponsa in canticis. cuz ait. Come-
di fauim cum melle meo. Et de huiusmo-
di cibi refectione dicit psalmista. Panē an-
gelorum manducauit homo. que verba li-
cet spiritualiter pertineant ad spirituale
degustationem et comestionem seu mandu-
cationem huius cibi. scdm diuinitatem ta-
men aliquāter pertinent ad Christi hu-
manitatem. in quantum spiritualiter gu-
statur per incarnationis mysteriū. vel per
eucharistię sacramentum. in quibus est ani-

me delectabilis refectio et spiritualis vite sustentatio. Alioquin non dixisset Christus Qui manducat hunc panem vivet in eternum. Nam qui manducat non solum corporaliter. sed etiam spiritualiter per fidem et charitatem. Christus qui vita eterna est per spirituales unionem incorporatur. et per gustum humanitatis pervenit ad gustum divinitatis. ac per hoc quodammodo ad prelibamen et pregustationem eterne felicitatis. Ideo bene exclamat Augustinus super Johannem. O sacramentum pietatis. o signum unitatis. o vinculum charitatis. qui vult vivere accedat credat et incorporetur vivificetur.

De sensuum spiritualium impedimentis.

Capitulum. xij.

Ed cum de sensuum spiritualium distinctione et eorum perfectione dixerim. restat ut de hijs que in nobis hanc impediunt perfectionem differamus. Dec autem tria sunt precipua. vñ qd ad animam. aliud qd ad corpus. reliquum qd ad exteriora pertinet. Primum est culpabilis infectio. secundum est carnalis depressio tertium est temporalis turbatio. Et primo quidem culpabilis infectio duplex est. vna culpe originalis. de quo impedimento dicit Bernardus super cantica. Sapore in interioribus perdidimus ab ipso etordio generis nostri ex quo cordis palatum sensu carnis prevalente infecti viri serpentis antiqui. cepit non sapere bonum. ac sapor noxi subintrare. Ex hac ergo radice ceperunt interiores sensus languescere et tabescere. Alia est infectio culpe actualis et precipue mortalis. ex qua spiritualium sensuum usus impediuntur eo quod per eam potentie anime et maxime voluntas deformantur. qd patet ex peccatorum mortalium distinctione. que ex septena voluntatis deordinatione sumitur Voluntas enim aut deordinatur quia illud appetit qd non est appetendum. aut quia refugit qd non est refugendum. Si primo modo hoc est tripliciter secundum triplicem commutabile bonum seu apparens bonum scilicet honestum utile et delectabile. quia aut illud bonum apparet honestum. est privata excellentia quam amat superbia. aut illud bonum apparet utile. est exterior habundantia quam amat avaricia. aut illud bonum apparet delectabile. et hoc dupli-

citer. quia vel delectabile secundum gustum et ad conservationem individui. sicut alimentum. et hoc amat gula. Aut delectabile secundum tactum et ad conservationem speciei sicut coitus. et hoc amat luxuria. Si autem voluntas nostra deordinatur quia refugit qd non est refugendum hoc est tripliciter secundum triplicem refugendi modum. quia aut refugit secundum peruersum instinctum potentie rationalis. et sic est invidia. que irrationabiliter vult privatum bonum possidere sine socio. aut secundum peruersum instinctum potentie irascibilis. et sic est ira que perturbabiliter vult privatum bonum habere sine contrario. aut secundum peruersum instinctum potentie concupiscibilis et sic est accidia. que infatigabiliter vult sine labore privatum bonum tenere et sine boni operis exercitio. Et sic patet quomodo hijs septem deordinationibus mortalis culpe. deformantur omnes spirituales vires rationalis anime. Secundo carnalis depressio spirituales anime sensus impedit ideo in li. Sapientie dicitur. Corpus quod corrumpitur aggravat animam. et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitante. Et propter hoc sicut scriptum est in libro de spiritu et anima. cum exterior sensus carnis bono suo vitetur. interior sensus quasi obdormit. Et ut ait Gregorius. xxiij. moral. unde exterior auditus aperitur. inde iterius obscurat. Tercio temporalis perturbatio impediuntur est sensuum spiritualium per curas et sollicitudinem rerum exteriorum. quia sicut Hugo dicit li. iij. de archa noe. Venientes quas cure carnales exagitant non comprehendunt sapientiam sapientiam. sed qui minoratur actu. id est qui minus in exterioribus et temporalibus perturbationibus occupantur ipse invenit eam. Nam sicut ait Gregorius. xxx. moral. dum exterior enagatio sensuum clauditur. interior sensus aperitur.

De sensuum spiritualium remedijs et tuamentis.

Capitulum. xij.

Remedijs vero contra predicta impedimenta quasi de medicamentis contra morbos anime aliquid dicendum est. Nec ergo tria precipua. secundum tres actus iherarchicos quos ponit Dionysius. qui sunt purgari. illuminari. et perfici Unde secundum hec reformatur et reparatur

De spiritualibus sensibus

Spirituales sensus ad cōtemplationes eter-
norum. intra qđ dicit apostolus Reforma-
mini in nouitate sensus vestri. id est cōtem-
plando experimentaliter sentiatis. que sit
voluntas dei et cetera. Hoc itaq; sit in no-
bis triplici via. scilicet purgatiua. illumina-
tiua. et perfectiua. Purgatiua tendit ad no-
stre culpabilis vanitatis mūdificationē re-
formationem. illuminatiua ad eterne veri-
tatis intellectiuam speculationem. perfecti-
ua ad diuine charitatis affectiuā vnionē.
Sed quia a multis multa dicta et scripta
sunt. et hec superficialiter tetigisse sufficiat.
Hoc vnus tamen hic scire expedit. qđ i hac
triplici via vtiliter incipere. proficere. et pfi-
cere non valeamus. nisi illo duce et eius gra-
tia dirigente qui ait. Ego sum via veritas
et vita. via dirigens ad purgationem. veri-
tas lucens ad illuminationes. via consum-
mans ad perfectionem. Et hoc ideo quia
sicut docet Bernardus in libro de amore
dei super illo verbo. aperuit eis sensum vt
intelligerent scripturas. Hec apertio iteri-
oris sensus que est noticia experientie intel-
ligentis et sentientis bonitatem et virtutem
dei fit eius potenti bonitate et efficaci virtu-
te in filiis gratie. et est opus gratie operan-
tis qua efficitur. vt idem ait. vt leticia salu-
taris accepta. anima sapientie spiritu prin-
cipali confirmata. leta decanter. et ideo di-
cat. Signatum est super nos lumen vultus
tui domine. dedisti leticiam in corde meo.
Quod nobis prestare dignetur ipsa dei sa-
pientia. que est benedicta in secula seculo-
rum Amen.

Deo gratias.

Explicit compendium contemplatiōis
tres continens tractatus principales edi-
tum a reuerēdo patre domino sacre quo-
q; theologie professore eximio domino Pe-
tro de allyaco quodā episcopo cameracē
et postea cardinali.

Anotatio doctorum aliquorum
a de contemplatione locuti sunt
Magnus Dyonisius edoctus a
Paulo primus videtur hanc the-
ologiam speculari tradidisse in suo tra-
ctatu de mystica theologia et i alijs libris
suis sepius interserit.

Venerabilis deniq; Richardus de sancto
victore quasi primus post Dyonisium ma-
teriam hanc ab alijs sub collaudatione et
ammonitione traditam reduxit ad modum
artis et doctrine. cuius scripta omnia nihil
fere nisi contemplationem sapiunt aut re-
sonant.

Cassianus in collationibus patrum nomi-
natim in illa de charitate.

Augustinus in de vera religione et pessi-
onibus et de diligendo deum in de trinitate
et alibi pluries.

Elymacus in suo libro de xxx. gradibus
scale.

Gregorius in suis moralibus sparsim spe-
cialiter in vi. et i tertia omel. super Ezechie-
lem.

Bernardus super cantica et de diligendo
deum et alibi.

Hugo in de archa noe et de oratione et sup
ecclesiasten presertim in prologo et super ce-
lestem ierarchiam specialiter. vii. c. et alibi
Bonaventura in suo itinerrario totum mi-
ro et compendiosissimo artificio complexus
est. et in suo stimulo amoris.

Sunt alij tractatus plures compilati a
nouellis vt est stimulus amoris ad xpi pas-
sionem. Et alter de triplici via cuius initi-
um est. vie syon lugent Et alter de nouo se-
culo. Et alter de septem itineribus eterni-
tatis. Et alter de ornatu spiritualium nu-
ptiarum incipit. Ecce sponsus venit. cuius
tertia pars suspecta est. Scripta sunt etiā
aliqua super hoc in vulgari et in sermoni-
bus quibusdam ad clerum et in paruulis
tractatibus. Que omnia denuerare non
nostrum est.

Deo gratias.

De quatuor gradibus scale spiritualis

De quatuor gradibus scale spiritualis. ex dictis beati Bernardi a domino Petro de allyaco. quondam episcopo cameracensi.

Quatuor sunt spi

rituales gradus anime. lectio. meditatio. oratio et contemplatio. Hi gradus sicut nomini. bus numero sunt diuisi. sic ordine et merito sunt distincti. Est autem lectio sedula scripturarum cum animi intentione inspectio. Meditatio est. studiosa mentis actio. occulte veritatis noticiam. ductu rationis proprie inuestigans. Oratio est. deuota cordis in deum intentio. pro malis remouendis et pro bonis adipiscendis. Contemplatio est mentis in deum suspensio que datur super se eleuatio. eterne dulcedis gaudia degustans. Assignatis quatuor graduum despectionibus. restat ut eorum circa nos officia vidcamus. Beate vite dulcedinem lectio inquirat. meditatio inueniat. oratio postulat. contemplatio degustat. Lectio quasi solidum cibum ori apponit. meditatio masticat et frangit. oratio saporē acquirat. contemplatio est ipsa dulcedo que locundat et reficit. Lectio in cortice. meditatio in adipe. oratio in desiderij postulatione. contemplatio in adeptu dulcedinis delectatione. Quod ut expius videri possit. vnu de multis supponam exemplū. In lectione audio. beati mundo corde. qui ipsi dei videbunt. Ecce breue verbū sed suauiter et multiplici sensu refertur. quod postquam anima diligenter insperit dicit intra se. redibo ad cor meū et temptabo si forte intelligeret inuenire potero mundiciā hanc. preciosa enim et desiderabilis est res ista. cui possessorum beati dicunt cui visio dei. que est vita eterna. permittit. que tot sacre scripture testimonij collaudat. Hoc si ubi plenius explicare desideras. exercitat rationem ad inquirendū quid sit. et quā haberi possit. adeo preciosa mundicia. Accedens igitur sedula meditatio. interiora penetrat. in qua rimatur et considerat. quod non dicit beati mundo corde. sed mundo corde. quia non sufficit habere manus mundas et innoxias a malo opere. nisi et a malis cogitationibus mundemur in mente. dicit propheta. Quis ascendet in montem domini. Innocens manibus et mundo corde. Item co-

siderat quantum hanc mundiciam optat idem propheta sic orans. Cor mundum crea in me deus. Et postquam hec et multa huiusmodi cordis mundicia pertractauit. Incipit cogitare de eius premio quod gloriosum et delectabile esset videre faciem desideratam domini. cogitat quod in hac visione erit facies illa de qua dicit propheta. satiabor cum apparuerit gloria tua. Huius anima facibus inflammata. huius incitara desiderij. alabastrum fractum. suauitatem vnguenti presentire incipit. nondum gustu. sed quasi narium odoratu. et ex hoc colligit. quod suauis esset huius mundicie sentire experientiam. cuius meditationem adeo inuenit esse iocundam. Sed quid faciet. Habendi desiderio estuat. et non inuenit apud se quomodo habere possit. et quanto plus inquit. ratio plus sentit. dum apponit meditationem. apponit et dolorē. quia non sentit dulcedinem. quam in cordis mundicia meditatio esse monstrat sed non prestat. Non enim est legentis aut meditantis hanc sentire. nisi datum fuerit de super. hoc a solo deo est. qui sapientie saporem dat. et sapidam anime facit scientiam. Sermo siquidem datur cunctis. talis sapientia paucis. Videns ergo anima quod ad desideratam experientie dulcedinem per se non possit attingere. et quanto magis ad cor altum ascendit. tanto magis exaltatur deus. humiliat se et ad orationem confugit dicens. Domine qui non videris nisi a mundis cordibus. inuestigari legendo et meditando que sit et quomodo habere possit vera cordis mundicia. ut ea mediante vel ex modica parte possem te cognoscere. querebam vultum tuum domine. domine vultum tuum querebam. Diu meditatus sum in corde meo. et in meditatione mea exardescet ignis et desiderium amplius cognoscendi te. Dum panem sacre scripture mihi frangis in fractione panis magis cognitus es. et quanto plus te cognosco. tanto plus te cognoscere desidero. non iam in cortice littere. sed in sensu experientie. Hec hoc peto domine propter merita mea. sed pro tua misericordia. Fateor enim quod indignus sum peccator. sed et catelli edunt de micis que cadunt de mensa dominorum suorum. Da mihi ergo domine arram hereditatis future. salutem guttam celestis pluuie. que refrigeret sitim meam. quia amore ardeo.

De quatuor gradibus scale spiritualis

Huius autem et huiusmodi ignitis elo-
quijs suum inflammat desiderium. sic suū
accendit affectum. sic sponsa suum aduo-
cat sponsum. Dominus autem cuius ocu-
li super iustos et aures eius ad preces eorū
non expectat donec sermonem finierit. sed
medium orationis cursum interrumpens
festinus se ingerit et anime desiderio festi-
nus occurrit. celestis rore dulcedinis cir-
cūfusis yngentis optimis delibutus. ani-
mam fatigatam recreat. esurientem reficit
aridam impinguat. facit eam terrorem
oblisci. et abforis ab ea carnalibus mo-
ribus superna contemplatione totā in de-
um conuerti. Sed o domine quomo-
do comperiemus quando hoc facis. et quod
signum aduentus tui. Nunquid huiusmo-
di consolationis et leticie testes sunt suspi-
ria et lachryme. Siquidem ita est. noua est
antifrasis ista. et inusitata significatio. Que
enim conuentio consolationis ad suspiria.
leticie ad lachrymas. Si tamen iste dicen-
de sunt lachryme et non potius rores interi-
oris hominis desuper infusi supereffluens
habundantia ad interioris ablutionis in-
dicium et exterioris hominis purgamentū
O domine Ihesu si adeo sunt dulces iste
lachryme que ex memoria et desiderio tui ex-
citantur. quod dulce erit gaudium quod ex ma-
nifesta tui uisitatione capietur. Si adeo dul-
ce est flere pro te. quod dulce erit gaudere de te.
Licet autem sponsus sic adueniens elapsus
quandoque subtrahit se quantum ad predictā
uisionem quantum ad contemplationis dul-
cedinem. manet tamen presens quantum ad
gubernationem quantum ad gratie unio-
nem. ideo non desperes. Ideo sponsa ne exi-
stimes te contempni si paulisper subtrahit
tibi sponsus faciem suam. Omnia ista tibi
cooperantur in bonum tibi venit ad conso-
lationem tibi recedit ad cautelam. ne ma-
gnitudo reuelationis extollat te. ne semper
apud te sic incipias sodales contempnere. ne
hanc continuā uisionem non ita gratie ac-
tribuas sicut nature. Recedit ergo. ne forte ni-
mis assiduus contempnat. et ut absens magis
desideret. desideratus. audis querat. diu
quesitus. tandem gratius inueniat Insuper
ne exiliū repurem pro patria. arrā pro precij su-
ma. venit sponsus vicissim. et recedit paulis-
per. permittit nos gustare quod suauis est. et an-
te plene sentiat. se subtrahit. et ita quasi alif

expansis super nos volitat. prouocat nos
ad volandū. Ac si diceret. Ecce parum gra-
tastis quod suauis sum et dulcis. sed si vultis
plene faciri hac dulcedine. currite post me
in odore yngentorum meorum. Sed caue
tibi o sponsa quando se absintat a te spon-
sus non longe abit et si non vides eum ipse
tamen videt te. zelophilus est si forte alius
amatozem receperis. id est alijs magis pla-
cere studueris. statim discedet a te. Delica-
tus est. nobilis. diues et speciosus Ideo non
nisi speciosam dignam habere sponfam sibi
derit et te maculā statim auerit oculos suos a
te. Esto ergo casta verecunda et humilis ut
sic ab eo frequenter visitari merearis. Ut
autem que diffusius dicta sunt simul melius
videant. predictorum summā recapitulando
colligam. Et premissis appareat quomodo
predicti gradus sibi inuicē cohereant. Le-
ctio enim quasi fundamentū primo occurrit
data materia mittit nos ad meditationem.
Meditatio quicquid appetendū sit diligen-
tius inquirat. et quasi effodiens thesaurum inue-
nit. Oratio se totis viribus ad deū erigens
impetrat thesaurum desiderabilem. contemplan-
tionis suauitatem. Hec autem adueniens predicto-
rum trium laborum remunerat. dum celestis rore
dulcedis. animam sitientes inebriat. Lectio ergo
est secundum exercitū exercitū. Meditatio secundum
interiorē intellectū. Oratio secundum desiderium
Contemplatio super omnem sensum. Primus gradus
est incipientium. Secundus proficientium. Tertius de-
uotorum. Quartus beatorum. Hi autem gradus ita co-
catenati sunt et vicaria ope se sibi inuicē
diferunt quod precedenti sine subsequenti nihil
aut parum possunt. sequentes autem sine precedentibus
aut raro aut nunquam haberi possunt. Unum pos-
sum colligere quod lectio sine meditatione est ari-
da. meditatio sine lectione erronea. Oratio sine
meditatione tepida. meditatio sine oratione in-
fructuosa. Oratio sine deuotione non est prepla-
tōis acquisitiua. preplationis adeptio sine oratione
ne aut rara est aut miraculosa Deum cuius
potentie non est numerus et cuius misericordia super omnia
opera eius. quicquid lapidibus suscitāt filios abra-
he. dum viros et nolentes acquiescere cogit ut
velint. quicquid non vocat se ingerit. quicquid non
sibi se infundit. quod si aliqui legimus pergitisse. ut in
paulor alius quibusdā in tui id debem et nos
qui deum preplando talia presumere. sicut facere quod
ad nos pertinet. ut per has quatuor ascensionem graduum
ascendam de virtute in virtute donec videam

Verbū abbreviatū super li. psal.

tur deus deorum in syon. Beatus ille qui sic ascendit. sed caueat ne post contemplationem istā qua eleuatus fuerat vsq; ad celum inordinato casu corruat vsq; ad abyssos. Ne post tantam de uisionem ad lasciuos mundi actus. et carnis illecebras conuertatur. Quando uero mentis humane acies infirma. beati luminis illustrationem diutius sustinere non poterit. ad aliquem trium graduum per quos ascenderat. leniter et ordinate descendat. et alternatim modo in uno modo in alio scdm motum liberi arbitrii pro ratione loci et temporis demoretur. tanto tamen ut mihi uideatur deo uicinior quanto a primo gradu remotior. Sed heu fragilis et misera humana conditio. Ecce ductu rationis et scripturarum testimonijs aperte uidemus beate uite perfectionem in hijs quatuor gradibus contrineri. Sed quis est qui hunc uiuendi tramitem teneat. Quis est hic et laudabimus eū. Uelle multis adiacet. sed perficere paucis. Utinam de illis paucis essemus. Sūt autem quatuor cause que nos a predictis gradibus plerūq; retrahunt. scilicet in curabilis necessitas. honeste actionis utilitas humana infirmitas. mundana uanitas. Prima excusabilis. scda tolerabilis. tertia miserabilis. quare culpabilis. Illis enim quos h causa a suo proposito retrahit. melius erat gratias dei non agnouisse. q̃ post cognitam retroisse. Sed o deus bone suis uis minis dulcis consiliarius prudens adiutor fortis q̃ inhumans est q̃ temerarius qui te abicit. qui tam humilem tam mansuetum hospitem a corde suo repellit. qui prauas notiasq; cogitationes recipiens. illud secretum cubile spiritus sancti. scilicet secretum cordis sui qd paulo ante gaudij intendeat celestibus tam subito immunis cogitationibus. quasi porcis conculcadum tradidit. Heu heu adhuc calēt in corde sponsi uestigia. et iā intromittitur adulterina desideria. Vale conueniens est. aures que modo audiuerant uerba que non licet homini loqui tam cito inclinari ad fabulas aut detractiones audiendas. Oculos qui mō sacri lachrymis baptisati erāt confestim conuerti ad uidendas uanitates. Linguam que modo dulce epitalamium sponse cantauerat iterum conuerti ad tur-

piloquia Absit hoc a nobis domine. sed si forte ex humana infirmitate ad talia relabimur. Non ideo desperemus. sed iterum recurremus ad clementem medicū et ipse q̃ nō uult mortem peccatoris iterū sanabit nos. Oremus ergo dominū ut impedimenta que nos ab eius contemplatione retrahunt in presenti nobis mitiget et in futuro penitus auferat ut diuine contemplationis dulcedine et coarctate uoluptatis indeficienter repleamur amen.

Explicit de quatuor gradibus scale spūalis ex dictis beati Bernardi a domino Petro de alipaco quondā epō cameracensi.

Incipit uerbum abbreviatum super li. bio psalmozum.

Verbū abbreviatū

tu faciet dñs super terrā. Hoc p̃ aplm ab Isaiā propheta trās sumptum de xpo dictū est. q̃ est uerbū dei eternū. nā uerbū erat apud deū et de erat uerbū. et ideo h uerbū nō est a dō factū. sed est uerbū in quo dixit deus et facta sunt oia. Et tū hoc uerbū eternaliter infinitū et imensū abbreviatū fecit deus super terrā q̃ uerbū caro factū id est de hō factū est assumēs carnē terrenā. qz tūc sub breui carnis clausura habitauit in nob. et quē rōtus nō capit orbis in viscera uirgis matris se clausit factū hō. Per h itaq; uerbū sic abbreviatū oia uerba pphetarū de xpo dicta q̃ multa multūq; plura atq; diffuse ppendiose abbreviata fuerūt. dū in eo tanq; in breui uerbo plene p̃pleta sūt ipso teste q̃ ait. Necesse est impleri oia q̃ scripta sūt i lege moysi et pphetis et psalmis de me. Nec absq; mysterio postq̃ dixerat. in lege moysi et pphetis addidit. et psalmis. nō q̃ psalmista d̃ nūmerū pphetarū nō fuerit. s; qz tanq; pphetarū etiam. ea q̃ in lege moysi et alijs pphetis de xpo diffusius obscuriusq; scripta erāt breui et clari pphetauit. Est liber psalmorum. de xpo uerbo abbreviato q̃ ppheticum uerbū abbreviatū. h est uelut breue ppendiū oim pphetarū. p̃pterea liber iste in xpi ecclesia sūma cū ueneratione legit. et p ceteris scripturis ppheticis frequētius decantat. Hac igit occasione ut hij qui deo psallunt in ipso psalmoz sensu spūalis suauit-

Verbum abbreviatum

tatis saporem. ut cuncti percipiant. utile reputavi hoc opusculum componere. quod verbum abbreviatum voco. quia in eo non ad longum et per singula verba psalterii proponere quod a maioribus factum est. sed sub ea qua poterit brevitate singulorum psalmorum titulos. ipsorumque sententias coaptare. coartareque posui. Et a doctoribus approbatis dicenda colligere.

Sit itaque titulus talis. Incipit liber hymnorum vel soliloquiorum prophete de Christo Liber dicitur et non libri. contra eos qui plures psalmorum libros esse dicebant. ipsemet David in persona Christi contra dicente. In capituli libri scriptum est de me. Unde etiam in actibus apostolorum dicitur. Sicut scriptum est in libro psalmorum. licet dici posset non repugnare plures libros unum vocari librum. Qui liber hymnorum congrue nominatur. quia docet nos laudare deum. non solum corde sed voce. Liber quoque soliloquiorum dicitur. quia David non exteriori amminiculo facti vel dicti. aut visionis vel sompni. sed solius spiritus sancti instinctu prophetauit ipso dicente. Audiam quid loquatur in me dominus. **P**roerea soliloquium dicitur. quia solius spiritus sancti eloquium. vel soliloquia dicuntur. quasi sola de Christo eloquia quia solus David de Christo evidenter prophetauit. adeo ut magis videatur euangelizare quam prophettare. Ideo dictus est liber soliloquiorum prophete sine nominis adiectione per excellentiam. intelligendo David. sicut cum nominatur apostolus. intelligitur Paulus. Quod contra illos est qui dixerunt plures fuisse psalmorum scriptores. eo quod nomina eorum in titulis habeantur. sed hoc pro mysteriorum significatione que ex interpretatione nominum percipitur factum esse creditur. Non ergo illi auctores fuerunt psalmorum. sed positio nominum. servit ratione mysteriorum. Tangitur autem huius libri materia. quia dicitur esse de Christo sci licet in capite et corpore. Quandoque enim agitur de Christo secundum caput. aliquando secundum corpus. aliquando secundum utrumque. de Christo vero secundum caput agitur tribus modis. aliquando secundum divinitatem. ut ibi. Te

cum principium. aliquando secundum humanitatem. ut ego dormivi et sompnum cepi. aliquando per transumptionem. ut quando videtur vocem membrorum. sicut ibi. Deus tu scis insipientiam meam. De christi autem corpore mystico scilicet ecclesia etiam tripliciter agitur. aliquando secundum perfectos. aliquando secundum imperfectos. interdum secundum malos. qui sunt in ecclesia corpore non mente. De ordine quoque psalmorum hoc sciendum est. quod non sunt eo ordine dispositi quo compositi. Neque tamen sine ratione ita dispositi sunt. quia esdras propheta. qui psalterium. totamque bibliothecam a babilonis combustam instinctu spiritus sancti reparavit. eo spiritu revelante. psalmos ita disposuit. eisdemque titulos apposuit. qui sunt quasi claves psalmorum. Sicut enim per clavem intratur in domum. ita per congruas expositiones titulorum. clarescit subiectorum intelligentia psalmorum. Illud etiam notandum est. quod licet liber psalmorum unus esse dicatur. tamen per tres quinqueque generas distinguitur. quibus tres status christiane religionis designantur. quorum primus est in penitentia. secundus in iusticia. tertius in laude divina. Ideo prima quinque genera terminatur in penitentia. ibi. Miserere mei deus. Secunda in iusticia ibi. Miserere cordiam et iudicium cantabo tibi domine. Tertia in laude divina. ibi. Omnis spiritus laudet dominum. Prima statui incipientium. secunda statui proficientium. tertia statui convenit perfectorum. et quia de his agitur in hoc libro. ideo hec triplex psalmorum sit distinctio. Hec ergo circa totum librum advertenda sunt. Preter hec autem in singulis psalmis quedam specialia consideranda erunt.

Ecce vir qui non abiit in consilio impiorum. Dic psalmus non habet titulum. quia est caput libri et totius operis prefatio. Quasi prologus siue probationum et de illo agit qui est omnium principium scilicet de toto Christo in capite et corpore et sic materia huius psalmi eadem est que et totius libri. Agitur ergo de christo tamquam de beato viro. per beatitudinem nobis blandiens deinde agit de vitiis iniquorum aduer-

super li. psal.

sis eos terrens. Ibi. Non sic impij non sic
Debeato autem viro primo agit. ostende-
do eum immunem ab omni peccato. dein
de in se plenum omni bono. postea vtilem
toti mundo. Ad ostendū vero eū im-
mū ab oī peccato vtitur similitudine veteris ade
qui triplici genere peccati deliquit. scilicet
voluntate. opere. et consuetudine. que hīs
tribus nominantur verbis. abiit. stetit. se-
dit. Abiit ē Adā a deo per peccatū volun-
tatis cum persuasione dyaboli et eue cōsen-
sit. Stetit per peccatum operis. cum po-
tuit veritatem in peccato delectatus come-
dit. Sedit per peccatum consuetudinis.
cum se stulte excusando et culpam in deum
referendo. in superbia velut in cathedra pe-
sistentie confirmatus perseveravit Ille er-
go primus Adam miser fuit. contrario ve-
ro novus Adam. beatus vir qui nullo di-
ctorum peccatorum modo abiit. stetit. aut
sedet. sed ut idem psalmus prosequitur. vir
tutibus in se plenus. alijs etiam proficien-
do. prospere egit. impios autem aduersantes
ei tanq̃ pulverē a se profecit.

q Clare fremuerunt gentes. Ti-
tulus est. psalmus David. Di-
citur autem iste psalmus sicut
et ceteri. a psalterio quodam in-
strumento musico. quia ad vo-

cem illius instrumenti decantabat David
psalmos. ante archam in tabernaculo do-
mini. Et bene iuxta spiritualem intelligen-
tiam. ab illo instrumento liber iste nomen
sortitur. quia sicut illud instrumentum est
decaordum. ita liber iste docet obseruan-
tiam decem mandatorum. Sed psalmus
David dicitur non solus quia a David cō-
positus fuit. sed quia de illo loquitur qui
per David mystice figurat. scilicet de xp̃o
qui est vere manu fortis et aspectu deside-
rabilis. Atribuit ergo Christo vero Da-
uid. qui hic de seipso rege loquitur. monēs
ut ei subdamur. Ubi primo persequentes
increpat et eis comminatur. deinde de om-
nipotenti regno. de inenarrabili genitura.
de diuinitate quoq̃ et humanitate ei⁹ mul-
ta profectur. Postremo hīs archanis pa-
refactis ammonet ut ei ab omnibus humi-
liter obediant. quia ei obedientes et in eo cō-
fidentes beatificabunt.

Domine quid multiplicati sunt
Titulus. ps. David cum fuge-
ret a facie absolon filij sui. Ho-
ta est hystoria in libro Regum.
cui alludit titulus de qua tam
non agit psalmus. sed de significato mysti-
co literalis hystorie. id est de Christi pas-
sione et resurrectione. David enī xp̃us est.
absolon filius eius iudas est. quem cum a
lijs apostolis Christus filium vocavit. a
quo Christus fugit cum mentem eius de-
servit. et cor eius dyabolus intravit. Et si-
cut David iniquo filio pacem exhibuit. ita
Christus iude et cum amicis convivium.
et postea pacis osculum dedit. Et sicut ab-
solon ita et iudas suspensus interijt. et mor-
tuo Christus in pace regnavit. quando in
gloria resurrexit.

Est autem intentio
huius psalmi redarguere eos et maxime pa-
ganos et philosophos. qui non purant glo-
riam maiestatis posse descendere ad infima
humilitatis. id est deum posse hominem fi-
eri pati et mori. Et primo proponit duas
partes. ad similitudinem preliantium op-
positas. et quasi preliando repugnantes. ex
vna parte multitudinem persequentium.
et altera Christi oratione armatum et deo
susceptore securum. deinde ostenditur pre-
lii finis id est resurrectio. que est consum-
matio passionis ibi. Ego dormivi.

Potest etiam intelligi iste psalmus ve-
loquatur totus Christus id est ecclesia. cū
capite eius inter procellas persecutionis
constituta. Posset in super moraliter in-
telligi in persona cuiusq̃ fidelis impugna-
tia vitij.

Ubi inuocarem. Titulus. In
finem psalmus cantici David
Finis quandoq̃ capitur pro
consumptione. ut cum dicitur
candela finiri. id est. deficere.

quandoq̃ capitur pro cōsumatione. ut
cum dicitur domus finiri. id est perfecta es-
se. In titulis autem psalmorum pro con-
sumatione accipitur. et significat Chri-
stum. qui est consummatio fidelium in pre-
senti ad iusticiam. et in futuro ad coronā.
Quia ideo hic habet psalm⁹ cātic⁹ Sciēdū
est q̃ qñq̃ psalm⁹ an archā dñi solo instru-
mento psalterij canabatur. et tunc diceba-
tur psalmus. quandoq̃ sola voce humana.
et vocabatur cantic⁹. quandoq̃ instrume

Verbum abbreviatum

to et voce chori. et tunc quando instrumen-
to precedente et voce sequente dicebat can-
ticum psalmi. quando vero vox chori pre-
cedebat et instrumentum sequebatur. vocaba-
tur psalmus cantici. Et hac diversitate vo-
sus est esdras in titulis. sicut et David non
absque mysterio usus est predicto instrumen-
to. Psalmus itaque bonam operationem no-
tat. canticum letitiam mentis habitam de e-
ternis indicat. Unde dicitur psalmus. in
quo tantum de bona operatione agitur. can-
ticum in quo de mentis exultatione solus
tractatur. psalmi canticum. ubi primum de
bona operatione postea de mentis iocun-
ditate agitur. canticum psalmus. ubi primum
de mentis leticia. postea de bona operati-
one tractatur. ut hic prius enim dicit se exau-
ditum et in tribulatione dilatatum. deinde
de penitentia et sacrificio iusticie loquitur.
et ex his patet sensus tituli. Est autem
principalis intentio huius psalmi mone-
re ut deseratur falsi dei et vana temporalia
seculi. Et primo David exemplo sui incre-
pari fideles de falsis deis et falsis bonis. do-
cens in eis non confidere. Deinde propo-
nens novum hominem. veterem iubet exuere.
ibi. Et scitote. Postremo disposito veteri ho-
mine nos deo in sacrificium monet offerre
ibi. Sacrificate. ut de veteri vita transca-
tur ad novam vitam.

Erba mea. Titulus. In finem
pro ea que consequitur heredi-
tatem. Hystorie Genesis allu-
dit. ubi legitur Abraham duos
filios habuisse. unum de ancil-
la. alium de libera. sed electa ancilla de do-
mo cum filio. libera cum filio hereditatem ob-
tinuit. verum non de hystoria sed de signi-
ficato agitur in hoc psalmo. Libera enim
Sara que non secundum naturam. sed per dei
gratiam peperit. ecclesiam significat. ancil-
la vero synagogam vel ecclesiam malignam
tuum. que Christi ecclesiam persequitur. sed
ipsa tandem hereditatem eternam alijs ex-
clusis consequitur. Et sic est sensus tituli.
Psalmus iste dirigens nos in finem. id est
in Christum. vel in eternam eternitatem. que
est finis et consummatio omnium bonorum. est
pro illa libera. id est pro ecclesia. cui habenda
hereditas affirmatur. et a qua emula id
est synagoga vel malorum congregatio exclu-
ditur. Intentio prophetice est certificare

fideles de hereditate habenda. Et primo a-
git de hereditate quam in persona ecclesie si-
bi dari petit. et ab ea emula excludi asserit
inde petit auxilium contra ea que emula in-
gerit. ibi. Deduc. Postremo premia bono-
rum ostendit. ibi. Et letentur. ut sicut tenet
pena. ita alliciant premia.

Domine in furore. Titulus.

In fine psalmus David pro octava

Octava hic dicitur dies iudi-
cij. quia omnia tempora septem
dierum repetitione voluunt. post

que erit illa dies octava iudicii. que nullam
habet varietatem. Psalmus ergo iste mo-
nens ad bene agendum propter tremendum
iudicium. et dirigens nos in finem id est in christum
attribuit ipsi David. id est penitenti. qui com-
positus est pro octava. id est pro metu iudi-
cij. in quo peccator timet argui. Do-
net ergo iste psalmus ad penitentiam. et est
psalmus septem psalmorum penitentialium. qui sicut
et alij a lachrymis et amaritudine penitendi-
nis incipit. et in certitudine venie terminatur
Unde primo captat benivolentiam a persona in
dici. postea exponit crispas penitentis. ibi.
Laboravi Deinde ostendit se correctum ut se
paret a malis. Discedite. Postremo orat
pro inimicis percutendis. ibi. Erubescant
et conturbentur.

Domine de me. Titulus. In fi-

nem psalmus David. que cantatur do-

mino per david chusi filij gemini

Hora est in secundo libro. Regum hysto-

ria. que David persecuto per abso-

lon filium suum. chusi amicum David cessit in pre-
absolon ad exploranda psilia. que secreta man-
davit ut de capistris David fugeret in so-
litudine. et sic ex consilio libera tandem perse-
re dimicavit. Cui hystorie alludit titulus de
qui tamen non agit psalmus. sed de eo velato myste-
rio. Chusi namque interpretatur silentium. et filius
gemini dicitur. quia gemini dextera interpretatur.
per que secretum silentium et latens psilium in christo
absconditum. videntem intelligit silentium
id dicitur filius dextere. quia est specialis effectus
potentie divine. que tunc vocatur dextera. cum ad-
versa mutat in prospera. Unde scriptum est. Nec
est mutatio dextere excelsi. Sic ergo David. per
que significat christum contra absolon et achitofel
per quos iudas perditorem et indeorum populum desi-
gnat. dimicavit per psalmum chusi. id est per psalmum secre-
ti silentij divini quo silentio de occultavit

super libro psalmoz

inde et iudeis. secretū sue passionis sacm
postea fidelibz reuelādū. p cui⁹ secreti ma
nifestatōe cantat fidelis dñō ei grās refe
rendo Est ergo pncipalis intētio psal
mi monere ad gratia pactōes. p manifesta
tione filētij. Et pmo petit ab omnibz pse
cutōibz liberari Postea vt subueniat glo
ria resurrectōis xpi. Ibi. Exurge. Dein
de terret metu futuri iudicij. Ibi. De iu
dex. Postremo leta conclusio ponit de con
fessione laudis dei. Ibi. Confitebor

Domine dñs noster. Titul⁹ In fi
nem psalm⁹ dauid. p torcularibz.
Ecclesia dñz torcular. eadē ratione
qua dñz area. varijs enī similitudinibz: ea
dem res in scripturis sepe designat. Iō pō
torculari vel arce compas. quia sic in tor
culari vna sepanā vinacijs. et in area g
na diuidiūtur a palcis. que tamē necessa
ria erāt vt simul nascerent et crescerēt. ad
maturitatēqz puenirēt. sic in ecclesia ammi
xtio maloz est cū bonis. In futuro pō se
parabunt cū frumenta recōdent in horreis
palee autē igne inextinguibili comburent.

Iste g psalm⁹ dauid tendēs in finē. id
est. in xpm. de cui⁹ exaltatōe agit. est. p tor
cularibz. i. de ecclesijs p xpm et p ei⁹ aplos
post ascensionē pgregatis. de quaz cōsti
tutione et causa pstitutionis hic agit. Un
pncipalis intētio pphete est errorē iudeo
rum cōfutare. qui dicūt deū tantū in iu
dea esse notū. seu alioz quozūlibet dicētū
um deū solū notū esse apud se et sua notōe
cū nomē eius p dicationē apostolorz notū
factū sit in ecclesijs vniuersę terre. Pri⁹ er
go ppheta laudes xpi describit. s. maiesta
tem ei⁹ et opatiōem excellam. deinde osten
dit naturā hoīs olim viciatā. in xpo sup
omnia exaltatā. Ibi. Quid est hō. Ex qbz
finaliter pcludit nomis xpi gloriā in vni
uersa terra esse diffusam

Confitebor tibi. Titul⁹ In finem
p occultis fili. psalm⁹ dauid. Cū
dicis fili⁹ et non dicis cur⁹. sicut hic
p excellētiā. itelligit xps qui est vnigenit⁹
dei fili⁹. vel fili⁹ est etiā ipsi⁹ dauid. qā de
eo natus. Est ergo psalm⁹ iste dauid pro
phete. qui hic loquit in psona ecclesie diri
gens nos in finē. i. in xpm. et est p occultis
id est. agit de occultis fili⁹ dei. vel xpi fili⁹
dauid fm carnē. s. de occultis iudicijs di
uinis. quia pncipali intēctione ptractat nō

de iudicio vltimo futuro qd erit manife
stum. sed de iudicijs dei que fiūt in pñti
seculo. que et si nota sint deo. tamē homi
nibz sunt occulta. vt q aliqui exercēt ad
purgationē. aliqui inducunt et inspirātū
ad puerfionē. aliqui ptemnūt et excecāt
ad damnationē. Est g intētio pphete. nos
ammonere ne credam⁹ mundū a casu vel
a fato regi. sed iusto iudicio dei. licet nob
occulto. cōtra illos q de flore maloz et la
bore bonoz murmurāt. nō putātes h di
uina dispositōe. sed casu ptingere. Pri
mo itaqz ppheta letus psallit. quia cultu
ra dyaboli aduētū xpi destruit. et christus
regnat. iudicat. et adiuuat. Secūdo fi
deles et h ad laudē dei puocat. ibi. Psalli
te. Tercio finē maloz ventūz peccatō
ribus cū antixpo p dicationē indicat. ibi. Co
uertātur peccatores. Quarto mala tē
poris antixpi ptractat. quoz nimietate p
motus dñs deo: cur recessisti. ibi. Ut quid
dñe. Quinto pcat iudiciū maturari. et
vt sanctorz mala finiant exorat. ibi. Exur
ge dñe deus.

In dñō cōfido. Titul⁹ In finem:
psalm⁹ dauid. Dic loquit pphē
ta in psona alicui⁹ fidelis redar
guēdo hereticos. et docēdo resistendū esse
eis quādo volūt catholicos ad se trahere
et ad montē sue alte et supbe sapiē transmi
grare. Et pmo eos redarguēdo increpat.
Secūdo docet qd deus iust⁹ iudex. boīs
et malis catholicis. scz et hereticis tribuat
Ibi. Iust⁹ autē qd fecit. Vel pōr psal
mus iste de iudeis accipi. vt xps in passio
ne sua loquat fm hoīem. ptra terrores et
machinatiōes iudeoz

Aliū me fac. Titul⁹ In finē psal
mus dauid. p octaua. Octaua. si
cut supra. hic accipit p die iudicij
quā in sexto psalmo peccator culpe psc
timebat ne ibi puniret. Hic autē dauid in
psona viri pfecti. p ea orat vt veniat et ibi
remuneret Et pmo petit a seculi puerfita
te saluari. deinde ostēdit xpm a patre mis
sum. ptra mala seculi. Ibi. Propter mise
riam inopū et gemitū pauperz. Ubi docz
xpi eloqā esse vera sicut impioz falsa.

Sequo dñe. Titul⁹ In finē. ps
dauid. Dic ppheta plen⁹ charita
te. quā auidē xpi incarnationē ex
pectat. in psona antiquoz patrū quasi de

Verbū abbreviatū

dilatione cōquerit. vt sup̄stitione dyabo-
li abiecta vni⁹ dei cultura suscipiat. Pri-
o ergo cōquerit de dilatione aduē⁹ christi.
Secūdo orat illuminari ne hūc aduentū
expectādo. interim cedat fraudib⁹ inimici
ibi. Respice ⁊ exaudi me dñe deus meus.

Uel etiā pōt psalm⁹ iste intelligi vt loq-
tur de secūdo aduētu xpi. s. de aduētu ad
iudiciū. in psona modernoz sanctorū. Nā
sicut antiqui p̄ces p̄mū desiderabant ad-
uentū. sic mō sancti ⁊ p̄fecti cupiūt scdm.
Juxta illud. Lupi dissolui et esse cū xpo

In insipies. Titul⁹. In finē psal-
mus dauid. Facies dei. i. christus
quā in p̄cedēti psalmo p̄pheta desi-
derabat videre. hic ostēdit venisse. ⁊ a iu-
deis p̄empta fore. Ideo p̄pheta in psona
sua vel xpi increpat insipientiā ⁊ duriciā
eorū qui xpo p̄senti. quē optauerūt nō cre-
dunt. Primo ḡ eorū malicia describitur ⁊
increpat. Secundo eis iudiciū cōminat.
Nōne cognoscēt. Tercio eorū p̄uersio p̄di-
citur. Quis dabit ex syon.

Domine q̄s habitabit. Titul⁹. psal-
mus dauid. Psalm⁹ iste p̄prie ē mo-
rum instructio ⁊ p̄sumptionis re-
pressio. Nā quia in p̄nti ecclia habitāt ma-
li cū bonis. nec hic scire p̄mittimur q̄ ve-
re sint de vnitāte ecclie. ideo q̄dā. licet indi-
gni iactāt se esse de ecclia. cū tñ nō sint. Il-
lorum ḡ p̄sumptionē retundēs p̄pha. qua
si sacerdos añ p̄piciatorū astans querit q̄
⁊ in p̄senti ecclie tabernaculo digne dō mi-
lēt. ⁊ in futuro beatitudinis mōte req̄-
escent. Et p̄mo ponit p̄phete interroga-
tio. deinde subdit dñi responsio. ibi. Qui
ingreditur

Conserva me dñe. Titul⁹. Tituli
c inscriptio ip̄i dauid. Iste titulus
nō de veteri testamēto sed de euā-
gelio sumit. vbi legit q̄ P̄lar⁹ xpo cruci-
fixo talē titulū sup̄posuit. Jhs nazaren⁹
rex iudeorū. Uñ Hēdras de ill⁹ tituli in-
scriptōe quā p̄ sp̄m sanctū futurā p̄uide-
bat. hūc psalmū post intulauit. ostēdēs
hic agi de regno xpi. illa inscriptōe signifi-
cato. vt sit sensus. Inscriptio tituli. id est.
victoria vel regnū qd tituli inscriptio no-
tauit. attribuit vel p̄uenit dauid. id ē. xpo
qui fm̄ hōiem hic loquit. Est ḡ intērio
p̄phete om̄s monere ne regno xpi aut eius
titulo regali p̄tradāt. Et p̄mo in p̄so-

na xpi verā in senaturā hōis ostendēs. pe-
tit se inter picula saluari dicēs. oīa que p̄-
tulit ad gl̄iam sue hereditatis esse p̄ducta

Secūdo gr̄as agit patri. de intellectu
sibi dato. ⁊ p̄ssione ac resurrectione sua. ibi
B̄ndicam dñm

Xaudi dñe. Titul⁹. Oratio dauid
c Hic psalm⁹ p̄mus est eorū q̄ nomi-
ne orōis intitūlat. Uñ ⁊ alij q̄
tuor sūt postulatī sequunt. q̄ cū in alijs i-
terferatur orō. in istis pene cōtinuāt. Dic
ergo xps fm̄ hōiem orat. ⁊ sibi corp⁹ suū. i.
eccliam associat. q̄ eadē voce cū membris
suis orat nō p̄ sua utilitate s̄ p̄ nostra ne-
cessitate. Christi cū orō est fidelīū institū-
tio. ⁊ ideo orat vt formā orādī nobis p̄po-
nat. Est ḡ sensus tituli. Oratio psalmi
hui⁹ p̄uenit dauid. i. p̄sone xpi adiuncta ec-
clesia que corp⁹ eius est. ⁊ p̄mo petit scdm
iusticiā retribui sibi. Secūdo ab insidijs
iudeorū liberari. ibi. Ego clamaui. Ter-
tio orat sibi ⁊ aduersarijs retribui. ibi. Ex-
urge dñe

Aligam te. Titul⁹. In finem pue-
ro dñi dauid. q̄ locut⁹ ē dñio p̄ba
canticū hui⁹. In die q̄ eripuit eum
dñs de manu inimicorū eorū ⁊ d manu saul
Pro liberatōe a p̄secutōe saul videtur da-
uid hūc psalmū cantasse dñio. s̄ q̄ titl⁹
habet in finē ⁊ vocat hūc psalmū canticū
finis aut xps est. canticū p̄o exultatio de
eternis. ideo nō literalit̄ de dauid solum
intelligit. sed meli⁹ sp̄ualit̄ accipit de to-
ro xpo. s. de capite ⁊ mēbris. quē torū dñs
eripuit in die resurrectionis de manu iūi-
corū suorū. i. iudeorū. ⁊ de manu saul. i. inde-
p̄ditoris vel dyaboli. Uñ p̄ hac sp̄uali
liberatōe tor⁹ xps deo gr̄as agit. summas
diuinorū b̄nficiorū colligēs Secūdo agit
de cladib⁹ humani gener⁹ añ aduētu xpi.
⁊ qualiter dñs sit miser⁹. ibi. Circūdēde
runt me. Tercio agit de p̄tute ac poten-
tia. ibi. De⁹ q̄ p̄cinxit Quarto ecclia leta
munera dei laudat ⁊ i eis exultat. ibi. Tri-
uit dñs ⁊ b̄ndict⁹ de⁹ me⁹

Eli enarrāt. Titul⁹. In finē. psal-
c mus dauid. Psalm⁹ iste agit de p̄-
mo aduētu xpi. ⁊ attribuit dauid
respiciēti in finē. i. in xpm. q̄ est finis oīū
matōis. Uel i finē. i. in tps plenitudinis.
quo acta sunt q̄ hic tractātur Dic ergo
monet p̄pha vt relicta vetustate ad nouū

super libro psalmozū

hoiem accedam? Et pmo loquēs de icar natione xpi cōmendat p̄dicationē noue legis. Secūdo laudat p̄cepta noui testamenti et veteris. ibi. *Let dñi.* Tercio ut sit dign⁹ tāta sacramēta referre petat purgari a vicijis. ibi. *Delicta q̄s. zc.* Cōmendās aut p̄dicationē noue legis q̄ p̄dicet et q̄d z q̄s discrete z q̄s mirifice z q̄s late. In prima p̄ce oñdit p̄ celos q̄ enarrat gl̄iam xpi ap̄los intelligē. in dñō tāq̄ in celis deus specialiter habitauit.

Exaudiat te. Titul⁹ In finem psalmus dauid. Dic agit ap̄ha d̄ xpo quasi de sacerdote immolatur et rege pugnatur. *Canēs q̄ ventura erant xpo tpe afflictōis q̄d fuit vsq̄ ad passiōē* Deinde in secūda p̄ca que futura erant tpe gl̄orie z solatōis. q̄d fuit post resurrectionem. *Ibi Tribuat tibi.* Et ea que hic propheta loquitur optando etiā affirmat ap̄herando.

Domine in virtute tua Titul⁹ In finem psalm⁹ dauid. Iste psalm⁹ est vn⁹ cor⁹ q̄ de duab⁹ naturis in xpo agit. cōtra hereticos q̄ vel p̄sonā diuidunt. vñ naturas nep̄bada cōmixtiōe cōfundūt. *Donet q̄ vt xpm: deū pariter z hoiem esse credam⁹* Et primo dirigendo xba deo patri. xpi filij sui meritū z premijū summam p̄ponit. Secūdo xpi fuitutes z gl̄iam specialiter describit. *Ibi. q̄ niam puenisti* Tercio d̄ penis inimicorum suoz agit. *Ibi. Inueniat man⁹ tua.* Et finaliter xpi exaltatiōem p̄cludit. *Ibi Exaltare dñe in virtute tua*

Eus d̄ me Titul⁹ In finē psalmus dauid p̄ assumptionē vñ susceptionē matutina seu p̄ cerua matutina. *Hui⁹ tituli sensus est.* Psalm⁹ iste tendēs in finē. i. in xpm de cui⁹ passiōe agit: est dauid. i. xpi q̄ hic loquit in p̄sona sua. Vel sub p̄sona eccie xpi. i. orātiōis pro assumptionē matutina. i. agētiā de passiōe vbi orat p̄ resurrectione mane facta. Et h̄ dicit ad similitudinē folij q̄ paulatim ascēdendo assumit donec vbiq̄ clarescat. sic xps de passiōe ad resurrectionē. et inde in celū ad dexterā patris ascēdit. z postea misso in ap̄los sp̄s sc̄to mundū fidei radijs illustrauit. Alij aut h̄nt p̄ cerua matutina q̄d idē est p̄m aliā similitudinē. *Lerna ei est humana xpi natura. q̄ lutū z spinas. i.*

peccatoz trāsiliit. z mane in gl̄iam resurrectionis quasi i alēū est assumpta. *Donet q̄ ap̄bata cōpati passiōi xpi vt sue resurrectioni cōregnem⁹* Et pmo p̄mittit cōquestio de derelictōe z simul orō z iungit sicut in oib⁹ psalmis de passiōe. *Secundo passio describit vbi z p̄ resurrectione oratur.* *Ibi. Circūdederūt.* Tercio fruct⁹ z vtilitas passiōis oñdit. *ibi. Narabo. zc.* *Christ⁹ aut pmo sub p̄sona veteris hois culpe ac pene expositi loq̄ icipit corpis sui p̄sonā gerens. vel xps in p̄sona loquit capitis verā in eo naturā humanā exprimēs.* *Un⁹ z in cruce ait. quare me dereliquisti. psalmū istū de se scriptū esse indicans.* *Un⁹ multa hic de ei⁹ passiōe dicunt tā expressa. vt magis videant hystoria euāgelica q̄ ap̄phetica. licet etiā multa habean⁹ nō tam ad ipsum q̄ ad ei⁹ mēbra referenda*

Domine regit me. Titulus psalmi dauid. Dic sub figura iudaici populi de captiuitate babilonica reuersi sub Zorobabel. z ihu sacerdote magno ap̄bata p̄dicat reditū fidelis ppli d̄ babilone hui⁹ seculi p̄ xpm ad domū dei. z agit de mia xpi. q̄ sit hec reductio sp̄ualis enumerās decē gratias p̄ q̄s velut per decem māiones hō ad deū reuertit. Et introducit hic eccia loquēs de xpo p̄ quē velut p̄ sacerdotē magnū sit ista reductio

In singulis versib⁹ singule notāt gratie. nisi q̄ in secūdo z septimo due pariter iungunt. Prima q̄ gratia est loc⁹ pascue. id est. fmo diuin⁹ q̄ saginat meditantes. Secūda est aqua refectōis. i. baptisim⁹ q̄ reficiūt rite suscipiētes Tercia est aīme pueris p̄ fuitis z bone opatiōis augmētationē. Quarta est deductio sup semitas iusticie. i. sup p̄cepta p̄ caritatis radicatiōnem z p̄fectiōē. Quinta ē securitas a malis. p̄pter diuinā assistentiā. Sexta est solatio eruditōis. q̄ sit p̄ virge z baculi. i. diuine correctōis disciplinaz. Septima est mēsa dñi. i. dñici corpis cōmuniatiō. Octaua est sp̄ualis capitis. i. humane mētis impinguatō. i. sp̄ualis leticie repletio. Nonā est calix inebriās. i. calix bñdictiōis. scz xpi sanguis q̄ quasi inebriat. dñi vanarū delectatiōū obliuionē p̄stat Decima est misericordia subsequēs. i. gr̄a p̄summas. que z pueniēdo inspirat. z mediādo adiū

Verbū abbreviatū

uat. et finiendo ad eternā habitatiōis pducē
do feliciter collocat

Omini est terra. Titul⁹ psalmus
dauid in pma sabbati. Pma sab/
bati dicitur dies pma post sabbatū In
qua die mūdus pdit⁹ est. et lux diuisa a re/
nebris. et eodē die xps depositis mortali/
tatis tenebris clarificat⁹ est. et hō depulsa
peccatorū caligine p xpi resurrectiōem re/
staurat⁹. vt sit sensus tituli. Psalm⁹ iste est
dauid q loquit⁹ in psona sua vl⁹ eccie. agēs
de clarificatiōe xpi et hois restauratiōe. que
facta est in pma sabbati. i. in matutino di/
ei dñice. que dies etiā pma fuit in pmo di/
ali rez creatiōe. **D**onet qpheta victo/
rem xpm cū triumpho suscipe. Tū ad simi/
litudinē psona q post triumphū totā ter/
ram clamat esse victoris. Primo dicit to/
tum orbē esse dei. vt sicut null⁹ ab ei⁹ impe/
rio. sic nec ab ei⁹ fide sit alien⁹. Secūdo
determinat quibz ptribz pediti sunt. q i ec/
clesia pstitunt. **I**bi. Quis ascēdet. Ter/
tio xpiana religione dilatata supstitiosos
a prauitate reuocat. vt patefact⁹ cordibz
xpm admittat. ibi. Attollite portas

De dñe leuauit. Titul⁹ In finem
psalm⁹ dauid. Psalmus iste diri/
gens nos i finē. i. in xpm. attribuit⁹
dauid. q loquit⁹ in psona ecclie iter aduer/
sa seculi grauit⁹ afflicte. vel in psona peni/
tētis p flagella correcti. **D**onēs i aduer/
sis nō murmurare. s. ad deū respicere. Et
pmo petit doceri vias dñi. qz ad deum p
spem erect⁹ est. Secūdo orat. p peccat⁹ di/
mittēdis horibz et p his que quotidie fiūt
Ibi. Reminiscere. Tercio agit de eternis
ōndēs quomodo habeātur. **I**bi. Quis ē
homo.

Udica me. Titul⁹ psalm⁹ dauid
i. Psalmus iste attribuit⁹ dauid. id
est viro pfecto q hic loq⁹. Et mo/
net vitari pfortia iuquoz et iūgi iustis. qz
et puctu mores formant. Et pmo vir iu/
stus dicit se nō habere h pte cū iniqs. et pe/
tit ab eis discerni i futuro. Secūdo petit
ne malis misceat⁹ in iudicio. ibi. Dñe dile/
xi. In h aut differt pma ps a secūda. qz in
pma pte de iudicio et multū de innocētia
sua agit. in secūda de vtroqz pene pariter
tangit

Dominus illuminatio. Titulus.

In finē psalm⁹ dauid pūqz lini

retur. **H**ic titul⁹ alludit historie lib⁹ i re/
gum de trina vnctiōe dauid. quaz pma
lini⁹ fuit. nō vtiqz in regē. s. in signū futu/
ri regni. s. duabz extremis q. p vna reputā/
tur in regē vnct⁹ est. secūda videlicet vt re/
gnaret sup tribū iuda. tertia pō vt regna/
ret sup vniuersum israhel. et post pnam vn/
ctionē dauid hostes habuit. post secūdam
regnavit i pace. **S**z hec figurali⁹ acta sūt
vt significaret qz qlibet fidelis q a xpo xpi
anūs dicitur. et a xpi chrismate denominatur.
et de ei⁹ plenitudine vnctiōis lini⁹. Primo
iungit⁹ in signū futuri regni. dū spū sancti
grām in baptismo et alijs sacramētis pec/
pit. Secūdo vero in futuro inungit⁹ i re/
gem qn libertatē glorie recipiet. et sicut da/
uid bis in regē vnct⁹ est. sic vnctio gloriifi/
catiōis nostre gemia erit stola corporis et
aie. s. he due qsi. p vna reputant⁹. **S**ic q
psalm⁹ iste diriges nos in finē future pū/
mationis attribuit⁹ dauid. i. cūlibz fideli/
agens de eo qd est pūqz lini⁹ refecūda vn/
ctione. i. de eo qd est añ pfectā vnctionez
regalē. añ quā hostes habet. qz post pma
vnctionē sacramentalē sub varijs hostibz
laborat et gemit. s. post i pace regnās req/
escit. vñ vt tandē in illo regno gaudeat. h
loquit⁹ quasi qd dā ineffabile se desiderare
ōndens. p quo oīa patiēter tolerat. **D**o/
net q ne qd post pma vnctiōem torpeat. s.
ad secūda se diligētē pparado disponat
Et pmo agit de pma vnctiōe p quā certi/
ficatur secūda. postea dicit qd labor et gemit⁹
tus sit añ secūda vt finaliter habeat. ibi.
Exaudi dñe

De dñe clamaui. Titul⁹ psalm⁹

a huic dauid. p dauid aliqñ intelli/
git caput. i. xps. aliqñ corp⁹. id est.
eccia. interdū vtrūqz simul. i. tot⁹ xps. vbi
aut in titulo addit⁹ huic vl⁹ ipi. xps intelli/
gitur. **H**ic q psalm⁹ attribuit⁹ huic dauid.
id est. xpo. q hic loquit⁹. et est tert⁹ eorū qui
agūt breuit⁹ de passione xpi et resurrectiōe
Donēs eos aduerfa tolerare q volūt cū
xpo regnare. Et pmo ponit orō tpe passi/
onis habita. Secūdo audit⁹ de resurre/
ctione sua grās agit ibi. **B**ndic⁹ xps Ita
qz fm qd hō. se hoibz iustis i exēplū pponit.
q licet sup oēs iust⁹ et dign⁹ sit. nō tñ i se cō/
fidit. s. totū a deo pte humilit⁹ petit

Ferte dñō. Titul⁹ psalm⁹ dauid

a in psumatione tabernaculi. Luz

super libro psalmoꝝ

30

dauid. pſpere regnaret mortuo ſanle. tulit archā de gabaā z detulit in hierl'm. Qua reducta fecit ei tabernaculū. z obulit ho/ locauit. Ad qđ iuxta lram alias hoſtias offerre hic hoſtari videt. Sed ſpūalit pot' de ſignificato tabernaculo. i. d. ecclia hic agit. Sicut em̄ archa a philisteis re/ ducta fuit. cui dauid tabernaculū extēdit ſic xps a iure dyaboli eccliam reduxit. eiꝝ dona gr̄e ptulit. de cuiꝝ pfectiōe hic ppha loquit qđ hic tabernaculū dī. qz nūc i ea ē dyabolū militat. quēadmodū ſcōm furiū dī domꝝ. qā in ea quieſcet. Primo ergo monet ppha fideles deo hoſtias ſpū ales offerre. Secūdo agit de pſtitutiōe ecclie enumerās ſeptē dona ſpūſſancti. ibi. Uox dñi. Tercio dīc qđ pſtute ſiat ec cleſie. ibi. Dñs diluuiū. z c. oſtēdēs quō in diluuiū huiꝝ ſeculi dñs fideles ſuos ille/ ſos pſeruabit.

Ealtabo te. Titulꝝ pſalmꝝ cārici in dedicatiōe domꝝ. Dauid. Nō legiſt dauid feciſſe vlt' dedicāſſe aliquaꝝ domū dñi. z iō de ſpūali domo. i. d. ecclia ſ' accipiendū eſt. Que i pcedēti pſalmo ta bernaculū dī. hic agit domꝝ nomina ſpūer cam ibi expſſam. Supra gēgit de pſūma tione tabernaculi tpe belli. Nūc autem eſt pſalmꝝ cārici. i. leticie habite. in dedicatiō ne domꝝ. dauid. i. ecclie xpi. qñ in eterna pa ce manebit. Et loquit hic totꝝ xps. qz ſba pſalmi b' quedā capiti. quedā corpi. qdaz vtriꝝ pueniūt. Et ē pſalmꝝ iſte de paſſiō/ ne xpi z reſurrectiōe. vt paſſiō nō terreat. qđ ſpes reſurrectiōis lenificat. Primo g agit xps de ſua dedicatiōe. ſ. in ſua pſpria p/ ſona iā facta in reſurrectiōe. poſtea ſo ſu/ tura i domo ſua. i. ecclia. in finali reſurgen tiū ſummatōe. monēs ſanctos ſ' ſperan tes deo laudē referre. Secūdo dicit quō hāc dedicatiōem imernerit. ibi. Ego autē Tercio quō eam acceperit. Ibi. Audiuit dominus.

A te dñe ſperavi. Titulꝝ. In fine pſalmꝝ dauid. p. extaſi. Pſalmꝝ iſte dirigēs nos in finē. i. in xpm eſt da uid qđ hic loquit in pſona xpi vel ſua vlt' ec cleſie. habite p. extaſi. i. agēs de exceſſu mē tis. qđ ſit qñ mens pauet terrena. Donēs ne qđ de ſe pſumat ſz de dei mīa. Et pmo ptra pauore pimitiſ ſpes. z orō ptra mala cū certitudine liberatiōis z gaudii. Se

cundo enumerat qđ z qñta pturbāt cōtra que eſt orō. ibi. Miſerere mei. Tercio di cit qđ ſunt bona de ptra mala. ibi. Quā ma gna. Tñ huiꝝ pſalmi ſba. quedā capiti. quedā mēbris. qdā pphete pueniunt. In hac autē varietate nō mutat vox. ſz caput et mēbra eadē voce vtunt' dicēdo. Ego me mihi. qđ ſit p. vnitatē capitis z corporis xpi ſz z ecclie quā facit charitas. Sic lingua oim mēbroꝝ ſuſcipit vocē. dicens p pede. calcas me. nō dicit calcas pedē. z p manu vulneras me. nō ait manū meā vulneras.

Eati qz. Titulꝝ. Intellectus Da uid. Nūc eſt intellectꝝ dauid. i. pe/ nitētis. In cuiꝝ pſona hic loqitur. docēs qđ intelligere debeat qđ ſe penitēs eſt. Et pmo dicit initiū boni eſſe p indul/ gentiā dei. ſe ſo ſequentē illud viciū hoīz qđ de opibꝝ gloriānt z merita. pſpria ſacrant fuiſſe miſez. ſz p manū dei puerſum ad ve rum itellecū. Ad quē alios deceptos re/ uocat. in qđ etiā ſtātes pfirmat. Secdo agit de pſeſſione. vñ eſt veniā. ibi. Delictū me um. Tercio penitudinē multiplicat cōmē dat. ibi. Pro hac orabit. Quarto ponit le tus finis. vbi dī dare de intellectū. Ibi. Intellectū tibi dabo.

Eultate iuſti. Titulus. In finem pſalmꝝ Dauid. Nūc ppha miſicor dia z potētia dei cōmēdat z facta eiꝝ enumerat. agēs de opibꝝ creatiōis z re/ creatiōis. vt timeat potētia qđ creat. z a me tur miſicordia qđ recreat. Ad laudē g dei inuitās oñdit. qđ z quē: quō z qre laudare debeat. Et pmo iuſtos z rectos laudare monet. Secūdo beati dīc illū qđ ad cultū dei puenit. ibi. Beata gēs Tercio qđ de p dictis ſentiat ſubdit. ibi. Bīa nſa.

Enedicā. Titulꝝ. Pſalmꝝ dauid cū imitauit vultū ſuū coram aby me lech. z dimiſit eū z abiit. Saul p/ ſequēs dauid nūcios miſit ad achis regē apud quē pſugerat dauid vt eū ad ſe miſ teret quē vōlebat occidere qđ pſentēs da uid timuit z ſe ſingēs furioſum vlt' fatuūz mutato vultu corā rege illū a ſe abijciens dimiſit z ſic dauid abiit icolumis. Nūc at rex qđ in hiſtoria regū vocat achis. vocaba tur etiā aby melech qđ noie vt' Eſdras in Briculo. p. ſignificatōz myſtici ſacri. Da uid em̄ xpm z vultꝝ mutatio mutationem veteris ſacrificij i nouū ſignificat. vt' aūſ

63

Verbū abbreviatū

sacrificiū dicitur. vultus quod in signo voluntate diuina indicat. Aby melech hoc interpretatur patris mei regnū. et significat iudeos qui erant regnū patris sui. i. dauid. quod secundum carnem fuit pater christi. ecclesia hoc est regnū. non illud prius carnal. sed dei patris sui eterni. Mutauit ergo vultū suū dauid corā aby melech. i. christus mutauit vultū sacrificiū corā iudeis qui erant regnū patris sui dauid in nouū sacrificiū quā mutatiō in cena ostendit in quo corpus suū et sanguine discipulū in eucharistie sacramentum exhibuit. propter quod aby melech. i. populus in deorum et illi precipue rudes et ignari discipuli qui hoc sacramentū carnaliter intelligētes abierunt retro. christum dimiserunt et ipse ab eorum cordibus abiit. Donet itaque psalmus iste ad nouū sacrificiū accedere mēte non pede. Et primo propheta summatim dei laudem promittens. Donet māsuetos ad idē. Secundo ad cōtionem noui sacrificij fideles hortatur. ibi. Accedite. Tertio incipientes monet a quibus abstineant. ibi. Venite. Quarto agit de tribulatione bonorum et malorum. ibi. Oculi domini. Ne in piculis iustus fluctuans aliquid dubietate mollescat nec iustus securus supbiat.

Udica domine. Titulus. In fine psalmus dauid. Psalmus iste dirigens nos in finē attribuit ipsi dauid. id est. christo qui hic loquitur. nūc in persona sua. nūc in persona ecclesie. Et agit de passione christi monens ut aduersa ei et exemplo ferantur. Et primo incipit ab oratione per vtraque prece pugne orationis. id est. per se et aduersariis cum commemoratōe culpe eorum. Secundo promittens de spe boni et gaudio narrat quod maligne erga christum fecerint. ibi. Alia autem. Tertio de fructu passionis agit promittens confessionem totius ecclesie. Et inde precat cum commemoratōe culpe. confessione persecutorum. et exultationem fidelium. Ibi. Confitebor.

Iti in iustis. Titulus. In fine sermo domini psalmus dauid. Psalmus iste agit de errore dicentium omnia mala esse ex vicio nature et creatōis nostre. bona vero ex libero arbitrio. Docet autem huiusmodi mala esse ex nobis. bona esse ex deo per gratiam. Unum in titulo recte seruus domini dicitur fidelis. qui in hoc psalmo loquitur. Mala sibi. et deo bona attribuēs. vel christus seruus domini appellatur. quia usquequaque patri obediens. cui etiam per psalmum inueniunt. Et primo asserit mala esse ex homine. Secundo dicit bona ex deo esse per misericordiam.

sericordia. Ibi. Domine in celo.

Oli emulari. Titulus. psalmus dauid. Psalmus iste totus est de correctione morum. et velut salubre antidotum contra illos errores qui murmurant de opere malorum et labore bonorum. quasi omnia casu agantur. docet hec inferiora diuina prouidentia gubernari. non casu tractari. Et primo monet ecclesiam in cuius persona loquitur propheta ne quod malignantes imitentur. sed quicquid boni sperat a domino postulet. a quo profutura et eterna donantur. Secundo dicit malos super bonos inuidia torqueri. ibi. Obferuabit peccator. Tertio tractat iustum hic nunquam deseri. prima bonorum et penas malorum commiscens cum interiectione adhortationibus. ibi. Juniori sui.

Domine in furore. Titulus. psalmus dauid in rememoratōe sabbati. Psalmus iste est dauid. i. penitentis. habet in rememoratōe sabbati. i. eterne requiei quam habere desiderat et perdere formidat. Monens ergo ad penitentiam primo per penas summatim dicitur capere dei misericordiam. Secundo per narratio in qua multipliciter numerat misericordiam. ibi. Putruerunt. Tertio quod in tot mala sperauit in domino. affirmat se audientem cum emendatōis commemoratōe. ibi. Domine in redamine. Quarto ponit exultationem conclusio salutis. ibi. Ne derelinques me. Unum a lachrymis et oratione incipiens. sic in alijs psalmis penitentia libi exultatōe terminatur. ut certa spes ex huiusmodi tribulationibus detur.

Tri custodia. Titulus. In fine canticum dauid. p. iditū. Legitur in Paralipomenon. quod archa domini reducta a philisteis. dauid ante eam constituit cantores quatuor milia et totidem ianitores quibus prefecit filios chore. Cantoribus vero preposuit ducentos octoginta et octo viros inter quos fuerunt. asaph. eman. et ham. et ydith. quorum nomina esdras frequenter posuit in titulis cum phono re misterij. cum propter nomen interpretatiōes. quibus subiectorum psalmorum intellectus patet. Unum huiusmodi psalmi a patre sensus per huiusmodi ydith. quod interpretatur transiliens eos. i. remanentes in seculo heredesque terrenis. de quibus transiliens agit hic. Docet enim psalmus iste a dilectione seculi ad legem dei et inde ad eternitatem mēte transilire. Et quod hoc iocundū est mēti licet siue sit carni id psalmus iste dicit canticum. quod si sit mēti de eterna beatitudine. Donet autem huiusmodi psalmus transiliens terrena in blasphemos et iudicium.

super libro psalmodū

lingue continentia suare. certamina et ricas
cōprimere. qz h̄ silentiū ei multū est uale.
Un̄ p̄mo agit de p̄nētia lingue in blas-
phemos et calūniosos. et optat noscere si-
nem ubi hec nō sunt. Secūdo dīc quō
om̄es sint sub uanitate et casu. vñ opponit
se expectare dñm petēs liberari. Jbi. Ue-
rū tamē in imagine Tercio infert mala
petit sibi deū adesse et peccata dimitti. vt p
sperō sine exeat. Jbi. Et audio oīdem

Expectās expectaui. Titul⁹ In fi-
nē psalm⁹ dauid. Finis in titulis
psalmoz in multipl̄ sumit. aliqñ si-
gnificat xpm. aliqñ plenitudinē tēpis. ali-
qñ nouū testamētū. aliqñ passionem vñ
resurrectōz xpi. Dic autē p nouo testamēto
accipit qd̄ psumat. in qd̄ ver⁹ testamētum
mutatū esse oīdit qd̄ ecclia lōgo tpe expe-
ctauit. desiderās xpm et cū eo nouū testa-
mentū. in q̄ expectatiōe multa a diabolo
sustinuit et occulte et manifeste. a q̄b etiaz
post xpi aduentū penit⁹ immunis nō fuit
Donet ḡ psalm⁹ iste reliet⁹ cerimonijs le-
gis et ydolatrie supstitōe ad nouū testamē-
tū accedere Et p̄mo inducit eccliam ex-
pectasse deū et accepisse eū. et ab eo nouū
testamētū qd̄ et multi fecerunt sunt. vñ p-
cutit om̄s supstitiōes et inuitat ad mirabi-
lia dei. Secūdo exponit mirabilia que
sunt in incarnatione. iusticia p̄dicatiōis. libera-
tio hoīm ab inīdantib⁹. p̄fusio inimicorū
leticia speratiū. Jbi. Annūciaui. Et loq̄
in h̄ psalmo xps in p̄sona mēbroz

Eat⁹ q̄ intelligit sup. Titul⁹ In fi-
nē psalm⁹ dauid. Uel sic Hiero-
nim⁹ trāsfert. In finē intellect⁹ fi-
lijs chore. Sic legit in libro numeri Cho-
re cū dathan et abiron. mouit seditiōem
Moysen et Aaron. p q̄ a deo grauiter puni-
ti sunt. Fuerūt autē qdā filioz chore q̄ pa-
tris nequitia nō sunt secuti. vñ et postea a
dauid i ministeriū dom⁹ dñi sunt et assum-
pti et a dño bñdicti. p qd̄ etiā in titul⁹ psal-
moz sepe fit mētio de eis. maxime tñ ppter
nōm̄ interpretatiōem ex q̄ spūalis intelligē-
tia aperit⁹ vt h̄ Chore nāqz caluaria inter-
pretat⁹ q̄ fuit loc⁹ dñice passiōis. Un̄ p cal-
uaria xpi passio intelligit. filij caluarie fi-
lij sunt passionis. q̄ in cruce dñi cū aplo
gloriant. Et his hui⁹ psalmi intellect⁹ attri-
buitur. q̄ credūt xpm. et si pauperem esse et
moriū. tñ vñ deū. Et sic ē sensus tituli

li. Intellect⁹ h̄ psalmi tendēs in finem. i.
xpm. attribuit filijs chore. i. filijs crucis.
Donēs vt xps et si paup⁹ et passus. creda-
tur tñ de⁹ Et p̄mo ppha intelligēt sup
egenū et pauperē et celebrat Secūdo xpi
de passione sua agit q̄ fm egenū fuit. Jbi.
Inimici mei. et. Tercio agit de resurre-
ctione. q̄ est gl̄ia egeni. ad p̄firmādā spem
fidelīū. Jbi. Tu autē dñe. Et est in hoc
psalmo vortorū xpi. i. capis et corpis qua-
si vñ hois. Quedā etiā xba capiti ueni-
unt. qdā mēbris. qdā p̄phe. Pri⁹ ppha loq̄-
tur i sui p̄sona. postea inducit xpm loqnē-
tē in mēbris et i se. In mēbris ibi. Ego di-
xi. In se. ibi. Inimici mei.

Uemadmodū desiderat. Titulus
q In finē intellect⁹ vñ in intellectu fi-
lijs chore. vt sup. Filij chore sunt
filij calui. i. xpi. in caluo Heliseo p̄signati
q̄ tropheū xpi. i. signū crucis i frōte cordis
et corpis susceperūt. q̄b intellect⁹ h̄ psal-
mi attribuit Et est psalm⁹ iste tra tristis-
cias seculi ne nos a dō retrahāt ubi ē vñ
fidelis deū desiderātis q̄ sp̄et vicijs ad
fontē gr̄e vel p̄tēplariōis diuicē ascendere cu-
pit. Donēs ne seculi tristitie aim i despe-
ratiōem vñ tediū trahāt. et a sancto deside-
rio retrahāt Et p̄mo om̄e desiderīū h̄
fidelis dī esse ad deū Secūdo agit d̄ cō-
turbatiōib⁹ tra q̄s rō p̄fortat sensualita-
tem. spe p̄solatiōis diuine. Jbi. Quare
tristis es

Udica me de⁹. Titul⁹ In finem.
i psalm⁹ dauid. Dic loquit in p̄so-
na ecclie inf̄ zizania p̄stitute. p̄ p̄es-
suras seculi. petēs ne ipe a deo retrahant.
Et p̄mo p̄q̄rit de p̄mittiōe maloz. et p̄cat
ab eis separi. Secūdo agit de leticia fina-
li. p q̄ laudat deū in tribulatiōe. ibi. Et in-
troibo. Et ex h̄ sep̄oratur qui prius tristis
erat. et.

Eus aurib⁹. Titul⁹ In finē psal-
mi filijs chore ad intellectū. Psalm⁹
iste dirigēs in finē. i. in xpm. attri-
buit filijs chore. i. filijs passiōis. i. sanctis
martyrib⁹. ad intellectū. i. vt intelligant cur
martyres de⁹ videt relinq̄re subtrahēdo
cpalia bona et affligi p̄mittēdo. cū p̄es an-
tiquos inuenit i manu valida et eis cpalia
abūdan⁹ p̄tulerit. Qd̄ iō facit. i. cpalia p̄-
fectis subtrahit. vt ampl⁹ desideret etna.
et aduersa infert vt feruēt⁹ q̄rant futura

Verbū abbreviatū

bona. Illi autē antiq̃s tāq̃ rudibz et adhuc
imperfectis spalia p̃tulit. vt eos ad credēdū
et sermōdū alliceret. et p̃ illoz spalia nostra
sp̃alia voluit figurari. Donet igitur psalm⁹
iste ad p̃ceptū terrenoz et ad appetitū cele
stiū. Et p̃mo distinguit b̃nficia dei. osten
dens q̃ incipitibz data sūt in mūdo. et q̃ p̃
fectis dabunt in celo. Secūdo enumerat
mala q̃ hic ferūt boni nō t̃m obliti s̃i. Hūc
autē repulisti. Tertio p̃cat auxiliū vt h̃ af
flictis tpe resurrectionis x̃ps subueniat. Et
urge rē. Loquit̃ autē p̃pha in p̃sona marty
rum seu fidelīz p̃secutiōem patiētium.

Ructant cor meū. Titul⁹. In finē
p̃ his q̃ p̃mutabūt filijs chore. ad
intellectū cāticū. p̃ dilecto. Cāti
cū istud tēdens i finē. i. in x̃pm vel i p̃sum
matiōz eterne beatitudis. habitus p̃ his q̃
cōmutabūt. i. de veteri hoīe in nouū mu
tabunt. Et p̃ dilecto. i. x̃po eccie sp̃so. cā
tat filijs chore. i. filijs crucis ad intellectū. i.
vt intelligāt mysteriū p̃iūctōnis dilecti et
dilecte. i. x̃pi et eccie sp̃se sue ad quoz lau
dē et veneratōz monet psalm⁹ iste. Et p̃mo
p̃pha celestibz epulis saginat̃. p̃conia dei
se cruciatuz p̃mittit. Secūdo incipit de
laude sp̃si laudās eū quadriformit̃. a for
ma. a p̃tate. a iudicio. ab ornatu. ibi. Spe
ctosus forma. rē. Tertio laus sp̃se cātat
submissi p̃tia quadruplicet̃. a forma. a gl̃a
ab amicibus. a ple. Ibi. Audi filia. Hoc
ē cantūz merito d̃i epythalamī. i. laus
thalami. q̃ laus sp̃si et sp̃se et desposario
nis eoz.

Eus n̄r refugiu. Titul⁹. In finē
psalm⁹ dauid. filijs chore. p̃ archa
nis. Psalm⁹ iste tendens i finem
id est in x̃pm. est dauid. i. cuiuslibet fidelis. et
attribuit filijs chore. i. filijs crucis. habitus
p̃ archanis. i. p̃ manifestatōe archanoz
aduēt̃ x̃pi. de q̃bz h̃ agit. Primo nāq̃ q̃
in aduētū d̃ni oīs spes habēda sit oīdī et
in trāsitu aploz ad gētes. Secūdo dic̃
q̃ eccia fundat̃ in x̃po cui gētes et reg̃ subij
ciunt. ibi. Flumīs imper. Tertio nar
rat magnalia icarnatōis tpe facta. ibi. Ve
nite et videte opa. Vidēs igitur p̃pha in x̃pi ad
uētū multas insurgere tribulatōes s̃ eas
solatōe p̃muniet̃. i. p̃sona filioz chore seu
cuiuscūq̃ fidelis de iudea. ad fidei p̃stantiā
exhortatur.

Dnes gētes. In finem psalm⁹
dauid p̃ filijs chore. Psalm⁹ iste
est dauid. p̃he q̃ hic loquit̃ i voce
aploz. habit⁹ p̃ filijs chore. i. p̃ pueris. di
rigēs i finē. i. in x̃pi laudē. Un̄ p̃mo gētes
ad q̃s gr̃a trāsliuit ad dei laudē iurat. Se
cundo ascēsiō regnū dei describit̃ vñ in
stāter psallere monet. ibi. Ascēdit.

Agn⁹ d̃ns. Titul⁹ psalm⁹ vl̄ laus
m̄ cārici filioz vl̄ filijs chore. secūda
sabbati. Psalm⁹ iste q̃ est laus cāti
ci est filioz vl̄ cantat̃ filijs chore. habitus
secūda sabbati. i. secūda die p̃ sabbatū. i. die q̃
fecit d̃ns firmamētū. p̃ q̃d h̃ intelligit̃ eccia
sup̃ petrā firmata. d̃ q̃ hic agit. quā vocat
ciuitatē. eā et d̃nm eū cōmēdās. Un̄ p̃mo
agit de fundatōe ciuitatis. quā cōmēdat
ue describit. Secūdo agēs gr̃as de aduē
tu x̃pi. monet de gētibz eccie distribuciōis
p̃ q̃s saluator agnosci possit. Ibi. Suces
simus deus.

Udit̃ hec. Titul⁹. In finē filijs
chore psalm⁹ dauid. Hic agit p̃pha
de amatoribz mūdi. oīdēs eos cū
sua gl̃ia p̃ituros. et illos redarguēs q̃ co
lūt deū vt h̃ bñ sit eis murmurātes q̃ ma
li florēt et ipi p̃munet̃. q̃si de⁹ h̃ ignorēt vl̄ n̄
curet. Un̄ monet filios chore. i. fideles
x̃pi. vt i mūdo deiecti nō iō appreciēt̃ elatōs.
Et p̃mo attētos facit ad ea q̃ dicunt̃ ē.

Secundo incipit p̃sed illa dicēs q̃ x̃pus
nō redimet ip̃os. ibi. Cur timebo. Tertio
dic̃ q̃ impijs et iustis reddēda sunt. ibi. Si
cut oues. Quarto ammonet ne timeāt̃ur
potētes. q̃ oīa cū luce relinquūt. ibi. Acti
mueris.

Eus deoz. Titul⁹ psalm⁹ asaph.

Ut sup̃ dictū est asaph cum alijs
multis p̃fect⁹ fuit cantoribz i taber
naculo d̃ni. hebraice interpretat̃ p̃regario.
grece s̃o synagoga. Que h̃ loq̃t̃ in p̃sona fi
deliū x̃pm expectantiū. Agit autē psalm⁹
de mutatōe legalīz sacrificioz i sacrificiū
laudis. sic sup̃ egit de mutatōe eoz i sacri
ficiū d̃nici corporis et sanguinis. Agit etiā p̃
mo de retroq̃ aduētū d̃ni. p̃ d̃mū blādiēs
p̃secūdū terrēs. Secūdo vox x̃pi induci
tur monēs. vt relictis sacrificijs pecudūz
fiat sacrificiū laudis. Audi popul⁹ meus.
Tertio dic̃ a q̃bz velit sacrificiū laudis.
vbi p̃ctōri sue neq̃tie iputant̃. Ibi. P̃ctōri
autē. Duo p̃mi p̃tus ad p̃mū aduentum. se

Ulad gloriari. Tunc p̄ in fine In
q̄ tellect⁹ dauid cum venissz dobet
idume⁹ z nūciassz sauli. veit dauid
in domū abyemelech. Ab historia libri re/
gū nō discrepat nūc p̄ste. nisi qz sacerdos
ille q̄ hōz abyemelech. ibi achymelech no/
minat. Historiā at̄ mysteriū ex noim iter/
p̄tate attēdēdū est. Abyemelech ḡ pat̄r/
regnū interprat. z s̄ḡt iudeos. z dom⁹ eius/
regnū iudeoz. Dobet mor⁹ ydume⁹ terre/
nus. saul petitiō. dauid manufoz⁹ v̄l desi/
derabil⁹ aspectu. iō dauid s̄ḡt r̄p̄z. z dobet
ydume⁹. i. mor⁹ terren⁹ des̄ḡt antixp̄m. q̄
terrenū gen⁹ maloz hoīm s̄ celestic⁹ gen⁹ fi/
deliū z spūaliū hoīm. mouebit p̄ mirabi/
lia signoz. Saul q̄ s̄ḡt diaboliū quē ma/
li petiit i regē suū. vñ rex fact⁹ est sup̄ om̄s
filios sup̄bie. Hic at̄ terrenū regnū z cele/
stic⁹ mixta sūt. i. boni q̄ sunt regnū xp̄i z ma/
li q̄ sunt regnū diaboli z antixp̄i. z de his
duobz generibz agit iste psalm⁹. Est ḡ ritu/
lisensus. Intrellect⁹ dauid p̄phē. ten dēs in
finē h̄ aperit. quē habuit de⁹ q̄ factū est
cū venissz dobet ydume⁹. i. antixp̄s v̄l ter/
renū gen⁹ hoīm impioz. q̄ sunt corp⁹ ei⁹. z
annūciassz sauli. i. diabolo ei⁹ auxiliū pe/
tēdo. v̄l eū in regē postulādo. Annūciassz
in ḡ. veit dauid. i. xp̄s. i. domū abyemelech
id est. i. regnū v̄l synagoga iudeoz. z in ad/
ecciam fidelīū q̄ synagoge succellit. z fēra
est dei regnū. Monet ḡ h̄ psalm⁹ v̄l ro/
boret fideles s̄ antixp̄m z cōplices ei⁹. q̄
finalit̄ inuasuri sunt xp̄m z ei⁹ regnū. Et p̄
mo iniebit in doebz. i. antixp̄m. v̄l s̄ eius fi/
deles roborēt. Secō agit s̄ celeri fine in/
iqui. ibi. Propetia de destruet te Tertio

Eus in noie tuo. Titul⁹ In fines
in carminibz vel hymnis. Intelle
ctus dauid. cū venissent ziphei ad
saul z nūciassent saul. nōne dauid abscō
ditus est apd nos. Legit in libro reguz q
dauid fugiens venit in desertū zibz
lauit. qd ziphei nūciauerūt saul. sed inde
fugies z ispelūca lareseuast. Unū sumit
titulus. sz tñ nō de historia sz de ei⁹ signifi
cato agit psalm⁹. Ziphei em̄ interpret⁹ co
rētes. z significat illos q̄ in pñcia flozēt co
pia patulū. q̄z glia est vt flos floz. q̄ hodie
flozet z cras i clibanū mittit⁹ Inter hos la
ter dauid. i. sancti mortui mūdo. q̄zū vita
abscōdita est cū tpo in deo. Nos pdrūt zi
phei regi saul. cū ad regnū mortis trahē
re molitūtur. Et h̄ est intellect⁹ Dauid. i. p
phete vel alteri⁹ cuiuscūqz viri spūalis. q̄
intelligit floz maloz transiituz. Et iste in
tellect⁹ est in carminibz vel hymnis. id est
in laudibz. qz hoc intelligēs scit qz etiam i
aduersis laudād⁹ est de⁹. Et h̄ est ille qd i
rigit aciē mētis in finē. i. in nouissima nō
in pñcia. Vover ḡ in aduersis laudare
deū. Et pmo sunt s̄ba ecclie orātiō z late
ris inter zipheos cui⁹ bonū i⁹ est z mer
ces occulta. Scdo dicē qd sibi z zipheis
faciat de⁹. vñ soluit laudes. ibi. Ecce em̄

Verbū abbreviatū

Audi de. Titul. In finez i car
minibz vñ hymnis itellece dauid
 Per dauid hic itelligit eccia. que
 sumope aduertere dz in q̄ malo nunc est.
 a q̄ liberari oprat plangēs int mala seclī.
 quia nō est in pñi incolatu loc⁹ gaudiū sz
 meroris. ⁊ hui⁹ rei itellece est in carmi-
 nibz vel hymnis. i. in laudibz. vt hoc intel-
 ligens sp̄ deū laudet. qz sp̄ laudā dū ē si-
 ue erudiat nos aduersis siue p̄solet letis.
 qd̄ fit si dirigīt mētis acies in finē. id est in
 xpm. vel i futurā p̄summatiōem. ⁊ loquit
 hic eccia siue in p̄sona sua siue xpi quasi i
 p̄sona hoīs pusillanimitis i tēpestare pos-
 ti. Et primo ponit orō p̄tra suā seculi.
 Secūdo iste pusillanimitis iā in solitudine
 salu⁹. sperat auxiliū dei ⁊ imp̄cat ciuibz.
 Ibi. Expectabā. Tercio affirmat qd̄ sibi
 ⁊ illis fiat alternatim p̄cedendo. ibi. Ego
 aut. Et est psalm⁹ iste vn⁹ q̄ de passiōe xpi
 ⁊ resurrectione lat⁹ agunt

Iserere mei. Titulus In finem
m p̄p̄lo q̄ a sanctis lōge factus ē ipsi
 dauid i tituli inscriptiōe cū tenerēt
 eū allophili in geth. Dic titul⁹ p̄m sum/
 ptus est ex euāgelio. vbi legit⁹ d̄ inscriptiōe
 tituli p̄ pilatū in cruce xpi p̄m ex libro re-
 gum. vbi habet⁹ qd̄ dauid fugiēs saulē vēit
 ad achis regē geth. q̄ est ciuitas allophilo-
 rum. vbi legit⁹ fuisse pegrin⁹ sz nō retētus
 iō nō literaliter sz sp̄ualiter intelligēdum
 est. vt sit sensus. Psalm⁹ iste tendēs in finē
 id est in xpm. est p̄p̄lo saluādo. q̄ a sanctis
 lōge fact⁹ est. q̄b⁹ appropinquāt qui xpm
 recipiūt in tituli inscriptiōe. Popul⁹ autē
 qui est a sanctis lōge fact⁹. est in tituli iſcri-
 ptione. cui p̄tradicit. est tam popul⁹ iude⁹
 q̄ oīs qui nō vult habere regē xpm. ⁊ ipsi
 idem sunt q̄ tribulāt ecciam. i. allophili. i.
 alienigene a xpi noīe alieni. cōtradicientes
 inscriptioni tituli. fact⁹ scz ipsi dauid. id ē.
 xpo in cruce p̄denti. cū tenerēt eum allo-
 phili. i. p̄secutores sui. in geth. i. in torcula-
 ri. i. in p̄ssur⁹ passionis. sicut ⁊ adhuc i cor-
 pore ⁊ mēbris eccie multipliciter p̄mitur

Ideo hic p̄mo eccia velut vna in torcu-
 lari ab allophilibz p̄ssa. summam t̄gens
 tribulatiōes. finaliter in deo sperās. dicit
 se nō timere. Secundo enumerat mala
 que sustinet. ex q̄bus tandē fit inimicorū
 p̄uersio. Ibi. Tota die. Tercio iam ve-
 lut de malis seculi libera. laudē cātare se

p̄mittit. Ibi. In me sunt de⁹

Iserere mei deus. Titul. In finē
m ne disperdas vel corumpas Da-
 uid in tituli inscriptiōe cum fugerz
 a facie Saul in spelūcam. Legit in libro
 regum qd̄ David fugiēs saul venit ad lo-
 ca tutissima engaddi. vbi abscondit⁹ i spe-
 lunca latuit. qd̄ tangit titul⁹ sed hoc ab hi-
 storia retrahit. qd̄ de tituli inscriptiōe dic-
 quia null⁹ titul⁹ legitur fuisse inscrip⁹ da-
 uid quē saul veller corrumpe. sed xpus q̄
 de dauid nat⁹ est. inscrip⁹ est titul⁹ quē po-
 pulus iudeorū corrumpe voluit. sz q̄a per
 sanctū sp̄m scriptū erat. ne corripas. ait
 Pilatus. Nō scripsi scripsi. Spelūca ho-
 caro vel sepulcrū xpi accipitur. vbi latuit
 iudeis incognitus. Est ergo tituli sensus
 Psalmus iste dirigēs nos in finem. id est.
 in xpm. hoc agit ne tu pilate vel alius qui
 cūqz disperdas vel corumpas dauid. i.
 xpm in tituli inscriptione. id est. negando
 xpm esse regem. quod tituli inscriptio cō-
 firmabat. Lum fugeret a facie Saul. id
 est. cognitiōe iudeorū in spelūcā. i. carnis
 id est. carne tec⁹. vel in sepulcro abscondi-
 tus. Caro em̄ vel mors que in sepulcro
 paruit. iudeis xpi diuinitatem abscondit.

Agit ergo psalm⁹ iste de passiōe xpi ⁊
 resurrectione. monēs ne quis titulo crucis
 p̄tradicat. sz xpm regē credat. Et p̄mo
 p̄pheta loquens in p̄sona dñi. quasi inter
 mala exclamat ⁊ p̄dicit liberationem
 Secūdo p̄ quid liberatus sit. ⁊ de q̄b⁹ di-
 cit. Ibi. Visit de⁹. Tercio post resurre-
 ctionem laudes promittit. Ibi. Paratus
 cor meum

I vere vtiqz. Titul. In finem. ne
s corumpas vel disperdas David
 in tituli inscriptiōe. Patet vt sup̄.
 Et p̄mo ponitur exprobratio iudeorū.
 ne similia faciamus. Secūdo que eis sit
 retributio dicit. ibi. Deperet. Tercio oñ
 ditur correctio iudeorū de vltiōe iniquum
 Ibi. Letabit

Ripe me. Titul. In finē. ne cor
e rumpas vel disperdas dauid i ti-
 tuli inscriptiōe. qñ misit saul et cu-
 stodit⁹ domū ei⁹ vt interficeret eū. Patet
 vt supra. nisi qd̄ addit ex li. regū. qd̄ saul q̄-
 rēs interficere dō. misit satellites suos vt
 custodirēt domū ei⁹. ⁊ eū m̄c exēitē occi-
 deret. d̄ q̄ tū hīsto. n̄ agit ps. sz de ei⁹ siḡo.

super libro psalmodii

Un̄ dauid xpm significat. dom⁹ ei⁹ sepul-
crū xpi. saul regnū iudeoz. q̄ misert̄ custo-
dire sepulcrū vt interficeret eū. z si nō tunc
corp̄aliter. qz iā interfecit est. tñ spūaliter.
id est. nomē ei⁹ z samā sue resurrectōis qd
nō potuerūt. Qd p̄uidit hic p̄pha. monēs
ne qd regno ei⁹ qd in tituli inscriptōe desi-
gnat p̄tradicat. z loquit̄ hic tot⁹ xps. i. ca-
pus z corp⁹. q̄ si ab inimic⁹ obsessus. Et p̄
mo orat liberari ascendendo ab imis ad
alta. orās etiā p salute gentiū. Secundo
affirmat salutē gentiū. orans etiā p salute
iudeoz. Jbi. Cōuertent̄ ad vesp̄rā. Ter-
tio affirmat sal⁹ iudeoz. z vtroqz pietē col-
lecto gres agunt. Jbi. Cōuertēt̄

Eus repulisti. Titul⁹ In finē pro-
bis q̄ cōmutabunt̄ in tituli inscri-
ptione ipi Dauid i doctrinā. cum
succēdit̄ mesopotamiā syrie. v̄l syriā z sy-
riam sobal. z puerit̄ ioab. z p̄cussit edom
in valle salinā z duodeci milia. In Para-
lippomenō legi. q̄ naas rege amonitarū
mortuo. misit dauid nūcios ad p̄solandū
filiū ei⁹ amon. Qui suggesset̄ p̄ncipes sui
q̄ causa explorādi misisset. iō amon nūci-
os iniuriōse remisit. vñ postea dauid vin-
dictā sumpsit. Legit̄ etiā in libro Regum
q̄ dauid p̄cussit adadzer regē iobal. q̄ est
ps syrie. capta sō syriā p̄cussit d edom. xij
milia. Has historias tāgit titul⁹. s. qz ibi
nō legi q̄ dauid puerit̄ ioab. vel q̄ in p̄-
dictis vastatiōibz aliqd succēderit. iō sup
ficie relicta ad spūalē sensum dirigit̄. q̄
ex interpretatiōe nominū sumit̄. Interpretat̄
em̄ mesopotamiā eleuata vocatio Syria
sublimis. Sobal vana vetustas. Joab i-
mic⁹. Edom terren⁹. His oibz significat̄
elati magnitudine terrene vanitatē. quos
om̄s xps igne charitatē quē misit in terrā
accēdit. z puerit̄ inimicū ad fidem suam.
Et p̄cussit edom. i. terrenos: vt viuerēt ce-
lestes. Pro bis q̄ qui sic cōmutabunt̄ d
veteri vita in nouā. in tituli inscriptiōe. i.
suscepto xpi regno. p fidei sue doctrinā lo-
quit̄ psalmus iste. Quāit̄ duodecim mi-
lia in valle salinā p̄cussos esse dicit̄ titul⁹.
significat q̄ tot⁹ mūd⁹ q̄ in duodenario tā-
q̄ in numero p̄fecto designat̄ a q̄tmor or-
bis p̄tibz ad fidē sancte trinitatē. ammoni-
tus p duodecim ap̄loz doctrinā. p̄cussus
ad p̄tricionē. z vocat̄ est ad salutē. Et h̄ i
valle salinā. i. in humilitate sapiētie xpi.

ane. Vallis em̄ humilitatē z saline. sapie-
tie saporē significat. Intēdit̄ ḡ prophe-
ta docere beatā esse p̄tricionē seculi. p̄ qm
pbat om̄s hoies cōmutādos de tpalibus
ad eterna Et primo referunt̄ p̄cussiones
facte p eternis penis vitandis Secūdo
agit de liberatiōe. quā p̄catur z affirmat.
Jbi. Ut liberent̄. Loquit̄ autē in voce p̄-
cussorū in meli⁹ mutatorū

Audi deus. Titulus In finem.
in hymnis psalm⁹ dauid. Hic est
vox ecclesie laborātis in terra. qua
si vni⁹ homis. sed nō est vnus homo qui
a finibus terre clamat. que z si laborer in-
ter impedimēta seculi. deū tamē laudare
nō desinit. ideo intitulat̄ psalmus in hym-
nis. id est. in laudibz exhibitis Dauid. id ē
xpo. Et primo ecclesia vndiqz p̄ssa orat
z se perseueraturā. z p̄ qd indicat̄ Secū-
do iam audita de hereditate habēda affir-
mat. vnde laudes p̄mittit. Jbi. Quoniam
tu deus

Onne deo. Titulus In finē p̄ di-
n̄ thim psalm⁹ dauid. Patet supra.
Psalm⁹ iste est dauid p̄phete habi-
tus p ydibz. id est. p transiliētē. scz a ter-
renis ad celestia. Donēs p̄gros illic se-
qui z laudās locū quo transiliēdo puenit̄
Et p̄mo p̄pheta loquēs in p̄sona trāsi-
entis. rīdet inuidis volentibus decipere.
Secundo se subijci hortat̄. z reliqz ad
idem monet. ibi. Verūt̄ ame deo subiecta
esto Tercio errātes exprobat z monet
in deo. nō in caducis p̄fidere. ibi. Verūt̄
vani. Et h̄ est p̄ncipal̄ intētiō psalmi.

Eus de me Titul⁹ psalm⁹ Da-
uid cū esset i deserto idumee. In li-
bro regum legi q̄ dauid fugiens
saul abscondit̄ se i deserto idumee de q̄ tñ
nō agit psalm⁹. s. d̄ ei⁹ significato Un̄ psal-
m⁹ iste attribuit̄ Dauid loq̄nti i p̄sona ec-
clesie de bis q̄ sustinuit̄ cū esset i deserto idu-
mee. i. i ariditate hui⁹ seculi. vbi ip̄a sitit z
miam a deo p̄is p̄cibz expetit. donec et̄na
capiat. docēs nos suo exēplo bñ puerfari
in medio b̄natōis p̄ue atqz puerfē. Et p̄-
mo dicit̄ ecclia quō se habet in deserto. vñ
delicet q̄ ip̄a necessitatibz hui⁹ vite estuāl
ad deū clamat z eū videre desiderat. quē
z laudat z id ampli⁹ agere op̄rat. Scdo
exponit̄ bona z mala vtri⁹ qz p̄s. s. d̄ difficil-
tates b̄ seclī q̄s patit̄. d̄ securitatē suā esse

Verbū abbreviatū

et deo. in qua memor est ei⁹. memorās in
imicos perituros. et regē suū cū suis leta-
tuz. Ibi. Sic memor fui. Et loquitur hic i
p̄sona capitis et mēbroz

Audi deus ordē meū Titulus
c In finē psalm⁹ David. Hic agit
de passione xp̄i et resurrectionē. et loq-
tur tot⁹ xps. i. caput et corp⁹. Donēs i pas-
sionib⁹ sperare i dño. Et p̄mo enumerat
que ptulerit et quō se p̄tra habuerit. vt i si-
mulib⁹ passionib⁹ spem i dño habeamus
Secūdo iudeoz p̄auitatē irridet. ibi.

Sagitte

E decet. Titul⁹ In finē psalm⁹
c David. canticū hieremie et zagel et
ezechielis de p̄bo p̄dicationis vel
de populo trāsmigratiōis cū inciperet p̄-
ficisci. Note sunt historie qualē fili⁹ isra-
el de hierusalē translātū sunt i babiloniāz.
Sed q̄a om̄ia i figura nostri p̄tingebāt
eis. hec ad nos sp̄ualiter referenda sunt.

Est ergo psalm⁹ iste canticū. i. exultatiō
populi xp̄iani p̄us p̄ peccatū i babiloni-
am. i. i ciuitatē dyaboli trāsmigrantis
In hac quoq; vite miseria pegrinat⁹. s3
postea i hierusalē. i. i ciuitate dei p̄ gra-
tiam redeūtis et incipiētis p̄ficisci. quā spi-
ritualē liberatiōem p̄uidēt. p̄phete i ti-
tulo nominati gaudebāt. Intēdit hic
psalmus nos p̄solari i hoc exilio ne quis
desperet. quia certificat reditū. et p̄ quem
fiat. et que diuitie sint reuersis. Unde p̄-
mo p̄pheta i voce reuertētium let⁹ cantat
et affirmat reditū et p̄curat. Secūdo lau-
des dei et p̄tutes describit. ibi. Spes om-
nium finitū terre.

Ubilate deo. Titulus In finem
i canticū psalmi resurrectionis. Can-
ticum istud dirigēs nos i fines. i.
i xp̄m. vel i future beatitudinis cōsum-
mationē. est resurrectionis. quia hic ē exul-
tatio de resurrectionē tam capitis que p̄ces-
sit. q̄ etia mēbroz que futura est. Et dñ
canticū psalmi. quia p̄ spe resurrectionis
monet ad bñ opandū et ad iubilū et psal-
mum. Et p̄mo monet om̄ia de resurre-
ctione xp̄i gaudere que oib⁹ dat vitam.

Secūdo incipiētes inuitat ad opa dei
p̄siderāda. vt vna fides iūgat. q̄s vnū pre-
mium expectat. ibi. Venite et videte Ter-
tio monet gētes bñdicere deū. q̄ licet p̄bet
tribulationib⁹. iñ ducit ad regnū. ibi. Bñ

dicite gētes Quarto iter⁹ monet nō iā ru-
des s3 deuotos exēplo sue liberatiōis apli-
us p̄fidere i dño. ibi. Venite et audite. et.

Eus misereat nostri. Titul⁹ In
d finē i hymnis psalm⁹ cāntici Da-
uid. Psalm⁹ iste dirigēs i finē dñ
canticū. q̄ est exultatio de bñdictiōe q̄ per
aduētū xp̄i oib⁹ dāda erat. Et dñ canticū
psalmi. q̄ monet ad bñ opandū. s. ad lau-
dem dei. et ideo est i hymnis. i. i laudib⁹
exhibendū David. i. xp̄o. Primo ergo p̄-
catur benedici vt habeatur noticia salua-
toris. Secūdo horat⁹ p̄fiteri p̄ directiō-
ne et iudicio. ibi. Cōfiteant⁹. Tercio ea-
dem ammonitio ponit. sed ad aliud redēs
ibi. Cōfiteatur. Per hoc aut⁹ q̄ i vltimo
p̄su ter nominat⁹ de⁹. notat trinitas p̄sona-
rum a qua bñdictio postulat⁹

Ergo de⁹. Titul⁹ In finē. psal-
c mus canticū David. Hic agit p̄phe-
ta de exaltatiōe xp̄i et eccie. et i nemi-
cor⁹ delectiōe. vt bonos letificet et malos
terreat. Donēs psallere deo et exultare.
Et p̄mo dicit quid malis bonisq; futu-
rum sit cū xps exurgeret ad iudiciū. Secū-
do agit de verbo euāgelij exhibito hoib⁹
p̄ xp̄i egressum. i. p̄ incarnationē. q̄ velut
a patre egress⁹ ad hoies ingressus ē. ibi.
Deus cū egredieret⁹. Tercio agit d̄ dona-
tionib⁹ xp̄i ascendētis. ibi. Dum discernit
Quarto opatiōes dei exponit. ibi. De⁹ no-
ster. Quinto precat⁹ et affirmat vt eccia di-
laretur et p̄fimeret. ibi. In eccl̄ijs. Sexto
dicit q̄ veniet xps ad iudiciū qui ascendit.
ibi. Psallite

Aluū me fac. Titul⁹ In finem. p
s bis q̄ cōmutabunt⁹ ip̄i David. Due
sunt cōmutationes. Una d̄ bono
i malū. qua cōmutat⁹ est Adam. Alia de
malo i bonū. et de bono i meli⁹. qua cō-
mutant⁹ fideles p̄ xp̄i grām. Et p̄ his agit
iste psalm⁹. et est vn⁹ cor⁹ q̄ de xp̄i passione
et resurrectionē lat⁹ tractat. Donēs ad lau-
dem p̄ cōmutatiōe fidelū p̄ ipsum facta.
Et p̄mo p̄catur xps clamās ad patres
salu⁹ fieri. quia multa patit⁹. quantū ad se
gratis. s3 que ali⁹ rapuit soluit. Secūdo
q̄ soluerit exponit. ibi. De⁹ tu scis. Tercio
p̄dictis malis ordē opponit. Ego vero.
Quarto p̄ aduersarios p̄phetat. Fiat mē-
sa. Quinto dispensatiōe incarnationis et
sanctitatē p̄positi agit. Ego sum paup⁹

super libro psalmodū

34

Eus in adiutoriu Titul⁹ In fine psalm⁹ dauid in rememoratōe q⁹ saluū cū fecit dñs. Psalm⁹ iste dirigen⁹ in fine. i. in xpm attribuit David. id est oī iusto. q⁹ hic loquit⁹ in rememoratōe q⁹ saluū cū fecit dñs. Un⁹ i hac memoria gloriatur. nō in se. s. in dō salutari suo.

Et primo in psona cuiuslibet iusti peccat⁹ se adiuuari vel saluari z malos erubescere Secundo monet letari bonos q⁹ egenos deus adiuuat z liberat. Ibi. Exultent z letent⁹.

Ate dñe speraui. Titul⁹ psalmus dauid filioz Jonadab z priorum captiuoz. Dic⁹ psalm⁹ totus est de cōmendatōe gratie. vt tota spes nostra in deo sit. nō in nostris viribz. Qd⁹ aut⁹ filioz Jonadab sit hic mētio. hoc ideo q⁹ iste cōmendat⁹ a hieremia ppter obediētiā quā ipe z filij ei⁹ deo fuauerūt. Un⁹ z de⁹ bñdixit eis ppter obediētiā. eosq⁹ p⁹ hie remiā obijcit filiis israel. q⁹ ppter inobediētiā trina vice captiuati sunt. Euz⁹ fō dixisset filioz jonadab. adiecit z eoz qui pmi captiui ducti sunt. non q⁹ illi captiui fuerunt. sed p⁹ oppositi sunt filiis israel captiuādis peccato inobediētie. S. cū de his nō sonet psalm⁹ p⁹ de nobis spūalis est intelligēdus. Jonadab em⁹ interpretatur spōrane⁹ dñi. i. qui ex voluntate fuit. filij aut⁹ ei⁹ sunt filij obediētie. s. qui ex dilectione seruiūt. Qui pmi captiui dicuntur q⁹ p⁹ inobediētiā pmi homis in quo omnes peccauerūt sub lege carnis captiui sūt. vel pmi captiui intelligunt⁹ nō filij Jonadab p⁹ quos intelligim⁹ obediētes. s. p⁹ filios filij inobediētes q⁹ nolūt corrigi. z ideo peccato captiuati. Est q⁹ psalm⁹ iste Dauid pphete. q⁹ cantat⁹ filiis obediētie vt p⁹seuerent z filios inobediētie vt desistāt. omnes monēs ne falso de seipis psumant. s. in gratia dei gr̃is data spem ponāt Et p⁹mo petit iust⁹ a captiuitate in qua nāt⁹ est z ab omnibz malis liberari. Secundo agit de gratia danda tempe senectutis z senij. Ibi. Repūcias. Tercio dicit cui p⁹sonē sit gratia. z que gratia. Deus quis similis.

Eus iudiciū tuū. Titulus In salomōe. Salomon interpretat⁹ pacificus. q⁹ verissime xpo cōgruit. qui mediator dei z hoīum nos recōciliauit.

Iō in cū dirigis psalm⁹ iste. q⁹ cōmendatur ipe hic. s. m⁹ vtrāq⁹ naturā monēdo. vt xpm vtz regē credam⁹ Et p⁹mo agit de iudicio oprādo illud dari filio Secūdo agit de eodē affirmādo q⁹ optauerat. Ibi. In dicabit. Tercio dicit q⁹ z qual⁹ ante veniet rex ille i futuro iudicatur⁹. De scendet sicut pluuia Quarto agit d⁹ opibz ei⁹. Quia liberabit. Quinto agit de honorificētia regis. Et viuet Sexto monet omīs laudes ei dicere. ibi. Sit nomen eius Septimo ipemet ppheta deo laudes eructat. Bñdictus dñs. Et more pncipis oibz dicit⁹ subscriptiōz p⁹firmatione subiicit. Ibi. Fiat fiat

Nam bon⁹ israel. Titul⁹ defecit hymni dauid filij Iesse psalmus asaph. In titulis sepe nomen Dauid reperit. sed ppter solitū hic addit⁹ est. filij iesse. q⁹ ideo factū est q⁹ hic agitur de hoc q⁹ fecerūt laudes vel hymni dauid nō xpi filij dei sed filij iesse. i. iudaici ppli q⁹ per illum regem significat. Cui⁹ laus defice redicit⁹. q⁹ illo tpe quo latebant spūalia. p⁹ regno illo vbi regnabat hō filius iesse z p⁹ huiusmodi carnalibz carnalis popul⁹ laudabat deū. sed regno illo z ceteris tpalibz deficientibz deficit laus nō dauid filij dei. sed dauid filij iesse. i. carnalis populi. Et attribuit⁹ hic psalm⁹ asaph. i. sinagoge filij dñi nō iam carnaliter sed spūaliter. nec p⁹ temporalibz s. p⁹ eternis deo seruiēt. Vn⁹ nens etiā vt nō p⁹ tpalibz sed p⁹ eternis deum laudemus Et primo Asaph describens nequiciā maloz dicit se zelasse p⁹ spera eoz tamē inde correctū et correctus alios corrigit. Secundo exponēs suū z alioz errorem dicit se inde reuersum ad melius cōsiliū. Ibi. Ideo cōuertetur.

Tercio aperit quid didicit in sanctuario dei. Verū tamen Quarto cōparat p⁹miū celeste volūtati sue z se arguit. Quid em⁹ mihi

T quid de⁹. Titulus Intellectus asaph. Asaph hebraice. grece synagoga. q⁹ hic loquit⁹. vñ h⁹ aperit intellect⁹ synagoge. nō carnal⁹ s. iam fidelis q⁹ intelligit q⁹ veritas venit figur⁹ ablatiōis z q⁹ eterna nō tpalia q⁹reda sunt. Vn⁹ cū relict⁹ figur⁹ trāsire ad p⁹ritatē. Et q⁹ p⁹be⁹ta p⁹uidebat vastatiōz hierlm⁹ p⁹repugnātiā quā factura erat p⁹ritati occidēdo xpm.

Verbū abbreviatū

Ideo hac vastationē hierusalē lamen tat
z deplorat. Et pmo describēs euersiōz
hierusalē: querit causam quare fuerit q̄si
amirās z cōquerēs z p̄catur p repulso
populo z vltionē in destructores. Secū
do ostēdit salutē vbiq̄ factā in aduētū xp̄i
Ibi. De^o aut^o Tertio q̄ vbiq̄ sit p̄cat si
tri iudeis. Demoz esto.

Consitebimur tibi. In finē ne cor
rumpas vel dissipes. Psalm^o can
tici asaph. Psalm^o iste q̄ monet ad
bñ operandū est cānci. quia de remunera
tione eterna. Et est asaph. i. fidelis syna
goge dirigēs in finē. i. in beatitudinem. ne
corrūpas vel dissipes. i. ne violes spem q̄
habetur in pmissione dei. sed sit tibi certa
eis pmissio. vt p̄spera z aduersa despicias
z in dei pmissione gaudeas. Monet ergo
psalm^o iste ne q̄s supbus d̄ se p̄sumat. nec
humilis de deo desperet. q̄ licet affligatur
certa tñ pmissione p̄solatur. Et pmo po
nitur humilis q̄ z alios inuitat. Secūdo
terref supbus iudicio. qd̄ effugi nō pōt. Ibi
Lū accipero tps

Nus in iudea. Titul^o In finem.
In carminibz canticū ad asyr̄i
os. Psalm^o asaph. Asyr̄ij interp
tantur dirigētes quasi erigētes. z signifi
cant iudeos. quia erigūt se cōtra christū
ip̄m psequēdo z eius eccliaz sicut olim as
syri p̄sequēbātur iudeos z eoz synagogā
Cōtra quos hic loquit^r asaph. id est syna
goga fidelis. p̄fūtās eos z dirigens i finē
id est. in xp̄m. z hoc in carminibz. id est. in
laudibz ad quas monz. z est canticū. quia
agit de bonis xp̄i. vt qd̄ illuminat. z q̄ sal
uat. Et pmo frangit gloriā iudeozum.
Secūdo dicit q̄ xp̄s illuminat q̄ saluat.
z iudicat. ibi. Illuminans. Tertio ammo
net deuotos ei reddere vota. Ibi. Quoni
am cogitatio

Vide mea ad dominū. In finem p
yditū psalmus asaph. Psalm^o iste
attribuit^r asaph. i. cōgregationi fi
deli que hic loquit^r. et agit p̄yditum. id est
p̄ seipsa transiliēte in finē. id est. in christū
qui est sup omia. docēs nil sibi p̄pone
re. sed p̄ eo desiderabilia z illecebras mun
di calcare. Et pmo dicit quomō trāscen
dens omia deū querit z inuenit. Secun
do inuēto deo deliberat an sit eū redēptu
rus. ibi. Anticipauerūt Tertio dicit qd̄

deliberādo inuenerit. ibi. Et dixi. Quar
to exponit q̄ in mūdo xp̄s opat. Ibi. U
derunt te

Tendite popule me. Titul^o i. i
tellect^o asaph. Hic est intellectus
asaph. i. fidelis z gregariōis. q̄a hic
histozialiter narrata. in nob spūaliter itel
ligenda sunt. Que em̄ figuraliter illis cō
tingerūt. eadē modo nobis i re fiūt. vnde p
acta in veteri populo iudeoz. intēdit mo
nere nonū xp̄ianoz p̄p̄m ne sint ingri bñ
ficijs dei. z eius irā in se puocēt. Et pmo
auditores attētos facit. quia que vidētur
aperta. parabole sunt z enigmata z vt ma
ior detur verbis suis reuerētia. dñm loqn
tem inducit. Secūdo sūmatim dicit q̄ d̄
iudeis licet ingratias fecerit. Ibi. Quanta
Tertio dicit que ab exitu d̄ egypto fecit eis
nec tamē respuerūt. Ibi. Corā patribus
Quarto dicit q̄ dilata vindicta d̄ dedit
eis pus que petebāt vt pateret ei^o potētia
Ibi. Audiuit. Quinto agit de vindictā
dei. z q̄ nō obstante simulata eoz puerfio
ne timore pene sentētia diuina tempata ē
Ibi. Adhuc efce eoz Sexto dicit^r pla
gas egypti. ppter eos factas. comparando
mala eoz beneficijs dei. dicit eos oblitos
z tempasse deū. Ibi. Quoties exacerba
uerūt. Septimo dicit q̄ iudeos de egypto
eductos i terrā pmissionis inducit. et
tñ itez offenderūt. Ibi. Et abskilit. Oc
tauo agit de vltiōe facta i terra pmissionis
que etiā rectora est i ip̄os. p quos pumuit
Ibi. Audiuit d̄. Nono dicit q̄ repulsi i
imicis z p̄cussis. alijs sibi electos z dile
ctos edificauerit. Ibi. Et repulit. Et ibi
agit de regno Dauid z loco regni. in q̄ re
gnū xp̄i intelligit^r q̄ in dauid figurabat. et
in regno ei^o xp̄i ecclia.

Eus venerūt gētes. Titul^o psal
m^o asaph. Psalm^o iste attribuitur
asaph. i. fidelis synagoge. q̄ hic loq
tur de p̄cussione sibi faciēda p gētiles seu
infideles. monēs i bonis xp̄ianoz lerari. z
in eoz calamitatibz affligi. Et pmo p̄q̄
ritur narrās quāta p̄tulerit hierl̄m. i. tpi
bus antiochi. licz destructa nō fuerit. p q̄
significat ecclie p̄secutio. in q̄ ip̄a n̄ deficit
sz pficit. Secūdo ponit de p̄catio p̄ p̄e
sna i inimicos. ibi. Usq̄ dñe. Tertio ex
ultatiua p̄clusio victoz. ibi. Hos at. Ubi
post p̄secutiōis lānta suauit exultat ecclia

super libro psalmodi

35
 q **U**i regis israel intende. Titulus
 In fine pro his qui comutabunt
 Psalmus p assyris testimonium
 asaph. Asaph prius in superioribus psal
 mis p peccatis trepid⁹ orabat. Jam ve
 ro illuminat⁹ z confortatus agit de primo
 adu⁹ctu christi z de vinea ei⁹. z hoc est testi
 moniu suu. scz de xpo capite z eius corpo
 re. de rege z plebe. de pastore z grege.

Per hoc ergo testimoniu Asaph diri
 gens nos in fine. scz xpm venturu. agit p
 his qui comutabuntur. scz de malo in bo
 num. vel de bono in meli⁹. Et p assyris.
 id est. iudeis cōtra xpm se superbe z cōru
 maciter erigētibz. vt comutandis. id est
 cōuertendis fit testimoniu recte fidei. Et
 assyris. id est. peruertēdis fit testimoniu
 perfidie. Donet ergo psalm⁹ iste i me
 lius comutari z ad xpm dirigi. Et pri
 mo ponit deprecatio pmi adu⁹ctus p quē
 fit reparatiua comutatio generis huma
 ni. Secūdo agit de vinea. i. eccia. ostē
 dendo quō incepta sit z pfecta. Ibi. Uti
 neam de egypto

e **F**ultate deo. Titulus In finem p
 torcularibz. Psalm⁹ ipsi asaph qn
 ta sabbati. Psalm⁹ iste diriges nos
 in finem. id est. in xpm. Cantat ipsi asaph.
 quia fm litterā ipse loquit iudeis. sed sp
 ritualiter xpianis. agens p torcularibus.
 id est. de eccl⁹is. que ppter causam ptractaz
 p torcularia designant. quia in eis est p
 sura tribulationū per quā boni a mal⁹ dis
 cernuntur. Habet⁹ quinta sabbati scz vt si
 gnificaretur q hic agit de baptizatz aqua
 baptismi sacramentalis. Nam qnta die cre
 auit de⁹ et aquis natatilia z volatilia. id
 est. pisces z aues. in quo figuratū est bap
 tismi sacramentū. p quod renati. alij sunt
 tanq⁹ pisces in fluctibz hui⁹ seculi remanē
 tes. alij tanq⁹ aues ad celestia tendentes.

Donet ergo psalm⁹ iste vt post bap
 tis mū spretis terrenis mēte ad celestia pscen
 damus. Et primo quasi pposita sibi ima
 gine cuiusdā solēnitat⁹ electos ad celebri
 tatē incitat. ostēdens quid eis inter huius
 seculi pressuras agendū sit. Secūdo rep
 bos redarguit. ibi. Audi ppls.

d **E**us stetit in synagoga. Titulus.
 Psalmus asaph. Psalmus iste fit
 Asaph. id est. synagoge. que hic a
 xpo vel a propheta redarguit. quia deus

corporaliter vidit. z tamē cum nō agnō
 uit. monens vt saltē nunc credat christuz
 quē tunc in medio sui vidit vep⁹ deū suū
 se z hominē. Et primo nūciat deus fm
 humanitatē in synagoga stetit. z sibi con
 trarios redarguit. Secūdo monet in
 telligere xpm esse deum. licet paup et ege
 nus fuerit. quod tamē eos nō fecisse alle
 rit. Ibi. Iudicate. Tertio dicit q peri
 erunt z a celesti gl⁹ ia ceciderunt. quia gra
 tiam adoptionis filiorū dei neglexerunt.
 quā eis xpus exhibuit. Ibi. Ego dixi di
 estis

d **E**us quis similis tibi. Titul⁹ La
 ticūm psalmi Asaph. Hic loquit
 asaph. id est. fidelis synagoga pui
 dens xpm in maiestate indicatuz. q in hu
 militate iudicat⁹ est. p qd deterret iquos.
 a psecutōe bonoz. quos multis modis af
 fligunt in p⁹enti. maxime tempe antixpi. z
 bonos monet ad patiētiā. Et pmo p
 posito terrore futuri iudicii describit ma
 liciam inimicorū vel iniquorū. Secun
 do agit de vindicta eorū. Ibi fac ill⁹. Ubi
 nō est opratiua oratio. sed prophetica p
 nunciatio

q **U**am dilecta. Titul⁹ In finem p
 torcularibz filiis chore psalmus.
 Psalm⁹ iste diriges nos in fines
 id est. in xpm. pponitur filiis chore. id est
 xpi in calvaria crucifixi. Habetus p tor
 cularibus. id est. agens de eccl⁹is in qui
 bus sunt pressura tribulationū. Que bene
 dicuntur torcularia. quia sicut fruct⁹ vne
 vel olivē in torculari emanāt sic in pressu
 ris eccl⁹iaz merita sanctorū parēt. que in
 pace latebāt. quos monet psalm⁹ ad amo
 rem eternorū. Et primo agit de inestima
 bili desiderio eterne dom⁹. ad quam cum
 admiratione suspirat. Secūdo dicit
 quō auxilio ad domū dei veniatur. Ibi.
 Beatus vir. Tertio orat z humiliat se
 p impetratōe. ibi. Dñe deus

b **E**nedixisti dñe. Titul⁹ In fines
 filiis chore psalm⁹. Hic agit d no
 ua bñdictōe data filiis chore. id ē.
 nobis xpianis p pmi xpi aduentū. Et
 pmo maledictōi ade opponēs bñdictōem
 xpi. agit quō p eā fit auersio seu remissio i
 iquitat⁹ nre. Secūdo agit de auersione ire
 sue. ibi. Diriga sti. Tertio dicit vñ h sciat
 z p quē fiat q illū bona seqnt. ibi. Audiat

Verbū abbreviatū

Helina dñe. Titul⁹ Orō David.
I Hic est orō David. i. xpi in forma
 serui. q. orat a nobis in forma dei.
 Oratē p nobis vt sacerdos nŕ. Orat i
 nobis vt caput nostz. orat a nobis vt de⁹
 noster. Et aut oratio est fidelū instructō
 Un hic nos monet ad orōem. z hic loqui
 tur xps nobis. z nos in xpo. vt vortsta ca
 pitū dueniat z corpi z membris. Primo
 ergo orat deū patrē. z seipm in forma dei
 p seipō in forma serui. deinde pcludit om
 nes gētes ad oraturas. Secūdo orat p
 omnibz adorantibz. Jbi. Deduc me. Ter
 tio p se. specialiter mētionē facies sue pas
 sionis z resurrectionis. Jbi. De iniq.
 Undamēta ei⁹. Titul⁹ Filij cho

f repſalm⁹ canticū. Hic agit de ce
 lesti hierusalē. i. ecclia. cui⁹ ps mili
 tat in terris. ps triumphat i celis. ideo dī
 psalm⁹ canticū. Psalm⁹. q. agit de ecclesia
 fm pſentē statū vbi agit opa canticū. quia
 agit de ea fm statū futurū vbi exultabit. et
 pponitur filijs chore. i. xpi. vt ipi habitent
 in syon. hic p spem. z in futuro p speciem.

Donet g psalmus ad amorē celestibz
 rusalē. Et pmo pdicat illam filijs chore.
 quā cōmendat p fundamēta. p portas. p
 famā vt eis augeat affect⁹. Secūdo ipse
 dñs agit de eadē hierusalē. Jbi. Demor
 ero. Tercio rāgit de futura beatitudine
 Jbi. Sicut letantiū

Dmine de salutis mee. Titulus.
Canticū psalmi filijs chore In fi
 nem p melech. ad respōdendū in
 tellect⁹ eman israelite vel esraite. Titulus
 et supradictis patet. nisi in eo qd ibi dī p
 melech. q. interpretat chorus. Ut sit sensus
 q. p choro letantiū est illud canticū. Qd
 ideo canticū dī. quia licet hic de passione
 xpi agatur. tamē let⁹ finis passionis osten
 ditur. Et dī canticū psalmi. qz monet ad
 bonā operationē. s. ad imitationē passiōis
 xpi. z ideo dirigit in finē. i. in xpm. vel in fi
 nem celestū pmoz. Canit aut p melech
 id est. p choro. hoc est in pcoria charita
 tis. ad rñdendū. i. vt xpo canenti p chorū
 respōdeamus. ipm imitādo z gratias re
 ferēdo. Et hic est intellect⁹ eman israelite.
 id est. spūaliter deū vidētis. Vel eman is
 raite. qui interpretat aduena. i. illi⁹ hominif
 q. dicit fuisse oriētalīs. qui in choro respō
 dens canētibz hoc mysteriū intellexit

Donet ergo psalm⁹ xpi passionē imi
 tari. Et pmo xps in forma serui pcat au
 giliū referēs se ab inimicis cōtemptum
 Secūdo dicit qd amici ei⁹ in passione se
 cerūt. Jbi Lōge fecisti. Tercio oñdit qui
 bus nō pſunt opa sua. ibi. Nunqd. Quar
 ta dicit que in suis membris sustinet Jbi.
 Et ego

Isericordias dñi. Titul⁹ Intel
 lectus ethan israelite. Ethan cu⁹
 pluribz alijs pſec⁹ fuit cātoribz i
 tabernaculo. Interpretat autē robustus.
 qd null⁹ est nisi in spe pmissionis dei. de q
 hic agitur. Hic est ergo intellect⁹ Ethan
 israelite. i. robusti fidelis in fide videntis
 deū. z in eū sperātis nō in se aut viribz su
 is. Primo gpheta dī misericordia z ve
 ritate dei se cātatur pmittit. Secūdo di
 uersis modis laudes z potentia dei descri
 bit. Jbi. Cōfitebunt. Tercio pmissiones
 patris de xpo exponit. Jbi. Tūc locutus
 es. Quarto illis pmissionibz aduersa dī.
 Jbi. Tu sō repulisti. Quinto in q imple
 re sunt pmissiones subiūgit. Jbi. Uſqz.
 Sexto q. etiā in mēbris xpi pmissiones i
 pleant nō tpaliter sed spūaliter oñdit Jbi
 Ubi sunt misericordie. Et ibi loquit in p
 sona eccie regnantis. vt pmissiones facie
 dauid ptra inimicos fidei impleātur. Et
 in fine more pncipis ad pfirmationē di
 ctoz. subscribit Fiat fiat

Dmine refugium. Titul⁹. Oratio
 moysi hois dei. Psalm⁹ iste dicit
 oratio moysi. nō q moyses ipm cō
 scripserit. sed qz in hoc ps. tractant q i ve
 teri testamēto p moysen dato ptingēt. oñ
 dendo ea q lex vel sub velamine ptebāt.
 Vel dī oratio Moysi. qz eadez orat Da
 uid que orauit moyses. Donet g psal
 mus iste ad cōtemptū veteris. z ad amorē
 noue vite. Et pmo in psona eccie loquēs
 z a spe incipēs pponit eternū refugium ho
 mini tpali. Secūdo exponit infirmitatez
 hominis ei petēs subueniri. Jbi. Ne auer
 tas. Tercio orat z affirmat cōliberationē
 Jbi. Dextera

Ubi habitat. Titul⁹. Laus cāntici
 q David. Psalm⁹ iste est laus Da
 uid. i. xpi. Est aut laus cāntici quia
 laus diuina nō humana. Hic em agit de
 victoria xpi z suoz p diabolu z cōtēptati
 ones non humano auxilio sed diuino.

super libro psalmozū

Unde pmo ppheta describit fidentem i solo deo. omīno protectiōe dei vallatum. Secūdo dicit victorē xpm in celo leuatū a nullo posse cōtingi. z ab omī malo liberari. Ibi. Cadent a latere tuo mille.

Tertio inducit verba dei ecclesiam cōsolantis. ibi. Quoniam in me sperauit. Dic em̄ defensionē. z in futuro p̄mia ei p̄mittit. Ideo hūc psalmum quotidie canit ecclesia. ad resistēdum contra dyaboli temptamenta

Onum est cōfiteri. Titulus psalmus cāntici in die sabbati. Triplex est sabbatū. scz tempis. pectoris. z eternitatis. Sabbatū tpis est septima dies septimane qua deus requirit ab opere. Sabbatū pectoris est trāquillitas mentis z cōscientie. Sabbatū eternitatis est requies vite eterne. De duobz vltimis hic agitur. Unde monet hic ppheta vt hic agētes sabbatū mētis libēter laboremus p sabbato eternitatis. Et pmo dicit quō bonus imperturbat agis sabbatū mētis. senties oīa agia deo. quod nō nouit stultus. Secūdo asserit malos perituros vt metus sit ceteris. Ibi. Lū exorti. Tertio dicit iustos florere. vt hac pmissiōe deuoti gaudeāt. ibi. Iustū vt palma

Ominū regnauit decorem induit. Titul⁹ Laus cāntici dauid i die ante sabbatū quādo fundata ē terra. In sexto die ad lram nō legīt terra fundata. sed hoc mystice dī. qz sicut sexto die fecit deus hoīem ita sexta erate seculi quā sextus dies significat deus venit hominē reformare. z tūc spūaliter fundata est terra. cum homo de terra factus in fidei fructu fundat⁹ est. z de hoc est laus cāntici hui⁹ ipi dauid. i. xpo. qui sexto die que est ante sabbatū. i. sexta erate seculi hominē reformādo stabiliter fundauit. Monet ergo psalmus iste ad laudē dei. z h̄ ex multīplici ratiōe. Primo laudatur a pulcritudine. Secūdo a fortitudine. ibi. Indur⁹ est. Tertio ab opibz. ibi. Etenim. Quarto a potestate. ibi. Parata. Quinto a laudibus vniuersitatis. Ibi. Eleuauerūt. Sexto a veritate dictoz. ibi. Testimonia. Septimo a laude dom⁹. ibi. Domū tuā. Verico g psalm⁹ iste laude plen⁹ pmo cātatur i matutinis laudibz

Eus vltionū. Titul⁹ psalm⁹ dauid quarta sabbati. Psalmus iste dauid ppheta habet⁹ quarta sabbati. i. agens de patieria sanctorz. q̄ significatur p luminaria celi illo die facta. monet nos ad paciēciam ne murmurem⁹ contra deum. qz ab eo sepe dātur bona malis. et mala bonis. Et pmo assumēs querimoniā infirmoz cōtra deū murmurātū cur peccatores gloriātur p̄mittit vnde sanentur. Secūdo cōtra blasphemias inuehit ostēdens deū scire hec z curare. Ibi. Intelligite. Tertio dicit q̄ mala mūdi p iniquos sūt iustis. vt cōpuncti clament ad deū. ibi. Quis p̄surgat

Enite exultemus. Titulus Laus cāntici dauid. Laus ista cāntici. id est. deuotiōis z hilaritatis sit ipi dauid. i. xpo. p cui⁹ gratiā intramus ad requiem. Un psalmus iste monet deū de uote z hilariter laudare. Et pmo ppheta laudes xpi describēs iudeos iuitat. quos p̄uidebat posse resistere xpo. Secūdo ipse xps monet eosdē ne obdurent. ibi. Nolite obdurare corda vestra

Antate dñi. Titul⁹ Psalmus dauid quādo dom⁹ edificabat post captiuitate. Per illā reedificatiōnem post babilonicā destructionē. intelligitur spūalis reedificatiō templi a diabo lo p peccatū subuersi. id est. homis a christo reparati. De qua reedificatiōe z nō de illa materiali tractat hic psalm⁹. agens de vtroqz xpi aduētū z monēs ad ei⁹ laudem. Et pmo loquit⁹ ad p̄latos vt ipi cantent z annūcient oibz. Secūdo loquit⁹ ad subditos. ibi. Afferte dñi

Ominus regnauit exultet terra. Titul⁹ Psalm⁹ dauid ipsi quādo terra ei⁹ restituta est ei. Dicit tan gatur quomō mortuo Absalon q̄ viuens patrē suū persequebat⁹ dauid in pace regnauit. z ei restituta est terra sua. De quō tamē hic nō agitur sed de significato. Dauid em̄ significat xpm. quē Absalon. id ē. populus iudaic⁹ persecut⁹ est. sed restituta est ei terra sua quādo caro eius resurrexit. post quā resurrectionē omīa que hic cantātur facta sunt. Et est iste psalmus de primo aduētū xpi quo mūdus liberat⁹ est. de quo monet ad exultatiōem. Un p̄mo describit virtutes dñi ostendēs omīa

Verbū abbreviatū

ei restituta et inde arguit idolatras. Secundo omnimoda exultatio ostenditur. quam nec persecutio interrumpat. ibi. Audiat.

c Antate domino. Titulus Psalmus dauid. Psalmus iste de viroque aduentu agit. inde mones ad laudem et exultationem. Et primo agit de ostensione saluatricis dextere. Secunda dicit omnibus modis laudandum esse et annuntiandum ibi. Jubilate deo.

d Dominus regnavit irascantur populi. Titulus psalmus dauid. Hic agit de potentia et regno christi. monens ut christum tanquam deum adoremus et velut regem exaltemus. Et primo ostendit cum regnarem. et quicumque repugnet alium super omnes. unde ei cedere monet. Secundo monet eum adorari. quia patres antiqui fuerunt eius. id est. seruierunt ei. Ibi. Exaltate dominum.

i Ubi laetare deo. Titulus Psalmus in confessione. Duplex est confessio. una laudis. alia criminis. Prima est perfectorum. Secunda peccatorum. et de utraque hic agitur. Et primo perfectis primum genus confessionis. id est. laudem indicat. Secundo intraturus. id est. incipientibus indicat secundum genus confessionis peccatorum. Ibi. Introite portas.

m Misericordiam et iudicium. Titulus Psalmus ipsi dauid. Psalmus iste attribuit ipsi dauid. id est. christo agens de misericordia et iudicio. monens bona appetere et mala renuere. Et primo de misericordia et iudicio proponit. Secundo exponit que sit via immaculata. Ibi. Perambulabam. Tercio dicit quod sit finis malorum. ibi. In matutino.

d Domine exaudi orationem meam. Titulus Oratio pauperis cum aueretur et in conspectu domini effuderit precem suam. Pauper iste christus est. qui propter nos pauper factus est in forma serui. cum diues esset apud deum. Qui etiam pauper est in membris. quos in se transfigurans in eorum persona hic orat. personam penitentis prope pristinum statum anxius et restitui petens assumens. Monet ergo psalmus omnes suam aduertere miseriam. et dei petere misericordiam. Et primo ponit captatio deprecatoria. Secundo flebilis narratio. Ibi.

Quia defecit. Tercio subdit certitudo ipse tradidi veniam. Ibi. Tu autem. Quarto pro certitudine venie. dicit quod de sua breuitate ad eternitatem transeat. ibi. Et respondit ei.

b Benedic anima mea domino. Titulus. Psalmus ipsi dauid. id est. christo. Post preces pauperis sequuntur preconiia gaudentis. Et primo propter sua beneficia a deo collata hortatur benedicere deum. Secundo per ea que antiquis contulit et posteris collaturus est. Ibi. Faciens misericordiam dominus et iudicium omnibus. Tercio per celestes et omnes alias creaturas monet benedicere deum. Ibi. Benedicite domino. Et loquitur propheta generaliter in persona cuiusque iusti animarum suam secundum viam superiorem ad benedicendum exhortantis.

b Benedic anima mea domino. Titulus psalmus dauid. Psalmus iste sicue precedens monet ad dei laudem. et docet benedicere deum per celum et terram et omnem ornatum eorum. Sed per hec visibilia mundi intelligere et contemplari possumus inuisibilia dei. Primo ergo monet deum benedicere per creaturas suas. Secundo dicit quomodo ecciam per mare secum li deus traducit portum vite. Ibi. Hoc mare. Tercio promittit se se cantaturus domino. Ibi. Cantabo domino.

c Confitemini domino. Titulus alleluia. Iste est primus viginti psalmorum in quibus magnalia dei et eius beneficia narrant. Quibus ideo premititur titulus alleluia. quod interpretatur laudate deum. Hic ergo psalmus monet ad laudem dei. Et primo ammonet seminem abrahe. id est. filios promissionis pertinentes ad hereditatem testamenti eterni. ut ipsum deum tanquam hereditatem eligant et gratis et non pro aliquo extra eum colant. et hoc faciant laudantes inuocantes. et annunciantes. nec in sua sed in eius gloria per fide bene operantes. sed gaudentes. charitate seruantes. Hic enim interioris intellectum exteriora prime partis huius psalmi verba resonant. Secundo ad paruulorum corda nutrienda et in fide roboranda proponit de fide patriarcharum et de promissione dei ut nos simus semen illorum. non solum ex iudeis. sed etiam ex gentibus. Ibi. Memore Tercio docet que subsidia temporalis vite prestitit de patribus et filiis eorum non solum carnalibus

super libro psalmozū

37

sed spiritualibz. vt nō his hereant s; ad bo
nūm eternū referant quod faciunt. si his
allecti iustificationes z legē dei requirūt.
ibi Cū essent numero breui. Quarto nar
rat quomodo factus est vt transiret de re
gno ad regnū. ibi. Et vocauit. Quinto nar
ratis breuiter his que in egypto gesta sūt
dicit quomodo firmavit populū suū sup
inimicos suos. ibi. Et auit. Sexto nar
ratis malis que de inuulit inimicis. z q; bo
bonis t;palibus israelitas fouit. subdit. vt
his adiuri legem dei grāt Ibi Et eduxit

Onfitemini dño. Titul^o Alleluia

c alleluia. Scdm Hieronymum:

vbicūq; duo alleluia prescribunt

psalmo. vnū ad finem prioris psalmi. z al
teruz ad sequentē pertinet. cui concordat
Cassiodor^o. Sed fm Augustinū vbi bis
ponitur alleluia ad eundē pñet psalmuz
z ad maiore sit laudis expressiōe sicut cū
domin^o dicit in euangelio Amen amen. B
sit ad exprimendū maiore rei certitudine

Donet aut iste psalmus ad geminam

cōfessionem. s. laudis z peccatoz. Et pri

mo hebreus in cui⁹ persona loquit pphē

ta. relicta patrū perfidia ad misericordiaz

dei cōuersus: suadet alijs ad candē mise

ricordiam cōueri. orans vt populo bene

placito societ. qui erat in aduentu xpi cō

gregand^o Secūdo peccata patrū qui in

egyptio peccauerūt cōmemorat. quos ta

men dñs liberauit. Ibi. Peccauim⁹. Ter

tio dicit peccata q post exituz fecerunt. ibi

Lito fecerūt Quarto alia peccata enume

rat. de quibz per phineē dicit placatū deū

ibi. Pro nihilo habuerūt. Quinto agit de

aqua traditiōis z de immolatiōe filio

rum. vnde vehemēt⁹ iratus est de⁹. z ta

men postea miser⁹. Ibi. Et irritauerunt

Sexto precat qd futuz videt. scilicet vt ec

clesia de omnibz gentibz congreget z lau

des eternas cantet. Ibi. Saluos fac do

mine.

Onfitemini dño. Titul^o Alleluia

c alleluia. Hic psalmus cōmendat

dei misericordiā docens qd sum⁹

per nos s; infirmi z mali. z qd per miseri

cordiam dei. s; boni z filij dei. vbi cōteri

tur hominis superbia z gloriā dei gĩa

que de quattuor temptatiōibz liberat que

inferius describunt. de quibz p nōs libe

rari nō valemus Et pmo monet redem

ptos ad confessiōe z laudē Secūdo po
nit pñam temptatiōem que est error. vbi
est z fames. id est. Desideriū curiosum. ibi
Errauerunt Tercio ponit secūdam tem
ptationē. que est difficultas vicendaz cō
cupiscētiāz. Ibi. Sedentes in tenebris.
Quarto ponit tertiā temptatiōe. que est
cediū benefaciendi. ibi. Dñe escam. zc.
Quinto ponit quatrā temptatiōe. que ē
tempestas seculi quatiēs eccliam. turbant
rectorem. Ibi. Qui descendūt. Sexto cō
mendat eccliam que inter ista per gratiaz
salua facta est. Ibi. Posuit flumina. Se
primo agit de hereticis: quibz destructis
erigit ecclia. ibi. Et pauci facti sunt

Aratum cor meū. Titul^o. Lanti

p cum psalmi ipi Dauid. id est xpo.

Hic agitur de xpi humilitate fm

hominē. z de eius altitudine fm diuinita

tem. Unde monemur vt xpm deū z homi

nem credam⁹. Et pmo christ⁹ deo patri

gratias agit. q; suscipies passiōe resurre

xit in gloria Secūdo dicit que sal⁹ sit fa

cta omni terre sup quaz est glia dñi. Ibi.

Ut liberet⁹.

Eus laudē meam. Titul^o. In fine

d psalm⁹ dauid. Hic esse ostēdit p

phetia de xpo z eius passiōe. per

hoc qd in actibz apostolorū Petrus dicit

de iuda quod hic legitur. episcopatu eius

accipiet alter. Donet ergo psalm⁹. In

de maliciā declinare z xpi humilitate imi

tari. Et introducitur xpus fm qd homo ad

patrē orans. increpādo indeos q reddūt

mala pro bonis Secūdo prophētat que

mali p sua ipietate recipiēt ibi. Cōstitue.

Tercio pcat vt resurrectōz cōsequat. z ini

mici dedec⁹. Ibi. Et tu dñe.

Tris dñs. Titul^o. Psalm⁹ Dauid.

d Patet vt supra. Psalm⁹ iste agit d

duabz naturis in xpo. s. de incarna

tione z omnipotēti diuinitate xpi. Et pri

mo refert prophēta verba patris de filio.

in quibz natura diuinitatis z humanitas

xpi simul exponitur. Secūdo pater aliq

ten⁹ indicat naturā diuinitatis. ibi. Tecuz

pncipiū. Tercio ppha agit de humilitate

xpi. ibi. Iurauit dñs

Onfitebor tibi dñe. Titulus Al

c leluia. Psalmus iste monet ad cō

fessionem laudis. Et primo popu

lus fidelis se dicit cōfiteri in cōgregatiōe

f;

Verbū abbreviatū

lustorum ubi est eterna laus Secūdo dicit fideles spiritali munere satiatos: pro mittens aduentū xpī. Ibi. Demoriam

Tertio eosdem redemptos asserit et nouum testamentū mansurū. Ibi. Redemprionem

Eatus vir. Titulus Allelūa reuerſionis Aggei et Zacharie. Hi duo prophete longe post David fuerūt qui de renouatione templi prophetauerūt. de qua tamē reedificatione materialī hic nō agitur. sed de spiritali quam ipsi in illa figurari intellexerūt. et pīsto spiritali magna hilaritate deū laudauerūt Ideo iste titulus nomina eorū cōtinet. non quia hūc psalmū cōscripserint. sed quia hūc spiritalē templi reparatiōem de qua hic agitur cū exultatione pūderūt. scz reuerſionē populi xpīani. que in reuerſione populi iudaici figurabatur. Et primo monet propheta qd faciat beatus vir. et qnta bona gratia dei mereat Secūdo agit de aduentu dñi. p quē homines beati sūt. ibi Exortū est Tertio hō impijs aduersa puenire asserit. ibi. Peccator videbit.

Audate pueri. Titulus Allelūa Psalms iste sicut superior monet ad laudē Et primo ppheta monet deuotos vt laudēt iugiter et vbiqz pdicent Secūdo ipse facit qd alios monet. ibi. qd sicut dñs

Aeternū israel. Titulus Allelūa. Hic laudatur deus et miraculū anti quis que erant figure futurorū in populo xpīano. Et primo dicit propheta que mira dedit deus hebreis in figura et xpīanis in spiritu. Secūdo interrogat quare hec facta sunt. Ibi. Quid est tibi. Tertio inania simulachra gentiū reprobant. et religiōem dei cōmendat Ibi. Simulacra gentium

Flecti quoniā. Titulus Allelūa. id est. laudate deū. Psalms iste est fideiū consolatio cōtra dolores seculi. in quo loquitur ppheta tanqz ouis que errauerit. humeris pī pastoris ad greges reportata. Et primo quasi de fouea peccatorū liberat et in petra constituit gratias agit quia exauditus est. et contra omnia pericula inuocasse se dicit. Secūdo iterū clamat. vt liberat ad reqem veniat. Ibi. Domine

Redidi propter qd locutus sum.

Titulus Allelūa. Voce laudis cōgrue pretitulat iste psalmus. quia in persona martyris. q confessione viguerit monet ad p̄fidendā xpī laudē. Et primo cōmemorat beneficia dei quorū p̄mū ponit xpī fidē fm fidei cōfessionē. qb adiungit passionis calicē. Secūdo pcludit martyris passionē sustineri propter fidei christi et ecclesie veritatē. quia scz est seruus xpī et fili ancille sue. i. ecclesie xpīane. Ibi. Domine quia

Audate dominū. Titulus Allelūa. id est. laudate deū. Psalms iste p sua breuitate partes nō recipit. ideo est omnium primus athomus. id est. sine diuisione. sed tamē omnes cōpendio sue locutionis superat Et est mira variatio contra tediū. salutaria dicere modo paucis modo late. Donet autē non solū iudeos s3 omnes gētes ad laudē. loquēs ī psona martyris

Onsitemini domino. Titulus Allelūa. Psalms iste est de pmo aduentu monēs ad laudē. Et primo fidelis populus peccatis solutus monet omnes dño cōfiteri. Et quia p dei misericordiam auditus est in tribulatione. homines dicit nō esse timendū. Secūdo in solo deo dicit esse fidendū. ibi. bonū est confidere. Tertio portas hierusalem sibi cupit aperiri. ibi. Aperite. Quarto frequentari atria dñi suadet de aduentu xpī gaudēs. ibi. Benedicite q venit

Eari immaculati. Titulus Allelūa aleph. Sicut dicit Augustinus. omnis moralis doctrina est suauis In qua hic psalmus eminet. et quasi sol plenius luminis meridiano calore seruēs. tot moralis dulcedine resplendet. Et vt Ambrosius ait p litteras hebrei alphabeti digestus est. vt sicut pueri in primis litteris vsū discēdi sumūt. ita et nos huiusmodi elementis vsū viuēdi vsqz ad maturitatem discam. Singulis autē litteris versus octoni subiungunt. ita vt ab vna littera octo versus incipiant In hoc autē psalmo tot sunt octonarij quot elementa apud hebreos. scz. xxiij. et singuli octonarij p omnes versus suos a singulis incipiūt elementis. quod in trāslatiōe seruari nō potuit. Per quod innuit q sunt hic elementa scole xpī.

super libro psalmoꝝ

28
 z omnimoda doctrina z pfecta ad beatitu-
 dinem. Cuius doctrine partes congruis in-
 terpretationibus nominum elementorum designant
 vt Augustinus asserit. Et teste Cassiodoro
 ipse octonarius in singulis distinctionibus
 innuit. q. vnaqueq. ps. perfecta est z suffi-
 cit. vt si quis ea seruet in vita septē dierum
 pueniat ad octauā resurrectionis. v. circū-
 cisionem cordis habeat. quā octonarius
 significat. Huius ergo totius psalmi titulus
 est Alleluia. i. laus dei. quia in eo vere de-
 us laudatur. Sed pmi octonarii specia-
 lis titulus est Aleph. que est pma littera. et
 interpretatur doctrina. in quo significat
 sequētes versus plenos esse doctrine. Et
 quia iste octonarius est quasi prologus toti
 us psalmi. breuiter tangēs que in sequen-
 tibus octonariis continentur. ideo ei congrue
 prescribitur aleph. id est. doctrina. qd est
 cōtinue toti psalmo doctrina redolenti.
 Huius ergo psalmi tot sunt ptes quot sunt
 littere. z in hac pma parte loquitur chorus
 sanctorum totus a pmo iusto vsq. ad vltim.
 docens q. cū diuersi diuersa querāt qbus
 sint beati. hic vera via oñdis. q. ad beatitu-
 dinem puenit

In quo corrigat beth. In pma lra
 i viam beatitudinis exposuit. i. qua
 pccat se custodiri. In hac tempus
 cōuersionis aperit. in quo potissime a cō-
 fusione fluit etatis. ad deū q. pueri de-
 bet. Unde pgrue huic octonario pmitit
 littera beth. que interpretat cōfusio. quia
 hic ostēdit hominem a confusione. i. a lapsu
 peccatorum liberari p obseruantia pceptorum.
 Ipse em̄ quasi cōfusus ē errore z lascinia
 fluit etatis. i. iuuenis sobria mēte deside-
 rat quomodo viā corrigat. quō erubescē-
 da deponat z plenā libertatis viam assu-
 mat dicens. In quo corrigat adolescenti-
 or viam suam. id est. p. p. peccati cōsue-
 tudinem

Retribue seruo tuo Simel In hac
 r tertia littera humanā indigentiam
 ostēdit. z gratia dei p. ea pōscit
 Simel em̄ interpretat retributio. Nec au-
 tem cōtra multiplicē indigentia: multipli-
 citer gratia tribui petit. Dixit supra In
 quo corrigat. zc. deinde subiungit. In cu-
 stodiedo sermones tuos. Nūc vt id faciat
 petit auxilium

Adhesit Delech. In hac q̄ta litte-
 ra dicit se corporali necessitate pstri-
 ctum. Delech em̄ interpretatur ti-
 mor. z etiā natiuitas. Timet ergo ex cor-
 ruptibili corpore qd a natiuitate z a radi-
 ce pmi parentis aggrauat aiam. relabi ad
 priore peccati vitā. Nec vero ostēditur q.
 lex fidei timentē relabi cōfortat z ad omnia
 ei sufficit. Ipse ergo timentē ait. Adhesit scz
 p. p. sensum Anima mea paumēto. id est.
 corpi vel terrenis. que sunt calcāda velut
 paumētū. s. Tu dñe viuifica me. vt in ce-
 lo sit mens mea z nō adhereat terre

Egē pone. De In hac q̄ta litte-
 ra pccatur ppo veniēte sibi q. vete-
 rem tenuit nouā legem constitui.
 Et quia p ea verā esse z vere viuere habet
 Ideo huic octonario cōgrue pemititur
 littera De que interpretat esse vel viuere
 quod vere non habetur nisi in xpo z in ei⁹
 lege.

T veniat Uau. In hac sexta litte-
 ra pccatur vt saluator veniat. q. ē
 misericordia peccatorum z vita fide-
 litum. vt inimicos cōfundat z in lege pro-
 ficiat. id est. suos pficere faciat. z q. digne
 petentibus sp. p. s. adest xps. ideo hic pmit-
 titur littera Uau. que interpretat ipse vt
 ille. i. saluator xps q. adhuc loquētibz nob
 dicit ego assum

Emor esto Zay. In hac septima
 m littera agit de spe pmissionū dei.
 que facit omnia pacifice tolerari.
 Et quia spes est nō de presentibus s. de fu-
 turis. ideo cōgrue hic ptitulatur lra Zay
 que interpretat huc. vt duc te. quia h. agit
 de spe que ad futura tendit. Quasi dicat.
 Huc tēde. huc dirige iter tuū. quo vocat
 te verbū dei. ad celestē z eternā gloriā.
 Festinās ergo illuc igredi dicit. Demor
 esto verbi tui. i. cito da qd pmissisti. in quo
 mihi spem dedisti

Oritio mea Beth. In hac octaua
 p littera facit dñi videre optat. ideo
 pmitit littera Beth. q. interpretat
 pauor. z intelligit nō pauor recipiēdi. sed
 sollicitudo acq̄rendi illud bonū qd sperat
 Oritatē fecisti Therb. In hac no-
 b littera grās agit deo de humi-
 liatōe z patientia sua. Et q. hūilem
 patiam habere tollit tristitia z pstat in tri-
 bulatiōibz iocū ditatē. ideo hic bñ p̄scribit
 f 3

Verbū abbreviatū

littera thebit. que interpretat bonum vel exclusio. quia hic de patientia agit q̄ excludit tristitiam et facit bonum et letitiam in adversis de qua dicit Bonitatem fecisti. id est. iocunda suavitatem. Tu servo tuo. qui prius serviebat timore pene. nunc amore iusticie.

Anus tue. Job. In hac decima littera petit sibi dari intellectum dei mandatorum ut vera vita fruatur. quia quia nemo habere valet nisi peccata confiteatur. quod maxime fit in adversis. ideo prescribitur littera Job. que interpretat confessio vel desolatio. Littera enim confitetur q̄ in adversis desolatur. quia in prosperis animus sit elatior.

Efecit. Laph. In hac undecima littera peregrinus huius mundi adventum domini nimis desiderat. Et quia in hac expectatione lassatus est ex desiderio dilatione. ideo permittitur littera Laph. que interpretat incurvarum. quia fessus longa malicia cupit dissolui. Unde dicit animam suam desecisse. id est. lassatam fuisse expectando et tendendo in salutem suam.

Aeternus domine. Lamech. In hac duodecima littera preteritum dei et futura describit. dicens temporalia finire: sed non mandata dei. Et quia hec mandata diligenter intelligenda et indaganda sunt. ideo hic bene permittitur littera lamech. que interpretat cor. vel servum. vel cor servitutis. quia hec mandata corde fidelis et humilis et sollicitus serviente observanda sunt.

Utomodo dilexi. Den. In hac tria littera loquitur vir iustus qui in meditatione legis et evangelii profecit. dicens se super seniores intellexisse. et ideo scripturas esse sibi dulces super mel. Et quia hoc est ei per charitatem. ideo hic bene permittitur littera Den. que interpretat viscera vel ex ipso. quia hic agit de charitate que est ex ipsis visceribus vel medullis spiritualibus. per quos intelligitur multiplex dilectio dei scilicet et proximi quam lex dei precipit. et in qua consistit plena observantia divinatorum mandatorum.

Uterna pedibus. Num. In hac decima quarta littera. que supra mandata intellexisse et servasse dixit lumen verbi. id est. christi. pedibus suis. id est. affectionibus mentis irradiare gaudet. ex desiderio retributionem petens. et animam de humilitate

commendans. Hic enim agitur de humilitate. quia in initium boni et perfectionem christo attribuit. Ideo hic permittitur littera Num. que interpretat unicus vel pascua eorum. id est. christus qui est singularis adiutor et pascua animarum. de quo tanquam de unigenito dei per bonum et eterni luminis claritate hic agit. Ipse enim est lucerna lumen et verbum.

Rignos odio habui. Samech. In hac xv. littera agit de odio iniquorum qui legi dei adversantur. Et quia diligens cautela habenda est in odio iniquorum et amore diligendorum. ideo hic permittitur littera Samech. que interpretat audit firmamentum. quia nemo habet firmamentum dilectionis que non audit intus spiritualiter auribus mentis quid et quomodo diligere debeat. Ideo mysterium notat esse quod dicitur est. qui lectorum ad auditum vocat. Quasi dicat. Attente audiendum est. Iniquos odio habui. Ut intelligatur odiendum non quia homines sed quia iniqui. quod indicatur cum subditur. Et legem tuam dilexi. Ac si diceret. Non naturam odium in hominibus iniquis sed maliciam quam pravitati sunt legi tue quas dilexi.

Eci iudicium. Ain. In hac xvi. littera que supra dixit se odio habere iniquos. hic petit adventum christi. quia tempus est superbos destrui. Et quia tunc vigilandum est sagaciter agendum contra fidei christiana adversarios. ideo hic permittitur littera Ain. que interpretat oculum vel fons. quia oculum fons boni vel male prouidet. et fons et origo boni et male actionis vite vel mortis.

Frabilia. Phe. In hac xvii. littera dicit se os aperuisse et attraxisse spiritum ut ei audiret orationem et plorasset quia non est a iudeis lex custodita. Unde hic bene permittitur littera Phe. que interpretat erravit. quia hic dolet his qui a via veritatis errando calumniant legem. quibus proponit quod servat legem testimonium et quale intellectum habet in ea. Sicut autem in trenis Hieremias sub hac littera lacrimabiliter excidium sue gentis plorabat. sic dolet hic david erroris populi. sed non desperat quia expectat adventum christi. cuius precantiam optat dicens Faciem tuam illumina. etc.

Utes domine. Sade. In hac xviii. littera iudicia dei laudat et eloquia ignita venerat. petens intellectus verum

Verbū abbreviatū

a De leuani. Titulus vt s. Quatuor gradus est inter quoslibet angustias constant de dño psumere donec miser exaudiat. Et pmo vox est tribulatoz ad deū respicientiū. nō ad alia patrocina. Secūdo precatur misericordiam cōtra insultatē. Ibi. Misere nostri. Et hic attende pgressum ascendētis Qui enim prius ad montes. id est. ad scđos dei nūc ad ipm deū. quod maius est oculos leuat. scz fidei et charitatis. Hic etiā attēde. quia cū multi hoc dicāt. nō tamē pluralitē sed singulariter quasi vnus homo loquitur. dicens. Ad te leuani. et hoc ppter fidei et caritatis vnitatē. qua xpo vnumur. vt cū ipso qsi vnus christus sumus. Omnes ergo in xpo sumus vnus homo.

n Iste quia dñs. Titulus vt patet sup. Quinque gradus est vt liberati a periculis nō sibi sed dño tribuāt. Et attēde q aliqui vnū. aliqui inducunt plures. qz vna tñ est ecclia que in omnibz mēbris est vnitās. p quā multi quasi vnus hō sunt. Tantū ergo hoc fideles exultantes qz euaserūt. omniū tamē simul est vnus cantus. Et primo sancti martyres seu alij fideles memores quāta euaserūt. soli misericordie ascribūt. Secūdo qz sunt liberati gratias agūt. Ibi. Benedic.

q Ubi cōfidit. Titulus vt supra. Sextus gradus est cōfidentia fidelissimū xpianū solidissimis montibz cōparata quā habet in dño. ne zele felices in hoc seculo. vt eos imitet. Hic nāqz psalmus docet nō intēdere in prosperatē in hō seculo. de qua pspēritate supbia euenit. scz monet pfidere in dño. qz humiles sperantes in se stabiles facit. Et primo asserit nō posse moueri cū qz pidentia in dei virtute ponit. Secūdo precatur vt bonis prosperitas et malis vindicta eueniat. Ibi. Bñ fac dñe.

i A cōuertendo. Titulus vt supra. Septimus iste gradus p xpm vctūz reuersione fideliz de captiuitate vicioz qsi de babilonia pphērat. Et loquitur pphērali certitudine de illa reuersione velut pterita. cū tñ adhuc esset futura. p qz reuersione a captiuitate spūali iā p solatio est et seminatio in opibz bonis vt plū meta tur. In psona ergo eorū qz redempti sunt sanguine xpi quasi redeuntū de babilonia

nia cantat pphēta. et monet ad gaudium p spūali liberatione. Et primo ostēdit magnitudinē facti cū magnitudine gaudiij. Secūdo pcat puerionē a captiuitate ad huc futura. Ibi. Cōuertere dñe.

n Iste dñs. Titulus. Cantici gradus salomonis. Iste est octauus gradus vbi agit de edificatōe domus dei. id est. eccie p vez salomonē facta. id est. p xpm qz est verus pacificus. cui rei figura fuit salomon qz templū edificauit. vñ vltra cōmunē titulū hōz psalmoz qz est canticum gradus. hic pter solitū addit salomonis. quia ipse edificauit templū in figura xpi veri pacifici qui edificauit ecciam. et ne h acciperes illū Salomonē. idco ait psalmus. Nisi dominus edificauerit domum. Quasi diceret qz nō in illo scit nec i quis alio homine spes ponēda est sed in deo. qz ille salomon cecidit qz templū edificauit. et vsqz adeo amore mulierū illa queat fuit vt ydoloz a mulieribz sacrificare cogeret. Est ergo hic canticū gradus salomonis. id est. leticia de ascēsu. id est. edificatione et puectu templi salomonis. nō illi materialis sed spūalis. id est. ecclesie. quā xpus verus salomon edificauit. Et primo docet quomodo ascendentes se hñe debeāt scz vt discant qz spūalis edificatio et custodia nō nisi in deo est. et exaltatio in futuro. nō est nisi post humilitationē. Secūdo dicit que sit hereditas et quō collecta. ibi. Ecce hereditas.

b Eati omēs. Hōnis gradus est. vt caste timeatur ille pacificus qz solus edificat custodit et exultat. Et primo bona timētis enumerat. Secūdo eadem bona optat et bñdictioez postulat. ibi. Bñdicat tibi.

s Epe expugnauerūt. Decimus gradus est vt qz caste deū timeat. p eo oia patiēter ferat. qd nūc expedit ecclesie inter malos qz ipa ab abel tolerauit. iō h monet ad paciam. Et pmo oñdēs quid a mal' tulerit. p solat i firmos. Secūdo agit de reprobatoe pscāntiū. ibi. Dñs iust.

d E profundis. Undecimus gradus est penitētiā supplicatō. Qui bene post predictos gradus ponitur quia nec timens deū nec oia patient' ferēs dignū se penit' sentit xpo. quia in corpore nullus sine pctō est. idco monet ad pñias

super libro psalmodii

Et primo penitens benivolentia captat a sua persona misera et a iudicis misericordia. unde sperat magna. Secundo ponitur leta conclusio cuius certitudine venie. ibi Speret israel.

Domine non est exaltatum Duodecimus gradus est humilitas perfecta quam hic intus et extra se habere ostendit Et primo proponens se humile: penam indicat non humili. Secundo suo exemplo ad spem monet. ibi. Speret israel.

Memento domine David. In hoc tredecimo gradu iam humilis et mansuetus satagit de edificatio spiritualis domus dei. sicut et david fecit quod domum deo edificare voluit Et primo ostendens vocum edificandi domum. precatur ut impleat Secundo ostendit domum edificatam et ubi et precatur ut exaltet. ibi. Ecce audiimus Tercio dicit promissiones dei factas edificare syon. Ibi. Iuravit dominus. Et loquitur david in sua vel in totius christi persona de edificatione syon. eccie

Ecce quod bonum. Gradus decimus quartus est charitas proximi que facit fratres habitare in unum. et est hic psalmus athomus. id est. sine divisione. ubi charitas commendat que mentium divisionem non admittit. Hic ergo iustus de charitativa fratrum cohabitatio exultat

Ecce nunc. Gradus quindecimus est charitas dei de qua hic agit sicut supra de charitate primi Et primo monet fideles benedicere deum. Secundo operat eos benedicere a deo. ibi. Benedicite Et nota quod supra hortatur plures benedicere uni. hic vero unum precatur benedicere dicentes singulariter. Benedicite te. quia et si plures sint. tamen in unum sunt. et sic unitati convenit benedictio. que est iusti ascendantis supna remuneratio

Audate nomen domini. Titulus Alleluia. Post gradus qui ducunt ad eternitatem congrue ponitur alleluia ut ecclesia deum laudet. cui tale munus paratum est Et primo monet propheta deum laudare propter eius potentiam enumerans eius magnalia. Secundo idolorum cultores redarguit. Ibi. Symulachra. Tercio omnes ordines monet ad laudem deo celebrandam. ibi. Domus israel

Confitemini domino. Titulus Alleluia. Psalmus iste dei laudem continet. maxime tamen eius misericordiam commendat Et primo magnificentiam et totius orbis conditionem exponit. Secundo dicit que in egypto et gente indeorum deus in figura futurorum fecerit Ibi Qui percussit. Tercio agit de christianis exponens beneficia eis data. Ibi. Et dedit terram

Uper flumina. Psalmus est David propheta habet propter hieremiam. id est. lamentationem Hieremie. quia agit de captivitate iudeorum quam deservit hieremias in figura nostri qui spiritualiter captivi tenemur. Hic enim in ista babilonia id est. in confusione huius seculi non ut cines habitamus sed captivi tenemur. Donec ergo psalmus iste non conformari huic babilonie. sed in superna hierusalem suspirare

Primo ergo propheta in persona captivi desiderio patrie lamentantis. captivos sua mala flere nec inter mala obliuisci hierusalem inducit Secundo contra hostes ad deum se convertit convertendum esse ostendit. Ibi. Demor esto. ubi orat pro eorum punitione que edificationi hierusalem aduersant.

Confitebor tibi. Titulus Psalmus ipsi David. id est. tempore. Captivi qui supra fleuerat sedes super flumina babilonis. iam quasi reedificata hierusalem et quasi facti concivis ipsi exultans christum laudat. Et primo beneficia sibi data commendat Secundo quomodo hec ad omnes dilatentur optando indicat. Ibi. Confiteantur

Domine probasti. Titulus In fine psalmus david. Iste psalmus profunditate mysteriorum plenus est. unum et obscurissimum est. loquitur autem hoc tempus tamquam unum corpus ex ipso et ecclesia. quicquid ergo loquitur ex persona suscepte carnis. hoc et ad caput pertinet. quod iam ascendit in celum et ad membra que adhuc peregrinantur in terra Quantum igitur ad membra loquitur in persona superioris captivi. qui iam spe in hierusalem restructurus. memor discessionis sue in qua deum latere non potuit. deliberat ab eo non esse fugiendum. sed ad eum per eum ab irato ad placatum perfugiendum. et hoc dicit ex persona totius humane nature revertens ad deum. tamquam ex voce patris filii de longinqua regione redeuntis ad patrem

Verbū abbreviatū

Primo ergo agit de noticia dei. que cō
prehēdit omnia opera reuertētis. que qua
si cogit eū qui latere non potest reuerti ad
deū. Secundo dicit nō esse a deo fugien
dum sed ad ipm. Ibi. Quo ibo. Tercio
docet quāta sit exultatio reuertēti ad eū.
Ibi. Confitebor. Quarto aperit quo
modo ei mali nō noceant. Ibi. Si occi
deris peccatores

Ripe me domine. Titulus In fi
nem psalmus David. Psalms iste
dirigens nos in finē. id est. in chri
stum. est David qui loquit in persona ec
clesie inter malos laborantis et contra ma
la seculi ad deū clamantis. Et primo p
ponit qui hostes que mala mouent. oppo
nens eis preces. Secundo dicit quod au
xilium habeat contra mala. Ibi. Dixi do
mino. Tercio aperit q̄ sint mala inimico
rum. ibi. Caput. 22.

Domine clamaui. Titulus psalmus
David. Christus per totū hūc psal
mum loquit sine in sua sine i per
sona membrorum. Et pmo in persona hoīs
peccatis circumuēti et implicati orat vt
audiatur subdēs a quibus maxime vult
liberari. Secundo dicit q̄ a iusto cor
rectus. spernet falsos laudatores. ibi. Cor
ripiet me

Oce mea. Titulus Intellectus da
uid cū esset in spelunca. oratio. Nō
ait cū esset David in spelunca ad lit
teram manifestū est. Ipse enim saulē fu
giens in spelunca latuit. de quo tamen nō
hic agitur. sed de significato. David enim
significat xpm. spelunca vero carnē. vel se
culum vel sepulcrum. David in spelunca
christus cū membris est in seculo. vel in car
ne vel in sepulcro. Ideo hic est intellectus
dauid. id est. totus christi quē tūc habuit.
et hīc oratio. Et pmo ponitur oratio
contra mala. Secundo agit de fine malo
rum. Ibi. Clamaui

Domine exaudi. Titulus psalmus da
uid quādo persequēbat eū filiū su
us Absalon. Historia que hic tā
gitur nota est. de qua tamē hic non agitur
sed de signato. David ergo xpm signifi
cat et corpus ei. Absalon vero iudam vel
persecutores vel prauos mores. Sicut er
go Absalon dauid. sic iudas persecutor est
xpm. et falsi fratres persequunt corpus eius.

scilicet ecclesiam. vel ipsi illiciti mores aut car
nis desideria vñ quēq̄ fidelē. Et ad hec
potest applicari psalmus. cū intentio est
monere ad pñiam. Et primo per exordi
um capiat dei beniuolentiam. Secundo
narrat mala sua. et qd cōtra egerit. ibi. Nō
persecutus. Tercio ponit deprecatio cau
sis firmata. ibi. Velociter exaudi. Quar
to ponit lera conclusio. ibi. Spiritus tuus.
Vñ in hoc psalmo sicut et in alijs psalmis
penitentialibus talis est forma. q̄ a lachry
mis incipit. et in gaudio finis est. ne de ve
nia q̄s desperet.

Enedictus dñs. Titulus psalmus da
uid ad goliā. Psalmus iste ē dauid
p̄bete q̄ hic loquit in sua vel in to
tius xpi psona. habet ad goliā. id est cōtra
goliā figurālē et spūalem. scilicet contra dyabolū.
q̄a hic agit dauid de sua figurālē et mysti
ca xpi victoria. p̄ ea gratias agens. Et p
mo agit de victoria. scilicet q̄ dauid vicit Bo
liam. spiritualiter ipse cū alijs sanctis dy
bolū. que victoria tota inde cōdicitur. q̄a
christus de eius semine venit vincere super
biam mūdi et dyabolū vnde aduētū eius p
catur. Secundo se p̄mittit xpo victori
cantare. et per eū precat liberari ab hoīb
malis. q̄ beatitudine putant in terrenis.
ibi. De canticū

Exultabo te. Titulus Laudatio ipsi
dauid. Hic psalmus breuiter conti
net quē in diuinis scripturis ad lau
dem dei late diffundunt. in quo nouē mo
di laudis distinguuntur ex q̄b̄ omnis laus
dei sumit. vt infra dicitur. Ad hūc au
tem psalmi preconiā sequētes psalmi per
tinent. qui cū isto septē sunt. vt eū septem
psalmi penitētie. ita et septē psalmi sūt lau
dis In q̄b̄ sufficiēter deus docuit q̄mo
do velit laudari ne q̄s in eius laude erra
re possit. Est ergo sensus tituli. hec lau
datio sit ipsi David. id est. christo. qui de se
mine dauid natus est. Et primo p̄mittit
propheta generalit̄ laudē. Secundo om
nem laudē dei nouē modis p̄ficiendā esse
ostendit. ibi. Generatio. Tercio eadē ex
plicat latē. ibi. Discreat. Nouē eū sūt
modi laudis. scilicet opatio. potētia. magnificē
tia. sanctitas. mirabilia. virtus. terribilium.
magnitudo. memoria. iusticia. q̄ hic expli
cant. prius breuiter. postea latē. et ex his q̄si
ex seminib̄ omnis laus trahit

(41)

super libro psalmoꝝ

Auda anima mea. Titulus alleluia. Vox ista est quasi musica salutaris. armonia celestis. laudem dei exprimens et ad eam ammonens. Et primo propheta: sibi quasi omnibus loquens consulit laudare. ne in vanis ocietur. et quasi acquiescens consilio asserit se laudare. ibi ubi poterit plene. Secundo alios monet non sperare in homine. Ibi. Nolite confidere. Tertio docet omnem spem in omnipotenti deo ponendam esse. Ibi. Beatus cui?

Audate dominum quoniam bonus. Titulus Alleluia. Hic agit propheta de laude dei. monens laudare colligentem israel. id est. congregantem ecclesiam. Et primo ostendit quos colligat et quomodo. Secundo post predicta quasi adhuc heretes et dubios increpat. ostendens unde possunt laudare deum. ibi. Precinuite. Ubi docet quod per beatitudinem confessionis debet precedere vox laudis.

Auda hierusalem dominum. Titulus Aggei et Zacharie alleluia. Hic est alleluia. id est. laus dei. Laus. scilicet. Aggei et zacharie. id est. de reparatione hierusalem celestis. quam illi prophete predixerunt. et pro ea deum laudauerunt sub figura. Et facit psalmus iste in nobis amorem future hierusalem. quam multipliciter commendat. Et primo dicit bona future hierusalem. et pro eodem capit hierusalem et syon. propter interpretationem convenientem. Hierusalem enim interpretatur pacis visio. Syon vero contemplatio. Secundo dicit que bona hic dant sanctis. ibi. Qui emittit.

Audate dominum de celis. Titulus alleluia aggei et zacharie. Huius tituli sensus patet ut supra.

Hic autem psalmus per paucorum commemorationem universam creaturam monet laudare deum. Et primo ad laudes hortatur celestia. Secundo terrena. Ibi. Laudate dominum de terra. omnia enim laudant deum. vel in se vel in alijs. Sunt quedam que habent spiritum laudandi deum. et laudant in illo affectu quo illis placet deus. Queda vero non habent intellectum. sed quia ipsa bona sunt. per se quidem non laudant. sed ab ipsis per attendentes ea laudat deus. et ita quodammodo laudant. quia de illis na-

scitur in nobis laus dei.

Ante domino canescum novum Titulus Alleluia. Post omnes creaturas quas prius monuit laudare deum eo quod opera eius sunt. Hic specialius israel inuitat ad novum canticum pro novitate sibi facta. que est mirabilior dei operatio. Hec est sanctificatio israel. id est. ecclesie catholice. nova scilicet redemptio et nova promissio eternitatis. pro qua debetur novum canticum laudis. Primo ergo multis modis monet laudare deum qui benivolus est et beneficus. Secundo agit de gaudijs sanctorum et potestate. ibi. Exultabunt sancti. Et ne putetur hanc potestatem scilicet iudicandi solis esse apostolis. in fine addit. Gloria hec est omnibus sanctis eius. scilicet omnibus perfectis qui pro christo terrenam omnia reliquerunt.

Audate dominum in sanctis eius. Titulus Alleluia. Psalmus iste est tertius eorum qui est sine divisi- one. ideo a thomus dicitur. in quo intendit ut laudetur deus. quia congregavit sanctos. et deposita mortali fragilitate sue imaginis restituit. et iam conformes glorie sue. in beatitudine locavit. Qui glorificati sine fine laudabunt. et in hoc tanquam in culmine divine laudis omnis psalmodia perducitur. Quomodo autem plene laudare debeant per similitudines mysticas ostenditur. Hec enim instrumenta musica que hic numerantur ad hymnos nuptiales pertinent. sed per similitudines spirituales non per proprietates corporales referuntur ad laudem in sanctis dei. Unde bene in fine concludit. Omnis spiritus laudet dominum quia spiritualiter deus laudandus est. Qui sit laus et gloria in secula seculorum. Amen.

Explicit verbum abbreviatum super libro psalmoꝝ a domino Petro de aillia cameracensi episcopo.

Deuota meditatio super psalmū

Incipit deuota meditatio dñi petri epi
scopi cameracensis sup psalmū In te do
mine speravi. non confundar in eternum:
i iusticia tua libera me. Inclina ad me au
rem tuam. accelera. 22.

Erret me do/

mine deus me. terret me
vita mea. tret z mors mea
Terret vita mea. quia in
fructuosa z sterilis. Ter
ret mors. quia dolorosa z

horribilis. Terret pñens vita quia vacua
bonis. Terret mors futura. qz plena ma
lis. Deu me miserū. terribilis est pñs vita
terribilior mors trāsitoria. terribilissima
mors eterna. Ideo qz vincere erubescō: et
nō pertimesco. Et dū tedit aīam meā vite
mee. amplē tedit z piget mori mee. Quid
ergo. Nunqd ideo desperabo. Absit. Sz
dicā cū psalmista Dauid. In te dñe spe
raui. nō confundar in eternū. Conuenit ti
mori spem iungere. Cōgruit ergo timori
terrore qz meo psalm. iste. cui? titul? est In
finē psalm. Dauid. petra. O me felicem.
o ter qz quaterqz beatū. si in fine diez meo
rum cū sancto Dauid hunc psalmū cāta
re valeā pro extasi. hoc est pro pauore ma
lor meoz. vt sic mala mea patia qz de bo
na dei misericordia nō diffidā. Sed sic af
fit humana turbatio vt nō absit diuina cō
solatio. Qz de malis meis pauēs timeaz
hoc meū est. sed qz bona sperē donū dei est

Utinam ergo extaticū terrore. utinam
terrificū timore timidūqz pauore meum.
spes modesta comitet z temperet. vt sic di
cere audeā. In te dñe speravi. z bene in te
nō in me. nō in mea sed in tua pñte spera
ui. quippe quia maledicē est qui cōfidit in
homie. Quia pñsus est qz spem ponit i hu
mana potētia seu pñte. ideo quia in te et
tua diuina virtute speravi. nō confundar
nisi quia eterna cōfusione nō patiar. Est
em tempalis quedā cōfusio que valde p
dest. illa videlicet pñtatio animi cōside
rantis peccata sua. z ex cōsideratōe horren
tis. z ex horrore erubescētis. z ex erubescē
tia corrigētis. Hac igitur cupio desidero
qz cōfundī. vt ab eterna cōfusione valeaz
liberari. ideo qz suppliciter deprecor. In iu

sticia tua libera me. Ne ve z itez ve mihi
dñe. quia nō in mea sed in tua iusticia po
tes me liberare. quia meā nō inuenis nisi
supbam z falsam. z illi simile dñe dñe igno
rantes dei iusticiā z suā volētes pñstare
iusticie dei nō sunt subiecti. Si g attēdis
ad iusticiā meā damnes me. ideo iusticia
mea nō liberat. Nā iusticia hominis est q
suis viribz putat se iustificari. nō credens
gratis saluari. Absit a me dñe absit a me
hec iusticia obsecro. ben verū iusticia se
uissima cōtra te ferēs arma. Sit sit in me
potē illa humilis pñssio. gratia dei sū id
quod sum. Quare gratia. Quia grat. da
ta. Quare gratia data. Quia merita mea
nō pñcesserunt sed bñficia tua pñenerunt.
Nec inuenit in me gratia tua merita bea
torū que coronet. sed demerita malozum
que dānet. In hac ergo iusticia tua. i hac
hac gratia mihi gratis data. libera me. qz
hec sola liberat dñi iustificat impiū a sua
impietate. z iniustū a sua iniquitate puer
nit. Sed quia spes que differt affligit ani
mū. nō satis puto dictū esse. in iusticia tua
libera me. nisi itez festinē subūciā. Inclī
na aurē tuam mihi. accelera vt eruas me.
Habeas dñe aurē iusticie. habes z aurem
misericordie. de qz vir iustus ait. Verba
mea auribz. 22. Ego vero pctōr indignus
petere nō pñsumo vt inclines mihi aurē in
sticle tue. qz illa est de qua dñe. Scimus qz
peccatores dñe nō audit. sed instāter suppli
co z suppliciter oro. vt inclines mihi aurē
misericordie tue. qz illa est qz peccatores nō
solū audit sed exaudit. Ideo tibi cātat ec
clesia. peccatores te rogamus audi nos.
Inclina ergo aurē misericordie tue mihi
misero peccatori. quā aliqñ peccatores re
demptōe sic inclinasti. vt filiū tuū vnige
nitum in carnē mitteres z in mortē dāres
O quāta fuit misericordie inclinatio hec
tāta diuie sublimitatis hūiliatō. In hac
ergo magna misericordia tua. Accelera vt
eruas me. a magna miseria mea. Vt eru
as me nō solū a miseria culpe. sed a miseria
pene. vt nō solū a peccatis. sed a penis qz
p his merear eripias. Et iō accelera quia
magna esset pena mea tarditas tua. Nam
qd intardū est z longū in ocul tuis. breue
est z momētaneū. qz mille anni aī oculos
tuos qñ dies besterna qz pñterit. Jā pō at
tendere. iam attēde meditari liber. qz sum

42

in te Domine speravi

tendat et quantum gradatim ascendit humilis oratio. Prius enim petit ut liberes et a malis eruas. deinde ut a malis ereptum salues et in bonis pegas. Esto mihi inquit i deum protectorem et in domum refugium ut saluum me facias. O deus esto mihi in deum. O protector esto mihi in protectorem. hoc est. protege ut decet te. protege me seruum tuum ut decet te deum meum. Esto mihi protector pius tu qui es omnipotens deus. Et ideo Esto mihi in domum refugium. quia ad te omnipotentem refugio. in te manere cupiens. ego impotens. qui periclitans in me subsistere non valeo. O domum refugium. sunt qui fugiunt a te cum tamen te effugere non possunt. sed quocumque diuerant deum iratum inueniunt ut scriptum est. Quo ibo a spiritu tuo. et quo a facie tua fugiam. Tibi ergo nihil restat nisi ad te confugere. cuius oculis nihil potest latere. Sit itaque mihi domum refugium ut in te saluum facias me. nam in te solus possum quietari. in te solus possum saluari. et inquietum est cor meum donec quiescam in te. ideo autem te et non alium quero. ideo ad te et non ad alium fugio. ideo in te non in alium manere et habere cupio. Quia tu et non alius es fortitudo mea et refugium meum. Et ideo. Propter nomen tuum deduces me et enutries me. O fortitudo mea. O refugium meum iam spes mea crederet in te non in me. Quia propter nomen tuum non propter meritum meum. et ut nomen tuum glorificetur deduces me. et dux meus eris ne aberrem a te et enutries me. ac velut nutrit mihi eris ut reficiam a te et in te. Tu es enim panis qui angelos pascis. tu es qui nos pascis angelorum pascere et nutrire permittis. sed ut hoc facere possis materna misericordia materis et nutricis more. nobis paruulum lac non escam infundis. Solet enim mater paruulum nutriendum escam quam madducare non est idoneum per carnem traicere. ut inde lac posset infundere paruulo. Sic tu domine te ipsum qui es panis angelorum ut lac nobis faceres. carne induratus venisti ad nos. ut grandi cibo angelorum in lac conuerteremur paruuli. ac tandem eodem reficiamur validi. O uti nam hoc modo enutrias me qui velut paruulus humiliter peto reficiam te. Facies domine facies hoc oino. si tamen humiliter petendo pie perseuerauero. et ideo iam quammodo spes securus affirmare audeo. Educes me de laqueo quem absconderunt mihi. quo

nam tu es protector meus. O domine deus quia tu es vere protector meus. ideo de tua protectione confisus in te non in me spero quod deduces me de multiplici laqueo quem absconderunt mihi varii aduersarii mei. mundus videlicet caro atque dyabolus. Neque mihi magni aduersarii sunt. et qui mihi multiplicem laqueum absconderunt. Est enim laqueus gula. luxurie. auaricie. superbie. inuidie. ire. et laqueus accidie. et ut breuiter dicam. et ubique et vndique laqueus. laqueus a dextris. laqueus a sinistris. A dextris laqueus per speritatis. a sinistris laqueus aduersitatis. Vnde et inde plures illaqueati cadunt. Cadunt inquit a lateribus tuo mille. et a dextris tuis decem milia. Neque heu deus a tam multiplici tamque periculoso insidiarum laqueo me poteris liberare nisi tu domine. qui doces me ut audeam dicere tibi. Educes me de laqueo quem absconderunt mihi. O protector meus da ut te protegente cum illaqueatus non cadam. sed cum liberatus dicam. laqueus contritus est et nos liberati sumus. Quia vero tu solus es liberator meus. tu solus protector meus. ideo in manus tuas commendo spiritum meum. Placet domine. et merito delectat me in huius verbi consideratione immorari diuinitas ac deuotius meditari. Dignum quippe est hoc vocale verbum quod in cruce et in sue passionis summatione vociferare dignatur verbis eternis. In cuius rei venerationem psalmus iste hora completorii canitur quoniam in ecclesia diuini seruitij diuinum officium consummatur. Igitur domine. da mihi domine. da mihi huius tam digni tamque venerandi verbi tui notare mysterium. da ut digne tibi dicere valeam. In manus tuas commendo spiritum meum. Hoc est. quia tu solus potes me protegere. ideo spiritum meum commendo in protectionem tue potentie. Sed huius potentie tue due sunt manus. non quidem carnaliter sed spiritualiter intellegende. una est manus iusticie. alia misericordie. De quibus dicit. Manus tue domine fecerunt me. Manus iusticie puniendo percutis. Manus misericordie quasi sinistra. manus misericordie quasi dextra uteris potentiam tuam parcendo maxime et miserando manifestas. Ad utramque ergo manum ad utriusque manus auxilium confugio. dum in manus tuas spiritum commendo. Ecce ergo domine ego sum seruus tuus et peccator indignus. qui aures iusticie tue

Deuota meditatio su. psal. in te do. spe.

pulsare non psumo. quia me insufficiente
reputo ex proprijs meritis. Ad manuz tu
iusticie tue refugere audeo. non ex merito
mee actionis sed tue redemptionis. In ma
nus tuas comendas spiritum meum. quia re
demisti me dñe deus veritatis. O domi
ne qui es deus veritatis. utiq; me vere rede
misti. et in tua vera redemptione spem meam
collocasti. O deus veritatis qui verus et ve
races. Uerus deus. quia tu es deus et pater
re non est alijs. Uerax deus. quia salu ab
horres et veraces doces. Utq; te docente cre
do. quia me vere redemisti. et in ea qua me
redemisti passione. me veraciter docuisti.
dicens. In manus tuas comendo spiritum
meum. O doctor optime. tu non solum in vita.
sed in morte et in cruce pendens. quasi in ca
thedra sedens docere voluisti. Tu cruci
affixus. cum iam non doctrine sed passionis
tue ageretur negotium. Ultima quedam ver
ba producis in medium. quibus euangelica do
gmata tam diffuse dicta iterum recapitulasti
et quasi breuibus coartas capitulis. Quia
deo patri te derelictum cōquereris quod latro
ni paradysum pmittis. quod inter supplicia pi
etate matris afficeris. quod tu fons vite sit
re asseris. quod tu per tuas crucifixoribus venia
petis. deniq; quod omnibus summam conu
cto migras ad patrem. et spiritum tamen hu
militer commendare vis. Quia hec omnia
in cruce dicis. in his certe tantis instruis
documentis. ut in illo verborum cōpendio si
cut quidam deuotus tuus animus. totius christia
ne fidei ratio splendeat vel pendeat. et quasi
de semine exiguo seges vniuersitati credē
tium profutura cōsurgat. Sed quis do
mine his tuis sanctis verbis magna debe
atur reuerentia. ego tamen summa deuotio
ne reuerendum esse puto verbum illud tuum
ultimo in cruce placitum. et longe ante a san
cto propheta tuo in persona tui predictum.
In manus tuas comendo spiritum meum. O
verbum lris aureis dignum. O verbum deus mi
hi verbum huius virtute intelligere et doctrine
ipsi subtilitate attingere. Hone dñe none
tu qui deo patri comendas spiritum tuum.
none tu idem ipse es qui latroni pmittis et do
nas paradysum. Nec per latrone patres ro
gas. sed potestatiue indultis ei reatibus re
pente flagitiosum sanctificas. et celestibus
inuehis sedibus et tecum in gloria locas. O
magnum et ammirabile fidei sacramentum

in vno humanitas tue humilitate. in alio
sublimitate tue diuinitatis ostendis. Quia vt
de latrone saluas. et vt homo patres rogas.
In hoc igitur tanquam magister bonum facere et doce
re et exemplo doctrinam psummare satagis. Quia
humilitate quam sumope docuisti dicens.
Discite a me quia mitis sum et humilis corde.
tandem in mortis articulo ex ipsa crucis cathe
dra. scole tue discipulorum seculum impmere volui
sti. nos enim in te ipso deo. humilitate humi
lemque obedientiam suare. ac eius spiritum nostrum
humiliter reuerenterque submittere committe
re mones et instruis. dum illo tuo verbo vltimo
vita doctrinamque tuam pariter finiendo concludis
In manus tuas dñe comendo spiritum meum. Da
mibi igitur dñe. da mibi fuit tuo vt exemplo tuo
doctrinamque tuam instruam. et humiliter
esse merear et in ea humilitate tecum dicam. In
manus tuas dñe comendo spiritum meum. Da vt
nunc et post specialiter in agone mortis. sicut
tu in psumatione passionis. humiliter tuum vlti
mum humiliter et cōtrito corde et deuoto tibi ore
dicere valeam. In manus tuas Da mibi hoc
dñe non meis meritis. sed quia redemisti me de
veritate. O bone ihesu. se de me et redem
ptor me. hec tua que me redemisti gratia. est il
la iusticia tua propter quam in te speramus. ne in
eternum confundar. sed in qua te liberate ab eter
na psumatione eripiar. O liberator me. o p
tector me. o domus. o refugium. o salus. o for
tudo mea. propter nomen tuum quod est ihesus.
propter nomen tuum quod interpretatur saluator. de
duces me et enutries me. Propter hoc nomen
sanctum tuum deduces me a te errante. et enu
tries me ad te esuriente. Quia propter huius
tui nominis et tute. propter tue saluationis miseri
cordissimam pietatem. in illa tue redemptionis
gratia et gratuita iusticia. totam spem totamque
fiduciam meam pono. In illa fideliter firmiterque
confides humiliter et reuerenter postulo. vt dum ma
nibus inunicorum meorum et a latrone quem abscon
derunt mibi spiritum meum potenter educas. ipsum
que in manus tuas comendatum misericorditer su
scipias et finaliter post hanc mortalem et erum
nosam vitam feliciter tecum viuam. Quod tu pre
stare digneris qui viuus et regnas in secula
seculorum Amen

Explicit meditatio deuota a dño pe
tro epo cameracensi composita super
psalmo In te dñe speravi etc.

42

Expositio su. psal. in te do. spe.

Sequitur meditatio seu expositio super
tum eundem psalmum. i. super reliquos versus
ab eodem composita Rogate domino Raymundo
petragoricensi episcopo

Disculavit cha

pritas fraterna quod omnino ne
gare non possum. videlicet ut
psalmum In te domine spera
ui. ad finem usque persequar. quem usque ad finem
In manus tuas domine commendo spiritum me
um iam dudum moraliter exposui

Strs igitur illa

prima gratia dei misericor
diam commendavit. docens in
deo solo esse fructu speran
di. Pars pro qua sequitur va
nam hominis superbia reprehendit. quia misericor
diam dei gratia percipiens. suadet non in
creatoris veritate. sed in creature vanitate
esse superstitiose perfidendum. Ad hanc itaque parti
net quod dicitur. Didisti obfuentes vanitates
supervacue. Sed quod sunt hi qui supervacue vani
tates obfuant. Sane hi specialiter intelli
gendi sunt qui in vanis observantibus artium ma
gicarum superstitiose perfidunt. ut geomantici.
ydromantici. auruspices. augures. nigro
mantici. alijque magici dyabolica fraude.
fraudentesque illusionem decepti. Sed tamen ge
neraliter hi omnes supervacuarum vanitatum obf
uatores merito intelligi possunt. qui in divitiis
honoribus. potentia. gloria. aliisque vana et fal
sa beatitudine secuti. non solum vacue. sed etiam
supervacue spem suam constituent. Quippe cum
hec sint omnia illa de quibus per sapientem dicitur. vani
tas vanitatum vanitas et omnia vanitas. Qui
ergo in his omnibus temporalibus sperant vanitatem obser
vant. quod dum in eis sperant tunc expirant. aut
dum vivunt tunc sepe pereunt et in spe sua defi
ciunt. Et quod per appetitum vanitatis deum veri
tatis deserunt. id merito ei odiosi sunt. Didisti
inquit observantes vanitates supervacue
Digressus domine de veritatis quam me misericor
diter redemisti ac per hoc me non odire sed
tunc diligere pietatem tuam mirabili declara
sti. fac me non supervacue observare sed peni
tus odire et deserere fallacem seculi vanita
tem. ut te sequar et te perfecte diligam infalli
bilem veritatem. fac itaque ut cum sancto propheta

facie dicere valeam Ego autem in domino speravi
exultabo et letabor in misericordia tua. O
utinam non in domino terreno sed eterno. Uti
nam in domino quod non est vanitas sed veritas. di
gne sperare valeam. et cum magna animi ala
critate exultare. cum temporalis pro animi affectu
ne letari in te domine et in tua vera misericor
dia. non in me et in mea vana miseria. Et me
rito in te non in me sperare. exultare. et letari
debeo. Quoniam respectisti humilitatem meam
Hoc est infirmitatem meam oculo tue miseri
cordissime pietatis considerasti. et ideo non mea
sed tua fructus. Servastis de necessitatibus
animam meam. eam ab infinitis tantis meritis quibus cor
poris miseriis tue passionis merito libe
rando. Hec conclusisti me. id est. percludi permittisti.
in manibus inimici. Hec est in potestate dyabo
li. In qua tamen perclusus eram per originale pec
catum. nisi ab ea exclusus fuisset per tue pas
sionis meritum. a quo effectus sumpsit mee
regenerationis lavacrum. Hoc itaque tuo non
meo merito. mea laqueo inimici liberaisti
et sic statuisti in loco spacioso pedes meos
Pedes mei affectus mei sunt. Quod in loco spa
cioso statuisti dum eos in lege tua instituis. i
qua multiplex est et spaciola. speciosaque
tutur via. incipientium videlicet. profectuum
et perfectorum. ubi ambulant fideles tui de statu
te in virtute donec videant de deorum. i. syon
Sed bene me miserum. quod post baptismalem
gram per mortalem culpam a lege tua multipli
citer oberravi. id est. suppleo oro Misere mei
domine quoniam tribulor. ex multitudine et magni
tudine peccatorum. adeo quod turbatus est ira oculus
meus. anima mea et veter meus. Dolor meus
ro mea. quod anima mea sensualitas mea. veter
meus caro mea. et hec omnia in me turbata
sunt in ira tua. Hec est indignatio tua. quoniam
demeruerunt peccata mea. Misere ergo mei
domine. quoniam magna opus est misericordia tua. ubi tanta ma
gna est miseria mea Quoniam defecit in dolore
vita mea. et anni mei in gemitibus. Infirma
ta est in paupertate spiritus mea. et ossa mea tur
bata sunt Ecce contra me est interior tribu
latio. quod non solum vita mea corporalis. sed et
spiritus mea spiritualis. Et ossa mea. id est. omni virium
meorum fortitudo non solum deficiunt aut infir
mant. sed etiam turbant. id est. se invicem turbant
turbantur. Sed iteque veni mihi quod huic interio
ri turbationi non deest tribulatio exterior. Un
de sequitur. Super omnes inimicos meos factus
sum opprobrium vicinis meis valde et timor

Expositio super psalmū

notis meis. D. ingens tribulatio qz si ini-
mici mei maledixissent mihi sustinuissem
utiqz. sz supra z vltra oēs inimicos meos
vicini z noti mei qz pus videbant amici. in
opprobriū z timorē facti sunt michi. Qui
videbāt me pus tanqz amici z iuuenendo. fo-
ras fugerūt a me. z apud eos obliuioi da-
tus sum tanqz mortu⁹ a corde. Quāta fo-
sit hec tribulatio insinuat sequēs turbatō
Fac⁹ sum tanqz vas pdictū. Et tribulatō
nis em magnitudine vīsus sum mihi pe-
risse. quasi fac⁹ sim tanqz vas pdictū. vas
pfractū. vas inutile. qd abiectū foras pū-
citur. Et hoc ideo. Qm̄ audiui vituperā-
tionē nō solū inimicorū sed vicinorū et no-
torū meorū cōmorantiū in circuitu. In eo
dū cōuenirēt simul. aduersum me non so-
lum pauci. sz simul multi vt graui⁹ sit qd
psilio gerit plurimorū. Dū inqz in h meo
vitupio cōuenirēt. accipe aīam meā psilia
ti sunt. Nō solū vituperauerūt famā meā.
sed psiliati sunt accipe aīam meā. hoc est.
ad se cape psiciam meā z facere vt eis psen-
taret psiciā anime mee. vt cū eis obfua-
ret vanitatē z defereret veritatē. Sed ab-
sit hoc a me. dicā pot⁹ cū propheta. Ego
autē in te speraui dñe. Scio dñe z i me sen-
tio q magna valde nimis magna est hec
tribulatio. z nisi te inuāte inolerabilis ef-
fet mihi turbatio. Scio z exptus fateor.
q nulla peior. nulla piculiosior pestis ē. qz
familiaris inimic⁹ sed nō pualebit i me vl-
lius inimici potestas. si fueris mihi amic⁹
illo teste q ait. Si de⁹ p nobis qd s nos.
Nihil ergo salubri⁹ mihi. nihil securi⁹. qz
sperare in te dñe. nō in me aut alio quouis
hoīe. qz maledic⁹ oīs q spem suam ponit
in hoīe Qui ei hoc facit similis est puero
q adhuc lacte nutriri vult. z flet qz diut⁹
querit vbera sugere qz debeat. cū ydoneus
sit ad mēsam vbi validiori cibo pascatur.
Tu ergo dñe de⁹ me. tu ideo forte pmisi-
sti me incidere in malū hoīem. quē bonū
putabā. vt quasi i vberē materno amari-
tudine inuenire. z ea offensione repellerer
z ad te deū meū quasi ad cibū validiores
inuitarer. aut si paz esset inuitari cogerer
Hoc tu quasi pia nutrit: aliaz nutricum
more fecisti. q puerulis suis aliq ponunt
amara in papillis. quibz offensi puuli ab-
vberē resiliāt. z vberioris cibi mēsam que-
rant. Sic igit ego quasi a puericia resili-

ens z ad te rediēs dixi. de⁹ mens es tu. pre-
tor meus es tu. saluator me⁹ es tu. nō ho-
mo in q pueriliter sperabā. Tu em qz im-
mutabilis es. nō pficis aut deficis vt ho-
mo. sed z ver⁹ de⁹ nō pficis. qz simpliciter
pfectus. nec deficis qz immutabilē eter-
nus. Et ideo. In manibz tuis fortes mee.
Hoc est. In potestate. in psiciā. in prou-
dentia tua fortes mee. i. causa z ordo salu-
tis mee. q tibi note. omnibz alijs sūt occul-
te. Nō em hic cū de fortibz loqmur aliqd
mali intelligi volum⁹. nō de maleficiis for-
tilegijs. nō de artibz magicis intendimus
in qd bi psidit q vt supra dixim⁹ supua-
cūe obseruāt vanitatē. Sz catholica ob-
seruātes veritatē. hic fortes accipim⁹ pin-
effabili puidētia z electōe diuina. q nō hu-
manis meritis. sz pura dei grā. occulta tū
iusticia dū vnū ad damnatōem reprobat
aliū ad salutē eligit z acceptat. sup q apls
admirās exclamat. O altitudo sapientiez
sciētie dei qz incōprehensibilia iudicia eius
z inuestigabiles viē ei⁹. Sic igit dñe. sic i
manibz tuis fortes mee. z iō psidenter oro
Eripe me de manibz inimicorū meorū. z a
psequētibz me. Hoc est a potestate diabo-
li z suorū ministroz Qui iō me psequūtur
vt me efficiāt ab eo a q eieci sunt regno ce-
lorū. Illustra faciē tuā sup fūū tuū. Hoc
est manifesta hoibz q intendat faciēs tuā
sup me q seru⁹ tu⁹ sum. ne sup me q tuum
affecto seruitiū cadat psusio inimicorū. nō
solū meorū sz tuorū. Rectamē hoc peto. qsi
de mea psides iusticia. sz Saluū me fac i
misericordia tua dñe. non cōfundar quo-
niam inuocaui te Nō quia ego dign⁹ sum
sed qz tu misericors es. inuocaui te vt me
salues. Ideo nō fm indicariā seueritates
sed fm misericordissimā bonitatē exaudi
me vt nō pfundar. z corā aduersarijs eru-
bescam. Sed fiat potius quod sequitur.
Erulescāt impj. z de sua impietate peni-
teant in pñti. alioqn in futuro deducātur
in infernū. vt sic Vnta fiant labia dolo-
sa. Que loquunt aduersus iustū iniquitates
in supbia z abusione. Exigit em iusta dei
vltio vt tūc muta fiat in inferno labia do-
losa q hic garrula fuerūt. nec in maliloqo
diuinū iudiciū timuerūt

Ars hui⁹ psalmi tertia subiūgit q
aduersus supbam puerorū hoīm
suazqz psecutionū seniciāz docet

in magna dei dulcedine dulcis bonitate singulariter esse gaudendū. Un ppheta exultans et admirās exclamat. Quā magna multitudo dulcedis tue dñe. quā abscondisti timentibz te. O clemēs. O pie. O dulcis dñe. Tu vere fidelis es de⁹ q nō pmit- tis nos temprari vltra q̄ possum⁹. s̄ das cū temptatione pueniū. das cū temptatio- ne tribulatiōis: pueniū et subsidii p̄solati- onis. Das post amara dulcia. Das post amaritudinē maloz tempaliū quibz p̄e- mis. dulcedinē bonoz spūalium q̄bz nos p̄solari. Sed qz dulcia gustare nō merui- it q nō p̄us gustauerit amara merito de- beo mala pene nō solū patiēter s̄ etiā gau- denter sustinere. si bona grē cū dulcedine cupio degustare. Ut autē te largiēte f̄ fiat da mi dñe inter p̄sentire q̄ magna multi- tudo dulcedinis tue. Magna inq̄ et mul- ta. multisq̄ modis copiosa dulcedo tua. qua nūc corrigis. nūc parcis. nūc p̄solari. qua etiā eos quos amas castigas. et casti- gando emēdas. et p̄ tempaliū maloz ama- ritudinē. ad tuā et tuoz spūalium bonoz dulcedinē venire cōpellis. Da mihi q̄do- mine. da mihi hanc dulcedinē degustare. quā abscondisti timentibus te. Et merito abs- condisti et occultasti timentibz te. ut ap- plius timeant. ne nimii p̄fidant. ne securi negligenti agant. sed semp et seruēter eam desiderēt et appetāt. Vel abscondisti eam ti- mentibz te. q̄ illis eam seruasti. ut soli eaz finaliter habeāt. soli ad eā eternaliter pue- niant. Et hoc est qd sequit̄. Perfecisti eis. Nō solū eis qui timent te. sed qui sperant in te. ut sit timor nō solū seruilis s̄ filialis. Eis in quā hanc tuā dulcedinē p̄fecisti. f̄ est. p̄fecte cōferre disposuisti. qui sperādo timent. et timēdo sperāt in te. Et q̄ ita spe- rant ut nō erubescāt. sed ad exemplū et edī- ficationē alioz. spem et fidē suā patefaciāt in cōspectu filioz hoīm. Et sic luceat lux eoz corā hominibz. ut glorificēt in terris patrē eoz q̄ est in celis. Et ideo. Abscon- des eos in abscondito faciei tue. Qui te i fa- cie hoīm p̄stebunt. in abscondito faciei tue abscondent a p̄traditione hominū. Hoc est. in secreto tue visionis beatificā ab im- pugnatōe hoīm impioz securi te. p̄tegēte saluabunt. Nec solū in futuro statu cele- stis patrie. sed i p̄senti statu vie. Proteges eos in tabernaculo tuo. id est. in ecclia tua

catholica. A cōtradictione linguaz. hoc est. hominū loquentiū iniqua. ac diuersa et aduersa p̄tra veritatē fidei xpiane p̄stre- pentium. Est etiā p̄tra tales ecclēsia mili- tans inexpugnabile fidei tabernaculuz. et quasi habitatio militū in expugnatōe po- sito. sicut domus habitatio descendentium

Uigitur dñe deus me⁹. protector me⁹ ut finaliter abscondi valeā in abscondito faciei tue. Da mihi interim p̄regi in taber- naculo ecclēie tue. ac tue fidei xpiane. ut ab ea et veritatē ei⁹ regula nō discēdes. sic pu- gnem in hac expeditione peregrin⁹. ut hic proteget⁹ in tabernaculo fidei. tandē glori- osus quiescā in domo celi. Sequit̄ om- nium p̄cedentiū conclusio. videlicet pro iā susceptis et in futurū suscipiēdis bñficijs q̄ tuita exultatio et exultans congratulatio. Quid em̄ vltra dicitur⁹ fuz. Nihil sane re- stat nisi laudare deū et plenitudinē bñfici- orum in exultationē laudū cōcludere. Et ideo. Benedictus dñs. qm̄ mirificauit. id est. mirabilē fecit. Misericordiā suā mi- hi. nō solū in p̄senti via. sed mirabiliorē fa- ciēt in ciuitate munita. Hoc est in celesti patria. Que nō solū abscondita est a p̄tur- batione hoīm. nō solū protecta a cōtradi- ctione linguaz. sed etiā munita omniū cu- mulatione bonoz. Et quia istud est inesti- mabile bñficiū ad imbecillitatē meā cō- paratū. ideo subiungit. Ego autē dixi ter- cessu mentis mee. proiecit⁹ fuz a facie oculi- lorum tuoz. Quasi diceret. Non respicit me facies tua oculis pietatis. cū te patien- te iaceam proiecit⁹ in penis. Hoc autē p̄us dixi in excessu mentis mee. id est. in pau- re meo pro tribulationū meaz magnitu- dine. Qui pauor excessus mētis d̄. duz a ratione timendo exceditur. Sed quia nō hoc superbe dixi. sed me humiliter accu- sando in tribulatione titubans ad te p̄su- gi. Ideo exaudisti vocē orationis mee dñi clamarē ad te. Non ore solū sed corde. In- tus em̄ corde clamare debem⁹. vbi audit deus. qz si exteri⁹ ore solū strépētes clama- mus. nil ipetram⁹. Quia verō charitas ad deū dilatare cupit et ad proximū. ideo dñe mihi nō sufficit si p̄ susceptis bñficijs te laudē et diligā. nisi exemplo meo alios etiā ad laudandū et diligendū excitē. Idō sequit̄. Diligite dominū omēs sancti ei⁹. Diligere nāq̄ deū tantozi bñficiozunt

Deuota meditatio super psalmo

largitorum officii est sanctorum. qui id san-
cti et iusti sunt. quia ut dignum est deum di-
ligunt. Una autem subditur diligendi ratio
Quoniam veritatem requirit dominus. Veritas
enim et iusticia est. ut creatura suo serui
at creatori. Hanc in futuro ab omnibus
requirit dominus et tunc retribuet abundan-
ter facientibus superbiis. Illis videlicet qui
per superbiam inobedientiam deum et eius pre-
cepta contemnunt. Superbia enim hic ac-
cipitur pro omni criminali vicio seu mor-
tali peccato. quia superbia radix omnium
viciozum. Sic etiam in presenti aliquando re-
tribuit dominus. ut superbos humiliet. Quod
aliquibus fit et non omnibus. quia si nulli hoc
faceret non videretur super malis provide-
re diuina iusticia. si vero omnibus hoc face-
ret. non seruaretur diuina patientia. Ut er-
go iustus et patiens appareat dominus. ali-
quis et non omnibus in presenti retribuit. Di-
bus vero in futuro retribuet abundanter
secundum exigentiam meritorum. sic tamen misericor-
diter quod nullum peccatum puniet ad indignum.
Quia ergo dominus omnium retributor est bonorum
et malorum. Ideo Viriliter agite et confortetur
cor vestrum omnes qui speratis in domino
Non enim sufficit in domino sperare. sed opus
est virtuosum et constantem agere. et si aliqua gra-
uia occurrerint corde confortari. id est. spiri-
rituali fortitudine roborari. Sicut ergo
fides. sic et spes sine operibus mortua est. nec
spes sine meritis vocanda est. sed magis su-
perbia presumptio Da mihi ergo domine
nec solum mihi sed omnibus proximis meis in
te digne sperare. Da nobis in te sperando
sic viriliter agere ut non solum in spe. sed fi-
de et charitate veraciter radicati et contra
aduersa omnia spiritualiter confortati ad
te valeamus finaliter peruenire. Quod ipse
prestare digneris qui viuus et regnas in se-
cula seculorum Amen

Explicit meditatio seu expositio do-
mini Petri de aillyaco episcopi ca-
meracen. super psalmo In te domi-
ne speraui: non confundar in eternum.

Incipit alia deuota meditatio super psal-
mo Iudica me deus et discerne causam me-
am. Edita ab eodem reuerendissimo prelo-
mino cardinali cameracensi. apostolice se-
dis in alamania legato

Domine facer

Iudica me deus et discerne causam meam.
Sed heu me miserum qualiter
hoc dicere presumam. Qualiter
inquit. qua fronte. qua re audacia me iudi-
cari et causam meam a te discerni petam. qui
multorum ac magnorum peccatorum meorum conscius
es ex timore ac terrore horredi iudicii tui
potius exclamare compellor. Domine ne iuro-
re tuo arguas me. neque in ira tua corripis
as me. Et iterum. Non intres in iudicium cum
seruo tuo. quia non iustificaberis in conspectu
tuo omnis viuens. Verum tamen docet me domine
ecclesia tua. que te docere instructa est. ut
dum ad sanctum altare tuum accedo de tuis
meritis confidens. et de meis nil presumens hu-
militer tibi dauidicum psalmum dicam. Iudi-
ca me deus et discerne causam meam. Hoc
pie Iesu hoc orat mysticum corpus tuum. quod est
ecclesia. et hoc orare docet fideles tuos qui sunt
huius corporis membra. nec hoc dicendo pe-
tunt rigore iudicii tui peccata sua discutere
quod vix piculosum est. Que enim humana cre-
atura hoc iudicium non horret. Quid tunc fa-
ceret virgula deserti. ubi concutitur cedrus pa-
radisi. Nam et astra non sunt munda in conspe-
ctu tuo. et in angelis reperis prauitatem.
Non ergo pro meritis suis fidelibus tuis perit
ecclesia iudicium tue rigorose iusticie. quo
in furore tuo arguis. vel in ira tua corripis

Iudica me de

Iudica me deus et discerne causam meam.
Sed heu me miserum qualiter
hoc dicere presumam. Qualiter
inquit. qua fronte. qua re audacia me iudi-
cari et causam meam a te discerni petam. qui
multorum ac magnorum peccatorum meorum conscius
es ex timore ac terrore horredi iudicii tui
potius exclamare compellor. Domine ne iuro-
re tuo arguas me. neque in ira tua corripis
as me. Et iterum. Non intres in iudicium cum
seruo tuo. quia non iustificaberis in conspectu
tuo omnis viuens. Verum tamen docet me domine
ecclesia tua. que te docere instructa est. ut
dum ad sanctum altare tuum accedo de tuis
meritis confidens. et de meis nil presumens hu-
militer tibi dauidicum psalmum dicam. Iudi-
ca me deus et discerne causam meam. Hoc
pie Iesu hoc orat mysticum corpus tuum. quod est
ecclesia. et hoc orare docet fideles tuos qui sunt
huius corporis membra. nec hoc dicendo pe-
tunt rigore iudicii tui peccata sua discutere
quod vix piculosum est. Que enim humana cre-
atura hoc iudicium non horret. Quid tunc fa-
ceret virgula deserti. ubi concutitur cedrus pa-
radisi. Nam et astra non sunt munda in conspe-
ctu tuo. et in angelis reperis prauitatem.
Non ergo pro meritis suis fidelibus tuis perit
ecclesia iudicium tue rigorose iusticie. quo
in furore tuo arguis. vel in ira tua corripis

Nam si tale iudiciū exhibueris si iniquitates
 obseruaueris. q̄s sustinebit. Sed peto iu-
 diciū tue pie misericordie. quo peccato-
 ribus ignoscis et cōfitemibz parcis. Et iō
 nō timet iusticiā. quia sperat misericor-
 diam. nec te meruit vltorē quia agnoscit i-
 dultorem. nā metū pene superat spes gra-
 tie et desiderii glorie. Timere igit possem
 si districte mecū ageres. si me in rigore iu-
 sticie iudicares. sed nō intres in iudiciū
 cū seruo tuo dñe. qui spero in multitudine
 misericordie tue. qui humiliter cōfite-
 or. quia nō sum dignus vocari filius tuus.
 sed velut seruus fugitiuus ad te redeo. mise-
 ricordiam postulo. pacem quero. Indi-
 gnū est ergo dominū cū tali seruo intra-
 re iudiciū. nec decet vt intres in iudici-
 um mecū. quia nec ego volo intrare tecū.
 Intrat serui iudiciū cū dño. qui iusticiā
 suā cōstituit de suis meritis psumit.
 de quibz per prophetā dicit. Quid vultis
 mecū iudicio cōtendere omnes dereliqui-
 stis me dicit dominus. Non sic autē non sic
 ego inutilis seruus tuus. de iusticia merito-
 rum meorū penitē diffidēs. sed licet sepe de-
 reliquerim te. conforia viciāqz puerorū
 hominū sequēs. tamē nūc de multitudine
 miserationū tuarū sperans cū humilis cō-
 fessionis instātia ad te cōfugio dicēs. Iu-
 dica me deus. i. cū misericordia corripe
 me et discerne causam meā de gente nō san-
 cta. ab hoīe iniquo et doloso erue me. Hoc
 est. ita iudica me. vt discernas merita que
 mihi erūt vite vel mortis causa a meritis
 gentis nō sancte. et ita discerne causā me-
 ritoz vt eruas me a multitudine hominū
 peruersorū. ab hoīe iniquo ptra deū. et do-
 loso ptra primū. ab hoīe iniquo qui ma-
 la facit aperte. et doloso qui mala facit oc-
 culte. Nec est gens non sancta cū q̄ mihi
 par est infirmitas. sed dispar voluntas. dis-
 par voluntatis desiderii. Ideo peto domi-
 ne vt ab ea celerit eruas me. et in p̄senti ne
 ab ea corripar culpabilis. et in futuro ne
 cū ea damner eternalis. S; ben iselipe ego
 vitā eripias me a meipso. quia in me est
 animalis hō. a quo me separe nequeo. De
 quo alibi orat psalmista. Eripe me domi-
 ne ab hoīe malo. Jō etiā peto vt eripias
 me ab hoc hoīe iniquo et doloso. Hoc est
 carnalitaris. animalitaris. vel sensualita-
 tis iniquitate et dolositate sepe rationalis

voluntatis desiderii p̄turbante. ne me in-
 quum et dolosum faciat. et iūgat cū gente
 nō sancta. Nec hoc peto solus. sed h sup-
 pliciter orat ecclia tua in hoc psalmo pro
 vniuersis mēbris eius. Ipsa siquidē ge-
 mit in terris videns plurimos malos cō-
 misceri cū bonis. et cū tritico crescere ziza-
 nia. et omnia vtrūqz esse cōmunia et permi-
 xta. quantū ad bona vel mala nature aut
 fortune. sed nō quantū ad merita et dona
 gratie. futurāqz p̄mia glorie. Quāpiōp̄
 optat finale iudiciū. in quo fiet separatio
 malorū a bonis. et bonorū glorificatio reie-
 ctis malis. interim autē monet ne inter p̄s-
 furas seculi et temptatiōes dyaboli defici-
 amus et a deo retrahamur. s; letemur ī eo
 et suo iudicio causam meritoz nostrorum
 cōmittamus ac in spe sue misericordie de-
 siderioqz p̄mioz suorū solemur. Veri-
 to ergo domine hoc documentū ecclie tue
 sequens. in causa mea iudiciū tuū peto. et
 ad te iudicē supremū appello dicēs. Judi-
 ca me deus et discerne causam meā de ge-
 te nō sancta. ab homine iniquo. et doloso
 erue me. Nam p̄pter tria que his notant
 his humanū habeo suspectū iudiciū. iōqz
 ad diuinū recurrere cōpulsus sum. Pro-
 pter testiū falsitatem. quia sepe gens nō san-
 cta testis est. p̄pter iudiciū iniquitatem. quia
 sepe homo iniquus iudex est. p̄pter aduo-
 catōz et procuratorū dolositatem. quia sepe
 homo dolosus aduocat vel procurator
 est. Ecōtra nō in diuino iudicio testis erit
 tua infallibilis veritas. iudex erit tua iob-
 liquabilis eq̄tas. Aduocat et procurator
 erit. tua imp̄turbabilis pietas. misericordia
 bonitas. clemētia atqz benignitas. Tu er-
 go dñe in tuo diuino iudicio causam meā
 discerne. Tu a p̄uerso hoīe iudicio erue
 me. Et bñ dixi erue me. q̄ tu es deus for-
 titudo mea. Hō est p̄ter te qui posset erue-
 re me. nō presumo. ex me d̄rūt. nō arrogo
 mihi fortitudinē. quia tu solus es deus me-
 us p̄ naturā. et fortitudo mea per gratiam
 tuā deus meus qui me creasti. tu fortitudo
 mea que roborasti me. Cū ergo in te solo
 spes mea posita sit. quare me repulisti. i. q̄
 re me quasi repulsum ostendisti. vitā eter-
 nam qm spero tam diu differēdo. Et q̄re
 cristis incedo huius vite miseria sustinendo
 dum affligit me inimicus. videlicet diabolus.
 vel hic nequā mundus. vel carnis stimulus.

o 2

Deuota meditatio super psalmo

Hic est triplex inimicus qui multipliciter affligit impugnando varijs reprobationibus. Unus gemens canit ecclesia. mundus caro demonia diuersa mouet plura. Duo plures sensualitas impugnata opprimunt et spiritus ac rationis aduersatur. Unde ratio turbata in alio psalmo conque ritur. Quare tristis es anima mea. id est. aialitas vel sensualitas mea quare tristis es in te. et quare ex tristitia tua turbas me. Licet enim mundus foris periret. et inter caro grauet. et dyabolus undique impugnet. quare tamen tristis es anima mea. Hecis quia sapiens tibi consulitur. tristitia ne deos a te tue. nescis quia per apostolum dicitur. Tristitia seculi mortem operatur. Quare ergo tristis es de temporalibus diuitiis si abundantiam non recipis de interioribus illarum. si vindictam non capis. de alijs quibus rebus mundane vanitati subiectis. si in eis voluntatem aut voluptatem tuam non exequeris. Sed et quare turbas me. obumbrando vanis fantasmatibus. quo ad intellectum. inflammando libidinosis voluptatibus. quo ad affectum. granando varijs tribulationibus. quod ad effectum. His conturbata ratio in eodem psalmo se oblitam lamentatur. que hic se conque rebatur repulsum. Quare inquit oblitus es mei. ab his me periculis non eripies. sed tue dulcedinis consolacionem differes. Et quare tristat incedo. id est. simul metum et cor poris tristitia turbat. incedo per hunc desertum late vie miseriam. usquequo accedam ad desiderate patrie speratam leticiam. Sed quod spes que differet affligit animum. quid mirum si interrim incedo tristatus. maxime dum affligit me inimicus. Hec caret mysterio quod in vtroque psalmo horum verborum fiat iteratio. non est enim hoc superfluum. quia frequentia multiplicium tribulationum frequentia erigit lamentabili questionem. sed ut excludat tam frequens tamque multiplex inimici afflictio. Ideo te deum patrem inuoco dicens. Emitte lucem tuam et veritatem tuam. id est. christum unigenitum filium tuum qui per excellentiam lux est et veritas de quo scriptum est. Erat lux vera que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et qui de se ait. Ego sum via veritas et vita. Primum huiusmodi lucis et veritatis aduentum perierunt antiqui patres. inter quos Salomō. Emitte inquit illam a sedem magnitudinis tue sapiam ut mecum sit et mecum laboret. Sepe et multum illi petierunt. et diu valdeque diu expectauerunt. et tandem cum venie plenitudo

temporis misit deus filium suum natum de muliere factum sub lege ut eos qui sub lege erant redimeret. Et tunc venit lux ad cecos. veritas ad deceptos. ad errantes via. ad mortuos vita. Jam post primum illum aduentum secundum peto quo venturus est christus ad finale iudicium. Nam et ipso docente oro. Adueniat regnum tuum. Hoc autem ideo orans peto et licet cum timore et tremore. tamen ex amore et zeli feruore desidero. quia non excludetur nunc illa de qua conquestus sum inimici afflictio donec tunc fiat malorum a bonis separatio. Tunc enim mittet angelos suos qui separabunt triticum a paleis et zizanias et colligent de regno eius omnia scandala. Tu ergo eterne pater qui in primo aduentu misisti coeternum tibi filium ad redimendum. ut veniret redemptor ad redemptos. saluator ad perditos. liberator ad captiuos. medicus ad egrotos. Tu dñe iterum mitte eum ad iudicandum ut separet bonos et malos. saluas iustos. damnans impios. Sic ergo emitte lucem tuam. ut illum minas discernat abscondita. et veritatem tuam ut iudicans unicuique reddat et distribuat meritorum premia. bonis eterna gaudia. malis eterna supplicia. Ego pro dñe non de mea iusticia. sed de tua gratia perfusus. spero ex secundo tuo aduentu a luce et veritate tua consolacionem recipere. quod iam ex primo aduentu ab ipsis magnam consolacionis gratiam fateor recepisse. Nam ipsa me deduxerunt et adduxerunt in motem sanctum tuum et in tabernaculum tuum. Jam ipsa me deduxerunt a malis segregando. et adduxerunt eum bonis aggregando. reduxerunt me ab ecclesia malignantium. et deduxerunt me in ecclesiam fidelium. et hunc est. in monte sanctum tuum et in tabernaculum tuum. Nec enim militans ecclesia mons dicitur et tabernaculum. mons propter altitudinem spiritus ad statum contemplatiui et perfectioris. de quo psalmista. Mons in quo bene placitum est deo habitare in eo. Tabernaculum propter certamen. spiritus ad statum incipientium et perfectientium omnium in hac vita peregrinationum et militancium. Quamdiu enim in corpore sumus. peregrinamur a domino aduersus dyabolum milites. Cum ergo audis tabernaculum. bellum intellige. hostem caue. Sed tamen in tuo certamine ad illud tabernaculum fuge. de quo ait idem propheta. Abscondit me in tabernaculo suo in die malorum prexit me in abscondito tabernaculi sui. Licet ei prius ecclesia pluraliter dicatur tabernacula propter pluralitatem

iudica me deus

statuū et diuersitatē multoz. tñ i ea habes
speciale qddā tabernaculū. et qddā singu-
lare tabernaculi secretū absconditū sub q̄ i
die maloz. i. in pñti vira q̄ hoies mali flo-
rent. et tribulationū mala seruēt abscondi
poteris et ptegi. Vis itelligere secretum.
Audi mysteriū. Xpus fñm humanitatē est
tabernaculū. de q̄ ait ps. Sanctificauit
tabernaculū suū altissimū. Xps fñm diui-
nitatē est tabernaculi sui absconditū d quo
ait ppheta dñe. Tere tu es de absconditus
Secreta em̄ stus diuinitas abscondita e
in tabernaculo hūanitatē. s. audi mira-
bili. vtraz tñ humanitas q̄ diuinitatis
vire? secretū abscondita est in sacramento al-
taris. vt merito illud intelligi possit singu-
lare ecclesiastici tabernaculi absconditū.
sub q̄ aduersus om̄e psecutorū malū habe-
re potes pectoris refugium. Et iō pueniēt
subdñf. Et introibo ad altare dei. Ducus
q̄ o bone Jhu hucusq̄ pquerēdo locut
sum p̄urbat? tristitia seculi. s. iā loq̄ inci-
piam: psolat? leticia spūali. Nec immeri-
to q̄ spero. ptegi in abscondito tabernacu-
li tui. iō hac spe gaudēs introibo ad altare
dei. ad altare tabernaculi eccie militantis.
nec solū ad altare dei. s. etiā ad deū. quia
sub eucharistie sacro sumā xpm fñm deum
absconditū. q̄ in celis fñm diuinitatē panis
est angeloz. et i terris fñm humanitatem fa-
ctus est cibi hoim. Qui letificat inuētūrē
meā. Quā inuētūrē. nō ritq̄ corpalem. s.
spūalē. Jpe siq̄dē spūalis cibi ē. q̄ letificat
spūaliter p spem. et spūali leticia meā reno-
uat inuētūrē. purgādo vetustatez culpe p
nouitatē grē Sic igif letificat? et renoua-
tus introibo ad altare eccie militantis desi-
derās postea ire ad altare eccie triūphan-
tis. de quo in secreto misse dñ. Jube p̄per
ferri in sublime altare tuū. Desiderio ei et
amore supioris et inuisibilis altaris illi? cele-
stis hierlem dñ sacerdos h̄ altare visibile
cū modestia itroire. eternaz nō caduca pe-
titur? Quid autē sit illud inuisibile altare
onidit q̄ sequit. Ad deū q̄ letificat inuētū-
tem meā. Sublime siquides altare eccie
triūphantis. sublimitas est diuine maiesta-
tis q̄ nūc nobis est inuisibil. Nūc em̄ non
videm? deū nisi p speculuz et in enigmate.
tunc autē nostrā letificabit inuētūrē. qñ vi-
debim? eū facie ad facie. Sed q̄ ppter illi
us facialis visionis speratā dulcedinē iāz

diuinā p̄sentio p̄solatiōem. ideo merito de
uorā p̄nunciabo p̄fessionē. et hoc est qd
subditur. Confitebor tibi in cythara deus
deus me. De q̄ vere es de? me. q̄ licet
sis omniū de. tamē specialiter es de? me
quia te mihi dedisti vt esses redēptor me-
us. panis me. psolato: me. Pro tāz do-
nis tāz gratuitis bñficijs. ne tibi ingrat
efficiar: p̄fitebor tibi. S. quō confitebor
Est em̄ duplex accepta tibi p̄fessio. Est cō-
fessio criminis. de qua inq̄ ps. Dixi cōfite-
bor aduersus me iniusticiā meā. et tu remi-
sisti impietatez pcti mei. Est et p̄fessio lau-
dis. de qua idē ait. Venite exultemus dñō
iubilem? deo salutarī nostro. p̄occupem?
faciē e? in p̄fessione. et in psalmis iubilem?
ei. Intratur? igif ad altare dei hac vtraz
p̄fessione p̄fitebor tibi. Confitebor: pus iu-
sticiā meā. vt tu peccati mei iniquitatez
remittēs cōferas gratiā tuāz. Confitebor
deinde p̄fessione laudis in exultatiōe men-
tis et iubilatiōe vocis licet pua et tue ma-
iestati indigna. tibi gratias referēs de vni-
uersis magnis donis tuis ac bñficijs Et
hoc est qd dñ. Confitebor tibi i cythara S.
quare dictū est i cythara. Audio alibi psal-
mistam David alia musice instrumēta enu-
merantē et dicentē. Laudate eū in sono tu-
be. laudate eū in psalterio et cythara. i. tym-
pano et choro. in cordis et organo. in cym-
balis iubilatiōis. q̄ oīa nō carnaliter s. spi-
ritualiter intellecta et humanis actibz cō-
parata. ibi figuratiē dei laudes dicunt p̄-
sonare. Cur hic ergo de his tacet. Cur psal-
terium cū cythara nō numerat. cuz alibi
dicat in psalterio iocūdo cū cythara. dñs
intelligere h̄ duo inter oīa musice instru-
mēta esse iocūdiora. Audio illa psalmiste
p̄ba et in his attēdo mysteria. Dic de psal-
terio iocūdo alijsq̄ instrumētis alt? reso-
nātibz tacet. et de sola cythara q̄ bassius ac
suauit? resonat loquit. Psalteriū quippe a
supiori sonat. cythara ab inferiori. Illa ḡ
gr̄a p̄actō fit i psalterio q̄ cū iocūditate ad
supiora sublimē? eleuat. illa p̄o in cythara
que in aduersitate adhuc qdāmmō ad in-
feriora depm̄it. Habet autē hec spūalis cy-
thara tres inferiores cordas. que si bñ re-
sonātes p̄cordēt. ceteraz cordaz. i. s. suosa-
rum operationū. totiusq̄ eaz p̄sonatiē ac
spūalis melodie tenore sustinēt. Nec sunt
cordis p̄tritiō. oīs p̄fessio. op̄is satisfactō

Expositio

Vis cordis tribus h^{is} spūal^{is} cythare son^{us} a
tono humilitat^{is} infer^{re} inchoat. et tādē ad
sonū iocūditat^{is} et iocūde exultatōis pau
latim alti^{us} subleuat. q^{ui} vt f^{er}itas ait Qui se
humiliat exaltabit. D^{omi}ne v^{er}itā d^{omi}ne v^{er}itā in
hac cythara tibi digne valeā g^{ra}tiactōes
referre. et in h^{is} v^{er}ite miseria hūiliter psallere.
Cōfitebor tibi i cythara. Hoc v^{er}it^{as} d^{omi}ne.
hoc p^{ro}fidēter spero ex tua pietate. s^{ed} ex mea
prauitate diffidēs meipm increpo dicēs.
Quare tristis es aīa mea. i sensualitate. et
q^{ui}re p^{ro}turbas me. in rōe. Nec h^{is} sup^{er}flue re
pero s^{ed} frequēter p^{ro}tristitia seculi p^{ro}suadeo
sciens q^{ui} ipa sp^{iritu} bonis reb^{us} aduersa est. Et
vt egregie q^{ui}dā ait. p^{ro} hāc patie robur fran
gitur. p^{ro} hāc charitat^{is} lumē extinguitur. p^{ro}
hāc sp^{iritu} nostr^{is} desiderii molestat. et vt bre
uius p^{ro}cludā. p^{ro} hāc hoīs vita p^{ro}funditur et
ad miserabile mortē deducit. Noli igitur
o aīa mea tristis esse noli me p^{ro}turbare. s^{ed}
poti^{us} spera in d^{omi}no et letare i eo. q^{ui}m^{od}o adhuc
p^{ro}fitebor illi. Jā em̄ in cythara p^{ro}fiteor. sed
adhuc in psalterio p^{ro}fitebor. Et si nō p^{ro}se
cte in via h^{is} p^{ro}ntis miserie. t^{em}p^{or}e finaliter i pa
tria celestis gl^{ori}e. S^{ed} q^{ui}d p^{ro}fitebor illi. Q^{ui}
tu es salutare vul^{us} mei et d^{omi}ne me^{us}. D^{omi}ne bre
uis valde p^{ro}fessio. s^{ed} magno plena myste
rio. Cōfitebor tibi d^{omi}ne ihu x^{ristu} q^{ui} tu solus
es salutare a q^{ui} et nō ab alio est mihi salus.
Tu salutare vul^{us} mei. i. saluator meus in
forma hūana quā assumpsisti filius michi.
tu idē ipse es. et d^{omi}ne me^{us} et creator meus Tu
g^{ra} saluator me^{us} et v^{er}it^{as} h^{is} et v^{er}it^{as} deus. Hoc
lōge aīa sanct^{us} dauid p^{ro}fite^{re}do p^{ro}phetauit q^{ui}d
postea ap^{osto}lo^{rum} p^{ro}nceps p^{ro}fessus ē. Tu es in
quit x^{ristu}s fili^{us} dei viui. Tu es x^{ristu}s f^{iliu}m hūa
nitatē. fili^{us} dei viui f^{iliu}m diuitatē. ex qua cō
fessione audire meruit. Et ego dico tibi.
q^{ui} tu es petr^{us} et sup^{er} hāc petrā edificabo ec
clesiā meā. D^{omi}ne v^{er}itā h^{is} ita digne fideliterq^{ue}
p^{ro}fitear q^{ui} h^{is} p^{ro}fessionis merito dignuz ec
clesie me^{us} efficiar et isti^{us} nūc militat^{is} in
terris. et tandē illi^{us} triūphantis i celis. q^{ui}d
vt p^{ro}stare digneris tu d^{omi}ne meus et salutare
vul^{us} mei. da mihi finalit^{er} videre lum^{en} vul
tus tui. Ubi cū patre et spūscō v^{er}itis et re
gnas in secula seculoz Amen

Explicit deuota meditatio sup^{er} psal
mo Iudica me deus. cōposita a d^{omi}no
Petro cameracē. basilie decima die
Junij Anno. M. cccc. xliij.

Incipit expositio domini Petri de ail
lyaco episcopi cameracens^{is} super cantica
canticorum

Prologus

Sculetur me

osculo oris sui. J^{esu} li
ber dicis canticū amoris.
vel canticū cantic^{is}. seu cā
tica canticoz. Singulārī

ter em̄ dici potest canticū propter vnitatē
amoris. quia quidquid hic canit amor est
sed pluraliter dicis canticoz propt^{er} diuer
sitate^m p^{er}sonaz hic loquentiū. q^{ui} sunt spō
sus. id est. x^{ristu}s. sponsa. id est. ecclesia. v^{el} que
libet anima sancta. vel specialiter x^{ristu}s ego be
ata. de qua tor^{is} liber iste pene legit^{ur} et can
tatur. Sodales sponsi vel amici. id est. an
geli et omnes qui in v^{er}it^{as} perfectum veniūt
Adolescentule. i. incipientes et adhuc tene
ri in fide. Ad h^{is} p^{ro}positum vide glosam.

Materia ergo huius libri sunt spōsus
et sponsa. Intērio Salomonis est horza
ri spōsam ad oscula et amplexus. et q^{ui}b^{us} om
ni amore adulterino reuocare. U^{bi} patet
falsitas error^{is} illoz q^{ui} dicūt Salomonem
hūc lib^{er} cōposuisse ob amorē cōcubine
carnalis quā amore fornicario diligebat
Finis em̄ hui^{us} lib^{er}i est dilectio. nō quide^m
carnal^{is}. s^{ed} spūalis spōsi et spōse. i. x^{risti} et eccie
Vide glosam Titul^{us} talis est. Incipi
unt cantica canticoz Salomonis. siue cā
ticum cantic^{is}. sic dictū p^{ro}pter excellentiam
Est em̄ triplex canticū. i. canticū in exi
tū vicioz. de quo Exodi. xv. q^{ui}m^{od}o moyses ceci
nit In exitu filioz isrl^{el} de egypto Laticū i
progressu virtutum. de quo dicis Deut.
xxxij. quando cecinit Moyses. Audite ce
li que loquar. et. Et canticum in cōsum
matione bonoz operum. de quo hic. Un
de glosa. Si vis ascendere et. In hoc
ergo libro Salomon canit epitalamium
sponsi et sponse. siue nuptiaz x^{risti} et eccle
sie. que quide^m nuptie fiunt in cōsummatione
bonorum operū. Nam tunc ecclesia x^{ristu}
sto nuptialiter cōiungitur. quando ipa in
virtutib^{us} perfecta est et in bonis operibus
cōsummata Continet autē liber iste so
lum octo capitula. que et si breuia sunt in
verbis. lōga t^{em}p^{or}e sunt in sententijs. In p^{ro}
cessu expositionis hui^{us} lib^{er}i non intendo
insistere curiosis dictōib^{us} seu p^{ro}longatōib^{us}

super cantica canticorum

capitulorum vel prius ad inuicem. Sz qz liber iste dialogus est. in quo sunt quatuor persona-
tus sponsi videlicet et sponse. sodaliu et adole-
scentulaz. sicut ex dictis patet. id solui inte-
do vti quadam distinctio clausulaz. vt ap-
pareat qm sponsus loquitur vel sponsa vel sode-
les sponsi vel adolefcentule sponse.

Capitulu primum

Abet igitur primum capitulu octo
pces. In quaz pma hec pboz se-
ries pñet. Osculet me osculo
oris te. et sunt pba ecclie in pso-
na antiquoz xpi aduentu in carnem desi-
derantium

Prima pars

Jeit g. Osculet me. i. f. deus pz
osculo oris. i. vnione filij dei
Uel. Osculet me osculo oris
sui. i. no loquat mibi Moyses
vel Isaias vel alij pphetaz. sz ore suo filij
dei me erudiat. Uel. Osculet me osculo
oris sui. i. blandu et hylare se mibi exhibe-
at. no aspez vel terribile. sicut in veteri te-
stamento. Sunt aut tria circa ista lram
notanda. Primum est q no dicitur hic. Osculet
me ore suo sz osculo oris sui. qz no pa-
trem p vnione coniugij postulat. sed filium
patris. q os. i. verbu patris dicitur. Secundo
notandu q in h osculo tria sunt psideran-
da. Primo qz labia sese osculantiu se pso-
tiant. Secundo interiores anhelitus pspi-
rant. Tercio corpa ipsa sibi inuicem appro-
pinquant. In pmo signat coniunctio natu-
ralis humanitatis et pbi diuini. In secun-
do vnio spirituu diuinu et humanu. In ter-
tio coparticipatio passionu xpi et xpiani.

Tercio notandu q triplex est osculum
sz ad pedes p peccatoru remissioe. ad ma-
nus p gratia actioe. ad os p mutua dile-
ctione. Quia igit osculu oris signu est di-
lectionis. federis. et reconciliatiois. homagij
et matrimonij. ideo ecclia hec oia p incar-
natione xpi et vnione pbi diuini se adeptu
ram sperat. cu p osculu pete dices. Oscu-
letur me osculo oris sui. Et cam subdit.
qz meliora sunt vbera tua vino. id e. re-
fectio pñentice tue vel euangelice doctrine.
melior est feruore legis. vel quibuslibz ali-
is documētis. sunt em fragrantia vngē-
tis optimis. i. redolencia donis spūs sancti
Uel spūaliter p vbera sponsi possunt in-
telligi loganimitas expectatio. et clemētia

suscipietis. et p vbera sponse gratulatio et
copassio. Lac aut istoz: gaudere cu gau-
denti. et flere cu flentibz. vt dicit apostolus.

Sequitur. Oleu effusum nome tuum.
Ubi alia causa redditur. quare sponsa osculu
petit. sz quia nome tuu. quod est xpus.
est oleu effusum. Chriſtū em ad lram in-
terptatur vnct. Est igit hoc nome effusu
quia lassos confortat. languidos sanat. ce-
cos illuminat. et omni noi supnatat. et ideo
quia te: ipm no dat amplecti. iterea odor
nomis tui mecum et desiderio pnoctabit
Uel pot exponi nome tuu. i. fama nois
tui. est oleu effusum. i. toti mudo mani-
festu. Id adolefcentule. i. rudes i fide. di-
lexerunt te nimis. i. vehemēter. Un i femi-
nino dicitur adolefcentule. ad expmendu vehe-
mentia amoris. qz ardēt amāt. Si igit p-
pter effusione soli nois adeo ardēt et ve-
hemēter diligūt sponſus. qd erit cu res ipsa
et veritas apparebit. De oibz em q sponſo co-
ueniūt nihil noiare potuit. qd logi a veri-
tate ipsius esset.

Secunda pars

Trabe me post te. Ducusq fuit
vor ecclie in psona pcedentiū ad-
uentu xpi. hec aut est vox ei post
ascensionē. Un qz nemo venit ad deu ni-
si tract. iuxta illud. Nemo pot venire ad
me. nisi pz me. et id ecclia post ascensionē
xpi alloquit xpm dices. Trabe me p te.
Quasi diceret Trabe me qdammodo in-
uita. vt reddas volūtaria. Trabe me tor-
pentē. vt reddas currentē. Trabe me. qd
retinet propria ponderositas. Trabe me
quia retrahit mudi suauitas. Et ideo tra-
be me. aut terrendo minis. aut exercendo
flagellis. aut blandiendo beneficijs. Tra-
be me igit. Currem. i. ego et adoleſcen-
tule meo exēplo excitati. In odore vngē-
toz tuoz. i. in virtutē donoz tuoz. no
in vigore meritoz nostroz. Uel. In odo-
re vngentoz tuoz. i. in imitatione operū
tuoz. in cōsideratione miraculoz. vel i fa-
ma nominis tui et tuoz aploz. De quibus
dicit. Chriſti bonus odor sum. Sequitur.
Introduxit. Dixerat em in quo curren-
dum. i. in odore vngentoz tuoz. nūc dicit
ad qd currendū. ad cellaria sponsi. Dicit
aut. Introduxit me. qz licz oēs currant
ipa tū que ardēt amat veloci currit. et ideo
cit sola ad eminu puenit. introduxit g me

Expositio

rex i cellaria sua. Diuersa cellaria diuer-
se sunt eccie pculares. in eadē domo sen
eadē eccia generali. qz archa noelicz vna
fuerit. eccie vnitatē pfigurās. plures tamē
habuit camerulas dīstīctas. Vt diuer-
sa cellaria diuerse sunt intelligētie sepu-
rarum. Uel. Introduxit me rex in cella-
ria sua. i. in ecciam triumphantē. in qua
māfiones multe sunt. Introduxit. i. nūc
in spe. tandem i re. Sequit. Exultabi-
mus. Ecclia em loquit ad spōsum gra-
ta de beneficijs: nō elata. dicēs. Exulta-
bim⁹ z letabimur i te. nō in nobis. sic su-
perbi z ingrati. nec in cellarijs tuis. id est.
in gaudijs tuis. sicut mercenarij. sz i te
sicut veri filij z amici. Demores vbez
tuoz. i. pceptoz documentoz seu dono-
rum tuoz. sup vinū. i. sup austeritatē le-
gis. vel voluptatē carnaliū desiderioz. q
inebriant mentē. Exultabim⁹. inqz i fu-
turo ad plenū. z nō modo. Uel fm Bern.
hec potest esse vox adolefcentulaz cōgra-
tulantū sponse z dicentiū. Exultabim⁹
in te. nō in nobis. quia nō meruim⁹ itro-
duci. Demores vbez tuoz. i. meritoz
tuoz dulciū nobis. sup vinū. i. pteri-
te iocūditatis carnalis. Exultabimus.
inqz. quia Recti diligūt te. Recti scz. i. il-
li q nō sunt ingrati. qd dicit ppter sorores
murmurātes z spōse inuidētes. Et ad eū-
dem sensum potest esse vox spōse ad spon-
sum dicētis. Recti. i. non ingrati. dili-
gunt te. vide glosam.

Tertia pars.

Igra sum zē. Vox est spōse ado-
lescentulas exhortantis. z eas ad
passionū tolerantia z pfueratā
inducētis z murmur blasphemā-
tium cōpescētis. Quasi diceret. Vos vul-
tis mecum in cellaria itroduci. non ergo
vos terreat tribulatio. quia z ego nigra
sum. i. exteri⁹ tribulatioibz et pssuris. sed
formosa. i. interi⁹ virtutum decoramen-
tis. nigra fm statū pteritū sub peccato.
sed formosa fm statū pntem sub gratia
nigra iudicio mūdī formosa iudicio
dei. vel nigra in aliquibz vestrū scz in p-
uersis. sed formosa in fidelibz et iustis.
nigra sum igit sed formosa filie hieru-
salem. i. illi⁹ hierlm que libera es. z q est
mater nostra. ad Gal. iij. Omnes autē vo-
cat filias hierlm ppter fidei cōfessionē. sa-

cramentoz susceptionē. fidelīū societatez
z future salutis spem. Nigra sum igitur.
sicut tabernacula cedar. Cedar filius
ismaelis. Dan⁹ eius ptra omēs. z manus
omniū ptra eū. z nullū inter homīes hñs
locū. sed in tabernaculis p neqria sua sp
habitās. sic z iusti p meritis suis credunt
expelli z affligi. z quasi hostes oīm iudicā-
tur. Un d. Eritis odio hominibz ppter no-
men meū. Sic etiā eccia. quasi nullū ha-
bens hic habitaculū semp est in militia. z
ventis tribulationū expōita. Exterius g
nigra est sicut tabernacula cedar. sed in-
terius formosa sicut pelles salomonis
quibz scz ipe texit tabernaculū. vt dīc glo.
De pellibz inqz rubricatis fecit sibi taber-
naculū salomon. Nec glosa. Sz dubiū
est vñ hoc sumpsit glosa. cū hoc de Salo-
mone nusqz legat in biblia. hoc autē de da-
uid. q. Regū. vij. Et. i. Paral. xvj. Potest
autē dici q Salomon templū edificauit.
z verisimile est. q donec ipm totū psecissz
ipm texit pellibz pcosis. z de his loquitur
text⁹ z glosa. Sequit. Nolite me pfi-
derare q fusca sim. zē. qz em dixerat. ni-
gra sum. idco subdit. nolite zē. Quasi
diceret. Nō vos terreat hec nigredo. quia
nō est naturalis sed accidetis. nam de-
colorauit me sol. i. sol tribulatiois in qua
de illucet. dando in tēptatione puentum
Uel sol iusticie. ppter cui⁹ amorē h patior

Un nota q iusticie ecciam colorauit
decolorauit. z recolorauit. Colorauit i na-
tūitate. decolorauit in passione. recolora-
uit in resurrectione. Et ita dici potest de be-
ata virgine q sol iusticie eaz colorauit in
cōceptione. decolorauit in morte. recolo-
rauit in assumptione. Sequit. Filij ma-
tris mee zē. Ubi declarat quod dixerat.
Dixerat se decoloratā ppter passionē tri-
bulationū. id hoc declarādō subdit. Fi-
lij matris mee. i. iudei. q sunt filij ex eadē
matre. i. synagoga. sz nō ex eodez patre. q
eis d. Vos ex patre dyabolo estis. Joh.
viii. Isti g filij adulterinū. Pugnaverunt
ptra me. i. disputatioibz z afflictioibz. Po-
suerūt me custodē in vineis. i. i vineis gē-
tium. vineā meā nō custodiuī. i. locū vi-
nec. i. hierlm incustoditū dimisi. licet iui-
ta z expulsa. Hanc autē vineā suā dicit. q
ad eā spāliter missa fuerit. ab ipa tñ expul-
sa fuit. tpe xpi z aploz. id ad vineā gentiū

super cantica canticorum

48

id est. ad p̄dicationem fidei et eruditionem gentium se cōuertit. Juxta illud. Ecce p̄uer sumus ad gētes. etc. Vel ista mater de qua hic loquit̄ potest dici Eva. cui filij sunt motus culpabiles. affectiones carnales. et tēptatiōes penales. que oīa p̄tra p̄miti uam eccliam pugnauerūt.

Quarta pars.

Adica mihi quē diligit aīma mea ubi pascas. Vel ubi pascat. .i. fin alia litterā. Si autē littera habeat ubi pascat. tūc est vox ecclie gentium ad eccliam iudeoz. Quasi diceret ecclia gentium. i. ecclia assumpta de gentibz. posita sū custodie in vineis sicut et tu. sed ne fallar i multitudinē hereticoz et ypocritaz. Indica mihi. .i. sp̄sū tuū. quē diligit aīma mea ubi pascat et ubi cubet. .i. in quibus delectatur et q̄scat. i. in meridie. .i. in splendore maiestatis sue. Ubi norandum. q̄ cenaculū sponsi meridianū sunt ipsi boni actiui. qui bonis operibz cum pascūt. sed cubiculū meridianū sunt ipsi cōemplatiui. q̄ diuini p̄emplatiōibz cum suscipiūt.

Secūdo nota q̄ triplex est xpi cenaculum vel cubiculū. .i. matutinū. respertinū et meridianū. Matutinū fuit ipsa synagoga in patriarchis et p̄phetis. Uespertinū erit quādo reliquie eoz salue fient. vt dicē scripture. Sed meridianū fuit ecclia post ascensionē. quādo in die penthecostes sol iusticie feruore caritatis suos discipulos igne sp̄sū sancti visibilē inflammauit. Si vero littera habeat. Ubi pascas. ubi cubes. tūc est vox adolescentulaz ad sponsum. et erit idē sensus et eadē expositio q̄ p̄us. He vagari etc. .i. ne vaga. errabūda et hesitās currā post multitudinē hereticorum. ypocritaz. et falsoz frat̄. qui deus ore cōfitectur. factis autē negant. Unde sodales dicunt. de quibz Eccl. xxxv. Sodalis amico cōiocundat in oblectatiōibz. et in die tribulatiōis aduersari erit. Vel Indica mihi. potest esse vox sp̄sū post sudores vite actiue. refectiōis et quierē vite p̄emplatiue optatiōis. Est autē p̄emplatiōis quasi hora matutina cogitatio. q̄si hora tertia meditatio. quasi meridies: visio quā optat. quasi hora respertina cogitatio p̄ creaturas. Vel meridies potest intelligi ecclia triumphās. quā sibi indicari optat ecclia militans. ibi pasci et cubari

cum sponso cupiens

Quinta pars

Ignoras etc. .i. Uox est sp̄sū sp̄sū iam arguetis. petierat em̄ sibi idicari cenaculū sp̄sū et cubiculum. q̄d ipsa est. ideo videt̄ ignorare seipsaz. Vel ad id refertur q̄ dixerat se nigrā decoloratā et fuscā. cū ipsa sit colorata. candida et pulchra. Dicit g. Si ignoras te. .i. que et qualis sis. Vel si ignoras te. p̄ tribulationē pulchriore fieri. o pulcherrima iter mulieres. .i. sup omnes infirmoz congregatiōes. Quasi diceret. tu videris. Ignorare. et male. et ideo egredere. .i. a meo cōsortio vel amplexu. Et nota q̄ hic nō tenetur verbū egredere impatiue. sed p̄missiue vel p̄missiue. quia p̄mitit et p̄dicit q̄d enuntiat. Quasi diceret. egredere. .i. egredieris. et abi. id est. abibis. post vestigia gregū tuoz. post varios act̄ errantium. et pascē. .i. pascēs p̄uā doctrinā. he dos tuos. .i. p̄ueros auditores vel p̄uos motus carnales et fetidos nutries. Juxta tabernacula pastoꝝ. .i. secuta scolas p̄uozum et doctrinas iniquoz magistrōz. Vel Juxta etc. .i. iuxta veros doctores vt eis similis videaris. cū tū futura sis eis dissimilis et aduersa. Sequitur Equitatu etc. .i. Uñ quia sp̄sū nō vult sp̄sam ignorare seipsam. p̄pter q̄d increpando dixerat. Si ignoras etc. ideo post cōminatiōis et increpatiōis blandicijs vitit. et p̄ beneficia ipam ad cognitiōem sui reducit dicēs. Equitatu meo. .i. populo israelitico. assimilauit te. .i. simile feci. vt sicut ille plus vsq̄ ad transitū maris rubri semper afflicte est ab egyptijs. ita tu a filiis matris tue vsq̄ ad mortē. Et ordinabitur sic ista. Namica mea. .i. custos et p̄sciētia secretōz meoz. assimilauit te. .i. simile esse monstrauit. equitatu meo. .i. p̄plo israelitico. existēti in curribz pharaonis. .i. existēti tpe currū pharaonis. .i. in tpe currentis p̄secutiōis pharaonis. et sicut illuz tūc liberaui. ita et te liberabo. ideo debes p̄stare et patiēter h̄mōi p̄secutōes sufferre. Vel dic. assimilauit te equitatu meo. .i. ad equitandū. in curribz pharaonis. .i. p̄tra currus pharaonis. .i. currus malicie auaricie. luxurie. et cuiuslibet iniquitatis. Equitatu autē sp̄sū sunt equoz apparatus quoz alij sūt dextrarij. armis scz patienē

b

Expositio

armati. alij palefredi. i. pteplatiui. q. dñm
suauiter portāt. alij summarij vt p̄dicato/
res q. viciualia z arma virtutū alijs circū
ferunt. alijs curriles. vt plati boni q. pecto
re z humeris. i. sapiētia z opatione plebez
quasi currū ad celū trabūt. Iste g. equita
tus sponsi cui assimilatur sp̄sa continue
certat p̄tra currus pharaonis. i. dyaboli.
ideo dicit. *Assimilauit te. zc.* Sequitur
[Pulcre sunt] Un̄ quia sp̄sa nigram et
fuscā se causata fuerat. ideo sp̄sus d. h.
eam p̄fortās et pulcritudinē describit. in
cipiēs a genis. vbi pulcritudo mulierum
maxime videt apparere. Benas autē eccl̄ie
p̄dicatores dicim⁹. in quib⁹ deformitas. l.
pulcritudo eccl̄ie maxime cōsistit. Benis
vero turturis assimilant. qz turtur amī/
so compare nulli alteri associat. xp̄ cantu
gemitū assumit. sic eccl̄ia sepata corporali
p̄nitia a sp̄so nullū extraneū admittit cō
sortium. z sola sedz sua z alioz peccata ge
mens. Dicunt etiā ip̄i p̄dicatores collum
eccl̄ie. qz collo verba pferunt. cū in cor
pus trahit corp⁹ capiti iungit. sic de p̄di
catorib⁹. zc. Predicatores etiā monilib⁹
cōparant. qz pecc⁹ eccl̄ie vrbis z exemplis
muniūt. ne ad alter dyabol⁹ manū suā in
ferat. z ornāt pectus eccl̄ie. sicut p̄ginale
pectus monilib⁹ adornat. ideo dicit. *Pul
cre sunt gene. zc.* Sed qz eccl̄ia possz dice
re. vere pulcra sum vt asseris. sed non ha
beo vñ meū possim fuare decorē. ideo s̄b
dit sp̄sus. *Murenulas aureas. id est.*
sacraz scripturaz s̄nias. vel quaslibet isti
tutiones bonas. faciem⁹ tibi. i. ego p̄ et
sp̄s sanct⁹. vel ego z mei coadiutores apo
stoli seu aplici viri. *vermiculatas argen
to. i. i. distinctas nitorē sacri eloqui. iuxta
capacitatē auditorū. Alia l̄sa aliter habet.*
sed de hoc vide glosam. *Dic autē notā
dum est q. murena p̄scis ē rotund⁹ z lon
gus. p. quē xp̄i eternitas z eccl̄ie lōganimi
tas accipi posset. est etiā q. dda ornamentū
aureū. vñ murenule dici p̄nt cathene q. b⁹
monilia colligant collo. z significāt intel
ligētiā sp̄ualē z vite mundiciā. p. que sa
cra scriptura collo eccl̄ie. i. p̄dicatorib⁹ est
ligata. Itē in auro sp̄ualis intelligentia. z
in argēto vite mūdicia accipit. p. q. decor
eccl̄ie custodit. ideo dicit. *murenulas au
reas zc.**

Sexta pars

Un̄ esset rex in ac. zc. *Uox ē sp̄s*
c. *sead sodales sp̄si vel ad adolescē
tulas. vbi oñdit qua deuotōe sp̄s*
si bñficia suscepit. z qñtū ex eis p̄fecerit. z
q. p̄ eis fecerit dicēs. *Un̄ esset rex i accu
bitu suo. i. in vtero p̄ginis in cōceptione
vel in patibulo crucis in passione. vel i si
nu patris in ascēsiōe. nard⁹ mea. que ē
herba humil⁹ z calida. i. humilitas z cbari
tas mea. odorē suū dedit. i. bonā opini
onem. mādāta et⁹ z p̄silia implēdo. Un̄ in
p̄sona beate virginis. Un̄ esset rex zc. id
est. in sinu patris filij dei. nard⁹ mea. i.
humilitas. odorē suū dedit. neq. em̄ ce
drus neq. cyp̄ressus neq. alia arbor alta.
sed sola nard⁹. odorē suū dedit. p̄pter qd
in virginē descendit. q. scriptū est. *Respe
xit humilitatē ancille sue. Luc. i.* Vel pōt
dici in p̄sona marie magdalene. *Un̄ esset
rex in zc. i. xp̄s in mēsa in domo Lazari*
nard⁹ zc. i. vnguentū. zc. Sequitur.
*Fascicul⁹ mirre zc. i. tota p̄geries tri
bulationū quas dilect⁹ me⁹ p̄ me sustinu
it. nunq. a memoria mea recedet. s. semp
erit mihi p̄ns p̄ recordatiōem z cōpassio
nem. z ideo. inter vbera mea cōmorabi
tur. Ubra autē sp̄se dici p̄nt gratitudo
humilitas q. maxime sp̄sum alliciūt z de
lectant. Dic autē est notandū q. xp̄s dici
potest fascicul⁹ mirre. qz mirra potatus et
mirra z aloē perlinet. Vel p̄ fasciculū
mirre. vt iā tactū est. p̄nt intelligi amaritu
dines pluriū tribulationū xp̄i. Nā mirra
arbor est arabie. cui⁹ gutta etiā mirra dicit
est multū amara. Sequit⁹. *Botrus cy
pri zc.* Quia eccl̄ia dixerat xp̄i passionē
semp sue adesse memoriē. iō subdit quem
fructū inde p̄sequit dicēs. *Bot⁹ cyp̄ri. i.
factus est supple. dilect⁹ me⁹ mihi. id est
fact⁹ est mihi causa leticie in resurrectionē.*
q. fuerat mihi. *fascicul⁹ mirre. id ē. causa
amaritudinis z tristicie i passione. Lyp̄z
em̄ insula est florida z abundās racemis.
vinū dulce facientib⁹ z forte. bot⁹ autē est
vua cū palmitē z signat xp̄m floridū fortē
z dulce in resurrectionē. Engaddi vero ci
uitas est eadē q. z hiericho. vbi fuit olīm
vineā balsami. quā cleopatra transtulit i
babilonē. Arbores autē balsami qz in mo
dū vineaz excolunt vineas appellat. Dic
ergo. *Botrus cyp̄ri dilect⁹ meus mihi. i.
id est. dulcis fortis z florid⁹. fact⁹ est mihi****

dilect^{us} me^{us}. et apparet in vineis engaddi id est. in collectionibus gentium seu quorumlibet peccatorum. et d^{icitur} hedis. fonte baptismatis facti sunt agni. Engaddi enim fons benedictionis. Vel Botrus cypri factus est mihi. ille scilicet qui habitat in vineis engaddi id est. in his qui ex temptatione florescunt. vel in his qui in temptatione oculo cordis deus recognoscunt. Engaddi enim alia interpretatione dicitur oculus temptationis. Fuit ergo recidit. et in accubitu suo in utero virginis existens. fuit fasciculus mirre. in cruce pendens. et moriens. fuit Botrus cypri. de morte ad vitam resurgens. fuit in vineis engaddi spiritum sanctum visibiliter mittens. Tunc enim vino spirituali et balsamo totam ecclesiam suam inebriavit. Ecce ergo quod breviter et succincte ecclesia quatuor beneficia spiritus colligit et cum gratitudine recognoscit. Unum primum inuitat ad humilitatem. per secundum excitat ad deuotionem. per tertium erigit ad spem. et per quartum inflammat ad amorem. Dis igitur quatuor beneficiis et quatuor virtutibus ecclesia pulchra effecta: statim a sponso audire meruit. Ecce tu pulchra

Septima pars

Ecce tu pulchra. Uxor est sponsi: admiratione facietis super pulcritudinem sponse. Unum notandum quod bina vice dicit eam pulchram. vel quod ipsa iteratio pulcritudinis confirmatio est amoris. vel in signum duplicis pulcritudinis. scilicet interioris et exterioris. vel utriusque populi. scilicet iudeorum et gentium pulcritudinem notat. vel utriusque vite. actiue et contemplatiue. Tu igitur pulchra es. et vere pulchra. quia oculi tui columbarum. id est affectio et interior habet simplicitatem columbinam sine plica prae dilectionis in affectione. vel erronee opinionis in intentione. et. Vel oculi sponse sunt doctores qui comparant columbe. per decem conditiones vide glosam Gregorij

Octaua pars

Ecce tu pulcher. Uxor est sponse admiratione facietis super pulcritudinem sponsi. Nos est enim sese amantium: mutua collaudatio letari. Unum sponso laudata recipere eum laudat dicens. Ecce tu pulcher. Quasi diceret. Tu dixisti me pulchram. sed mea pulchritudo non est ex me sed ex te. tu enim pulcher es. per naturam. ego a te pulchra sum per gratiam. tu

pulcher es. secundum diuinitatem. deco. secundum humanitatem. pulcher in solio patris. deco. rus in utero matris. pulcher iustis gloriam conferendo. deco. penitentibus indulgentiam largiendo. Tu igitur ego pulchra sum et tu pulcher. non restat nisi ut intrem lectulum. et iungam oscula. Et quia palam hoc rogare vel petere erubescit verecundia muliebri suffusa. ideo hoc est quod clam insinuare videtur cum dicit. Lectulum noster floridus. ergo in eo quiescamus. Lectulus iste est ecclesia tota. in quo spiritus cum sponsa quiescit. Est autem floridus rosis martyrum. lilij virginum. et violis confessorum. Dicit autem lectulus diminutiue. quia et si duos capiat. scilicet sponsam et sponsum. hoc tamen non potest nisi ipse sint et in dilectionis unitate coniuncti. Et dicit noster quia bona opera filij qui in hoc lectulo generantur communes sunt sponsi et sponse. Sequitur Tigna domorum nostrarum cedrina. Quasi diceret. non solum lectulus noster pulcher est. sed etiam domus pulchra. quia tigna et tigna captores ducunt. quia mutuo se capiunt. vel quia bina iungunt. parietes enim stringunt. altioris locum tenent. et tectum supportant. Per ista et tigna predicatorum intelliguntur. qui et cedrina dicuntur. quia alti per sapiam intellectus et imputribiles per mundiciam affectus. Ergo Tigna domorum nostrarum cedrina. sed laquearia nostra cypressina. Ista laquearia sunt simpliciores in ecclesia. qui etiam sunt imputribiles et redolentes sicut cedri. De hac domo nota glosam.

Capitulum secundum

Bos flos campi. Hoc est secundum capitulum huius libri quod continet nouem preces. In quarum prima sponsus sponfam alloquitur. quia enim ipsa cum inuitauerat ad amplecti. ipse ei respondendo eam ad strenuitatem certaminis et laborem agriculture iuitat dicens. Ego et. Quasi diceret. Tu sponsa quicquid appetis. sed ego sum flos campi. per laborem certaminis obtinendus. brauium in stadio currentibus. corona in capto certantibus. nihil me iocundius inueniunt quam me certant. nihil fortius quam me laborant. Ego igitur flos campi. non flos lecti. Flos campi. id est. filius virginis. qui fuit campus in cultus. qui flores edidit decoris aspectu. tactu lenem. gustu medicinale. olfactu delectabile. si igitur flos campi. omnibus ad capiendum exponitur. et liliū puallū. id est gloria humilium. vel cle-

b 2

Expositio

mentia peccator. qz nō veni vocare iustos
sed peccatores. Sequitur. Sicut liliū inter
spinas zc. Adhuc spōsus spōsam laudā-
do eam ad patriam puocat. Quasi diceret
Tu queris requiē lectuli. s. scias. qz can-
didior z pulcrior tribulationū aculeis ef-
ficieris. qz sicut liliū inter spinas cādet.
crefcit. z redolet. sic amica mea inter fili-
as. i. hereticos z fratres falsos. Uel iter
filias. s. adulterinas. i. sectas eccie p̄trari-
as. Hā quāto p̄cios? z laudabili? est liliū
spinis. tāto sponfa hui? filias adulterinas
p̄cellit. Dic autē norandū est qz liliū i ra-
dice que sub terra latet fidē signat. in ba-
stili alto recto z virēti spem. in granis au-
reis charitatez. sex vero folia candida sex
sunt q̄ castitate p̄cipue cōseruant. s. sobrie-
tas. opatio. cultus asperitas. custodia sen-
sum. raritas sermonū. vitatio oportuni-
tatis peccādū. s. loci. p̄sone. zc. Uel pōt ex-
poni. Sicut liliū. i. sicut ego fui liliū
id est. ignoscens. inter spinas. i. iudeos.
vel spinas. cor̄ hne spinee quas in cruce
fustuli. sic amica mea inter filias. Uel
sicut liliū zc. ita beata virgo omnes alias
virgines p̄cellit zc.

Secūda pars

Icut malus. Quia spōsus spōsaz
laudauerat. ipa nō inde in supbia
extollit. s. laude reciproca. ipm at-
tollit dices. Sicut mal? inter ligna sil-
uaz. i. sicut oīa ligna aīcedit. sic dilect?
mē inter filias. sic xps oīes sanctos z an-
gelos excellit. respectu cur? oīes in fructu
osi iudicantur. Dic autē sciendum est qz
mal? in hyeme est rugosa. in vere est spino-
sa. in autūno fructuosa. iō xps huic arbo-
ri merito cōparat. qz ipē etiā fuit i passiōe
rugosus. in resurrectōe florid?. in p̄dicati-
one fructuosus. Itē sciendū qz xps huic
arbori aliūderōnabiliter cōparat. Quia
malus int̄ arbores sublimis est exigua. i.
ter lenes rugosa. int̄ planas spinosa. Sic
etiā xps fuit. inter sup̄bos humilimus. in-
ter delicatos dolorib? plen?. iter hypocri-
tas peccator reputat. Sequitur. Sub
ymbra illi. J. Mal? em̄ habet ymbra et
fructū. z bec duo spōsa sole fuscata prius
petierat qm̄ dixit. Indica mihi vbi cubes
vbi pascas. zc. z iō nunc ipa exaudita cla-
mat letabūda. Sub ymbra illi? quē de-
siderauerā. i. sub p̄tectiōe secura. sub re-

frigerio quietata. sub odore ymbra culi le-
tabunda. s. scz docēdi auctoritate p̄-
dita. regendi dignitate sublimata. z iudi-
candi potestate honorata. z fruct? ei? zc. |
scz penitētie p̄tēplariōis vel p̄dicariōis. Uel
Fruct? .i. cor̄pis z sanguis ei?. Dulcis
guttur meo. i. interiori affectōi

Tertia pars

Introduxit me zc. Hec est vox p̄-
mitine eccie de iudeis. z est hic re-
ctus ordo. qz postq̄ locuta est spō-
sa de fructu. p̄sequēter loquit de vino z d̄-
poru dices. Introduxit me rex in cellā vi-
nariā. Ubi sciendū qz cella agraria pōt
dici lex fm̄ lram exteriorē. cella autē vinar-
ia est ipa lex fm̄ spm̄ interiorē. i. iuxta
spūalem intelligētiā. In nuptijs em̄ xpus
aquā in vinū p̄uertit. q̄ etiā aquā literalis
ruditate in vinū spūalis subtilitatis mu-
tauit. Uel cella vinaria. est spūaliuz bo-
noz assuetū. quib? Joseph inebriat? pal-
lium reliq̄t egyptiace. i. temporalia mundo.
Uel cella vinaria. p̄tēplariōis grā vel ce-
lestis sapiētiā vel claustralis vita. Se-
quitur. Ordinavit in me charitatē. or-
dinavit inq̄. qz aliquib? maiorem. z alijs
minorē p̄tulit. Uel ordinavit charitatē
ostendēs qualiter dē z qualiter p̄rim? sit di-
ligēdus. Ut fm̄ Aug. p̄mo qd sup̄ nos ē
diligat. secūdo qd nos sum?. i. aīa nostra.
tertio qd iuxta nos. i. homo vel angel?. q̄r
qd infra nos. i. p̄riū corp? Uel fm̄ aliam
glosam. vt p̄mo dē. secūdo ab homie ipē
met diligat. tertio parētes. deinde filij. po-
stea domestici. q̄ si boni sint. mal? filijs sūt
p̄ponendi. tandē inimici. vide glosam. no-
ta secūdū modū auctor addit p̄tra glosaz
vt etiā ipē asserit

Quarta pars

Ulcite me zc. Hec est vox eccle-
siæ ad socios spōsi. vñ spōsa p̄us ym-
bra refrigerata. fructu cibata. cali-
ce potata. munere charitat? ornata z p̄pter
hoc ad sup̄na erecta. ne ab hac p̄secutiōe
deficiat ad socios sponsi aīr. Fulcite me
florib?. i. exēplis bñ incipiētū roborare.
z stipate me malis. i. exēplis p̄fectorum
munire. qz amore languco. i. p̄pter amo-
rem spōsi defectū in tēpalib? sustineo. vel
penas carnis sustineo. vel in hui? mundi
peregrinatiōe amore sup̄ne visionis lan-
guco. Uel Fulcite me florib?. i. sanctis

50
super cantica canticorum

desiderijs et orationibus. vel floribus et fructibus
et non solum verbis et stipate me malis. i. i.
operationibus bonis. Sequitur. Leua
eius etc. Unus quod spiritus viderat sponsam la-
guentem et debilem. ideo leua sua capiti eius
supposuit. Propter quod sponsa in gratiarum
actione eripens ait. Leua eius sub capite
meo et dextera illius amplectabitur me. Ubi
sciendum est quod leua sponsi. est iusticia acci-
cipit. et per dextram misericordiam. vel per lenam
cominatio supplicij. et per dextram promissio re-
gni perpetui. Uel per leuam potestas secularis
vita actiua vel bona temporalia. per dextram vero
potestas ecclesiastica. vita contemplatiua vel bo-
na eterna intelligitur. et ideo de dextra glo-
rie eterne dicitur quod amplectabitur non quod am-
plexetur. Et ad hoc propositum vide glo-
sam.

Quinta pars

Diuro vos etc. Nec est vos sponsa
ad adolescentulas sponse. unde spiritus
volens ostendere quantum misereatur
languoribus sponse. et quantum ea suis amplexibus
habere gaudet. his verbis insinuat dicens.
Adiuu etc. Quasi diceret. O vos filie
hierusalem. i. plebes mihi subdite. Adiu-
uam vos per carceres ceruorum camporum. id est
per amorem quem debetis vestris doctoribus et
placitis. ne suscitatis neque cuiuslibet faciat
dilectam. i. ne aliquid faciatis propter quod oportet
tear sponsam meam dilectam in meo amore et
meis amplexibus quiescentem quiete contem-
plationis relinquere. et vestris libris vel pectis
curandis intendere. Quia autem subdit. donec
ipsa velit. notat et innuit eam aliquam ex propria
voluntate surrecturam. ad procurandum utilita-
tem subditorum. s. tunc oportuno. Hic autem
est notandum quod per carceres convenienter intel-
liguntur doctores qui visum habent perspicaces.
ardua pascua querunt. herbas mundiores
comediunt. Per ceruos vero placati. vide glo-
sam.

Secundo sciendum quod isti qui carceres et cerui
dicuntur esse. in montibus habitare designantur
scilicet in montibus sapientie celestis et diuine prela-
tionis. ideo dicitur per carceres ceruosque capo-
rum. qui in montibus habitant.

Sexta pars

O dilecti etc. Nec est vos sponsa
ad adolescentulas. quia enim ipsa animam
aduertit quod latenter ei precipit. ut ali-
quando surgat. ideo ipsa se surrecturam promit-
tit. s. primo ostendit quod sic ille. per quo surgit di-

cens. Uos dilecti. Quasi diceret. O vos
adolescentule. facta est mihi et vos dilecti
mei. i. dilectum meum audiri. Et quia possent
querere adolescentule. Ubi est dilectus tuus
Quod eius vocem audisti. Ipsi subdit. Ecce
iste venit saliens etc. Ubi nota quod per salientem
in montibus possunt intelligi subite apparitio-
nes eius in montibus facite ad ipsam. sicut patet
in nouo et veteri testamento. Uel per montes
possumus intelligere sanctos maiores. per
colles vero sanctos minores. in quibus nec de-
ita apparet nec refulget sicut in maioribus
Uel dicam. Ecce iste venit. s. de sinu
patris in vterque virginis. saliens in monti-
bus. s. de monte in montem. id est de seraphin
in cherubin. et sic de alijs usque ad angelos
qui sunt sub alijs ordinibus inferiores. ideo
dicitur et transiit colles. i. angelos. quod s.
ipse transiit. quando non angelus de ordine infe-
riori. s. archangelus Gabriel missus est ad
virginem. sed in regressu de vtero virginis in si-
nu patris. non ita angelos inferiores transi-
it. s. prima die hospitatus est apud eos. unde
ipsi querebant. Quis est iste qui venit de domo
tinctis vestibus de bosra. Et secunda apud
archangelos. et ita de alijs persequenter. do-
nec sol per gradum decem lineis reuersus est. et
decima die mansit apud preteritum. et tunc misit
spiritum sanctum De salientibus tibi vide glo-
sam.

Similis est dilectus etc. Ubi ostendit
sponsa qualis est dilectus qui ita salit et transiit
dicens. Similis est dilectus meus capree bene
saliendo. hinnuloque ceruorum. affectus hu-
militate. cursus velocitate. et tunc varietate.
Sed per hac litteram vide glo-
sam. Sequitur. En ipse stat. Ubi notandum quod triplex
paries noster. s. natura humana. pars. Tan-
quam parieti incli. Peccatorum macula. Ezechielis.
viii. Fili hominis fode parietem et videbis
abominationes etc. Diuitiarum sarcina. pars.
In deo meo transgrediar murum. Dicit er-
go sponsa ad adolescentulas. En ipse stat
etc. Quasi diceret. Bene dixi quod venit. quia
En. i. ecce. ipse stat post hunc triplicem
parietem nostrum. ac si diceret. ipse prope est
sed ipsum videre impedit paries noster. et per
mo natura humana nostra. que sua ob-
scuritate impedit visum. secundo peccato-
rum macula que obnubilat sensum. tertio
diuitiarum seu bonorum terrenorum sarcina. que
aggrauat intellectum. sed quod spiritus non est impedi-
tus his tribus. ideo stat post parietem. respici-

b 3

Expositio

ciens p fenestras .id est. p apostolos per quos respicit. id est. recte aspiciat. et pspiciens p cancellos .id est. p prophetas : per quos pspicit. id est. pcul aspiciat. Christus enim p apostolos locutus est de p'sentibz. per pphetas aut de remotis. Sequitur. **En dilectus** Quasi diceret. Nō solum respicit me. sed etiā loquitur mihi. et hec locutio nihil aliud est q̄ ad labores vite actiue excitatio. q̄ sequentia sba declarāt.

Septima pars

Urge propera et. **Hec ē vox sp̄s** si sp̄sam ad laborē vite actiue exhortantis. Dicit ergo. **O amica mea** que amas et amaris. **colūba mea** simplex nō inuida. s̄ spiritus sancto repleta. **formosa mea** fide et morū compositione. **Uel ecclesia dicit** amica xpi. quia eius lucra querit. **columba** quia in oratione gemit. **formosa** quia diuine similitudinis decorez in cōtemplatione induit. **Tu igitur surge** a lecto cōtemplationis ad laborem vite actiue. scz ad op̄ p̄dicationis. **Ham et ego sponsus tuus** quietem meā cum patre qdāmodo p p̄dicationē intermissi. **propera** quia temp̄ breue et malicia ī moribz inualecit. et **veni** scz ad dandaz curam salutis proximis. vt cū magno comitatu ad nuptias celestis regis valeas īgredi. **Uel Surge** scz a somno culpe. ad vigilias penitentie. ab amore terrenoz ad desiderii eternoz. **propera** quia tempus breue. via longa. et pericula multa. et **veni** ad me sp̄sum tuū. magistrū tuum. Et fm hanc expositionē etiam potest esse vox xpi ad animā deuorā. Sed ne sponsa excusationē p̄tendat ppter tempus vlt viam. Ideo subdit. **Hyems** scz infidelitatis. **transiit**. imber p̄secutionis. **abiit** et loquitur pro tempe confessorū. quia tempore apostolorum et martyrum hyems erat et imber inundabat. **flores** id est. initia bonorum op̄ez. **apparuerūt in terra nostra** id est. in ecclesia gentiū. quā et tu et ego excolere debemus. tu plantando et rigando ego vero incrementū dando. et p hoc venit messis. ideo subdit. **tempus putationis aduenit** id est. collectionis bonoz et remunerationis. **Ubi notandū est tria esse tempora** scz temp̄ temptationis. quod fuit ante legem regnante dyabolo. tempus visitationis. quod fuit sub lege regnante

moysē. temp̄ putationis. quod est sub gratia regnante xpo. In primo vero tempore seruū expectabat umbrā legis. in secundo mercenariū finē operis. in tertio filius gloriā aīe et corpis. Sequitur. **Vox turturis** id est. vox sp̄s sancti. qui gemit id est. gemere nos facit. audita est in terra nostra. id est. in ecclesia. scz quādo gabriel dixit. Sp̄s sanctus supueniet in te et c. **Luc. i. Uel Vox turturis** est sonus apostolorum et p̄dicatoz. qui auditur est ī terra quia in omnē terrā exiit sonus eoz. in psalmo. **Uel Vox turturis** id est. eccie que absentia sponsi incōsolabiliter gemit. Quā aut vox turturis audita sit. probat cū dicit. **Ficus prulit grossos suos. Fic?** id est. synagoga. prulit id est. proiecit. grossos suos id est. ceremonias suas. et immaturā legalis obseruatiē intelligentiam. **Grossi em dicunt fructus immaturi.** Ergo factū est audita voce turturis. id est. sp̄s sancti. et c. **Uince florentes** id est. cōgregationes fidelū in primitina ecclesia. **florentes** i. credere incipientes. **dederūt odorem suū** i. famam sancte p̄uersationis sicut alibi. **Christi bonus odor sumus.** Ex quo igit tanta est oportunitas predicandi surge amica mea. que amas me si pauperis oues meas. sicut dictum est de Petro. **speciosa mea columba mea et veni** s. g. dicendo. p̄p̄ia et nō coacta voluntate. in foraminibus petre. id est. in fide vulnere xpi. de quo. **Loz. i. Petra autē erat christus** In cauerna macerie. i. in fide lanceati et fossi lateris saluatoris. **Uel in foraminibus petre. in cauerna macerie** id est. foraminosa et cauernosa p̄dicatione apostolorum. id est. inculta p sapiētiam mūdi et reputata stulta apud mūdū. **Uel potest cōstrui littera** **O amica et** que habitas ī foraminibus et c. et exponatur vt prius. Sequitur. **Ostende mihi et c.** Christus enim primo cepit facere. deinde docere. **Actuū bmo. et idem docet eccia dicens.** **Ostende mihi faciē tuam** s. in bona operatione. et sonet vox tua in auribus meis. scz in ista p̄dicatione. Et dicit. **ostende mihi** vt ppter deū nō propter mūdū fiat p̄dicatione. **Dic etiam.** in auribus meis. id est. nō in auribus hominū. vt propter eoz fauores fiat p̄dicatione. **Uel in auribus meis** id est. meoz. nō canū vel porcorū. de quibz dicit.

nolite sanctum dare canibus. **Dathei. vii**
 Vel anime peccatrici dici potest. **Osten**
 de mihi faciem tuam quam tibi dedi ima/
 culatam. et tamen eam peccatorum turpitudi/
 ne maculasti. **Ostende inquit mihi vel**
 vicario meo spirituali per confessionem.
 sonet vox tua. scilicet vox quique partita. id est
 vox confessionis laudis. orationis. doctri/
 ne. predicationis. **Hec enim sunt quinq[ue]**
 ba apostoli. **prima Corinthiis. xiiij.** Auribus
 meis. id est. auribus misericordie. clemē/
 tie et compassionis. quia vox enim tua dul/
 cis quia laudem meam resonat. et facies
 tua decora. id est. intentio. operatio. con/
 scientia vel vita decora. scilicet quia voci co/
 sona. aliter non bene concordaret psalmus cum
 cythara. voci ergo consona. moribus orna/
 ta. et pristina pulcritudini restituta.

Quia vero non sufficit doctoribus et pre/
 latis vitam bonam ostendere. predicationes
 docere. nisi et errantes corrigant. et malivo/
 los compescant. ideo subdit. **Capite no**
 bis. scilicet. rebus doctrine et venabul[is] dispu/
 tationis. nobis non vobis. id est. ad lau/
 dem nostram et gloriam divinam. non ad lau/
 dem vestram et vanam gloriam humanam.
 vulpes parvulas. id est. hereticos et scis/
 maticos callidos et cautos. parvulas. id est.
 dum parvule sunt in malicia et in fraude.
 ne maiores effecte plus noceant. vel par/
 vulas. per simulationem simplicitatis et
 humilitatis. que demolitur vineas. id est.
 ecclesias rodunt et corrumpunt. **Hanc vinea**
 nostra floruit. et ideo florenti vinee sunt
 nociue

Octava pars

Ilectus re. Vox est spose ad ado
 lescuntulas. suam obedientiam ostē/
 dentis. Quasi diceret. **Dilectus**
 meus mihi supple scilicet ut ego surgas et
 vita contemplativa ad activam. et ego illi
 supple obedio. **Vel Dilectus meus mihi**
 supple adiuvas perveniendo. et ego illi adiu/
 vo cooperando. iuxta illud. **Dei adiutores**
 sumus. **Vel dic sicut glosa.** Et quasi ali/
 quis quereret quare ita sponsa sponso obedi/
 at. respondet. qui pascit inter lilia. **Qui.** id est
 quia ipse pascit. id est. delectat. inter lilia.
 id est. inter humiles et obediētes. vel lilia
 virtutes sunt in quibus dilectus pascit et pa/
 scitur. donec aspiret dies. id est. donec
 clarescat dies eternitatis. et inclinēt vni/
 versum.

bre. id est. transeat omnes hereses et erro/
 res. **Vel vmbre dicunt reprobi qui inclina**
 buntur in infernum. et tunc aspirabit dies eter/
 nitatis ipsis beatis

Nonā pars

Revertere. Vox est spose videntis
 se insufficientem ad ea que iubetur
 facere. nisi assistat speciale adiutorium
 sponsi. Quasi diceret. sine te nihil possum
 ideo revertere ad adiuvando me per gratiam tu/
 am. si vis esto dilecte mi capree propter acu/
 ciem visus. binnuloque cernor. propter agi/
 litatem cursus. revertere inquit. super mon/
 tes bethel. id est. in excelsis mentibus perfectorum
 pscende. qui sunt bethel. id est. domus surgens.
 vel domus vigilie. vel domus dei. Quasi di/
 ceret. Licet discedam a te. dimittendo pau/
 lis per exemplar tuum. propter actum et pso/
 latinam proximi. tamen ex toto non discedo. sed re/
 uertere. assistendo mihi. illuminando me. et
 velociter adiuuvando

Capitulum tertium

A lectulo. Hoc est tertium capitulum
 huius libri. quod continet quinque par/
 tes. In quarum prima hec phos scri/
 es continentur. **In lectulo meo re.** Et est
 vox ecclesie de gentibus. desiderium quod ante con/
 versionem habuit exprimentis. **In lectulo**
 meo. id est. in amore mundi. vel in voluptate
 carnis. vel in ocio quietis. a strepitu mun/
 di. quod dicitur propter phos gentiles. **Quasi.**
 scilicet ducatu rois naturalis. que diligit anima
 mea. naturali dilectione per noctes. id est per
 phicas roes. vel per creaturas. vel in noctibus
 peccati. erroris. ignorantie et aduersitatis errantes
 quasi multoties. et non inveni. quia non re/
 cte vel non ubi erat inveniend[um] querebam. vel
 quia nec angelus nec propheta nec doctor mihi lu/
 men fidei reuelavit. **Fides enim ex auditu**
 est secundum apostolum. Et ideo dicit amico meo. **Sur**
 gam. scilicet a triplici lecto predicto. scilicet. modi. car/
 nis. et gentis. et circuib[us] civitatis. id est. ecclesiam
 per vicis et plateas. **Ubi sunt spirituales viri**
 qui dum ad celestia gradiuntur angustam viam te/
 nent. Platee vero sunt seculares qui malas vo/
 luptates sequuntur et lata via incedunt. per viros
 qui igitur circunt. secundum glosam. **Querā que diligit**
 anima mea. id est. querā si sit ibi aliquis qui sit ille vel
 qui sciat me docere qualiter debeat inveni/
 ri. **Quasi inveni et non inveni.** id est. plurimo labo/
 re mundo pagato. sapientium verbis discus/
 sis. nihil certum habere potui. **o via veritatis.**

Expositio

Inuenerunt me custodes ciuitatis. id est custodes ecclesie inuenerunt me. id est ad fidem conuerterunt. Philippus enim eunuchum inuenit Actuum. viij. et Petrus corneliū. Actuum. x. Custodes ergo ciuitatis inuenerunt me. et tunc dicit eis. Num. i. nunquid quē diligita anima mea uidisti. scilicet in scripturis. in creaturis. vel potius in fide et inspiratione. Paululum. i. paulo post. cum pertraxissem eos. i. cum facta et dicta eorum pertraxissem. inueni quē diligita anima mea. quod scito aliquis deū uero intuitu indiget. statim enim inuenit. tenui illum in manu fidei. nec dimittam. scilicet eum uel fidem eius. donec introducam illum in domum matris mee. i. in collectionem synagoge. quod erit in fine seculi quando reliquie eorum salue fient. Uel posset exponi moraliter de lectulo religionis. et de ciuitate secularitatis. et de lectulo studij et lectionis et de ciuitate moralis operationis. et c.

Secunda pars

Diuro uos et c. Hec est vox sponsi ad adulescentulas. Ubi sponsus precipiens sponse obedientiam et auiditatem alios pueritiam ut citius et liberius hoc fieri possit. adiurat filias hierusalem. id est iudeos non iter puerfos. uel iudeos qui ecclesiam de gentibus precesserunt. ut sponse non parerent impedimentum. Et potest iste uersus proportionabiliter exponi sicut prius. non tamen inutiliter repetitur. ut dicit glossa. uide

Tertia pars

Ue est ista. Hec est vox ecclesie de iudeis uideris ecciam de gentibus de deserto idolatrie ad alta futurum et sponsi amplexus ascendere. ubi super huiusmodi admiratur et dicit. Que est ista. id est. quanta laude digna. que ascendit. scilicet de uanitate ad ueritatem. de uicijs ad fortutes. de fortute in uirtute. per desertum. id est per medium gentium desertorum a gratia et ueritate. uel per desertum. id est per mundum. sic uirgula fumi. id est ad instar uirgule et fumi ascendens et habens figuram uirge fumi. fumi inquam facti ex aromatibus mirre et thuris et uniuersi pulueris pigmentarii. Ubi notandum quod hec ecclesia uirgule comparatur. quod erecta est in intentione. erecta in spe. fragilis paupere. flexibilis mansuetudine. Ite fumo comparatur. quia calida in amore. leuis sine peccatorum pondere et ascendens in contemplatione. Ite fumo com-

paratur. quod fumus eodem tempore partim inferitur et partim superius moritur. ita ecclesia primus in quibusdam signis. et in alijs ad celestia colligit. et quanto magis ascendit in cognitionem dei. tanto magis nihil efficit in consideratione sui. sicut fumus. et c. Dicit autem mirra penam significat. que uermes motum carnalium necat. et animam a corruptione peccati seruat. Tunc pro oratione designat. que in conspectu dei reuoluit et fragrat. Uniuersitas autem pulueris pigmentarii uniuersitatem uirtutum notat. patet ergo mysterium. Potest etiam hoc moraliter exponi de ascensu anime penitentis. et ad alta uirtutum per desertum penitus ascendens. Uel de ascensu gloriose uirginis. et est planum.

Quarta pars

A lectulum. Hec est vox ecclesie de gentibus respondens ad illam questionem. que est ista et c. Ubi quod ecclesia de iudeis assum eccie de gentibus admiratur. querens. que est ista et c. ideo ad hanc questionem respondit ipsa gentilitas determinans quomodo ascendat. scilicet ad lectulum salomonis dicens. En lectulum. id est me effectum lectulum. Salomonis. id est christi ueraci pacifici. sexaginta fortes. id est. uniuersi predicatorum fortes ad onerum et ad pugnam. uel. lx. id est. sex operum misericordie et decalogi impletione perfecti. ambulant. scilicet contra incursum hostium. ex fortibus israel. id est. ex perfectioribus contemplatiuis. qui ad dei uisionem seu cognitionem laborant. qui sunt tenentes gladios. scilicet tres gladios. Primus est gladius doctrine. scilicet gladius spiritus. quod est uerbum dei. Ephe. vi. contra hostes et aduersarios ueritatis. Secundus est gladius discipline. contra motus temptationis carnalis et rebelliones sensualitatis. Tertius est gladius potestatis iudicialis. qui est principum et prelatorum. contra hostes iusticie et equitatis. Et ad bella doctissimi. scilicet scientia doctissimi. sapientia doctiores. et experientia doctissimi. Uniuersumque ensis super femur suum. scilicet ad repellendum prompte hostium nocumenta. propter timores nocturnos. id est. temptationes occultas uel peccata ignorantie. uel temptationes carnis. que maxime de nocte infestant. Sequitur. Ferculum fecit sibi. Ferculum istud dicitur a fero fers. et est idem quod uerbulum uel currus uel cathedra uel thronus. Ubi notandum est quod ecclesia prius comparata fuit figura. propter deuotionem orantium. secundo lectulo propter quietem contemplantium. tertio nunc

super cantica canticoꝝ

comparat ferulo ppter discursum p̄dicā
tium. Dicit 8. Ferulū fecit sibi. Quasi
diceret. Nō est ex me si ascēdero. s. ex deo.
q. rex salomon. rex pacificus et amabil
dñō. i. xps. fecit sibi ferulū. quo ferat p
mundū. de lignis libani. i. de gētibz pri
mo aridis et infructuosis. s. postea fortibz
patētia. cellis sapia. p̄ciosis t̄pantiā. odo
riferis fama. impubilibz p̄seuerātia. cā
didatis innocētia. colūnas ei⁹ fecit argen
teas. i. platos et doctores. altos p̄ sapiāz.
rectos p̄ iusticiā. fortes p̄ cōstanciā. alios
portantes p̄ cōpassionē et misericordiā.
sicut argenti. p̄ sacre scripture doctrinā et
eloquentiā. Reclinatoꝝ aureū. id est.
speculatoꝝ. zc. vide glosam. ascensum
purpureū. i. martyres. zc. vide glosam.
media charitate p̄strauit. i. h̄mōi mar
tyres affligi et mori p̄misi mediāte chari
tate. et hoc totū factū est. p̄pter filias bie
rusalem. i. p̄pter infirmos de eccēia cōfir
mandos. quos filias vocat nō filios. Vel
media potest esse accusatiui casus. et tunc
exponat sicut glosa. Vel de beata virgine
potest dici. Ferulū fecit sibi rex Salo
mon. i. beatā virgine que eū gestauit. de
lignis libani. i. de mēbris impurificati
bilis omni puritate cādidissimis. colū
nas ei⁹ fecit argenteas. i. virtutes ei⁹. fe
cit argenteas. p̄ relucētiā bone fame
reclinatoꝝ aureū. i. virginis vteruz p̄
ciosum. vel ideo aureū. quia diuinijs sapi
entie repletū. ascēsum purpureū. q̄a ip̄a
in celuz ascēdit. nec tamē expers fuit mar
tyrij. Media. i. cor eius. charitate p̄stra
uit. i. decorauit. p̄pter filias hierl̄m. id
est. ut eam imitando possint secū ascen
dere et videre regem Salomonē in dya
demate suo.

Quinta pars.

Bredimini. Nec est vox ecclesie
gentiū ad incredulos de iudeis di
cens. O filie syon. i. patriarcha
rum et p̄phetaz. egredimini ab ignoran
tia infidelitatis. a carnali intelligētia legi
a carcere peccati. et videte visu fidei. re
gem salomonē. i. xpm. in dyademate. i. i.
carne pura et integra. quo coronauit eū.
id est. circūdedit eū. mater sua. i. maria.
Hiere. xxx. Nouū faciet dñs sup terram.
mulier circūdabit vix. zc. In die despo
sitionis illi⁹. i. in die incarnatōis. quando

sibi naturam humanam quasi sponsaz so
ciauit. et in die leticie cordis ei⁹. id est. in
carnatōis qua fuit marie ineffabile gau
dium. zc.

Capitulum quartū

Tam pulcra. Hoc est capituluz

quartū hui⁹ libri. quod continet
octo partes. Quarū prima ē vox
sponsi eccliam de gentibz multipliciter cō
mendantis. et eius pulcritudinem admi
rabilem ostēdētis. et dicit. O amica mea
q̄ pulcra es. opatione. q̄ pulcra. p̄di
catione. oculi tui columbar. id ē. docto
res et prelati simplices sunt sp̄iales et flu
entis scripturaz insitētes. absq̄ eo qd i
trinsecus latet. i. absq̄ intēione cordis.
que soli deo patet. vel absq̄ virtutū inte
riorū pulcritudine que hoies latet. v. abs
q̄ eterne retributiōis claritate. que modo
nō videt nec apparet. capilli tui. id est. si
deles et graciles humilitate. molles man
suetudine. christo capiti adherentes fide
spe et charitate. sicut greges caprarum. i.
velocitate opis. ascēsu p̄emplatiōis. de
scensu cōpassionis. et electione pastus me
lioris. que ascenderūt de monte galaad. id
est. de mōte scripture sacre. vbi est acer
uus testimonioꝝ de p̄missione p̄miorum
bonis. et de cōminatōne supplicioꝝ malis.
Vel mons galaad est xps. cui attestat m̄
tudo martyꝝ. Martyr em̄ et testis idem
sunt. et de hoc monte. i. de fide et f̄tute eius
ascenderūt omnes penitētes ab imo vici
orum ad alta virtutū. Dentes tui. i. p̄di
catores. puritate cādidī. fortitudine offi
charitate cōiuncti. iusticia ordinati. p̄stan
tia et stabilitate immobiles. q̄ pctā rodunt
scripturas p̄terit. alios in corpus ecclesie
trahūt. hi sunt. sicut greges tonsarū que
ascenderūt de lauacro. i. sicut greges cō
cordes. vnanimēs. simplices et innocētes
consi. q. sup̄flua sponte relinquētes. de la
uacro scz baptisimat. ascēdentes de f̄tute
in virtutē omnes. i. s. tam oculi taz capil
li q̄ dentes. id est. maiores. minores. et me
diocres. gemellis fetibus. id est. habēt
gemellos fetus. id est. habent opera con
similia. vel tales reddunt alios quales ip̄i
sunt. Vel gemelli fetus sunt opa actiue et
cōtemplatiue. vel cōuersi de vtroq̄ popu
lo. et steriles nō est inter illas. id est. ali
quis infecūdus. q̄ sibi et alijs non pficiat.

Expositio

Nota ibide glosam. Sicut vitta cocci-
nea labia tua labia spose pdicatores sunt
qui z oculi z dentes dicti sunt. tamen ppe
oculi sunt plati ecclesie qui eccie pudent
dentes expositores scripturaz. q seprura
sacram terunt. z labia pdicatores q attrita
alijs afflant. Hi sunt ergo sicut vitta qz
capillos. i. cogitationes suas vel aliorum
vel fideles restringunt ne effluant in op^o ma-
lum. z ne operiant oculos ne deum videant.
coccinea dr. quia circa rubore passiois
pdicatio eoz versat. z ex ardore charitatis
pcedit z eloquiu tuu dulce. i. pdicatio
tua dulcis. quia de dulci fonte pcedit. et
nihil resonat nisi dulce. Sicut fragmen
malipunici ita gene tue re. Bene eccle
sunt plati. qui sunt facies z decor ecclesie
si sunt boni. z sicut in genis pudor apparet
sic ipsos debet pudere de malis operibus
si que fiant. fragminis aut malipunici.
quedam ps albet z alia rubet. sic z illi can-
dozem hnt p innocetia. z rubore p marry-
rij si op^o est pempta toleratia absq co qd
intrinsicus latet. Exponat sicut supra in
pncipio capituli Sequit. Sicut tur-
ris dauid collu tuu. Collu eccie sunt ipsi
pdicatores p quos nutrimetur a capite
xpo in corp^o eccie trahit. q turri coparat.
ppter fortitudinem z refugiu. z ppter vite
z scientie eminentiam. que turris si capere
tur tota ciuitas ecclesie facile expugnaret.
Turris dauid. i. xpi. z a xpo edifica-
ta est cum pugnaculis. id est. scriptura-
rum sententis. eccie sacramentis. z sanctorum
miraculis z exemplis. Mille clipei. id
est. rota deuotio z sancta pendet ex ea. i. f.
tripliciter. documeto. exemplo. z patroci-
nio. z dependet ex ea. omis armatura for-
tium. id est. omnis instructio verbi z exe-
pli. Vel moraliter. Collu anime est chari-
tas p qua vitalis status recipitur a deo. et
emittitur ad vtilitate pxi. que turris dr
ppter altitudinem. rectitudinem. z fortitudinem
z ex ea dependet mille clipei. id est. om-
nia sacra eloquia. na ex ea pendet vniuer-
sa lex z pphete. Datth. xxi. Vel Mille
clipei. id est. vniuerse ftutes qbus ptegi-
mur. z omnis armatura fortium. id est. om-
nes ftutes qbus hostes impugnantur.
Sequit. Duo vbera tua. Hic est no-
tandum qd dicit glosa. Vbera ergo pdi-
catores sunt. quia paruulis in xpo lac do-

ctrine infundunt. duo ppter gemina cha-
ritatem ad deu z proximu. vel duo ppter vi-
tam z scientia. sic duo hinnuli capree.
quia pspicaces visu. veloces cursu in ar-
duis habitates meliora pascula queretes.
gemelli. quia eodem tempe scz tempe gra-
tie. ab eodem patre z eadem matre. id est. deo
z gratia generati. qui pascunt in lilij.
id est. in scripturis sacris z sanctorum exem-
plis. donec aspiet dies. scz eternitatis.
z inclinatur ymbre. scz infidelitatis. qz
tunc non habebunt necesse docere vl do-
ceri

Secunda pars

Adam ad monte mirre. Hec est
vox sponsi. Un postq ipse posuit
sponse comendationem. nunc ponit
exhortationem dicens. Adam ad monte
mirre. i. carne mortificando z solationem
impenda. z ad colle turris deuotis ma-
iorem gram z deuotionem pferam. Hic
aut notandum q mons altior est colle. z ita
penitentia vel amaritudo sublimior est de-
uotionis suauitate. Secundo notandum
p mysterio huius lre. q pmo est vallis mir-
re. i. amaritudo p exigentia culpe. secundo
est camp^o mirre. i. amaritudo p zelo iusti-
cie. tertio est collis mirre p custodia inno-
centie. quarto e mons mirre p desiderio
celestis patrie. Ho aut puenit in huc mo-
tem nisi pmo transeundo vallis campum z
collis. i. no vertit ad gaudiu celestis patrie
nisi p pnam culpe. zelu iusticie. z custodi-
am innocentie. Sicut etia dici possz d thur-
re. f. q pmo est vallis thuris. i. orop dimis-
sione culpe. secundo est campus thuris. id
est. oratio p collatone gratie. tertio est collis
thuris. id est. oratio p virtute psequerantie
quarto est mons thuris. id est. oratio p lar-
gitione glorie. Sponsus aut hic in pnti
no venit nisi vsq ad colle thuris. Ideo di-
cit. z ad collem thuris. z in futuro veni-
et ad monte thuris. id est. glorie largiti-
nem. Item potest exponi de beata virgi-
ne z tunc dicemus q vallis mirre fuit ma-
rie humilitas. collis mirre vite sanctitas.
mons mirre martyrij sublimitas. sed col-
lis thuris premij suauitas. Ad primum
venit sponsus in incarnatione. ad secun-
dum in sancta mundi conuersatione. ad ter-
tium in sua passione. ad quartu vero i sua
ascensione

super cantica canticorum

Tertia pars

Ota pulcra es amica mea. Uox
est spōsi pulcritudinē spōse genera
liter cludētis. Dixerat em̄ pulcri
tudinē diuersorū mēbroz. nūc pō generali
ter dicit. Tota pulcra zc. q. d. Nō solum
in mēbris p̄dictis pulcra es. s. etia in oibz
alijs. nec solū mēbra pulcra sunt. s. etiam
pulcre z decēter ad inuicē sunt p̄iuncta. z
ideo tota pulcra zc. z macula nō est ī te.
id est. criminal culpa. spōsa em̄ nō hz ma
culam nec rugā. qm̄ spōsus maculaz suo
sanguie lauit. z rugā crucis extēsiōe dele
uit. nūc pō est absqz macula. qz nec est ce
citas ī intellectu. nec impuritas in affectu
nec vanitas ī effectu. z absqz ruga. qz nec
est duplicitas in p̄bo vel affectu.

Quarta pars.

Eni de libano spōsa mea. veni de
libano veni coronaberis. Nec ē
vox spōsi spōsam vt ad se veniat et
horātis. Quasi diceret. Prius dicit. va
dam zc. z ideo debes venire ad me. Igi
tur veni. Ter aut dicit. veni. ppter fi
dem trinitatis. Uel veni corde. veni ore. ve
ni ope. Uel veni fide spe z charitate. Ex
aut liban? bis dicit notat ipsi? duplicē cādo
rem. Liban? em̄ interpretatur candor. Pri
mum ergo refert ad candorē p̄sciētie z in
tentionis. Secundū ad candorem vite z
opationis. Nota hic qd dicit glosa d liba
no monte. Sequit. De capite amana
de vertice sanyr z hermon. Istud dupli
citer potest exponi. Uel. Ueni de capite
amana zc. Ueni de vertice sanyr zc. Uel
veni z coronaberis de vertice. zc.

Est aut hic notandū. q amana sanyr z
hermon sunt mōres in qbz habitāt diuer
se bestie puerantes que peccata diuersa
signāt fm̄ suas interpretatiōes. [Amana]
em̄ interpretatur iniquitē. z signat superbi
am. [Sanyr] id est. fetor. z signat luxuri
am. [Hermon] i. anathema. z signat anari
cias. qz se z sua a primorū cōmuniōe ang
rus sepat. De his ergo vocat spōsa vt ve
niat relinquēdo peccata. z veniēdo ad pe
nitentiā z veniā spōsi. Et de cubilibz leo
num. i. de habitaculz demonū. q sunt cor
da sordida p peccatū z de montibz p̄do
rum. i. de his q nō solū sunt habitacula
demonū. s. etia sunt alijs alta refugia. vt
male faciāt. De his ergo locis iubet ecclia

venire fm̄ p̄mū sensum lfe. Uel iuxta se
cundū sensum dici poterit. coronaberis d
vertice amana zc. Hā p̄dicatores dū il
los malos de quibz dictū est quertūt. ta
les cōuersi corona eoz fūt. fm̄ apostoluz
p̄ma 2hi. q. Sponsa igit primo fuit co
ronata stellis. s. apostolis. secūdo spinis. i.
iudeis in rosas cōuersis. tercio de gētibus
viciosis z postea quertis. z hoc est. d ver
tice amana zc. Quarto de mundi sedu
ctoribus z p̄secutoribz. factis tamen p̄di
catoribus. sicut patuit in Paulo. z hoc est
de cubilibz leonū. Quinto de mūdi p̄n
cipibus obedientibz. z hoc est de montibz
pardo. Sexto coronāda est gloria in ho
nore. quādo verus assuerus capiti bester
dyadema regni imponet. Ueni igit et co
ronaberis de istis vel istis septē modis. z
hoc iuxta secundū sensum

Quinta pars

Uulnerasti cor meū. Nec est vox
spōsi amorē suū ostēdentis. ac p
hoc spōsam vt ad se citi? veniat ex
horātis dices. Uulnerasti cor meū. qz
p amore tuo carnē assumpsi z mortē subij
[soror mea] qz coheres regni tui. [spon
sa] i. p arram fidei. Uulnerasti cor meū.
bis aut dicit vulnerasti. z per hoc intelli
git duplex vuln? scz vuln? doloris. z vul
nus amoris. vel vulnus passionis z vul
nus cōpassionis. in vno oculo z tuorū.
id est. in vnitare p̄dicantiū qui om̄s idem
docent. idē amāt. idē querūt. Uel vn? ocu
lus est cetus cōtemplantiū. qui vnam pe
tunt a domino. Alter vero oculus. scz si
nister est cetus actiuoz et temporalium.
Uel vnus oculus cetus audientiū. quibz
est cor vnū z aīa vna. Et in vno crine col
li tui. i. in vnitare intentionis

Sexta pars

Uam pulcre sunt mamme tue so
ror mea sponsa. Nec est vox spō
si iterum pulcritudinē spōse com
mendātis. Ubi sciēdū est. q mame spon
si p̄nt intelligi minores doctores. q lac sim
plicis doctrine puul p̄pināt. z cū mame i
decētes videri solē ppter grossiciem. p̄
tū placet spōso grossicies simplici doctrine
q subtilitas. iō laudat mamas dices. Uel
pulcre sūt mame tue zc. p̄ciora sūt vbera
tua vīo. i. lac qd fluit ab vberibz. s. simplex
doctrina magis p̄petit puul q vīnū subtilitaz

Expositio

Et nota verbum glose hic: et odor vni-
gentoz tuoz sup omnia aromata. id est.
fama fidei spūalium que ex charitate pce-
dit et virtutū. superat omnē delectatiōem
terrenā. Vel dic sicut glosa. *Fau* distil-
lans labia tua spōsa. i. sacra eloquia Dic
cōsequenter sicut glosa. *mel* et lac sub lin-
gua tua. i. sermo tuus dulciōr est omni lacte
et melle. et odor vestimētoz tuoz. i. fama
opez. sicut odor thuris. id est. sicut vir-
tus orationis. vel vestimenta sponse sunt
electi. etc.

Septima pars

Reus cōclusus foroz mea sponsa:
ortus cōclusus. Uox est spōsi. spō-
se pulcritudinē aliter q̄ prius de-
scribētis. Cōparauerat em̄ eā mulieri for-
mose. nē orto seu culture fructuose. et cau-
sam vide in glosa. Dicit g. *Ortus* cōclu-
sus etc. et bis dicit *ortus*. de quo vide glo-
sam et quare. cōclusus. vide ibidē. Est
autē hic notandū q̄ ortus iste est ille quem
plātauit dñs ab initio Gen. i. in quo sin-
gule plante cum diuersis arboribz. diuersi
sunt sancti. Lignū autē vite xp̄us est. sed li-
gnū sciētie vite boni et mali sunt docto-
res q̄ habēt sciām boni et mali. In higit
orto sunt diuerse arbores. Sunc em̄ ibi
palme. i. stantes et victoriosi. cedri. i. hūi-
les et timorati. oliue. i. misericordes et pi-
amīdali. i. illi q̄ sunt in fructu solidi. et alie
innumerabiles arbores p̄ciosē. id ē. diuer-
si virtuosī. Ibi etiā sunt aues. Hāc bīc sūt
alaude. i. alie laudātes. philomene. i. amo-
re languētes. dicunt em̄ a philos amor. et
mene defect. q̄ etc. cigni id est. ppter xp̄um
dissolui cupiētes. corui. id est. pphete sub
obscuritatis nigredine futura p̄stolantes
ergo. *ortus* cōclusus etc. sed etiā *fons* si-
gnatus. quia continet plenitudinē aquaz
viuentiū. fons aque. i. doctrine salientis in
vitā eternā. Joh. iiii. signat. q̄ nemo
hunc fontē aperit nisi q̄ habet clauem da-
uid. vel dicendū sicut glosa dicit. *Se-*
quit. Emissiones tue. Emissiones p̄prie
sunt aquaz et fontū. Ideo dicit q̄ emissi-
ones p̄dicti fontis sunt aque multe. i. p̄li
multi. q̄ efficiēt paradīsus. Vel dicēdū
q̄ emissiones tue. i. populi multi sunt pa-
radīsus. maloz punicoz cū pomoz fru-
ctibz. Per mala punicā q̄ pmo ponit itel
higit martires. p pomā vero cōmuniā. alij

fideles intelligunt. et alij om̄s ip̄m spōsus
delectant velut paradīsus. Vel sunt pa-
radīsus. i. ortus quiet. etc. Item *emissi-*
ones tue sunt *lipri* cū nardo. cyp̄. nō
capitur hic p insula. sed p quadāz arboze
aromatica. cui semē est candidū. cui adbi-
betur oleū. et inde efficiē vngentū regale.
p hoc autē significat castitas. de qua dicit
Sap. iiii. Quā pulcra est casta generatio
cū charitate. Sed q̄ ex castitate plerūq̄
oritur tumor supbie. ideo recte nardus cy-
pro cōiungit. quia nardus spicā habet et
aliū fructū nō habet. et humiles significat
quia cū om̄ia bñ fecerint dicit. serui iniri-
les sum. Cetera que sequunt exponant si-
cut glosa dicit. Summa autē huius littere
est. q̄ ecclesia est fons. cui emissiones sūt
paradīsus. i. delectabilis abundātia ma-
loz punicoz et alioz que in lra ponūtur.
que oia sub varijs similitudinibz et metha-
foris signāt diuersas p̄tutes vel diuersos
virtuosos de fonte eccie p sacra doctrinā
suauiter emanātes Et q̄ sponsus spōsam
fonti cōparauerat. adhuc p̄tinuādo et de
clarando qd̄ dixerat subdit. *fons* ortoz.
id est. tu es fons ex quo pcedit aqua laci-
maz et ḡraz p quā irrigant om̄s orti. id ē.
om̄es q̄ fructū faciūt. sed nō solū fons or-
toz. s̄ etiā tu es puteus aquaz viuenti-
um. i. spūaliter viuere facientiū. Jo. iiii.
vide glosam quare fons et puteus dicat.
que fluūt imperu de libano. i. q̄ fluunt
abundāter de monte dei cādido. scilicet de
monte celesti

Octava pars

Urge aquilo. Uox est spōsi spon-
sam ad patriam inuitātis. Ip̄ius
em̄ pulcritudinē commendauerat sub specie
mulieris alliciētis formositas. et sub sili-
tudine orti redolētis suauitāt. Sed q̄a in
tribulatiōe formositas spōse multū relin-
et suauitas multū redolet. ideo spōsus spō-
sam suā ad tribulationū patientiā exhor-
tatur dicens. Surge aquilo et veni au-
ster. Quasi diceret. Surgat aq̄lo. i. ven-
tus tribulatiōis. et veniat auster. i. ventus ad
introitū spūsancti seu diuine cōsolationis
perfla ortū meum. i. fideles ecclesie vt
fluāt aromata illi. id est. vt suauit̄ redo-
leant fideiū virtutes. Vel Surge aqui-
lo. i. infer tribulationē vel blandiēdo vt
psequendo. etc. sicut glosa. Vel dyabolus

super cantica canticorum

potest dici aquilo qñ tēptat p aduersitatē
 ⁊ auster qñ p prosperitatē. Sicut spūsanct⁹
 diceret aquilo qñ immittit timorē. sed au-
 ster cū accedit amorē. ⁊ sic de vtroq; p̄lic-
 tēra intelligi ⁊ remanet eadē p̄structio ⁊ i-
 tentio littere

Capitulum qñtum

Eniat dilect⁹ me⁹ in ortum suū
 v Hoc est qñtum capitulū h⁹ libri
 qd̄ cōtinet nouē pres. Quaz prima
 est vox spōse ad ea que spōsus immediate
 dixerat rñdētis. Un qz ecclia audiuit se
 temptatiōib; pbandā. ipa pulsioni dilecti
 nō p̄radicit. s; ne superet. auxiliū ipsi⁹ q̄
 rit. q̄ nō patitur temptari supra id qd̄ pos-
 sumus. Dicit ergo. Veniat dilect⁹ meus
 in ortū suū. Quasi diceret. Qui p̄misit se
 futurū meū vřq; ad p̄summatiōē seculi.
 modo cū magis indigeo ei⁹ p̄ntia me p̄so-
 letur ⁊ maiori grā me visitet. veniēdo in
 ortū suū. s; ortū que plantauit ampl⁹ irri-
 gando ⁊ comedat fructū p̄mōz suozū
 id est. totū sibi vēdicer. vel comedat ne for-
 te crucea vel locusta vel bruceus vř rubigo
 opa sanctorū vel filios spūales deuoret.
 Veniat ḡ ad irrigandū ⁊ ad custodiē-
 dum. vel ad spaciandū. vel ad comedēdū.

Dicant est notandū qd̄ h̄ potest exponi
 de aduētū spūali in mēte. vel de aduē-
 tu corporali ad mortē. vel de aduentu finali
 ad iudiciū

Secūda pars

Eni in ortū meū. Nec est vox spō-
 v si ad ea q̄ sponsa dixerat rñdētis
 Quasi diceret. qd̄ petis iam feci. ⁊
 ideo veni meū in ortū. s; errātes cor-
 rigendo ⁊ cetera. vt i glosa. Vessui mir-
 ram meā cū aromatib; meis rē. i. marty-
 res cū p̄fessorib; ⁊ omnib; alijs. qui fama
 bonoz opoz sunt insignes. i. horrea cele-
 stia trāsportauit. Vel potest exponi vt sit
 vox ecclie p̄mitine ad eccliam modernam.
 Quasi diceret. Tu inuitas me solū ad po-
 ma que mirram ⁊ aromata. i. martyres et
 aplos metere siue colligere cōsueui. No-
 die cū in ecclia colligunt poma. i. fructus
 min⁹ p̄fecti. s; tūc in ecclia p̄mitina collige-
 bant fruct⁹ magis p̄fecti. Veli⁹ est tamē
 qd̄ hec sit vox spōsi ad spōsam rē. Seq̄-
 tur. Comedi fauū cū melle meo. Come-
 di. i. in corp⁹ meū mysticum traduxi. fa-
 uum. i. cētū p̄fessor. pabulū luminis. va-

sa dulcedinis. cū melle meo. i. cum ipsa
 dulcedine q̄ eos repleui. bibi vinum me-
 um. i. doctores spū feruēt. lacrimis flu-
 entes. alios inebriantes. cū lacte meo. i.
 cū infirmis ⁊ debilib; ⁊ simplicib; Vel dic-
 sicut glosa. S; qz instū est vt satiato dño
 famuli in secūda mēsa comedāt ⁊ reficiāt
 ideo subdit. Comedite amici. i. ḡgaude-
 te mihi in spūali cōiuiui. hic in p̄nti. Vel
 Comedite. s; fauū. i. eloquia mea dul-
 cia. s; tū difficilia. ⁊ bibite. i. facilia. Ad
 hoc p̄positū allega verbūz glosa. Vel dic.
 Comedite. s; hic dura p̄ceptoz ⁊ tribu-
 lationū. vt bibatis in futuro vinū omniū
 p̄solationū. ⁊ ibi inebriami. Iuxta dñm
 psalmi. Inebriabunt ab vberate domus
 tue. ⁊ torrēte voluptatis tue potabis eos.
 ⁊ ideo hic amici. s; in futuro. charissi-
 mi. Vel amici. qz amātes vel amati. s;
 charissimi. qz carempri

Tertia pars.

Bo dormio. Nec est vox ecclie te-
 e pidos exhortatiō. vt i ortū sponsi
 veniat seipam dans i exemplū di-
 cens. Ego dormio. Quasi diceret. Nō
 sum tepida. nec sum torpori dedita. quia
 Ego dormio. i. exteri⁹ p̄tēplatiōi vaco.
 ⁊ ab ipetu p̄secutionū ⁊ strepitu actionū
 ⁊ corporali sollicitudine q̄resco ⁊ cor meum
 vigilat. i. rōis ⁊ intētionis ocul⁹ vigilat.
 ⁊ ne tpe q̄eris p blandicias fallat. puidz ⁊
 laborat. vř de somno corpis. ego dormio
 rē. i. iuxta vbi xpi. Spūs qd̄ p̄mp̄r est
 caro aut infirma. Causam dō q̄re cor suū
 vigilat subdit cum dic. Vel dilecti mei
 pulsanis. Quasi diceret. Ego volo qui-
 escere. s; tpe ad laborē inuitat. Un vox
 id est. inspiratio dilecti mei. facta est mi-
 hi ad cor meū qd̄ vigilat. pulsanis. s; s;
 vtraq; manu. i. bñficijs ⁊ flagellis. ⁊ dicē-
 tis. aperi mihi. s; auditoz corda. vt intrē
 ⁊ cenā faciā cū illis ⁊ ipi meū. Apoca. iij.
 Vel vt dicit glo. Et quare h̄ facere debe-
 at subdit causas. qz soror mea. i. coheres
 regni. amica mea. secretor p̄scia. colum-
 ba mea. simplex nō inuida. immaculata
 mea. qz in flumine sanguis mei lota. Vel
 vt dicit glosa. Vel soror mea. in incar-
 natione. amica. ex passione. columba. ex
 spūsancti receptiōe. immaculata. ex
 baptisimi lotiōe. Sequit. Quia caput
 meū. Alia causa quare d; sponsa surgere

Expositio

[quia caput meū .i. ego q̄ sum caput. scz
de² plenū est roze .i. de² em̄ quātū est i ob/
stinatis absq̄ hospitio remanet. z noctur
no rozi seu plunie noctis exponit. z cincin
ni mei .i. capilli crispī. q̄ sunt fideles inui
cem amore mutuo colligati. z tpo capiti
coherētes. pleni sunt guttis noctū .i. pa
tiunt frigora psecutionū z temptationū
demonū. Vel dic vt glosa. Vel moraliter
quia caput .i. cler² abundat roze .i. id ē
delicijis cincinnati .i. fideles subditi abū
dant guttis noctū .i. ignorātijs et pctis
ideo surge

Quarta pars Capituli q̄nti.

Expoliam me tunica mea .i. Nec est
e vox sp̄se suā obedientiā oñdētis.
sed tū timorē z tremorē suū decla
rantis. vñ quia sp̄sūs sp̄saz excitauerat
vt de dormitiōe p̄templatiōis surgeret ad
solicitudinē regendaz aīaz. iō ip̄a nō ino
bediens. sz de inuictio officio metuēs. rñ
deridēs. Expoliam me tunica .i. Tū tu
nica ista est t̄paliū cura. vt vita actiua. vt
peccatorū macula. Dicit ḡ eccia in p̄tēpla
tione exīstēs. Expoliam me tunica mea .i.
id est. oībz p̄dictis renūciānt. quō induar
ea .i. i. quō itēz ad p̄dicta reuertar. Lau
scz lacrimis cōpunctiōis vel deuotionis
vel exultatiōis. pedes meos .i. oīe lutū
peccati. z oīm pulchrē affectū terrent. i. q̄
modo inq̄nabo eos. Quasi diceret. Non
potero for̄ ambulare nisi aut lutū cōtra
ham aut pulchrē. Vel dic cū glosa. Sz
quia sp̄sa timoris z piculi causas p̄misit
psequēter vigoris z auxiliū rōem inducit.
scz quia dilect² me² misit manū suā p̄ so
ramē. Quasi diceret. Et si picula egredi
endi timeā. tū in dilecti mei auxilio p̄fidēt
agam. Nā dilect² me² misit manū suāz .i.
id est. t̄mē suā z auxiliū suū z vigorē. p̄
foramē timorē z v̄tē me² in̄tremuit ad
tactū ei² .i. i. molles z debiles cōpūcti sūt.
Vide glosam. Et iō surrexi .i. a dormi
tione z dēte vite p̄tēplatiue ad laborē acti
ue. vt aperirē dilecto meo .i. f. p̄dicando
z docēdo. sz pus cepi facere z post docere
Tū man² mee .i. opa mea distillauē
runt .i. alijs circūquaq̄ ex̄p̄sserūt. mir
ram .i. exemplū amara patiēdi fm̄ glosā.
Vel man² iste p̄nt dici plati. q̄ mirrā. id ē.
pniaz debēt alijs distillare. z digiti mei
id est. illi q̄ subtiliora z sp̄ualia p̄dicāt. ple

ni sunt mirra pbatissima .i. pnia p̄fectoz
vñ mirra p̄ma est asperitas discipline. se
cunda p̄o increpatio doctrine. sz tertia ex
ecutio snie. z ista est mirra pbatissima. Ut
mirra p̄ma est pnia peccatorū. scda pnia
iustoz. tertia pnia p̄fectoz. Prima est pro
bata. scda pbatior. sz tertia pbatissima.
pessulū hostij mei .i. omne illud qd̄ ḡra
diuine resistere potuit. aperui dilecto
meo .i. a cordibz subditoz p̄dicādo remo
ui vt itaret. at ille declinauerat atq̄ trāsī
erat. q̄ hic nō ad plenū sz exīlīe. vide glo
sam. z iō aīa mea liquefacta est .i. i. aquā
lacrimaz resoluta. vt cū glosa. Ut .i. id ē
postq̄ dilect² me² locut² est. Dū em̄ fu²
scz moyses locut² est. aīa eccie timore p̄ge
lata est. sz vt dilect² .i. f. de² p̄r locut² ē.
in filio aīa eccie liquefacta est .i. f. i. di
lectionis seruoze

Quinta pars.

Uesui. Nec ē vox eccie siue sp̄s
q̄ se sp̄sum suū querētis. Tū quia
ip̄a dixerat sp̄sum ab ea declinat
se z trāsīse. ne ip̄e clare z plenarie videt
zō subdit sp̄sa dices. Uesui vt ab
undante fruerer dilecto. z p̄fecte cognō
scerem. z nō inueni illū. q̄ illa duo re
uant in patria vocauit. ordo. intētiōe. z
opatione. z nō rñdit mibi .i. nō se mibi i
dicauit. quia corp² qd̄ corrupit aggruat
aīam. Sz ne desperare ex absentia spon
si inuenerūt me. querentē anīe z curiosē.
vigiles .i. p̄lati doctozes vel predica
tozes curiosē vigilātes. q̄ circueunt ciui
tatē .i. ecciam ex officio circūquaq̄ visi
rant. Isti inuenerūt me .i. f. antiā p̄solan
do. z curiosam rep̄mendo. p̄cussit me .i.
id est. mag² cōpūcterūt me ad querendū.
z vulnerauerūt me .i. f. gladio sp̄s. qd̄ ē
verbū dei. i. dolore p̄nie intulerūt. tulerūt
palliū meū .i. f. venuda xpm̄ nudū segrer.
omnia relinquere fecerūt. Vel dic cū glo
sa. Vel palliū possz itelligi velamen legis
veteris testamēti. zc.

Sexta pars

Diuro vos filie hierl̄m si inuene
a ritis dilectū meū vt nūcietis ei q̄a
amore languet. Nec vox spon
se adolefcēulas alloquētis. Tū q̄ id quod
a pluribz querit cū inuenit. iō ip̄sa eas
hortat vt sp̄sum suū secū querāt. vel q̄a
q̄nq̄ minoz reuelat qd̄ maioribz latet.

super cantica canticoꝝ

vt. i. Cor. xiiij. Jo spōsa adoleſcētulas exhortatur vt spōsum querāt z languorē suū annūciēt eide nō dicit qd eū adducāt sed qd ei nūciēt. quasi ſecura ſit qd ipſe qui tū diligit z qui tantū diligit. ſi ſciret languorē ſpōſe non ſuſtineret nec tardaret. Similiter Joh. xi. vbi dicit Martha ad Jhm. veni z vide. nō dicit. ſuſcita Lazarū Et Joh. ij. dicit Mariā. vinū nō hnt. non dicit puerre aquā in vinum. Iſa eſt clara cū gloſa. Uel hec poteſt eſſe vox ad aias ſanctas qd in celo dilectū vidēt zc.

Septima pars

Ualis. Hec eſt vox adoleſcentū
q laz rñdentū z dicentū qualis
id eſt. cū ſpecioſitatis vel ſuauitatis eſt dilectus tuus ex dilecto. i. fili. qd eſt dilectus ex dilecto. i. ex patre. vñ hoc dicit ad differentiam dilecti qui ex nullo eſt ſciz patris. Dicitur pulcerrima mulierum qualis eſt dilectus tuus. ſm qd ipſe procedit ex dilecto. i. ex patre. id eſt dic qual ipſe eſt ſm diuinitatē. Sz itez qualis eſt dilectus tuus. i. ſm humanitatē. qz ſic adiuuati nos vt eū tecū queram.

Octaua pars

Ilectus me. cādūus. Hec eſt vox
d ſpōſe adoleſcētulis rñdentis et dicentis. dilectus meus cādūus. ſm diuinitatē. qz candor eſt lucis eterne. z rubicūdus ſm humanitatē. ſciz in paſſione vel cādūus in natiuitate. z rubicūdus in cruce. vel cādūus in domo herodis z rubicūdus in p̄torio pilati. electus ex milibz. i. p̄ omnibz hominibz et angelis. Heb. i. vel quia ſpecioſus forma p̄ filiis hominū. caput eſt. i. diuinitas vñ diuina ſapiētia. aux optimū. i. omni alteri ſapiētie incōparabilis. ſicut aux alijs metalis eſt incōparabile. come eſt. i. cogitationes eſt ſicut elate palmarz. i. alte. recte. z ſublimes. ideo elate. i. alte. nigre qd coruus. i. humiles z mūdo deſpicabiles. Uel come ſunt humane fragilitates z infirmitates que caput xpi. i. diuinitates velabant. Oculi eſt. i. dona ſpiritualia. zc. pſequere ſicut gloſa. Uel oculi iſti pnt intelligi doctores vel plari. qd colūbis cōparant. vt ſupra p̄mo capitulo. Bene ipſius. Iſte gene ſm gloſam ſunt modētia z pietas xpi. z dic vt gloſa. Labia eius id eſt. verba xpi. vt gloſa dicit. Uel duo la-

bia duo ſunt teſtamēta. Danus eſt. i. p̄tutes xpi opatiue. que fuerūt tornatiles. id eſt. in nullo rephēſibiles. ad omne op̄ bonū volubiles. auree. p̄ charitatē. ple ne ſacineris. i. operibz virtuoſis z p̄cioſ. vel dic cū gloſa. Uenter eſt eburneus. id eſt. humanitatis fragilitas. ſicut gloſa. erura eſt. i. apoſtoli vel alij fortes cū ſuſtinentes. zc. vel dic ſm gloſam aliē. z vide Species eſt vt libani. i. vniuerſalis decor. vel vniuerſa mēbra. vide gloſam. Ipſe eſt candor lucis eterne. ideo libanus qui candidus inter p̄rat. ipſe eſt mons in vertice omniū montiū. z inter oēs altiffimus. Durat illi ſuauiſſimū. internus ſapor. dic vt gloſa. Finaliter cōcludit. Tal eſt dilectus meus quem ego diligo. z ipſe eſt amicus meus. quia ipſe me diligit. vt cū gloſa. O filie hieruſalem. Et ideo quera- mus eū vt dixi.

Nonā pars.

Uo abijt. Ulor eſt adoleſcētula
q reſpōdentū ſpōſe et dicentium.
Quo abijt dilectus tuus. qñ p̄ntiaz ſuā ſubtrahit. O pulcerrima mulierum. quo dilectus tuus declinauit. Qñ vbi ſolebat inueniri. nō amplius inuenit. Abijt ergo a ſynagoga z declinauit ad gētes. Dic ergo nobis. quo abijt zc. z queram eum tecū. qz ſine ſortio eccie nō recte querit xps. ideo nec inuenit.

Capitulum ſextum

Ilectus me. Hec eſt ſextū capi-
d tūlū huius libri. cōtinēs ſeptē partes. Quaz p̄ma eſt vox eccie ad q̄ſtio- nem adoleſcētulaz rñdentis. Querebant em̄ pus. quo abijt zc. Hūc vero ipa rñ- det. dilectus meus zc. cōndens p̄ dilectus. ſuū in ſeipam deſcēdiſſe. qz ipa eſt ois. vt ſupra patet. dic cū gloſa. z ideo vidēs ſpōſa quātū ſpōſus in hoc orto deſcendit. ait Ego dilecto meo. ſupple in me z in alijs locū p̄paro z dilectus meus mibi. ſupple lo- cum p̄parat receptionis apud ſe. qui paſci- tur inter lilia.

Secūda pars

Ulera es. Hec eſt vox ſpōſi. ſpō-
p ſe z adoleſcētulis q̄rentibz aſſiſte- tis. earz qd deuotis affectōibz rñde- tis. vide gloſam. Rñdet iſt ſpōſus z ſpon- ſam cōmendat dicēs. Pulcra es. i. deſi- derio qd me queris. ſm gloſam. z ſuauis.

Expositio

scz eloquio q̄ alias adoleſcētulas ad me q̄
rendū inuitas. ⁊ decoza .i. bonis opib⁹
exter⁹. Vel pulcra es in aspectu. suauis
in affectu. ⁊ decoza i effectu sicut hierl'm
terribilis .i. nō min⁹ in tua pulcritudine
admirabilis q̄ fuit hierl'm. i. p̄mitiua ec-
clesia assumpta de iudeis. hic em̄ loquit
sp̄s sua d̄ eccia assumpta ex gētib⁹. Vel dic
terribilis .i. hereticis impijs ⁊ pueris.
Vel dic terribilis .i. ex multis. Primo
ex numero ⁊ fortitudine bellatoz. Secū-
do ex lōgo exercitio ⁊ labore armoz. Ter-
tio ex zelo ⁊ vnanimitate pugnatōum.
Quarto ex p̄sidio ⁊ defensione angeloz.
⁊ qd̄ pl⁹ est ex p̄ncipia ⁊ assistētia regis xp̄i. q̄
p̄mptus est ad p̄ccationē suoz subditorū.
⁊ ideo nō miz si sit terribilis. qz etiā ip̄a ē
⁊ castroz acies ordinata. Habuit enī
diuersas acies. In p̄ma xp̄m regē cū cetū
apostolorū. In secūda exercitū martirū
robustoz. In tertia cum lū sanctorū con-
fessorū. In quarta tpe antixpi habebit de
omni genere electoz. Sz procdolor ip̄a
nūc habet in medio istaz aciez. turbā ma-
gnam. pluriū inualidoz. Quia p̄o spon-
sus dixerat. pulcra es .i. ex voluntate et
desiderio q̄ me queris. fm̄ qd̄ dicit glosa.
ideo nūc vt desiderio querēdi moderatio
nem iponat. subdit. Auerte oculos tu-
os a me. ⁊ ubi nō desiderū cognoscēdi. sed
curiositatē inq̄rendi vitupat. p̄ quo vide
glo. Jgit̄ auerte oculos tuos q̄a ip̄i me
anolare fecerūt. .i. nō ex toto tuo desiderio
abesse volui. qz oculi tui .i. intētio ⁊ affe-
ctio ad te me anolare fecerūt. q̄ em̄ p̄us
abijt ⁊ declinauit. nūc anolat. .i. vt auid⁹
requirat. vt grati⁹ recipiat. vt cautius cu-
stodiat. vt curiosi⁹ cōpescat. vt subdit im-
pendat. vt ardenti⁹ diligat. xps em̄ q̄ren-
tib⁹ eū nō deficit. sz plerūqz dū abesse cre-
ditur p̄sens existit. Ideo ip̄e dicit. Queri-
te ⁊ inuenietis

Tertia pars

Apilli tui zc. Nec est vox sponsi
sp̄sam cōmendantis. Un̄ sic di-
cit glosa. ne eccia grauiter ferret q̄
a dilectiōe dilecti suspēditur. Ideo sequi-
tur descriptio ei⁹. In qua assimilat illi p̄-
mitiue eccie hierl'm. de qua nō est dubiū.
q̄n amica dei fuerit. Un̄ sciendū tripli-
cem fore ecciam. Prima fuit ecclia primi-
tiua de iudeis. que hierusalē vocat. Se-

cunda fuit eccia p̄mitiua de gētib⁹. Ter-
tia erit de collectōe iudeoz ⁊ gentiū. ⁊ erit
tunc plenitudo eccie. que nō erit quousqz
reliquit israel salue fiet. Secūdo scien-
dū q̄ hic repetunt̄ iqdē versiculi q̄ supra
positi ⁊ expositi sunt. vsqz ibi. Sexagin-
ta. ⁊ ideo p̄cedentia exponant̄ vt p̄us. Et
versus Sexaginta zc. exponat̄ sicut glosa
docet. ⁊ bñ. Adoleſcētule aut̄ quaz n̄ est
numer⁹. sunt incipiētes vel fragiles vt ci-
ues celestes fm̄ glosam. Una est.quare
vna vide glosam. colūba. p̄pter simpli-
citatē. secunditatē. māfuetudinē. ⁊ amorē
insepabilitatē. Bis aut̄ d̄r vna p̄pter vnita-
tem fidei. ⁊ vnitatē charitatis. p̄fecta. q̄a
p̄ dilectiōem q̄ est legis plenitudo p̄sum-
ta. vel qz iā capiti suo xpo vnita. vna est
matri sue. Dec m̄ est gr̄a. cū qua. p̄ quaz
⁊ ex qua vna est. vel est celestis hierusalē.
que mat̄ ei⁹ d̄r. qz cā generat. nutrit. amat
⁊ custodit. nā om̄e donū p̄fectū defursum
est. cū qua vna est. vnitatē amoris. ele-
cta genitrici sue. Nec genitrix est eccia p̄-
mitiua de iudeis. q̄a in fide genuit. cur⁹
electa d̄r. qz ip̄a multas spurias simul p̄-
duxit. Est aut̄ summa hui⁹ lfe. qz eccia p̄-
mo cōmendata est ex sue pulcritudinis de-
scriptione. capilli zc. Secūdo ex sui ma-
gnifici stat⁹ declaratiōe. Sexaginta zc. .i.
Tertio ex suoz membroz vnitatē ⁊ p̄fe-
ctionē. vna est zc. Quarto cōmendat̄ ex
intuentiū admiratiōe. viderunt zc. .i.

Ubi notandū q̄ filie solū vidēt sp̄saz
quia oīs gloria ei⁹ ab intus est. oculi autē
sunt in finib⁹ terre. q̄ interiora ei⁹ nō at-
tendūt. tū quia visum habēt ad terrena to-
taliter intētiū. tū quia luminositas sp̄s
visum eoz excecāt. Jō d̄r. Viderūt eam
filie syon ⁊ beatissimā p̄dicauerūt. beatā
ex diuinitis sp̄ialib⁹. beatiorē ex suis gene-
ralib⁹. sz beatissimā ex sp̄sī amplexib⁹. et
regine ⁊ p̄cubine laudauerūt eā. Licet ei
sole filie p̄e videāt sp̄sam. tū tam regine
⁊ p̄cubine .i. tā boni q̄ mali laudāt eā.
sz iste sicut veri testes. ille p̄o sicut hystrio-
nes. Moralisa hic.

Quarta pars

Uc est ista q̄ p̄gredit̄ quasi auro-
ra p̄surgēs zc. Nec est vox syna-
goge admirantis. Jp̄a em̄ i nouis-
simis t̄pib⁹ vidēs ecciam de gentib⁹ p̄ to-
tum orbē extēsqz inde cōpūcta ⁊ admirā-

super cantica canticorum

ait. Que est. rē. Ubi notandū qd cōpat aurore. lune z soli. Aurore in penitētibz z piritis. Lune in secularibz z actiuis. Soli in pfectioribz z tēplariis. Uel dē auro rappter lumen scie. Luna ppter splēdores grē. Sol ppter lucē grē. Uel auroa i patriarchis. luna in pphīs. sol in aplīs. Itēz beata rēgo fuit aurore in annūciatiōe. luna in pceptiōe. sol in assumptiōe. Itē anti/ma sancta cōparat aurore in orōe. lune in opatiōe. soli in pēplatiōe. Uel est aurore in mortis termino. luna in purgatorio. sol in celi solio. Dicit autē ecclia terribilis vt castroz acies ordinata. maxime ppter tps antīpī qū erit crudelissimus pñice. Uel vt glosa

Quinta pars

Ascendi in ortū nucū. Hec ē vox spōsi ad pñictā qñtionē rñdētis. Uñ synagoge admirāti z querēti. Que est rē. rñdet spōsus. descēdi. rē. Est aut rñsio indirecta. qz qñtionē n sol uit. s; laudibz spōse in qñtione exēssis. laudes alias sup addit cōparās eā orto. ppter causas alias dictas. s; dīc. ortū nucū. fm vnā lram. qz extra amaritudo. inter? dulcedo. Descēdi. ligif. in ortū meum. i. vel in ortū nucū. fm aliā lram. i. i eccle/ siam gentiū. z iō ipa nūc pgrēdiēz ascēdit. Quare pō ipē descēdit causaz subdit. vt vidē rē. poma puallū. i. i. doctores z pñicatorēs hūiliū. si florūssz vinea. i. i. si p pñicatorē doctoz ecclia initia bone vite dedisset. z germinassent malapunt/ ca. i. i. fructū bonoz opoz pñgissēnt. Uñ dīc vt glosa

Sexta pars

Esciui. h est vox synagoge suā ce/ citatē z ignorantia accusantis z ex/ cūsantis. z dīc. Hesciui. i. s. predi/ cta. Et causam subdit. aīa mea. i. aīalis ratio. p turbauit me. i. i. excecavit z igno/ rantē fecit. s. ppter hypocrisim phariseozū traditiones scribāz. auariciāz sacerdotū. z ambitionē pñcipiū. z iō ppter qdrigas aminadab pñdicta em fuerūt quattuor q drige q xpm ad mortē traxerūt. z sunt q drige aminadab. i. i. pplī volūtarij. ad mor/ tem xpi. Aminadab em interpretat popul? spōtane. Popul? g iudeoz spōtane sine causa iusta xpm crucifixerūt. dimittentes barrabā. z bec fecerūt. ppter qñtuor causas

pñdictas. vt patet i euāgelio. z ista fuit cau/ sa ignoratiē z cecitatis synagoge iudeozū. Uel dīc. Hesciui. i. s. pñdicta rē. s; anima mea turbauit me. i. i. cōpuncta sum. p/ ppter qdrigas rē. i. i. ppter pñdictiōz qñtuor euangelioz xpi. z ad h vide glosam

Septima pars

Euertere. Hec est vox xpi vel ec/ clesie. synagoga iudeoz vt a falsi/ tatis cecitate ad fidei z veritatē cla/ rigatē reuertat. exhortatiōis. Quasi diceret. Tu pñessa es tuā tarditatē z cecitatē. s; ni hilomin? reuertere sinamitis. i. i. capti/ uā. scilicet. sub ignoratiē cecitate. sub legis grauitate. sub intelligentie sensualitate. sub cuiuslibet potestate. Et quare di/ cit quater reuertere. vide glosam. vt intue/ amur te. i. d ē. vt tu me videas z ego te rē.

Capitulum septimū

Uid videbis. Hec est capitulū septimū hui? libri. qd pñinet qñqz pres. Quaz pma est vox sponsi ad spōsam eccliam de gētibz alloquētis. vnde qz ipa prius dixerat synagoge. reuertere rē. i. i. spōsus dīc ei. qd videbis rē. i. q/ si diceret. Tu mō doles de cecitate syna/ goge. ppter qd ipam exhortat dicens. re/ uertere rē. s; cito videbis eā. quasi cho/ ros castroz. z iō solaberis. Uidebis at eā. qñ choros castroz. i. i. ad spūalia bel/ la paratā. Cōparat aut ecclia choris ppter tps pacis. in q dē auctor pacis debet glo/ rificari z laudari. s; etiā cōparat castris. p/ ppter tps belli. in q dyabol? auctor tēptati/ onis d; fortit impugnari. Uel castris cō/ parat. qz ordinatas hz acies. vnā pñinci/ um. aliā pñigatoz

Secūda pars

Uam pulcri sunt rē. Hec ē vox q spōsi illā eccliam q ex iudeis z gen/ tibus futura est nouissimis tpsibz cō/ mēdantis. Uñ dīc. q pulcri sunt gress? Ubi sciendū q gressus ecclie h dīcūtur opa z pñect ecclie in agēdo z patiēdo. Uel gressus dicunt ac? pñicatoris. q pulcri di/ cunt in calciāmētis. i. i. in exēplis aploz z sanctorz. Uel gressus pulcri calciāmētis. qz gressus iō pulcri. qz pedes pulcri. id est. doctores z plati. q corpus sustinent. Quoz pulcritudo est. primo vt sint recti. secūdo ampli. tercio dilatati. qñto mundi. Recti p iusticiāz. ampli p sapiām. dilatati

Expositio

per bonā famā mundi per vitam sanctam.
 Jūcture feminū tuoz .i. vnio ⁊ cōcor/
 dia duoz ppoz in vna fide ⁊ caritate. erit
 sicut monilia .i. erit vnitissima ⁊ indiui/
 sibilis. q̄ fabricata sunt manu artificis. qz
 sol^{us} ille artifex hāc vnionē fabricauit. q̄ fa/
 bricat^{ur} est aurora ⁊ solē. ⁊ h solū nouit q̄/
 re hec iūctura vsq̄ ad finē seculi retarda/
 ta fuerit. vide glosam. Umbelic^{us} tu^{us} cra/
 ter tornatilis. Iste umbelic^{us} ē infirmitas
 nostre mortalitatis. vide glosam. Uel um/
 belic^{us} pnt dici doctores infirmiores zē. q̄
 nunq̄ indigēt pocul^o. qz nō solū vasa s̄
 fontes sunt aqua sapie scaturietes. Ue/
 ter tu^{us}. i. copia ppli xpiani. sicut aceruus
 tritici. qz in imo pceptoz multi sunt. i. al/
 to pō filioz pauci. valla^{re} lilij. i. xru/
 bus. Aceru^{us} autē ideo dī. qz grana. id est. si/
 deles absq̄ palea imediate sese ptingunt.
 Pro moralitate vide glosas. Duo vbe/
 ra. Iste versicul^{us} supra in q̄rto ca. a. habi/
 tus est. iō exponat^{ur} vt supra. Oculi tui.
 Duo oculi sunt puifores spūaliū ⁊ tpali/
 um. q̄ erūt. sicut piscine. i. multas aq̄s sa/
 piētie ptingentes. in esebon. i. in cingulo
 meroris. i. tpe anticipi. q̄ sunt in porta si/
 lie multitudinis. i. eccie que est filia mul/
 tudinis. qz ex duobz pplis generata. Di/
 cunt autē piscine esse in porta filie multitu/
 dinis. qz nemo ingrediet^{ur} in multitudine
 xpianoz nisi q̄ biberit ex hac aq̄. vel nisi q̄
 de aq̄ baptisimi renat^{us} fuerit. zē. Huius
 tu^{us}. i. cer^{us} p̄dicatoz. q̄ spūm vite mīstrāt
 eccie. ⁊ fetores peccatozū odoresq̄ p̄tu/
 tum prudēter discernūt. hi sunt. sicut tur/
 ris libani. qz eminētiōres ceteris. refu/
 giū infirmis. fortes p̄tute. fundati in liba/
 no monte. i. in xpo. vel. turris libani. q̄a
 p sapiam alti. ⁊ p vite mūdiciam candidi.
 q̄ respicit^{ur} d damascū. i. p̄tra malos ⁊ p/
 nerfos. p̄tra q̄s p̄dicatores ⁊ doctores re/
 spiciūt. Vide glosam d damasco. Caput
 tuū vt carmel^{us}. Carmel^{us} est mons alt^{us} et
 pinguis. q̄ sciētia circūcisionis interpretat^{ur}.
 Caput autē eccie est senat^{us} aploz vel cetul^{us}
 p̄laroz. q̄ debet esse alt^{us} excellētia vite san/
 cte. ⁊ pinguis fructuū spūaliū fertilitate.
 ⁊ nō tantū carnis. s̄ filr ⁊ cordis circūcisi/
 onis sciām in se ⁊ in alijs exercere. et co/
 me capitis tui. come ex capite nascentes
 ⁊ ipm ornātes sunt clerici. q̄ prelatis assi/
 stunt. q̄ debēt esse. sicut purpura regis.

id est. ipis p̄latis debēt esse q̄ ornamentū
 regale. ⁊ debēt esse iuncti canalibz. id est
 ipis doctoribz ⁊ p̄latis p̄uicti. s. vite sancte
 conformitate. obediētie. promptitudi/
 ne. adiutorij efficacitate. De purpura dic/
 cum glosa.

Tertia pars.

Uam pulcra es. Dec ē vor spon/
 si. q̄ hucusq̄ spōsas suā ad labores
 inuitauit ⁊ eā magis in laboribus
 cōmendauit. nūc autē post duoz ppoz cō
 iunctionē ⁊ post certamis laborē. spōsus
 spōsam suā vacante celestibz delicijs reco/
 mendat dicēs. q̄ pulcra es. fide. deco/
 ra. i. ope. charissima in delicijs. i. charis/
 sima dño tuo. ex p̄ q̄ celestibz vacas deli/
 cijs. fm glosam. Statuta tua assimila/
 ta est palme. i. palme cōparat eccie sta/
 tuta. vel aīa celestes diuitias p̄gustauit
 qz totū in celū erigit. ⁊ ad terrena despi/
 cit incuruari. De palma vide glosam. Et
 vbera tua botris. Que sint vbera eccie
 super^{ius} dictū est. botri. autē vini sunt
 vasa. ⁊ vbera vasa sunt lactis. Ubera
 ergo ⁊ botri sunt p̄lati. qz lac p̄uiliis. et
 vinū p̄uictis p̄p̄nat. Dixi ascendā. Qua
 si dicat spōsus. q̄ tales habes doctores n̄
 est tui meriti s̄ mei doni. qz dixi. id est.
 ab eterno disposui. ascendā in palmā. i.
 in ecciam. quā ip̄e p̄us palme cōparauit.
 ⁊ in quā ascendit. dū p̄ grām ⁊ amorē ⁊ per
 nature vnionē in ip̄am intrauit ⁊ ei se ca/
 put fecit. Uel in palmā. i. in crucē. cui^{us}
 ps de palma fuit fm glosam. ⁊ apprehen/
 dam fruct^{us} ei^{us}. q̄ fuerūt p̄p̄ij corpis glo/
 rificatio. humani generis redēptio. antiq̄ p̄
 pentis ligatio. ⁊ redēpti hoīs saluatio. q̄s
 ita fortiter apprehēdit vt nullo modo deci/
 dere possint. Et erūt vbera tua sic botri
 vince. i. dulces sicut botri vince. nō ama/
 ri vt hedere. i. synagoge. Vide glosam. et
 odor odoris tui sic odor maloz. i. odor
 fame tue. vel odor odoris. i. fama p̄dica/
 tionis ⁊ laudis. sicut odor maloz. id est
 sicut odor fructuū p̄fectoz. nō sicut odor
 folioz verboz. Guttur tuū. i. doctores
 tui. vel p̄dicatio tua. sic vinū optimū. i. s.
 colore. odore. sapore. ⁊ p̄tute p̄cellens. di/
 gnum dilecto. i. xpo. ad potandū. Xps
 em libēter calicē passionis bibit ⁊ alijs ad/
 potandū porrexit. vñ sequit^{ur}. nō solum vi/
 num illud est. dignū dilecto sed etiā la

super cantica canticorum

bñs .i. pconibz et vt Paulo .i. dñibz .i. attritoribz sacre scripture. vt Augustino. [ad ruminandū]

Quarta pars

Bo dilecto .i. Nec est vox eccie ad synagoga. Quasi diceret. Dichi credite et pueritimi ad spōsum meum xpm. qz ipe vos libent recipiet. sicut et me. Hā ego pus exul paup et nuda conuerfa sum ad eu. et pñcta sū dilecto meo et ad me facta est puerio et carnē humanā assumēdo. meā penuriā adiunādo. mibi grām conferendo. et gloriā pmitendo.

Quinta pars

Eni dilecte mi .i. Nec est vox spō se. qz certificata qz indea cōpuncta obediēt et pueritē. p gaudio spōsū alloquit et dicit. Veni dilecte mi. Quasi diceret. Certa sum qz indea licet nimis tardet. tñ finalit pueritē. et iō veni mecum vt egrediamur i a grū .i. vt tu et ego egrediamur i illos indeos qz adhuc aradi et colendi sunt. et cōmoremur i villis .i. i. no uiter pueris. in qbz est cōmoriandum do nec ad pfectiōem pueniāt. Vane surgamus ad vineas .i. studiose laborem ad excolendū. fouendū. et nutriendū vineas .i. id est. fructuosos ad dñm puerfos. Et qz aliud faciendū est vinee nondū florēt. aliud dū florēt. et aliud dū fructificat. iō subdit. Videam si floruit vinea .i. si aliq bona signa pñtis pñtionis et fidei appareāt. si flores fructu parturiūt .i. si bonū ppositū sequit op bonū. si floruerūt malapuntica .i. si flores pñctū fructū dederūt. Ibi dabo tibi vbera mea .i. pñtos et doctores. Dabo nō solū ad lactandū vt pñctādū. s. simpliciter dabo etiā etiā ad lacerandū p martyriū si op fuerit. Vandrāgoze rē. Nec est herba qz pñde radicat in terra. et paz supeminz. hz tñ pomula rubea et odorifera. et signat indeos rē. qz dederūt odorē i portis nñs .i. in sacramētis. Ideo legrediendū rē fm pñpone. Vt expone Vandrāgoze .i. pñtutes porte .i. apli rē. sicut glosa

Capitulum octauū

Uis mibi det .i. Hoc est octauū et vltimū capitulū huius libri quod cōtinet octo partes. Quaz prima fm glosam est vox synagoge. vñ introdu-

citur hic iudea inspirata iam et edocta. et summo desiderio deū querēs. ideo dicit. Quis mibi det rē. Vt fm aliā glosaz est vox eccie de gentibz. xpi incarnatiōem recolētis. que ipam incarnatiōem tā feruenter amplectit. vt ipam dñno fieri de siderare videatur dicēs. Quis mibi det id est dei filiū fratrē meū .i. vt sit fratrē meū. cōmuniōe nature. sugentē vbera matris mee .i. id est. virginis beate. que mater ne pietas vñceribz totā ecciam fouet et nutrit. Vt mater eccie fuit synagoga. Et no tanter dicit det. quia sola charitate filius datus est nobis. Itē bñ dicit te. qz ad filiū loquit. excludēdo patrē et spūm sanctum a nostre infirmitatis susceptiōe. vt inueniam te .i. cognoscā te fm naturā humanā foris quia int fm diuinitatē nulli fas est ipsum ad plenū cognoscere. Vt foris id est. nō inclusum in sinu patris. s. cū hominibz cōuersantē. Ubi nota glosam. et de osculer te .i. facie ad facie videā. et ore ad os loquar. Vt expone vt in principio libri. et iam me nemo despiciat. cum appauerit me esse sororē reginā et sponsam. Olim em̄ despecta fuit. cum abhorrebat mūdus diuinitatē in homīe et vitā in mortuo floruisse. Et sic de similibz. Apprehēdam te. Quasi diceret. Si datur mibi te sic osculari. etiā si velis effugere nō dimittam. sed Apprehēdā te .i. amoris cōiunctione et ducā te in domū matris mee .i. id est. i multitudine indeoz. et i cubiculū genitricis mee .i. in secretariū sanctorū. celestē hierl'm. Ibi me docebis .i. te mibi manifestabis. et dabo tibi poculum .i. id est. faciā te delectari. Quasi diceret. Tu augebis mibi gratiaz et gaudiū. et ego augebo tibi seruitiū. quia dabo tibi poculum et vino cōdito .i. id est. seruitiū faciā tibi et vino bonoz operum inebriante pre gaudio. et condito diuine gratie auxilio. et multum maloz granatoz meoz .i. id est. inebriari. exhilarari. et calefieri te faciā in sanguine martyriū. Vultū enim calidius est vino. et citius inebriat rē. Leua cius sub capite meo rē. Hoc expone vt supra. Vt dic Lena .i. id est. sue humanitatis cognitio et dextera .i. diuinitatis clara visio. Adiuro vos filie hierusalem. Dic versus expositus est supra. ideo dicatur vt prius. sicut et de pñcedenti

Expositio

[Eua eius zc]

Secunda pars

q **U**e est ista. Hec est vox angelorum
vel synagoge profecti eccie d gē-
tibus admirantii. sicut supra ter-
tio capitulo. Que est ista zc. Vel meli⁹ po-
test dici. vox eccie de gentib⁹. de synagoga
quasi iam puerla admirantis et dicentis.
[Que est ista. Quasi diceret. Que ē hec
que ascendit de deserto. id est. de priori
excecatione. Delictis spiritualib⁹ afflu-
ens. Inniha sup dilectū suū. sibi nāq so-
li innititur. cui tanta familiaritate cōiun-
gitur. z a quo in omni tribulatione sulci-
tur. z per quē gratia omnis liberaliter di-
tribuitur. zc.]

Tertia pars

s **U**b arboze malo. Hec ē vox spō-
si ecclesie de gentib⁹ respondentis
z inducentis eam vt ipa iudee pe-
nitenti cōgaudeat. z benefici sibi facti re-
cordetur. Ideo dicit. Sub arboze ma-
lo. Quasi diceret. Tu admiraris d hoc
q synagoga ascendit zc. sed noli admira-
ri. imo pot⁹ cōgaudere velis z de benefi-
cijs recordari. quia Sub arboze malo zc

Ubi sciendū q malus est arbor p quā
xps cōueniēter intelligitur. prop⁹ causas
superius dictas. Huic igitur arbori sub-
iecta fuit ecclesia. z ideo de morte ad vitā
redijt. z hoc est quod dicit. sub arboze zc
Uel Sub arboze zc. id est. sub umbra
ligni vite. quod est xps suscitauit te. Ibi
corrupta est mater tua. id est. synagoga.
Et hoc tripliciter seu triplici corruptiōe.
Primo corruptione mortis spiritualis. qz
non regenerabatur sacro baptismi fonte
per quē vita spiritualis confertur. Secū-
do corruptione thori matrimonialis. qd
relicto christo vero sponso dyabolus ad
ulterum petijt. Tercio corruptione inui-
die visceralis. Inuidia enim est corruptiō
visceralis. quia putredo ossium inuidia.
Prouerbior. xiiij. Hac autē corruptione
corrupta fuit synagoga quādo barrabam
latronem dimisit. z p inuidiā xpm innocē-
tem occidit. Ibi violata est genitrix tua.
id est. lex vel synagoga. z hoc exteriori per
secutione. scz sub Tyto et Vespasiano

Hic est notādum q ex hoc loco volūt
quidam q lignū vetitum in quo peccauē-
runt Adam z Eua. sicut quidaz libri apo-

criphi habent. sit malus ista. z scdm h lit-
tera legeretur sic. O rota ecclesia susci-
tati te. exstentem sub arboze malo. id
est. sub ligno vetito. vbi primi parentes
mortis sentētiā incurrerunt. Et ibi.
scilicet sub eadem arboze corrupta ē ma-
ter tua. scilicet humana natura. Ibi vio-
lata est genitrix tua. id est. Eua. Dicitur
ecclesia. quia hec omnia tibi facta sunt p
gratiam. noli admirari si synagoga ascen-
dat. zc. Sed pone me vt signaculum su-
per cor tuū. Quasi dicat sponsus. quia
igitur ad tantā prouecta es gratiam. ideo
pone me vt signaculum. id est. vt memo-
ria vel sigillum quo secreta clauduntur
vel sicut vexillum quod est signum trium-
phi. super cor tuum. id est. super omnes
amorem z intentionem cordis tui. vt si-
gnaculum supra brachiū tuum. id est. su-
per omnes actus tuos z omnia opera tua
scilicet vt in omnibus mei memoria in te
semper vigeat. vt pulchritudinis mee simi-
litudo in te semper luceat. vt mei amoris
character te ab omni alieno discernat. vt
in castro tuo vexillum meum semper ad-
uersarum prosterнат. Et causam quare
hoc facere debeat subdit cum dicit. For-
tis est vt mors dilectio. quam habeo et
habui ad te. per quam anima mea a cor-
pore est separata. quam nihil auertere po-
tuit. imo morte fortior. quia ipsum acto-
rem vite quodammodo superauit. Du-
ra sicut infernus emulatio. id est. amoris
executio. que me ad infernum descende-
re fecit. et ideo dura sicut infernus. quia
nulli pene parcere fecit. sicut infern⁹ nul-
li parcat. Lampades eius. scilicet amo-
ris seu dilectionis. id est. corda fidelii. zc.
vide glosam. Est igitur magna virtus ca-
ritatis. z ideo Si dederit homo omnes
substantiam domus sue. id est. si relique-
rit omnia. pro amore isto gratuito haben-
do. quasi nihil despiciet eam. id est. qd
quid dederit vel reliquerit. quasi nihil re-
putabit scdm glosam. Uel aliter. Si
homo. id est. christus dederit omnem
substantiam domus sue. sicut de facto
fecit. pro dilectione. id est. si sibi im-
pendatur dilectio. Quasi nihil despici-
et eam. id est. pure gratis dabit. sine
commutatione congrua vel condigna

super cantica canticorum

Quarta pars

Propterea nostra. **H**ec est vox sponsi ad synagogam. et loquitur de ecclesia de gentibus adhuc nouella. **S**oror nostra. **P**er naturam et gratiam paruula est paucitate populorum et infirmitate conuersorum. et uerba non habet. **I**d est doctores et consolatores. **Q**uid faciemus sorori nostre in die. **I**d est in toto tempore uite. **Q**uando alloquenda est. **I**d est pascenda et nutrienda spiritualibus documentis et allocutionibus sacris ad incrementum puerbenda.

Quinta pars

Inmurus est. **H**ec est vox sponsi si bimet respondens. **V**ni synagoge taceti et expectanti quid ipse sponsus facere uelit. **I**pse met aperit dicens. **S**i murus est. **I**d est. si in ecclesia sit aliquis aptus ut sit murus contra hereticos. **E**dificemur super eum. **P**ugnacula argentea. **I**d est. inuincibiles sententias diuino eloquio lucidas. **S**unt enim in scripturis pugnacula triplici differetia. **P**rimo namque sunt quedam terrea. scilicet scientie philosophice et naturales. **S**ecundo quedam lignea. scilicet scientie practice. **T**ercio quedam argentea. scilicet diuine et spirituales. **S**i hostium est. **I**d est in ecclesia sit aliquis aptus ut sit hostium ad introducendum in uiam salutis fideles et catholicos. **C**opiamus illud tabulæ cedrinis. **I**d est ornemur enim uirtutibus et exemplis bonis. ut sit in eo pulchritudo uite. et odor bone fame: qui uicia fugat. **V**ide glossam.

Sexta pars

Bo murus. **H**ec est vox ecclesie respondens ad id quod supra sponsus dixerat. quod uellet edificare si murus esset. **Q**uasi diceret. **T**u dixisti. **S**i murus est edificemur. et ego sum murus. super te petra fundatur. et lapidibus charitatis edificatus. et ex glutino dilectionis compactus. et uerba mea. **I**d est apostoli doctores et prelati sicut turris. **E**xponatur ut supra quarto capitulo. et quasi diceret quod talis sum. non ex me habeo. sed ex gratuito dei dono. **I**d est. ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens. **I**d est. postquam ego uersa sum coram eo. et ipse mihi sue pacis donum per fratrum reconciliacionis largitus est supra illud. **B**ea in excelsis. **E**t. **S**ed forte quod aliquis diceret. ad quod es tu murus et uerba tua turris. et ipsa respondet. quod si est et fuit ad pacifice prelegendam uineam pacifici christi. **I**dem sub

dit. **U**inea fuit. **I**d est. tota ecclesia. **P**acifico christo. quam ipse adquisiuit. in ea pace quam ecclesia reperit coram eo. que pax habet populos. scilicet iudeorum et gentium in uno ritu collectos. **T**radidit eum custodibus. **I**d est. prelatibus scilicet custodienda et colenda. **V**ir. **I**d est. qui libet se uir tuosus. affert per fructum eius mille argenteos. **I**d est. in uersitate temporalium suorum. affert pro fructu eius. **I**d est. per fructum eterne beatitudinis secundum glossam.

Septima pars

Uinea mea. **H**ec est vox sponsi curam quam habet ad uineam suam ostendens. **Q**uasi dicat. **N**on do oblivioni uineam meam. quod uinea mea coram te est. **W**ille tui pacifici. **I**d est. illi qui filii dei uocabuntur. **B**arth. v. qui sunt mille. quod habent perfectionem millenarii. **I**d est. eterne beatitudinis. vel completam decalogi perfectionem. et ducet. quod eis duplex fructus seu duplex merces debet. scilicet gaudium essentiale et accidentale. vel uisio et fructio. **H**is qui custodiunt fructum eius. **I**d est. uersis doctoribus et prelatibus qui custodiunt fructus uinee domini. **E**t construe. **W**ille et ducet. sunt de his. **I**d est. de numero. **22**. **Q**uia igitur tantum est fructus predicte uinee. **I**d est. subdit sponsum. **Q**ue habitas in ortis. **Q**uasi diceret. **O** sponsa mea. qui habitas in ortis. **I**d est. in cultura spiritualium fructuum. qui deus habitabas in campis silue. amici auscultante. **I**d est. angelus qui adiutores tibi dedit. et spiritus infortium. qui iam cum deo sunt et per fratres orant. **A**usculat te. **I**d est. orationes tuas audiunt et deo porrigunt. ut predicte fructus persequi valeas. **I**gitur. **F**ac me audire uocem tuam. **I**d est. ita age uita. ut quidquid uoce uel opere oraueris. a me dignum sit exaudiri. **V**ide glossam.

Octaua pars

Uge dilecte mi. **H**ec est vox sponsi se ad predicte respondens. **V**ni quod sponsus dixerat. **F**ac me audire uocem tuam. **I**n quo sponsus notabat se sponsam suam querere. **I**dem respondet ecclesia innuendo. quod uenientem est ipsam sponsum querere. **Q**ui ab eo. **U**bi dicit. **F**uge dilecte mi super montes aromaticos. **I**d est. inter sanctos et angelos. ut ibi insequaris. **V**ide glossam.

ExPLICIT EXPOSITIO MAGISTRI PETRI DE AILLYACO SUPER CANTICA.

Tractatus

Incipit prefatio magistri Petri de ail
lyaco cardinalis quondā episcopi came
racen. sup septe psal. mis penitentialibus.

Era peniten.

tia velut scala quedaz est
qua homo peccator q̄ fm
euangelicā parabolā de-
scendit de hierusalē ī hie-
richo. rursum in hierlem.

hoc est ad pacis visionē ascendit. ¶ Dñs
vero scale septē sunt gradus. quibz cor re/
spōdet psalmi septē q̄ dicunt penitētiāles

Primus itaq; grad⁹ est timor pene. A quo prim⁹ psalm⁹ incipit. Dñe ne in furore tuo arguas me. neq; in ira tua corripas me. ¶ Secundus est dolor culpe. Hic est q̄ in secūdo psalmo oprādo dicit. Beati quoz remisse sunt iniquitates. ⁊ quozum tecta sunt peccata. Et hūc peccatorz confessio ipsozq; remissio sequit. Delictū meum inquit cognitū tibi feci. ⁊ in iustitiam meā non abscondi. Et iter. Dixi cōfitebor aduerfum me in iustitiā meā dño. ⁊ tu reuocasti impietate peccati mei. ¶ Terc⁹ grad⁹ est spes venie. Hanc timor pcedit. ⁊ rursus in tertio psalmo clamat. Domine ne in furore tuo arguas me. neq; ⁊ ira tua corripas me. Et hūc dolor comitatur. Afflictus sum ⁊ humilitas sum nimis. rugiebam a gemitu cordis mei. Post hec vero sequitur spes. Quoniā in te dñe sperant. tu exaudies me dñe deus meus. ¶ Quartus est amor mūdicie. Hanc nō hominis iusticia. sed dei misericordia efficit. Unde quart⁹ psalmus ait. Misere mei deus. Magna misericordia tuaq; Ac deinde subdit. Amplifica me ab iniquitate mea. Et iter. Cor mundi crea in me deus.

Quintus gradus est desiderium celestis patrie. pro quo orat quinquagesimus psalmus. Domine exaudi orationem meam. Precedit autem hoc tempus plenitudo vite. Quia defecerunt inquit sicut fumus dies mei. Et iterum. Dies mei sicut umbra declinauerunt. et ego sicut fenem arui. Et hinc conuenit consideratio eternitatis diuine. Tu autem domine in eternum permanes etc. Et rursus. Tu autem idem ipse es. et anni tui non deficient. Et ex his consequitur desiderium habitationis superne. de qua concludendo ait. Filij seruoꝝ tuoꝝ habi-

tabunt. ⁊ semen eorū in ſeculū dirigetur.

Sextus gradus est diffidentia virtutis proprie. 7 hanc inuat cōfidentia diuine misericordie. pro q̃ sextus psalm⁹ suspirat. De profundis clamauit ad te domine. Et merito. quia ad celestem patriā puenire propria virtute diffido. Nam si iniquitates obseruaueris domine: domine quis sustinebit. Sed de copiositate confido. Quia apud dominū misericordia. copiosa apud eum redemptio. **S**eptimus gradus est exultatio spiritualis leticie. Danc assidua oratio efficit. ideo septimus psalm⁹ incipit. Domine exaudi orationem meā. auribus percipe obsecrationem meā. Per hanc ex diuinorum operū consideratione in dei cōtemplationē ascēdit. Meditatus sum inquit in omnibus operibus tuis. 7 in facis manū tuarū meditabar. Unde tandem exultando cēlūdit. Spiritus tuus bon⁹ deducet me iterā rectā. Nos ergo si in hanc terrā celestis hierusalē deducī cupim⁹. his septem gradib⁹ ascēdere. 7 in his psalmis assidua deuotōe meditari debem⁹ exemplo beatissimi Augustini. de quo legi⁹. q̃ vltima qua defunct⁹ est infirmatus. huiusmodi psalmos de pnia quos sibi iusserat scribi faciens in lecto. cōtra parietē positos inuebat⁹ 7 legebat⁹ 7 vbertim ac iugit⁹ flebat. Ideo ex hui⁹ sancti doctoris aliozq̃ sententijs. sup̃ psalmis penitentialib⁹ quasdam orationes seu meditatioēs deuotas cōponere dignū dixi. quib⁹ 7 ad penitentiam prouocari. 7 p̃niam in dei cōtemplationem human⁹ animus valeat pmoueri. Illud tamē in exordio premittendū est. q̃ licet septem affec⁹. quos septē gradib⁹ scale penitentie appropriauim⁹. dictis septem psalmis apte decēterq̃ vt offitium est conueniant. tamē sicut dicit Hugo in libello de oratione Sciendū est hāc proprietatē in omnib⁹ psalmis nō esse. vt per totā scripturā vnus affect⁹ extendat⁹. fz sepe et alio affectu transit in alium. sicut ex affectu timoris in affectum amoris. vel in sp̃e affectū vel consolationis. fm q̃ mens orantis diuersis modis affici solet. Hoc autē qualiter per singulos psalmos cognoscatur. licet non sit huius opis explanare. tamen quantum ad propōsitū p̃ncipalis ex sequētib⁹ apparebit

super septem psalmos penitenciales

Meditatio deuota sup primo psalmo penitentiali

Domine iesu chris

Diste future iudex seculi. q̄ bonos i celeste regnū tuū. malos vero i ignē eternū es missur⁹. Dū ego re⁹ z indi/gn⁹ pctōz horrozē fusi iudicij tui p̄sideo. timēs ac tremēs ad te clamare cōpelloz z dicere. Dñe ne in furore tuo arguas me. neq; in ira tua corripas me. S; ve mihi quō immēsam clemētā tuā ad furozē quō infinitā mīam tuā ad irāpnocare me rui. Verui itaq; z hoc sp̄s p̄fiteor. alio quin coact⁹ fatebor. Scio tñ dñe te do/cēte. q; tu sp̄s idē es. iō tu in variol affect⁹ nō mutabil⁹ es. De te q; scriptū est. Tu at dñe p̄tutū cū tranquillitate indicas. Furis ergo sp̄s trāquill⁹. irasceris sp̄s placat⁹. Nō est furor tu⁹. nō est ira tua in te z in tuo affectu. S; extra te est z in effectū tuo. Furoz tu⁹ pena est inferni. Ira tua purgatoz p̄na. In inferno quasi furedo arguis. i purgatoz q̄si irascēdo corripis. in illo p̄ iusticiā arguis insolubilit̄. in isto p̄ mīam corripis salubrit̄. Et tñ ab vtroq; opto eri pi. ab vtroq; desidero z peto liberari: dicens. Dñe ne in furore tuo arguas me. zē S; quo pacto. quā frōte. q̄ hoc presumo audacia. nō vtiq; de mea insiciā s; de tua mīa. Jō. Diferre mei dñe. quare. Qm̄ infirm⁹ sum. Nō mee p̄tutis firmitatē. s; mee vanitatis allego infirmitatē. Ego infirm⁹. tu medic⁹. g. sana me dñe. hic adhibe q̄ tu vis medicamenta. hic vire. hic secatu tñ a furore tuo z ira. H est a future vite pena me libera. Hec a te o pie medice frustra peto vt sanes me. Qm̄ p̄turbata sūt oīa ossa mea. Ossa loquoz nō corpis sed aīe. Ossa aīe mee vires sunt aīe mee. q; sic in ossib; corpis. sic in virib; anime cōsistit fortitudo. Vires aīe mee. memoria. itelligētia z volūtas. In q̄b; dñi sanes sūt sancte trinitatē. p̄a imago est z silirudo. S; heu me qm̄ p̄ pctm̄ infirme facte sūt. Jō p̄turbate. H est intra se. z se inuicē p̄turbate sūt. Et iō. aīa mea turbata ē valde. Q; g nō modicū. s; valde p̄turbata est aīa mea. q; valde infirmata ē oīs fortitudo sua. Duz tibi morbū meū detego. dū medico egri/tudinis magnitudinē ostendo: oro vt sanes. S; tu dñe vlsq; Usque dñe sanitatē

differis. Nō est dilatio ista crudelitas tua sed iō differis. vt dū diu luctari p̄mittis cū vicijs. ex h; p̄suadeas aīe mee. in q̄ mala se p̄cipitauit. z vt ide cautior sit. Nā ex diffi/cultate z dilatoe sanatois fir diligētiōz custodia recepte sanitaris. Ut iō mibi p̄fectā differis curatoz. q; ip̄fectā tibi offero orationē. Nā hic nodū tā p̄fecte oro. vt audire merear. adhuc te loquēte dicā. ecce as/sum. Quare h. q; nō satis p̄fecte aīam meā p̄uerto ad te. s; nec h; possum. nisi tu sup/pleas imp̄fectū meū Jō. Cōuertere dñe z eripe aīaz meā. H est fac me ad te p̄fecte p̄ueri. Duz em̄ z laboriosius ē mibi ad se renitatē z trāquillitatē diuī lucis a terre/naz cupiditatū calligine retoroq̄ri. Eripe g aīam meā pctis scz ligatā. z i sua p̄uersi/one hostib; mult⁹ ipeditā z oppressāz tāq; inherentes p̄p̄eritatib; h; seculi. z spinas quas dā dilaceratūū desiderioz in ip̄a conuersiōe patientē. Ab his q; mal⁹ eripiens. Saluū me fac p̄p̄ mīam tuā. Ino p̄p̄ iusticiā meā. q; pctis z demeritis meis iusta debet dānatio. s; p̄p̄ mīam tuā. p̄ quā conuersio a te pia p̄mittit saluatio. te dicente. Cōuertimini ad me. z ego p̄uertar ad vos Tu g q̄ auersus eras z quē mibi auersus mea fecerat auersio: p̄uertere ad me. q̄ ad te p̄uersus sum. z si paruz p̄uersus. fac me p̄ueri p̄fect⁹. z sic Cōuertere dñe a vin/dicta tua z eripe aīam meā. nō solū a p̄nti malicia. s; saluū me fac etiā a future mortis miseria. Qm̄ nō est i morte q̄ memor sit tui. i inferno at q; p̄fitebit tibi. O p̄is sime dñe non imerito h; festino mibi pctā dimitti. qm̄ p̄ mortē vl i inferno n̄ erit me moria tui aut p̄fessio pcti. q; scz vtil sit ad veniā. q; nūc ē sp̄s p̄uersiōis. s; cū hec vita trāsierit. tps erit retributōis. Ut g ab illa etna morte. vt ab illa inferni dānatione p̄pnāz liberer. Laborauī i gemitu meo. la uabo p̄ sin. noc. lec. meū. lacri. me. stra. me. rigabo. O felix dō q̄ has p̄nicerūnas p̄ tot noctes vtilit̄ sustinuit. ve mibi miso q̄ has vna vix hora sustinere valeo. aut si volo. z si qm̄ velle mibi adiacz. q; tñ ip̄fecte volo p̄ficere n̄ iucio Tu g dñe da mibi vel le. da mibi p̄ficere. da mibi laborare n̄ solū i gēitu cordis s; lauare lectū meū lacris corpis. nec lauare solū ext⁹ seu sup̄ficere s; et rigari tr̄it̄ sec⁹ vt flet⁹ me n̄ solū ad ext⁹ oīa corpis s; ad cordis itia p̄ueiat ibis p̄cat

Tractatus

Hec solū dñe peto lauare. aut lacrimis rigari lectū vel stratiū meū corpale. s. etiam spūale. s. interioris psciētie. et hoc p singulas noctes. i. p singula peccata ex ea oriētia. Oriunt quippe mihi alternatim dies ac noctes. Noctes patior. cū carne seruo legi peccati. Dies sentio. cū mēte seruo legi dei. Q rina fugatis noctibz peccatoz et abiectis tenebris vicioz. oriant mihi et illucescāt clari dies p tūti et lumia gāz. Sed heu me miser. qz turbat est a furore oculi meus. Deu heu et itez heu. quia oculi mentis mee vix pōt ad ortum diei et spūalis lumis p surgere. et hoc. qz turbat est a furore. Hec solū a furore tuo diuino tam futuro quē timeo. qz pñti quē sentio. sed etiā a furore meo pñti quē gemo. Hoc est a furiosa pcupiscētia mea a pmo parēte transfusa. p quā qz diu sum in hac miserabili vitā. licet nō totaliter extincit. tamē multipliciter turbat est oculi. Et merito quia inueterani inter omīs inimicos meos. s. inter oīa vicia mea et peccata mea. que sē inimici mei sunt duz me ab amore diuino separāt et auertūt. Inter q inueterati dū p inueteratā sūetudinē meā s. b. iectum eē pñti. Sed tu dñe pñssime p laborē et gemitū. p imbres creberrimos lacrimaz. da mihi p solatōis tue auxiliū. vt dicere valeā. Discedite a me o. q ope. in q. qm exaudiuit dñs vocē fletus mei. Da mihi optare ab opariis iniquitatē separari. nō solū loco s. aīo. in quoz peccauī cōfortio. vt sic et tua i me correptio. et mea in te p solatio inorescat. vt sic spūs me sentiat. qm vocē fletus mei exaudisti. Da mihi dñe vt itez atqz itez exultās dicā. Exaudiuit dñs deprecationē meā dñs orōez meam suscepit. Deprecatiōem meā p depositiōne peccatoz. et orōem meā p virtutibus adipiscēdis. S. nō solū dñe da mihi exaudiri. p me. nō solū p mea s. etiā p meoz pñti salute. Hec solū p amīcoz meoz s. etiā p inimicoz pñti. vt exēplo vī rī pñti dicā cū seruo tuo dauid. Erubescāt exēplo meo de acitibz suis malis et pñti terrore iudicij ad pñti. nō leuiter s. vehemēter. cū gemitū forti. vt sic. cōuertant et erubescāt valde velocit. ne pñti sua et erubescētia pñti sue differatur dñanabilit. Quia nisi in pñti vitā sic

puertant et erubescāt s. pot. vt ab iniquitate fieri solet. penitētes irridēat. et suis irrisiōnibz infirmos erubescere faciāt. tandē in finali iudicio erubescēt. et erubescētes dicent. Hi sunt qz aliqñ habuim i derisibz. Hos insensati vitā illoz estimabam pñti. nam. ecce quō cōputati sunt in filios dei et inter sanctos sors illoz est. Quid nobis pñti supbia. aut qd diuinitas iactātia pñti lit nobis. Tūc qz pñti et erubescēt. sed erit hec pñti et erubescētia ad dñanabilitem pñti. qz habere noluerūt pñti salutari. Et hec oīa sūt valde velocit. qz qñ min de iudicio sperauerint et dixerint par et securitas. tūc repentin superueniet interitus.

Meditatio deuota sup secūdo psalmo penitētiāli. s. Beati quoz

Domine iesu chxi

o ste q culpa offenderis et penitētia placaris. Tu magister optime. q inter doctes illuminatores cordiū. Da mihi intellectū. da excecato cordi meo et tenebroso intellectui meo lumē tuū. q culpabilē offensam plene et pfecte valeam cognoscere. Da mihi culpā meā. offensamqz tuā taliter cognoscēdo dolere vt eā digne rīs. misericorditer ignoscēdo delere. Da mihi qz vt de illoz sū numero de qbz p pñti tuū dñ. Beati quoz remisse sūt iniquitates. et quoz tecta sūt pñti. O me beatū. si a te dñe remisse sūt iniquitates mee. ita vt mihi dñes indulgētiā ex gfa tua cui debes vindictā ex culpa mea. vt mihi dñes indebitā gfa. cui iuste reddere potes debitā penā. Dignū me beatū. si tecta sūt pñti mea. Quō tecta. Nō ita tāqz i me sūt vt viuāt. nō ita tāqz in me abscondita maneāt. s. ita deleta vt tu de ea nō videas. i. nō eternalitē punias. Te em pñti viderē qd aliud est qz pñti punire. Sic scriptum est. Auerte faciē tuā a peccatīs meis. Tu qz ea pñti nō vides. sed ab eis faciē auertis. q nō animaduertis. i. q nō punis. Tu ea nō agnosces. qz agnosces. Tu ea regis p gfa. q nō iputās ad penā. Jō recte subdit. Beati viri cui nō imputabit dñs pñti. S. cui nō imputat. Lerte ei nō imputat s. ignoscit. q pñti suū agnoscit. et agnitū nō defendit. s. pñti corrigi. nec meritum suū sibi. s. gfe dei attribuit. de q dñ.

60

super septem psalmos penitenciales

¶ **N**ec est in spū ei? dol? ¶ **N**ec in ore eius qz se accusat cū sit peccator. z corde tenet qd ore fatef. Dol? em̄ est si qd pctōr iustū se p̄dicet. q̄ vero se accusat dolo caret. **T**alis erat publican? ille hūilis q̄ dicebat. d? p̄pius esto mihi pctōri. **U**n sequit. **Q**uā tacui inue. ossa mea dū cla. to. die. j. **Q**uā tacui qd nō erat tacendū. s. p̄fessionē pctōrum. **I**nuetera uerūt ossa mea. i. defecit i terio: fortitudo mea. **D**ū clamarē tota die dicēdo qd nō erat dicendū. s. iactantiā meritor. **E**cōtra vō si clamaſsem pctā. et ta cuissem merita. robusta z firma fieret p̄r mea. **T**acui ḡ z clamaui. **T**acui peccata. clamaui merita. **T**acui vñ p̄ficere. clamaui vñ deficere. **T**acui de pctis p̄fessionez clamaui de meritis p̄sumptiōem. **S**ana mēbra medico oñ debā. vulnerata tegebā z ideo nō fui sana. s. i. inuetera. **H**oc est **I**n pctōr meoz vetustate remāsi. qz p cul pe mee p̄fessionē. ḡr tue nouitatē nō q̄si ui. **E**t ideo. **Q**uā die ac nocte grauata est sup me man? tua. puerſus sum in erumna mea dū p̄figit spina. **D**ñe. o pie medice q̄ etiā pcutiēdo sanas. qz man? tua. i. vindi cta. assidue die ac nocte grauata est super me ad humiliandū me supbū pctā tacētē. merita iactantē. iō tandē puerſus sum in erumna mea. in miseria mea. **H**oc est **C**ōuertēdo ad meipm̄ cognoui me miserum. **D**ū p̄figit spina. i. dū cōpungit p̄scia mea sic em̄ spina dorsi hoicm̄ sursum erigit. sic rō vel p̄scia spūm̄ pus ad terrena curuatum ad supna resurgētē dirigit. **H**oc ḡ de culpa sua cōpunc? pctōr humiliat? ait **[** Delictū meū cogniti tibi feci. z iniusticiā meā nō abscondi. **] Merito qdē delictū meū. qz faciēda obmisi. z iniusticiā meā. qz nō faciēda cōmisi. tibi p̄fiteōdo aperui z detegi. operui vt opires. detegi vt te geres. ¶** **U**n sequit. **[** Dixi p̄fitebor aduersum me i iusticiā meā dño. z tu remisisti impietatem pcti mei. **] O** magna vtilitas p̄fessionis peccati. maxima qz benignitas miserātis dei. qz ad solū p̄fiteudi p̄positū remittit pctm̄. nō em̄ dixi p̄fiteor. s. dixi p̄fitebor. i. p̄posui p̄fiteri iniusticiā meā aduersum me. meipsum z nō aliū accusando. z statim tu z nō al? remisisti impietate peccati mei. z bñ mei qz qd peto s̄ meū est. qd autē a pctō resurgo hoc tuū est. **A**bsit ḡa me vt imputē peccatum meū tibi. z dicā. h̄ de? voluit. s. fa-

tum hoc stellaz p̄stellatio mihi fecit. **N**ō est hoc p̄fiteri iniusticiā meā aduersū me. sed aduersum te. z te sum me bonū de malicia accusare. **D**icā ḡ poti? **D**ñe misere re mei. sana aīam meā qz peccaui tibi. **E**t ne putes remissionē peccati pūi dei eē donum. s. tāqz magnū deuot? p̄cibz exposcē dum statim subiungit. **[** Pro hac orabit ad te oīs sanct? in tpe oportuno. **] O**īs em̄ sanct? s̄ est p̄ peccati remissionē sanctificatus. p̄ hac remissione orabit ad te. qz oīs sanct? eget auxilio ḡrē gratuite remissionis tue. **S**z qū orabit. **I**n tpe oportuno. hoc est in tpe vite mortal. in q̄ est oportu num tps remissionis. qz post eā erit tps retributiōis. **U**el in tpe oportuno. s̄ est itē p̄ore ḡrē p̄ xpm̄ reuelate. **D**e q̄ ait aposto lus. **N**ū venit plenitudo tps. misit de? filium suū factū sub lege. vt eos q̄ sub lege erāt redimeret. **S**z licet oīs sanct? in tpe oportuno oret. **[** Verūtm̄ in diluuiū aq̄rū multaz ad eū nō appropinabūt. **] N**ō em̄ eripit oīs sanctorz eos q̄ p̄ obstinā p̄suetudinē obforbent. in diluuiū aquaz multaz. **] Hoc est in multitudine effluentium carnalī deliciarz. sic voluptuosi. vel i mltiplicitate variarz doctrinarz sic phi. vñ in multiplicitate diuersoz errorz sic heretici vel i vanitate fataliū sup̄stitionū. sic astro nomi. q̄ oīa fatali necessitati. aut fortune celesti attribuit. vel in numerositate ceremonialium obſuantiaz. sicut indei q̄ antiquis obseruatijs carnaliter intellectis. salutē ascribūt. **N**i inqz omnes q̄ sunt in bñdī. p̄fundo diluuiū aquaz multaz. ad eū nō appropinabūt. qm̄ he aque diuerse sunt z amare. z a fonte vere z dulcis aque hoc est a tpo q̄ fons est pure veritatis re morte. **Q**uid ḡ factur? sumi dñe vt effugiaz ab hoc tā piculoso diluuiū aq̄z multarū. z appropinē ad te. **C**erte scio te docēte. qz ppe est dñs oībz inuocātibz eū in veritate. **I**ō inuocabo te. nō solū in voce corpis s. in veritate cordis. s̄ est in p̄a deuotōe cordis se humiliātis. z nihil de se p̄sumentis z nil sue potētē supbe tribuētis z dicam. **[** Tu es refugium meū a tribulatiōe q̄ circū dedit me. **] Tu sol? z nō al? es mihi refugium a tribulatiōe hui? seculi. q̄ vndiqz circū dedit me. **Tu ḡ** exultatio mea erue me a circūdantibz me. **] Q**uāde mihi viā q̄ eripiar a diluuiū aquaz multaz. z a piculo****

k

Tractatus

circūdantiū me malorū. Jā & o dñe q̄ non
deseris sperātes ī te iā q̄ in te spero. et in
hac spe gaudeo a te p̄solat⁹ audio te dicen
tem. Intellectū tibi dabo z instruam te.
in via hac q̄ gradieris. Ac aberres a via
dei. z ne q̄s noceat tibi. firmabo super te
oculos meos. Jt in via dirigā oculos tuos
Sic ḡ dato mihi intellectu. ip̄oq̄ a te in
structo z in te firmato. p̄uertā me humilis
ad sup̄bos z obstinatos. z erudit⁹ ad stoli
dos z ignaros. z dica z. Nolite fieri sicut
equus z mul⁹ q̄b⁹ non est intellect⁹. Per
equū signant sup̄bi erecta ceruice sua pec
cata defendētes. Per mulū stolidi q̄libet
peccatorū olera sine discretōe portantes.
Vt ergo si nō corrigan⁹. s̄z relint fieri bru
tis animalib⁹ siles q̄b⁹ nō est intellect⁹. tu
dñe. In chamo z freno maxillas eorū cō
stringe. q̄ nō approximāt ad te. Si em̄ nō
corrigan⁹ z approximēt ad te p̄niam. di
gnū est vt corrigan⁹ z p̄stringan⁹ te p̄
penā. Jō equ⁹ freno z mul⁹ chamo arceā
tur. i. a maiori z minori tribulatiōe iuxta
culpe exigentiā cōstringant. Si & o freno
nō doment⁹ z chamo. restat vt duriori fla
gello castigent⁹. Jō sequit⁹. Multa flagel
la peccatoris. Jz in p̄nitiā vita pariet⁹ futura
I sperantē autē in dño mīa circūdabit. Nec
im merito in tua mīa sperantē. z nō in sua
humana iusticia p̄sidentē circūdabit. id ē
circūquaq̄z vallabit dei mīa. ne aliqua ex
pte sibi noceat dyaboli malicia. Magna
ergo dñe. magna est leticia. magna exulta
tio. magna gloria sperātib⁹ in te. Jō d̄z eis
Letamini in dño z exultate iusti z glori
amini om̄es recti corde. Qui sunt hi iusti
z recti corde. Hi sunt q̄ nō in se. sed in dño
sperāt. nec sue s̄z diuine volūtatī sep̄formāt
sicut x̄ps docuit dicēs. nō sic ego volo. sed
sicut tu vis. in capite om̄dēs q̄d futur⁹ esse
debebat in mēbris. Vt ergo nō in se. s̄z in
dño letant⁹ exultāt z glorian⁹. Letant⁹ s̄z q̄
dem tacita suauitate gaudentes. z exultant
p̄citati animi gaudio seruētes. glorian⁹ tur
feruore charitatē. extra se in deū transeun
tes. Q̄ vtinam dñe vtinā sic detur michi.
non in me sed in te letari. exultare. z glori
ari. vt sic hu militē capiti me confor mā
s veraciter efficiar membrū x̄pi.

**Meditatio deuota sup̄ tercio psalmo
penitēciali dñe ne in.**

Dm̄ine iesu ch̄zi

ste cui nunq̄ sine spe venie suppli
catur. cū plura duab⁹ p̄orib⁹ p̄sali
mis de timore pene ac dolore culpe collo
quēdo p̄dicim⁹. z nūc aliq̄ d̄spe venie tibi
supplicādo loq̄ p̄posuerim. sp̄ tñ ad p̄ora re
labor. z pene timore ac culpe dolore p̄ter
ritus tibi itēz rep̄tere cōpellor. Dñe ne ī
furore tuo arguas me. neq̄ in ira tua cor
ripias me. Ego siquidē de peccatis peni
tens p̄cti p̄sci⁹ z in grauē afflic⁹. ego ī
malis posit⁹. peiora timēs z indelugens.
multis modis crucior. sed cruciatus gra
te amplector tanq̄ minores meis demeri
tis. meū pie actū reputā. si p̄ eos liberer
a penis eternis. Ideoq̄ supplex oro. vt tu
dñe arguas z corripias me. nō in furore
ī ira. sed in pietate z mīa. ita vt pena mea
sit nō ab ira ad eternā vltionē. s̄z a mīa ad
piā correctiōem. Sufficiat tibi dñe mala
que patior ī hac p̄nitiā vita. ne ī futura infli
gas peiora. Qm̄ sagitte tue infire sūt mi
hi. Sagitte tue sunt vindicte tue. s̄. dolo
res corpis z aie. q̄ sicut sagitte inredūtur
z deinde infigūtur. ita vindicte tue intru
se fuerūt ī adā p̄pter inobediētiā z inde no
bis infire sunt. p̄pter originālē culpā z pe
nam multiplicē. Jpe em̄ h⁹ tot⁹ miserie
fuit origo. nos p̄pago. S̄z ve mihi quia sa
gitte tue nō ad modicū tps. nec ad vnicūz
vuln⁹ infire sunt. s̄z diu z vsq̄ in finē secu
li manēt. z multis modis in corpe z anima
vulnerāt. Et sic ī sagittis meis. p̄firmasti
sup̄ me manū tuā. i. vindictā tuam quāz
p̄ch dolor eousq̄ p̄firmasti sup̄ me vt pos
sim dicere. Nō est sanitas in carne mea a
facie ire tue. Porro em̄ mortale corpe tot
miseriis subditū. q̄d etiā cū sanū d̄z nō ē
sanū sit. q̄d leuiter ledit⁹ z sepi⁹ grauē infir
matur. Est autē hec multiplex miseria car
nis mee. a facie ire tue. i. ab instātia vindi
cte in adā inchoate originālē. Quid p̄sa.
Nō est par ossib⁹ meis. hoc est in interl
orib⁹ virib⁹ meis. s̄z est p̄tinna pugna ab ī
firmitate z rebellīōe carnis. z hoc a facie
p̄ctōz meorū. q̄z h⁹ miserie mee causa non
solū est originālē culpa s̄z simul causa sunt
actualia p̄ctā mea. Tñ merito sequitur.
Qm̄ iniquitates mee sup̄gresse sunt caput
meū. z sicut on⁹ graue granate sunt super
me. Quia em̄ iniquitates mee caput anime

61

super septem psalmos penitenciales

mee. i. rectā rōem supgressē sunt. z eleua-
uerunt caput meū supbū ptra te deū me-
um. iō tu dñe aggrauasti me grani onere
penaz. s. hoc dñe nō tibi s. mibi imputo
q. Putruerūt z corrupte sunt cicatrice
mee a facie insipiente mee. Jō em iniqui-
tates mee supgressē sunt caput meū. z gra-
uate sup me. q. cicatrices mee. i. plage pec-
catoz meoz pūs p baptisimū sanate. pu-
truerūt cū iā peccato pferēti. z corrupte sūt
dū iam pcrim in actū pducti. z hoc totū a
facie insipiente mee. q. stulte grām baptis-
malē pdidi. nec ei viribz sapiēter vsus fui
Et ideo. Miser face sum. nō vna solum
s. multiplici miseria afflicti z curuatus
sum. adeo deieci ad terrena. vt me erige-
re nō valeam ad supna. Et nisi tu dñe me
erexeris in hac miseria. z i curuitate māsu-
rus sum. z hoc vsq in finē. id est. vsq ad
mortem. z tota die tristis igrediebar. J.
Hoc est tota vita in hac manens miseria.
hui vīte viā gradiēs ambulabā. nō inue-
niens sabbatū. i. mētis requiē. quā opta-
bam. Nec mihi. Qm lumbi mei impleti sūt
illusionibz. z nō est sanitas in carne mea. J.
Nen me misēz nō imerito sum tristatus
qm nō solū nō est sanitas i carne mea. nō
solū tempus sum ab infirmitatibz z rebel-
lionibz carnis. s. etiā lumbi mei. i. carnali-
tas z sensualitas mea veratur illusionibz
dyabolicis. nec solū pecco p carnis infir-
mitatē. s. p dyaboli fatigatōem. Quid pla-
Hō solū lumbi carnis mee. s. etiā vires
aīe mee replētur illusionibz. Illusioes ei
aīe infinite sūt. q aliquādo vī orare sinūt
z ita nō est in toto hoīe vñ plena sit leticia
plenū cordis sabbatū. plena reqēs. donec
aīa illusionibz eruat. z corp⁹ sanitate imor-
talitatis induat. Propterea clamat apls
Infelix ego homo. q. me liberabit de cor-
pore mortis h. Et iō nō immerito affli-
ctus sum. corpe simul z aīa. p. fact⁹ veratus
miserijs. z iñ humiliat⁹ sum nimis. J. q. p-
pe q. pūs supb⁹ eram nimis. z p. terea ru-
giebam a gemitu cordis mei. Gemit⁹ cor-
de. z rugit⁹ voce fieri solet. ego vero nō vo-
ce s. gemitu rugiebam. i. cuz magno deside-
rio aīe solatiōem querebā. nō in fba oris
mei. sed in gemitū cordis prumpens. Est
em gemit⁹ cordis z gemit⁹ carnis. Omis
gemit⁹ q. de exterioribz est. carnis est. q. fē-
p sabbato. i. p spūali requiē. quā caro non

obtinēt. cordis est. Et q. hūc gemitū non
homo nouit sed de⁹. Jō. Dñe aī te omne
desideriū meū. z gemitus me⁹ aīe non est
absconditus. s. merito exaudir⁹. q. pūs est.
z nō p terrenis s. p celestibz. Sit ergo dñe
desideriū meū aī te. i. tibi gratū z accepta-
bile. audi z exaudi desideriū meū cum ge-
mitu meo. accelera dñe z exaudi cito. q. a
Cor meū turbatū est. z pauore ac ter-
rore pculsum. z hoc iō. q. derelict⁹ me
tus mea. sed vir⁹ illa quā habui aī pcrim
si em hec māfisset nihil timeret. Sed cur
hec derelict⁹. q. etiā relit me. lumē oculo-
z meoz. z ipm nō est meū. J. q. tu de⁹ me⁹
qui es lumē ver⁹. q. d. illumiāt oīm hoīem
venietem i hūc mūdum. tu q. es spūitua-
le lumē oculoꝝ meoz intellectualium. nō es
mecū p grām. s. derelict⁹ me ppter culpā
meā. S. acten⁹ dñe tibi pfectus sum ma-
la que iteri⁹ patior. nūc aīe plāgo ea q. bus
exteri⁹ crucior. Hā amici mei z proximi
mei aduersum me appropinquerūt z stete-
rūt. J. Hī q. mibi esse debuerāt ad humanū
solatiū. sūt mibi ad cumulū passionū. Et
qui iuxta me erāt. tāq amici z primi. a
lōge steterūt. tāq hostes z aduersarij. Et
merito recesserūt a me. q. peccādo recessi
a te. Merito pdidi humanā amicitia. q. a
pdidi diuinā grām. Hō solū crucior a pse-
cutiōe hoīm. sed a temptatōe demonum.
Hā vim faciebāt q. querebāt aīam meā.
Demōes em q. aīam meā querūt ad etnāz
dānatiōem. vim mibi faciūt p malignam
tēptatiōz. z nō solū p seipos. s. p mīstros
suos de quibz d. Et qui iquirebāt mala
mibi locuti sūt vanitates. z dolos tota die
meditabātur. J. Hī q. amici z primi esse de-
buerāt iquirebāt mala mibi. meditādo p
me dolosa. z vana loquūtur. i. falsa z de-
ceptoria fba. Tales aīe dolosi z mēdosi
mīsterium exercēt dyaboli. q. pater est mē-
daci⁹. Ecce q. quibz malis crucior. et his
tñ quā maiora meruisse fateor. iō iūrias
z opprobria sine murmuratiōe patior. Et
hoc est q. sequit⁹. Ego aīe tāq surdus nō
audiebā. z sicut mut⁹ nō aperies os suū. J.
Nihil ad opprobria rūdebam. z fact⁹ sum
sicut homo nō audiēs z nō habēs i ore suo
redargutiōes. q. arguētēs me nō redargu-
ebam. s. redargutiōes patiēt ferebā. Sed
quare hec oīa tā patiētē sustinui. Qm i
te dñe sperāui. Jō propēte patientē susti-
k 2

Tractatus

nui mala. qm̄ nō in me s; in te speravi bo-
na. z q; p̄ patiā pene speravi veniā cul-
pe. Jō. Tu exaudies me dñe deus me. J.
dādo liberalit̄ veniā. z psequēter grām et
gl̄iam. Magna patieētus cui datur ve-
niā pctōz. z p veniā grā meritoz. z p grāz
gl̄ia p̄mior. Magna salutaris medicina. p quā
in leticiā mutāst tristia z aduersa. Adhuc
aut̄ dñe iō exaudies me. nō de te desperan-
do diffidentē. s; in te sperādo p̄sidentem.
Quia dicit ne qñ supgaudeāt mibi inimi-
ci mei. Q; nō ex supba p̄sumptōe s; ex pia
spei deuotōe dixit q; tu de meus exaudies
me. Et hoc dicit ne inimici mei detracto-
res mei. supgaudeāt mibi si videāt me i te
sperantē nō p̄ficere s; deficere. Verito ei
cauent iusti ne de lapsu corz exultent iniq̄
Jdeo sequit̄. Et dū cōmouentur pedes
mei. i. dū affectōes meae labūt̄ in pctm̄
ex humana infirmitate. irridēt impij z su-
per me magna locuti sunt. Irridēdo mibi
z sup me magna scandala opprobriaz lo-
quēdo. vbi pot̄ si essent p̄i. mee deberēt
cōpati infirmitati. eāq; excusando huma-
ne miserie humanit̄ misereri. Sed adhuc
etiā dñe exaudies me. Qm̄ ego i flagel-
la parat̄ suz. Scies em̄ q; filiū quē amat
z si qñq; nō suauit̄ tñ sp̄ salubrit̄ flagellas.
Jdeo tua flagella parat̄ sum patiet̄ su-
scipere. nō p̄tra ea murmurādo. s; meipm̄
accusando. q; dolor me in p̄spectu meo
semp. J. dolor de pctō meo sp̄ est i p̄spectu
meo. Semp d̄ pctō meo doleo. dū pecca-
tum meū p̄tra meipm̄ esse p̄spicio. Et h̄ ē
q̄ sequit̄. Qm̄ iniquitatē meā annūcia-
bo. Jipam corā te p̄tra me accusando. z co-
gitabo p̄ peccato meo. Jipm̄ i me cogitatō
ne sollicita corrigēdo. z a te tuaz misera-
tione solita. curā medicinalē humilit̄ postu-
lando. S; dū medicinā tuā peto. o pie
medice. ecce qd̄ ad curā meā p̄ te fieri per-
mittit̄. Ecce em̄ qd̄ sequit̄. Inimici aut̄
mei viuūt z p̄firmati sūt sup me. z multipli-
cati sunt q̄ oderūt me iniq̄. Magna salutaris. s;
nō suavis medicina. Magna mirabilis. sed me-
dicalis cura. p tuā nāq; p̄missionem ad
meā sit p̄batōem. Fit in quā medicinalit̄
z salubrit̄ q; inimici mei. p̄pere viuūt in
hoc mūdo vbi in aduersitate laboro z ge-
mens rugio. Et qd̄ grauē est p̄firmati sūt
sup me in p̄secutōe. z qd̄ grauissimū est. q̄
oderūt me iniq̄. mala reddētes p̄ bonis. n̄

pauci s; multiplicati sunt z q̄ridie plures
fiunt. De q̄bo subdit̄. Qui retribuūt ma-
la. p̄ bonis detrahebāt mibi qm̄ sequebar
bonitatē. Jpi vero ecōtra sectāt̄ iniq̄-
tatē. S; q; hec mala essent intolerabilia.
nisi te iuuāte. z p̄ medicamie tuo p̄fortate
mibi fierēt salubria ad curāda pctā. Jō
ne derelinq̄s me dñe deus me. s; vt tu p̄
misisti. qm̄ in te speravi. libera me. qm̄ co-
gnoui nomē tuū. p̄tege me. q; clamaui ad
te. exaudi me z mecū sis i tribulatōe. eripe
me z glorifica me. Et si forte ad tps me ali-
quādo relinq̄re videar̄. tñ ne discesser̄ a
me penit̄ relinq̄endo me. s; pot̄. Intēde
in adiutorij meū dñe deus salutis mee. Ad-
iuua me p̄tra hostes i pugna. q; sine te q̄
es deus salutis mee nō potest esse i me salu-
tatis victoria

Meditatio sup psalmo Miserere

Imune iesu chxi

o ste cui est p̄p̄iū misereri sp̄ z par-
cere. Ego miser ad te misericor-
diā accedo. z pctōz cathena p̄strictus. tue
pietatis miserationē absolui desidero. Ego
multaz iniq̄ratū imundicia maculat̄. ad
te fontē mūdiciē p̄fugio. z meā imūdiāz
p tuā miam emūdari supplico dicēs. Mi-
serere mei dñe. fm̄ magnā miam tuā. Pe-
to dñe magnā misericordiā tuā quia sentio
magnā miseriā meā. Peto magnā medi-
cinā tuā p̄tra magnā plagā meā. Peto mlt̄
itudinē miserationis tue p̄tra multitudinē
iniquitatis mee. Jō sequit̄. Et fm̄ multitu-
dinē miserationū tuaz. Jāb initio secl̄i ex-
hibitaq; q̄ superāt multitudinē quamlibz
pctōz. dele iniquitatē meā. vt nullū rema-
neat i me pcti vestigiū. Et h̄ est qd̄ subdit̄
Ampl̄ laua me ab iniquitate mea z a pec-
cato meo mūda me. Peto dñe nō solum
pctā deleri. s; ampl̄ lauari z lauādo pu-
re mūdari. vt nō solū culpā opio. sed etiāz
reatū voluptat̄ abstergas. S; h̄ peto. n̄
p̄pter aliquā iusticiā q̄ sit i me. s; p̄pter ma-
gnā miam q̄ est i te. z multā miserationē q̄
est a te. In te em̄ est mia naturalit̄ in affe-
ctu. z a te misratio multipliciter i effectu.
Ut ḡ misericordiē ignoscas nō iusticie
mee meritū allego. s; malicie mee pctū
agnosco. Et h̄ est qd̄ d̄. Qm̄ iniquitatē
meā ego cognosco. Nō ḡ peto vt prop̄
misericordiā tuā deseras iusticiā tuā. scio

super septem psalmos penitenciales

iustum esse ut peccatum meum puniatur. scilicet ipsum punio ut tu non punias. ipsum agnosco ut tu ignoscas. Et peccatum meum contra me est spiritus. Quia peccatum meum non pono retro me. ipsum negligendo vel dissimulando scilicet ipsum oppono contra me ipsum cognoscendo et accusando. id est dico. Tibi soli peccaui. et malum coram te feci. Quid est tibi soli peccaui. Nonne peccaui. non solum tibi sed primo. Nonne peccatum feci. non solum contra te deum meum. sed etiam contra peccatum meum. sicut et david qui hoc dicebat. non solum in te sed in berisabee et adulterium. et in viam per homicidium peccauerat. Sed hoc id est. quia tu solus es qui das legis preceptum. per cuius peraricationem peccasti. Ut iustificeris in conspectu meo. Hoc est. quia ad deum iustus et verax es in conspectu tuis. qui precipis ut iustificeris id est. iustus et verax inueniatur. Et vincas cum iudicaris. id est super eos in iusticia. qui te ex superbia iudicant. Precepta tua murmurando. et te iis rigorosum et iniustum accusando. Non sic ego. sed ad te solum tanquam ad iustum iudicem confugio. qui non habes in te quod iudicet. Non habes in te quod reprehendas. sed solus es iustus qui omnes iudices. Ita vincis ut tui comparatione nullus iustus aut verax reputetur. dicente propheta. Nisi homo medietur. Tu ergo solus deus verax. Tu ergo domine qui in tua veritate dixisti. quacumque hora peccator ingemuerit omnem iniquitatum eius non recordabor. tu veraciter imple quod promissisti. ut iustificeris in tuis sermonibus. et vincas eos a quibus tanquam iniustis iudicaris. Tu ergo miserere. tu per misericordiam iniquitatem meam dele. Tu enim delendo lava et munda me. quoniam de peccatis meis veniam postulans ingemisco dico. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea. Magna miseria que sit mecum orta est ab origine mea. Pro merito ingemiscens peccato ut cures et sanes hanc magnam miseria mea per tuam magnam misericordiam. Nec huiusmodi dixerim ut licitas nuptias concorem. sed quia in omnibus trahitur iniquitas ab Adam. Nam hoc opus castitatis propter bonum plus excusatum. in coniugio non habet culpam. sed origo peccati in per seculum trahitur debita pena. Pro autem domine non solum actualis culpa mea. sed etiam originale a parentibus traducta tibi humiliter confiteor. Quia. Ecce enim veritatem dilexisti. Non enim in te refundo culpe mee iniquitatem. sed me accusando fateor veritatem. quam tu qui veritas es diligis. Pro enim vere confitenti peccatum di-

mittis. Propterea incerta et occulta sapientie tue manifestasti mihi. Tibi inquam confitenti veritatem. secreta tibi certa et nota divina sapientie. sed incerta et occulta humane insipientie manifestasti. Quod. Dicunt homines sub quadam incertitudine sicut dicebant niniuite. Quis scit si auertat et ignoret deus. Non ergo si noni scire nec homines ceteri. Non si noni per humanam sciam. sed si certitudinaliter reuelasti et manifestasti mihi per divinam scripturam. te dicente per prophetam. Quacumque hora ingemuerit peccator. iniquitatum eius non recordabor. In hac ergo promissione tua securus et certus dicere audeo. Asperges me domine yfopo et mundabor. Noni domine te doce te. quia yfopo herba est quia quantitate magna fructu. Herba humilis. sed medicinalis. cuius radix petre inherere dicitur. cuius viri pulmonem purgat dum inflat. In qua penitus humilitas congrue designatur. qui sepe quia puratur in conspectu hominum. sed spiritus magna est ante conspectum tuum. Et dum illi petre adheret de qua dicit apostolus. petra autem erat christus. dum charitatis christi radix eius affixa est adeo medicinalis efficitur viri. ut per eam pulmonis inflatio. id est superbie presumptio et omnis que ex ea oritur culpe in quantum expurgetur. Asperges ergo me hac humilitate. et mundabor ab iniquitate. Lauabis me. per humile penitiam. Et super nivem dealabor. per salutare gratiam. per quas peccatorum dealbatio fit. sicut scriptum est. Si fuerint peccata vestra sicut vermiculi. velut nix dealbabitur. In hoc ergo secreto sapientie tue pus mihi incerto et occulto quod manifestasti mihi. Audiuero meo dabis gaudium et leticiam. Et merito dum audio promissionem tuam de remissione peccatorum. auditui cordis mei dabis gaudium et leticiam de tributione peccatorum. Et exultabunt ossa humiliata. Est interiores vires mee qui per culpam maculare pus turbate sunt. nunc per penitiam yfopo humilitatis mundate et dealbate merito exultabunt. Scilicet dederis gaudium. leticiam. et exultationem propter spem venie. non enim deerit mihi salutaris quedam tristitia et spiritualis tristitio. propter timorem pene et doloris culpe. ideo quod ad te clamare non cessabo. Auerte faciem tuam a peccatis meis. Quia peccata mea non pono retro me. sed oppono contra me. nec ea negligendo aut dissimulando habeo retro dorsum meum sed ante faciem meam. propterea non a me sed a peccatis meis auerte faciem tuam. quasi ea

Tractatus

nō agnoscēdo s; eis ignoscēdo. z ita nō so-
lum h vel illud pctm̄. s; generalit̄ oēs in-
iquitates meas dele. Quib; delect̄. Lor
mundū crea i me de. Hō peto vt ego hō
cor mūdū faciā a me. s; vt tu de cor mun-
dū crees in me. q; nō est h op; hoīs creati
sed dei creatoris. Et q; an pctm̄ innocent
fui. z pctm̄ a rectitudine declinavi. idco
spūm rectū innoua in viscerib; meis. i.
renoua spūm meū. faciēdo eū rectū. que; a
te recedēdo feci obliquū. Hec cordis mū-
diciam aut spūs rectitudinē peto mibi fie-
ri solū in mēte. s; etiā in carne. z h est in vi-
scerib; meis. s; in lūbis vel renib; in q; se-
des est voluptat̄. Un ad beatū iob d dya-
bolo d; q; tuus est i lumbis z vmbilico
vētris. In vtrisq; g; aīa s; z corpe reme-
dium peto curatōis. Jō. Ne pūcias me
a facie tua. A peccat̄ meis facie tuā auer-
te. s; a facie tua ne pūcias me. A petis fa-
ciem tuā auertis p remissionē sed pctōres
a facie tua pūcias. p reprobatiōem. Remis-
sionē postulo. s; reprobatiōes pimesco. p
pterea supplex oro. Spūm sanctū tuum
ne auferas a me. Jā em qdāmodo spi-
ritū sanctū tuū. h est spūscī donū habere
psido. q; pctm̄ pfitēdo penitēco. nā pā pcti
pessio nō est i hoīe ex seipso. s; ex dei dono
nō ergo a me auferas spūm hūc. s; p eum
redde mibi leticiā salutarē. quā peccan-
do amisi. Leticiā in q; salutaris tui. s; sa-
lutaris grē spūscī p quā nō solū ē culpe
remissio. s; glie retributiō. Hāc g nō solū
nō auferas s; redde z pfirmā. z sic Spū
pncipali pfirmā me. Per hoc aut q; ppha-
ter spūm nō iauit. s; spūm rectū. spūm sanctū.
z spūm pncipalē. dicūt qdā q; in deo trini-
tatē voluerit ostēdere. z spūm rectū filiū; di-
cunt. spūm sanctū suo noīe intelligūt. per
spūm pncipalē patrē accipiūt. Hoc vero
z quidqd aliud qd ad fidei z morē edifica-
tionē d; sine ptradictiōe dici pmitit̄. Un
etiā pueniēter p hanc trinā spūs nomina-
tionē. trisariā spūsancti grām intelligere
possum; vt p spūm rectū accipiam; grām
que in septē tribub; trib; theologis. et q; tuor
cardinalib; pferē. q; aīa dirigit ad
opandū recte. Per spūm sanctū. gratiā q;
in ei; septē donis tribuit quib; aīa iuuat
ad opandū faciliē z expedite. Per spiritū
pncipalē. grām q; in septē beatitudinibus
donat. q; eleuat z qdāmodo cōfirmat

ad opandū pfecte. Hāc igitur multifaria
spūali grā. rectificari. sanctificari. z cōfir-
mari merito desidero. Et si h spiritus tui
bñficia recepo. tibi ingrat; nō ero. s; do-
cebo iniquos vias tuas. Qui pū fueras
pctō. siam pdicatōr. q; docebo verbo vt
exēplo vias tuas. q; sunt misericordia z ve-
ritas. z sic impij ad te puerit̄. p me salu-
briter edocti de mīa tua. qua mibi p veni-
am parci. z de vīrate tua. i. iusticia tua. q;
pctm̄ meū p pñiam puni. S; vt sic iniq;
docere z impios puertere valeā. Libera
me de sanguinib; i. de peccatis carnis et
sanguis. z q; de cor; corruptiōe pcedūt. Li-
bera me inq; o de. q; es de salutē mee
que lēge est a carnis z sanguis corruptio
ne. q; caro z sanguis regnū dei non possi-
debit. i. pctā que ab eis pueniūt. Alioq;
nisi ab his pū me liberaueris. mibi pctō
ri impropēdo dices. Quare tu enarras
iusticias meas. S; si libera; fuero. secu-
rus ero ab h impropērio. et erulabit lin-
gua mea. z erulādo narrabit iusticiā tu-
am. Et tūc Dñe labia mea aperies. pū
p pctā clausa. z os meū. nō solū cordis.
s; cor; p; annūciabit laudem tuā. Uide-
cet q; me creasti. q; me regeneratū z i pec-
catis sepe relapsū nō reliquisti. s; peni-
tentē ad te reuocasti. z reuocatū mūdasti.
Pro q; bñficiis nō vis tibi offerri sacri-
ficia pecudū s; hostias laudū. Quā si vo-
luisses sacrificiū dedissem. sicut fiebat in
veteri lege. s; iā in noua lege grē vtiq; ho-
locastis nō delectaber; qm̄ illa solum
erāt vmbra z figura legi noue. idco; cel-
sauērūt adueniēte veritate. qd in spū pro-
phetie sanct; dauid pviderat q; h dicebat.
Quid g tibi offerendū. certe nō sacrificiū
pecoris s; pectoris. s; spūs ptribulati z cō-
triti ac humiliati cordis. Quia sacrificiū
deo spūs ptribulat; cor; contritū z humilia-
tum de; nō despiciēs. Lor contritū penitē-
do. nō obstinatū peccādo. z humiliatū cō-
fitendo. nō elatū excusando. in de; q; cor;
dis secreta pspiciēs. nunq; despiciēs. s; vti-
q; in eo rarq; in spūali sacrificio delectat;
S; quia hoc acceptabile sacrificiū nō in
moysi synagoga. sed in christi ecclesia est
maxime offerendū. iō de ea intelligēdum
est qd sequit̄. Benigne fac dñe i bona vo-
luntate tua syon. Hoc ē affectū bone vo-
luntat; i. misericordie tue. oñe de p effectus

super septem psalmos penitenciales

pie benignitatis. i. miseratōis tue. Hoc in-
quā fac syon. i. militati eccie p syon spū
aliter intellectu. vt ex tuis viuis lapidibus
scz xpī fidelibus edificentur muri hierl'm. nō
terrene sz celestis. i. eccie triūphātis. Orat
ergo cor pētū z humile nō solū p sua sed
p totā eccie salute. vt oēs fideles ei finali-
ter edificentur. z sūt muri i ipā hierl'm cele-
sti firmit pmaneri. Eū autē factū fuerit
qd nō nūc in pnti seculo sz in futuro erit.
Tūc acceptabis sacrificiū iusticie tue.]
post pntis seculi summationē. post finalis
iudiciū conclusionē. acceptabis sacrificiū
nō quidē impfecte iusticie. s. pnie que nūc
est pnti z hūiliati cordis. sz pfecte iusticie
in glā summate. s. sacrificiū laudis. que
tūc erit cordis. nō quidē lugētis z gemen-
tis. sed letātis z exultātis. Tūc acceptabis
oblatiōes z holocausta. nō carnales sed
spūales. i. spūs z aīas sanctorū tecū in glā
assumptōz. q erūt holocausta igne diuino.
hoc est charitatis seruiore succēsa vl' accē-
sa. Tūc imponēt sup altare tuū vitulos.]
Tūc imponēt angeli scdōs vl' ipimet san-
cti z spūs beati offerēt tibi seipos sup al-
tare tuū. s. tpm in quo tāq in pncipali fū-
damēto sup edificat omē sanctorū meritū.
cui reddit eternū pmiū. z in cui passiois
virtute sup imponit omē sacrificiū tibi ac-
ceptabile. Sup hoc altare imponēt z offe-
rent vitulos. Nō boues antiquos sub in-
go peccati mugientes. sz vitulos nonellos
sz nouos sanctorū populos sub innocen-
tia noue etatis. ab omī vetustatis fuiture
liberos. summagz libertate gaudētes. Tu
ergo dñe da mihi ab hac spūali syon. ab
hac ecclesia militante. in qua tanqz in via
peregrinamur ad illā celestē hierusalē. ad
illā ecciam triumphantē ad quā tanqz ad
patriā pducimur cū sanctis tuis finaliter
puenire. Da inter muros ciuitatis huius
firmiter pmanere. Da mihi inter ciues ei
feliciter te videre. vidēdo amare. amando
gaudere. z ita meipsum acceptū tibi sacri-
ficiū z holocaustū offerre

Meditatio super quinto psalmo peni-
tentiali. s. Dñe exaudi orōem meā

Domine iesu chxi

ste q es ver⁹ rex gl'ie. rectorqz san-
cte illi⁹ hierl'm ciuitatis sugne.

cum ea q d te z gloriosa ciuitate tua dicta
sunt audio. nimirū ad eā tecū puenire desi-
dero. Jō postq multa in pcedētibz psal-
mis dixerim de timore pene. d dolore cul-
pe. de spe venie. de amore spūalis mundi-
cie. restat vt aliqd dicatur sim de desiderio
glorioso ciuitatis hierl'm. i. celestis patrie.
Nō em habem⁹ hic vt ait apl's manētem
ciuitatē. sz illā futurā in qrim⁹. z ad eam se-
stinare ingredi debem⁹. Hāc itaqz desi-
deras ad eāqz festinās suspirādo clamare et
clamādo suspirare cōpelloz dicens. Dñe
exaudi orōem meā z clamo: me⁹ ad te ve-
niat.] Congruit mihi dñe hui⁹ psalmi ti-
tulus. Intitulaf nāqz orō paupis cū anxi-
aretur z in cōspectu dñi diffudit pē suaz
Ego nāqz paup z inops in via pntis mise-
rie. vt fiam diues in patria celestis glorie
seruētū est uatqz desiderio antior z pterea
anxius oro. z pē meā in cōspectu tuo hūili-
ter effundo. ideo exaudi orōem meā z cla-
morē meū. Jā em ppter animi magnā an-
xietatē orō creuit in clamorē. Orans enī
clamo. Deu me qz incolat⁹ me⁹ plōgat⁹ ē
Deu me qz nimis afflic⁹ sum in via. z ni-
mis elōgat⁹ a patria. Et iō.] Non auertas
faciē tuā a me. in quacūqz die tribulor. in-
clina ad me aurē tuā.] Et insupl.] In qua-
cūqz die inuocauero te velocit exaudi me.]
Quia dñe corā te oro. qz ad te clamo. ideo
da mihi faciē tuā. da mihi aurē tuā. Da nō
irātā sed placatā p clementiaz. Da aurem
nō indignatā sup me. sz ad me inclinatā p
misericordiā. Dabis vtiqz dñe. z omnino
libētē ac liberalitē dabis. nisi obster mi-
hi nubes pctōz. q obstitit orōibz iniquoz.
Un p Jsa. d. Opposuiti nubē ne trāseat
orō. Tu ergo rūpe nubē. effunde ptra eā
lumē vult⁹ tui. z ita nō auertas faciē tuam
nec declines aurē tuā a me. vel orōibus z
meis clamoribz. sed a peccatis z iniquita-
tibz meis. Et qz vehemētē clamo z inuo-
co te. ideo velocit exaudi me. Quia tam
nō terrena quasi terren⁹. sed celestia quasi
celestis desidero. Cui desiderio pmittis
adhuc te loquēte dicā. Ecce assum.] Nec
immerito tā instātē peto velocit exaudi-
ri. Quia defecerūt sic fumus dies mei.]
Quia sic fumus vērō cito dispergit. ita di-
es vite mee velocit deficiunt. z velut vm-
bra fugiūt. z ossa mea sic cremū aruēt.]
Nō solū vires corpis deficiūt sz etiā vires

k 4

Tractatus

aie mee q̄ dicunt ossa mea. q̄ in eis p̄nci-
 paliter p̄sistit interior fortitudo mea. sicut
 cremiū arefētes p̄tracte sunt. vel sic friga i
 fritorio p̄frice sunt. Fortitudo q̄ppe a re-
 cordatōe p̄cti z timore iudicii q̄si friga cō-
 trahit. Jā em̄ frigit hō. dū se timet arsurū
 in inferno. Ecce ḡ dñe. ecce paupertatem
 meā. p̄ qua antior. ecce tribulatiōz quā pa-
 rior. ecce qualiter p̄cussus sum vt fenū.]
 q̄ oīs caro fenū. Et sic fenū viret. s̄ p̄cus-
 sum facile senat iuriā. sic caro in iuuetu-
 te viret. senectute v̄l infirmitate p̄cussa. et
 morte succisa arefētes deficit. Nec solū p̄-
 cussus suz i carne s̄ in corde.] z aruit cor
 meū. sterilitate p̄cti. S̄ vñ mibi.] Qz
 oblit⁹ sum comedere panē meū. i. custo-
 dire dei p̄ceptū. q̄d est spūale nutrimentū
 meū. de q̄ d̄r. Nō ex solo pane viuit hō. s̄
 ex oī verbo q̄d p̄cedit ex ore dei. Neū me
 misit q̄ hunc panē vez q̄ de celo z ex ore
 tuo descendit comedere oblit⁹ sum. q̄re ob-
 litus. q̄ nimis ad terrena intētus. neglexi
 celestia. Et iō.] A voce gemit⁹ mei adhe-
 sit os meū carni mee.] Quia ei celestia ob-
 litus z terrenoz memoz. nō p̄ spūalib⁹. s̄
 p̄ tpalib⁹ gembam terrena nimis deside-
 ras. nō solū corde gembā s̄ etiā voce. p̄-
 p̄terea a voce gemit⁹ mei inordinati. adhe-
 sit os meum carni mee. id est. vox gemit⁹
 tus oris mei. adhesit carnali mee affectio-
 ni. vel os p̄ncipale inter ossa mea. id est.
 p̄ncipalis fortitudo viriū aie mee. adhe-
 sit carni mee. Voc ē. rō sensualitatis sensu
 Jā nō de me aliter te p̄cipiente fieri cupio
 Jā em̄ nō p̄ terrenis gemere concupisco
 vt dicere valeā cū p̄pha dauid. Renuit cō-
 solari aia mea i terrenis. memoz sui dei. et
 delectat⁹ sum i eternis. vñ nō oblit⁹. s̄
 memoz tui. vñ nō oblit⁹ s̄ memoz eter-
 noz bonoz tuoz cū eodē p̄pha dicā. An-
 nos eternos i mēte habui. S̄ quō p̄nt h̄
 fieri. Fict⁹ vñq̄ te iuuate sup̄ter tui tuozū
 q̄ eternoz bonoz p̄replatiōem. h̄ seculi
 seculariūq̄ z secularitē viuentiū hoim cō-
 uersationē fugiā. vt eligā abiect⁹ esse i do-
 mo dei mei. magis q̄ habitare i taberna cu-
 lis p̄ctoz. vt filis fiā sancto tuo dauid. q̄
 ait. Sillis fac⁹ sum pellicano solitudis.
 fac⁹ sum sic nicticoraz i domicilio. Et ite-
 rum. Vigilauit z fac⁹ sum sic passer solita-
 rius i tecto. O magnū breuib⁹ i p̄bis my-
 steriū. Tres aues z tria loca h̄ distinguū

tur. Tres aues. pellican⁹. nicticoraz. z pas-
 ser. Tria loca. solitudo. domiciliū z tectū
 Et d̄r. pellican⁹ solitudinis. nicticoraz in
 domicilio. z passer i tecto. Pellicano em̄
 aut solitudo z q̄ in solitudine habitat. cō-
 parant heremicole. Nicticoraz q̄ d̄r q̄ habi-
 tat i domicilio assimilant illi q̄ a publico
 p̄loz loco remoti. nō in heremo vagi. s̄ i
 vno loco vñti viuūt dicētes. Ecce q̄ bo-
 num z q̄ iocūdū habitare fratres in vñū.
 Passer aut solitari⁹ z vñc⁹ in tecto ille est
 q̄ hoim societate nō egēs s̄ soli deo se vñ-
 ens. z ad alta p̄tū tecta fugiēs vbi a la-
 queis viciōz tut⁹ est diē. Unā petij a dño
 hāc requirā vt inhabitē in domo domini
 Nec solū in domo s̄ i altiori dom⁹ loco. s̄
 in tecto. imo in ipso dño meo. Jpe est ergo
 q̄ habitat i adiutorio altissimi. z in p̄tecto
 ne dei celi cōmorabit⁹ ipe q̄ nō solū p̄ se. s̄
 p̄ alijs vigilat. z p̄ omib⁹ vigilās orat vt a
 mūdī. carnis. z dyaboli laq̄is adiunāte p̄-
 tegēteq̄ deo liberent⁹. Vñ nā his auitib⁹
 milis fiā. z vt tecū sim separ⁹ a seculi soli-
 tudine manē. ne i tabernacul⁹ p̄ctozum
 manēs. cū pueris puerus efficiar. Nam
 [Tota die exprobrabāt mibi inimici mei]
 Peruersi em̄ q̄ sunt inimici mei. z ideo ini-
 mici. q̄ pueri. vñque exprobrabāt mibi.
 fame mee detrahēdo. Et q̄ laudabāt me.
 nō corde s̄ ore mibi publice adulādo. ad
 uersum me iurabāt. S̄ q̄re h̄. Quia ci-
 nerē tāq̄ panē māducabā. z potū meū cū
 fletu miscebā.] Per cinerē z fletū signatur
 stat⁹ penitentiū q̄b⁹ pueri sepe irridēt. cum
 eos aū laudarēt. dū cū eis seculo fruerent⁹
 z puerse viuerēt. Cinerē aut tāq̄ panem
 māducare nil aliud ē q̄ p̄ctoz reliq̄as pe-
 nitēdoz sumere. Potū q̄ cū fletu miscere
 est tpalē iocūditatē cū lacrimis spūal⁹ pe-
 nitētiē iūgere. Vñ por⁹ iste intelligi p̄ de
 sideriū celest⁹ p̄rie. q̄ cū fletu miscet. dum
 penitēs p̄ illi dilatiōe nō sine lacrimaz ef-
 fusione tristat. S̄ vñ mibi est fletus iste.
 Lerte.] A facie ire indignatiōis tue. i. ab
 instātia vindicte tue in adā inchoate. Cū
 qua nō ego sol⁹ s̄ oīs q̄ naturā trahim⁹
 de p̄pagine iniquitatis. z de massa peccati
 nati sum⁹. p̄pter q̄d dicit nos apostol⁹. na-
 tura filios ire. Et hui⁹ ergo ire indignati-
 one p̄cedit q̄ eleuās allifisti me.] Tu q̄
 me altius eleuasti creando ad imaginem
 tuā. in quo me oīa animalia sup̄are fecisti

64

super septem psalmos penitenciales

Tu me graui⁹ allisisti pmittēdo cadere i
grauē actualis pcti culpā. q̄ trahit ad gra
uissimā eterni ignis miserā quam sol⁹ ho
mo z nullū aliud aīal timet. qz ip̄e sol⁹ su
per oīa eleuat⁹ aīalia. beate vite eterneq̄
gl̄ie p̄nceps est. Deu mibi dñe q̄ allisisti
me. Quia Dies mei sic vmbra declinaue
rūt z ego sicut fenū arui. Deu mibi. qz di
es vite mee sic vmbra obscuri z vani. q̄ si i
utiles trāseūt z declinādo deficiūt. Et me
rito. qz a te p̄o die declinaui. siles mibi fa
cti sunt declinātes dies mei. Et ego sicut
fenū arui. sterilitate culpe ppter defectū
rois ḡie. Sz qz ego allisus cecidi. iam
de te p̄fusus p te cupio subleuari. Jā terre
nus ego z tp̄alis ac tp̄aliter declinādo p
transiēs ad te z fugio q̄ etern⁹ es ac immu
rabilis. z inmutabiliter durādo pmanens.
Quia ergo. Tu aut dñe in eternū perma
nes. Jō tu etern⁹ me tp̄alem z velut vm
bra transeuntē ad tuā eternitatē elevādo
salues z liberes. Et memoriale tuū in ge
neratione z generatione. Quia memoria
tua q̄ nostri memor es i misericordia tua ē
oīi tpe p̄māfura. nec vnq̄ deficiet illa. p
missio tua. cū iras fueris misericordie re
cor daberis. Et iō. Tu exurgēs miserebe
ris syon. Syon em̄ speculatio interpretat̄.
p quā militās eccl̄ia vel fidelis aīma itel
ligitur. que nūc deū p speculū z i enigma
te speculari nitit̄. Ad hanc ergo te q̄rentē
z ad te p̄surgere cupientē. tu exurgēs z q̄ si
ei clemēter occurrēs. misereberis eius. J
te sibi misericordē adiutorē z subleuatorē
exhibēs. Misereberis inq̄. qz tps miserē
di eius. qz venit tps. De quo dicit apl̄s.
Cū venit plenitudo tps Et iterū. Ecce
nūc temp⁹ acceptabile. ecce nūc dies salu
tis. Et vere misereberis syon. Quoniam
placuerūt seruis tuis lapides eius. Lapi
des syon sunt fideles militātes eccl̄ie. firmi
z stabiles in xp̄iana fide. z nihilomin⁹ spe
solidi z p̄sistētes in charitate. Di nimirū
placuerūt seruis tuis. hoc est sancti eccl̄ie
sie triumphātes. q̄ tibi in tua ciuitate cele
stis hierl̄m sūma cū libertate seruiūt. q̄ il
la que sursum est hierl̄m mater nra. hoc ē
triumphās eccl̄ia mater militātis eccl̄ie
aplo teste. oīno libera est. qz ibi deo scrui
re regnare est. Di ḡ sancti tibi i regno tuo
seruiētes. z ideo liberi tecum regnantes.
[ferre et miserebunt. Et merito misere

bunt terre syon. i. terrene miserie militātes
eccl̄ie. nec solū ei misericordes erūt. sz etiā
vt tu miserearis orabūt. Lur ita. Qz can
dem miserā aliqū passi z expti sunt. Sed
qd̄ inde sequit̄. Et timebūt gētes. q̄ pus
timere nescierūt. Romē tuū dñe. z oīes
reges terre gl̄iam tuā. Quia videbūt ma
iorem esse gl̄ie tue q̄ supbie sue potētiā. et
hoc ideo. Quia edificauit dñs syon. Sz ec
cl̄iā suā edificādo magnificauit. Et ip̄a
que pus corā gētibz z regibz visa fuit i cō
tumelia. videbit i gl̄ia sua. Et q̄ pus ab
eis supbis p̄tumeliose p̄sequebat̄. postea
ab humilibz his gl̄iose honorabit̄. Nec q̄
olim futura esse p̄dixerat p̄pha. Quidie ec
cl̄esia impleri videt̄. Sz q̄re hec oīa. Qz
resperit in orōem humiliū. J. xp̄i fidelium
q̄ in ei⁹ fide hūiliter orabāt. vt hec sue ec
cl̄ie felicit̄ euenirēt. Et iō. Nō spreuit p̄
cem eoz. qz nō singulariter p se orabant.
sed generalit̄ p salute oīm fidelīū. q̄ vtiq̄
est oratio p̄fectoz. Quia vero nō decet vt
tot tātaq̄ beneficia a deo eccl̄ie collata ab
hoīe quasi ingrato fileant. Jō. Scribāt
hec in generatōe altera. vt scripture com
mēdata firmiter teneātur. nō solū in anti
qua lege mosaica. sz in generatōe altera
scz noua generatōe xp̄iana. Et popul⁹ q̄
creabit̄. hoc est xp̄ian⁹ popul⁹ quasi no
ua generatōe in xp̄o regeneratus. lauda
bit dominū. Et merito laudabit. Quia
p̄sperit de excelso sancto suo. dñs de celo
in terrā asperit. Sed ad quid de excelso
sancto celo p̄sperit. z in imo te rre asperit.
Lerte vt audiret gemit⁹ compeditorū.
Hoc est vt audiret z exaudiret gemit⁹ hu
milium z penitētiū. timore dei z disciplia
quasi quibz dā cōpedibz ligatoz. De qui
bus compedibz sapiēs dicit. Audi fili mi
z ne abicias consiliū meū. z infer pedem
tuum in cōpedes eius. z erunt tibi compe
des eius in protectionē fortitudinis. Et
vt solueret. a nodis z vinculis peccato
rum filios interemptorū. scilicet fide
les christianos spūales filios apostolorū
z martyz. crudeli interemptōe a gentibz
z regibus mortificatoz. Ut his vinculis
solutis fidelīū eccl̄esia dicere posset. Dis
rupisti vincula mea tibi sacrificabo hosti
am laudis. Ad hoc de celo p̄sperit z i ter
ram asperit. vt humiliū xp̄ianoz gemitus
audiret z vincula solueret. Sed ad quid.

Tractatus

Ut annūcient in syon. H est in eccia mi-
litate. nomē dñi. Et fide xpi. a q nominant
xpiani. Et laudē ei in hierlm. I. laudan-
do z glorificādo opa ei q sunt i celesti hie-
rusale. s. eccia triūphāte. de qua dr. Glōsa
dicta sunt de te ciuitas dei. Et hec ita an-
nūciēt vt annūciādo pficiāt. In q. In
pueniēdo ppos in vniū z reges vt seruiāt
dño. Hoc est vt ppos diuersaz gērium z
reges disperfor ppoz puenire faciat i vni-
tate fidei xpi z mox fidelitū. vt nō seruiant
mūdo. carni. vl dyabolo. sz vt seruiāt dño
deo suo. de q dr. Dñm deū tuū adorabis.
z illi soli fies. Sz qd sequit. Rñdit ei i
via stans sue. Quis est q rñdit ei. Quis
hic rñdendo loquit dño. Quis i supiori-
bus xbis expmī. cui pgruit rñsio. Sup
em cōmemorant cōpediri z interempti re-
ges z ppi syon z hierlm. Q aut singulari-
ter dr rñdit ei. nō ad eos videt posse refer-
ri q pluraliter noiant. Sz sciendū est q
hic rñdit vnitās p plurib. i. tota eccia q i
xpo vna est p cūctis fidelib. Ipa q vnum
est corp. p oib mēbris ei rñdit dño. gra-
tias ei agēdo q ea pspicere. eam audire. ea
a vinculis soluere. ea ad sui laudē nomis
excitari. ea deniq ex varijs pps ad vniū
dei fuitutē pgregare dignat est. Rñdit g
ei nō voce sed corde nō lingua sed vita. nō
in via infirmitatis sue sed virtutis sue. sz
in fidei firmitate. que fidel via est ad patri-
am. z est virt hui vic. que in patria n ma-
nebit. sed eius obscuritatē euacuabit clari-
tas glorie. Rspōdit ergo ecclesia domio.
Et qd dixit. Paucitatē inquit dierum
meoz nūcia mihi. Rñdendo q orat. qua-
si dicat. O deus meus nūcia mihi paucita-
tem z breuitatē diez meoz. Hoc est. quia
dixisti q eccia manebit z tu cū ea eris vl
q ad psummatōē seculi. fac me cogno-
scere z diligētē attendere q breue z exigu-
um est hoc tps duratōis mee in cōpatiōē
eternitatis tue. Oro ergo vt adueniat re-
gnū tuū. Lūpio h seculi finē vt cito veni-
am ad regni tui beatitudinē. Desidero di-
erum meoz breuitatē. vt cito trāseā ad di-
erum tuoz eternitatē. Et iō. Ne reuoces
me i dimidio diez meoz. Hoc est. ne si-
nas me reuocari a desiderio eternoz. vt
hereā cure tpaliū. in dimidio diez meoz.
sz diez pñtium. q medij sunt pteritoz et
futuroz. q oēs sunt dimidiū z implecti. ni

si addant eterni. Et merito peto nō reuo-
cari ad terrena q tendo ad eterna. q iō sūt
auid ppetēda. qz in generatōē z gene-
ratōem anni tui sine fine z sine pñcipio
duraturi. ergo nō sunt anni tui sicut dies
mei. qz anni tui eterni. z dies mei exigui.
Anni tui nō transeūt sic dies mei. sz p ma-
nent. qz eternitas tua q nihil aliud ē qz sū-
stātia tua nihil bñs mutabile. nil pteritū
nil futurū. Et qz eternitate pcedis omia q
fecisti. iō sequit. Initio tu dñe terrā fun-
dasti. Initio scz tps. tu q es sine tpe. sine
initio. sine fine immutabiliter manēs i eter-
nitate. Et opa manuum tuaz sunt celi.
Hec tñ falsum est qd alibi dr. Verbo dñi
celi firmati sunt. Nam qd verbo fact. hoc
etiam manu. id est. virtute tua opar. Hō
est em deus distinct. corporeis mēbris
Verbū aut dei manus eius. Ipi pibunt
tu aut pmanes. Tu em semper stabilis.
dans cūcta moueri immutabiliter. pma-
nes. id est. in tua eternitate pseuerāter ma-
nes. Sed ipi celi q in teipso verbo tuo fir-
mati sunt. nō sicut tu firmi erunt. sz iuben-
te verbo tuo peribunt. Unde Petrus ait
Terra aut z celi qui nūc sunt eodē verbo
repositi. sunt igni referuādi. De celis ergo
terre pmanēs. sz de regionib aereis pstat
q quātum ad eoz qualitatē peribūt. sz de
superiorib celis celoz. nō est certum. Si
tñ māserint. nō in se sed in deo manebunt
quia solo dei verbo perire pnt. Et oēs.
sz tā celi qz ceterē res mutabiles. etiā an-
li. sicut vestimētum veterāscēt. Hoc est.
quātum i se est. nisi eos fuares verbo tuo
sicut vestis q vetustate psumit deficerēt.
Unde sequit. Et sicut oportozū muta-
bis eos. z mutabūtur. Celos em qui cor-
poralia z cūcta mutabilia operiūt verbo
tuo moues. z sicut eos mutas localit. ita
solo verbi tui arbitrio. si volueris totalit
mutabūtur z in nihilū redigētur. Tu au-
tem idē ipe es. Tu q dixisti ego sum q suz
idem ipe es. Et licet omia sint ete. z p te
z in te. nō tamen sunt quod ipe es. qui ea
mutans nō mutatus. facies nō factus. mo-
uens sed immutabiliter manēs. Et iō
anni tui non deficient. in generatōē z
generationem erunt. et indefinenter ma-
nebunt. quia anni tui eternitas tua sunt.
Dum ergo dñe. dum tuam immutabilita-
tem. dū tuā eternitatē. z creaturaz oium

super septem psalmos penitenciales

mutabilem varietate vanasque vanitate cō
sidero. nimirum ad te venire et tecū habitare
desidero. nec a desiderio meo fraudari.
aut spe mea frustrari. aut habitatio tua p
uari tristis diffido. Quare. Quia le^o au
dio qd sequit. Filij seruoꝝ tuoꝝ habita
būt. Jā mibi em̄ leta p̄fidentia orit. qz filij
seruoꝝ. i. sanctorū tuoꝝ tecū habitabūt. s.
boni xpiani. de quoz numero esse cupio.
Qui filij sanctorū sunt. nō p carnalē ppaga
tionem. sed p spūalem p̄cipatiōem. sicut
ecōtra mali filij sunt spiritūū malignoꝝ.
sicut scriptū est. Vos ex patre diabolo estis
nō p generationē. s. p imitationē. Vel si
lij sunt opa bona sine quibz null^o habita
bit in glia. Qui ergo ibi vult habitare nō
sit a bonis opibz sterilis. sed p̄mittat fetus
bonoꝝ opoꝝ quos sequat. vt intret in ter
ram viuentiū. Sic Joseph accessit p̄res
suū iacob in egyptū. dicens ei et fratribz su
is. ego pueni parare vobis escas. ita prece
dant filij tui. i. opa tua tibi parare escā re
sectioni eterne. Quales filios premiseris
tales sequeris. Et semē eoꝝ. s. bonoꝝ
xpianoz vel meritoꝝ opoꝝ. De qbz scri
bitur. Qui semināt in lacrimis. scz h i via
cum exultatiōe metēt in celesti p̄fia. Hoc
inqm̄ semen de quo fruct^o glie metit in
seculū diriget. Hoc est in celū directus et
erectū in eternū ibi tanqz in horreo serua
bitur. Da ergo mibi dñe da. et fac me ita
hoc semē bñ opando seminare. vt ide fru
ctum glorie possim moriēdo suscipe. Dar
fac hoc semen ita in me p te fructificare et
ad te dirigere vt in tua eternitate sine fine
habitādo valeā pmanere

**Debitatio sup sexto psalmo penitētia
li De profundis.**

Domine iesu chxi

ste fons et origo toti pietatis et g
tie dū ego sicut ceruus ad fontes
aquaꝝ ad te venire desidero. tāto imperfe
ctum meū ampl^o recognoscēs. d me mea
q̄ppia p̄tate diffido. Jō p̄auxiliū miseri
cordie tue refugiiū miserie mee q̄rēs ad te
clamādo fugio dicēs. De profundis clama
ui ad te dñe. Hō solū de exterioribz labijs
orīs. s. de profundis et intimis cordis lacri
mis clamaui ad te. Quid clamaui. Dñe.
exaudi voces meā. Deinde alijs v̄bis idē
repeto. Fiat aures. i. audis clemētie tue

intēdentes in vocē deprecatiōis mee. Nec
frustra sepe et itez atqz itez. varijs verbis
eandē orōis deuotōz explico. qz ad expmē
dum mētis mee affectū nō sufficit orōgū
mee vocē. nec desiderii cordis satis p̄t de
promere lingua carnis. Nec inmerito ad te
clamo de profundis cordis. q̄ me esse sentio
nō in vno solū profundo. s. in pluribz pfun
dis fluctibz. tā interioris qz exterioris mise
rie. q̄diu sum in via hui^o miserabilis vite.
Hā qui sic de profundis clamat de profundis
surgit. nec ipse clamor eū diu i pfundis eē
sinit. qz vox^o om̄e pfundū penetrat et ad
dei aures vsqz puenit. Ecōtra vero qdaz
valde in profundo malozū sunt. q̄ nec ad te
clamāt. cū se viderint q̄tidianis p̄ctis et in
iquitatibz obutos et oppressos. s. pot^o il
los irridet qui eos ad te clamare monēt.
Hoc est pfundū maloz de q̄ scriptura di
cit. P̄ctoꝝ cū venerit i pfundū p̄tēnit. Ab
sit hoc a me dñe. s. ad te clamo d. profundis
cordis omniumqz interiorū viriū. vt me cle
menter eripias de profundis iniquitatum.
Qz si iniquitates obfuaues dñe. dñe q̄s
sustinebit. O magnū pfundū. O abyssus
multa pfunda valde. nimisqz piculosa. Ec
ce em̄ vndiqz omnibz circūspectis. nullus
bonū sed vbiqz malū vidēs. careruas scelerum
meoꝝ cernēs nimirum pauescens exclama
mo. O dñe si iniquitates obfuaues. id est.
ad vindictā eternā fugueris. dñe q̄s susti
nebit te iudicē. Hō tm̄ ego solus nō susti
nebo. sed nec quis aliū. qz null^o aliū est
nisi seductus et veritate vacu^o. qui se nō co
gnoscat peccatōrē. Hā si dixerim^o. q̄a pec
catum nō habem^o. nosip̄os seducimus. et
veritas in nobis nō est. Hō q̄ p̄sumam de
mea iusticia. s. de tua mīa. Quia apud te
ppiciatio est. Si em̄ iniquitates sic obfua
res vt eaz iudex sol^o esse velles. et eē nolles
misericoꝝ. v̄qz nulla mibi esset spes. nul
la consolatio. Sed ideo nō despero. quia
apud te est propiciatio. Et ppter legem tu
am. Legē amoris et gratie. in qua das re
is veniam. sustinui te domine. patienter
sperans. et sperando expectans tuam mise
ricordiam. Et hoc domine. quia om̄ia nō
sti. Non solum tibi confiteor sed etiam ali
is. vt omnibus notum sit manifestū. di
cens. Sustinuit anima mea in verbo
eius. Quis eius. In verbo eius. Quis
verbum non fallit nec fallitur.

Tractatus super

Nō in verbo hoīs q̄ mendax est. s̄ in s̄bo
dei q̄ verax est. Un̄ subditur. S̄perauit
anima mea in dño. nō in hoīe. s̄ i dō spe
rauit. q̄ verbo suo infallibili p̄ peccatorū
venīa regni celoz gl̄iam reppromisit Spe
rauit in q̄. Custodia matutina vsq̄ ad
noctē. Jd̄ dicit a custodia seu vigilia ma
tutina. q̄ est p̄ncipiū dici sperandum vsq̄
ad noctē. q̄ in dño sperare d̄z aīa a p̄nci
pio vite vsq̄ ad mortē. Nā q̄ vsq̄ ad mor
tem p̄seuerauerit. salu⁹ erit. Sic ergo spe
ret israel in dño. Nō solū speret vn⁹ solus
sed tot⁹ fidelis ppl⁹. qm̄ nō vni soli. sed
multis dictū est. Sperate in dño oīs cō
gregatio pplī. effundite corā illo corda ve
stra. Et merito speret israel. oīs ecclia et
p̄gregatio fidelū in dño. Quia ap̄ dñi
est mīa. nō magna solū. s̄ maxima. Nam
copiosa est apud eū redēptio. S̄z quō
vex est q̄ copiosa fuit redēptio tpe dauid.
cū nōdū tps redēptōis aduenisset. Sane
semp copiosa fuit redēptio s̄z vt ipe dauid
p̄phetice innuit. hec fuit apud deū. hoc est
apud diuinū secretū sp̄ p̄uīsa. semp q̄ p̄uī
sa. ac eterna p̄destinatōe disposita. s̄z nō sp̄
copiose ac plene apud hoīes exhibita. q̄a
nō tpe legis nature aut legis moysae sed
tpe legis gr̄e. De q̄ scriptū est. Quādo ve
nit plenitudo tps. misit de⁹ filiū suū fa
ctum sub lege vt eos q̄ sub lege erāt redi
meret. Un̄ tandē impletū est qd̄ olim da
uid p̄dixerat. Et ipe redimet israel ex om
nib⁹ iniquitatib⁹ ei⁹. Hūc ḡ dñe. nūc marie
est oportunū vt de p̄fundis fluctib⁹ mise
riaz ad te fontē misericordiaz clamando
psurgā. 7 de me meaq̄ p̄p̄ia frute diffidēs
de te tuaz gr̄a 7 pietate sperādo cōfidam
7 ad tuā clemētissimā p̄p̄iationē psugiaz.
Dignū quoq̄ 7 iustū est vt tibi o p̄ssime
tpe gratias agam. apud quē est copiosa re
demptio. Ideo copiosa specialiter esse di
citur. quia tua in cruce passio. tuaz p̄ci
osi sanguinis oblatio. nō soluz p̄ vni⁹ aut
paucoz hoīm salute. s̄z p̄ tot⁹ israel. p̄ tot⁹
us ecclie. p̄ totius mūdi. pluriūq̄ si forent
mundoz redemptōe copiose sufficere per
hibetur. Per hūc ergo passionis fructem
p̄ hūc sanguinis effusione te deprecor. vt
a p̄ctis meis 7 a penis quas p̄ his mere
or meredimas. redēptiq̄ ab eis eripias.
7 ereptū a malis meis tecū in bonis tuis
habitare pcedas

Deditatio super septimo psalmo pe
nitentia

Domine iesu chxi

De q̄ sperātes in te nō desers. cla
mātes ad te nō despicias. q̄ q̄ren
tes te nō fugias. te desiderātes nō respuis.
sed de se diffidētes. in te aut̄ p̄fidētes p̄so
laris. Tibi humiliter supplico. vt mibi q̄ in
p̄cedēti psalmo p̄fessus sum diffidentia p̄
tutis p̄p̄ie. tua potēti frute largiri digne
ris sobria exultationem sp̄ualis leticie. ad
quā impetrandā suspirās dico. Dñe ex
audi orōz meā aurib⁹ p̄cipe obse. meam
Dō sepe dixi itez repeto. vt orōnis repe
tio sit deuorōnis p̄firmatio. 7 me non te
det sepe iterare p̄ba orōnis. q̄ sepi⁹ itrauit
opa iniquitatis. nec peto exaudiri i mea iu
sticia. s̄z in p̄tate tua exaudi me in tua iu
sticia. Hoc est. tu q̄ veraces 7 in veritate
tua penitētib⁹ veniam p̄misisti. exaudi me
penitētem. nō in mea s̄z in tua iusticia. i. in
mīa tua. q̄ penitētes iustificat. Peto enim
iusticiā mie. quā exerceo in p̄nti seclō. nō
iudiciū illi⁹ iusticie. quā facur⁹ es i futu
ro. Jd̄ sequit. Et nō intres i iudiciū cur
suo tuo. Ego em̄ nō sum dignus vocari
amic⁹ v̄l fili⁹ tu⁹. s̄z tñ seru⁹ tu⁹ sum. q̄ mīa
indigeo. ad te fugitiu⁹ redeo. pacē quero.
Nō ḡ in futuro intres mecū in districtum
iudiciū. q̄ ego volo intrare tecū. Intrā i
iudiciū cū dño q̄ iusticiā suā iactātes d̄ ea
p̄sumūt. Quib⁹ p̄ p̄pham dic̄ dñs. Quid
vultis mecū iudicio p̄cedere. Dñs dereli
quistis me. Nō sic ego. s̄z iusticiā meā co
ram me esse nullā reputo. Q̄ nō iustifica
bif in p̄spectu tuo oīs viuēs. Q̄ 7 si ap̄
se qd̄ suo iudicio iustificet. tñ oīs hō i hoc
mortali corpe viuēs nō iustificabif in con
spectu tuo. q̄ interiora 7 occulta hoīs vi
des. in q̄bo nemo bñ plene iust⁹ aut mūd⁹
est tuo iudicio. q̄ tñ liber sc̄tūs hoīb⁹ vide
atur. Jd̄ paul⁹ ait. Nihil mibi p̄sc̄sum. s̄z
nō in h̄ iustifica⁹ sum. Vel itelligi p̄t. nō
iustificabif in p̄spectu. i. in tui cōp̄atiōe.
nō solū oīs bñ. s̄z nec oīs viuēs etiā ange
lus. q̄ sol⁹ d̄ est in q̄ p̄ctm̄ cadere nō p̄t
in cui⁹ p̄spectu etiā astra nō sunt munda.
Nō ḡ intres mecū i iudicio rigoroso s̄z me
cū pie 7 misericordie age. Q̄ p̄secut⁹ ē ini
mic⁹. i. dyabol⁹ v̄l q̄sq̄ al⁹ aduersarius
latam meā. 7 hūiliauit i terra vitā meā. J.

66
septem psal. pñia.

Hoc est. quantū in se fuit cā vt celestia re-
linq̄ret ⁊ terrena saperet inclināuit. Et ite-
rū. Collocauit me in obscuris. id ē i pec-
cator⁹ tenebris. Sicut mortuos seclī id ē
sicut ceteros peccatores non spūaliter vi-
uētes. sed seculariter in peccatis morien-
tes. Ideo anxiatus est sup me spūs me⁹.
in me turbat⁹ est cor meū. Sz ecce post
q̄ tristitia recesserūt leta sequuntur. postq̄
anxiar⁹ fui ⁊ turbatus p multiplicē inimi-
ci tentationē. letus fact⁹ sum p spūalē dei
cōsolationē. Quia memor fui dierū an-
tiquorū. scz dier⁹ eternorū. hoc est tue eter-
nitatis diuine. cuius memoria maxima cā ē
spūalis delectatiōis ⁊ leticie. Un scriptū
est. Memor fui dī ⁊ delectatus sum. Nec
solū in diebus eternis seu rebus inuisibi-
libus. sed etiā in creaturis tpalib⁹. te eter-
nū inuisibilem deū p̄ceptatus sum. Nam
meditabar sum in oib⁹ opib⁹ tuis. in factis
manuū tuarū meditabar. Quasi in opi-
bus artificē. in creaturis creatorē. in rebus
factis te eaz mirabilē p̄diorē. Creatura
tua facta est mihi speculū vt i ea te p̄gno-
scerē deum meū. quia vt ait apl⁹. inuisi-
bilia dei p ea q̄ facta sunt intellecta cōspici-
unt. sempiterna q̄z virt⁹ eius ⁊ diuinitas.
Et ideo Expādi man⁹ meas ad te. quia
in operib⁹ tuis cognoui q̄ oīa bona sunt.
⁊ nō a se sed a te tuēq̄ bonitatis p̄icipati-
one bona exiūt. ideo tibi gratias agens.
expādi in oratōe man⁹ meas ad te tanq̄
ad bonorū oīm largitorē. Et aīa mea sic
terra sine aqua tibi. Non solū ad te expā-
di man⁹ corp⁹ mei sed ⁊ oēs vires animi
Et merito. qz aīa mea a te derelicta. est
sicut terra sine aqua. Idō debet se ad te
expādere. ⁊ nō sibi p̄i sed tibi adherere. qz
nō se ipsam. sed tu solus eā potes roze grē
irrigare Sicut autē terra sine aq̄ sterilis ē
sic aīa sine grē tue pluuiā fructū ferre
nō pōt. Tu ergo velociter exaudi me do-
mine. cito dando pluuiā gratie. qz sitiuit
in te aīa mea. Ideo si aquā dare longius
differas. deficiet spūs me⁹. a te tanq̄ ste-
rilis derelictus. Et ppter hoc. Non auer-
tas faciē tuā a me. spūm meū derelinq̄n-
do ⁊ ab eo auferendo. vel ei differēdo gra-
tie tue donū. Alioqn. similis ero descēdē-
tib⁹ in lacū. Hoc est in pfundū peccato-
rū. Sed potius. Audiat⁹ fac mihi mane
misericordiā tuā. Fac inquā mihi mise-

ricordiā tuā auditā. scz a pphetis manife-
stata in scripturis. Fac me interius senti-
re quod exterius facis audire. Et hoc fac
mane. id est cito ⁊ nō tarde. quia in te spe-
raui. Et ideo speraui. qz audini Prope ē
dñs oib⁹ inuocātib⁹ eū oib⁹ inuocātib⁹ eū
in veritate. Et vt cito facias mihi miseri-
cordiā tuā. notā fac mihi viam in q̄ am-
bulē. vt sit lucerna pedibus meis. sibi
tuū ad recte ambulandū in via mandato-
rū tuorū. quia ad te. a q̄ tanq̄ a p̄e lumi-
nū descendit oēs bonū. ⁊ q̄ illuminas oēm
hominē venientē in hunc mūdū. ad te in-
quā ⁊ nō p̄tra te. leuauī aīam meā. Et idō
Eripe me ab inimicis meis dñe ad te cō-
fugi. Nō a te fugi p̄tēndor postponen-
do lucē tuā. sed ad te cōfugi q̄redo ⁊ postu-
lando eā. Ideo. Eripe me de inimic⁹ me-
is dñe. scz a diabolo ⁊ ministris suis q̄ tē-
tant me. vt ambulez in tenebris. Et vt ab
eis eripias me. doce me facere volūtates
tuā. qz si nō doces me. faciā volūtate me-
am nō tuā. ⁊ sic deseris me deus meus dñ
ego te desero. Ergo doce me. qz de⁹ me⁹
es tu. Ad aliū currere si aliū creatorē ha-
berē. Sed qz tu solus es deus meus idō
doce me vt mgt⁹ meus. Dō vtiq̄ facies.
qz Spūs tuus bonus deducz me in ter-
rā rectā. Ecce qz supra in memoria eter-
norū ⁊ in p̄tēplatione tua ⁊ tuorū ope-
z delectatus sum. ne magnitudo p̄tēplatio-
nis extolleret me. ne superba fieret leticia
mea. letis miscui tristia. sed iam post tristi-
ciā p̄uerto ad gaudiū. Jaz em̄ plene spe-
ro qz spūs meus malus non p̄ducat me in
terrā pueram infernaliū penarū. qz spi-
ritus tuus bonus deducet me in terrā re-
ctam. Ii terrā scz gaudior⁹ de q̄ dicis. Por-
tio mea in terra viuentū. Et hoc nō pro-
pter meritū meū. sed ppter nomē tuū do-
mine viuificabis me in equitate tua. Non
in iusticia mea. Ego em̄ me occidi p pec-
catū meū. sed tu me viuificabis ppter no-
men tuū. quod est Iesus. ⁊ interpret⁹ sal-
uator. Cū rē noīs tui impleas. tu eris mi-
hi iesus. ⁊ me viuificando sanabis. Et sic
Educes de tribulatione hui⁹ seculi. a
nimā meā. et in mīa tua non in merito
meo. disperdes oēs inimicos meos. qz
etiā inimicos tuos merito dixerim. quia i
me seruo tuo te dominū meū quantū in
se est psequunt⁹ ⁊ gloriā nomis tui. Qui ⁊

Tractatus de

non mihi. salutē meā attribuo. dicēs. Nō nobis dñe nō nobis. sed nōi tuo da gl'iaz. Dāc in quā gl'oriam salutē mee aduersan- do auferre conant. Un̄ pueniēter subdit. Et pdes oēs q̄ tribulant aiam meā. scz. diabolu z oēs obstinatos. et merito pdes me tribulantes. Qm̄ ego seruus tuus sum. Ad te in mea tribulatione recurrēs. sicut seruus humilis z fidelis vassallus recurrit ad dñm. Ecce ergo huius psalmi alio- rūq; psalmorū penitentialiū lecta conclu- sio. Ecce spūalis leticie exultatio quā sa- lutaris penitētie tristitatio finaliter opat. Un̄ qui p penitentiā affligit tādē dicit. consolationes tue letificauerunt animas meam.

¶ Ergo mihi dñe hos quos peni- tentiales psalmos ecclesia tua no- minat. z a penitentib; tibi psallen- dos esse predicat. tā digne ac deuote non soluz ore sed corde penitēdo psallere. vt p contristationē penitētie salutaris exul- tationē cōsequi valeam leticie spūalis. vt post salutare penitentiā tandem p spiritu alē leticiā exultando dicā. Spūs tuus bo- nus deducet me in terrā rectaz. Da mihi dñe hoc septenariū penitentiū psalmorū esse remediū ptra septenariū mortalium peccatorū. mihiq; esse auxiliū ad septena- riū virtutū principalū. ad septenariū do- norū spūaliū. ad septenariū beatitudinūz ad septenariū deniq; petitionū in oratiōe dñica p̄tentaz. Da mihi dñe in horum psalmorū meditatione timorē pene. dolo- rē culpe. spem venie. amorē cordial' mun- dicie. desiderii celestis patrie. diffidentia virtutis p̄rie. exultationē deniq; spūal' le- ticie. De hoc em̄ septenario mentaliū affe- ctū principaliter agit in hoc septenario deuotorū psalmorū. Dis septe; affectib; quasi septe scale p̄rie gradib; ad terrā pa- trie celestis ascendit. quo me finaliter de- duci z felicit' ascendere z tecū habitare pen- niterq; regnare. tu misericorditer p̄stare digneris Qui viuīs z regnas in secula se- culorū Amen.

Explicit liber de septe gradib; scale cō- tinens meditationes deuotas sup septe; psalmos penitenciales A dño Petro de Aillyaco Lameracensi episcopo.

Incipit tractatus de oratiōe dominica Petri de Aillyaco. zc.

¶ Ergo ora

bitis Dat. vi. Hic docet christus breuēz debitum modū orandi q̄ vti debet catholici. Et qz sicut dicit

glosa. nulla oratio magis specialis est q̄ illa q̄ ex ore filij q̄ est veritas. pcessit ideo de oratione tractaturi p̄mo tractabimus de oratione dñica in speciali. secūdo de ora- tione aliquas q̄stiones soluemus in gene- rali. ¶ Quātiū ergo ad primū bec oratiō dñica diuiditur in exordii. tractatū. z cō- clusionē. In exordio beniuolentia capta. Pater noster zc. In tractatu petitiōes or- dinant. sanctificet nomē tuū zc. In con- clusione petitiōnū cōfirmatio opat. amē. ¶ Circa exordiiū primo norandū est q̄ in eo dei beniuolentia capta tripliciter. Pri- mo ex parte rogati. quia pater cuius filiū fa- mus p fidem. Io. ¶ Secūdo ex pte rogā- tium. qz noster. nobis datus p caritatem. Job. iij. Sed etiā tercio ex pte accessorū qz dicit. qui es in celis. id est in sanctis. q̄ rum auxilio erigimur p spem. Dicam' er- go Pater. in quē credim'. noster. quē dili- gimus. q̄ es in celis de q̄o speramus.

¶ Secūdo norandū est q̄ dei beniuo- lentia capramus nō vt ipm̄ sectam' cum eius volūtas sit immutabilis. nec vt eius beniuolentia pueniam'. cū ipse sua be- niuolentia nos pueniat. qm̄ ipse p̄or dile- xit nos. vt dicit. i. Job. iij. sed vt in nobis ipsis de sua beniuolentia certā fiduciā exet- temus. z hoc fit p̄cipue ex trib; q̄ i b; exor- dio notant. ¶ Primo p̄siderando ei' ca- ritatē. qua bonū nostrū vult. qz pater.

¶ Secūdo eius largitatē. quia seipm̄ no- bis dat. ideo dicitur noster. ¶ Tercio ei' maiestatem qua nos iuuare potest. quod noramus cum dicimus. q̄ es in celis.

¶ Tercio norandū q̄ putabitur ex san- ctorū glosis deus dicit pater noster mul- tis de causis. Primo vt ostendat q̄ ei nō timore seruili sed amore filiali seruire de- bemus. Secūdo vt cum de filiali ado- ptione cogitamus ei tanq; patri filiale af- fectum rependamus. Tercio vt ad amo- rem fraternitatis admoncamur. Hāz cū

oratione dominica

pater noster dicitur oibus cōmunis esse docet. Ideo nemo dicat pater meus qz h ppe christo puenit q filius est p naturaz. alij aut sunt filij eius solū p adoptionis g tiam. Un ipse dicit. Vado ad patrē meū z patrē vestrū. Deū. scz specialiter p natura. vestrū sō generaliter p gratiā.

Quarto dicitur pater noster. vt oibus occasio supbie tollatur. qz nō vere pnt dicere pater noster nisi fratres sint. Nullus ergo nobilis aut diues circa minores supbiat. cum eos tanqz fratres recognoscit.

Quinto in hoc occasio mundicie z innocentie dat. quia canēdus est vnicuiqz a peccati sordibz ne tanto patre reddat indignus.

Sexto in hoc populi christiani supra plūm iudaicū excellentia denotat. quia antiquis vteruis dicit dñs. nobis autem tanqz filijs dicit pater.

Septio in hoc nobis impetrandi qd petimus gñdis fiducia dat. Quid em negabit filijs q iam dedit vt pater sit.

Quarto notādū est qz hec oratio in suo exordio et in omni sui parte breuis est. et hoc fit fm sanctos ppter plures rationes. Primo vt fiducia cito impetrādi tribuat. quia fiducia dat cito annuēdi qui breuiter vult rogari.

Secundo vt discamus res de quibz orandū esse instruimur. Non em docet hec oratio verba sed res. quia nō his solis verbz orat sed etiam alijs. non tamē in alio sed in eodem sensu. nam qcuqz a deo orāda sunt his verbis breuiter pñent.

Tertio vt ea de quibus orandū est paucis verbis facilius memorie pñendat.

Quarto vt prudentia ingeniosoz in paucitate verborz d pfunditate misterioz z rerū multiplicitate miret.

Unde sup illo verbo ysaie Sermonē abbreviatū fecit dominus sup terram. Has duas rōnes retigit glosa dicēs qz hunc sermonē ita abbreviauit dñs. vt in paucis verbis memoriter capi possit z ita rebus impleuit. vt nemo sine gratia spiritus sancti peipe possit.

Quinto vt hec oratio que ppter sui breuitatem faciliē ad discitur z memoriter retinet. etiā frequētius dicatur. z sine fastidio sepius repetatur.

Sexto vt eius ignorantia nullus excuset. quia qd tā faciliē scit. nō nisi culpabiliter ignorat.

Septimo vt in mētis deuotione z nō in verborz multiplicatiōe virtus oratiōis ostendatur. Unde supra

Matth. vi. dicit. Orantes aut nolite multum loqui sicut ethnici. id est gentiles faciunt. putant em q in multiloquio suo exaudiant. Et hec de exordio huius oratiōis sufficiant.

Anctificet nomē tuū. Post exordium sequit tractatus. in quo septem petitiones ordinant. Et pmo circa eas aliqua sunt pmittenda generaliter. Secundo singule earū sunt exponēde specialiter.

Primo ergo norandū ē qz hec oratio dñica pfectissima est. quia si cut Aug. dicit. si recte z congruēt oram⁹ nihil aliud dicere possumus qz qd in hac oratiōe positū est. Quia em oratio nostra est quodāmodo dñiderij nostri expressiua. illa solū recte orādo petim⁹ que recte desiderare valeamus.

In hac aut oratiōe non solū ponunt oia que recte desiderare possumus. sed etiā eodē ordine petunt q desideranda sunt. z sic hec oratio non solū postulare instituit sed etiā nostrū affectū ad ordinate desiderādū informat.

Pro cuius declaratione secūdo norandū est qz in ordinato desiderio pmo cadit finis. deinde ordinata in finē. Finis aut noster ē deus in que noster affectus tendit dupliciter.

Uno modo put volum⁹ gloriā dei. Alio mō put volumus frui gloria eius.

Primū pñet ad dilectionem qua deum in seipso diligimus. secundum sō ad dilectionem qua diligimus nos in deo.

Ad primum pñet prima petitiō q dicit sanctificet nomē tuū p quā petimus gloriā dei.

Ad secundū pñet secunda petitiō. Adueniat regnū tuū. per quā petimus ad gloriā eius puenire.

Et sic iste due petitiōes ordinantur ad nostrū vltimū finē scz ad beatitudinē.

Prima ad beatitudinē obiectiuam. Secunda ad beatitudinē formale.

Ad finem aut pdictij ordinat nos seu dirigit aliquid duplri.

Uno mō p se. Alio mō p accidens.

Per se quidē bonū qd est vtile in finē. Est aut aliqd vtile in finē beatitudinis dupliciter.

Uno modo directe et principaliter. scz meritū quo beatitudinē mere mur deo obediēdo. z quantū ad hoc petitur. fiat voluntas tua sicut in celo et in terra.

Alio modo instrumentaliter z quasi coadiuando nos ad merendū. z ad hoc pñet qd dicit. panē nostrū quotidianū da nobis hodie. siue hoc intelligit de pa-

Tractatus de

ne sacramentali. siue de pane corporali. Per
accidens aut ordinatur in beatitudines
per remotiones prohibentis. Tria aut sunt que
nos a beatitudine prohibent. Primo quod
peccatum quod directe excludit a regno. et
secundum ad hoc dicitur. dimitte nobis debita
nostra. id est peccata. Secundo prohibet nos
et impedit tentatio que retrahit ab obedi
entia diuine voluntatis et inclinatur ad pec
catum. Ideo petit. et ne nos inducas in ten
tationem. Tercio penalis p[re]sens. scilicet ma
lum pene. quod impedit sufficientiam vite. de
quo sequitur. Sed libera nos a malo.
¶ Tercio notandum est quod sicut patet Lu.
xi. et sicut dicit Aug[ustinus] in Enchiridion. lu
cas in oratione dominica non petitiones sepre
sed quinque complexus est. Ut enim ostendat ter
ciam petitionem duarum premissarum esse quidam
modo repetitionem premitte[n]do eas hoc fa
cit intelligi. quia scilicet ad hoc precipue dei vo
luntas tendit ut eius sanctitatem cognosca
mus et cum ipso regnemus. quod etiam ma
rius ultio posuit. libera nos a malo. Lu
cas non posuit. ut sciat unusquisque in eo se
liberari a malo quod non inferitur in tentatio
nem. Ideo nec lucas diminuit. nec Ma
rius superflue petitiones posuit. si quod vnus
intellexit aliis expressius posuisse utile re
putauit. ¶ Quarto notandum est quod distin
ctio. ordo. et sufficientia harum petitionum
breuiter potest sic colligi. Nam iste septies
petitiones omne appetibile et recte deside
rabile continet. Omne aut appetibile est du
plex. scilicet collatio boni et amotio mali. Bo
num aut quod petitur ad offerendum est tri
plex. bonum celeste scilicet glorie. bonum spi
rituale scilicet gratie. bonum temporale scilicet
nature. ¶ Primum autem bonum scilicet ce
leste seu beatificum est duplex. scilicet obiectale
et formale. Malum autem quod petitur aufer
endum est triplex. scilicet preteritum. presens
et futurum. Ideo petit ut preteritum remittat. p[re]
sens vitetur. futurum precaueat. Sic ergo
quatuor predictis bonis correspondet quatuor
prime petitiones orationis dominice.
Tribus autem malis auferendis correspon
det tres ultime. Unde licet primum sit ma
lum amoueri quod bonum conferri. non tamen
inconuenienter premitunt petitiones que pri
nent ad consequendum bonum petitionibus que
petunt ad remouendum malum. Ratio est.
quod ordo petitionum non correspondet ordi

ni executionis. sed cum oratio sit interpret
desiderii correspondere debet ordini desi
derii siue intentionis in quo prius est finis
quam ea que sunt ad finem. et consecutio boni quam
remotio mali. Et hec de eis generaliter.
¶ Sed postea de singulis harum petitionum
dicendum est. eas exponendo specialiter. Et
secundum ad tres primas. Sciendum est quod in
tellectu literaliter earum desinitur dicit Augu
stinus in libro de sermone domini in monte.
cum dicimus. sanctificet nomen tuum. non
hoc petitur. quasi nomen dei non semper sit
sanctum. sed ut sanctum ab omnibus habeat.
et hoc pertinet ad gloriam in omnibus pro
pagandam. ¶ Quod autem dicitur. adueniat re
gnum tuum. non ita dicitur est quasi deus nunc
non regnet. Si enim deus rex non esset aut re
gnum non haberet. quod est ergo quod psal
mistia ait. rex omnis terre deus. Sed ideo
illud dicitur est ut ait Aug[ustinus]. ut nobis veni
atque in eo regnemus. et sic ad illud regnum
nostrum desiderium excitamus. ¶ Quod autem
dicitur fiat voluntas tua etc. non ideo dicitur
tur quasi dei voluntas beneplaciti aliqui
non fiat vel impleatur. cum scriptum sit omnis
voluntas mea fiet. ysaie. xlvi. sed hoc de vo
luntate signi intelligitur ut sit sensus. Obe
dia voluntati tue id est preceptis tuis sicut
in celo et in terra. id est sicut ab angelis ita
ab hominibus. Nec intelligendum est quod sicut sit
nota quantitas. sed qualitas. scilicet simili
tudinis ut similitudinem in finem. et non equali
tatem. Et sic erit intellectus quod sicut ange
li voluntatem dei faciunt in celosis homines
eam faciunt in terra. et si non secundum quanti
tatem et qualitatem. tamen secundum similitudinem
id est si non secundum illorum perfectionem tamen secundum p[er]
fectionis illorum imitationem. Unde he tres
petitiones perfecte plebunt in vita futura.
alioquin quatuor sunt presenti vite subsidia
ut dicit Augustinus in Enchiridion.
¶ Eligitur prima petitio. sanctificet no
men tuum. In qua petimus sanctificationem
nominis dei. id est gloriam suam. et scilicet san
ctificet. id est in nobis honoretur scilicet in intel
lectu per veram cognitionem in affectu per
sanctam dilectionem in memoria per firmam
inbessionem. Item sanctificet per beniuo
lentiam in corde per reuerentiam in ore.
per perseuerantiam in opere. Sanctificetur
inquam nomen tuum quod est pater. ut te
tanquam filium semper honoremus. Nomen tuum

oratione dominica

quod est Iesus. ut a te saluatore salutē habeamus. *Homē tuū quod est spūsanct⁹. ut in bono grē semp pſeueremus.*

Equit secunda petitio *Adueniat regnū tuum.* In qua petimus beatitudinē nostrā scilicet regnū glorie. *Adueniat id est ad nos veniat regnū tuū.* De quo *Matth. xxv.* Venite benedicti patris mei percipite regnū quod vobis paratū est ab origine mundi. Tunc enī regnabit deus omnino inter nos. nō diabolus. nō mundus. nō carnalis affectus.

Hic autē est aduertendū qd regnū dei qdruplex est scilicet sacre scripture. de quo dicit christ⁹ iudeis. *Auferet a vobis regnū dei.* *Matth. xxi.* Secundo regnū diuine gr̃ie *Luce. xviij.* Regnum dei intra vos est.

Tercio regnū vniuersalis ecclesie. De qd *Matth. xiiij.* Colligent de regno eius omnia scandala. Quarto regnū celestis glorie. *Matth. vi.* Primū querite regnū dei. Et fm hoc quadrupliciter pōt exponi adueniat. id est ad nos veniat regnū tuū. scilicet sacre scripture p veram cognitionem. vt destruat regnū erroris et ignorantie. Regnū scilicet gratie diuine p spūales inhabitatōes. vt destruat regnū peccati et malicie. Regnū tuū. scilicet vniuersalis ecclesie p christiane fidei declarationē et exaltationē. vt destruat regnū anti xpī et false synagoge. Regnum tuū scilicet celestis glorie. p eternā pmiatōne. vt destruat regnum pſentis et future miserie.

Sequitur tertia petitio *Fiat voluntas tua.* In qua petimus donū gratie quia p gratiam fit voluntas dei in nobis et a nobis. Licet enī voluntas dei semp fiat. tamen p gratiam fit qd voluntas pceptorū suoz a libertate nostra impleatur. Fiat g voluntas tua in peccatorū puerſione per opus penitentie. In puerſorū sanctificatione p munus gratie. In sanctificatorū saluatione p bonum pſeuerantie. In saluatorū ppetua clarificatione per donū glorie. Fiat in quā sicut in celo et in terra. quod quadrupliciter exponitur. scz. sicut in angelis sic in hominibz. sicut in iustis ita in peccatoribz. sicut in christo ita in ecclesia. et sicut in synderesi id est in portioe superioris rationis. sic in inferiori portioe sensualitatis. Declarationē aut istoz p ocoz dantias scripturarū trāseō cā breuitatis.

Sequitur quarta petitio. *Panē nostrū dē.* In qua petitio illis que ad beatitudinem ptenent directe et pncipaliter. conſequenter illud petimus quod ad eā ptenet instrumentaliter. Ubi primo notandū est qd hoc ad litterā pōt dupliciter exponi. Uno modo de pane sacramentali. cui⁹ quotidianus vsus cum debitis pditionibus proficit homini. Unde ipsum panē nostrū quotidianū dicimus. licet in euangelio *Matth. xxiij.* scriptū sit supsubstantialē. id est pncipū vt exponit Hieronymus. p quod intelligimus eucharistiā. quod est pncipū sacramentū. vnde et in ipso oia alia sacramenta subintelligunt. Alio mō pōt exponi de pane corporali. vt etiā p panē intelligatur ois sufficientia victus. sic dicit Augustin⁹. quem supsubstantialē dicimus. id est supadditū ad substantie sustentationem. Lucas xxi dicit quotidianū. id est nō annuū. vel a decem annis prouisū vel in horreis reſeruatur. Ideo ipm petimus hodie id est in pſenti quia nescimus si ad crastinū pueniamus. Unde per hoc inordinata sollicitudo excluditur et superfluitas condemnatur. quia solum qd est nature necessariū et pueniēs petitur. intra illud ecclesiastici. *xxij.* Initium vite hominis aqua et panis. Secundo notandū est qd dicimus panē nostrū. et da nobis quadruplici ratione. Primo vt nemo sibi temporalia appropriet. Unde *Crif.* Omnia inquit que nobis dat deus. nō solum nobis dat sed alijs p nos. vt deo quod accipimus p nos partem impoſitibus faciamus. Secundo vt nemo aliena vsurpet. Unde idē *Crif.* Qui de iusticia panē acquisitum māducat. panē suū māducat. qui autē cum peccato. alienum. Tercio vt nemo pro se solū sed etiā pro alijs oret. Unde *Cyprianus* libro de oratiōe dñica. Ideo inquit nō dicimus pater meus sed noster. nec da mihi sed da nobis. qz vnitatis magister noluit pnatim pſcem fieri vt scz quis tm pro se precet. Unū enī p oibz orare voluit. quō in vno omnes ipse portauit. Quarto dicim⁹ da vt nemo de se pſumat quasi sine deo. vel panē vel aliqd minimū habere posset. Unde *psal.* Qui dat escāz omni carni. Tercio notandū est. qd extendendo istam petitionē ad sensum mysticū vt moralem. ipsam de

Tractatus de

quintuplici pane possumus exponere. ut dicamus da panem penitentie ad relectio nem languoris. iuxta illud psalmi. Surge postquam sederitis quia manducatis panes doloris. Secundo panem intelligit co tra fame errorum. De quo pane Ecclesiasti ci. xv. Libavit illi pane sapientie et intel lectus. Tercio panem caritative ad impin guationem amoris. quem panem ipse in me moriaz sue amarose passionis suis tradidit discipulis. Quotienscumque inquit mandu cabitis panem hunc mortem domini annuntiabi tis donec veniat. Quarto panem glorie ad delectationem saporis. De quo scribit. Pa nem angelorum manducavit homo. Quinto ad litteram panem nature. ad sustentationem indi gentie naturalis seu ad confortationem natu ralis vigoris. et de isto pane dicit hic. Et sic habebimus quinque panes quibus facia uit dominus quatuor milia hominum Job. vi. capi. Quarto moraliter notandum est. quod licet ad deum pertineat panem nobis dare. propter quod petimus panem nostrum quotidianum da nobis etc. tamen ad homines pertinet ipsum dispen sare. videlicet panem corporalem dispensant filii sui patres carnales. spiritalem vero di spensare debent spirituales scilicet prelati et docto res. Sed iam querit inter dispensatores ut fidelis deus inueniat. Quis enim est his re poribus fidelis servus et prudens quem co stituit dominus super familiam suam. ut det il lis cibum in tempore fideliter et prudenter. Fideliter quantum pertinet ad deum. prudenter quantum ad homines. Fideliter quantum ad de um. ut scilicet cum tanta fide. tanto timore. tan ta instantia. tanta diligentia quantum sibi co missum est verbum dei dispenset. Prudenter vero quantum ad homines. ut secundum capacitates unicuiusque singulos erudiat et spiritualiter nu triat. Ideo oremus deuote. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Panem scilicet non solum corporalem. sed spiritalem. ut inspiras pre latis et doctoribus ecclesie tue. ut verita tem tuam nobis studeant fideliter et pruden ter dispensare. Et si illi nobis panem istum frangere negligant aut contemnant. tu ipse da nobis et pascere nos per occultam spiritus sancti inspirationem. ut intus per te capiamus panem. quo exterius fraudamur per ipsorum taciturnitatem. alioquin moriuntur et fame pe unt paruuli ecclesie tue filii. quia non est qui frangat eis panem fidei et spiritualiter eos re

ficiat verbo dei. Tu ergo pater clementis sime panem nostrum quotidianum da nobis ho die. Sequitur. Et dimitte nobis debita nostra. Ubi post petitiones boni confe rendi sequuntur petitiones mali auferendi Et primo ponitur quinta petitio. pro amo tione mali preteriti scilicet preterite culpe. Ubi primo notandum est quia beatitudine consequenda prohibet nos triplex malum. Pri mo peccatum iam commissum. Secundo pec catum de proximo committendum. Tercio ma lum presens ad peccatum inclinatum.

Primum ergo petimus amoveri dicendo dimitte nobis. scilicet peccatoribus. quia si di cimus quoniam peccatum non habemus. nos ipsos seducimus. et veritas in nobis non est ut dicit scriptura. Ideo omnes dicere pos sumus dimitte nobis debita nostra id est peccata commissa. et quantum ad culpam et quantum ad penam. quia aliter non possumus ingredi beatitudinem eternam. Quia vero non est regula imposita quod si nos volumus nobis dimitti peccatum nostrum. nos etiam de bemus dimittere primo nostro peccatum in nos commissum. Ideo subdit. sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Ubi post hanc difficultatem orationem statim posuit christi stus huius dicti rationem dicens. Si enim dimiseritis etc. Ubi secundo notandum est. quod ista dimissio potest intelligi duplici ter. Uno modo quantum ad offensam. et hoc est necessitatis. quia tenemus omnes diligere ex caritate. Alio modo quantum ad iniuriam. et hoc non est necessitatis sed supererogationis. si cut enim pecunia ablata non tenet quis au ferenti dimittere. sed ea potest licite repe tere. sic iniuria sibi illata potest recopen sationem per emendam petere secundum ordinem ius ticie. Tercio moraliter notandum est quod dimittere alteri peccata est magni meriti apud deum. quia certa fiducia datur dimittenti quod etiam peccata sua dimittent ei. Ubi dicit christus. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum. dimittet et vobis pater vester celestis peccata vestra. Si autem non dimiseritis hominibus nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ubi glossa. Hoc inquit in fine concludit ut cer tum sit nobis quod in oratione promiserimus. neque aliud exigit iudex quem rogamus. nisi ut tales simus fratribus qualem nobis eum exposci mus. et quod hoc non facit dupliciter reus est. Primo. quia peccauit et debet. deinde

oratione dominica

quia monitus a iudice fratri nō indulget
Et ideo multis timenda et multis pīculo
sa est ista sententia. qui scz p longā odiorū
malignitatē et odiosam maliciā indurati
illos qui p aliquā iniuriā eis facti sunt de
bitores. modis oībō ledere et pfundere cō
cupiscunt. nec p timore dei. nec p pēibus
hominū satisfactiōne recipe. ac concordia
am habere volūt Qui cū tales sint securi
tamē ad ecclesiā confluit et corā deo dice
re psumunt. Pater noster. dimitte nob de
bita nostra sicut zē. Ideoqz aduersum se
iram dei puocare vident. qz hoībus ser
uant irā. et a deo querūt misericordiā. Ne
cesse ergo est vt saltem tunc debitoribz su
is dimittat debita cū ipsi debitorēs idul
gentiā ab eis sibi postulauerint. sicut do
min⁹ seruo suo nequā fecisse legīt quē ad
modū scriptū est. Serue nequā omne de
bitū dimisi tibi qm rogasti me Quicunqz
autē rogat⁹ a debitore debitū cuiuslibet in
iurie dimittere cōtemnit. in vanū a domi
no dimitti sibi debitum peccati sui petit.
imo magis peccatū suū corā oculis indi
cis aggrauat qz alleviat. Quarto notā
dum est qz qūis impfectis cēdat sic sua
debita posse relinquere vt a debitoribz de
indulgentia rogari debeant et satisfactio
nē de illata sibi iniuria recipe valeant. ta
mē si pringat nihil horū fieri. debent oī
bus modis irā pīj cordis refrenare. et de
semetipsis tenebras odiorū repellere. me
iores illius quod scribit. Ira iri iusti
ciam dei nō opat. Sed tū viroz pfectoz
est. et sine pēibz et sine satisfactiōne iniuria
rum corde puro et vultu iocundo suis de
bitozibz indulgere. insup et sua tribuere. et
obsequia caritatis exhibere. Prouideat er
go vnusquisqz sibi in hac oratiōe dīnica vt
qualem indulgentiā a deo cupit accipe. ta
lem studeat alijs facere. alioqn p sultū vi
dere et tacendū qz dicendū. dimitte nobis
debita nostra sicut et nos dimittim⁹ debi
tozibz zē. Sequit⁹ sexta petitio. Et ne
nos inducas in tērationē. In qz petim⁹ a
moueri malū de pīo pmittēdū. et hoc cō
tingit qm sum⁹ positi in qm tērationē cui p
babilit⁹ tememus succūbere. et iō petim⁹
et ne nos inducas. id induci pmittas in tē
rationē. Ubi pmo notandū est qz per
hoc nō simplr petimus vt nō tētemur. qz
sensari nō est se malū. sed qm ad virtu

tis exercitiūz. qm scz viriliter resistit. ppter
quod dicit psal. Proba me dñe et tenta me
Sed petim⁹ ne in tērationē inducamur
id est ab ipsa vicamur. quasi dicam⁹ Et si
nos pmittas duci p sensūz vt exercitemur
nō tū pmittas induci p sensum vt succū
bamur. tūc inducimur. i. intus ducimur
qm int⁹ a tērationē vtincimur. Secūdo
notandū est qz duplex est tēratio. qdā ad
bonū. alia ad malū. Prima tentat nos de
us. nō vt de nouo aliqd sciat. nisi imprie
loqndū d scire. eo mō loqndū qz d scire qz
facit alios scire. Un dicit⁹ Deus. xij. Ten
tat vos dñs deus v⁹ vt palā faciat vtrūz
diligatis eūz. Et de illa intelligit autori
tas psal. supradicta. Et illō Gen. xxiij. Te
tauit de⁹ abrahā zē. Alia sō tēratio scz
ad malū deus nullū tentat scz p se et ime
diatē. Un dicit⁹ scriptura Deus intētor ē
maloz. vnusquisqz tētat a cōcupia sua ab
tractus et illeceus. Ista tū tēratio sicut
et qlibet alia res est a deo. Tercio notā
dū est qz tria sunt qz nos tētat ad malū. s.
mūd⁹. caro et diabol⁹. Būd⁹ tētat p ppe
ra et aduersa. Caro p carnalia desideria.
Diabol⁹ p varia deceptionū genera. Un
licet infirmitati hūane sufficeret ad exerci
tiū tēratio qz est a mūdo et a carne. tū hoc
nō sufficit dmonū malicie. sed vtroz vtū
tur ad hoīm impugnationē. Nec em ipu
gnatio pcedit ex demonū malicia qz ppter
inuidiā pfectū hoīm impedire nitunt De
us autē hūmōi ipugnationē et tērationē per
mittit. Imo ad eā cāliter et pnciplr pcur
rit. nō tū ad malū scz culpe ordiat. nec ta
le malū intēdit. s. ipse qz ordiat nouit vti
malis. eā ad bonū ordiat. Un et ei⁹ or
dinationē bmoī tēratio ad bonū et gloriā
electoz puenit. qz p tērationūz victoriā p
ueniūt ad coronā. sic brūs iacobz testat⁹ di
cēs. Brūs vir qz suffert tēratioz. qm cū p
bat⁹ fuerit accipiet coronā vite zē. Iō ora
m⁹. et ne nos inducas in tēratioz. i. ne nos
pmittas tētari vltra id qd possum⁹. s. fac
cū tēratioē puetū. vt p tēratioz pbemur
nō repbemur. nec vicamur a tēratioē mōi
p cupiditatē. a tēratioē carnis p voluptatē
a tērationē diaboli per iniquitatem.

Sequitur septima petitio Sed libera
nos a malo In qua petim⁹ amoueri ma
lum pns ad mala predicta. s. ad pctā incli
natiū. sicut ē fomes pcti qz est qdaz pena

Tractatus de

et peccato primorum parentum derelicta. et h
malum pene et generaliter omnia mala pre
sentis vite inquantum possunt nos ad pec
catum inducere petimus amoveri et ab eis
liberari. Nec autem liberatio secundum glossam quod
ridie est necessaria dum in malo anime et cor
poris nunc vivit sed in fine complebitur quando
immortales et impassibiles erimus. Et hec
sufficiant de septem petitionibus Amen.

Amen:

Equitur tertia pars. scilicet in qua post
et ordinem et tractatum ponitur conclusio
scilicet predictarum petitionum confirmatio.
Nam amē est dictio hebraica que la
tina lingua interpretatur vere et fideliter et fi
at. Et sic optamus ut vere fiant omnia que
supra fideliter petivimus. Unde patet quod li
cet oratio sit actus intellectus et rationis.
tamen presupponit actum voluntatis scilicet
desiderium operativum illius quod oratio
petit. Unde et oratio sit quodammodo de
siderii interpretatur. desiderium est causa peten
di et orandi. iuxta illud psalmi. Desiderium
pauperum exaudiuit dominus. Sed post
predicta que ad sensum litteralem septem pe
titionum orationis dominice posita sunt adhuc
ad sensum mysticum vel morale quedam bre
viter sunt notanda. Primo ergo notandum
est quod numerus predictarum petitionum potest sep
tem virtutibus adaptari. Ita quod summi primi
ma scilicet sanctificetur nomen tuum penes fi
dem cuius est corda sanctificare. Secun
da adveniat regnum tuum penes spem. cuius
est regnum expectare. Tercia fiat regnum. penes
caritatem. cuius est voluntas dei comple
re. Quarta panem nostrum regnum. penes fortitu
dinem cuius est in adversis confortare. Quin
ta dimitte nobis regnum. penes iustitiam cuius
est unicuique ius suum reddere. Sexta et ne
nos regnum. penes prudentiam. cuius est mala fu
tura preavere. Septima. sed libera regnum. pe
nes temperantiam. cuius est a malis presen
tibus abstinere. Secundo notandum
est quod iste septem petitiones possunt donis et
beatitudinibus convenienter aptari. Unde Au
gustinus in libro de sermone domini in morte eius ap
tando sic dicit. Si timor dei est quo bea
ti sunt pauperes spiritus. petamus ut sanctifice
tur in hominibus nomen dei. timore casto
permanente in seculo seculi. Si pietas est.
qua beati sunt mites. petamus ut adveni
at regnum eius. ut mitemur nec ei resi
stamus. Si scientia est. qua beati sunt qui

ludent. oremus ut fiat voluntas eius. que
sic non lugebimus si caro spiritui consentiat.
Si fortitudo est qua beati sunt qui esuri
unt et sitiunt iustitiam. oremus ut detur no
bis panis quo ad iusticie satisfactionem pueni
amus. Si consilium est quo beati sunt mi
sericordes. dimittamus et nobis dimitti
oremus. Si intellectus est quo beati sunt
mundo corde. quoniam ipsi deum videbunt. ore
mus non induci in tentationem. que eximi
mundo corde preedit. Si sapientia est qua
beati sunt pacifici quoniam filii dei voca
buntur. oremus ut liberemur a malo. quod li
beratio facit liberos id est filios dei. Sic
igitur ut dicit glossa precibus laborandum est
ut dona percipiamus ex gratia. donis vero
agendum est ut veniamus ad merita et tunc
beatitudo pro meritis est speranda. Ter
cio notandum est quod predicte septem petiti
ones contra septem vitia capitalia possunt
aptari. Prima petitio contra luxuriam. que
non sanctificat sed polluit. Secunda con
tra avaritiam que non regnum dei nec diviti
as celi sed terre cupit. Tercia contra acci
diam. que voluntatem dei fieri non querit.
sed in ocio nihil facit. Quarta contra gu
lam. cui panis non sufficit. Quinta contra
iram. que rancorem non dimittit. Sexta co
tra superbiam. que in tentationem inducit.
Septima contra invidiam que malum alteri
querit. et de bono alterius sibi male facit.
Et sic patet sufficientia huius orationis.
ut sicut dicit glossa. nihil omnino desit quod hijs
septem petitionibus non contingatur. siue ad pre
sentem siue ad futuram pertineat vitam.

Sed adhuc circa hanc orationem domini
cam tria occurrunt dubia. Primum est. quod
hec oratio non videtur sufficiens. ex eo quod non
docet orare per inimicos. et tamen christus
pro eis orare docuit. Mat. v. Orate per
sequentes et calumniantes vos. Et per omnes hec
oratio non pertinet omnia de quibus est orandum
quare regnum. Pro huius dubii solutione. pri
mo notandum est quod non solum pro nobis ora
re debemus. sed etiam pro alijs. iuxta illud
Jaco. v. Orate pro invicem. Et ratio
est. quia illud debemus orando petere quod de
bemus desiderare. Sed desiderare debe
mus bona non solum nobis sed et alijs. quod
hoc pertinet ad rationem caritatis. Unde
Lis. in Mathe. Pro se orare necessitas
cogit. pro altero vero caritas fraternitatis

oratione dominica

hortat. Dulcius est autem ante deum oratio non quam necessitas transmittit. sed quam caritas fraternitatis commendat.

Secundo notandū est q̄ quia sicut dicitur est. orare. p̄ alio caritatis est. ideo quātum tenemur aliū diligere sic et tantum tenemur p̄ eo orare. Et ideo quia inimicos diligere in generali est de p̄cepto. in speciali autē non est de p̄cepto nisi p̄m p̄paratio nē animi. ut sc̄z quis sit paratus etiā specialiter inimicū diligere et cum inuare in necessitatis articulo et si venia perierit. sed in speciali absolute inimicos diligere et eos inuare p̄fectionis est. Sic etiā necessitas est ut a cōmunibz nostris orationibz quas p̄ alijs facimus inimicos non excludam? q̄ autē specialiter p̄ eis oremus p̄fectionis est non necessitatis. nisi in aliquo casu.

Tercio notandū est q̄ in oratōe dñica modo p̄dicto scilicet in generali. p̄ inimicis oramus. q̄ in ea nō solū p̄ nobis s̄ generaliter p̄ omnibz alijs petimus. ideo ut supra dictū est nō dicimus da mihi. s̄ da nobis. nec dimitte mihi sed dimitte nobis et ita oramus nō solū nobis dimitte peccata nostra. sed etiā omnibz alijs non solum amicis sed etiaz debitoribz. id est inimicis nostris. et sic p̄ salute omnīū oram? quare patet responsio ad illud dubium. Sed ex hac responsione oris secundū dubium. quia videt q̄ nō debeamus orare. p̄ omnibus. quia p̄ bonis non oportet orare. cuz ipsi pro seipsis orātes eraudiant. et sic frustra pro eis ab alijs orat. S̄z p̄ malis orare. p̄hibetur iuxta illud Hier. vij. Tu ergo noli orare p̄ populo isto. et nō obstitas mihi quia nō eraudia te. et c. Similiter in scriptura sacra contra malos et p̄cipue contra inimicos mltre maledictōes impcānt. iuxta illud psalmi. Conturbent oēs inimici mei et c. Igit̄ p̄ illis nō est orandus. quare et c. Ad istud dicendū est q̄ p̄ peccatoribus est orandū ut p̄uertant. et p̄ iustis ut p̄seuerent et p̄ficiant. tamē nō pro omnibus peccatoribz erauditur oratio. sed pro quibzdam. Et audis enim oratio pro p̄destinatis. nō autē pro p̄scitis ad mortem. Un̄ i. Job. v. Qui scit fratrem suū peccare peccatū non ad mortē orat. et dabit ei de? vitam. Et subdit. Est autē peccatū ad mortē non pro illo dico ut orat quis. Sed quia non possumus distinguere p̄destinatos a

reprobis. ideo nulli in vita p̄senti est dñe/gandū orationis suffragiū. Et sic pro omnibus generaliter est orandū. Secundo dicendū est q̄ pro iustis est orandū tripl̄ci ratione. Primo quia multoz preces facilius eraudiant. Un̄ Ro. xv. sup̄ illud Adiuuetis me in oratōibz vestris dic̄ glossa. Un̄ rogat ap̄lus memores p̄ se orare. Multi em̄ minimi dñi cōgregant vnanimē sunt magni. et multoz p̄ces impossibile est nō impetrare illud scilicet quod est impetrabile. Secundo ut cū multis gratia agat deo de beneficijs que p̄fert iustis que etiā in utilitatē multozū vergūt. ut patet. ij. Cor. i. Tercio ut maiores nō non sup̄biant dñi p̄siderant se minorū suffragijs indigere. Ultimo dicendū est q̄ licet p̄ malis etiam inimicis sit orandū tamen in scriptura quandoq̄ eis maledictiones imprecant. Sed iste quatuor p̄cationes quadrupliciter possunt intelligi. Uno modo ut non optando sed p̄dicendo intelligant. Nam prophete solēt sub figura imprecantis futura p̄dicere. ut dicit Augustinus li. de ser. dñi in monte. Secundo prout quedam tēporalia mala peccatoribus quandoq̄ a deo ad eorū correctionem infliguntur. Tercio quia intelliguntur petere nō contra ipsos homines. sed contra regnū peccati. id est non cōtra hominū naturā sed contra culpam. ut scilicet correctione peccatum destruat. et sic etiam licitum est inimicos impugnare et tēporalia mala eis inferre. Sic etiā sancti vindictam de inimicis optant et gr̄t. iuxta illud Apocal. serro. Usq̄quo nō vindicas sanguinē nostrū et c. Unde dicit Augustinus q̄ vindicta martyriū est ut eueratur regnū peccati. quo regnante tāta p̄pelli sunt. Quarto iste imprecatōes fiunt a sanctis confor:mādo volūtātē suam voluntati diuine circa punitiōē p̄seuerantium in peccato. et sic etiam letantur sancti de vindicta. non p̄pter seipsas sed propter diuinam iusticiā. Iuxta illud psalmi Letabit iustus cū viderit vindictā. Et sic patet non obstantibz istis qualiter pro omnibus tā bonis q̄ malis generaliter est orandū. Sed adhuc est tertium dubiū. quia videtur q̄ oratio dñica nō cōueniat omnibus ex eo. s̄ q̄ nō cōuenit peccatoribus nā in ea dicit dimitte nobis et c. sic et nos et c.

Tractatus de

Hoc autem peccatores non faciunt. ergo vel
mentiuntur hoc dicendo. et sic non sunt exau
ditione digni. imo sic orando peccat nouo
peccato. Vel si hoc non dicatur. non exaudiuntur.
quia non seruant formam orandi instituta
tam a christo. quam qua dicitur Tristram super Mat.
quod pater libenter non exaudit orationem quam
filius non dicauit. Ad hoc dupliciter potest re
sponderi. Uno modo quod multi sunt pecca
tores qui peccata alijs dimittunt. ideo ipsi ora
tes exaudiuntur. Iuxta illud Ecclesiastici.
xxviii. Relinque primo tuo nocentem. et tunc de
peccatis tibi peccata soluent. De illis vero pec
catoribus qui hoc non faciunt sed odium et ran
corem contra primum retinent sicut iracundi
et inuidi. locum haberet illud quod concluditur
scilicet quod oratio dominica non eis proficit imo nocet
sicut supra dictum est. etiam quia mentiundo
nouum peccatum committunt. saltem dum illam pe
titionem dicunt. quare ut supra tactum est. con
sultius illam clausulam tacerent. Alio modo
potest dici quod oratio dominica proficit ex pro
pria communi totius ecclesie. Et ideo si aliquis
nolens dimittere debita primo dicat ora
tionem dominicam non mentitur. quoniam illud quod dicitur
non sit verum quantum ad personam suam. quia est
verum quantum ad ecclesiam. Unde non dicitur si
cut ego dimitto sed sicut nos dimittimus
quod ad pluralitatem ecclesie potest referri
quia tamē talis licet sit de ecclesia quantum ad
numerum. non est tamen de ecclesia quantum ad me
ritum. ideo fructus orationis caret. Et sic
patet duplex responsio ad istud dubium. vlti
ma tamen minor est quam prima. Et hec suffici
ant de oratione dominica

¶ Unum hoc postquam de oratione dominica
dictum est specialiter. consequenter cir
ca materiam de oratione aliquam querere
da sunt generaliter. Unde sicut de oratione
puta de ea ad dialcticum pertinet considerare
queri solet quod qualis et quanta. sic de orati
one. puta de ea theologus considerat que
ri potest quod sit eius diffinitio. qualis sit eius
conditio. et quanta sit eius perfectio. et secundum hoc
tractabuntur hic tres questiones principales.
Prima de orationis quidditate et eius
diffinitione. Secunda de eius qualitate
et eius conditione. Tercia de ipsius quan
titate et eius perfectione. De prima.

¶ Quantum ergo ad primum principale in
quo videndum est de orationis quiddi
tate et diffinitione. queritur Utrum bene diffi

niatur oratio. dicendo quod est petitio decenti
um a deo. Et videtur quod non. Primo quia peti
tio fit alicui ut ei intinemus illud quo in
digemus. vel ut ipsius animam flectamus ad
illud faciendum quod petimus. Sed nen
trum istorum cadit in deo. quia siue nostra in
timatio scit omnia quibus indigemus. Nam
sicut dicitur Math. vi. scit enim pater vester.
quia his indigemus. Quia etiam animus dei est
immutabilis. nec ulla nostra actio flectit.
sicut patet. i. Cor. x. Igitur etc. Secun
do. quia secundum hanc diffinitionem solus deus
esset orandus. hoc tamen est falsum. quia non so
lum a deo sed etiam a sanctis in orationibus no
stris decencia petimus. Tercio. quia hec
diffinitio non puenit omnibus orationis partibus
Nam secundum apostolum. i. Thim. ii. Tres sunt ora
tionis partes. scilicet obsecrationes. postulationes
et gratiarum actiones. Sola autem postulatio no
mine petitionis significatur. quare etc. Op
positum patet per Damascenum li. ii. qui dicit
quod oratio est petitio decentium a deo.

Iuxta materiam trium argumentorum auctoritatis op
positum. tria sunt hic principaliter consideran
da. Quantum ad primum. Primo notandum est
quod triplex fuit circa orationem antiquorum er
ror. Unus quod res humane non reguntur di
uina prouidentia. ex quo sequitur quod vanum sit
deum orare. Secundus fuit quod omnia etiam in re
bus humanis ex necessitate eueniunt. siue
ex immutabilitate diuine prouidentie. siue
ex necessitate influentie stellarum. siue ex co
iunctione et coniunctione causarum. et secundum hoc etiam ex
cluditur orationis utilitas. Tercius error fuit
quod quia res humane diuina prouidentia regun
tur. nec tamen de necessitate eueniunt. ideo oportet
dicere diuinam prouidentiam mutabilem et va
riabilem esse. et quod orationibus et alijs que ad diuini
um cultum pertinent dispositio diuine prouide
tie immutatur. Presupposito ergo quod hec fal
sa sunt et fidei christiane aduersa. oportet
sic orationis utilitatem saluare. ut neque rebus
humanis diuine dispositioni subiectis ne
cessitas imponatur. nec etiam diuina prouiden
tia mutabilis aut variabilis estimetur

Pro quo secundo notandum est quod ex
diuina prouidentia non solum disponi
tur qui effectus fiant. sed etiam ex quibus
causis et quo ordine pronentiant. Inter
alias autem causas actus humani sunt que
runda effectuum cause. Unde oportet
et homines aliqua agere. sicut deus orare

oratione dominica

vel adorare. nō vt p tales actus diuinā dī
spositionē immutet. sed vt p hmoi act⁹ im
pleant quosdā effectus fm ordinē a dō dī
spositū. Et ideo patet q nō ppter hoc ora
mus seu a deo aliqd petimus vt diuinā
dīspositionē immutemus. vñ eius animū
flectamus. sed vt illud impetremus. z no
stris orationib⁹ mereamur qd deus dīspo
suit p orationē esse implendū. vt scz hoies
postulando mereant accipere qd eis oīpo
tens deus aī secula dīsposuit donare. sic
dicit Grego. libro pmo dyalogorum.

Tercio notandū q deo orationes z pe
titiones nostras non ideo porrigim⁹ vt ei
nostras indigētiās vñ desideria manifeste
mus. sed vt nosipsi considerem⁹ in his ad
diuinū auxiliū esse recurrendū. nā de⁹ scit
qd nobis sit vtile. qd qmzqz sepius ignora
mus. Et ideo sicut refert Valerius maxi
mus. Socrates nihil vltra petēdū a dīs
imortalib⁹ arbitrabat⁹ qz vt bona tribu
erent. qz hī scirent qd vnicuiqz esset vtile
Hos autē plerūqz id vortis expetim⁹ qd nō
impetrasse melius foret. Hec autē snia so
cratis vera est qstū ad illa bona q pnt ma
lum euentū habere. qbz etiā homo pē bñz
male vñ. sicut sunt diuitie. de qbz ibidem
dicit⁹. q multis exitiū fuerunt honores q
plures pessunderūt. regna quoz exitis
sepe miserabiles cernunt. splēdida coniu
gia q nonnunqz fundit⁹ domos evertunt
z ita de similib⁹ Sed tñ sunt quedā bona
qbus homo male vñ nō potest. q etiā ma
lū euentū habere nō pnt. hec autē sunt illa
qbz beatificamur. z qbz beatitudinē mere
mur. z ista absolute petere possum⁹. iuxta
illud psal. Ostende faciē tuā z salui erim⁹
Et iterū. Deduc me in semitā mādatorū
tuoz. Nam ista petēdo q ad salutē nostrā
pntinent scimus nos volūtātē nostrā pfor
mare volūtātē diuine. Que sicut dīc apo
stolus. j. Thī. ij. Vult oēs hoies saluos fi
eri. Alia autē bona nō debemus petere ab
solute. sed solū pditionaliter. sub pditione
scilicet diuine volūtatis z in qtu sunt vti
lia ad salutem. Sola ergo talis petitio de
bet dici petitio decentiū. z talis est oratio
omnis autē alia magis est execratio. Et sic
patet qualiter oratio est petitio qua de⁹. si
bonorat. z ppter quid est petitio. quia non
vt deus de nostris indigētijs instruat vel
vt eius animus flectat. sed vt illud qd no

bis dare disposuit nostris petitionib⁹ im
petret. z etiā patet quozū sit petitio scilicet
decentiū. id est illorū in quib⁹ nostra sal⁹
cōsistit. vel per q pcurat⁹ z acquirit⁹. Et sic
patet responsio ad primū. Quantū ad
secundū in quo videndū est a quo fiat hu
iusmodi petitio. scz vtrum a solo deo. z vñ
def q sic. qz frustra porrigit⁹ oratio ad euz
q orationē nō pgnoscat. sed solū deī ora
tionē cognoscere. tum quia plerūqz oratō
magis agitur interiori actu quē solus de
us cognoscit qz voce. Juxta illud. j. Cor.
pñij. Orabo spiritu orabo z mente. Tum
etiam qz vt dicit Augusti. in libro de cu
ra p mortuis agenda. nesciūt mortui etiā
sancti quid agant vñ. etiā eoz filij. Jgñ
zē. Sed oppositū seruat ecclesia que san
ctos orat. Jgñ zē. Ad hoc breuiter di
cendū est q oratio porrigit⁹ alicui dupli
citer. Uno modo quasi p ipsum implēda.
Alio modo tanqz p ipm impetranda. Pri
mo mō soli deo orationēz porrigimus. qz
omnes orationes nostre ordinari debent
ad gratiā z gloriā cōsequendā. que solus
deus dat. Juxta illud psal. Gratiā z glori
am dabit dominus. Sed secūdo modo
orationē porrigimus sanctis hominib⁹ et
angelis. non scilicet vt per eos deus no
stras petitiōes cognoscat. sicut posuit apu
leius in libro suo de deo socrat⁹. sed vt eo
rum precibus z meritis orationes nostre
fortiant⁹ effectum. Ideo dicitur Apocali.
vij. Ascendit fumus aromatiū id est orati
ones sanctorū de manu angeli coram do
mino. Ad argumentū autē in opposi
tum dicendū est q mortui ea que in h mū
do agunt non cognoscunt naturaliter et
precipue interiores motus cordis. sed vt
dicit Gregorius. xij. moral. beatis in ver
bo manifestatur illud quod decet eos co
gnoscere de his q circa nos agunt. maxi
me autē eorum excellentiā decet vt pigno
scant petitiones ad eos factas vñ voce vñ
corde. Et ideo sanctos adhuc viuētes vñ
in purgatorio existētes nō oramus. qz nō
dū fruunt vñsione verbi. vt possint pigno
scere ea q cogitam⁹ vel dicimus. sed beas
orationes nostras porrigim⁹. tamē soli deo
petitionē facimus qstū ad finē oratiōis
principalem. scilicet vt impleatur qd pe
timus. z sic intelligit⁹ damascen⁹ q oratio
ē petitio decētū a deo. Et hec de secundo.

Tractatus

Quantum ad tertium in q̄ videndū de tribus orationis p̄tibz que sunt fm aplm obsecratiōes. postulationes et gratiā actiōes. Sciendū est q̄ ad orationē tria req̄runtur. quorū primū est vt orans spūali- ter ascēdat ad deum quē orat. quod signi- ficatur noīe oratiōis. quia oratio fm Da- masceñū est ascensus intellectus in deum.

Secūdo requirit̄ petitiō. que significa- tur nōmīe postulationis sine supplicatiōis.

Tercio requirit̄ ratio impetrādi qd̄ pe- titur. et hoc vel ex parte dīa quo peti- tur. vel ex parte illius qui petit. Rō aut̄ impetran- di ex parte dei est eius sanctitas ppter quā petimus exaudiri. intra illud Daniel. ix. Propter te metipsum inclina deus meus aurē tuaz. Et ad hoc p̄tinet obsecratio q̄ est per sacra contestatio. sicut cū dicimus per incarnationē tuā libera nos domine.

Ratio aut̄ impetrādi ex parte petētis est gratiā actiō. quia de acceptis benefi- cijs gratias agendo meremur accipe po- tiora. Et ideo dicit glosa. j. Thī. ii. q̄ i mis- sa obsecrationes sunt que p̄cedunt conse- crationē. in quibz qdam sacra p̄memoran- tur. Orationes aut̄ sunt in ipsa cōsecratiō- ne in qua mēs debet matie eleuari in deū. Postulationes sō sunt in sequentijs peti- tionibus. sed gr̄atiā actiōes sunt in fine.

Et his ergo patet q̄ obsecrationes. po- stulationes et gratiā actiōes. nō sunt orati- onis p̄tes subiectiue. ideo nō oportet q̄ diffinitio oratiōis conueniat cuilibet ha- rū p̄tium. Sed sunt p̄tes integrales ex q̄- bus componit̄ oratio p̄fectissime sumpta tñ oratio p̄ncipaliter p̄sistit in ipsa postu- latione seu petitione. ideo bene diffinit̄ q̄ est petitiō decentiū a deo. sicut patet ex di- ctis. Et sic apparet responsio ad terciū ar- gumentū. Et hec de prima p̄ncipali que- stione.

De secundo p̄ncipali.

Quantū ad secūdū p̄ncipale in q̄ quo videndū est de orationis q̄li- tate et eius cōditione. Sciendum est q̄ ad debitam et deo acceptā orationēz quatuor cōditiones req̄runt. Primo q̄ sit discreta in intentione. Secundo q̄ sit de- uota in affectiōe. Tercio q̄ sit sancta i opa- tione. Quarto q̄ sit certa in expectatione.

Prima ergo cōditio ad debitam oratio- nē requisita est. q̄ sit discreta in intentiōe.

Est aut̄ in intentione discretio si ad debi- tum finem scz ad beatitudinēz ordinatur. Aliter aut̄ est indiscreta oratio. et d̄ tali di- citur Ia. iiii. Petitis et non accipitis eo q̄ male petatis. Unde quia talē indiscretāz petitiōē fecit mater filiorū zebedei. ideo habuerunt repulsam. dicēte deo. Nescis qd̄ petatis. Bar. xx. Iuxta qd̄ queri- potest Utz in oratiōe bona t̄palia discre- te possimus petere. et videt̄ q̄ nō. qz illa q̄- rimus q̄ orando petimus. sed t̄palia nō debemus q̄rere. intra illud Bar. vi. Pri- mū querite regnū dei et iusticiā ei⁹. et hec oīa adijciet vobis. s. t̄palia. Ubi sola spi- ritualia dicit esse q̄rēda. t̄palia sō adijciē- da nō querēti. Ibi dē etiā phibet sollicitu- dinē t̄paliū dicens. Nolite solliciti esse qd̄ mādueris. ergo p̄ t̄palijs habendis nō est orandū. Sed oppositū patet. quia p̄ t̄palijs orabat sapiēs Prover. xxx. Diuici- as et paupertatē rē. s. tñ victui meo tribue necessaria. Ad hoc ergo respōdendū ē. q̄ sicut dicit Augustinus. orādo deū hoc licet orare qd̄ licet cōsiderare. Licet itē autē desiderare t̄palia nō qdem p̄ncipalit̄ q̄si in eis finem p̄stituiamus. sed tanq̄ qdam instrumēta quibz ad s̄sequendū beatitu- dinē adiuvamur. inq̄stū scz p̄ea vita cor- poralis adiuvat et sustentat. et inq̄stuz nō bis ad actus virtutū deseruiūt. et isto mō discrete oramus p̄ t̄pōralibz. Unde Au- gustinus dicit Sufficiētiā vite nō inde- center vult. quisquis eā vult et nō ampli⁹ que quidez nō appetitur ppter seipsam sed ppter salutē corporū et p̄gruentē habitum p̄sone hoīs vt nō sit incōueniens eis cum quibz viuēdū est. Ista ergo cū habent vt teneant. cū nō habent vt habeant orādū est. Ad argumentū dicendū est q̄ tempo- ralia nō sunt querēda p̄ncipaliter sed se- cundario. Unde Aug⁹. libro de sermone domini in monte. Cū dixit illud. scz p̄mo q̄rendū est regnū dei. significauit. qz hoc scilicet t̄pale bonū posterius querendum est. non t̄pē sed dignitate. Illud tanq̄ bo- nū nostrū. hoc tanq̄ necessariū nostrum. Nec ibidez simplr phibet oīs sollicitudo rerū t̄paliū. sed sup̄stuat inordinata. de qua dicit apls. Nihil solliciti sitis in ora- tione. Phil. iiii. quare rē. Secunda cō- ditio ad debitam orationē requisita est. q̄ sit deuota in affectiōe. Est aut̄ in affectiōe

de oratione dominica

deuotio si in deum principaliter eleuet et si
qualiter dirigat iuxta illud psal. Dirigatur
oratio mea sicut incensum in conspectu tuo
Unde valde puenienter incenso boni odo
ris paratur cuius fumus ante faciem dei
plentatur. quia sicut incensum nisi prius co
buratur in igne non potest suauiter odoza
re. nec fumus eius in altum ascendere. sic
oratio nisi ardeat igne deuotionis non pot
est odorare deo. nec sursum ascendere in ce
lum. Debet ergo oratio spiritualiter ardere
ardore caritatis. Suauiter redolere odo
re virtutis. Eminenter ascendere vigore de
uotionis. Sed iuxta hoc queri potest que
sunt illa per que in oratione principaliter im
pediunt deuotio. Ad quod dicendum est quod
tria sunt specialiter scilicet vaga cogitatio. va
na occupatio. ficta ostentatio. Primo er
go deuotione orationis impedit vaga co
gitatio. id est mentis euagatio qua scilicet cor
nostrum ex infirmitate et fragilitate huma
na per varias et vanas cogitationes. et quicquid
sordidas et ad peccatum inclinantes fluctu
at et vagatur. quod etiam viris perfectis prin
git. iuxta illud psalmi. Cor meum dereliquit
me. Secundo deuotione impedit va
na occupatio. qua scilicet cor nostrum circa ter
rena occupatur et celestia negligit. quod se
pe viris secularibus contingit. qui licet in
ore habeant verba orationis. tamen in cor
de habent cogitationes vane occupationis
De quibus dicit dominus. Populus iste la
bijs me honorat. cor autem eorum longe est a
me. Contra quos dicit Isidorus quod ora
tio. cordis est. non labiorum. neque deus verba
sed orantis cor aspicit. Tercio deuoti
onem orationis impedit ficta ostentatio. quoniam
scilicet coram hominibus oramus. et tunc facili
ter ad vanam gloriam incitamus. et sic plez
que quod per deuotionem incepimus ad nostras
ostentationes terminamus. Ideo consulit
christus in secreto orare dicens. Et cum oratis
non eritis sicut hypocrite qui orant ut videantur
ab hominibus. Tu autem cum oraueris intra
cubiculum tuum. et clauso ostio ora patrem tuum
et. Math. vi. Ubi dicit Christus. quod hoc pro
posito christus vult in conspectu id est in publico
orare. ut a conuentu videamur. Et ideo
orando in publico nullam nouitate vel sin
gularitatem facere debemus. per quas homines
ad nos videndum moueant. Nec tamen ut
Augustinus dicit in libro de sermone domini in

monte Uideri ab hominibus nephas est. sed
ideo hoc agere ut ab hominibus videatur. hoc
enim puenit hypocritis. Tercia conditio
ad debitam orationem requisita est quod sit san
cta in operatione. Tunc enim sancta est ora
tio cum ex bonis operibus sanctificatur. Unde
dicit scriptura. quod bona est oratio cum ieiunio
et elemosyna 2do. regum. Nam inter cete
ra opera virtuosa hec duo scilicet ieiunium
et elemosyna orationem faciunt sanctam et deo
acceptam. Ido dicit Isidorus. Qui vult
orationem suam volare ad deum. faciat illi don
as alas. scilicet ieiunium et elemosynam. Sic autem
hec talia opera bona orationem sanctificant
sic opera mala eam maculant. et ideo displi
cent efficiunt. Unde dominus dicit per prophetam.
Cum multiplicaueritis orationes non exau
diam. manus enim vestre sanguine plene sunt
ysa. id est opera vestra peccatis maculata
sunt. Iuxta quod queri potest. Utrum ora
tiones peccatorum aliquid impetrent apud
deum. et videatur quoniam. quia Job. ix. dicit. Sci
mus quia peccatores deus non audit. Et
Prover. xvij. Qui declinat aurem suam. ne
audiat legem. oratio sua erit execrabilis.
Sed contra hoc dicit Augustinus super Iohannem. Si
peccatores non exaudiret deus frustra pub
licanus dixisset. digne propitius esto mihi pec
catori. Et Crisostomus dicit super Mattheum.
Omnis qui petit accipit. id est siue sit ius
tus siue peccator. Ad hoc dicendum est.
quod in peccatore duo sunt consideranda. scilicet
natura quam diligit deus. et culpa quam odit
Si ergo peccator orando aliquid petit in
justum peccator. id est secundum desiderium pecca
ti. hoc a deo non exaudiret ex misericordia sed
quoniam auditur ad vindictam. dum scilicet de
us permittit hominem amplius ruere in pec
catum. Deus enim ut dicit Augustinus quedam ne
gat propitius. quedam preceps iratus. Si ergo
oratio peccatoris ex bono desiderio natu
re procedat. deus ipsam audit. non quod ex
iusticia. quia peccator hoc non meretur. sed ex
pura misericordia. obseruatis tamen quartu
or conditionibus. scilicet ut pro se petat. et neces
saria ad salutem. et pie et pleneanter. de quibus
postea dicetur. Ad illud ergo quod primo
obijciendum est. quod sicut dicit Augu
stinus super Iohannem. illud verbum est ceci
nondum illuminati. ideo non est tenendum
in scriptura assertiue dictum. sed sicut reci
tatum. potest tamen verificari si intelligat

Tractatus de

de peccatore in q̄stus est peccator. et sic etiā
iuxta aliam auctoritatē eius oratio est ex-
crabilis. Quarta conditio ad debitam
orationē requisita est q̄ sit certa in expectati-
one. Tūc enim efficaciter oramus cum fir-
mam fidē et certam sp̄s habemus obtinen-
di et impetrandi quod petimus. Un̄ Ja-
1. dicit. Postulet autē in fide nihil bestias.
Et hanc certam fiducia obrinendi illud
q̄d oramus nobis dedit christus cum di-
cit. Si quid petieritis patrē in noīe meo
dabit vobis Joh. xvi. Illud fō in nomine
suo id est in nomine iesu petere intelli-
mur q̄d ad salutem pertinet. quia Iesus he-
braice latine saluator interpretatur. Vel il-
lud in nomine suo petimus q̄d ipse petere
p̄cipit. vel in quo voluntatem nostrā sue
volūtatī cōformamus. et tūc secure petere
possumus. Unde Augusti. Cum illa que
deus p̄cipit petitis secure petite. quia p̄-
picio deo p̄cedunt. Sed cum petitis tem-
poralia cū modo petite. et cum timore illi
p̄mittite. ut si p̄sit et. si scit obesse nō det.
Quid enim prosit v̄l oblit nouit medicus nō
egrotus. Sicut namq̄ contingit q̄ egro-
tus sepe petat non illud q̄d est sibi sanū sed
contrarium et tūc bonus medicus nō dat
ei quod petit. Egrotus fō si sit bone obe-
dientie medico voluntates suā subijcit.
Sic debemus facere deo. et tunc dat nobis
quod est vtile. Unde j. Joh. v. dicitur
Si petierimus s̄m voluntatē eius dabit
nobis. Sed cōtra hoc dubitari potest. q̄
aliq̄ iusti in gratia existentes ex debito mō
orantes petunt ut beatitudinē assequant̄.
q̄ tamē non exaudiunt. sicut patet de p̄ci-
tis et reprobis in gratia existentibus et ora-
tionē dñicā dicentibz. ergo sic orātes nō
habent certā expectationē de illo q̄d orāt
q̄ certitudo nō est de falso. Ideo ad ora-
tionē debitā nō videt̄ necessaria ista q̄r-
ta conditio. Ad hoc dicendū est q̄ cer-
ta expectatio obrinendi illud q̄d in oratio-
ne petimus non est intelligēda cathegori-
cā simpliciter sed cōditionaliter. scz si nō p̄-
nos met. ita q̄ ad hoc obicem nō ponam̄
et isto modo etiā habere debemus sp̄s de
beatitudine. scz si in bonis meritis p̄sene-
remus. Et sic intelligi potest illa descrip-
tio sp̄s. Spes est certa expectatio future
beatitudinis ex meritis p̄ueniens. Et hec
de secundo principali.

De tertio principali.

Quantū ad terciū principale in q̄
videndū est de orationis quanti-
tate et eius p̄fectione. Sciendum
est q̄ orationis p̄fectio principiū p̄sistit in
mente. eius autē effectus apparet in voce.
iuxta illud psal. Voce mea ad dñm clama-
ui. Profectus autē vtriusq̄ scilicet tam mē-
talis q̄ vocalis orationis est in mercede.
Unde dicit in psal. Et oratio mea t̄sina
meo conuertetur. Et ideo quantitatē p̄fe-
ctionis in oratiōe in tribus possumus cō-
siderare. Primo in mentis affectu. Se-
cundo in vocis effectū. Tercio in merce-
dis profectione. Et iuxta hec tria possumus
hic triplicem q̄stionē tractare. Prima
erit de quantitate orationis q̄tum ad mē-
tis affectum. Utrū ad debitam et p̄fectā
orationē requiratur mentis attentio con-
tinua. Secunda erit de quantitate ora-
tionis q̄tum ad vocis effectum. Utrū scilicet
oratio vocalis debeat esse diuturna.

Tercia q̄tum ad mercedis p̄fectū. vtz
oratio tanti boni q̄tum petimur sit merito-
ria. De his ergo p̄ ordinē videndum est.

Quantū ad primā questionē arguit̄.
q̄ de necessitate debite orationis sit conti-
nuatio mentalis attentio. quia s̄m Da-
mascenū oratio est ascensus mentis in de-
um. Ubi autē non est attentio nō est ascen-
sus in deum. imo ille q̄ non attendit ad id
quod orat videtur deridere deum. sicut et
si quis alicui homini loqueret̄ et nō atten-
deret ad illud q̄d p̄ferret. Unde Basilius
dicit. q̄ est diuinū auxilium implorandū
ne remisse nec mēte huc illuc euagāre ora-
tio fiat. eo q̄ talis non solum nō impetra-
bit quod petit. sed et magis deuz irritabit.
Sed in contrariū arguit̄ quia sancti viri
in oratione quandoq̄ euagationē mentis
patiuntur. iuxta illud supra allegatū. Cor
meū dereliquit me Jḡt 22. Pro respō-
sione Sciendū est primo. q̄ aliquid dici-
tur requiri seu necessariū ad aliud dupli-
citer. Uno modo p̄ quod melius puenit
ad finem. et sic attentio oratōni necessaria
est. Alio modo dicitur aliquid necessariū
um sine quo res non potest consequi suū
effectum. Triplex autem est effectus ora-
tionis siue finis. Primus quidem com-
munio omnibus actibus caritate forma-
tis quod est mereri. et quantū ad hunc.

de oratione dominica

73

fectum siue finem non de necessitate requiritur quod attentio sit continua per totam orationem. sed virtus prime intentionis qua aliquis ad orandum accedit reddit totam orationem meritoriam sicut et in alijs meritorijs actibus contingit. Secundus autem orationis effectus est ei prius est impedire. et ad hunc etiam sufficit prima intentio quam deus principaliter attendit. Si autem prima intentio desit oratio nec est meritoria nec impetrativa. Et ad hunc intellectum dicit Gregorius. Illam enim orationem deus non audit. cui ille qui orat non intendit.

Tercius autem effectus orationis est que presentialiter efficit scilicet quidam spiritualis refectionis mentis. et ad hoc requiritur in oratione continua attentio. Unde de hoc fructu dicit apostolus. 1. Cor. xiiij. Si orationem lingua mens mea sine fructu est. Hic tamen secundo notandum est quod orationi vocali triplex potest attentio adhiberi. Una qua attenditur ad verba ne in eis erret. Alia qua attenditur ad sensum qui per verba significatur. Tercia qua attenditur ad finem orationis scilicet ad deum. in quem per orationem spiritualiter ascendit. et ad rem pro qua oratur ista est maxime necessaria et hanc habere possunt etiam idiotae. et quicquid videtur Hugo de sancto victore in tantum abundat hec attentio qua mens in deum fertur ut etiam omnium aliorum mens obliuiscatur. Tercio notandum est quod duplex est metus euagatio. Una que fit ex proposito. et hec est peccatum. et hec impedit orationis fructum. maxime si euagetur ad aliquid quod est peccatum. vel fini orationis contrarium. Alia est euagatio mentis que fit preterpositum. et hec orationis fructum non tollit. Unde Basiliius dicit Si vero debilitatur a peccato fixe ne quis orare. quantumcumque potest seipsum cohibere et deus cognoscit. eo quod non ex negligentia sed ex fragilitate non potes ut oportet assistere coram eo. Unde mens humana propter infirmitatem nature lapsa deum in alto stare non potest. quia perdere humane fragilitatis ad inferiora deprimitur. et inde contingit quod ipsa dum orando in deum ascendit per contemplationem subito euagatur per quandam fragilitatem et hoc non est peccatum. quia non ex electione sed ex naturali infirmitate procedit. Et per ista patet responsio ad istud primum dubium

Quantum ad secundam questionem arguitur primo quod oratio vocalis non debet esse diuturna. quia Math. vi. dicit. Orantes nolite multum loqui. Et ibidem christus modum orandi perficit breuem. et sine verborum plenitudine per institutionem orationis dominice ergo non videtur licitum ultra orationem procedere nec terminos a deo prefatos transcedere. quod prohibet Ezech. xviij. Sed contra esse videtur quod dicitur Lu. xviij. oportet semper orare et nunquam deficere. Et. i. ad Thel. sal. v. Sine intermissione orate. Pro responsione primo notandum est. quod duplex est oratio. scilicet communis et singularis. Communis que per ministros ecclesie in persona populi deo offertur. et talis debet esse vocalis. ut populo per quo fit innotescat. Oratio vero singularis est que fit a singulari persona quicunque. siue pro se siue pro alijs. et de tali non est necesse quod sit vocalis. Hoc tamen est expediens tribus de causis. Primo ad excitandum sanctum desiderium interioris deuotionis qua mens eleuatur in deum Unde Augustinus dicit ad psalm. quod verbis et alijs signis ad augendum sanctum desiderium nos ipsos acius excitamus. Et ideo homines vocibus et signis tantum est utendum quantum sufficit ad mentem excitandum. Si vero mens per hoc distrahatur vel qualitercumque impediat a talibus est cessandum. quod precipue illis conuenit quorum mens sine huiusmodi signis est sufficienter deuota. iuxta illud psalmi. Tibi dixit cor meum. exquisiuit te facies mea. Unde. i. Regum. i. legitur. quod anna loquutus est in corde suo. Secundo conueniens est vox in oratione quasi ad redditionem debiti. ut scilicet homo seruiat deo secundum totum illud quod habet ab eo. id est non solum mente sed et corpore. et hoc maxime conuenit orationi secundum quod est satisfactoria. Unde dicitur Dece vlti. Reddemus titulos labiorum nostrorum. etc. Tercio utilis est vocalis oratio quasi ex quadam redundancia leticie anime in corpore. Iuxta illud psalmi. Letatum est cor meum et exultauit lingua mea. Secundo notandum quod dupliciter potest intelligi continuatio seu diuturnitas orationis. Uno modo secundum seipsam. alio modo secundum causam. Causa autem orationis est desiderium caritatis. ex quo procedere debet oratio. quod debet in nobis esse continuum vel actu vel habitu. Vanet enim

m 2

Tractatus de

habitus seu virtus huius desiderij in oibus que ex caritate facimus. Iuxta illud Omnia in gloriam dei facite. I. ad Cor. x. Et quantum ad hoc oratio debet esse continua. Unde dicit Aug⁹ ad pbam. In ipsa fide spe et caritate continuato desiderio speramus. Sed ipsa oratio secundum seipsam considerata non potest esse continua. quia oportet alijs opibus occupari. Et sicut dicit ibidem Augustinus. Ideo per certa intervalla horarum et temporum etiam verbis rogamus deum ut illis rerum signis nos ipsos ammonemus. et quantum in hoc desiderio profecerimus nobis ipsis innotescamus. et ad hoc agendum nos ipsos acius excitemus. Tercio notandum est quod quia unusquisque rei quantitas debet esse proportionata fini. sicut portionis quantitas proportionatur sanitati. Ioh⁹ vale est ut oratio tam diuturna sit quantum ex petit ad excitandum interioris desiderij fervorem. cum hoc hanc mensuram excedit. ita quod si ne tedio plongi non possit. non est ulterius oratio preteranda. Et ideo Augustinus. ubi supra approbat consuetudinem quorundam fratrum in egypto. quod crebras dicuntur habere orationes. sed tamen brevissimas et raptim quodammodo iaculatas. ne scilicet per perdiores moras evanescat devotio. atque ebeat intentio. Et sicut hoc est attendendum in oratione singulari per preparationem ad intentionem orantis. sic et in oratione communi per comparationem ad devotionem populi assatis.

Ad rationem ante oppositam dicendum est. quod in oratione multa locutio prohibetur. Sed secundum quod exponit Augustinus ad pbam. Multum loqui in orando est rem necessariam superfluis agere verbis. Nam et de christo legitur quod prostraverit in oratione et quod diutius oraverit ut scilicet nobis preberet exemplum. Licet autem ipse christus orationem domini causa brevem instituerit. non tamen hoc fecit quasi illis verbis solum uti debeamus in orando. sed quia quibuscumque verbis utamur ad illa sola impetranda tendere debet nostre orationis intentio. Ad auctoritates autem post oppositas dicendum est. quod aliquis semper sine intermissione dicitur orare et nunquam deficere. vel per continuitatem desiderij caritatis actu vel habitu ut dictum est. vel quod non intermittit quando debitis et statutis temporibus orat. Et sic patet ad secundum dubium.

Quantum ad tertiam questionem arguit

primo quod oratio non semper tantum meretur quantum per eam petitur. quia Paulus licet sanctus esset oravit a se remoueri stimulum carnis et tamen hoc obtinere non meruit. Igitur etc. Sed oppositum videtur ex illo dicto christi. Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Ioh⁹ xvj. Pro responsione primo notandum est quod oratio dupliciter habet virtutem respectu futuri profectus scilicet virtutem merendi et virtutem impetrandi. Oratio autem sicut et quilibet actus meritori habet efficaciam merendi in quantum procedit ex radice caritatis. efficaciam autem impetrandi habet ex radice diuine liberalitatis. quod deus ideo nos ad petendum inducit ut liberaliter det. Unde Augustinus dicit li. de verbis domini. Non nos hortaretur ut peteremus nisi dare vellet. Et Crisostomus. super Mattheum. Non querenti beneficia denegat. qui ut orantes non deficient suam pietatem instigat. Secundo notandum est. quod meritum orationis quantum ad aliud principaliter respicit quam ad illud quod petitur. quod meritum orationis principaliter respicit ad beatitudinem. sed petitio orationis quantumque directe respicit ad aliamquam aliam. Si ergo illud quod aliquis petit orando non sit beatitudo vel ad beatitudinem utile. non meretur illud. sed quantumque sic orando meritum amittit scilicet si petat complementum alicuius peccati. et hoc non est pie orare. Si vero illud quod petitur non est necessarium ad salutem nec manifeste salutem contrarium. tunc licet orans possit orando mereri vitam eternam. quandoque tamen non meretur obtinere illud quod petit. Unde Augustinus in li. iniaz psalmi. Fideliter supplicans deo per necessitates huius vite et misericorditer audiet et misericorditer non audiet. Quid enim infirmo sit utile magis nouit medicus quam egrotus. Et propter hoc Paulus non est exauditus petens amoueri stimulum carnis. quod non expediebat. Si autem illud quod petitur sit utile ad beatitudinem hominis quantumque prius nens ad eius salutem meretur illud non solum orando sed etiam alia opera meritoria faciendo. et ideo accipit quod petit. sed tamen quantumque debet accipere. Quodam enim non negant. sed ut congruo deus tempore differunt. ut dicit Augustinus super Iohannem. Sed quod tamen hoc impeditur potest si in petendo non perseueret. ideo ad hoc oportet quod perseuerant orat. Et propter hoc dicit Basilius. Ideo quantumque petis et non accipis

de oratione dominica

cipitis. quia pperā postulasti vel infideliter vel leuiter. vel nō sferentia tibi. vel qz destitisti. Sed qz adhuc hoc potest impedi si nō. p se petat sed pro alio. ex eo qz hō non pōt alteri mereri de p dīgno vitā eter nam. nec ea que ad eā pntinent. ppter qd nō semp exaudiunt qz p alio orat. Un Augu stinus sup illud Job. xj. Si quid petieris zc. dicit. Exaudiunt omnes p seipsis. nō aut p oibz. ideo nō vncunqz dictum est dabit. sed dabit vobis. Et idcirco p se orare ponit cōditio quarta ad hoc qz oratio exaudiatur requisita. Non qdem cōditio requisita ad effectum merendi sed si cur necessaria ad efficaciam impetradi. Nā quādo qz cōtingit qz oratio p alio facta nō impetrat. etiā si fiat pie z pseueranter et de pntinentibz ad salutem scz ppter impedimē tum quod est ex parte eius p quo orat. iur ta illud Hier. xv. Si steterit moyses z sa muel corā me nō est anima mea ad psum istū. Nihilominus tñ meritoria est oratio oranti qui ex caritate orat. Iuxta illud. et oratio mea in sinu meo cōuerteret. Ubi dicit glosa. Et si eis nō pferit. ego tamē non sum frustratus mea mercede. Ex predi ctis ergo colligunt quatuor pditiones qz bus pcurrentibz semp aliqz impetrat qd petit. scz. qz p se petat. z necessaria ad salu tem. z pie. z pseueranter. Tercio notan dum est. qz pie petere vel orare nō impoz tat qz oratio ex habitu pietatis seu virtutis fiat. sicut apud Aristotile iuste agere ipoz tat ex habitu iusticie agere. ppter quod dicit. qz aliud est iuste agere. aliud iustū age re. Nam isto mō non posset peccator pie orare qz non haberet habitū caritatis que est virtū pietatis. vt dicit glo. ij. Th. iij. sup illud. Habentes qdem speciem pietatis. virtutē aut eius abnegantes. cuius cōtra rium supra dictū est. Nec etiam pie orare solum impoztat petere aliqd ad pietatem pntinens. quia sic petere pntinentia ad salu tem includeret pie orare. z sic nō essent cō ditiones distincte. Sed vltra illd impoz tat qz petatur ex pio desiderio. et sic potest peccator pie orare. sicut iniust? carens ha bitu iusticie potest iustū vellez ex iusto de siderio. Sic ergo quis peccatorū oratio non sit eterne salutis meritoria. tamē illis quatuor conditionibz obseruatis pōt eē impetratiua. quia meritum quasi quodā

modo inicitur iusticie. ipetratio aut inicit misericordie. Quis tamē vtraqz sit ex libe ra acceptione z gratuita liberalitate diui na. Licet qz peccator orando nō mereatur gratiā. quia oratio sicut nec aliqz ali? actus est meritoria sine gratia gratum fa ciente. tñ oratio qñqz impetrat gratiā gra tum facientes. Iuxta illud Lu. xj. Pat? ve ster de celo dabit spūm bonū petentibz se. Nec tñ ipetratio pcedit et aliqua grā qñ ex gratuito dono. quia vt dicit Aug? in li bro de pseuerantia. etiā ipsum orare est qd dā donū dei. Et p ista patet responsio ad tertium dubiū. Nec qz de oratiōe ad p sens sufficiat ex doctrina sanctorū breuiter recollecta.

Explicit tractatus de oratione dñica.

Incipit oratio dñica anagogice expo sita a reuerendissimo patre ac dño. domi no p. de Bilyaco cardinali z apostolice se dis legato. Qui cessit oibz deuote orā tibz. p pace ecclesie z dicētibz hanc orati onē. xl. dies indulgētiar. Datū Basile an no dñi M. cccc. xiiij. mēsis iulij. die sexto.

ater noster qui

es in celis. O pater qz spūales filios generas p viuificantēz caritatiui amoris. pagatiōez. vtinā mibi misero sic tue amorose carita tis gemine gratiā infundas. vt fili? tati pa tris efficiar. O noster qz te nobis dare nō cessas p largissimā tue bonitatis diffusio nem. Utinā p intīmā ardētissimi amoris adhesionē vere tuus dici merear. O qz es in celis. id est in sanctis p specialē tue gra tificē illustrationis habitationē. vtinā mi serabilis aīa mea tibi sit celū clarum z nuci dū. ac varijs sctū systeribz adornatuz vt tue sancte habitatiōis dignus hospes in ueniar. Sanctificet nomen tuū. O san cte pater vtinā sanctū nomē tuū quod est pater huiusqz sancti nomis vera cognitō sanctificet. i. sine terra vel obscuritate ter rena in me clarificet. qd vtiqz fiet cum bo spitiū miserabilis aīe mee mirabilis flam me tue ardore et ardentissimi amoris tui flamma succēsum a terrenis fecibz sedisqz obscuritatibz purgabit. Adueniat regnū tuum. Deu me miserū. ben miserabile re gnū meū. beu diuissimū z desolatū regnūz

Deuota meditatio

anie mee. in quo sepe habitare et regnare
vult nunc supbia. nunc inuidia. nunc auaricia. nunc luxuria. aliorumque vicioz hosti-
lis rabies. sed nolo regnare in me nisi te o-
rex potentissime. Ideo desidero vt adue-
niat regnū tuū. vt p̄tra regnum meū qđ ē
regnū peccati et miserie adueniat regnum
tuū quod est virtutis et gratie. et tande re-
gnū tuū quod erit felicitas et glorie. Tūc
abit in me vere regnabis si in hospiciū aīe
mee p̄ in habitationē amoris vehementis
adueneris. Fiat voluntas tua sicut in ce-
lo et in terra. O rex regū. o iuste iudex oī-
um qui nō nisi iuste vis et quicquid vis po-
tenter efficis. vtinā voluntas tua id est vo-
luntatis tue p̄ceptū sicut fit in celo sic fiat
in terra. hoc ē sicut in celo ab angelis et be-
atis spiritibz. sic in terra ab hominibz imple-
atur. Tūc autē implebit in me si sic diligā-
te. vt indissolubilis amoris glutino tibi y-
nitus adherē. et abiectis cōtrarijs volun-
tarijs tue soli iustissime voluntati cōsen-
tiā. Panē nostrū quotidianū da nobis
hodie. O pater eterne da filiis tuis panē
tuū eternū. et fac de pane tuo eterno panē
suū quotidianū. Da nobis hodie in hoc
miserabili tempore vnde tādē pascamur
in illa mirabili eternitate. Dabis autē hūc
panem si tui p̄fecti amoris dulcem dede-
ris refectionē. O vtinā hoc pane quo i pa-
tria viuunt angeli et anime beate. in huius
miserabilis vite via merear refici. et de mi-
cis comedere que cadūt de mēsa dñi mei.
Da mihi dñe da mihi seruo tuo hūc pa-
nē hodie. hoc est nūc sine dilatione. qz hē
in q̄tū est cor meū donec reficiā hoc cele-
sti pane. Nec immerito. qm̄ ideo quotidi-
anus dicit. quia q̄ntū plus p̄meditur tan-
tum q̄nto dñe desiderio amplius appetit.
Et dimitte nobis debita nostra sicut et
nos dimittim⁹ debitoribz nostris. O p̄f-
sime ac misericordissime pater. dimittes
vtiqz nobis filiis tuis d̄bita et peccata no-
stra si nos ob amorem tui patris nostri di-
miserimus debitoribz nostris fratribz no-
stris peccata sua. O vtinā hoc in me fieri
noticia experientali mentaliter sentiā. qđ
oīno esse nō potest nisi te multum ardēter
diligā. vt de me verū sit quod a te dictum
est. Dimissa sunt ei peccata multa. qm̄ di-
lexit multū. Et ne nos inducas in tenta-
tionem. O bone deus qui bonozū inspi-

rator et intētor maloz es. vtinam nō me
inducas. hoc est iduci p̄mittas in male tē-
tationis cōsensum. Quod vtqz p̄ me a te
esse impetrandū non in mea sed in tua vir-
tute securus fideliter p̄fidā. si tibi p̄ amo-
rem intinū firmiter adherē. Sed libe-
ra nos a malo. Non solum a malo p̄teri-
toz debitorz. nō solū a malo p̄sentū tenta-
tionū sed etiā a malo futuraz penarū. nec
solū a malo pene inferni sed et purgatorij.
Da mihi dñe hoc petere nō tam formidie
pene q̄ virtutis amore. Da mihi hoc appe-
tere nō tam timore penalis afflictionis q̄
desiderio tue facialis visionis. Da vt nō
tantū timeā penaz tormenta quantū p̄di-
tionis aut plangitiōis tue finalis fruitio-
nis detrimenta. O vtinā flamma amoris
tui hoc in me efficiat. vtinā peccatorū me-
ozū rubigines sic exurat vt in mortis cri-
tu sp̄s me⁹ penit⁹ expurgat⁹ sine vlla dila-
tione ad te dñm desideratū ascēdat. et sicut li-
beratus ab oīni malo frui valeat summo
bono. Quod tu p̄stare digneris qui viuīs
et regnas in secula seculozū Amen.

Explicit de oratione dñica.

Sequit⁹ qdam deuota meditatio sup
Aue Maria. Edita Basiliē Anno dñi.
M. cccc. xliij. mensis Julij. die. xij. ab eo-
dem dño Petro. qui eam deuote dicenti-
bus largitus est. et dies indulgentiaz.

Logitanti mi

hio sanctissima virgo ma-
ter maria. Mater. nō. cu-
iuscūqz sed dei. mater vñ
genitri et coeterni dei patris
filij. Logitanti mihi peccatori. tuo tñ. licet
indigno seruitori et desideranti anio cupi-
enti ad laudē tuā aliqd dicere. stupet mēs
ad hoc inualida. nec habet indigna ligua
mea tuis dignissimis auribz verba digna
ideo merito nō mea. sed angelica verba tibi
p̄fero dicens. Aue gratia plena domi-
nus tecum.

Beata mater et inupta p̄go. qđ fa-
cre aures tue audire p̄nt iocundi⁹
qđ recipe suauit⁹. qđ benigni⁹ ac-
ceptare q̄ verba hec angelica. Quibz gra-
tissime salutaris. Aue. quibz dignissime cō-
mēdaris. gratia plena. Quibz dulcissime
cōsolaris. dñs tecū. Dignū verba gratissi-

super Aue Maria

ma. verba dignissima. verba dulcissima. merito deuotis cordibus inscribenda. pijs vocibus deprecanda. tuis quoque clementis simis auribus a nobis licet peccatoribus huiusmodi liter preferenda. et cum infatigabili deuotione sepius repetenda.

Udi igitur o clemens Maria tuarum gratissimam salutationem Aue. Nulla tibi esse potest gratiosior acceptabilior vel salutatio ea quam deus per angelum suum Gabrielem transmissit de celo. Aue inquit O virgo salutifera que eue maledictionem in benedictionem transferens. sola esse meruisti sine ve. Veruisti quidem non tua iusticia sed diuina gratia ut sola esses sine ve culpe venialis et mortalis. et ut pie creditur etiam originalis. ut in super sola esses sine ve miserie finalis. hoc est pene purgatorie vel infernalis ut tibi merito a sponso tuo intelligatur esse illud dictum in canticis. Tota pulchra es amica mea et macula non est in te. Per hanc ergo gratissimam salutationem te deprecor ut mihi seruo tuo impetres gratiam salutarem. ut sic tibi dicam Aue. quia te liberet a ve. non solum presentis culpe sed etiam future miserie Amen.

Udi deinde o pia Maria tuarum dignissimam commendationem. gratia plena. O quam magna et admiranda dei dignatio. dignaque virgini commendatio. Ecce a deo mittitur angelus ad virginem ab extrinseco ad humilem. a domino ad ancillam. a creatore ad creaturam. Cui tamen non ex creature merito sed ex creatoris dono subito dicitur gratia plena. Per hanc igitur gratie plenitudinem. per hanc tuam gratuitam dignitatem. tuamque dignissimam commendationem quam non a te sed a filio tuo nuntiante angelo recepisti. te supplex et oro ut huius plenitudinis gratie me participem efficias. et apostoli filium tuum acceptabilem reddas Amen.

Udi denique o dulcis Maria tuarum dulcissimam consolationem. dominus tecum. Magna valde dulcedo. dulces multum consolationis tibi est quod gratia plena. Plena in corde. plena in ore. plena in opere. Sed omnino consolatio dulcissima non solum tibi sed toti humano generi. quod dominus tecum est. Tecum utique non solum es. quod dominus tecum est. Tecum utique non solum generaliter ut est in ceteris sanctis. sed tecum specialiter in utero. ut ex te per totius generis humani redeptionem sibi carnem assumat.

et vnus dei et virginis filius verus deus eternallyter et patryter homo fiat. O magnam et admirabile sacramentum. dominus tecum. non solum dominus filius quem carne tua induis. sed dominus pater qui genuit quem percipis et dominus spiritus sanctus ex quo percipis. qui cum patre et filio sanctificat vterum. ipsique pariter in te reuerant genitale secretum. et miro modo reuerant virginale signaculum. O totius mundi melliflua dulcedo. salutiferaque consolatio. Per hanc non solum tuam sed etiam nostram consolationem dulcissimam te virginem mater implozo. ut dominus qui est tecum per speciale illam assistentiam esse dignetur tecum per spirituale gratiam. ut sim tandem secum per finalem gloriam Amen.

Ed promissae angelice salutatio quam nuntiavit Gabriel ita conclusit benedicta tu in mulieribus etiam salutationem sancte Elizabeth deuotio christiana subiungit dicens et benedictus fructus ventris tui. Hic o gloriosa domina tria tue excellentie privilegia video signanter esse notata. Primo quidem tuam singularem perfectionem. benedicta tu Deinde tuam specialem electionem. in mulieribus. Postremo tuam salutarem generatorem. quod benedictus fructus ventris. Vteris inquam. non cuius cuiusque sed tui. Vteris utique virginis. sed diuina humanaque plenitudine fecundi. Vteris denique per hac mensuram fecunditate in celis ab angelis et in terris ab hominibus venerandi.

Udi igitur o regina celi. et in his tuis letare. cum audis privilegia magnificata quibus celestis regis munificencia te dotauit Audi tuam perfectionem singularem. benedicta tu. Tu singulariter perfecta quod tu singulariter benedicta. Maledictio eue in benedictionem mutatur marie. inspectio misericordie culpe in perfectionem misericordie gratie. Audi tuam electionem specialem. in mulieribus quod tu specialiter benedicta. id est specialiter electa es inter omnes et super omnes mulieres Dulce filie congregauerunt diuitias. Multe mulieres filie eue congregauerunt spuales gratias. tu supgressa es vniuersas. Audi tuam generationem salutarem. benedictus fructus ventris tui. benedicta sit tua generatio salutaris cuius fructus causa est tue et nostre salutis. Ideo tu benedicta es in mulieribus. quod fructus ventris tui benedictus. qui est super omnia deus benedictus in secula. De cuius benedictionis plenitudine tu quoque accepisti cum ceteris. et si differrent a ceteris. Tu ergo benedicta per ceteras. quod ipse te puenit in benedictionibus dulcedis.

Tractatus super

Audis hec o benedicta in mulieri-
bus. audis et merito letaris in his
tuis laudibus. nec tamen ex eis sup-
be extolleris. sed magis magisque humilia-
ris. Nec te o regina celi domina vocas. sed
ancillam reputas. respondens ad angelum
tibi de celo missum. Ecce ancilla domini
fiat. mihi enim verbum tuum O magne hu-
militatis responsum. O humile verbum p-
quod in te se humiliavit verbum excelsus
verbum non transitorio sed eternum. ver-
bum divinum a patre eternaliter natum. et
ex matre temporaliter incarnatum. Et ideo.
Aue gratia plena dominus tecum.

Aue virgo beata. Aue mater bene-
dicta. Aue sine ve Maria. Et ideo
sine ve. quia gratia plena. Aue ple-
na gratia. non solum creata sed increata. quia
dominus tecum. Tecum dominus tuus. tecum filius
tuus. Aue benedicta in mulieribus. et ideo be-
nedicta. quia tecum dominus. Non solum
dominus filius. sed dominus pater. dominus spiritus
sanctus. hi tres unus dominus tecum sunt in
corde. sed ille specialiter tecum est in car-
ne. qui est benedictus fructus ventris tui
Aue igitur specialiter benedicta. quia sin-
gulariter benedictus est fructus tuus. Non
solum tuus sed etiam dei patris filius. qui non
solum in te. non solum in tua carne. non solum
in tuo ventre sed ubique unus est verus de-
us per omnia loca et per omnia secula be-
nedictus.

Ad te igitur O Maria. Ad te o cla-
rissima maris stella Ad te ego mi-
serabilis seruus tuus in obscuro hu-
ius mundi pelago naufragus confugio. ad te
profugus clamo. et per illam angelicam seu
verius divinam salutationem. per illam sa-
lutiferam tuam et fructus ventris tui be-
nedictionem. per illam benedictam tuam et
filii tui humiliationem. te humiliter depre-
cor. te suppliciter oro. ut tantorum meritorum
vestrorum me precures fieri participem. et co-
ram te et filio tuo ita me constituas humi-
lem ut celestium premiorum vestrorum me impe-
tres fieri partem. Quod ipse prestare di-
gnetur qui cum patre et spiritu sancto vivit et re-
gnat in secula seculorum. Amen

Explicit meditatio devota super Aue
Maria. Pe. Cameracensis. cardinalis et
legati quondam domini pape.

Sequuntur tractatus super tribus eu-
gelii canticis.

Prologus.

Imme trini

Intatis auxilio humiliter im-
plorato trigintum devote
meditationis tractatus ex
sanctorum doctorum sententia
super tribus euangelii canticis. non de mea sed
de divina virtute profusus aggredior. Pro-
fiteor quippe non tam humanum esse quam divi-
num tam alta mysteria digne posse concipere
vel perficere. Cum igitur in divinis scri-
pturis plura legantur cantica. specialiter ta-
men tria in euangelio scripta esse Luca re-
ferente cognoscimus. Primum Marie. se-
cundum zacharie. tertium symeonis. Unum quia
hec cantica euangelica sunt. ideo in reve-
rentie signum erecti assurgimus. stantes dum ca-
ntat ecclesia. Nec vacat a misterio. quia
hec cantica non illo cantantur ordine quo fu-
erunt edita. Primum enim cantatur quod secun-
do editum est. Nam quia in cantico zacharie
legitur. et crevit cornu salutis nobis. quod
in resurrectione factum est. et quia loquitur
ad puerum qui fuit aurore solis ubi ait. Et
tu puer propheta altissimi vocaberis. pro-
p-ter hoc enim ante faciem domini pare vias eius
ideo cantatur in laudibus officii matutini.
Quia hoc legitur in cantico virginis. re-
spectu humilitatem ancille sue. ecclesie vi-
delicet ac ipsius Marie. et quia agit de in-
carnatione. ibi. Suscepit israel. quod quod-
dem factum est in sexta etate. ideo canitur
ad vespertas in sexto diei officio. Tertium
autem canticum symeonis in septimo officio
canitur id est in completorio. quia orat se di-
mitti in pace. quod in septima quiescenti-
um complebitur. Nec ergo et alia multa pro-
funda mysteria in hijs canticis devotius me-
tibus occurrant meditanda. Cum enim per ce-
teris omnibus canticis que in sacra scri-
ptura reperiuntur. hec tria in tanta venera-
tione habeantur ut ipsa iam celebri et assidua
imo quotidiana recitatione non sine magna
et rationabili causa sancta per orbem fre-
quentet ecclesia. quis ignoret in eis maxi-
ma spiritualis intelligentie mysteria contineri.
Sed per alios canticum marie constat maioribus
mysterijs et mysticis sacris copiosis abundare

canticò beate Marie

¶ Nam ut quidā ei deuotus ait. Quis dubitet beatam Mariā spūsancti in se supuenientis tāta plenitudine et gratia repletam. nō potuisse paruum aliquid. et quod supra terrenarū mentiū capacitātē nō eēt in laudem saluatoris sui pferre. Constat ergo de tanta plenitudine eructantez tantaz deuotidē nouū illud et humanis mentibus insolitū gaudium Jesu suo iubilantē noua laudez singulari pconio nouam leticiam in nouo aduentu eterni domini predicasse.

Explicit prologus super tribus euangelij canticis.

Inscipit Canticū beate Marie.

Citur a Ma

Irie canticò tanq̃ a priori ordine tēporis et magnitudine dignitatis nostruz sumemus exordiū. Magnificat anima mea dñm. Ubi pro intelligentia tanti misterij tanq̃ mystici sacramenti videndū nobis erit quēadmodum et qua occasione vel causa virgo beata ad hec dicenda verba que pposita sunt accesserit. sic em̃ ex circumstantia rei geste quāta cōsideratione verba ista sint clarius apparebit. Legitur itaq̃ in euangelio luce q̃ postq̃ angelus Gabriel a dō missus fuisset ad virginem desponsataz Joseph vt supueniente spūsancti virtute nasciturū ex ea Jesum dei filiū nūciaret. mox tāti miraculi fidem pfirmans. alio adlūcto miraculo. mirabili quidem sed longe diſpari diuine potentie efficacīa manifesta uit dicēs. Et ecce Elizabeth cognata tua et ipsa concepit filiū in senectute sua. et hic mensis sextus est illi que vocatur sterilis. quia non erit impossibile apud deū omne verbum. Qui statim virgo fide et exultatione plena cum humili gratulatiōe respōdit. Ecce ancilla domini. fiat mihi s̃m verbum tuū. Statim ergo adueniēte spūsanctō in virginem. quod totus non capit mundus totū se intra viscera virginis collocauit. Sed quanto excellentioribus bonis diuinitus abundauit tanto se humiliorē humanitus exhibuit. Nam q̃ affluētia tante gratie omnibz mulieribz supe-

rior et sup omnes mulieres benedicta. angelo teste dici meruerat. mox surrexit et ad femine inferioris obsequiū. pperans ascendit cum festinatione in montana iudee videre et pgratulare elyzabeth. vt qđ de ipsa audierat credula in ipsa p̃sens et expta videret. et digna exultatiōe cōganderet. Un ipsa Elyzabeth spūsanctō repleta qualis et quanta esset que ad se venerat agnouit. et quantū se indignam eius visitatione iudicaret ostēdit. Unde hoc inquit mihi vt mater dñi mei veniat ad me. Ecce enīz vt facta est vox salutationis tue in auribus meis. exultauit in gaudio infans in vtero meo. Et beata que credidisti. quoniā p̃ficiuntur in te que dicta sunt tibi a domino.

Digitur beatū fidei meritum quo beata virgo facta est mater dei. Quid ergo mirū si tunc ait Maria. Magnificat anima mea dominū. Nemo igit verba ista leuiter estimanda putet. nā que de tam profunda cōceptiōe prolata sunt. sine p̃funda inuestigatione digne penetrari nō possunt. sicut inquit venerabilis Dugo. cuius in hoc canticò deuotam expositionez magna ex parte sequi et breuiter colligere studui. Vtinā ergo vtinā ptingat nobis eorū archana q̃rentibz illo spiritu ducente incedere. quo repleta maria verbuz patris p̃cipere et patrez verbi meruit verbo exultationis magnificare. Sit ergo.

Magnificat anima mea dominū. Et exultauit spū̃ meus in deo salutari meo.

Uideamus itaq̃ verborū distinctiōez. Primū anima magnificat dominū. dein de spū̃tus exultat i salutari. Sane quia scriptum est. Uniuerse vie domini misericordia et veritas. perfecta laus ē fidelis serui christum iesum dominū salutarem confiteri. cum veritas in domino. et in saluatore misericordia cōmendetur. Propterea et magnificare dominū et in salutari exultare debemus. quia quibus reuerenda est iusticia iudicis. dulcis est misericordia saluatoris. ideo ait Maria. Magnificat anima mea dñm. Et exultauit spū̃s meus in deo salutari meo. Quasi diceret. O elyzabeth. tu magnis me laudibus extollis et magnificas. ego tō non me p̃per hoc magnifico. sed magis humilio. et hūillando me. dñm magnifico. et eo velut i salutari meo hūillat exulto. in dño maiestatem

Tractatus super

et in salutari meo pietatem omnibus viribus non solum corporis sed et anime et spiritus humiliter recognoscens. Ubi etiam considerandum est quod cum ipsa dominum nominaret nihil addidit. cum vero saluatorem diceret non simpliciter saluatorem sed suum saluatorem nominauit. Omnipotens enim deus potestate qua vniuersae creature suae dominatur omnium dominus est. sed pietate qua quosdam tantum et non omnes saluat saluator omnium non est. Verito igitur beata virgo que se singulariter electam videt. fiducialiter ipsum quem pro salute mundi filium conceperat suum etiam cum leticia et exultatione saluatorem vocat. Ecce ergo cantici Marie deuotum exordium. spirituali leticia et exultatione iocundum. Ibi quippe iocunda virginis exultatio. et exultans laudis inebriatio multipliciter describitur.

Primo namque ostendit esse magna cum dicitur. Magnificat. Secundo declarat esse deuota. quia subdit. anima mea et spiritus meus. quasi dicat. non solum exterioribus labijs corporis. sed omnibus interioribus viribus cordis deum laudo. cui totum quod in me est bonum attribuo. Tercio innuitur esse debita cum dicitur. dominum. cui soli principaliter debetur laus et honor. specialiter de tanto tamque ineffabili dono. Quarto probat esse iocunda. Ibi. Et exultauit spiritus meus. quasi diceret. pro iocunditatis magnitudine non electus. sed in deum eleuatus spiritus meus exultauit. id est extra et supra se saltauit. Et ad celestia per contemplationem ascendit.

Quinto notatur esse recta. id est non in creaturam sed in creatorem directa quia in deo salutari meo. Et dicit in deo ratione creationis. salutari ratione recreationis. meo ratione incarnationis. Nam causa humanitatis assumptae fuit virginis filius. sic utique suus quod non alterius.

Adiuuimus hucusque exordium cantici. Audiamus deinceps causas et rationem cantandi. Sane tanti sublimi rationabilis causa fuit diuinorum beneficiorum magnitudo. que hic tripliciter describitur. Primo in beneficiis marie collatis singulariter. Deinde in beneficiis toto mundo collatis generaliter. Ibi Et misericordia eius a progenie etc. Postremo in beneficiis iudaico populo collatis spe-

cialiter. Ibi. Suscepit israel etc. Dicit ergo nobis Maria exultationis sue causam. Quia inquit respexit humilitatem ancille sue. Ac si diceret. merito in ipso exultio. quia ab ipso est unde exulto. Ipsa digne ut suum gaudium solidum esse demonstraret. illis nec a vanitate exortum neque ad vanitatem conuersum ostendit. sed dei se dona in deum diligere. et pro respectu gratie qua preuenta erat in suo salutari se exultare prohibuit. Ido inquit exultauit spiritus meus in deo salutari meo. quia respexit humilitatem ancille sue. Licet enim in ea fuerit copiosa virtutum magnitudo. ipsa tamen non immerito solum in se humilitatem dominum respexisse testatur. quia diuinitatis propiciationem quam humana natura in primis parentibus perdidit. in Maria per humilitatem recuperauit. Cuius humilitatis virtutem mor determinans subiungit ancille sue. Nam quia se humiliter quod erat ancilla agnouit. ideo quod non erat sublimiter mater esse meruit. Cum enim respondisset angelo Ecce ancilla domini fiat mihi secundum verbum tuum. confestim in hoc humilitatis verbo concepit dei verbum.

O magnam humilitatis meritum. Eua per superbiam dei creaturam se esse minus quam debuit considerans. deo quodammodo parificari voluit. Maria pro creatori suo humiliter se subdens ancillam se nominauit. Et idcirco illa electa est. ista electa est. Superba despectit. humilem respexit. et quod superba perdidit. humilis recepit.

Bene ergo ait Maria. respexit humilitatem ancille sue. Respexit inquit non respectu indignationis et vindicte quo respicit iniustos. sed respectu pietatis et gratie quo respicit iustos. De quo scribitur. Oculi domini super iustos et aures eius in preces eorum. Sic utique Maria et eius humilitatem respexit. quia benignus per misericordiam per respectum gratie dominus ad eam specialiter se conuertit. imo in ea singulariter habitauit. Unde recte subditur Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ac si diceret. Omnes generationes que amissam beatitudinem per fructum veteris mei recuperabunt. qua per fructum veteris ligni priuati sunt. Omnes merito ex hoc beatam me dicent. Sed quomodo hoc ais o Maria. cum plures

canticò beate Marie

77

sunt generationes infideles q̄ te z vteri tui
prole nō beatā dicant. sed tanq̄ infelicē z
infamem ore polluto blasphemāt. Sane
ideo dictum est. omnes generationes. q̄
et omnibz generationibz et iudeis z genti
bus aliqui ad fidem conuersi sunt qui te
beatam virginē confitent. nec solum fide
les sed etiam infideles sarraceni. Nam in
alchorano pfidi machometi legitur. dīce
runt angeli. O Maria deus annūciat ti
bi dūm ex ipso. nomen eius Iesus filius
Marie. Et iterū alibi in eodem libro le
git. dixerunt angeli. O maria. deus vtiq̄
elegit te z purificauit te. z elegit te claram
super mulieres seculorū. Vltra quoq̄
alia in laudem virginis z sue prolis in eo
dem scribunt libro. Ecce ergo q̄ veris
sime dictum est. beatam me dicent oēs ge
neratiōes. Cuius causa subdit. Quia fe
cit mihi magna qui potens est. z sanctum
nomē eius. Magnū fuit vt virgo sine vi
rili semine filium cōciperet. Magnū fuit
vt dei patris verbum carne sua indutū in
vtero gestaret. Magnū fuit vt dum se an
cillam cōfessa est sui plasmatoris mater si
eret. Magnū deniq̄ fuit vt tam magnis
z ineffabilibz sacramētis cor virginis asse
renti angelo fidem daret. Sed hec omnia
si magna sunt. impossibilia tamē nō sunt
eiā quo facta sunt. quia potens est. Et iō
fecit magna quia potens est. et singularit̄
magna. quia singulariter potēs est. Et sin
gulariter potens. quia singulariter oīpo
tens. Et ideo absolute potens dicit. quia
omnia potest. Soluz ergo confessa est
dei potentiā. sed eam qualis z q̄nta sit di
scutere non p̄sumpsit. quia hoc sciri nō p̄t
cum de ea verissime sciat q̄ immensa z oī
potens est. Erubescant ergo nunc qui de
suo sensu gloriāntes dei opa ratiōne se pu
rant discutere. z eius potentiā sub iugen
sura coartari. quia qui absolute potēs est
summe potens ac ideo oīpotens est. Pro
pterea bene inquit Maria Quia fecit mi
hi magna qui potens est et sanctū nomen
eius. q̄si dicat. q̄ hec magna imo p̄o maxi
ma mihi facta sunt nō per me aut ex me. s̄
mihi a deo facta sunt. z i me ad omniū sa
lutem sue electionis p̄uilegio ad sui nomi
nis gloriā singulariter ordinata. ideo san
ctum nomen eius Sanctū est in se. z i no
bis sanctificatur nomen eius dū nos san

ctificamur in nomine eius. Unde in ora
tione dominica petim⁹. sanctificet nomē
tuū. Sed quid est nomen eius Sane no
mē eius est fama eius. cognitio eius fides
eius. Hoc nomen in sanctis sanctū est. q̄
glorificat a sanctis z benedicit. z a perher
sis blasphemāt. ergo quia magna fecit san
ctificatum est nomen eius. quia dum ver
bum in carne mirabiliter nascit. gloria dī
per verbum in hoībus declarat. z ideo fe
cit magna qui potens est z sanctū nomen
eius.

Ostēd̄ autem Maria sue exultati
onis causam ostēdit ex beneficijs
sibi collatis singulariter. id est si
bi vni super omnes excellentes. Cōsequē
ter declarat ex collatis beneficijs toti mū
do generali.

Et misericordia eius a p̄genie i pro
genies timentibz eum. Et bene ait miseri
cordia eius. id est beneficiū incarnatiōis
eius. quod ex misericordia dei factum est.
Unde petebat Dauid. Ostēde nobis do
mine misericordiam tuam. quasi diceret.
Ostendisti potentiā in mundi creatione.
sapientiā in mundi gubernatione. iustici
am in peccatorū punitione Ideo ostende
misericordiā tuam in filij cui incarnatio
ne. Ideo autē subdit A progenie in p̄
genies. quia licet hec misericordia a p̄ge
nie iudeorū p̄celleret. cum hec incarnatio
ex virgine iudea facta sit. propter quod in
euangelio dicitur. sal⁹ ex iudeis est. tamen
hoc salutis beneficium ad omnes proge
nies quantū ad sufficientiam. sed q̄ntū
ad efficaciaz tū ad eos de quibus subdit
timentibus eum. quod de timore sancto
z caritativo intelligit. de quo scriptū est
Timor domini sanctus p̄manet in seclm
seculi. Contra p̄o de timore malo dicit.
p̄fecta caritas foras mittit timorem.

Nemo ergo grecus sit aut barbarus. li
ber aut seruus. si timorem dei sanctūz ha
beat a gratia excludit. sed in omni gente z
p̄genie qui timet deum et operat iusticiāz
acceptus est illi. Et ideo misericordia ei⁹
a progenie in progenies id est in omnes p̄
genies timentibus eum.

Hanc autē misericordiā incipit latius
explicare. z ipm redemptiōis hūane ordi
nē declarare. Fecit inq̄ potentiā i b̄za
chio suo disp̄sit sup̄bos mēte cordis sui.

Tractatus super

Potentiam in brachio suo fecit. quia per humanitatem filij sui diabolum vicit. Brachium enim eius. filius est eius. de quo ysaias ait. Brachium domini cui revelatum est. Fecit ergo potentiam fecit et infirmitatem. in hoc brachio suo id est in filio suo. Sed et ipsa infirmitas id est assumpta humanitas potentia fuit. quia per illam diabolus subiugavit et hominem ab eius superba potestate eripuit. Unde bene subdit. Dispersit superbos mente cordis sui. Mente cordis sui id est profundo consilio divini secreti sui. quo per brachium suum per assumptam humanitatem in hunc mundum misit. dispersit superbos. Supbos videlicet acris potestates. et diaboli membra. sicut iudeos scribas et pharisaeos. aliosque in superba infidelitate manentes dispersit eos. dum per potentiam verbi sui eosque sapientiam eorum fallacias dissipavit. De his ergo sapientibus aliisque similibus convenienter subiungit. Deposuit potentes de sede et exaltauit humiles. Primo quidem potentes de sede deposuit. quia malignos demones a cordibus hominum in quibus tanquam in sede potestatis sede residebant abiecit. et humiles superexaltauit. ipsos videlicet homines quos prius sub demonis potestate propter superbiam abiecerat humiliatos reparavit. Deinde ipsius demones membra quae humilem christi adventum superbe contempserunt. sive iudei fuerunt sive alij infideles a gratia sua in qua ex suis meritis stare presumebant exclusit. et humiles non de sua sed de christi misericordia confidentes exaltauit. De profundum consilium mentis cordis sui. De archanum mystrium divini secreti. de quo cum apostolo exclamare cogimur. O altitudo divitiarum sapientie et scientie dei quam incognoscibilia sunt iudicia eius. et inuestigabiles viae eius. Cuius eius. Eius videlicet divini verbi. quod de virgine caro factus. ineffabili modo redemit genus humanum. et a superbis eius ad universarios potenti brachio suo eripuit redemptionem. ereptusque ac humiliatus mirabiliter sublimavit. Huius ergo profundum consilium secretaria. huius secreti divini conscia virgo beata prophetavit dicens. dispersit superbos. Et propter prophetie certitudinem de futuro per modum praeteriti loquens subdit. Deposuit potentes de sede et exaltauit humiles. Nec namque prophetia in eo quod dictus

est dispersit superbos et deposuit potentes de sede. ad litteram specialiter impleta est in dispersione et deiectione superbiorum iudeorum qui post passionem christi per Tyrum et Vespasianum factam esse legimus. impleturque quotidie in vili servitute. servilius captivitate quam eos per orbem dispersos pati videmus. Insup eos qui se superbe reputabant potentes et divites in lege et prophetis. deposuit de sede. id est a legis auctoritate et eius veritate repulit. ipsosque et suo demerito excecavit in erroris profunditate demersos reliquit. De quibus apostolus ait. cecitas contigit in israel. Sed abiecti iudeis superbis et per superbiam excecatis. exaltauit humiles. id est gentiles humiliter et devote christi et apostolorum predicationem suscipientes in fidei veritate sublimavit. Unde merito subiungit. Esurientes implevit bonis et divites dimisit inanes. Quia gentiles verbum dei cum magno desiderio receperunt. quod per esurientem designatur. ideo bonis a deo replentur. Contra hoc divites id est iudeos bonis spiritualibus abundare presumentes dimisit inanes. vacuos quod de a veritate sed inflatos vanitate et excecatis falsitate. Possumus tamen hunc locum generalius exponere. Nam quod prius angelum de celo et hominem de paradiso superbientes eiecit. utique deposuit potentes de sede. sed postea exaltauit humiles. quia homines humiliatos per penitentiam. ad pristinam gloriam revocavit. Sed et quotidie superbos quosque subtrahendo gratiam suam deponit et humiliat. et postea eosdem humiliatos per gratiam priorum restaurans exaltat. De quibus verum est quod sequitur. Esurientes implevit bonis et divites dimisit inanes. Esurientes vocat qui se vero bono indigere cognoscunt et eo repleti cupiunt. Divites. intelligi vult eos qui superbi sunt. et se per alios in donis gratiae abundare presumunt. Ergo sicut humiles modica de se sentiendo quibus exemplum dedit beatissima virgo maiorem gratiam merentur accipere. ita superbi et elati de se presumendo ea quae etiam acciperunt amittunt.

Ultimo cum exultasset Maria de beneficiis non solum ei singulariter. sed etiam toti mundo generaliter collatis. exultat de bonis populo

canticum zacharie

israhelitico specialiter exhibitis. Unde ait
 Suscepit israel puerum suum. **D** spe-
 ciale beneficium. quia suscepit populum isra-
 hel puerum Jesum. cum de illo populo.
 id est de virgine iudea carnem puerile ac-
 cepit diuinum verbum. ideo vocat eum pu-
 erum suum. **I**srahel humiliter reco-
 gnosce hoc gratuitum beneficium. nec tan-
 to dono exhibeas te ingratum. Tunc enim
 tibi erit maximū bonum si puerum istum
 per fidem suscipias cum humilitate grati-
 arum. Sic ergo suscipe o israel puerum
 istum. alioquin non es vere israhel. nisi si
 de credas in Jesum. Suscipe itaque pue-
 rum id est humilem innocentem christum
 ut te ipse medicus sanet egrum. ut te redi-
 mat captiuum. ut iustificet impiū. ut bea-
 tificet iustum. Quia vero per speciale grati-
 am fit ista susceptio. merito additur recor-
 datus misericordie sue. Ad modum enim
 recordantis se exhibuit quando filium su-
 um antiquis promissum patribus in car-
 nem misit. Ideo subditur.

Sicut locutus est ad patres nostros
 Abraham et semini eius in secula. **R**ecor-
 datus ergo misericordie quam olim pro-
 miserat sed diu distulerat. tandem iam tunc
 exhibebat eam. misericors in promitten-
 do. verax in exhibendo quia sine debito pro-
 misit et sine dolo exhibuit. Sic enim locu-
 tus erat patribus nostris. id est patriarchis
 et prophetis. et specialiter Abraham et se-
 mini eius. cui predixerat. In semine tuo
 benedicent omnes gentes terre.

Additur autem hic. in secula. quia benedi-
 cta christi caro temporaliter nobis exhibi-
 ta eternaliter remanebit verbo dei unita.
 sicque verbum increatum in secula perma-
 nebit incarnatum. Cum quo nos regna-
 re concedat qui viuunt et regnant in secula se-
 culorum Amen.

Explicit de cantico beate Marie.

Sequitur tractatus de cantico zacharie.

Prologus.

Acturi de cā

tico zacharie pro misterio
 rum intelligentia serie hy-
 storie premittemus. ab ini-
 tio euangelij Luce sume-
 tes exordium. **F**uit in diebus Herodis
 regis iudee sacerdos quidam nomine zacharias
 de vice abya. Sicut enim in libro pa-
 ralipomenon legitur. Dauid volens ampli-
 are cultum domini viginti quatuor insti-
 tuit sacerdotes. quorum unus tamen maior
 erat quam princeps sacerdotum dicebatur. Dedit
 autem cuius ebdomadā vicis sue. Dabu-
 it quoque abyas octauā ebdomadā. **S** cuius
 genere zacharias erat. qui cum in die pi-
 ciationis incensum poneret predixit ei an-
 gelus nasciturum sibi filium de vxore sua cu-
 ius nomē Elizabeth. Ipse vero considerans
 sterilitatem vxoris et viri sui senectutē non
 credidit. Unde in penā sue incredulitatis
 obmutuit usque ad diē partus. **C**oncepit tū
 Elizabeth et occultauit se mensibus quinque
 Et hoc forte quia magis certificari volu-
 it de rei euentu antequam propalaret. Vel quia
 licet ipsa de conceptu gauderet. et de rei ve-
 ritate nullatenus dubitaret. tamē aliquā-
 tulum verecundabatur se palam facere. eo quod
 iam transierat tempus vacandi amplecti-
 bus causa plis generande. exemplo Sa-
 re que dixisse legitur. Postquam consenti et
 dominus meus vetulus est voluptati ope-
 ram dabo. Quasi diceret. Hoc merito fa-
 cere erubescō. **I**n mense autē sexto vi-
 delicet a conceptu pcurforis missus ē an-
 gelus Gabriel ad Mariā ad annuncian-
 dum conceptum saluatoris. Postea vero exur-
 gente Maria abiit ad visitandum cognatā
 suam Elizabeth et ibi mansit quasi mensi-
 bus tribus ministrans ei ut communiter
 dicitur. donec pareret. Legitur in libro iusto-
 rum quod beata virgo primo Johanne a ter-
 ra leuauerit. licet Theophilus et alij quidā
 asserant quod Maria imminet partu Eliza-
 beth in domū suam recesserit. Tum quia
 virgines in partu mulieris non solent ad-
 esse Tum quia alie mulieres iam aduene-
 rant que ad hoc obsequium poterant suffi-
 cere. **N**ato vero pcurfore die octaua
 cum secundum legem circumcidere puer voca-
 runt eum nomine patris sui zachariā. Et
 ait mater. Johannes est nomen eius. **I**d

Tractatus super

ipsum scripsit et pater. Tunc apertum est os zacharie. per confessionē em̄ fidei quā scripto fecit. quia verbo facere non potu-
it meruit liberari. sicut. ppter verbum du-
bitationis et incredulitatis lingua ei⁹ de-
meruerat obmutescere et silentij pena liga-
ri. Igitur zacharias repletus spiritu sc̄to
ppbetans canticū fecit domino.

Canticum zacharie

Benedict⁹ do

b minus deus israel. Ubi
exultauit pmo in laudib⁹
domini saluatoris. Dein
de in laudibus famuli pre-
cursoris. Ibi Et tu puer. ppheta altissimi
vocaberis. Exultans ergo laudes domi-
ni canit dicens. Bñdictus dominus de⁹
israel. Et merito benedictus. quia dñs. p
generale omnium gubernationē. Quia de⁹
per singularem creationis potestatem. qz
insup deus israel per specialem dei cultū.
et latre deuotionē. et beneficiorū spiritua-
liū ipsi populo exhibitam largitatē. Nu-
tus aut laudis et exultationis causas sub-
dit. Quia visitauit et fecit redemptōez ple-
bis sue. Cui⁹ plebis sue. Utqz plebis sue
israel. quia ipse hic dictus est deus isra-
hel. quē admodū et ipse alibi ait. Ego suz
deus abraam. deus ysaac. et deus iacob. q
si dicat Ego me ipsum illis dedi et ppter ea
ipsoz deus appellari volui. Licet em̄ oī
um ipse sit deus per dominatiōis potētiā
quorundā tamē modo quodā speciali de-
us est per electionis grāiā. Sic ergo me-
rito dictus est deus israel. quia visitauit et
fecit redemptiōē plebis israel. Cui⁹ is-
rael. Non utiqz solius israel fm carnez
literaliter dicto. sed ipsius israel spūali-
ter intellecte. quia non solius plebis illi⁹
iudaice. sed totius plebis catholice. id est.
vniuersalis ecclesie. qui ex iudeis et genti-
bus per fidem ad xp̄m cōuersis vnum ei⁹
corpus misticū efficit. et verissime israel
nominat. Audiamus itaqz quot et quā-
ta huic plebi sue beneficia specialia gratis
contulerit. Primū quidem visitauit. dein
de redemptiōē fecit. Visitauit sicut me-
dicus egrum. redemit sicut pius domin⁹
seruū captiuū. Visitauit nos in sua nati-
uitate et humili vite sue conuersatione. re-

demit sua morte et benedicta passiōe. Nec
autē propheta zacharias que tñc erāt
futura. sed ppter pphetie certitudinē d̄ his
loquitur quasi iam essent p̄terita. quia in
dei p̄scientia eternaliter fuerunt ordinata
Visitauit inquit et fecit redemptiōē ple-
bis sue. Quid plura. Audiamus et alia
beneficia que sequunt. Et erexit cornu
salutis nobis. Quasi dicat. Nō solū nos
voluit p gratiam a carcere mortis redime-
re. sed etiam ad salutarē vite gloriāz erige-
re. Erexit inquit nobis cornu salutis. id ē
nostram erexit et direxit virtutē ad cōseqn-
dam eternam salutem. quod factum ē vti-
qz in sua gloriosa resurrectione quādo ad
vitam resurgēs immortalē patres in lym-
bo inferni detentos potenter eduxit. et de
inde in sua mirabili ascensione q̄ndo eos
ad celestia introducens feliciter sublima-
uit. Quia p̄o christus hec omnia adim-
pleuit in carne assumpta de domo dauid
Iō subditur. In domo dauid pueri sui
Et dicitur pueri sui. qz ab ipso ppter hūili-
tatem electi. Hanc igitur pphetiam suā
zacharias diuina auctoritate confirmat.

[Sicut inquit locutus est per os san-
ctorum qui a seculo sunt pphetarū eius.]
Quia sancti pphete qui a seculi principio
fuerunt spū sancto inspirati. ista vera ceter
p̄dixerunt. Quid ergo mirum. cum ipse q
veritas est p os eorum loquens fideliter
ista p̄miserit. si idem ipse eadem fidelitē ad-
impleuit. Sed quid ex tātis beneficijs
consecuti sumus adiunctis. Salutes ex
inimicis nostris. et de manu omnium q̄ ode-
runt nos. D̄ ingens donum. securam sa-
lutem. et salutarē securitatē. per christū cō-
sequi ex inimicis nostris. Quibus inimicis
Ex illis utiqz de quibus gemens canit ec-
clesia. Mundus. caro. demonia diuersa
mouent plia. Diuersis ergo et aduersis p̄-
lijs hī inimici certant contra nos. Iō ve-
re de hīs dicitur. Qui oderunt nos. Li-
cet enim sepe nobis blandiendo nos dilī-
gere videantur semp tamen nos seducere
et in eterne mortis interitū ducere nitunt.
Ab hīs inimicis horrendis et magis om-
nino formidandis quia familiares et p̄dī-
tores inimici. christus nos liberauit. quia
per sue incarnationis misterij. nisi p no-
stre iniquitatis demeritū steterit. liberare
meruit. Sed quare hoc facere voluit.

canticum zacharie

[Ad faciendā inquit misericordiam cū patribus nostris] Quasi diceret. q̄ christus misterium incarnationis impleuit. nō propter nostram iusticiā sed ppter suā misericordiam quā patribus implendā promisit. Quomō autē et q̄ infallibiliter promiserit cōuenienter subiungit dicens Et memorari testamēti sui sancti. id est pacti firmissimi. quod habuit cum patribus veteris testamēti. Pacti inquit iurati de xpo venturo. de quo testamento sancto et iure iurando ad modū memorantis se habuit quando pactū efficaciter adimpleuit. Hoc autē pactum exprimes addidit. Ius iurandū quod iurauit ad abraam patrem nostrū daturū se nobis. De hoc iuramēto in Gen. legit. Per memetipm iurauit dicit dñs. Miranda dei dignatio. qz iurauit dñs seruo suo. Cur ita Lerte vt doceat seruū in omni fideli iuramento fidelem esse domo suo. nec solum dñs s; etiā conseruo suo. Iurauit inquit ad abrahā patrem nostrū. Patre vtiq; multarū gentium. in cuius semine id est in christo promissum est q̄ benedicent omnes gentes. ideo sequit. daturū se nobis. Quasi dicat Iurauit deus pater daturū se nobis deū sibi in substantiā filium. quod iuramētum in christo veraciter impletus est. S; quare iurauit deus christum daturū se nobis. [Ut inquit sine timore de manu inimicorū nostrorū liberati seruiamus illi] D grandis exultatio. Laqueus p̄rit est et nos liberati sumus. A christo p̄ritus et contractus est laqueus mortis. ac ideo liberati sumus ab inimicis nostris. Sed q̄ re liberati Ut sine timore seruiamus illi. Lerte finis omnis diuini p̄cepti est amor dei. vt sine seruilis timore seruiamus illi in vera caritate. Seruilis timor fuit in obseruantia legis moysi. dei amor est in obseruantia legis christi. in qua p̄fecta caritas foras mittit timorem et spūalem inducit libertatem. qua libertate de manu inimicorū nostrorū christus nos liberauit. Audiuimus zachariā exultantē in laudibus christi nostri saluatoris. audiamus iam eum exultantem in laudibus Jobānis sui p̄curforis. et in primis attendam⁹ congruā hui⁹ ordinis rationē. Scimus em̄ qz iohannes interpretat in q̄ est grā. nec ignorare debemus qz grā dicit. q̄ia deo

gratis data. Merito ḡ p̄ hunc filiū a dō sibi gratis datū esse recognoscens p̄us exultauit in dñō a q̄ est grā q̄ de famlo in q̄ est grā. Unde etiā in filio nō tam naturā q̄ gratiam recōmendans exultās ait.

[Et tu puer propheta altissimi vocaberis] Quid ais Zacharia quid ais. Cur nondū loquentē puerū alloqueris. Cur ad puerū nondū intelligentē sermonē dirigis. Et tu puer inq; p̄pheta altissimi vocaberis. An forte diuina inspiratione cognoscis q̄ puer iste vt aliq̄ estimant patrē ad se loquentē intelligebat spūali virtute sic de Elyzabeth matre eius scribit. q̄ vt audiuit salutationē Marię exultauit infans in vtero eius quasi p̄gaudens ad p̄sentiam saluatoris. qd̄ fm̄ Augustinū duobus modis pōt intelligi. Vel q̄ Iohannes nondū natus p̄ spūm sanctū cognoscere christum p̄sentem in vtero virginis. et fm̄ hoc in eo acceleratus fuisset vsus rationis. Vel q̄ infans nondū cognosceret p̄sentia saluatoris. sed mater ei⁹ motu diuine inspirationis. illa tñ motio et pueri exultatio facta est a deo ad declarationē sanctitatis virginis et proliis in ea existentis. Unde licet Aug⁹ neutz horū modorū de terminatē asserat. dicit tñ q̄ siue hoc. siue alio mō facta fuerit ista exultatio. oīno attribueda ē diuino miraculo. Sic ḡ possum⁹ etiam dupl̄r itelligere p̄ez loq̄ntē ad puerū. Vel tanq̄ iā virtute diuina intellectū et rationē vtentē Vel q̄ ei loquebatur nō quasi iā rōne vtens intelligeret. sed vt alios rōne vtentes de misterio incarnationis xpi. cuius puer iste p̄pheticus p̄curfor futurus erat informaret. Aut itaq; Et tu puer p̄pheta altissimi vocaberis. Ubi merito querit quō pater nasciturū puerū p̄pheta vocat. et tñ natus filius postea se p̄phetam esse negat. Sed absit vt patri filius cōtradicat. Nec autē questio citi⁹ soluit si responsio iohannis ad querentium intentionē referat. Iohannes quippe negans se esse p̄phetā fm̄ p̄positū interrogantiū verū respōdit. Querebāt em̄ si vn⁹ eēt de antiq; p̄phetis. q̄si ex eis aliq̄s in iohāne resuscitatus fuisset vt helyas vel helyzeus vel alius hmōi. Et qz fm̄ veritatem nullus d̄ eis erat. se hmōi p̄phetā esse veraciter negauit. Sunt tñ q̄ dicunt ideo Iohannē se esse p̄phetā negasse vt se nō solū

Tractatus super

esse prophetam. sed plus q̄ prophetā tacite esse innueret. Sed q̄ ipse Johannes vere prophetā fuerit altissimi. sequentia verba de signant. Precibus em̄ ante faciē dñi parare vias eius. In quibus verbis si ea diligenter notemus. alia inueniem⁹ misteria. Precibus inq̄r. q̄si diceret. nuncius et p̄cursor eris añ faciē domini. Lur⁹ dñi. Illi us vtiq̄ de quo p̄missum est. vocaberis p̄pheta altissimi. Cuius altissimi. Certe cuius sancte et indiuidue trinitatis patris et filij et spūs sancti. quoz quilibz altissimus est dñs. nec tñ tres altissimi sed vnus altissimus. Possumus ergo intelligere Johānnē esse prophetā et nunciū totius altissime trinitatis. quia a qualibet trinitatē p̄sona testimoniū habuit sanctitatis.

Habuit a patre testimoniū. q̄ p̄ Vala chīā prophetā vocat eum angelū suū. id ē nunciū suū. Ecce inquit ego mittā angelū meū et p̄parabit viam ante faciē meā Angelus em̄ nomen est officiū nostre nature. ideo Johānes dicit quia angelorū officiū multipliciter exercuisse p̄batur.

Habuit insup a filio testimoniū. qui in multis eum mirabiliter cōmendauit. et ibi specialiter vbi ait. Inter natos mulierūz nō surrexit maior Johāne baptista. Ab illo itaq̄ verbo p̄nunciata sunt Johānis p̄conia p̄ quod fundata est arida. condita sunt elementa. et mouent sydera. Habuit deniq̄ a spūs sancto testimoniū qñ ipso inspirante zacharias ait. Tu puer prophetā altissimi vocaberis. id est dī altissimi. sum me videlicet et ineffabilis trinitatis.

Possumus tñ hic nomē altissimi nō in conuenienter intelligere specialiter personā dei filij. q̄z subditur. Precibus em̄ añ faciē dñi. id est ante filiū qui est facies et si militudo dei patris Per faciē em̄ fm̄ gorijū noticia designat. Illa s̄o que in diuinis ad noticiā p̄tinent filio appropriant. Un̄ fm̄ aplm̄ christus sapiētia dei et ymagō dicitur. Precibus ergo ante faciē dñi. Sed ad qd̄ p̄bis Parare inquit vias ei⁹ Quas vias eius. Certe mltē sunt viē domini. Sunt em̄ viē p̄ceptorūz. sunt et viē consiliozū. et he multiplicariē. Est quippe viā arta voluntarie paupertatis Est viā artior et rētiētiē castitatis. Est viā artissima obedientie et summe humilitatis. Has igitur vias dñi quas christus principaliter docuit

Johnēs christi p̄uius non solum p̄ dicationis sed etiam exemplo sanctissime cōuersationis dñi p̄parauit. Sed ad qd̄ parauerit vias eius recte subditur.

Ad dandā inquit scientiaz salutē p̄bi eius. Id est ad annunciadū salutē cōferendam per christum. in remissionē peccatorū eozū. Quia s̄o hec remissio conferenda est a christo nō ex iusticia nostra. s̄ ex misericordia sua. Idō sequit. Per viscera misericordie dei nostri in q̄bz visitauit nos oriens ex alto. Et bene ait p̄ viscera misericordie. id ē p̄ interiorē et occultā dei misericordiam eternaliter in archano diuini consilij secreto p̄ordinatā et p̄ christum nobis t̄paliter exhibitā. In q̄bz videlicet misericordie visceribus visitauit nos oriens ex alto. Omnia et optāda visitatio quia christus visitauit nos oriens ex alto id est ex sinu patris altissimoz diuinitatē consilio t̄paliter ortus in mundo. Dñus autem diu optate visitatiōis effectus sequit. Illuminare bis qui in tenebris sedent. Id est p̄bi in limbo tunc existentibus. quos christus illuminauit qñ post resurrectionē p̄ eoz liberatōe ad inferna descendit. Nec solū illis t̄ps illuxit sed etiā illis q̄ sedent in vmbra mortis. id est adhuc viuētibz in hoc mūdo. q̄rū viā quasi qdā est mortis vmbra. quos tamen ipse per orbem vniuersum sua suozūq̄ discipulozū illuminauit doctrina. Sed ad quid illuminauit Ad dirigendos inq̄r pedes n̄ros in viā pacis. Hoc est qd̄ ait psal. Lucerna pedibz meis verbū tuum. q̄z videlicet doctrina xpi qui est eternum dei verbum lucerna est ad dirigēdos pedes n̄ros. id ē affectus nostros in viā pacis. Sed qd̄ est qd̄ hic singulariter dicit in viā pacis. cum supra pluraliter dictū sit. precibus parare vias eius. Sane hoc idō. quia cum plures sint viē domini. omnes tñ in vnā tendunt viā pacis. Illius videlicet pacis eterne id est finalis obdormitionis in deum. et in in idipsum. hoc est in eum cui soli vere dicitur Tu semp̄ idem ipse es cōsummate quietis. quam optādo canebat psalmista. In pace in idipsum dormiam et requiescam. Ad quam nos dirigat qui est benedictus in secula Amen.

Explicit de cantico zacharie.

canticum simeonis prophete

Sequitur tractatus magistri Petri d
Allyaco de canticis iusti Symeonis.

Prologus.

Ecce dicit ultimus

mo canticis Symeonis. cuius deuota meditatio pri-
mo huius operis causa et
ocasio fuit. Nam quia se-
nex iste mortis propinquus hoc canticum edi-
dit. Ideo senex ego et propinquam mortem ex-
pectans incertus. in huius expositione ca-
tici senectutis mee laborare impendere stu-
dium. et in tanti misterij contemplatione pau-
lis per quiescere. vix finaliter in pace in
idipsum feliciter obdormire. Hoc itaque ca-
ticum primum quidem est in verbis sed ma-
gnū in sententijs. Unde proprius alia pro-
funditate facili penetranda nobis est bre-
uis historie narratio promittenda. Sicut ergo
refert Lucas euangelista. Postquam imple-
ti sunt dies purificationis Marie id est qua-
draginta dies a christi natiuitate. tulerunt
puerum Iesum in hierusalem ut offerret eum
domino. id est ut eum in templo offerendo
domino presentarent. Mira virginitas hu-
militas que semper purissima fuit. lege pu-
rificationis ad quam non tenebat observa-
re voluit. sicut et eius filius legem circum-
cisionis et alia legalia ex humilitate serua-
re dignatus est. Unde et dederunt hostias
pro eo pariturturum aut duos pullos colum-
barum. Insuper redimerunt eum quinq; si-
clis argenti. Tunc homo erat in hierusalem
Symeon senex homo iustus et timoratus
qui responsum acceperat a spiritu sancto non vi-
surum se mortem nisi videret puerum christum
domini id est christum dominum. quem vocat chris-
tum domini quia eum vere credidit filium dei
Ipse ergo senex eodem spiritu sancto repletus
venit in templum. quia per reuelationem co-
gnouit quod ipse videret christum sicut erat
ei promissum. et tunc accepit puerum Iesum
in vlnas suas. Magnum cordis gaudi-
um. Sicut enim spes quod differat affligit animam.
sic ut sapiens ait desiderium si compleatur
delectat animam. Quid ergo mirum si gaudet
senex diu desideratum puerum oculis videns
et brachijs tenens. qui tamen nisi a puero
oculis sue misericordie videret. nisi a pue-

ro in brachijs sue potentie teneret regeret
et sustentaret. mor diuino effectus auxilio
rueretur in nihilum redigeretur. Hoc itaque hu-
militer recognoscens benedixit deum. et pro
tanto beneficio gratias agens dixit

Explicit prologus Incipit canticum
Symeonis.

Nunc dimittis

seruum tuum domine secundum
verbum tuum in pace. Alloquatur
seruus dominum. et expro-

bat. Marie que humilitatis magistra se ancil-
lam noiat. Symeon iustus et timoratus se hu-
militer seruū vocat. Sed attendite quibus sit
iste seruus Sane talis est seruus iste qua-
lis illa ancilla. quia nec iste nec illa timo-
re seruili sed amore filiali domino seruebat.
Cuius rei gratia multipliciter timorem possu-
mus distinguere. Seruile. mundanum. ini-
cial. finale. Seruile timor est secundum du-
gonem per euitanda pena abstinere a malo re-
tentia voluntate mala. Mundanus timor
timor est per euitanda pena abstinere a bono
retenta voluntate bona. Inicial timor est per
euitanda pena cum pueris opere etiam pra-
uas cogitationes resecari. Finalis timor
est bono firmiter adherere. quia illud no-
lis amittere. Et hijs quatuor timoribus duo
mali sunt. id est seruile et mundanus. duo
boni. id est inicialis et finalis. De malo
timore poeta egregius ait. Oderunt pecca-
re mali formidie pene. De bono vero. Ode-
runt peccare boni virtutis amore. Iam
autem timor inicialis dicitur. quia sub eo per
bonam voluntatem et virtutis initium capit et
vitiū finem. necdum tamen perfectio est. quia ipsum bo-
num solum propter seipsum non amat. Sed accedit
caritas et intrat per timorem istum. et dum puer-
rit cor ad deum sequitur timor finalis qui ex
succeedente caritate nascitur. ut ipsum timere
nihil aliud sit quam degustatum in caritate bo-
num iam nolle amittere. sed velle ei propter seip-
sum totaliter inherere. Iam dicit apostolus. Per-
fecta caritas foras mittit timorem. expelle-
do videlicet timorem malum et inducendo ti-
morem bonum. Non ergo in malo sed in bono ti-
more symeon domino seruus se seruū domini no-
minabat dicens. Nunc dimittis seruū tuum
domine. Ubi notate primum nunc dimittis et in
aduerbio nunc signate misterium. Est ei nunc
tempus. et est nunc eternitatis. Est nunc tempus de-

n 3

Tractatus super

de quo dicunt philosophi. nō habemus de tempore nisi nunc. Est nūc eternitas de quo dicūt theologi q̄ ip̄m nūc est eternitas. Oportet ergo dimittere nūc t̄p̄is. ut valeat possidere nunc eternitatis. Contra s̄o multi p̄pter retentionē t̄p̄alium perdunt possessionē eternorū. Quibz merito dicūt. Ne vobis q̄ nūc rideris. in ip̄so videlicet modico nūc t̄p̄is. quia plorabit̄ et flebitis in futuro nūc eternitatis. Non sic aut̄ nō sic sanctus iste Symeon. sed p̄pter eterna cupiēs t̄p̄alia dimittere suspirans. ait. Hunc dimittis seruū tuū dñe. Quasi dicat. Hunc opto dñe ut dimittas me de hac vita transire. nunc cupio in mea senectute mori. ut in tua que nunq̄ senescit eternitate ad immortales vitam valeam pervenire. Hunc toto corde et animo concupisco ut dimittas seruū tuum in pace. S̄z in q̄ pace. Est em̄ pax multiplex que etiā a sanctis potest rationabiliter concupisci. Est pax t̄p̄is. est pax pectoris. id est tranquillitas mentis. est insup̄ pax eternitatis. Prima ē ad primū. secūda ad seipsum. tertia ad deum. que licet quādoq̄ in hac vita quodā modo inchoet. p̄fecte tamē in vita futura eternaliter cōsummat. Hanc ergo pacē eternitatis p̄ ceteris desideratā optabat iste sanctus dicens. dimitte me dñe scdm̄ verbum tuū in pace. Et bñ ait scdm̄ kbū tuum id est fm̄ p̄missum tuū. q̄z respōsum acceperat a spū sancto nō visurū se mortē nisi prius videret xp̄m dñi. Et ideo sui desiderij cām subdit. Quia viderūt oculi mei salutare tuū. Et t̄ter em̄ desiderabat descendere ad lybum patz. ex quo spiritu aliter cognoverat et corporaliter viderat saluatōrē natū. Uiderūt inq̄t nō solū spūales sed et corporales oculi mei salutare tuū. Et bñ ait salutare tuū. q̄si deo p̄ri loquēs xp̄m p̄fiteret̄ dei filiū. et ideo salutare suūz. Nec tū solū suū. sed etiā salutare nostrū. q̄z nobis ab eo dat̄ est ad salutē oīm electorū. Sed quale sit et quātū istud salutare. subiungit dicens. Quod parasti. an̄ faciē oīm populorū. id est qd̄ eternaliter p̄paratuz t̄p̄aliter declarasti an̄ faciē. id est ad noticiā oīm ppl̄orū. q̄z incarnationis et redēptionis misterij p̄ doctrinā xp̄i et p̄dicationē suorū discipulorū oibz populis. nō solū iudeorū sed etiā gentiliū norum factū est. dicente p̄pheta. In oēm terrā exiit sonus co-

rum. Et ideo de his oibz populis loquēs subdit. Lumē ad reuelationē gentiū et gloriāz plebis tue israel. Quasi dicat christū nō solū fuisse lumē p̄paratum vni populo sed oibz. q̄z ad reuelationē gentiū id est illuminationē gentiliū. q̄ popul⁹ gentiū fm̄ p̄phetam prius ambulabat in tenebris. et etiā specialiter ad gloriā plebis sue israel. quia iudeis specialis gratia fuit. eis q̄z ad fidē p̄uersis specialis gloria q̄ xp̄s ex eorū plebe humanā carnē assumpsit. Sed in p̄missis symeonis verbis merito considerandum est q̄ hic in puero iesu triplex laudat̄ bonū p̄ra triplex in humano genere vitupabile malū. Dicitur em̄ Iesus salutare. dicūt lumē. dicūt gloriā. Ip̄e q̄ppe salus est peccatorū. ip̄e lumē iustorū ip̄e gloriā beatorū. Nec s̄o tria christi bona remedia sunt contra tria hūani generis mala. Iesus em̄ salus est contra nostram maliciā. Iesus lumē est p̄ra nostrā ignorantia. Iesus gloriā est p̄ra nostrā miseria. Dicit bone iesu. o vrinā sis nobis Iesus id est saluator salutare et salus nostrā maliciā p̄ m̄ā potentiā sanans. Urinā sis nobis lumē. nostrā ignorantia p̄ tuā sapientia illuminās. Urinā sis nobis gloriā. nostrā miseria p̄ tuā misericordiam saluans. Magna q̄ppe est miseria nostra. ideoq̄ ad nostrā salutē opus est ut magna sit misericordia tua. Nisi q̄ magna fuerit misericordia q̄ sanet magna miseria. nō eris vr̄q̄ nobis iesus. q̄z non eris nobis salus. De tenāq̄ ab angelo dictū est. Imo a deo p̄ angelū vocabis nomē eius iesum. ip̄se em̄ saluū faciet populū suū a peccat̄ eorū. Sicut q̄ nō est sine iesu salus. sic oīno sine salute iesus.

Nec igitur ad laudes pueri iesu videre mihi videor senem symeonem in p̄missis sui cantici verbis lōge altius q̄z exprime/re potuerim designasse. Audiuim⁹ itaq̄ senem puerū laudantē. audiamus etiā alī qd̄ ad hui⁹ senis laudē Laudat̄ em̄ et multis ac magnis p̄conijs p̄mēdā in euāgelio Laudat̄ in primis quia iustus. in quo vniuersa morū honestas notat̄ quia iusticia cōis est virtus q̄ in diuinis scripturis censet̄ oīm virtutū p̄ncipio. Laudat̄ deinde. q̄z timoratus. in quo bñilitas designatur. quia humilis timor dei. nō seruilis s̄z filialis ut dictum est. virtutū oīm custos esse credit̄. Scriptum est em̄. Qui timet

canticò simeonis prophete

deum facient bona. Quare facient bona. quia timor dei custos est ne fiant mala. imo vere. si timor dei verus est. promotor est ut fiant bona. Laudat in super. quia expectans consolationem israel. Quod expectans. Utique fide. spe. atque caritate. Sane tale hospitem diligit deus. et tale cordis hospitium eligit. ubi fide firmiter creditur. ubi spe desideranter expectatur. ubi caritate ferventer atque pseueranter amatur. Laudat ergo quia spiritus sanctus erat in eo. Quod enim non esset spiritus sanctus in tali hospicio. imo pro quo tale esset hospitium nisi spiritus sanctus esset in eo.

O magnum et admirandum dei cum hoc homine fortium. Habet quippe spiritum sanctum ut hospitem et sui cordis habitato rem. quia spiritus sanctus erat in eo. Habet etiam ut doctorem. quia responsum accepit a spiritu sancto. Habet denique ut ductorem. quia venit in spiritu. id est ducens spiritum sanctum venit in templum. ut posset merito cum psalmista dicere. spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Sed in quam terram. Non videtur solum in illam terram in qua erat templum terrene hierusalem. sed in illam celestem terram in qua est spirituale templum hierusalem que visio pacis dicitur. de qua idem psalmista loquitur dicens. Portio mea in terra viventium.

Ex premis igitur senex iste Simeon ad suscipiendum puerum Iesum conveniens dispositus ostenditur. et ideo quem tam diu. tamque desiderio suscipere expectavit tandem cum magno cordis iubilo gaudere suscepit. Unde dicit. Accepit eum in vlnas suas. id est inter brachia sua. Senex debilis puerum fortem. id est deum omnipotentem et senis debilitatem confortantem portavit. Ubi considerandus occurrit quod senex iste pueri huius confortatus auxilio quod ad mortalem sensum attinet ipsum tripliciter portasse creditur. videlicet in precordiis. in brachijs. in labijs. Portavit enim Iesus in precordiis suis ipsum toto corde diligendo. Portavit in brachijs suis ipse per bonam operationem serviendo. Portavit in labijs suis ipsius nomen et laudem annuncians. Unde nobis dat exemplum quod non solum ore sed simul corde et opere ipsum suscipere debemus et portare. Quia ergo sanctus iste senex non solum corporaliter sed etiam spiritualiter puerum Iesum suscepit. ideo

eum laudare et benedicere meruit. Unde post canticum laudis sequitur in evangelio quod benedixit eis. videlicet puerorum Marie matri eius. Licet enim ipsi maiores essent symeone in sanctitate. ille tamen maior erat quantum ad sacerdotis officium. ad quem spectabat benedicere populum. Nec solum eis benedixit sed etiam de eis prophetauit. Unde futuram christi passionem predixit. Ecce inquit positus est hic in ruina et in resurrectione multorum in israel. Quod ideo dictum est. quia ex passione christi multi iudei fuerunt scandalizati. et a veritate primati in erroris ruinam ceciderunt. Multi vero qui postea ad christi fidem et fidei veritatem conversi sunt. a christo illuminati ab errore et ignorantia resurrexerunt. Subdit autem de puero loquens. quod erit in signum cui contradicetur quia videlicet christo dei filio qui signum erat federis inter homines et deum et verus mediator dei et hominum. multi contradixerunt filij hominum. non solum iudeorum. sed aliorum etiam populorum de quibus per psalmistam dicitur. Filij hominum usquequo gravi corde ut quid diligitis vanitatem et queritis mendacium.

Iterum vero de eadem christi passione prophetans Symeon ait ad Mariam. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. id est passio ipsius pertransibit animam per dolorem compassionis. non enim sine materno amore potuit videre. crucifigendum. et si resurrecurum speraret. Ut ita potest exponi. animam ipsius quae tua est quam scilicet quasi tuam diligis pertransibit gladius passionis. Eadem autem hora supervenit et Anna prophetissa et loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem israel. Dicitur sancta et deo grata societas Iesus Maria. symeon et anna. Conveniunt deus et homo. mater et virgo. maria cum Iesu vero dei patris et virginis matris filio. Conveniunt pariter cum eis propheta et prophetissa inspirati spiritu sancto. conveniunt utique ad presentandum deo patri deum filium suum. in templo sancto suo. Sed ubi eras o sancte Ioseph. Utique huic societati non deeris Aderas enim Marie sponse tue cui virgini tu virgo quod diu vixisti. et virginitatis testis et matris ac filij fidei custos fuisti.

Tractatus super cantico simeon. prophe.

Mira tot et tantorum sanctorum conuentio
vnanimiter precedentium ad presentandum christum
in templum. Veneranda processio quam
in purificatione Marie ab omni peccato
omnino purissime tot et tanti in unum conuenientes
sancti facere meruerunt. Eapropter ecclesia in tanti misterii
venerationem in festo purificationis celebrare agit. processio
nem. quia Maria et ioseph. symeon et anna
in templo christum dominum presentauerunt. Ubi
considerandum nobis est quod tres processiones
tamquam precipuas sancta festiuat ecclesia. quarum
prima fit in purificatione Marie. secunda
in celebritate primi pasche. tertia in
domini ascensione. Prima fit cum lucernis
secunda cum floribus et palmis. tertia cum
crucibus et vexillis. quod omnia nullatenus cre-
denda sunt spirituali vacare misterio. Ut au-
tem hec inuestigare valeamus Sciendum
est quod sicut quidam Egregie ait. omnis ante
rationalis profectus consistat ex tribus. In
obtinenda videlicet cordis mundicia. cor-
dis iusticia. cordis leticia. Primus pertinet
ad puritatem. secundum ad sanctitatem. tertium
ad felicitatem In primo anima munda-
tur a vitio. in secundo ipsa datur merito.
in tertio datur premio. Hoc est ergo quod si-
gnificare volunt tres iste processiones prin-
cipales atque precipue. In prima quidem pro-
cessione que fit cum lucernis significatur
cordis illuminatio ac totius vite mundi-
cia. In secunda que fit cum floribus et pal-
mis notatur cordis iusticia que in duobus
consistit. ut videlicet in floribus fiat inno-
uatio profectuum. in palmis perseuerantia me-
ritorum. in floribus instantia perficiendi. in
palmis constantia perseuerandi. In tertia
vero que fit cum crucibus et vexillis designatur
cordis leticia. Sed quod potest esse cum cru-
ce leticia. Terte in cruce caro affligitur ut spi-
ritui obediens mortificetur. Vexillum vero in vi-
ctorie signum extollitur. et supra ipsum etiam
qui portat cum leticia in altum leuatur In
cruce igitur carnis mortificatio. in vexillo in-
telligitur mentis eleuatio seu mentis aliena-
tio. Mentis eleuatio in eo quod vexillum in
alta extollitur. mentis alienatio in eo quod a por-
tatore et supra portatorem leuatur. Magna ergo
sunt harum processionum misteria nec ea hic ex-
plicanda suscepimus. sed de prima solum pro-
cessione nobis sufficit si parum aliquid dice-
re valeamus. Cum ergo illam processio-

nem cordis mundicia significare dixerimus
cur eam in festo purificationis Marie ce-
lebramus. que siue accipiendo siue purifi-
cando. nec cordis nec carnis immundicia con-
gitationisque maculam contrahit. ac ideo ipsa
omnino purissima. nec purificari debuit.
nec in hac parte legis precepto subiacuit.
Sed questionis huius solutionem facilius
inuenimus. si ad famam porius quam ad virgi-
nis conscientiam attendamus. Ab omnibus
namque qui eam peperisse sciebant et sine vi-
rili semine de spiritu sancto concepisse nescie-
bant purificatrix legis diceretur si purifica-
tionis obseruantiam preteriret que plebs ge-
nuisset. Hanc itaque purificationis notam
a sua fama deterfit. in eo quod legem illam cui
nihil debebat impleuit. intra illius exem-
plum qui circumcisionis legem seruauit. quia
ut ipse ait. non venerat legem solvere sed
adimplere. Iuxta hoc ergo exemplum mul-
ta expedit propter debitum. modo facere. non
omittere. ut false suspicionis notam possu-
mus vel preuenire vel premere. Si igitur
tanto studio purganda est fama a suspicio-
ne falsa. quanto magis ab infamia vera. et si sa-
tagendum est ad emundationem fame. mal-
to amplius ad purgationem conscientie.

Omni ergo tempore sed in ipsa maxime
purgationis festiuitate lucernas portare
monemur. ut ipso lumine non solum mani-
festa sed occulta dedecoris diligenter que-
re et inuestigare. arguere et accusare. dam-
nando flere et flere purificare valeamus.

Hec est itaque prima processio que fit pro
cordis mundicia et conscientie purgatione
per quam venit ad secundam que fit pro
cordis iusticia et sanctitatis addeptione. ac
denique ad tertiariam que fit pro cordis leticia et
felicitatis consummatione hic in spe per gra-
tiam. et in re. deinde per gloriam Quia ipse
prestare dignetur qui gratie largitor est
christus. regnans cum patre et spiritu sancto per
omnia secula seculorum Amen.

Explicit tractatus super tribus euangelii
canticis compilatus a reuerendissimo
in christo patre domino Petro. episcopo Ca-
meracensi. ac sancte romane ecclesie car-
dinali. Cuius anima per dei misericordiam
requiescat in pace Amen.

Epylogus de quadru. exer. spūali

Incipit epylogus de quadruplici exercitio spūali editus a predicto Petro de Aillyaco.

Prima deuotio

a anima cupiens ad diuinā contemplatiōem spiritualiter exerceri. tria dicitur circa hanc exercitacionē specialiter meditari. Primo eius ortum effectiū a quo derivatur. Secundo eius obiectum motuum circa quod versat. Tercio eius fructum refectionis ad quem ordinatur. Primo mentalis exercitatio si salutifera esse debet. ab illo effectiue ortum habet de quo dicitur. Omne datū optimū et omne donū perfectum desursum est descendens a patre luminis. Ideo merito in eius exercitacionis initio ille inuocandus est a quo omne bonum originaliter progreditur. per quem omne bonū exemplariter producit. ad quod omne bonum finaliter reducit. Et hec est ineffabilis trinitas. pater fili et spūs sanctus.

Quapropter anima deuota diuine contemplationis amore succensa. flectere debet genua cordis et corporis ante thronum beatissime trinitatis per orationē humilem tria sapienter et perseueranter postulando. Primo si prius possit potenter. ne labore depressa decubatur. Secundo dei filij regulantē sapientia. ne errore seducta deuiet. Tercio dei spūs sancti cōsolantē clementia. ne teedio denicta deficiat. Secundo post humilem inuocationē et flebile implorationē diuine potentie. sapientie. atque clementie anima deuota conuertere debet ad huius pie et salutifere metalis exercitacionis obiectū quod est quadruplex scilicet quod mens deuota circa quatuor spūaliter exercetur. Primo circa interiora. Secundo circa exteriora. Tercio circa inferiora. Quarto circa superiora. De quibus ordie congruo breuiter persequemur. Tercio si hec mentalis exercitatio digne et laudabiliter exercatur. eius fructus est felicitas eterna. Nam omnis exercitatio que ad hunc fructū finaliter non ordinatur. sterilis et infructuosa merito reputatur. cum in illo fructu solo sufficientissima et plenissima habeatur mentis refectionis. quando videlicet deus fiet voluntati multitudo pacis. rationi plenitudo

lucis. memorie continuatio eternitatis.

Hīs ergo presuppositis premissa quatuor exercitia ad predictū felicitatis fructū ordinata particulariter exequamur.

De primo exercitio.

primū exercitiū cuius anima deuota esse debet circa interiora. hoc est circa te et ea que in te sunt. Dulci namque valde multa sciunt sed seipsos ne sciunt deum querentes per exteriora. deferentes sua interiora. Sed a te tua consideratio inchoet. ne frustra extēdaris ad aliena te neglecta. ideo ab exterioribus ad interiora redeas. Ab inferioribus ad superiora cōscendas ut cognoscere possis unde sis. quid sis. unde venis et quo vadis. ut sic per cognitionem tuā ascēdas ad cognitionē dei. Redde ergo te tibi. et si non semper. saltem interdum. et per contemplatiōis radium ad tue conditionis considerationē te conuertere. Circa quam tria precipue diligenter considera. Primo quod generose et mirabiliter a summo artifice formata sis per naturam. Secundo quod viciose et miserabiliter a tua voluntate deformata sis per culpam. Tercio quod amorose et misericorditer a diuina voluntate reformata sis per gratiam.

Circa primum recognosce anima mea quod mira et inestimabilis est dignitas tua. quod facta es non solum vestigium trinitatis sed ymago per memoriaz qua deum recolis. per intelligentiā qua deum conspicias. per voluntatem qua deum concupiscis. Exprobrare igitur et laudare anima mea dominum. et in eo exulta et gaude. quod insignita es dei ymagine. decorata similitudine. particeps ratione. capax beatitudinis eterne. alijsque pluribus prerogatiuis naturalibus mirabiliter adornata.

Circa secundū cum verecūdia et rubore considera quod predictam dignitatem tuā modicum aduertisti. Sed bene infelix et misera dei tui ymaginem reformasti ipsumque pro predictis beneficiis suis non digne glorificasti. benedixisti. adorasti. sed irreuerenter ad deum. vane et negligenter ad te ipsum. iniuste et nequiter ad primum tempus vite tue non solum inutiliter sed damnabiliter presumpsisti. Erubescere igitur et timeere. quia tanto maior et grauior est culpa tua quanto dignior et nobilior est natura. Tanto maior est offensa quanto maior est illi qui

Epilogus de

offendit excellentia. Tanto peior est iniuria quanto maiora fuerint illius cui iniuriam irrogasti beneficia. Circa terciū diligenter et reuerēter attende q̄ mira dei potentia. q̄ alta sapiētia. q̄ profunda clementia sis per gratiam et gratuitam misericordiam reformata. Considera qualiter christus per beneficium redemptionis te a peccato originali liberauit. quo eras bonis naturalibus et spūalibus spoliata. potestati principis tenebrarū subiugata. a celesti patria exulata. Ipse pro mori voluit ut viueres. seruire ut regnares. exulare ut repatriares. Eppiscere igitur et vide qualiter pro te deus illud ut honoreris. Innocens flagellatur ut consoleris. Iustus crucifigitur ut libereris. Agnus immaculatus occidit ut epuleris. Sanguis et aqua de latere lanceati emittitur ut poteris.

Contemplantur adhuc qualiter per gratiam diuine miserationis sis non solum a peccato originali sed etiam actuali misericorditer liberata. Aduerte quanto tempore diuina gratia te in peccatis tuis tolerauit. quanta longanimitate ad penitentiam te vocando expectauit. quot et quātos ante tuam conuersionem pro peccatis tuis condemnauit. qualiter sepe quando errabas reduxit te. quādo cecidisti erexit te. quādo steristi tenuit te. quādo iniūsti duxit te. quādo ad eum venisti suscepit te. Pro tantis pro beneficiis nihil ē qd̄ retribuere possis nisi qd̄ vere illum diligas qui tam gratuite dilexit te. Diligite ergo eum dulciter. prouidenter et fortiter. Dulciter ut amore illius omnis amor extraneus tibi vilescat. prouidenter ut amor tuus in eo solo cōtinue inardescat. Fortiter ut tua fragilitas omnia dura et aspera pro eo gaudenter sustineat.

De secundo exercitio.

Ecundū exercitium tuum esse debet ad exteriora ut contempler ea q̄ extra et iuxta te sunt. hoc est mundum istum sensibilem. ut ipsius et omnia q̄ in eo sunt despicias. et hoc in amore dilecti tui ampli inardescas. Et circa tria sunt tibi precipua meditatione reuoluenta. Primo q̄ instabilis sit mundana opulencia. Secundo q̄ mutabilis sit munda/na excellentia. Tercio q̄ miserabilis sit munda gloria. Ecce mundi butus ama/

tores nundinas huius seculi perambulante propter tria. Alij diuicias. alij honores. alij gloriam querentes. Sed quid dicam de diuicijs que cum labore acquirunt. cū timore possident. cum dolore amittuntur. Quid de honore referam. Nunquid in honore sine dolore. in prelato sine tribulatione. in sublimitate sine labore quis esse poterit. Quid de gloria. Nihil aliud est nisi quedam vana aurium inflatio que sepius detractionis et inuidie semina prebet. Nihil itaq̄ seculo rebusq̄ seculi fugatius q̄ cū tenere cupimus amittimus. Nihil igitur vere bonum est nisi qd̄ perpetuum est. Tu ergo si recte lapis desine sequi q̄ consequi miserrimum est. que possessa onerant. amata inquinant. amissa cruciāt. Tu itaq̄ relinque hec omnia propter eum q̄ est super omnia. Cetera creatura tibi vilescat ut creator. In tuo corde dulcescat. quia cor mundū nō cum seculo imundo sed cū deo et in deo ē locundum. Erubescite itaq̄ cōsolari in ceno que es de celo. erubescite in minimis delectari q̄ non potes nisi in summis satiari.

De tercio exercitio.

Exercitium tuum consideratū esse debet circa inferiora. ut prius infra et sub resalubriter descēdas. et discas tuū sponsum timere anteq̄ incipias suū secretū contemplatōis cubiculum introire. Tria pro sunt inferiora ad que consideranda debes principaliter intendere. Primo ad mortis inuitabile necessitatē ut ringemiscas. Secundo ad diuini iudicii infallibile veritatē ut cōtremiscas. Tercio ad penarū infernalium intolerabilem asperitatē ut expauescas. Considera ergo primo seruentē et frequēter reuolue qd̄ mors nō potest declinari. hora mortis nō potest certificari. sp̄s a deo p̄finitū nō potest imitari. nostrū viuere nihil aliud est q̄ ad mortē trāsire. O igitur vita p̄sens q̄ multos decipis que dum fugis nihil es. dum videris vmbra es. dum exaltaris sumus es quam cum dolore intranimus. cum labore transimus. cum timore exiuntur sumus. In qua triplici incommodo laboramus quia faciles sumus ad seducendum. debiles ad resistendum. fragiles ad operandum. Ideo in huius vite tempore inutiliter viuatur. nisi ad comparandū meritum quo in eternitate viuatur.

qua duplici exercitio spūali

Cōsidera secundo et cum timore et tremore diligenter aduerte quid erit de te in die nouissima. quid fiet de te in extremo iudicio. quando hinc erūt peccata accusantia. inde terrens iusticia. subitus horridus chaos inferni. supra iuder iratus iusti iudicij. intus conscientia vrens. foris mundus ardens. Deu heu si tunc vir iust⁹ saluabitur. peccator et impi⁹ vbi parebit Si ne ergo dormias siue vigiles semp in auribus tuis illa horrenda tuba resonet. surgite venite mortui ad iudiciū. Nunq̃ ex cident a memoria tua. Ite maledicti in ignem eternum. Et venite benedicti patris mei percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. O due voces q̃ rum nihil horribilius vna. nihil altera iocundius. Cōsidera tertio et horreas reproborū tormenta. et q̃ sint varia. q̃ aspera. q̃ intolerabilia prudenter attende. ibi ignis ardens. ibi frigus rigēs. vermis immortalis. fetor intolerabilis. ibi ardor flammarum. dolor vermiū. Aeternus et stridor dentium. lachryme oculorū. vbi mors operabitur sed nō dabitur. quibus in hoc seculo vita offertur et nolūt accipere. in inferno querent mortem et non poterunt inuenire. Ideo ad districti iudicis iusticiaz p̃tinet vt nunq̃ careant supplicio quorūz mēs in hac vita nunq̃ carere voluit peccato. Sed ve ve iterum ve illis. quia cū terribilis sit gehenna. terribilior erit facies iudicis irata. sed omniūz terribilissima erit a facie beatissime trinitatis elongatio eterna. O igitur quante ammiratiōis est. ecce sponsus venit. quante dulcedinis. q̃ parate erant intrauerunt cū eo ad nuptias. quante amaritudinis. et clausa est ianua.

De quarto exercitio.

Uartum tue speculationis exercitium esse debet ad supiora vt mēs tua per premissa non solum turbetur et terreatur aduersis. sed alliciat p̃missis et prospiciat consolet. Sed vt ad superiora celestia et eterna cōcedas. purga intellectum a vanis et inutilibus fantasijs. a rationibz curiosis. ab occupationibus extraneis. Purga etiam affectum a culpa. a culpe sequela. a culpe occasione ṽl causa. Erige itaq̃ intellectum. dilata affectū. et dic deo tuo. Fac me precor domine de

gustare p̃ affectionē quod intelligo per rationem. Fac me sentire per amores quod sentio per cognitionē. Fac me exardescere amore et desiderio superne vite sanctorum. vbi actio non laboriosa. requies nō delidiosa. vbi vita sine defectiōe. laus tua sine cessatione. Fac me nunc in spe et tādē in re degustare illud gaudium quod nec oculus in hac vita p̃fecte vidit. nec auris audiuit. nec in cor hominis ascendit.

Gaudet igitur et exultet anima deuota et mercedē laboris sui confidat. que reuera tam multa est q̃ non potest numerari. tam magna q̃ non potest mēsurari. tam preciosa q̃ non potest estimari. tam copiosa q̃ non potest terminari. Que licet quodāmodo possit generaliter exprimi. vit tñ potest nisi balbutiēdo particulariter declarari. cum in eius cōsideratiōe mens pene deficiat p̃ admiratiōe. Quid q̃ d̃ gaudio illo dicturus sum quod erit intus et extra subitus et supra. circum et circa. Uide igitur et deuota mente p̃tracta. qualiter illi beati spūs qui p̃sentis vite miseriaz euaserūt q̃nis interius ab eterni solis splendore nūq̃ radiū sue p̃replationis auertāt. tñ q̃nq̃ ad exteriora et inferiora se p̃uertunt Et in hīs gaudet extrinseci causa. Primo q̃ tā impios et crudeles hostes. vīz mundum carnē et dyabolū per diuinā potentiam superant. Secdo q̃ oēs defectus et peccata vel p̃ diuinā sapientiā vitauerūt. ṽl dudum p̃missa correxerūt. Tercio. q̃ tam lamentabiles et interminabiles cruciatus p̃ diuinā elementā euaserūt. S; pua sunt hec et q̃si nulla in p̃paratiōe ad illa gaudia q̃ beate anie p̃cipiunt et hīs q̃ iuxta se sunt. Attēde q̃ locū speciosum. videlicet. celeste palatiū q̃nē tibi diuina sapientia edificauit. Attēde victū deliciosum. videlicet. celeste deliciarū omniū p̃mūm. et bonorū oīum thesaurū. q̃nē tibi eterna potentia congregauit. Attēde collegiū famosum. videlicet. aggregationē scōz angelorū et oīi spiritūū brōz cū q̃ de diuina clemētia mēs tua eternaliter exultabit. O gloriosa ciuitas dei vbi vita sine morte. iunē sine se nequite. lux sine tenebris. pax ip̃turbabilis. vbi angeli iubilātes. q̃gines chorizantes. apli psallētes. martyres tripudiātes. p̃fectores laudātes. p̃iarche et p̃phete iocūdātes. oēs sancti pariter deum venerantes.

Epylogus de quaduplici exer. spūali

Ubi tam pfecte caritas omnium vt vnus quisq; tantū gaudet de alteri? bono qn-
tū gaudet de pprio. Audisti gaudiū fu-
turū de his que sunt extra ⁊ que sunt in-
tra te. audi nunc de his q; sunt intra te. Dō-
cū remunerabit iu corpore ⁊ mēte. et isto-
rum eterna et insepabili vniōe. Sicut & o-
corpus nostrum ex quatuor elementis cō-
ponitur. sic ibi quatuor dotibus adorna-
tur. Terra tunc habebit eterna immorta-
litate. Aqua oimodam impassibilitatē.
Aer maximā agilitatem. Ignis splendi-
dissimā claritatem. Et sicut ibi animus p-
fectissime obediēt creatori. sic corpus suo
obtempabit motori. Ibi habebit vigorez
impassibilitatis. splendore claritatis. ap-
titudine subtilitatis. promptitudinē agi-
litis. Ibi oculus videbit decorem speci-
osissimū. Gustus sentiet saporem dulcissi-
mū. Olfactus odorabit odorem suauissi-
mū. Tactus amplexabit obiectum delici-
osissimū. Auditus immutabit p sonū io-
cundissimū. Ibi dum mens in exultatio-
nem rapitur. lingua in canticū laudis ele-
uatur. Quantum gaudebit animus cum
resumpserit tale corpus. non quale cū in-
genti dolore sustinuit. ⁊ cum magno cer-
tamine deuicisti. vt merito diceret. Quis
me liberabit de corpore mortis hui? Sz
tale quod tibi erit in ptemplationis sola-
cium ⁊ felicitatis augmentū. Sed quia
illud solum verum gaudium quod nō de
creatura sed d creatorē concipitur. cui o-
mnis comparata aliunde iocunditas me-
ror est. ⁊ omnis suauitas dolor est. postre-
mo omne quod delectat molestū est. ideo
per premissa omnia ad tuum auctore dilli-
gendum excitaris tanq; p gaudium acci-
dentale. sed finaliter quietaris per gaudi-
um essentialē. quod licet ineffabile sit. ex tri-
bus tamen principaliter in beatis spiriti-
bus creditur puenire. Primo gaudet
delectabiliter in perfecta et clarissima di-
uine claritatis contēplatione. Secundo
gaudent dulciter in melliflua et suauissi-
ma diuine bonitatis degustatione. Ter-
cio gaudent sempiternaliter in tranquil-
la ⁊ secretissima diuine maiestatis comp-
hensione. Nec autē tria tribus anime
viribus correspondēt. Primo per prime
veritatis contēplationē vis rationalis
illuminatur. Secundo per summe boni

tatis dilectionē vis concupiscibilis satia-
tur. Tercio per eterne maiestatis comp-
hensionē vis irascibilis qetatur. Tūc
ergo implebit deus in bonis desiderii tu-
um cum a ratione omnis error. a volūta-
te omnis dolor. a memoria omnis timor
recesserit. ⁊ successerit illa quam speram-
mira serenitas. plena suauitas et eterna se-
curitas. D igitur q; digne dictum est d te
deus meus Melior est dies vna in atris
tuis super milia. imo si non liceret in te de-
lectari nisi sola vnius diei hora aut breui-
sima hore mensura ppter hoc solum innu-
merabiles huius vite anni transitorij de-
licijs temporalibz pleni. essent penit? me-
rito contemnendi. Pro itaq; domine d-
meus vt cognoscam te. diligam te. ⁊ eter-
naliter gaudeam de te. ⁊ si hic non possum
pfecte. saltem crescat in spe gaudij meū.
vt in te et de te finaliter sit plenum.

Hec premissa quatuor mentis exerci-
tia sicut deriuant a christi doctrina sic fi-
gurantur in cruce dominica. vt in cis in-
telligatur esse crux quedam salutifera qe-
tuor finibus terminata. in qua anima de-
uota cum christo sponso suo debz ingiter
pendere meditādo. Cuius crucis primū
brachium tendit ad regionem orientales.
secundū ad occidentalem. tertium ad aq-
lonarē. quartum ad meridionales. in qbz
non corporaliter sed spūaliter pegrinādo
debet anima sponsum suū querere ⁊ con-
templādo inuestigare vt dicere possit euz
sponsa. Quēsiui quem diligit anima mea

Licet autē sancti doctores de his plu-
ra scripserint. ex quoz dictis egregius do-
ctor Bonaventura quendā dyalogū vti-
lem compilauit. hec tamen pauca ex plu-
ribus compendiose sub epylogo collecta
sunt ad eruditionē et exercitationē simpli-
cium. A quibz pro qualicūq; labore meo
orationū suarū postulo suffragia. vt sic tā-
dem per hec exercitia spūalia ad illius
pducamur gaudia sempiterna. qui est de-
us benedictus in secula seculorū. Amen.

Explicit epylogus d quaduplici exer-
cicio spūali a domino Petro de Ailly
aco. Lameracensi episcopo.

Tractatus de .xij. honoribus ioseph

Tractatus Petri de ailiaco episcopi ca-
meracensis de duodecim honoribus sancti
Ioseph.

Colligimus

In unum quod sparsim de sancto
Ioseph euangelica scriptura
commemoratur. iueniemus perfectio-
nem multarum privilegiorum magnisque
laudum personarum commendatur. Propter quod sancta ma-
ter ecclesia solenne festiuitatis gaudium de
eo merito celebrare credenda est. Igitur iam ag-
grediamur sancti huius veneranda honorum in-
signia. et ea quibus possumus laudibus profer-
re quamur.

Primus est honor est. quod ex nobilissi-
ma stirpe regia prodegit. Testatur
euangelista Barth. quod librum gene-
rations Iesu Christi filij dauid ab abraham in-
choans. in cuius semine omnium gentium bene-
dictio promissa est. per intermedias patriar-
charum prophetarum ac regum generationes usque ad
Ioseph pergreddendo describit. ita concludens.
Jacob autem genuit Ioseph virum marie de qua
natus est Iesus qui vocatur Christus. Vera et vir-
tuosa non vana et veniosa nobilitas. Nasci-
tur Ioseph ex nobili semine. non quocunque. sed
ex alto semine regis. non cuiuscunque. sed ex be-
nedicto semine dauid. illius nobilissimi fi-
lij patriarcharum precipui et optimi prophetarum
sanctissimi ac beatissimi regum.

Ecundus sancti huius honor est quod
non solum matris dei. sed etiam filij dei
verus sanguine appellatur. Cur hoc
diximus. Quia nascitur Ioseph ex semine dauid
ex quo nascitur maria mater dei. regina celo-
rum. dominica angelorum. Ex quo etiam de maria
nascitur Christus filius dei rex regum a dominis dominanti-
um. Ideoque Christus filius dauid dicitur. quod filius
marie que ex semine dauid nascitur. in quo Christus
maria et Ioseph veram sanguinitatem coniungu-
tur. Unde et Lucas euangelista dixisset. mis-
sus est angelus Gabriel ad virginem desponsatam
viro. cui nomen erat Ioseph. subiunxit. de do-
mo dauid. quod non tantum ad Ioseph. sed ad ma-
riam pertinet. quia iuxta legis preceptum. Ioseph
maria uxorem de domo sua et familia duxer-
at. Ideoque Christus veraciter ex semine et con-
sanguinitate dauid natus est. quia incorru-
pta mater eius vera de stirpe dauid origi-
nem trahit.

Tertius honor est quod sacratissime vir-
gini matri dei matrimonialiter de-
sponsatus. Nam ut iam commemorauimus
Ioseph virum marie. et maria sponsam Ioseph
sancti euangeliste fuisse confirmat. Quod ideo
dictum est. non quod Ioseph virili more huic spon-
se carnaliter copulatus. sed quia virtuoso amo-
re sibi sacramentaliter iunctus fuerit. fuitque in-
ter eos vere sacrum matrimonium. licet non ex-
titerit carnali copula consummatum. Quod
privilegium singulare. Solus Ioseph in
domo dauid. tantarum familia. ad tam san-
ctum coniugium dignus eligitur. solus deo
approbante idoneus indicatur. Sed quo signo
quaque miraculo. de diuina ipsius electione con-
stiterit. Hic tacendum esse arbitramur. cum et
hoc ab euangelistis taceatur. Nos autem non apo-
crifa. sed sola hic euangelica testimonia per-
sequimur.

Clartus honor est. quod sanctus hic spon-
sus virginis titulo decoratur.
Sane iam desponsata fuerat ma-
ria Ioseph. quoniam euangelista teste missus est a-
gelus ad virginem. Luceus ille diceret. ecce
concipies et paries filium. respondisse legitur.
Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco
id est non cognoscere propono. Igitur et spon-
sa erat et virgo. Et presentiter sponsa perpetue
virginis titulum obseruabat. Unde vera
sanctorum patrum tradit auctoritas. non solum
maria sed etiam Ioseph apud se disposuisse
virginitatem seruare. nisi de alio iuberet. eos
que sic presentiter in coniugale societate. ut vter-
que de altero reuelante spiritu sancto intelligen-
ret. quod virginis titulum seruare vellet nisi de alio
inspiraret. Sicut ergo diuino consilio in coniuga-
lem societatem presentiter transferat. sic virginis titulum
ordinationi diuine commiserant. Et hoc secre-
tum voti virginis presentiter. sibi mutuo ver-
bis postea expresserunt. et ambo in virginis
te diuine inspirationi obediendo permanserunt.
Igitur sancta et deo grata virginis coniun-
gium societas. Quod venerandus est sanctus
iste sponsus et virgo. qui sponsam virginem a
deo sibi commendatam intemeratam seruauit. quam
postea eo ut creditur mortuo. filius in cruce mo-
riendo. virgo matrem virginem discipulo vir-
gini commendauit. Quia in re Christus quantum Ioseph
dilexerit patenter edocuit. dum ad spe-
cialem curam custodiamque matris sue. ei
discipulum quem plurimum diligebat. in
mortis sue testamentum constituit subrogauit.

Tractatus de .xii. honoribus

Quintus honor est qd nō solū ad vir-
ginis matris s; etiā ad filiū ei⁹ obse-
quia singulariter deputatur. Hec
enī vna ratio est. quare desponsat maria io-
seph. Hī put sanctoz patrū traditōe doce-
mar. vltra generales causas singlī. huius
desponsatōis quedā cause speciales fuisse
dicunt. videlicet vt dyabolū par⁹ virgine⁹
celaret. vt Ioseph esset testis castitatis. de-
fendens eam ab infamia suspicionis. ne vt
adultera iuxta legē mosaicā dampnaret.
Postremo quātū ad h̄ p̄inet qd loqmur.
vt nō solū mater. sed etiā filius eiusdē ma-
tris ⁊ virgīs. hui⁹ sponsi solatio sustentare
tur ⁊ obsequio foueret. Mira res. Ioseph
suo sustentat ⁊ fouet auxilio. cū qui susten-
tans ⁊ fouens oīa. vniuerso p̄sident mūdo.
Quod vtrūq; factum est non solum dum
puer Ihesus ministerio Ioseph siue in e-
giptum eundo siue inde redeundo trans-
fertur. sed dū toto infantie ac pueritie decur-
su. ab eo paternaliter educat. Vñ ihs enī/
gelio teste putabat filio ioseph. Nō ideo so-
lum qd sp̄sus erat marie. s; etiā qd sibi oīa
paterni amoris signa ⁊ obsequia videbat
p̄bere. Quāobrem absq; vlla temeritate pia
fide credendū est sanctū ioseph xp̄m puer
sepenumero suis tractasse manibz. gestasse
brachijs. ⁊ nutricis more iter suauis am-
plexus dulcia oscula sacris eius labijs im-
pressisse. Vñ si in Iohāne baptista venera-
mur. qd xp̄m digito monstrauit. aut in ior-
dane lauit. si in Iohāne euāgelista qd in ce-
na supra pectus dñi recubuit. valde in Jo-
seph venerandū. est qd xp̄m corpaliter tam
sepe tanq; familiariter ⁊ obsequiose tracta-
uit.

Sextus honor est. qd ei tanq; celesti
secretario secretū incarnatōis xp̄i
mysteriū a deo p angelū reuelatur.
Hoc enī p̄ns missus Gabriel angel⁹ iam d̄
sp̄sate virgini nūciavit. Ecce inq̄t p̄cipi-
es ⁊ paries filiū. ⁊ vocabis nomē ei⁹ Ihesū
Hec solū humane s; etiā diuine generatio-
nis archanū patefecit dicens. Hic erit ma-
gnus ⁊ filius altissimi vocabit̄. Hodum
quocq; quo ex ea de⁹ ⁊ dei fili⁹ nō humanit⁹
sed diuinit⁹ fieret hō. subiūxit. Sp̄s sc̄t̄s
inq̄t supueniet in te. ⁊ vir⁹ altissimi obūbra-
bit tibi. Quod enī ex te nascet̄ sanctū voca-
bitur fili⁹ dei. S; h̄ magnū multiplexq; se-
cretū diuinūq; mysteriū sponso suo virgo

celauerat. ⁊ q̄ angelo humiliter respōderat
ecce ancilla dñi fiat mihi scdm verbū tuū
etiā oīa que circa h̄ sp̄s fecit facere dispo-
suerat. humiliter expectabat. Postea q̄ ip̄s
sponso ab eodē vt credit̄ angelo. xp̄i incar-
natio reuelat̄. Quod euāgelista Matthe⁹
ita psequit̄. Xpi inq̄t generatio sic erat. Cū
esset desponsata mater Ihesu maria ioseph.
anteq; puenirent. inuenta est in vtero h̄ns
desponsato. Qd aut̄ ait. anteq; puenirent.
Lucas euāgelista manifest⁹ aperit. dicens
qd postq; discessisset ab ea angel⁹ eurgens
maria abiit in montana cū festinatōe in ci-
uitatē iuda. ⁊ intrauit in domū Zachari-
as. Hoc est eundo ad opidū. in q̄ ip̄e Zachari-
as dicit̄ habitasse. quarto militario a Ihe-
rusale. per illā ciuitatē verisimilit̄ transisse
credit̄. Que ciuitas iuda dicit̄. nō rōne tri-
bus. cū esset de tribu beniamin. sed ratione
regni. cuius ip̄a caput fuisse p̄hibet. In il-
la ergo domo Maria salutauit Elizabeth
matrē iohānis. ⁊ exultauit infans in vtero
eius. Ip̄a quocq; mariā magno cū honore
suscipiens. cū matrē dñi sui. ⁊ beatam vera-
citer p̄phetauit. ⁊ tunc edidit mariā cantū-
cum dicens. Magnificat anima mea do-
minū. Et exultauit sp̄s me⁹ in deo saluta-
ri meo. Mansit autē maria cum illa quasi
mensibz tribus. O benedicta et vere beata
societas. nō vtrūq; ociosa. sed obsequiosa in
dei laudibz ⁊ bonis operibz occupata. Vi-
nistasse enī credit̄ maria cognate sue. vsq;
quo pareret. Unde ⁊ in libro iustoz legif.
eam p̄mo de terra. natū Iohāne subleuas-
se. Postea vero reuersa est maria in domū
suā in ciuitatē nazareth. Hoc ē ergo qd mar-
theus p̄dictis omissis breuiter ait. Ante q;
puenirent. id est postq; maria cū elizabeth
manserat. postq; in domū suā redierat. an-
teq; ip̄a ⁊ ioseph qui iudeoz more despon-
sati fuerant per aliquot dies ante cobabi-
tationem assiduā. ante q; ip̄i conuentu ma-
trimoniali pariter habitaret. ante q; simul
coniugale societate haberent. vel si placet
exponere ante q; conuenirent. id est per car-
nalem copulā cobabitaret. nō sic intelligē-
dum est. quasi postea hoc modo conuenie-
runt. sed simili locutione qua de aliquo di-
ci solet. ante q; penituerit morie preuentus
est. Vel intelligi potest ante q; conueniret.
id est ante p̄ximū t̄ps quo nuptiaz solen-
nia celebrarent. inuenta est a viro suo de spi-

sancti ioseph

ritus sancto in utero habens Sed quia hoc de spiritu sancto esse nondum ipse nouerat. Ideo mattheus subiungit. Ioseph autem vir eius cum esset iustus et nollet eam traducere. id est in coniugem accipere. quasi ad sua traducere. vel eam publicare. de tege re. seu diffamare. voluit occulte dimittere eam. Hec autem eo cogitante. ecce angelus domini in sompnis apparuit ei dicens. Ioseph fili dauid noli timere accipe maria coniugem tuam. Quod enim in ea natum est. id est iam conceptum. et in proximo nasciturum. de spiritu sancto est. Hoc est non humano sed diuino opere. non virili semine. sed virtuoso spiritu sancti spiramine incarnatum. Hec et angelus solus incarnationis. sed etiam futurum per eam humane salutis mysterium nuntiavit. Pariet inquit filium. et vocabis nomen eius ihesum. Causam vero et interpretationem nominis subiungit. Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Quod cum solius dei proprium sit. in hoc breui verbo magnum diuinitatis sacramentum ihesum dei licet non purum hominem sed verum deum esse notauit.

Epitimus sancti huius honor est. quod ipse iustus euangelico testimonio comprobatur. Ioseph inquit vir eius cum esset iustus. Venerandum sane de viro marie testimonium. Nihil tale de anna parentibus eius euangelicum loquitur. licet et hi iusti et sancti fuerint a quibus omnis iusticie et sanctitatis radix. origoque processit. pia fide credendum sit. Nec parum cunctis quod ait. Cum esset iustus. hoc est enim. Cum esset fide spe et charitate. omnis bonorum morum virtute. ac omni virtutum honestate probatus. In scripturis enim iusticie nomine. virtuose vite sanctitas generaliter accipitur. Hic tamen specialiter ex eo iustus dicitur. quia antequam angelo reuelante. mariam de spiritu sancto concepisse cognosceret. noluit eam traducere. id est in coniugem ducere. vel ut greca littera habet. noluit eam propalare. sed voluit occulte dimittere eam. Qui locus expositione indiget. Cum esset inquit iustus. Quare iustus. Quia fide iustificatus. Quomodo fide iustificatus. Si autem antiquus pater eius. pater multarum gentium abraham. de quo ait apostolus. Creditur abraham deo. et reputatum est ei ad iusticiam Ioseph ergo iustus fuit. quia fideliter cre-

didit. Sed quid credidit. Non vana. et humanas superstitiones. sed veras et diuinas promissiones. que facte fuerant patri suo dauid. Ideo etiam angelus vocauit eum filium dauid. ut cognosceret quod promissum fuerat domui patris sui dauid. Quid promissum. Sane quod de domo sua promissus in lege messias nasceretur. Quomodo nasceretur. Non de virili semine. sed de femina virgine. Cur hoc credidit. Quia deo crederetur. cui cum patre suo dauid dicere potuit. Adhesit testimonijs tuis domine. Adhesit quippe diuinis testimonijs. adhesit testibus prophetis. adhesit et credidit isaie. prophete. imo verius deo per prophetam dicenti. Ecce virgo concipiet et pariet filium. et vocabit nomen eius emanuel. quod est interpretatum nobiscum deus id est inter homines homo deus. Credidit ergo ioseph christum deum et hominem. de domo dauid et de virgine nasciturum. Qua fide iustificatus vere iustus vocatus est. Eadem enim fide iustificamur credentes esse factum quod ille credidit esse sciendum. Sed quid est cum esset iustus et nollet eam propalare. voluit occulte dimittere eam. Sane cum ipse iustus per iusticiam fidei crediderit christum nasciturum de virgine. quod tamen de hac virgine nasceretur. non plene credidit. nec tamen penitus disceredit. sed inter vtrumque dubius. ne peccaret temeritate leuitatis. in hac certitudine diu prudenter deliberans cogitauit. Quid cogitauit. Cogitauit mariam de domo dauid ortam exisse. Cogitauit se de eadem domo eam virginem accepisse. et a se intactam etiam inter suos iustos vtrique et sanctos eam sanctam et immaculatam seruasse. Non ergo temerarie presumebat cogitare. eam esse adulterij culpabilem. quam sic seruauerat innocentem. sed hanc rem admirans. quid hoc esset. et unde in utero haberet. aut qualiter super hoc deus disponeret. dubius ignorabat. Ideoque inter hec quasi media eligens vitam tanquam iustus eam voluit dimittere. ne rei incognite consentiendo coram deo se reum faceret. tanquam pius eam noluit propalare. id est hoc noluit palam sed occulte facere. ne innocentem coram hominibus proderet. et si palam fieret ut adultera puniret. Quia ergo ioseph beatus et pie cogitabat. ideo apparitione angelica consolatur. et propositum suum meliori consilio commutatur. quia omni suspitione adulterij. omnis dubietate relicta. ipse angelus re-

Tractatus de xlii. honoribus

uelante mariā de spiritu sancto concepisse statim credidit. eamq; in coniugē euangelizata teste. sine cunctatione recepit. Eturgēs inquit ioseph a sompno fecit sicut precepit ei angelus dñi. et accepit coniugē suā. id est eaz que prius sponsa fuerat in vtorē duxit. Sicut ergo in ioseph ante reuelationē angeli fuit pia iusticia. iusta pietas. sic postea in eo nō defuit humilis obediētia et obediētia humilitas. Quid igitur sancte et iuste ioseph quomodo de re tanta. tam noua. tam inaudita. tam cito firmiter credis. et unico sompno tam certitudinaliter acquiescis. Non credo inquis sompno. sed angelo. Nec tūcum angelo exterius dicenti. sed magis interiorius docenti. et cordi meo interna reuelatione huius rei certitudinē confirmanti. Tu ergo exemplo tuo nos cōfirma. tu oratione tua nos adiuua. p̄firma in nobis tue certitudinis firmitatē. adiuua in nobis nostre credulitatis infirmitatem.

Et tuus honor ē. q̄ xp̄o nato hoc nomen ihesus. a deo sibi eternaliter impositū. et ab angelo temporaliter reuelatū. a sancto ioseph hominibus solē niter publicatur. Audiamus quid de christo nato Mattheus loquitur. Postq̄ enī dixerat q̄ ioseph accepit eam coniugem suam. statim ne coniunctio eius per carnalē copulam crederetur subdidit. Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum. Et vocauit nomen eius ihesum. Ubi et natiuitatem eius de virgine. et publicationē nominis eius in circūcisīōe breuiter insinuat. Per hoc enī qd̄ ait et nō cognoscebat eam donec peperit filiū suū primogenitū. Christum de virgine natū fuisse demonstrat. Nec dicitur donec peperit filiū suū primogenitū. quasi postea eā ioseph cognouerit. aut quasi aliū filiū postea maria pepererit. Sed primogenit⁹ dicitur. id est ante quē nullus prior. sed nō post quē alius posterior. Nam et ante et post talez ac tantū partū. decuit ut sponsus virgo cum sponsa virgine permaneret. Per h̄ vero q̄ de xp̄o nato subiungitur. Et vocauit nomen eius ihesum. Huius nominis impositio seu precedentis iam impositiōis publicatio. non statim post natiuitatē pueri facta esse credēda est. s; octauo die. quo circūcisīo fieri lege moysayca mandabat. Hec autē que mattheus cōmemorat breui

ter. apertius Lucas exponit. ascendit inq̄ et ioseph a galilea de ciuitate nazareth. in indeam ciuitatē dauid. que vocatur bethleem. eo q̄ esset de domo dauid. ut profite retur cum mariā vxore sua pregnantē. id ē ut iuxta edictū cesaris soluendo tributū. se subditum romano imperio fateretur. Factū est autē cum essent ibi. impleti sunt dies ut pareret. Et peperit filiū suū primogenitū. id est vniogenitū. In lege enim primogenitum dicitur officio qd̄ primo aperit vuluam etiam si nihil aliud subsequatur. Eū ergo p̄anis inuoluit et reclinauit in presepio. qz non erat ei locus in diuersorio. Eū enim pauperes essent. propter frequentiam multitudinis que ibi conuenerat. nec propriam domū habebant. nec in cōmuni loco habitaculus nisi presepiū. ubi sepe recipientes diuerterunt. Mira xp̄i et parentū eius paupertas. et tamen veneranda huius paupertatis humilitas. que ab angelis veneratur a pastoribus angelo docente visitatur. a regibus stella ducente adoratur. Sed hīs omīssis veniamus ad id quod de impositiōe nominis Lucas prosequitur. Postq̄ inquit cōfirmati sunt dies octo. ut circūcideretur puer. vocatur est nōmē eius ihesus. quod vocatum est ab angelo priusq̄ i vtero conciperetur. Prius enim ante conceptionem ipsi marie. deinde ante natiuitatem ipsi ioseph ab angelo dictum est. vocabis nomen eius ihesum. Postea vero i circūcisīōe hoc nomen iuxta parentib; publice et solenniter declaratū. Q salutare nomen. Q nōmē gaudiosū. in quo magnū salutis gaudium nunciatur. Quorū gaudium. Sane marie et ioseph gaudium singulare. qui hoc ab angelo meruerunt audire. qui hoc primi mundo meruerūt publicare. S; tamen non solum eorum fuit h̄ gaudium. non solum huius aut illius hominis. sed totius humani generis. nec solum hominū. sed etiam angelorum. dicente angelo ad pastores. Ecce euangelizo vobis gaudium magnū quod erit omni populo. qz natus est nob̄ hodie saluator dñs. Et qz saluator iō ih̄s. qz ih̄s saluator i terpratur. Nec solum de hoc gaudio etulauit angelus vnus. sed angelorum multitudo. laudantium deum et dicentium. Gloria in excelsis deo. Et in terra pax hominib; bone voluntatis. Gloria in celis. pax in ter

Ris. Gloria in celis deo patri qui glorifica-
tur per filium. par in terris hominibus. non
omnibus. sed hominibus bone voluntatis. qz
talibus par facta est cum deo patre per fili-
um. Hoc igitur gaudium magnū quod an-
gelus euāgelizauit pastoribus. sanctus io-
seph publice et solenniter omnibus euangeli-
zauit hominibus. Unde non immerito eū p̄bo
euangelistaz possumus nominare. quia in
ter homines primus nomē euangeliste me-
ruit obtinere.

Unus honor eius est q̄ ip̄o presen-
te multa et magna ac mira nostre fi-
dei mysteria declarantur. Presens
erat ioseph quando x̄ps nascebatur. quan-
do a pastoribus mira de eo dicebantur. Hāc
cum ipsi postq̄ angeloz claritatē viderāt
postq̄ angeloz vocē audierant. venis-
sent in bethleem sicut Lucas refert inuene-
runt mariā et ioseph et infantē positū in pre-
sepio. et mirati sunt de hīs que dicta erant
a pastoribus ad ip̄os. Cur non mirāretur
quando eis miranda dei miracula narra-
bantur. Mirabatur. et ideo propter admi-
rari ceperunt philosophari et diuinitus cō-
templari. Nam mariā conseruabat omnia
verba hec conferēs in corde suo. Et si hoc
de mariā dicitur. quia hec omnia contem-
plabatur profundius. Ioseph tamē eadē
per cordis contemplationē fideliter cōser-
uasse creditur. Presens etiā erat ioseph q̄n
x̄pus circūcidebatur. quando innocēs san-
guis eius fundebatur. Tunc propter nos
x̄pi passio. tunc propter x̄pm ioseph cōpas-
sio inchoabatur. Presens erat quādo x̄ps
a magis adorabatur. quando ei mystica mu-
nera offerebantur. In quibus triū mago-
rum muneribus sancte trinitatis fides presi-
gurabatur. Presens erat quando x̄pus in
templo presentabatur. quando in eo cum-
cta que scdm legem moysi fieri debuerant
implebantur. Nam sicut Lucas ait. postq̄
impleri sunt dies purificationis marie scdm
legē moysi. tulerūt eū parentes eius in ihe-
rusalem. vt sisterent eum dño. id est offerē-
do presentarent. Et dederunt hostias pro
eo. par turtur aut duos pullos columbarū.
Insuper redimerunt eum quinqz siclis ar-
genti. Dignus humilitas x̄pi. Et parenti-
bus innocens redimitur. qui pro parentū
et omnium redemptione mūdo nascitur. Et q̄
legis dñs est. consuetudinis legis seruatu-

tem subire non veret.

Ecimus honor ē q̄ hic sanctus io-
seph nō solum veterū. sed etiā no-
uorū pphetaz oraculis de hīs que
de x̄po futura erant edocetur. Refert enim
Lucas q̄ cum inducerent puerū ihm pa-
rentes eius vt facerent scdm consuetudinē
legis pro eo. erat homo in iherusalē cui no-
men symeon. qui cum senex esset acceperat
tamen a spiritu sancto non visurū se mortē
nisi prius videret x̄pm dñi. Unde eodē spi-
ritu venit in templū et accipiens puerū in
vlnas. diuinitus cognoscens eū esse x̄pm
canticum edidit dicens. Hūc dimittis ser-
uum tuum dñe. scdm verbū tuum in pace.
Et pphetans de x̄pi passione ait ad mariā.
Et tuā ipsius animā pertransibit gladius.
id est passio ipsius. Eadem hora superue-
nit et anna pphetissa. et loquebat de illo. om-
nibus qui expectabant redemptionē israel.
Et erant pater eius et mater. ioseph scilicet
pater eius putatiuus et vera mater ei⁹ ma-
ria mirantes super hīs que dicebantur d
illo. per ea tamen que mirabatur. per ea na-
randa que dicebantur. plus et plus prīne
docebantur.

Addecimus honor est. q̄ sanct⁹ iste
nō solum ppheticā sed etiā ange-
lica allocutione sepe familiarit̄ cō-
solatur. Nam quatuor vicibz angelū ver-
ba consolationis et locutū fuisse euangelio
Matthei referente legimus. Primo cū de
impregnatiōe vteri virginalis dubius he-
sitaret. ad eius cōsolationē angelus ei i som-
nis apparuit dicens. Noli timere accipere
p̄ngem tuā. Deinde cū ob persecutionem
herodis angelus eum consolans. iterū in
sompnis apparens ait. Surge et accipe pu-
erum et matrē eius et fuge in egiptū. et esto
ibi vsqz dum dicam tibi. Futurū est enim
vt Herodes querat puerū ad perdendum
eum. O mira res. X̄pus fugit qui alioz re-
fugium est. Sed q̄ fugit nō timoris est sed
significationis. vt mēbris suis exemplū fu-
giendi daret sicut eos in euangelio docet.
Si vos persecuti fuerit in vna ciuitate. fu-
gite in aliam. Tertio cū ad monitionē an-
geli ioseph fugisset in egiptū. et ibi per septē
nium remansisset. rurū in sompnis ei ab
angelo dictū est. Surge et accipe puerū et
matrē eius. et vade in terrā israel. defuncti
enī sunt qui querebant animā pueri. Po-

Tractatus de .xii. honoribus

stremo cum defuncto herode de egipto venisset in terram israel. audiens q archelaus regnaret in iudea pro herode patre suo rimuit illo ire. et ammonitus in sompnis secessit in partes galylee. Et veniens habitavit in civitate que vocatur nazareth. Et qbus liquet. quantus amoris zelus. quantaqz provisionis ac diligentie cura erat huic sancto ioseph erga pueru ihesu. Cuius ei custodia sic diuinitus specialiter comis-
sa est. vt de hjs que erga eu gerenda erant non ad maria sed ad ioseph deus per angelum coriens loqueretur. Sed quare angelus qui marie vigilado apparuit. ipsi ioseph semper in sompnis apparuisse legitur. Sane hoc conuenienter fieri potuit et decuit. vt quia ioseph circa impregnatione virginis quadam dubietate animi velut sompno quodam spiritali oppressus fuerat prius. Ideo non manifesta et diurna. sed occulta et nocturna visione ei angelus appareret. Ubi etiam potestas angeli apparentis ostenditur. qui quando et quomodo voluit. se videndum exhibuit.

Uodecimus honor est. qd non solum dei mater. non solus regina celorum et dñā angelorum. sed etiam dei filius rex et dominus omnium. cui omne genu flexit et celestium terrestrium et infernorum. huic sancto ioseph humiliter obediendo subiecit. de qua subiectionis obedientia. et obedientie humilitate Lucas euangelista ita scribit. Puer inquit crescebat et portabat plenus sapientia. et gratia dei erat cum illo. **Q**ues nona. Jam erat in puero sapientie plenitudo. Cur ita Quia gratia dei. immo deus qui charitas est et gratia per superbundantes et singularē plenitudinē erat cum illo. Et ibant inquit parentes eius per omnes annos in iherusalē in die solemni pasche. Et cum factus esset ihesus annorum duodecim ascendente illis iherosolimā. dum inde redirent. remansit ibi puer ihesus et non cognouerunt parentes eius. Et instantes aut illū in comitatu esse. quia eos tanqz eis humiliter obediens et subditus seqz consueuerat. venerunt iter diei. et requirerebant eum inter cognatos et notos. Et non inuenientes regressi sunt in iherusalē Ubi post triduū inuenerūt illū in medio doctorum audiente illos et interrogantes. Quid mirū si puer ihesus vt doctor sapientie. in me-

dio doctor sedebat. qui iam sapientia plenus erat. **S**uapebat tamē omnes qui eū audiebant. super prudentia et responsis eius. Et videntes admirati sunt Et dixit mater eius ad illū. Fili quid fecisti nobis sic. **E**cce pater tuus et ego dolentes querebamus te. Ubi dei mater se subditā esse ioseph. humiliter insinuauit. dū eum honorado patres xpi nominauit. eūqz nominado sibi reuerenter pretulit. **E**cce inquit pater tuus et ego Qui respondens ihesus. non eā solū. sed etiā ioseph alloquitur dicens. Nesciebatis quia in hjs que patris mei sunt oportet me esse. Cuius patris. Non vtiqz patris terreni. sed eius cui dicitur. Pater noster q es in celis. Cuius xpus filius erat. non per temporale creationē. sicut homines singuli. Nec solus per speciale adoptionē. sicut homines sancti. sed per eternale generationē. qz liter nulli aliq. sed solus xpus singulariter dicitur filius dei. de quo ait. Nescitis quia in hjs que patris mei sunt oportet me esse. Non vtiqz patris mei ioseph. qui nō est pater meus verus sed putatiuus. sed in hjs q sunt dei patris. qui est solus et verus pater meus. **A**ltum mysterium. et nondū tunc plene hominibus explicatū. Ideo sequitur. Et ipsi non intellexerunt verbū. qd locut⁹ est ad illos. Quod verbū. Illud sane qd iā pmissimus. In quo vt retigim⁹ xps diuine sue generatōis. et eterne emanatōis. et p cōsequens sancte trinitatis archanuz verbo suo licet obscuro voluit innuere. Hoc tamē verbum sicut et alia verba maria cōtemplabatur pfundius. Ideo subditur. qd ipa cōseruabat omnia verba hec pferens in corde suo. Cōferebat qba vocalia que dicta erāt de verbo eterno. Cōferebat verba que audierat de suo et eterni patris filio. De hoc ergo tam excelso. et tam excelsi patris filio audiamus quid sequit⁹. Et descendit inquit cū illis. et venit nazaret. et erat subditus eis. Quid est hoc Quibz erat subditus. deus et dei filius. Vtiqz ioseph et marie parentibz eius. et pncipaliter ipsi sancto ioseph. Cui etiā maria tanqz vxor humilis subdebatur Vere humiliter viro suo subdita et obediens fuit. que omnibus vxoribz imo virginibus exemplū humilitatis pbnit. que omnes vtriusqz status mulieres humilitate pcecel sit. que deo humilitate magis qz virginitate aut alia virtute placuit. ipa dicente et bu

sancti Ioseph

militer om̃ibz p̃fite. Quia respexit dñs
humilitatē ancille sue. ecce em̃ ex hoc bea-
tam medicent om̃es generationes. Nō so-
lum ergo maria. sed etiā ihesus filius eius
sancto ioseph humiliter subditur. O mira
z stupenda nouitas. a noua z mirāda hu-
militas Subditur seruo dñs. humiliatur
homī deus. subditur z humiliat seruo par-
uo z humili magnus dñs z deus om̃ipo-
tens. nō tamē in forma dei. sed in forma ho-
minis pro seruis suis vt apostolus ait for-
mā serui accipiens. Et merito iure nature
xp̃us scdm̃ hominē ip̃i ioseph subditur. a q̃
xp̃us homo pascitur. a quo sibi humanevi-
te necessaria ministrantur. Sed vnde mi-
nistrantur. Profecto de labore manū iō-
seph. Eredimus mariā z ioseph pauperes
fuisse. nō tamen legimus eos aliquādo mē-
dicasse. Ideo concludimus suā z xp̃i pau-
perem vitā p̃prio labore manū sustentasse
vt illam patris sui Dauid p̃phetiā beati-
tudinē mererent. Labores manū tuarū
quā māducabis. beatus es z benefici erit
O mirandū prodigiū. Ex labore ioseph
illi vita ministratur qui sine labore mini-
strat omnibus vitam. Ex labore Ioseph
ille pascitur. qui sua virtute esurientes refi-
cit. Ex labore ioseph ille terreno pane refi-
citur. qui in celo sine esurie semper viuens
ait. Ego sum panis qui de celo descendit.
Et ideo quia de celo descendit ideo in ter-
ra pascitur. z a sancto ioseph terreno labo-
re sustentatur. Sed quo labore. Hoc sane
in euangelio expresse nō legitur. sed ex hoc
innuitur quia matth̃ recitat q̃ cū venissz
ih̃s in patriā z doceret in synagogis iudei
admirantes dicebant. Uñ huic sapiētia et
p̃ntes. Nōne h̃ est fabri fili. Vel vt lucas
narrat. Nōne hic est faber z fili marie. Et
q̃ daf̃ intelligi ioseph fabriū fuisse. z fabrilī
ope laborasse. ac iō iudeos xp̃m fabriū sicut
z patrē suū putatiūū estimasse. Uñ z p̃pter
h̃ scandalizabant in eo. Ih̃us aut̃ dixit ei.
Nō est p̃pheta sine honore. nisi i patriā sua.
Et nō fecit ibi virtutes multas p̃pter incre-
dilitatē eorū. O pueris iudeorū incredulitas
O magna incredulorū cecitas Quē verbis
z factis. quē virtutibz z miraculis xp̃m eē
cognoscūt. ob generis noticiā z parentalis
originis paupertatē p̃tempnūt. Et eū vocā-
tes fabriū z fabri filiū. superbe despiciunt.
Non tamen absq̃ mysterio xp̃s faber z fa-

bri filius dici voluit. z hoc ab euangelistis
recitari. Nō vtiq̃ illius fabri quē putabāt
illi. sed dei fabricatoris om̃iū. cui⁹ diuine
propagationis spiritalē originē carnales
iudei ignorabant. Ideo humane genera-
tionis carnalē profapiā solum cogitantes.
nec tamē satis z vt dignū erat consideran-
tes xp̃m ignobilē reputabant. Non sic aut̃
nos. sed in xp̃o diuine z humane originis
nobilitatē cognoscentes. z in eo parentes
eius z eū in suis parentibz veneramur.

De xp̃i ergo venerationē z sacra-
tissime virginis matris ei⁹ simul
a q̃ sanctissimi ioseph. qui eius vt
p̃missimus fuit i hac mortali vi-
ta multiplici familiaritate z fami-

liari societate coniunctus. z nunc in vita eter-
na est eis mirabili iocunditate z iocūda fe-
licitate socius. Hos p̃dicta laudū ho-
norūq̃ p̃conia. eorū adiuti meritis. p̃secu-
ti sumus. z ex h̃is quē de eo sp̃sim in euā-
gelij scripta sūt p̃notatos duodeci hono-
rum titulos collegim⁹. ex q̃b⁹ sanct⁹ iste q̃si
corona stellarū duodeci seu toridē p̃cioso-
rum lapidū honoratus fulget in terris. z i
celis rutilat coronat⁹. Uñ quia scriptū est
hoc honore dignus est quē reuoluerit ho-
norare. Dignū arbitramur eū ab homibz
valde honorandū. z magna veneratōe ve-
nerandaq̃ celebritate ac celebri festiuitate
colendū. quē rex regū tot honoz insignijs
voluit extollere. Sz cur iste sanct⁹ tantū
meruit honorari. Sane q̃ multū voluit
humiliari. Sic em̃ in eo impletū est illud
q̃d xp̃s ait. Qui se humiliat exaltabit. Et il-
lud quod mater eius maria cecinit. Depo-
suit potentes de sede. z exaltauit humiles.
Hoc nāq̃ beata illa virgo nō solū de se ip̃a
sz etiā de beato sponso suo specialiter dixit
se credēda est. quē deus cū ea licet nō eque
singulariter. tamē valde sublimiter exalta-
uit. Unde secū illud canticū merito decā-
tare potuit. Magnificat anima mea dñm
Et exaltauit sp̃s me⁹ in deo salutari meo
Quia respexit humilitatē ancille sue. sz eti-
am serui sui. ecce em̃ ex hoc beatā me dicēt
om̃es generationes Quia fecit mihi domi-
nus magna. Quomō magna Quia inquit
me mirifice magnificauit z magnifice aug-
mentauit Et iō nomē ioseph it̃p̃tat augmē-
tū. q̃z ip̃e pu⁹ z hūilis de mag⁹ z sublimi do-
mo dauid. de quo magn⁹ de hūili sublimis

Tractatus de .xij. honoribus sancti ioseph

fieri meruit. Et per humilitates que est virtutum omnium fundamentum. augmentum gratie et glorie consequi dignus fuit. O magna sancte humilitatis merita. O magna diuine largitatis munera. O quod vere dicere potuit sanctus ioseph Quia fecit mihi dominus magna. Sed quare fecit. Quia inquit potens est et sanctum nomen eius. Ac si diceret. Non ex me. sed ex se fecit. Non ex mea sed ex sua potestate. Non ex mea sed ex sua pietate hec magnalia fecit. Nec alium de fecit. nisi quia potuit et voluit. Potuit summa potestate. quia inquit potens est. Et ideo singulariter potens. quia solus omnipotens. Voluit summa pietate. quia sanctum nomen eius. Cuius eius. Illius de quo dicitur. Vocatum est nomen eius ihesus. Et quia ihesus ideo pius. Sola enim et summa pietate fieri voluit nobis ihesus. Dignatur sanctum nomen eius. quia inter plurima sancta dei nomina. vere specialiter sanctum est nomen ihesus. Nomen in se sanctum. et in nobis sanctificatum. Nomen ideo quo dicere possumus sanctificetur nomen tuum. Nomen de quo ipsemet ait. Quid quid perieritis patrem in nomine meo fiet vobis. Quia ergo in te et per teo potentissimi me et piissime ihesu. fecit dominus magna sancto suo ioseph. ideo te magnificare decet. et ad laudem tui nominis hunc tractatum in huius orationis verba finire.

omnia secula seculorum. Amen.

Explicit tractatus Petri episcopi
Cameracensis. de duodecim honoribus
sancti Ioseph.
Deo gratias.

Oratio.

O Domine ihesu christe eternaliter deus de deo. et ineffabili humilitate temporaliter homo factus de virgine. qui sanctum ioseph beate Marie matri tue. virginem virgini desponsari. et humilem humili sociari voluisti. et eum de paruo magnum. de humili excelsum multis virtutibus et magnis honoribus augmentatum mirabiliter sublimasti. Da nobis quesumus eius exemplo meritis et precibus cum cordis et corporis mundicia vera humilitatis virtutem. nobis in humilitate fundatis. da fidei spei et charitatis. omniumque virtutum augmentum. ut per virtuosa merita. gloriosa secus premia consequi valeamus. Qui cum patre et spiritu sancto viuis et regnas de Per

Prologus

Tractatus de anima Incipit prologus.

Eterū tradit auctoritas. diuinū esse illud apollinis oraculū. Nosce te-
ipm. Nihilis ergo errat q seipm ignorans. alia noscere desiderat. Nō pē
aut homo noscere seipm. si ignoret id qd in eo est diuinissimū. N est aīa
suam. rez in eo deo simillimā. Quapropter de aīa z hīs q sunt in ea tra-
ctatū hunc breuē. nō ad puectorū eruditiōē. s; ad meīpius instructiōē
et p̄babiliorib; sapientiū sentētijs cū deīa uiliū p̄pilabo. a cōiorib; ad specialiora hoc
ordine p̄cessurus.

Explicit prologus.

Sequūf capitula eiusdē tractatus de anīa p̄pilatus a reuerēdissimo dño dño Pe-
tro de aillyaco sacre theologie doctore. qndā ccāellario parisiē. postea Aniciē. ep̄o
z Cameracē. deinde scē romane ecclē. tit. scē gr̄isogoni p̄sbytero Cardinali.

¶ Primū capitulū erit de anime diffinitōe z ei⁹ diuisione in vegetatiuā sensitīuā z
intellectīuā. ¶ Secundū de aīa vegetatiuā z ei⁹ potētīs. ¶ Tertiū de anīa sensitīuā
quantū ad eius potētias de foris app̄hensīuas. ¶ Quartū de ea quantū ad ei⁹ potē-
tias ab intus app̄hensīuas. ¶ Quintū de ea quantū ad ei⁹ potētias motīuas.
¶ Sextū de aīa intellectīuā quantū ad eius potētiā cognoscitiuā. ¶ Septimū de
ea quantū ad eius potētiā volitiuā. ¶ Octauū de hīs que sunt in anīa. z p̄mo de sp̄e
ciebus rerū sensibilib; in medio. ¶ Nonū de speciebus rerū sensibilib; in sensu vel organo.
¶ Decimū de speciebus in intellectu humano. ¶ Undecimū de actib; aīe. z p̄mo de acti-
bus cognoscendi aīe sensitīue. ¶ Duodecimū de actib; cognoscēdi anīe intellectīue.
¶ Tertiūdecimū de actib; appetēdi potētiē volitiue. ¶ Quartūdecimū de passiōib;
anīe. N est de actib; appetēdi potētiē sensitīue. ¶ Quintūdecimū de habitib; anīe tam
potētiē sensitīue q intellectīue ac etiā volitiue.

Diuisio anime quo ad sua accidentia.

		Sensibilis			
Spēs		Intelligibilis		Sensationes	
		Cognitiōes		Intellectiones	
Accidētia aīe	Act⁹			Volitiōes	
		Affectiōes		Appetit⁹ concupis.	
				Passiōes	
				Appetit⁹ irasci.	
Habit⁹	Sēsuales Intellectuales Affectiōnales			Amor. odiū Sideriū fuga Spectatō dolor Spēs. S̄spatio audacia timor	
		Practici			
		Speculatiui			

Ita figura p̄tinet in se diuisione anime quo ad suas potētiās.

			Attractiua Retentiua.
	Vegetatiua	Patritiua Augmētatiua Generatiua	Digestiua Expulsiua
			Exterius
		Apprehensiua	visiua auditiua olfactiua gustatiua tactiua.
			Interiorius
			sensus cōis imaginatiua estimatiua memoratiua
Viues anime	Sensitiua		Appetitiua
			cōcupiscibilis
		Dotiua	irascibilis
			Executiua
			naturalis vitalis animalis
			Intellectus agens Intellectus possibilis
		Cognitiua	Intellectus speculatiuis Intellectus practicus
	Intellectiua		Affectiua que dicitur voluntas
		Volitiua	Imperatiua q̄ dicitur libertas

Tractatus de anima

Sequitur predictus tractatus de anima

Capitulum primum.

Prima pars. Anime diffinitio.

Diffinitatez ani

me vmbatice somniantes
phi. de ea diuersa et aduersa
senferūt. que omnia differere
longum esset. Sz quia Ari-
stotiles inter eos obtinens pncipatum ani-
mā pbabilius diffiniuit dicēs. q. ipa ē sub-
stantialis corporis phisici organici. habē-
tis vitā in potētia. Ideo huius diffinitōis
explanatiōē psequamur. Est igitur hec
diffinitio nō simpliciter quiditativa. quo-
niā talē dare nō ad phisicum ptnet. sed ad
methaphisicū cuius est cōsiderare rōnes q.
ditatiuas rez. quas phisicus considerat i
ordine ad motus et operatiōes cap. Sed ē
diffinitio naturalis explicite et auertibilis
indicans nō solum quid est anima. sed etiā
cuius est. quoniā corporis phisici organi-
ci. Propter quid est quia propter vitam. si-
ue propter vitale operatiōē exercendam.
Ideo Aristotiles predictā diffinitioē de-
clarans per alia notiorē dicens q. anima
est quo viuimus. id est quo aliquid viuūt.
capiendo viuere vt se extendit ad omnem
operatiōē vitale sine sit nutritio. sensatio.
intellectio. siue alia vitalis motio. Anima-
ta em̄ ab inanimatis nō apparent aliter dif-
ferre. nisi exercendo aliquod opus vite.

Est autē prima diffinitio conuertibilis
cum suo diffinito. quoniā omni anime coh-
uenit vt patet inductiue nulli alteri. quin-
imo per partes diffinitionis anima a quo
libet alio concluditur differre. Per hoc ei
quod dicitur actus differt a materia pma q. ē
pura potētia. et a composito quod resultat
ex actu et potētia. Per hoc quod dicitur
actus primus differt ab actibz secundis. q.
sunt operationes vitales. Omnis em̄ for-
ma in ordine ad operatiōē ab ea procedē-
tem dicitur actus primus. et talis operatio
actus secundus. Per hoc quod dicitur substa-
ntialis differt a scientia. et alijs habitibz qui
sunt accidentia. Per h. q. dicitur corpus
phisici. explicatur causa materialis anime
Corpus em̄ non in quantū artificiale. sed
in quantū phisicum. id est naturale ē subie-
ctum anime. Per hoc q. dicitur organi-
ci anima differt a formis corporū simplici-

um vel elementoz vel homogenioz. quo-
rum nullum est organicū. id est instrumen-
tale siue instrumentū partiale alicuius to-
tius corporis organici. Per hoc q. dicitur
vitam habentis in potētia. intelligitur
q. anima est actus corporis vitam habē-
tis et est in potētia scilicet ad operationes
vitales. vel est actus quo corpus habens
eam dicitur actu viuens et qua circumscri-
pta non esset viuens nisi in potētia. Et p
hoc quocunq. predictozum modozum in-
telligatur differt anima a forma oui vel se-
minis Et quibus talem possumus anime
diffinitionem colligere. Anima est forma
substantialis corporis viuētis. potētis
in eo vitales operationes exercere. Et hec
est clara completa diffinitio anime.

Anima vero diuiditur in vegetatiuam.
sensitiuam. et rationalem. seu intellectiuam.
Que diuisio ex ipis actibz siue operatiōi-
bus concluditur. Licet em̄ quelibet res a
qualibet alia. seipsa formaliter et intrinsece
distinguantur. tamen scdm Aristotile potē-
tie distinguuntur per actus. id est per act.
cognoscuntur et concluduntur distingui.

Quia ergo experimur in distinctis sup-
positis actū anime triplicem in genere. sci-
licet vegetare. sentire. ratiocinari. Ideo ex
hoc concludimus triplicem esse animā. sci-
licet vegetatiuam vt in plantis. sensitiuam
in brutis. rationalem in hominibus.

Quidam vero dicunt has animas suis
viri corporibz diuersimode scdm diuer-
sas lucis essentias. et q. est vna lux celi fide-
rei que disponit ad suscepiōē anime ve-
geratiue Alia est lux celi cristallini. que dis-
ponit ad suscepiōē sensitiue. Et alia ē
lux celi empiri. que disponit ad suscepiō-
nem intellectiue. Hoc autē magis vide-
tur voluntarie dictum. q. ratione probatū
ideo transseundum est velut superstitio suz.

Quinta pars. Triplis questiois so-
lutio. Sed circa predictam anime di-
uisionem. triplex occurrit questio. Prima
est vtum in eodem supposito anima vege-
ratiua. sensitiua et intellectiua situaliter dis-
tinguantur. Secunda dato. q. non. vtuz
tamen realiter distinguantur. Tertia licet
essent realiter idem. vtum ipa anima a su-
is potētis distinguant. De his em̄ ē int. do-
ctos altricatio. q. nō est h. nisi sub breuitate
retractada. Solutio pme questiois.

Tractatus

De prima igitur questione dixerunt quidam fuisse opinionem platonis quod ille erant diuerse anime et in diuersis organis situate. scilicet sensitiva in cerebro. nutritiva in epate. appetitiva in corde. vegetativa in membris generativis. Sed aristoteles contra hanc opinionem probat quod in eodem supposito anima vegetativa et sensitiva non sunt sic sicutualiter distincte. sed per totum corpus animalis est simul vegetativa et sensitiva. Nam sicut in plantis licet potentia sumendi alimentum sit in radicibus. et potentia generandi folia flores et fructus est in ramis. tamen si abscendant rami a radicibus. et radices pullulant novos ramos ferentes folia flores. et fructus. et rami abscissi si replantentur resumunt radices. quod non esset nisi utraque diceretur potentia. scilicet potentia sumendi alimentum. et potentia generandi eorum tam in radicibus quam in ramis. Sic proportionaliter est de multis animalibus imperfectis. quarum partes abscise vivunt et sentiunt. Nec hoc minus concedendum est de animalibus perfectis. que diuisa vivunt et non possunt. quia ad sui principium perfectiorem organizationem requirunt. Sic enim equus et nutrit et auget et sentit et in capite et in pedibus. quare in quolibet eorum parte est simul vegetativa et sensitiva. nec hec ab illa est sicutualiter separata. Solutio secundae questionis.

De secunda questione fuerunt opiniones diuerse. et dixerunt quidam non solum animam vegetativam et sensitivam in eodem supposito differre. sed totam esse formas substantiales in eodem. quod sibi correspondet predicata quiditativa essentialiter subordinata. Uerbigratia. In equo est prima forma quod est substantia. alia quod est corpus. alia quod est vivens. alia quod est animal. alia specifica quod est equus. et sicut materia prima est pura potentia ad primam formam. sic illa est prima actus materie et est potentialis ad aliam formam sola autem ultima est simpliciter actualis.

Licet autem hanc opinionem reprobare generaliter pertineat a metaphysicis. tamen quantum sufficit ad propositum. videtur quod talis differentia siue distinctio sit omnino superflua. quia nunquam pluralitas est ponenda sine necessitate. id est sine experientia. ratione. vel auctore cogente. sed nullum istorum trium cogit talem pluralitatem formarum ponere. ut patet inducitive. Ideo probabilius dixerunt quidam animam vegetativam et sensitivam in eodem supposito esse realiter idem. Licet ut aristoteles dicit differant secundum rationem. id est alia ratione intel-

ligimus eadem animam esse vegetativam. et alia ratione sensitivam. Et idem videtur esse dicendum de anima intellectiva in homine. sequendo rationem naturalem. quod quis de hoc non habeamus? clarum aristotelis determinatorem. Nec obstat quod in homine ipsa anima secundum illas potentias successively manifestatur. propter quod dicitur quod embryo primo vivit vita plante. id est vegetativa. postea vita animalis. id est sensitiva. postea vita hominis. id est intellectiva. Nam quod natura successively operatur virtus naturalis formativa prius rationabiliter disponit ad vitam quam ad sensum. et prius ad sensum quam ad rationem.

Sed secundum fidei veritatem specialis difficultas est de anima intellectiva. verum ipsa in homine sit eadem cum vegetativa et sensitiva. quod secundum fidei ipsa est indivisibilis. ingenerabilis. et incorruptibilis. Ipsa autem vegetativa et sensitiva in hominibus et in brutis videtur esse eiusdem rationis. et per consequens extensa generabilis et corruptibilis. Sed et ipsa sensatio hominis cum sit quedam qualitas extensa non videtur posse esse in subiecto indivisibili. Prius quoque ante sensitivam et ante intellectivam in homine iudicia et appetitus sepe sunt contrarii. dicitur aristoteles. quod sensualitas sepe aduersatur et obviat rationi. Contraria autem non possunt simul esse in eodem subiecto. nec in eadem anima indivisibili. Ideo propter ista principaliter quidam dixerunt quod non est in homine eadem anima sensitiva et intellectiva. Sed cum hoc sit problemum neutrum cuius utraque pars est probabilis. Cui placet tenere oppositum. potest dicere quod anima sensitiva hominis est indivisibilis. nec ipsa est eiusdem rationis in hominibus et in brutis. Et quod subiectum sensatois ac iudicii siue appetitus sensitivi non est ipsa sola anima indivisibilis sed totum compositum quod est indivisibile. Subiectum vero intellectiois ac iudicii siue appetitus intellectivi. est ipsa sola anima indivisibilis. quare non erunt contraria in eodem subiecto adequato. De his autem pro nunc brevis transio. Solutio tertie questionis. De tertia questione omissa opinionum varietate. dicendum est. quod anima est potentia. quod est principium actuum siue passivum siue operativum. ipsius autem anime multiplex est potentia. una principalis. alia instrumentalis. Prima est essentialis. secunda actualis. Loquendo igitur de potentia principali et essentiali. anima est unica potentia. nec est verum de virtute sermonis quod in homine sint plures potentie. sed ad istum sensum dicitur quod anima est

potens exercere plures operationes. et secundum illas supponit per plura nomina. diuersarum rationum significantia potentia anime. sicut sunt vegetatiuum. sensitiuum. intellectiui. Loquendo vero de potentia instrumentali actiuali. anima a suis potentijs distinguitur. et sunt ipsius plures potentie. quia licet anima sit potentia principaliter actiua suarum operationum vitalium. tamen ad ipsas exercendas indiget calore naturali spiritibus et multis alijs dispositi onibus. Et alijs indiget ad nutriendum. alijs ad sentiendum. alijs ad mouendum secundum locum et iste sunt potentie vegetatiue sensitiue et motiue instrumentales. ab ipsa anima. et ab inuicem differetes. Ideo procedendum est quod anima in pe de est eque potentia visiva sicut in oculo. loquendo de potentia principali. tamen ipsa in pede non est potentia propinqua ad videndum quia anima sine dispositiombus requisitis ad sua operationem non dicitur potentia propinqua. sed remota. Et hoc de anima et eius potentijs in generali sufficiant. Secundum capitulum.

Prima pars de potentia vegetatiua generaliter.

Unum speciale tractandum est de potentijs anime. et primo de anima vegetatiua quia communior est. Potest autem potentia secundum Aristotilem diffiniri quod est virtus potens pervertere alimentum in corpus animatum in quo est ad salutem ipsius. et ex eo ipsum augere ad complementum quantitatis eius et generare corpus animatum sue speciei. Unde patet quod anima vegetatiua tres habet potentias siue vires scilicet nutritiua augmentatiua et generatiua. Prima est ad preseruationem indiuidui secundum ad perfectiorem subiecti. tertia ad continuationem speciei. Et habet quilibet propria operatio et proprium obiectum ex quibus cognoscitur. id de ipsis per ordinem est videndum. Secunda pars de nutritione.

Nutritio ergo que est operatio potentie nutritiue est peruersio nutrimenti secundum quod est potentia corpus animatum in ipsum corpus actu animatum propter salutem ipsius. Ad nutrimento autem tria requiruntur. primum est alens. et hoc est anima vegetatiua. secundum est alitum. et hoc est corpus animatum tertium est alimentum. et hoc est duplex. Unum passive et hoc est alimentum quod est obiectum potentie nutritiue. aliud actiue. et hoc est principaliter ipsa anima instrumentali tamen est quantitatiua dispositio ad digestionem requisita. Alimentum enim secundum Aristotilem dicitur esse quodammodo primum alito. et quodam

modo simile scilicet a principio primum. et in fine simile. Quia hoc est additio agentis. scilicet assimilare sibi passum prius primum. Debet autem alimentum per alterationem perverti in alitum et ei assimilari antequam nutriat ipsum. id ad hanc actionem necessaria est alia multiplex quantitatiua dispositio tanquam instrumentum. Propter hoc ergo ipsi potentie nutritiue dicuntur deferuire quantum oportet vires. scilicet attractiua que assumit de alimentum illud quod est necessarium. retentiva que retinet alimentum donec debite alterationis recipiat complementum. digestiua que alterat et separat partem ab ipso. et expulsiua que expellit superfluum a necessario nutrimento. Sic igitur fit completa nutritio. Tertia pars de augmentatione.

Augmentatio autem que est operatio potentie augmentatiue est peruersio alimentum secundum quod est potentia quantum corpus animatum in ipsum corpus actu animatum propter complementum ipsius. Unum patet quod idem est obiectum potentie nutritiue et potentie augmentatiue. scilicet alimentum. Et eodem enim alimentum nutrimur et augemur. Sed tamen nutritio et augmentatio differunt. nam licet sint ex eodem alimentum. tamen ipsum nutrit secundum quod est substantia. et augmentat secundum quod est quantum. id non secundum eandem rationem est vtrumque obiectum.

Quarta pars de generatione.

Generatio vero que est operatio potentie viuificis generatiue est peruersio alimentum quod est semine in corpore animatum nouum simile illi a quo semine est decissum propter preseruationem speciei ipsius. Et eodem alimentum non totaliter sed partialiter fit nutritio. augmentatio et generatio. non tamen generatio eius qui nutrit vel augeat sed alterum. Et superfluum enim alimentum fit generatio. non quod ex superfluo in quantumlibet in quantum. Et dicitur Aristotiles quod generare sibi simile est naturalissimum opus nature. non quod sit perfectissimum simpliciter. sed secundum quod scilicet inter operationes potentie vegetatiue. vel quod natura vniuersalis magis intendit continuationem speciei quam preseruationem huius vel illius indiuidui. Ad hanc etiam quod corpus animatum sit sui similis generatiui oportet secundum Aristotilem quod sit perfectum non orbatum et non habens spontaneam generationem. Primum quod sit perfectum tamen in quantitate et in qualitate. Secundo quod non sit orbatum id est quod non sit diminutum in membris genitalibus. Tertio quod non habeat spontaneam generationem. id est quod non generet per putrefactionem. sicut musca vel vermis quod enim per putrefactionem sine semine generatur. tamen ex semine non generat sibi simile. quia aliter per

p

Tractatus

continuari in specie. nec tamē oportet h̄ i oībo
h̄mōi vez eē. Quinta ps de vegetatibz
z plāz. Ut aut manifestiora fiāt q̄ de aīa vege
ratur et potētis pmissa sunt h̄ de vegeta
tibz z plantis aliq̄ sunt dicēda. Planta aut
generale nomē est. Et scdm Aristotile plā
tarū q̄daz sunt arbores q̄ habēt et sua radi
ce stipitē vnicū et q̄ multi rami nascuntur
Alii medie int arbores z herbas vt fruti
ces sine stipite h̄ntes et radicibz ramos. A
lie herbe que nō h̄nt stipitē et sua radice s̄
folia. Principiū aut efficiēs in generati
one plantaz z eaz vegetatōe est sol siue ca
lor solis. Principiū aut materiale a q̄ sumi
tur nutrimentū est terra. non tñ terra pura
s̄ et q̄tuor elemētis pposita siue mixta. Et
qua quoddā ppositū surgit qd̄ est maxime
terreū. aquaticū parū. aerū min⁹. igneum
min⁹. Per terrā coherēs. p aquaz z aerem
diffūdēs. z p ignē supius surgēs. Nō tam
h̄mōi elemētōz forme siue corp⁹ntes sunt
in h̄ cause pncipales vt in scdo de aīa pira
empedocle pbat Aristotiles. Hod⁹ au
tē generatōis plantaz scdm Aristotilez in
libro de plantis ē talis. Quoniā s̄ntē ca
loris ascendūt vapores terreiz aquei ad su
p̄ficiē terre. ad quā etiā descendit aer rorid⁹
roificans locū mixtōis. in q̄ vtr⁹ corp⁹z
celestiū infusa ip̄is mixtibilibz p̄miscet ea.
z ex eis pducit plantā. In plātis aut radicē
generat et humore seminali. medulla vero
ex humore cibali. Et scdm Aristotile i plā
ta duplex est digestio. p̄ma in radice. secun
da in medulla. a q̄ ad alias ptes trāsmittit
p̄ueniēs nutrimentū. z inde generant folia
ex humore magis aquoso. Flores s̄o ex hu
more magis sub tili. z q̄i aereo. fruct⁹ aut ex
humore aereo magis grosso z magis virtu
oso. De natura vero plantaz special⁹ dice
re nō est p̄sentis p̄positi.

Capitulum tertium.

Prima pars de potentia sensitiva gene
raliter.

Ostēd de aīa vegetatiua dictum
p̄ est. nūc de aīa sensitiva est agen
dum. Habet aut duplicē potētā.
scz apprehensivā z motiū. Et dicit h̄ appre
hensiva. p̄t se extēdit apphensio ad notici
am iudiciariā. Nec t̄o potētā apphensiva
diuidit in apphensivā de foris. z in apphē
sivā de int⁹. Et d̄ apphensiva de foris que
apphendit p̄ organū qd̄ est extra in corpe.

vel qz h̄ forte nō est verū de sensu tact⁹. pōt
dici apphensiva de foris. qz apprehēdit rez
de foris p̄sentēz. Pri⁹ aut est de ista potētā
dicendū z eius p̄tibz. postea de secunda.

Secda ps de numero sensuū extērioz.

Viēs q̄ apprehēsiue de foris sunt qn/
qz sensus p̄ticularēs. siue potētē extēriores
scz visus. audit⁹. odorat⁹. tact⁹. z gust⁹. quo
rū sufficiētia sic habet. Quoniā cuz media
p̄ que fit sensatio sunt determinata numero
scz aut caro. aut aqua. aut aer. Cū etiā sen
sibilia p̄ ista media sint terminata numero
quia omē qd̄ sentit per carnē. aut est tangi
bile aut gustabile. z omē qd̄ sentit p̄ aerem
v̄l aquā. aut p̄ vitragz. est sonus. odor. v̄l co
lor. oportet scdm hūc numerū eē numerus
sensuū. Tertia pars de p̄ueniētia sensu
um. Cōueniūt aut dicitur sensus in aliq̄bo
p̄ditōibz. Primo qz omēs sunt viēs passi
ue. sentim⁹ em̄ intus suscipientes nō extra
mittentes. z ppter h̄ obiecta eozū dicuntur
passibiles qualitates. quia in sensu faciūt
passiones. nec tamen ideo dicunt virtutes
passiue. quia nō sunt potētiē actiue. Se
cundo quia omēs sunt pceptiui singulari
um. z nō vniuersaliū. z etiā obiectoz p̄sen
tiū z nō absentiū. Tercio quia ad h̄ q̄
actu sentiāt q̄tuor requirunt. duo ex parte
sensus. scz species z organū. z duo extra. s̄
obiectū z mediū. Et ex parte speciei req̄rit
p̄ueniēs p̄portio sensibīl ad sensū. ex pte orga
ni req̄rit q̄ sit p̄ueniēt dispositū. Et pte ob
iecti requirit cōueniēs p̄sentia. z ex pte me
diū p̄ueniēs distātia. quia sensibile positūz
supra sensum nō sentit. Et istis circūstan
tijs positis sensus nō errat circa sensibile p̄
priū. z hoc in magna p̄sue i magno gra
du. vt exponit p̄mentator. Quarto con
ueniunt quia omēs vnā habēt originē. scz
sensem cōmunē. a quo velut a centro qua
si linee quedā extēnt. Quarta pars de
differentia sensuū. Differunt aut isti sen
sus etiā in aliquibz. Primo in organozum
mediōzū z obiectozū diuersitate. Secūdo
differunt vtilitate. quia duo illoz scz tact⁹
z gustus sunt magis necessarii. aliū sunt ad
bene esse gialis z ad sciētā acquirēdaz.
Per gustū em̄ discernim⁹ cibū bonū a noci
uo. z per tactū corruptiui a nō corruptiui
Ideo h̄s duobus sensibz ingenauit na
tura mediū intrinsecū. ppter eozū necessita
tem. alijs aut mediū extrinsecū. Tercio dif

ferunt generalitate. quia tactus est in membris omnibus et in omnibus animalibus. Quarto in apprehendendi et retinendi varietate. quia visus citius. velocius. et remotione apprehendit. tactus autem quod grossior est apprehensio fortius tenet. Nec sunt ergo generales convenientie et differentie sensuum. quoniam et aliquae possint alie assignari.

Quinta pars de visu.

Sed dicendum est particulariter de visu. cuiusque sensus organo. medio et obiecto. Et primo de visu tanquam de nobiliori. Organum ergo visus est oculus ad quem pervenit nervus opticus pertensus a cerebro usque ad pupillam per quem mittitur spiritus visibilis recipiens species visibiles ab humore cristallino. qui est in pupilla. Sic igitur videmus oculo. sed instrumentali. visu autem siue virtute visiva videmus effectiue principaliter. ipsa vero visio videtur formaliter et sic de aliis sensibus proportionaliter est dicendum. Medium praeterea huius sensus est aer vel aqua et quodcumque aliud corpus transparentes siue dyaphanum. Unde cum lumen requiratur ad videndum siue inter quosdam philosophos quaestio. utrum requiratur propter medium. aut propter colorem. siue obiectum. Et potest dici propter utrumque. tamen principaliter propter colorem. qui non sufficit suae speciei agere. siue diuncto lumine. Obiectum vero visus est visibile scilicet color vel lux. Differunt autem color. lux et lumen. quod lumen non terminat visum. nec proprie videtur sed est speciei lucis per quam lux videtur sicut color per suam speciem. Lux autem potest ex se in dyaphano suam speciem generare. color autem non potest nisi lumine super ipsum cadente. Si autem super lucem siue lucidum caderet lumen alienum saltem maius quam sit lumen proprium. impedit ipsum saltem ne videatur distincte. id maius lumen minus lumen dicitur offuscare. sicut patet de stellis in die.

Sexta pars de auditu.

Organum vero auditus est in auribus. et est quidam aer conaturalis positus intra cavum ut ait auris. ad quem dirigitur nervus quidam pertensus a cerebro prinens spiritum audibilem. Medium autem sensus huius est aer extrinsecus ipsi aeri supradicto conaturali et intrinseco continuatus. Sed obiectum ipsius est sonus qui fit in aere et collisione duorum corporum solidorum siue duorum ad invicem per quam fit tremor in aere. qui continuatur usque ad aurem per modum spere. cuius centrum est locus collisionis. et circulariter perinde perit debilitando. cuius

simile est cum picis lapis in aqua. Unde patet qualiter fit sonus reflexus.

Septima pars de olfactu.

Organum autem olfactus est in duobus cartilaginosis descendibus a cerebro quod similes sunt duobus capitibus mamillarum per quas pervenit spiritus odorabilis. Medium vero huius sensus est aer vel aqua. et licet idem sit medium in hoc sensu et aliis duobus scilicet visu. et auditu. si tamen est different. Est enim hoc medium in visu secundum quod est corpus dyaphanum. sed secundum hanc dispositionem non est medium huiusmodi in aliis sensibus. Sed obiectum ipsius est odor quod multiplicatur cum quadam fumali evaporatione per calorem a corpore odorifero resoluta.

Octava pars de gustu.

Organum gustus est in lingua per quam res saporifera coniungitur humiditati salivari quae immutatur ab ea mediante carne spongiosa quae est in superficie linguae. et reddit saporis sui spiritui qui est in nervo interiori. Unde patet quod duplex est medium in hoc sensu intrinsecum scilicet caro linguae. et extrinsecum scilicet humiditas salivaris id si ipsa fuerit infecta amaritudine gustus indicat cibum amaram. Obiectum autem huius sensus est sapor. cuius duo sunt extrema contraria. scilicet dulcedo et amaritudo. Media autem sunt plurima et hoc commune est praedictis omnibus sensibus. scilicet quod quilibet sit sensum unum contrarietatis et mediorum ipsius.

Nonae pars de tactu.

Organum tactus secundum quosdam est in corde vel aliquid intra cor valde reductum ad medium qualitarum tangibilium. unde tale proportionem quale ipsum habet non sentit. sed solum excellenter tangibilium. Sed secundum alios autem oportet organum tactus esse extrinsecum per omnia membra. ad cuiusmodi excellencias tangibilium quae sunt corruptive animalium. unde illa supradicta proportio reducta ad medium qualitarum tangibilium videtur ponenda in nervis per totum corpus animalis expansis. Medium autem huius sensus sicut et sensus gustus est caro. ut supra tactus est. et hoc est medium coniunctum. Potest tamen horum sensuum sicut et aliorum esse quoddam medium extrinsecum. sed non habet ad sensatorem nisi accidentali ter. quod si non esset non minus sensatio fieret.

Sed obiectum huius sensus est tangibile. Hoc est autem unum primum genus omnium qualitarum tangibilium. sicut color est genus omnium colorum. sed sunt in eis plures contrarietates. scilicet licet calidum. frigidum. humidum. siccum. durum.

Tractatus

molle. asperū. leue. grane. et leue. Unde
oritur q̄stio vtr̄ sensus tactus sit vnus sen-
sus vel plures. Et dixerūt aliq̄ q̄ si tactus
nominet ab eo q̄ sentit. sic est vnus sensus
si vero ab hīs que sentit. sic est plures sen-
sus. ppter plures p̄trietates tāgibiles su-
p̄dictas. Sed h̄ nō sufficit quia sic nec
eēt ponēdū nisi vn̄ sensus cū nō sit nisi vnū
q̄d sentit. scz ip̄a aīa. Ido meli⁹ dicit q̄ sen-
sus tact⁹ est vn̄ materialiter. qz vnū est or-
ganū scdm materiā et quāritatez. scz est plu-
res sensus formalit̄. nō scdm formā substā-
tialē sed accidentalē. qz scdm aliā qualitati-
uam dispositionē est pcepti⁹ calidi et frigi-
di. et scdm aliā humidit̄ et siccit̄. Et sic tactus
est duo sensus. et nō plures. qz p̄trietates
p̄dicte nō arguūt pluralitatē dispositionū
q̄litarū in organo. ppter h̄ q̄ sunt sensibi-
lia p̄munia. vel sentiunt modo sensibilibus
p̄munia. scz scdm figurā aut motū. Ido suf-
ficet q̄ organū sit quantū vt sentiunt scdm
diuersos situs mot⁹ aut figuras ip̄orum.

Aristoteles aut̄ in enumeratione quin-
qz sensuū. illos duos sensus tanq̄ vnū po-
nit scdm modū loquēdi vulgarez. vt dicit
p̄mentator. qz in nullo mēbro inuenit vn̄
sine alio. Et ad eundē sensum dicit Aristo-
teles. q̄ gust⁹ est quidā tact⁹. Decima ps
de diuisionibz sensibilibz.

Sz ad maiorē intelligentiā p̄dictorū
vidēde sunt q̄dam diuisiones sensibilibz
Hā scdm Aristotilē sensibilibz quedā sunt
sensibilia p se. alia sensibilia p accidēs. Et
eorz que dicunt̄ sensibilia p se. quedā dicū-
tur sensibilia p̄pria. quedā p̄munia. Se-
nsibile p̄prium dicit q̄d sentit vnico sensu scd̄z
speciē sic q̄ nō alio. vt color visu. et son⁹ au-
ditu. Sensibile p̄mune dicit q̄d oībz
vel pluribz sensibz est sensibile. vt motus et
quies. numerus magnitudo et figura. et si q̄
sunt alia. Sensibilia p se sunt illa q̄ di-
cta sunt. scz sensibilia p̄pria et p̄munia et ma-
gis sensibilia p̄pria q̄ p̄munia. qz scdm eorū
specificā distinctiōz sumit̄ specificā distin-
ctiō sensuū. Sensibilia p accidēs sunt
sicut hō. azin⁹. sortes. et brunell⁹. quoz neu-
trū sentit in quantū tale. scz in quantū albū
vel figuratū. Un̄ patet q̄ p̄dicta diuisiō
nō sic dat p̄ opposita. quin eē membra sup-
ponat p̄ codē. Quia nō solū color esset visi-
bilis. imo coloratū. Nec videt q̄ sensus
de colore iudicet abstracte a subiecto. scz cō-

fuse de colorato. Et ita de magnitudine et
magno. figura et figurato. numero et nume-
rato. siue ponant̄ accidētia quedā distincta
a suis subiectis. siue nō. Ideo cū idem sor-
tes sit albus figurat⁹ et hō. sequit̄ q̄ ip̄e idē
est sensibile p̄prium. sensibile p̄mune. sensibile
p se. et sensibile p accidēs. scz hoc est scdm di-
uersos pceptus. quia in quantū est albū. di-
citur sensibile p̄prium. qz scdm conceptū a q̄
sumitur iste terminus albū vnico sensu sen-
titur. sed in quantū figuratus dicitur sensi-
bile p̄mune. quia scdm illū conceptū plu-
ribz sensibz percipitur. sed in quantū
albus vel figuratus dicitur sensibile p se.
quia scdm talē conceptū res sensu percipi-
tur. Sed in quantū homo vel sortes dicit̄
sensibile per accidēs. quia scdm h̄mōi cō-
ceptum nō sentitur. Sensus em̄ exterior n̄
iudicat de re scdm conceptū substantiālē scz
accidentalē. vnde ad diuersitatē accidētū
variatur iudiciū sensus. nō ad variatiōē
substantie.

Capitulū quartū.

Prima pars de interioribz sensibz gene-
raliter.

Icto de anime sensitivē potentia
apprehensiuā exteriori. dicendū ē
de interiori que sicut p̄ma etiā m̄l-
riplex est. Hā alia est sensitiva cognoscitiua
alia est speciēz sensibilibz reseruatua. Un-
de q̄ p̄ter omnē potētiā cognoscitiuā po-
nenda sit alia potētiā nō cognoscitiua scz re-
seruatua. patet ex hoc quia in absentia sen-
sibilibz. et oīi actu cognoscēdi cessante. ap-
paret q̄ species sensibilibz reseruant̄ in no-
bis. vt patet in sompnijs. Et patet q̄ nō re-
seruantur in potētijs cognoscitiuis. hoc ē
in organis. in quibz anima nata est formare
actū cognoscēdi. quia tunc nō apparet ra-
tio quare deberet cessare act⁹ cognoscēdi
cū nihil deficeret requisitū ad eius forma-
tiōē. ideo oportet q̄ sit alia potētiā reserua-
tiua h̄mōi speciēz. Alia quidez nō ex parte
anime. sed ex parte organi et operis. Et
scd̄z hoc quidā philosophi ponūt solū du-
as tales potentias interiores. vnā cogno-
scitiuā. id est in qua format̄ actualis sensa-
tiō. quā vocant̄ sensum p̄mune et eā dicunt
esse i corde. aliā reseruatua quā vocāt fan-
tasiā et eā dicunt esse in cerebro. Et hīs
potentijs scdm eos diuersa attribuunt̄ no-
mina scdm earū diuersa opera. Unde con-

tingit quia diuersis nominibus nominetur diuersis tamen rationibus. Sed quidam particulari uis considerantes ponunt quinque potencias interiores. que sunt sensus communis imaginatiua estimatiua. fantasia et memoratiua. Verum tamen propter occultam dictarum potentiarum operationem et suorum organorum distinctionem et situationem ac variam dictorum nominum significacionem ipsis sepe utimur aut promiscue aut equivoce. Unde aliqui quod hic vocamus imaginatiua vocant fantasiam et contra. Sed de nominibus minus curemus et rebus videamus. Secundum primum de sensu communi. Est igitur sensus communis potencia sensitiva que omnium sensuum particularium obiecta apprehendit. Non enim dicitur sensus communis quia ipse solus sensibilium communia apprehendit ut quidam crediderunt. Nam apprehendere illa sensibilium communia. id quibus supra dictum est provenit etiam sensui particulari secundum Aristonem. sed dicitur communis. quia omnes sensus exteriores ab eo velut a communi centro exeunt ut suorum obiectorum similitudines ad deum reducantur quibus mediis de singulis iudicat et discernit. Unum huius potencie tres sunt actus. Primus est cognoscere obiecta omnium particularium sensuum. et provenientiam et differentiam talium obiectorum. ut quod hoc albus non est dulce. vel quod hoc est dulce. et illud dulcius. Secundus est cognoscere actus particularium sensuum. Licet enim quibusdam visum sit quod actualis sensatio solus fiat in corde siue in sensu communi tamen videtur esse de intentione Aristotelis quod sensationes fiant in organo sensuum exteriorum. quibus in eis non percipiamus nos sentire. quia sensibile extensum in organo non sentitur. id per sensum communem nos sentire. sed videre vel audire. et sic de alijs. Tertius est actus est cognoscere carentiam siue absentiam sensibilium. sicut iudicamus de tenebris vel silentio. iudicando quod visus a nullo visibili movetur. vel auditus a nullo sono. Et hoc fit per sensum interiore qui percipit per actum exteriorum et eius carentiam et non per sensum exteriorum. sed species sensibilium in absentia eorum. saltem longo tempore non reservat id nisi in eorum presentia nihil iudicat. De organo autem sensus communis altercatio est inter philosophos et medicos que forte magis est verbalis quam realis. Dicunt enim philosophi fuisse opinionem Aristotelis quod organum sensus communis sit in quo subiective formatur predictus actus sensitivi est cor. vel in corde in habet

tibus cor. in non habetibus autem aliquid proportionale. Dicunt autem philosophi practici siue medici fuisse opinionem Galienum et Avicennam quod hec virtus est in cerebro sed in anteriori parte cerebri. ut concurrunt nervi sensitivi quibus sensuum qui locus medullosus et humidus est. Nec autem apparatus contrarietas videtur posse concordari. dicendo quod organum sensus communis est in corde. sed subiective et plenarie. sed est in cerebro dispositively non quod ibi fiat sensatio. sed quia omnes species sensibilium hinc congregantur in ipso. et inde per quadam viam transeunt ad cor ubi fit sensatio. Tertia pars de imaginatiua. Imaginatiua est potencia reservativa specierum sensibilium a sensu communi receptarum. species enim rebus hic vocatur imagines ipsarum. et inde imaginatiua accipit nomen. Nec autem potencia differt a sensu communi. quia non est potencia iudicatiua. sed solum reservativa. Etiam quia sensus communis non accipit formam siue speciem nisi presente re illa autem reservat etiam re absente. Nec vero potentia in anteriori parte cerebri ponitur. in qua etiam sensus communis ad sensum primum dicitur esse conceditur. sed differenter. Nam secundum anathomiam cerebri secundum sui longitudinem in tres ventriculos dividitur. et quilibet duorum scilicet anterior et medius in duas partes subdividitur. quarum quilibet maior est quam sit ventriculus posterior. In prima ergo parte anterioris ventriculi conveniunt omnes sensuum exteriorum nervi. In secunda vero esse videtur imaginatiua retinens impressiones receptas a sensu communi. et hec pars frigidior et durior est quam prima. nam virtus que bene recipit perficitur calido et humido sed virtus que bene retinet. perficitur frigido et siccio. non tamen excessivo. sed debito proportionato. Quarta pars de estimatiua. Estimatiua est potencia que ex speciebus sensibilibus intentiones elicit non sensatas. Dico autem intentiones non quidem rationis sed nature. Non enim apprehendit quid sit similis nomen aut verbum sed amicitiam. commodum vel incommodum. verbigratia. Quis videt lupum nisi quod alias visum fugit ipsum tanquam sibi inimicum. et sic ex eius specie sensibili elicit speciem siue intentionem inimicie que non poterat per sensum apprehendi. Nec ergo potencia differt ab imaginatiua. quia illa solum retinet species per sensum commune apprehensas. hec vero

Tractatus

ro elicit ex eis intentiones non sensatas sicut amicitie vel inimicie ex quibus sequuntur actiones persecutionis vel fuge. Unde sciendum est quod licet species sit nomen generale, tamen quandoque philosophi in modo loquendi videntur ponere differentiam inter species et intentiones. Species enim sunt que multiplicantur ab objectis ad organa sensuum exteriorum, sed intentiones multiplicatur ab organo sensuum exteriorum ad sensum commune et organa aliarum potentiarum. Et est inter ipsas triplex differentia. Prima quod species non sunt representatiue nisi sensibiliu exteriorum, intentiones autem non solum ipsorum sed etiam sensationum eorum. Secunda quia species fiunt in suis subiectis sine cognitione prima, intentiones autem fiunt ab ipsis sensationibus, ideo ipsas representant. Tertia quia species aliquas dispositiones requirunt in suis subiectis, quas non requirunt intentiones, sicut species lucis vel coloris requirit dyaphaneitatem in suo subiecto, quam non requirit intentio ad sensum commune multiplicata, et sic patet quid per intentiones debemus intelligere, cum dicimus estimatiua intentiones eligere. Nec vero potentia estimatiua in propria parte medii ventriculiferae medice cellule cerebri ponitur quod qualiter sit et de alijs ad anathomia pertinet considerare.

Quinta pars de fantasia. Fantasia que a quibusdam formatiua, a quibusdam imaginatiua dicitur quocumque nomine vocetur, tamen ut hic sumitur est potentia formans imagines cum imaginibus id est species siue intentiones cum speciebus vel intentionibus proponendo eas vel diuidendo et ideo fingit cimeras et montes et facit castra in hispania, et opas in somno sicut in vigilia. Nec autem potentia ab aliis quibus in brutis vocatur fantasia siue imaginatio, in hominibus vero cogitatio. Quando vero ipsa est coniuncta rationi sicut in homine tunc in sua operatione dirigatur et regitur a ratione. Et quia in hominibus ratiocinatio diuersificatur ideo operationes fantasie in hominibus variantur, sed quando ipsa non est cum ratione, sicut in brutis, tunc regitur solum quodam instinctu nature. Et quia similis est instinctui in hominibus eandem speciem, ideo in talibus operatio fantasie non variatur. Inde est quod omnis brutus modo simili modo facit nidum suum et omnis aranea telam suam. Nec vero potentia secundum partem medice cellule cerebri ponitur

tanquam centrum inter imaginatiua et memoriatiua, quia perit se super imagines in utraque eorum reueratas, et tunc proponit et diuidit eas.

Sexta pars de memoriatiua.

Memoria est potentia referuatiua specierum siue intentionum, non solum a sensu commune receptarum, sed etiam ab estimatiua et fantastica, unde ut quidam dicunt ipsa se habet ad estimatiua sicut imaginatiua ad sensum commune. Et in hoc hec potentia differt ab imaginatiua. Differt etiam ab ea quia hec referuat species siue intentiones sensorum cum differentia temporis preteriti in quo illa sentiebatur. Illa vero sine differentia temporis certis apprehensis per sensum commune differt autem ab estimatiua et fantastica, quod ille sunt apprehensio siue, hec autem solum referuatiua. Memoria quoque differt a reminiscencia, quod memoria ut dicitur prementator est continua observatio illius quod semel fuerit apprehensum. Reminiscencia vero est quod postquam apprehensum fuit oblitum est et iterum rememoratum. Unde diffinitur reminiscencia quod est iterata acceptio rei preterite de facili sine inuentione et doctrina. Et ideo dicitur quod reminiscencia est memoria siue preseruat quodammodo abscissa, sed per obliuionem non in toto sed in parte, et sunt hec, una uirtus in subiecto, due vero secundum modum, id est differunt secundum rationem vel preceptum. Et dicitur Aristoteles quod memoriatiui sunt tardi ingenij, reminiscitui vero capaces et veloces, quod in memoriatiuis magis riget sensus quam in relectis. Nec autem potentia in posteriori parte cerebri ponitur, qui locus siccus est propter nervos motiuos qui oriuntur ab ipso.

Capitulum quintum.

Prima pars de potentia motiua generaliter.

Isto de anime sensitue potentia apprehensiua, nunc videndum est de potentia motiua. Mouetur autem anima sensitua quandoque spiritualiter et hominipliciter, scilicet cognoscitiue et appetitiue, quodque autem corporaliter scilicet mouendo membra corporalia exerceatur. Unde ad motum animalis et maxime secundum locum de quo principaliter loquimur tria requiruntur. Primum cum talis sit ad aliquid persequendum vel fugiendum, primum oportet cognoscere quod illud sit bonum et persequendum vel malum et fugiendum. Secundum oportet inclinari ad ipsum, persecutionem vel fugam. Tertium oportet exequi talem inclinationem mouen-

do corpus et membra. Primum pertinet ad potentiam cognoscitivam secundum ad potentiam appetitivam tertium ad virtutem executivam quam communiter vocamus motivam. Et hanc divisionem quidam sub alijs verbis tradunt dicentes quod duplex est potentia motiva quedam imperans et quedam imperata intelligentes per potentiam imperantem ipsam cognoscitivam et appetitivam et per potentiam imperatam ipsam potentiam executivam in membris corporalibus situatam. Sed iste locutio nis modus habet locum in ratione utentibus in quibus solum proprie est imperium sicut liberum arbitrium. Secunda pars de potentia appetitiva.

Quia vero de prima potentia motiva scilicet cognoscitiva satius dictum est de secunda scilicet de appetitiva est dicendum. Hec autem movetur dupliciter scilicet diligendo vel odiendo. Et dividitur in concupiscibilem et irascibilem. Concupiscibilis movetur ad bonum vel apparens bonum commodum vel appetens commodum. Irascibilis insurgit contra malum et ferrur in arduum. Ab his oritur quatuor affectiones principales scilicet gaudium spes dolor et timor. Nam per concupiscibilem gaudemus de bono presenti et speramus de bono absenti per irascibilem autem dolemus de malo presenti et timemus de malo absenti. Sensualitas autem est vis appetitiva et ad idem movetur ad quod concupiscibilis et irascibilis sed in quantum sensus siue corporis coniungitur et a ratione non regitur sensualitas vocatur siue irrationalis appetitus.

Tertia pars de potentia executiva. De potentia autem executiva siue corporali motiva dicitur quidam quod ipsa est triplex scilicet naturalis vitalis et animalis. Quare prima sita sunt habet in epate secunda in corde tertia in capite ut in principio primo principio. Virtus naturalis est motiva humorum vitalis est motiva pulsuum animalis est motiva membrorum. Sed de hac tertia principaliter intendimus quod niam alie et specialiter prima videtur esse potentie vegetative et provenire plantis licet non eodem modo sicut animalibus. Ipsa vero motiva secundum locum que fit per membra solum est in animalibus perfectis et non in animalibus imperfectis que solum habent sensum tactum sicut sunt animalia terre affixa ut ostree et conche. Nam licet in plantis et in dictis animalibus imperfectis quoniam nutriunt

et augmentantur sit quidam motus secundum locum qui dicitur dilatationis et restrictionis licet non eodem modo sit in eis quia in plantis sine apprehensione preteritis in illis vero animalibus cum delectatione vel tristitia tamen in predictis non est motus secundum locum qui fit per membra corporalia qualis est motus progressivus vel saltativus aut alius de loco ad locum delativus. Hunc autem motum natura ingenitum animalibus perfectis ad vivendum sibi obiectum convenientes quod non est in eis coniunctum sicut in plantis potentia coniungitur suo obiecto ut nutritiva cum cibo.

Quarta pars de potentia motiva naturali.

De predictis tamen potentibus corporali motivis quibus de eis ad medicum spectet principaliter considerare pauca nibilominus sunt dicenda. Est ergo virtus naturalis potentia motiva humorum median tibus venis que secundum Galienum radicatur in capite secundum Aristotelem in corde. Et hanc movetur siue operatur per spiritum animalium a corde per venas procedentem et corpus vegetantem. Est autem spiritus naturalis substantia subtilis aerea in corde ut calorem et sanguine generatur et ideo est valde levis et facillime mobilis.

Quinta pars de potentia motiva vitali. Virtus vitalis est motiva pulsuum mediantibus arteriis que radicantur in corde. Et hec operatur per spiritum vitalem a corde in membra per arterias procedentem et corpus vivificantem. Est autem idem secundum substantiam spiritus naturalis vitalis et animalis sed differunt secundum operationem. Dicitur enim vitalis in quantum a corde procedit et corpus instrumentali ter vivificat. Dicitur autem naturalis in quantum a corde procedens per eam transit et corpus nutrit et vegetat. Sed dicitur animalis quando ad cerebrum pervenerit et in quantum ad sensum et motum disponit et abilitat et sic ideo spiritus diversis rationibus diversa habet nomina.

Sexta pars de potentia motiva animalis. Virtus animalis est potentia motiva membrorum scilicet officialium mediantibus nervis que radicantur in capite. Et hanc operatur per spiritum animalem per cerebrum transcurrentem per nervos et organa sentiendi diversum subtiliatur et animalis sensus membrorum motum operatur. Sunt autem membra corporis triplicia quodammodo per 4

Tractatus

radicalia ut epar. cor. cerebrū. et genitalia. inter que illa tria pma in quibus sunt. spiritus naturalis vitalis et animalis sunt de eē in diuidui. scilicet genitalia sunt ad pseruationem speciei. Alia sunt mēbra deservientia ut venę arterie et nervi que deserviūt illi triplici spiritui. Alia sunt mēbra officialia ut manus pes et hmoi. et ista mouet virtus aialis ad officiū motus localis. In hoc autem motu talis est ordo scdm Aristotile. quia ē vnū mouens nō motū. scilicet obiectū appetit qd est bonū vel apparēs bonū. Appetit autē mouet ab obiecto et mouet mēbra iter ipa vnū mēbrū mouet aliud. Pars em̄ mēbrū que est citra iuncturā mouet alia partē q̄ est vltra sicut p virtutē que in brachio potes mouere manū sup iuncturā brachij ipō etiā nō moto et sic de digito respectu man⁹ Deinde ipa mēbra mota mouēt ipm totale animal. qd est tanq̄ vltimū motū.

Capitulum sextū.

Prima pars de anima rationali generaliter.

¶ Ostēdictū est d anīma sensitīua p dicendū est de anīa rationali seu intellectīua. de qua tres fuerūt opinionones magis famose. Una fuit Alexā dri q̄ aīa intellectīua humana ē forma materialis. generabilis. et corruptibilis. educta de potētia materie diuisibilis et extensa Alia fuit opinio pmentatoris. q̄ est forma ingenerabilis et incorruptibilis nō educta de potētia materie nec extēsa. et q̄ illa ē vnica in oībus homīb⁹ cuiuslibet eorū indistincte assistens. s; tñ nulli inherens. Tertia rīa est veritas catholica. q̄ nō est tanq̄ opinio tenenda. s; tanq̄ fides firma. scilicet q̄ aīa intellectīua humana nō est vnica in oībus homīb⁹. s; est forma substācialis hoīs corp⁹ informās. et cū eo vnū pponēs nō educta de potētia materie. Et iō p̄prie nō inherens. q̄ inherere p̄prie vt distinguit̄ tra in formare ipōtat materialit̄ dependere. Nō generabil nec corruptibil. s; tñ nō simpliciter ppetua. q̄ de nouo scilicet in vnione ipi⁹ euz corpea deo creata. et a p̄e post ppetua. Nō extēsa s; indiuisibil. et tōta in toto. et tota in q̄libet p̄e corp⁹. Vñ falsa ē q̄rū dā antiq̄ theologorū opinio dicētū q̄ aīa nō est scdm eēntiā in toto corp⁹. s; in p̄e d̄ terminata scilicet in centro cordis posita. totū corp⁹ viuificat atq; mouet. Et ad h̄ ponūt

exemplū calcidij de aranea q̄ in centro tele sue residēs sentit quēlibet motū in tela factum. Que autē fuerit opinio Aristotil de aīa intellectīua humana. quātū ad ea q̄ dicta sunt ex eius libris autenticis p̄picue nō habet. quia de hīs que tangūt sectas et religiones hominū. p̄munit obsecure et ambigue loquit̄. Prima tñ opinio supius dicta circūscripta fide et sequēdo apparentiā rationis naturalis inter oēs pbabilior videt̄. Secunda pars de potentia anime rationalis. Sed ad potentias anime rationalis accedamus que generaliter due sunt. scilicet cognoscitiua et motiua. quas intellectum et affectū vocamus. In quantū em̄ est potentia cognoscitiua dicitur intellect⁹ sed in quantū est potentia motiua. dicitur affectus seu volūtas. Undelicet de anime rationali diuersa nomina dicant̄. sicut dicimus q̄ ipa est intellectus. ratio. ingenium. memoria. voluntas. liberū arbitrium tñ hec nomina nō dicūt aliquā distinctōz in essentia anime. sed differūt rōne. quia ipsa dicūt intellectus i quantū apprehēdit. ratio in quantū discernit. ingenium in quantū inuestigat. memoria in quantū pseruat. volūtas in quantū appetit. liberū arbitriū in q̄ntū eligit. Nec autē oīa reducunt̄ ad duas rōnes generales scilicet cognoscēdi et affectandi. a q̄bus due potētie denominant̄. scilicet intellectīua et volitiua. de q̄b⁹ et pmo de intellectīua est agendū.

Tertia ps de intellectu agēte et possibili Intellect⁹ igit̄ scdm Aristotile diuidit̄ in intellectū agentē et intellectū possibilem siue potentiale. Intellectus agens est potētia actiua intellectiōnū. sed intellect⁹ possibilis est potētia passīua nō passione corruptiua. s; pfectiua. scilicet recipiendo in se intellectiōnes ab intellectu agente. De ipso autē intellectu agente duplex est opinio. nā quidā dicūt q̄ est ipse intellectus diuinus. Alij dicunt q̄ est idē scdm essentia cū intellectu possibili. sed dicūt possibilis. in quantū est receptiuus. sed dicūt agens in quantū est sua intellectuali opatione actiuatus Et ad hūc sensū dicūt nobilior intellectus possibilis. Secunda autē opinio vera est. Prima asit nō negat. q̄ n̄ negat̄ diuinū intellectū agere ad nostrā intellectōez imo oportet ipm pncipalit̄ pcurrere. cū in oīa actōe opteat et aliqd agēs nobil⁹ passio.

Quarta pars de intellectu speculativo
et practico.

Intellectus insuper diuidit in intellectu
speculatiuū et practiciū. Et dicitur speculati-
uus in quantum cognoscit verū in rōne veri.
practicus autē in quantum cognoscit verū in
rōne boni. Vel dicitur speculatiuū scilicet in quā-
tū finis est cognitio. sed dicitur nō specula-
tiuus siue practicus in quantum finis est
operatio. Ut magis p̄rie loquēdo dicitur
speculatiuū in quātū est p̄ductiuus noticie
speculatiue. Practicus autē in quātū est p̄-
ductiuus noticie practice. De quāz noticia-
rum differentia postea dicitur inferius.

Intellectus autē practicus diuidit in syn-
derefis rōnez et cōscientiā. Unde in syllogis-
mo practico synderefis ponit maiorem. si-
cut q̄ nullū malū est faciendū. ratio autē as-
sumit minorem. scilicet hoc est malum. et cōscientia
concludit p̄clusionē scilicet h̄ nō est faciendū. Et
sic synderefis est circa vniuersalia p̄ncipia
in quibus cōmuniter nō cōtingit errare. ideo
synderefis nūq̄ totaliter extinguit. Ratio
autē est circa p̄cularia circa que quādoq̄
est error. et inde sequit̄ q̄ cōscientia est erro-
nea. Ratio autē diuidit in partē superio-
rem et inferiorē. nō q̄ in ea sint p̄res distin-
cte scilicet sicut oculo eodē vident̄ sursum et de-
orsum sic dicitur portio supior que ratiocina-
tur de diuinis et eternis. Et si hoc sic soluz
speculatiue vocat̄ intelligētia. Dicitur antez
portio inferior que p̄cinat de temporalibz
et transitorijs. Predicta s̄o noīa a doct̄
quāq̄ sumunt̄ vt ipoztant nō solū potētiā
cognoscitiuā. s̄ etia potētiā affectiua. La-
piunt etia equiuoce quāq̄ p̄ ipā potētiā. quā-
q̄ p̄ opatione ipsius. Quinta pars de p̄pa-
rationibz sensus vel intellectus.

Nō sunt autē hic p̄termittende quedā cō-
pationes quas Aristoteles ponit inter sen-
sus et intellectū. Prima est q̄ sicut sensus
reducit ad actū a sensibili sibi obiecto. sic i-
ntellectus ab intelligibili siue a fantasmatē
vel obiecto. Secūda est q̄ tam sensus q̄ i-
ntellectus quodāmodo parit̄ ab obiecto nō
tū passione corruptiua vel generatiua sub-
stantie. Tertia q̄ p̄m̄ act̄ vtriusq̄ ē sim-
plex differentie. id est sine p̄pletionē. et nō ē
differentie affirmatiuū vel negatiuū.

Quarta q̄ vtrq̄ p̄cassimās aliqd esse
delectabile vel tristabile mouet appetitum
ad p̄sequendū vel fugiendū. Quinta q̄

vtrobiq̄ sit appetitus mediante iudicio. scilicet
de bono vel malo. tamē differenter. q̄ sen-
sus nō aspiciat nisi ad p̄sens. intellectus autē
ad futurū. ideo quādoq̄ qd est p̄sentia-
liter delectabile dimittit p̄pter cōsiderationē iu-
sticie fute. Sexta q̄ in eis appetitiuū id
est p̄secutiū et fugitiuū nō differūt realit̄
ab inuicē nec a sensu vel intellectu. sed so-
lum ratiōe. Septima q̄ fantasmatā sūt
intellectus. sicut sensibilia sensus. sic q̄ sicut
sensus nō sentit vel mouet sine sensibili. itā
intellectus nō sine fantasmatē. Octaua
est q̄ sicut obiectum generat speciem in sen-
su exteriori. postea in sensu cōmuni q̄ discer-
nit sensibilia diuersa et sic est quodāmodo
vnu et quodāmodo plura. sic fantasmatā
diuersa mouēt intellectū eundē existentē.

Nonā q̄ sicut in sensu si sit iudiciū q̄
hoc est bonū vel malū. appetitus mouetur
ad p̄sequendū vel fugiendū. sic per rationē
fantasmatū. si intellectus iudicet bonū vel
malū. appetitus intellectualis mouet ad p̄-
sequendū vel fugiendū. sed hoc differenter
quia appetitus sensitīuū mouet naturalit̄
sed appetitus intellectus libere. Deci-
ma q̄ in vtrq̄ contingit vere et false. com-
ponere et diuidere circa bonū vel malū. s̄
tamē differt bonū simpliciter vel apparens
bonū. Unde q̄ est p̄ntialiter delectabile. li-
cet ad illud sequit̄ imaginū malū. apparz sen-
sui esse bonū. et intellectui nō solū ad p̄sen-
tiam delectabile. sed aspiciēti apparet illud
simpliciter esse malum. Undecima est
q̄ sensus nō sentit abstracte. sed intellectus
intelligit abstracte. Sensus em̄ videndo
curuū vel album non distinguit inter sub-
iectum et curuitatē vel albedinē. inter quē
distinguit intellectus. abstracte intelligendū
hoc ab illo. nec etia sensus abstrahit a sin-
gularibz. sed hoc facit intellectus. intelligē-
do vniuersaliter. Duodecima est q̄ in-
tellectus in actu. id est intellectus agens ē
idem qd intellectus et intellectio. nō sic autē
de sensu. Et hoc intelligendū de p̄mo in-
tellectu agente. qui est intellectus diuinus.

Lapiculiū septimū.

Prima pars de potētiā rōnali motiua.

Iso de potētiā a nie rationalis
cognitiua. videndū est de potētiā
affectiua siue volitiua. Ipa nāq̄
rō siue rōnal aīa si indicat aliqd ē bonum
vl malū et ibi sistit. dicitur ēē cognitiua siue

Tractatus

intellectiva. si autem procedit amplius. et in-
dicat illud esse bonum ut fiat. dicitur motiva.
si vero adhuc procedit ulterius. et non solum indi-
cat illud esse bonum ut fiat sed etiam illud appe-
tat. dicitur affectiva sine voluntate. Est igitur
visus a rationalis motiva multiplex. quod
dam consiliativa sicut si dederis vel ratio
que indicat aliquid esse bonum ut fiat. aut
malum ut non fiat. quedam autem est affectiva scilicet
ipsa voluntas que appetit id quod indicat bo-
num. et refutat id quod indicat malum. Quedam
vero imperativa. scilicet libertas sive liberum ar-
bitrium. que imperat illud fieri quod indicat bo-
num. vel non fieri quod indicat malum. Nec autem
utrumque scilicet consiliativa et affectiva complectitur
ut patet. nec tamen ista inter se aut ab ipsa
anima vel voluntate in re aliquo modo disti-
guuntur.

Secunda pars de distinctione liber-
tatis.

Sed antequam de libero arbitrio dicamus.
sciendum est quod libertas distinguitur triplex. sci-
licet a necessitate. a peccato. et a miseria. Pri-
ma est nature et tam bonorum quam malorum. Secun-
da est gratie. et est solum bonorum. Tertia est
glorie. et est solum beatorum. Libertas autem
a necessitate distinguitur duplex sicut necessi-
tas dupliciter dicitur scilicet necessitas coactio-
nis et necessitas inevitabilis. Libertas a ne-
cessitate violentie vel coactionis vocatur li-
bertas complacentie. Libertas a necessita-
te inevitabilitatis vocatur contingencie.

Libertas autem contingencie adhuc potest
distingui duplex. scilicet libertas indifferentie
et libertas contradictionis. Omnis enim libertas
indifferentie est libertas contradictionis. non
e converso. quia dicitur libertas indifferentie
quando voluntas est sic indifferens quod non ma-
gis inclinatur ad unam partem contradictionis
quam ad aliam. Modo stat quod aliquis habitus
in aliqua virtute sicut spiritus habet liberta-
tem contradictionis ad agendum vel non agendum
in illa virtute et tamen non habet libertatem
indifferentie. quia magis prius et magis in-
clinatus est ad opus virtutis. Omnia au-
tem predicta nomina quomodocumque capiatur libertas
supponitur per eadem res. scilicet ipsa voluntate. non
tamen sunt synonyma. quia in diversis acceptio-
nibus diversa habentur notata. Nam libertas a
peccato supponitur pro voluntate. cognoscendo
eam esse in gratia. Libertas a miseria pro-
notat eam esse sine pena. Libertas a necessita-

te pronotat eam non posse necessitari. Liber-
tas indifferentie pronotat eam non magis in-
clinari ad unum oppositorum quam ad reliquum. Li-
bertas contradictionis vel oppositionis co-
notat eam simpliciter posse in utrumque opposi-
torum. In proposito autem cum loquimur
de libero arbitrio intelligimus de libertate
contingencie contradictionis sine oppo-
sitionis.

Tertia pars. de conditionibus voluntatis.

Antequam vero inquiramus que sit forma
libertatis huius libertatis. enumerande sunt
alique conditiones ipsius voluntatis.

Prima est quod voluntas non est solum po-
tentia passiva. sed activa. nec solum opera-
tionum exteriorum. immo suorum interiorum
actuum qui sunt volitio vel nolitio.

Unde posset dividi voluntas in volun-
tatem agentem et voluntatem possibilem. con-
similiter intelligendo sicut supra dictum est
de intellectu. Si enim voluntas foret pas-
siva tantum. non esset in sua libera potestate
velle et non velle presente obiecto quia non
est in potestate passivi pati et non pati prin-
cipio activo dispositio et sufficienter appor-
timato. Secunda est quod voluntas est pas-
siva non solum ab obiecto sed etiam ab in-
tellectu. a sensu. et appetitu sensitivo. De ob-
iecto patet quia est causa partialis volitio-
nis vel nolitiois. De intellectu patet. quia
noticia intellectualis concurrat ad actum vo-
luntatis ut apparebit ex dicendis. De
sensu autem et appetitu sensitivo. patet quia
sensus movet intellectum cum representat ei
speciem mediate qua movetur ad intelligendum
Appetitus etiam sensitivus ipsum movet cum
de suo obiecto sepe intellectus aliter et aliter
inducit. scilicet quod appetitus sensitivus est ali-
ter. et aliter affectans. Unde dicitur secundo re-
thorice. quod non eadem videntur amanti et
odientibus. neque iratis et mansuetis se habentibus.
Sic ergo sensus et sensitivus appeti-
tus primo movendo ipsum intellectum mediate
ipso movet voluntatem. quia voluntas nata est
moveri et diversificari quo ad actum scilicet
alterum et alterum intellectus indicium. Tertia
est quod voluntas non solum in se ipsam activa est vo-
litionis vel nolitiois. sed etiam mediantibus actibus illi
activa est in intellectu. in sensu. et in appetitu sen-
sitivo. id intellectu. et per prius a fortiori id sensu
patet. propositum. quia aliter amor et odium non per-

nerterent iudiciū. cū ppositum expimur. Potest ergo volūtas mouere intellectū z sensum. nō tamē sic q̄ simplici per suū imperiū sine alio motiūo possit in eis causare assensum vel dissensum. quia tūc possemus libere assentire vel dissentire quibuscunq̄ vellem⁹. quod experimur eē falsum. Sed tamē potest hmoi assensum vel dissensum in aliquib⁹ partialiter causare. z p conse/quēs appetitū sensitiuū mouere. cū nat⁹ sit imitari ab imutatione iudiciū. Quarta ē q̄ volūtas nō fertur in incognitū. q̄ appetitus animalis differt ab appetitu naturali in hoc q̄ nō fertur i obiectū nisi cognitum. Appetitus autē animalis rōnalis qui est ipa volūtas differt ab appetitu animali sensitivo. in hoc q̄ nō fertur in obiectū nisi cognitū cognitione intellectuali. Volūtas ḡ dicitur appetitus cognoscitiu⁹. nō quia cognoscat. in quantū ei puenit ratio appetit⁹ sed quia actus ipius consequit⁹ cognitiōez primā sui obiecti. Quinta est q̄ volūtas nō fertur in malū in quantū malū quia obiectū appetitus est bonū vel apparet bonum. ideo nō potest velle illud in quo nulla apparet intellectui ratio bonitatis. nec potest nolle illud in q̄ nulla apparet ratio malicie seu fugibilitatis. licet possit illud non velle z actū suū differre vt prius fiat inquisitio si apparenti bonitati sit aliqua malicia psequens vel pnera. Potest tamē velle illud quod aliquo modo apparet malū. z nolle illud quod aliquo modo apparet bonū. sicut velle adulteriū ratione delectatiōis. vt nolle ipm rōne inhonestatis. Hō potest ḡ volūtas velle ptra vel pter totale iudiciū intellectus. licet contra vel pter priale iudiciū. Non em̄ potest sic ad opposita. q̄ possit velle malū sub rōne mali. aut nolle bonū sub rōne boni. s̄ pōt nō velle quod pma facie apparet bonū. z non nolle qd pma facie apparet malum. z etiā potest illud velle aut nolle in quo simul apparēt rationes boni z mali. Sexta est q̄ volūtas licet possit ab obiecto allici z difficultari. nō potest tū simpliciter cogi. Ratio autē quare volūtas nō cogitur bono. sicut intellectus vero. ab aliquib⁹ esse dicit⁹ quia nihil est ita bonum saltē pter bonū pmiū. in quo nō sit aliquid i pfectionis. aut saltē apparere possit. Ideo volūtas tali bono nō cogit adherere. S̄ aliquid est ita verū. q̄ in eo nihil est aut ap

paret esse falsitatis. ideo tali vero intellectu cogitur assentire. Nec autē ratio persuasiua est non euidentis.

Quarta pars. de inquisitione libertatis.

Hīs ergo presuppositis inquiram⁹ in quo consistit formalis ratio libertatis. nō tamen intelligamus voluntatē sic esse liberā q̄ libertas sit aliqua res ab ea distincta z sibi superaddita. sicut accidens in substantia. Nam sicut anima intrinsece z essentia liter est volitiua sic est intrinsece z essentia liter libera. ita q̄ nō stat per aliquā potentiam ipam esse z non esse liberam. Hoc autem supposito dicamus q̄ aliquid esse liberum potest imaginari multipliciter. Uno modo quia illud se solo nullo alio requisito potest in suū actū. z sic solus deus est liber scdm veritatē fidei. quicquid murmurent philosophi. Alio modo quia z si aliud ab eo requiratur. tamē illud est in sua libertate primo modo. z sic nulla creatura est libera vt satis patet. Tercio modo quia possitis omib⁹ requisitis ad suū actū contingenter eis coagit z potest agere. z potest nō agere. z sic pmuniter dicitur q̄ potentia rationalis est libera. quia sic potest ad opposita.

Sed sine assertionē temeraria. videtur scdm fidē q̄ in hoc nō consistit formalis ratio libertatis. nec per hoc differt agens liberū ab agentibus naturalib⁹ nō liberis. imo hoc est cōmune omib⁹ agentibus creatis q̄ omib⁹ positis ad suā actionē requisitis contingenter z nō necessario coagāt ita q̄ possint suū effectū agere z nō agere. Verbigraria. Ignis quibuscunq̄ causis positis contingenter eis coagit. z potest producere z potest non producere ignem.

Hoc autem probatur esse verum ex tribus veritatib⁹ catholicis. Quarū prima ē q̄ nō stat aliquid fieri ab aliquo z illud nō fieri a deo. Secunda q̄ non stat aliquid fieri a deo. z illud nō contingenter fieri ab eo. Tertia q̄ non stat aliqd ptingenter fieri a deo. z illud necessario siue non contingenter fieri ab alio. Ex quib⁹ manifeste sequit⁹ q̄ nulla causa scda siue naturalis siue libera necessario aliqd facit. imo ita ptingent sic cā pma. Si q̄s dō dicat q̄ licet ignis oib⁹ causis requisitis positis ptingenter coagat eis. ita q̄ absolute pōt nō agere. tamē h̄ non potest de cōmuni cursu nature. sic autē nō est de libera voluntate. Hoc iō nō vidē

Tractatus

tur valere. qz cū iste communis cursus natu-
re dependeat ex dei volūtaria dispositione
et potuerit ipm aliter ordinare adhuc pos-
sit ad placitū imutare. nō ēē ipi voluntati
essentialis cōditio libere agere. s; accidēta-
lis et aduēcticia dispositio. cuius contrariū a pñ-
cipio supposuimus.

Quinta pars de formalī ratione liber-
tatis.

Dicamus igitur et ex premisssis conclu-
damus qz licet ad libertatem requiratur qz
sit potentia sue operationis productiua cō-
tingenter. hoc tamē nō sufficit nec in h; pñ-
stia ratio libertatis adequata et formaliter.

S; difficile est videre qd ultra hoc req-
ritur. Ad cuius tamē intelligentiā est scien-
dum qz deū aliquid pducere libertate con-
tingentē de qua loquimur tria pnotat vel
importat. scz deū suū pductū intelligere. et
ipm intelligēdo velle. Deus em̄ nihil pdu-
cit nisi intelligēdo et volendo. nō tamē quic-
quid intelligit aut vult id pducit. cū seipm
maxime intelligat et velit. Illud ergo nō suf-
ficit. sed ultra ad ipm aliquid libere pducere
requirit. ipm hmoi actū intelligēdi et volē-
di ad suū effectū contingenter applicare. h est
suū effectū contingenter intelligere et velle fie-
ri vel esse. Cū igitur in h; consistat ratio diui-
ne libertatis formaliter. et libertas i deo di-
cat pfectōz simplr. et libertas i creatura di-
cat pfectionē p similes denominationis. sequi-
tur qz libertas in deo et in creatura sunt cō-
similes ratiois. et psequēs illa sola creatu-
ra erit libera que respectu sui effectū cōsimi-
lem modū habet pncipiandi euz libertate
diuina. talis autē est rōnalis creatura que
intelligendo et volendo pncipiat contingēt

Uñ potest trahi breuis descriptio liber-
tatis. scz qz libertas est potētia intellectiua
et volitiua sui effectus productiua contingēt.
et aliquid libere agere est illud intellectu et
volitiue contingēt pducere. Cui descripti-
oni pcedant antiq̄ doctores catholici di-
centes. qz libertas est facultas rōnis et vo-
luntatis. Uñ et libez arbitriū dicitur seu po-
tius arbitriū libez. arbitriū quantū ad ra-
tionē. liberū quantū ad volūtate. Ex qbus
sequit qz nihil vere et ppe potest fieri libe-
re nisi prialiter fiat ab intellectuali cogniti-
one. Aliqd autē fieri libere potest dici du-
pliciter. Uno mō vere. alio mō interpretati-
ue. Vere libere dicitur aliquid fieri qñ est in

potestate volūtatis et pcedit ipm delibera-
tio vel operatio rōnis. Interpretatiue vero
quādo deliberatio vel ratiocinatio hmoi ē
in potestate volūtatis. sed tñ nō deliberat.
imo vnā partē elicit quasi mō nature ex ha-
bitu vel impetu p̄suetudinis. sicut patet in
multis. Et hec dicta sunt de aīe potētis.

Capitulū octauū.

Prima ps de ordine dicendorum.

Distqz dictū est de aīa. psequenter
p dicendū est de hīs que sunt in ea

Tria autē sunt in aīa vt dicit pbi-
losophus scdo ethicoz scz potētē. habitus.
et passiones. s; different quoniā vt supra di-
ctum est potētie aīe pncipales sunt in ea
idemprice. hoc est sunt idē cū ea. s; habitus
et passiones sunt in aīa in bēfine. Cū ergo
de potētis dictū sit. dicendū est de habitus
et passiōibz. Quia vero Aristoteles ibi
solū enumerat ea que sunt in aīa scdm ei-
partē appetitiuā in q est virtus moralis. de
qua ibidē tractat. ideo nō est credendū qñ
in aīa ponendi sunt aliq̄ actus qui nō sūt
habitus vel passiones. Et etiā scdm aliq̄s
in ea sunt ponende pter hmoi actus aliq̄e
prie species. Quare de om̄ibz istis p ordi-
nem. et pmo de speciēbz. postea de actibz ha-
bitibz et passiōibz est dicendū. Secūda
pars de hnoie species.

In pñtis autē sciendū est qz licet h nōm̄
species multiplici sit equocū. tamē adhuc
vt pñct ad materiā de notitijs d qua tra-
ctamus quadrupliciter solet capi. Pri-
mo modo p̄munissimē pro om̄i forma ad
noticiā habendā pcurrēte. et sic quandoqz
īpa forma obiecti qd cognoscit dicitur speci-
es. Secūdo mō p om̄i forma que ē ali-
quo mō ratio cognoscēdi aliquā rem. et sic
aroz aliq̄ habitus cognoscitūi quādoqz di-
cuntur species. sicut patet septimo metha-
phisice. Tercio mō p om̄i forma que ē
similitudo et imago rei cognite et p hāc res
illa cognoscitur. et sic ipsa actualis noticiā
quādoqz dicitur species. Quarto mō su-
mitur specialiter et ppe p forma que est si-
militudo vel imago rei cognite manēs na-
turaliter in aīa. etiā postqz īpa desit actu-
aliter cognoscere. apta nata ducere animā
in noticiā rei cuius īpa est imago vel simili-
tudo. et sic sumit in pposito. Depmo ra-
men modo bene dubiū est vtruz in medio
sit aliqua species causata ab obiecto sensi-

De anima

bili q̄ sit ip̄ius similitudo vel imago. Qua
respo videndū est de specie sensibili. si ali
qua sit in medio. postea de specie sensibili.
tam in sensu exteriori q̄ interiori. et tandem
de specie intellectuali.

Tertia ps de specie in medio.

Est etiā cōmunis opinio q̄ in medio ta
les species sunt ponende ppter rationē. ex
perientia. et auctoritatē. Propter rationē
quidē. quia nihil agit indistans. nisi pmo
agat in mediū. nā. vii. phisicoz dicit q̄ opo
ret monēs et motū eē simul. scdm tactū. sed
sensibile agit indistans sē in sensum. ergo
pmo agit in mediū et nō nisi suā specie. igit
rē. Propter experientia autē. quia si radius
solaris transeat p vitru rubē color opposi
tus in pariete appareat rubē et nō est color
ver⁹ quia nō est in medio. cū nō sit suscepti
uum eius. nec in pariete. cū sepe color pari
etis sit cōtrarius. experimur etiā speculuz
rep̄sentare rem aliquā sibi obiectā. et p se
quens aliquid recipit ab ea. et nō ipam res
ergo eius specie Propter auctoritatē vero
quia scdm Aristonilē scdo de anima. aliqd
parit a colore. et odore. quod nō est natum
sentire. sed nihil est tale nisi mediū. igit rē.

Sed hīs nō obstantib⁹ est quorundā
opinio p̄traria. Et quia in pposito videtur
maior difficultas de visibili q̄ de alio ob
iecto sensibili. pmo dicit opinio ista q̄ ab ob
iecto visibili nō causat aliq̄ species. siue ali
quid in medio alterius rōnis ab obiecto.
quia talis pluralitas poneret sine necessi
tate. Tum q̄ talis species esset qualitas. et
nō esset sub aliq̄ quatuor specieꝝ qualitatū
vt patet inductive. Tū quia si esset aliq̄ ne
cessitas ponēdi talē specie esset ppter supra
dictā rationē. q̄ mouens et motū debet eē
simul scdm tactū Sed h nō oportet eē vni
uersaliter ver⁹. q̄ piciens et piciū nō opor
ret sic esse simul. nā piciens potest nō eē mo
tu p̄iectionis adhuc existente. iō nō oportet
mouens et motū simul eē simultate locali.
s; est intentio Aristonilis et p̄mentatoris q̄
sunt simul simultate naturali vel virtuali.
ita q̄ nō sit mediū impediēs et sint in de
bita approximatione. Secūdo ppter ex
perientia p̄dictaz de radio solari dicit ista
opinio q̄ quq̄ ab obiecto visibili causat a
liquid in medio eiusdē rationis cū obiecto
Unde radius transiens per vitru rubē
mediante colore vitri causat verū colorē

qui est eiusdē speciei cū colore vitri. q̄ alie
inter eos nō esset tanta similitudo vel p̄e
nientia si essent alterius speciei. Tercio
dicit q̄ iste color nō est in pariete s; in aere.
et aliquādo in eo causat et aliquādo nō Tū
quando in medio illuminato nō p̄sistunt
colores p̄trarij. causant in eo tales colores
et aliquādo in gradu intenso. et tūc possunt
videri. aliquādo in remisso et tunc nō pos
sunt videri. ideo dicit cōmentator scdo de
ania. q̄ aliqua sensibilia sunt de sui natura
que ppter suā debilitatē a sensu nō possunt
p̄prehēdi. et sic patet quādoz q̄modo medi
um patit ab obiecto visibili. Alter⁹ p.
pter experientia de speculo dicit q̄ nō est ibi
species aliqua. s; ip̄met obiectū videtur
ibi p lineā reflexam. Tū etiā scdm opinio
nem pmā si esset talis. species tamē nō esset
in speculo ppter suā densitatem sed in aere.
Nam si esset talis forma in speculo. ip̄o fra
cto frangeretur. nec apparet tot imagi
nes quot sunt p̄tes fracte. cū accideus di
uidatur ad diuisionē subiecti.

Quarta ps de generalibus cōditionib⁹
specierum.

Licet autē vtraz p̄dictaz opinionū sit p
babilis. tamē q̄ p̄ma est p̄munior. nec vidē
tur p secundā posse sufficienter saluari ap
parentie que sūt maxime in speculis. iō se
quendo eā ponā aliquas p̄ditiones gene
rales h̄mōi specieꝝ. postea aliquas specia
les eaz. Prima ergo p̄ditio est q̄ tales
species sensibiliū p̄trarioꝝ ad inuicē nō cō
trariant. q̄ possunt esse in eodem subiecto
scdm eandē partē subiecti tam in medio q̄
in organo De medio patet q̄ si albedo et ni
gredo approximent vni medio. vtraz in il
lo videbit. ideo vtriusq̄ species in illo reci
pitur. De organo p̄similiter patet. Tū si
vni albū et aliud nigrū oculo scdm eundē
situm p̄sentet vtriusq̄ species scdm eandē
partē oculi recipit. nec ex eis cōmiscebitur
vna media species. sicut in caliditate et fri
giditate media tepiditas. Nec obstat q̄
per neutram iudicam⁹ albedinē p̄fectā aut
nigredinē. s; iudicam⁹ mediū colorē. sicut
si supra nigrū ponat albū. nec apparz albū
nec nigrū sed fuscū. Vnde etiā ratio est. q̄ li
cet ille species nō sint p̄trarie in essendo. ta
men iudicia scdm eas sic essent p̄traria. sic
est de iudicijs p̄positionū p̄trariarū vel con
tradictionarū. Tū igit iste species albedinis

Tractatus

et nigredinis sint simul in oculo indistincte
secundum situm. et sensus non indicet pluralita-
tem vel diuisionem rerum. nisi secundum diuersos si-
tus suarum specierum in eo receptarum. ideo sen-
sus indistincte hoc quod videt indicat unum. et
non potest iudicare si album et nigrum. ut dictum
est. quare species albi et species nigri cum nen-
tra possit efficere suum iudicium. quia agunt in idem
subiectum. ipse simul efficiunt iudicium medium
scilicet quod hoc est fuscum vel pallidum. Secun-
da additio est quod tales species non sentiunt nec
sensu percipiunt. quia cum ille immediatus causent
sensationem quam qualitates sensibiles si sentirent
tur ipse immediatus quam sua obiecta sensu per-
perent cum oppositum experimur. Non ergo
dicunt species sensibiles quia possint sentiri.
scilicet quia ab eis potest sensatio causari. Tertia
additio est. quod tales species a qualitatibus sen-
sibilibus a quibus causantur sunt alterius rationis
patet ex duabus praedictis. sed vtrum sint alterius
rationis vel speciei species in medio et in sen-
su aut exteriori vel interiori organo oino du-
bium est. Quarta additio est quod tales species
sunt reductiue de tertia specie qualitatibus. sunt
enim passionibus vel passibiles qualitates. non
quia sunt proprie sensibiles ut dictum est. sed quia a
sensibilibus causate nate sunt causare sen-
sationes. Quinta additio est quod tales speci-
es habent in medio equalem resistantiam. Potest
autem in aliqua mutatione resistantia multi-
pliciter imaginari. Uno modo ratione prae-
teritis naturalibus. cum enim quilibet ens natura-
liter appetat permanere. unum contrarium resistit
alteri prae-terito tantum ipsius corruptio. et ta-
lem resistantiam non habent in medio species
sensibilium cum non habeant prae-teritum ut dictum
est. Alio modo ratione prae-teritatis corporalis Cum
enim virtus unita fortior sit ipsa diuisa quod
libet prae-teritum appetit esse unum. ideo resistit diui-
denti ipsi. Tercio modo ratione situationis loca-
lis. Cum enim aliquid est in loco vel situ sibi na-
turali naturaliter appetit ibi quiescere. ideo
resistit mutationi. secundum quam oportet ipsum a ta-
li loco moueri. et tale resistantiam non habent
species in medio. quia ad multiplicandum ipsarum
non oportet medium diuidi vel moueri a loco
suo. nisi forte haberet locum in sono. de quo
postea patebit. Quarto modo potest imagi-
nari resistantia licet minus propria ratione indi-
spositionis suscipientis. quia subiectum non est suf-
ficienter dispositum ad receptionem talis muta-
tionis vel forme generabilis et sic manifeste

statum est quod medium bene resistit generationi
specierum sensibilium. sic enim densitas et opaci-
tas resistit speciebus lucis vel coloris et eas
reflectunt. et sic proportionaliter de alijs.

Sexta additio est quod tales species propter praedictam resistantiam non habent in medio gene-
rationem successiuam. quia enim extali resistantia
non pueniat successio satis patet. si ponatur
secundum Aristotilem instantanea esse luminis
generationem. cum tamen habeat resistantiam ta-
lem. Nec ergo resistantia non operatur tardi-
tatem generationis vel multiplicandis li-
cet peruitate vel remissionem dispositionis
generabilis. ita quod a candela. eque cito illu-
minabitur extensue aer grossus sicut purus
licet non eque intense.

Quinta pars de specialibus praedictis specie-
rum.

Post has pono alias praedictas speciales
hominis specierum.

Prima est secundum Aristotilem. quod lumen vel
species lucis. et pari ratione species coloris mul-
tiplex in instanti. non intelligendo quod sit istas ali-
quod quod sit praeteritis indiuisibilis. scilicet aliqd
dicat instantanee generari quod generatio
tunc simul. ita quod non plus una eius praeteritis alia
nec gradualis nec quantitativa et sic videtur
esse intentio Aristotilis secundo de anima. quod
generatio luminis sit instantanea ubi rep-
hendit empedoclem dicentem oppositum. et idem
videtur sentire de generatione delectatio-
nis. septimo ethicorum. Sed salua Aristotilis
reuerentia quod alicuius rei generatio. natu-
raliter sit aut esse possit illo modo instanta-
nea non credo esse verum. ideo ad saluandum
Aristotilem aliqui dicunt quod fuit eius inten-
tio illud asserere non cathogorice simpliciter
sed aditionaliter. scilicet quod si lucidum instantanee
applicaretur ad medium lumen receptum instanta-
neum illuminaret ipsum. Siue autem hec fue-
rit Aristotilis intentio siue non. adhuc tam-
hoc est oino dubium nec est efficaciter proba-
tum. Potest tamen hominis lumen multiplicare
et intelligi instantanea. non secundum veritatem
sed quantum ad nostram perceptibilitatem. quia
scilicet in ea non possumus sensu percipere succes-
sionem. Secunda additio est quod species so-
ni temporaliter multiplicatur et successiue cum
quodam motu aeris. et quasi circulari inun-
datione quia sonus generatur veloci et vio-
lenta fractione aeris. unde sunt inundatio-
nes in co. sicuta a lapide in aqua proiecto.

Non est tamen verisimile quod oppositum videat Aristoteles sentire quod aer sic localiter moueat usque ad omnem distantiam ad quam sonus auditur. cum quia non apparet quomodo ita velociter impelleretur. cum quod oporteret quod quandoque motibus oppositis moueretur. cum quod faciliter condensatur et repcunt. ideo videtur quod in aere quiescente ad aliquam distantiam possit species soni multiplicari. et postea sine speciali corrupte ex defectu perservantis corrupti.

Tertia additio est species odoris ad aliquam distantiam multiplicatur non realiter sed spiritualiter sine intentionali. Sunt enim quedam corpora odorifera a quibus fit quedam exhalatio siue fumalis vaporatio. in quo fumus est realis odor. et hoc vocamus odorem multiplicari realiter. Sed cum aliqua sint corpora valde odorifera et longo tempore et ad longam distantiam que non sunt multum fumabilia. et que non possent suum fumum ita cito per illam distantiam transfundere sicut odor sentitur. Ideo verisimile est sicut dicitur mentator quod ultra talem fumum multiplicet species odoris in aere sine tali fumo. et hoc vocamus odorem multiplicare spiritualiter. Dicitur enim talis species non realis sed spiritualis. non quod sit vera res. sed quia est insensibilis. Quarta additio est quod species qualitatium tangibilium et similiter gustabilium habent multitudinem minus velocem. quam species aliarum qualitatium sensibilium. et hoc forte ideo ingeniauit natura quia ille qualitates siue earum substantia maius possunt animabus inferre nocumentum

Capitulum nonum.

Prima pars de speciebus sensus exterioris.

¶ Iste de speciebus in medio videndum est de speciebus in sensu vel organo. Et primo quod in sensu exteriori sunt species aliqui ponuntur propter istam motum principalem. Primum quia potentia sensitiva corruptitur per excellentiam sensibilis. Secundum quia aliquid remanet post actum videndum. Tercium quia oportet prius aliquid fieri in medio. Et ad hec sunt experientie naturales et philosophorum auctoritates. Sed hijs non obstantibus dicunt alij sine talibus speciebus omnia posse saluari. Cum primo ponunt quod in sensu. obigratia in visu impeditur quedam qualitas confortans vel debilitans visum. et aliquando excitas que nec est species nec visio nec obiectum nec principium visionis quam ali-

quando plus et aliquando minus manet. et aliquando usque in finem vite durat. sicut patet in illo quem excellens sensibile excecavit.

Secundo dicitur quod talis qualitas non in primis in potentia visiva ut distinguit contra organum. et est subiective in organo siue in toto proposito. quia organum confortat vel debilitatur et non potentia.

¶ Alterius dicunt quod ista qualitas est alterius nature ab obiecto extra et illa nec est passio nec passibilis qualitas nec in aliqua specie qualitatibus enumerata per Aristotilem quia omnis passio vel passibilis qualitas aliquo sensu potest sentiri. et ista non. sicut et in veneno quo quis interficitur est aliqua qualitas corporalis que nullo sensu potest percipi. ideo Aristoteles non sufficiens enumerat species qualitatibus. Sed iterum dicunt quod propter illam qualitatibus in visu impeditur alia qualitas que est sensibilis et eiusdem rationis cum qualitate exteriori visum et est etiam in organo visus ut distinguit contra potentiam. Nam cum quis aspexit aliquid fortiter lucidum vel fortiter coloratum converso visu ad sensibilia debilia videntur scintillare. posita gratia visu in loco obscuro apparet sibi lux vel color. Et ista apparitio licet sit quidam actus videndi imperfectus. tamen est actus verus. ideo eius obiectum non potest esse non ens. sed nullus verum ens potest assignari quod sit eius obiectum. nisi aliquid ab obiecto oculo impressum. Et sic est duplex actus videndi. unus prius respectu obiecti. alius secundus et minus perfectus respectu illius impressi ab obiecto cum primo actu videndi et uterque est subiective in potentia ut distinguit contra organum. quod sed istos quodlibet accidentis habet subiectum primum ita simplex sicut ipsum. Secunda pars Opinio communior in predictis.

Licet autem opinio sit probabilis sustinibilis. nec est particulariter reprobare sit presentis intentionis. tamen quo ad propositum videtur contra mentem Aristotelis in secundo de anima dictis. quod sensibile positum super sensum non facit sensum. id est non sentit. Cum sensus non sentit colore oculi sui. nec calorez nervi sui. et ita de alijs sensibus videtur. Quare illa qualitas secunda ab obiecto impressa cum sit in oculo ipsa a visu non sentit. nec illa apparitio que dicta est ad illam terminat. sed ad obiectum extra vel ad aliquid aliud de quibus videbitur postea. Posset tamen hoc responderi quod cum quilibet sensus habeat proprium organum. et etiam proprium medium co-

Tractatus

naturale et coniunctum quod notat Aristoteles de visu in de sensu et sensato dicens. quod non in ultimo oculi sentit anima sed in medio. licet tale in medium magis attribuat sensibilibus et gustus. quia in eis est magis manifestum. et quia alii sensus magis a remotis sentiunt per medium extraneum. Ideo liber sensus in suo organo. et naturali medio. habet proprias qualitates dispositiones sibi naturales. et illas non sentiunt sensus exteriores. Unde de natura circa unumquodque organum sensitiuum ordinant corpora aliquid immediate suppositum sibi naturale. et similitudine qualificatum. et huiusmodi qualitates non sunt nate in illi sensum agere suam sensationem ad finem ne fiat continua sensatio occupans sensum et impedire exteriorum sensibilibus perceptum. et hoc sufficit ad Aristotelis intentum. sed propter hoc non sequitur quod sensus non possit sentire alias qualitates in suo organo vel naturali medio extraneas. non quod sibi naturales. sed aduenticias et maxime excellentes. Sic ergo dicere in proposito. et precipue quod non oportet dicere quod illa predicta qualitas que est in oculo. et videtur in eo quod sit in organo visus. proprie dicto. sed in pupilla in qua sit visio. sed in organo large sumpto visum esse etiam per ipsum conaturali medio ipsi coniuncto sed in alio humore vel in aliqua tunica oculi. Sed hijs omnibus omissis videtur quod non sit in oculo talis res color visibilis sed species obiecti alterius rationis. quod cum dictum sit tale specie esse in medio non est negandum tale esse in organo cum ipsum non minus sit ipsius susceptivum quam medium. Tertia pars de speciebus sensus in terrioris.

Sed visio de speciebus quantum ad sensum exteriorum. videndum est quantum ad interiorum. et quod in sensu interiori sunt tales species aliquid ponitur propter hec motiva. Primum quia in absensia sensibilibus fantasia potest habere actum suum. Secundum quod post actum derelinquit aliquid quo cognoscit se habuisse tale actum Tertium quod aliquis recordatur se somniasse. et potest hoc scire per intellectum. Sed alii dicunt sine speciebus huiusmodi omnia posse saluari. Unde cum certum sit in sensu interiori aliquid remanere post actum sentiendi. dicunt isti quod in eo putatur fantasia remanere duplex qualitas. una ab obiecto impressa in organo. et est ipsius confortativa vel debilitativa. et quicquid corruptum sicut patet in amentibus et furiosis. sed alia est qualitas que est generata per actum imaginandi.

que non est subiective in organo ut distinguitur per potentias. sed e converso sic et ipse actus fantasiandi. Alteri dicunt quod ista secundum da qualitas non est obiectum alicuius actus. sed est habitus generalis per actum fantasiandi inclinans specialiter ad actum conformem in absentia rei sensibilis. ita quod post primum actum etiam destructo sensibili potentia cum isto habitu potest elicere actum fantasiandi terminatum ad idem sensibile numero quod prius est sentitum sicut cognitum ab abstractiva intellectu terminatur ad idem singulare numero quod prius intellectualiter est intuitum cognitum et non terminatur ad aliquam similitudinem vel imaginem vel simulachrum sicut alii imaginantur. Quia illa omnia que a phisicis et sanctis vocantur fantasmatum simulastra vel idola sunt ipsamet sensibilia fantasmatum que prius fuerunt sensata. et non species rerum sensibilibus. eundem enim hominem quem prius vidi imaginor et non specie eius. Et sic quot sunt individua fantasmatum. tot sunt fantasmatum. sicut tot sunt idee quot sunt res cognite. quod idea est ipsa res singularis cognita cognitum one divina. Sic ergo hoc nomen idea principaliter significando rem creatam notet eam eternally a deo fuisse cognitam. sic hoc nomen fantasma significat principaliter rem fantasmatam notando actum fantasiandi. Alteri dicunt quod prius actus fantasiandi a quo causatur habitus predictus causatur a sensatione exteriori potentia fantastica. nec obiectum extra causatur est illi actus proprie. sed solum est causa cause. quod si deus destrueret rem extra. et servaret in oculo eius visionem intuitivam. adhuc posset vivere fantastica habere actum fantasiandi respectu illius. Sed si visio intuitiva destruitur. siue obiectum extra maneat siue non. naturaliter non potest haberi talis actus. modo hoc est esse causam in aliquo genere cause respectu alicuius. Unde sequitur quod prius actus fantasiandi tunc solum est quando sensus exterior est in actu suo quia est eius causa specialis. et sic causatur a noticia intuitiva. et est noticia abstractiva. quod in vna forma respectu unius obiecti sufficit vna noticia intuitiva. ideo omnes noticiae potentiarum interiorum a se sensitivae sunt abstractivae. Quarta pars. Opinio communis

Licet autem haec positio sit subtilis nec sit efficacia ipso probabili. est tamen opinio magis communis quod in sensu interiori siue capiat per organum. siue per potentiam vel animam. rerum sensibilibus

species sunt ponēde quod suadet ex aliq̄bo
veritatibz pbabilibz. Prima est q̄ q̄nq̄
aliq̄s cogitat de aliq̄ re sensibili nō tunc p̄
sente quā alias vidit z sensijt. sicut de boie
z aliquādo de re quā nunq̄ sensijt sicut de
elephante quē nō vidit sed de ip̄o narrare
audiuit z h̄ quilibet exp̄it. Sc̄da est q̄
tali cogitationi de re absente obicit̄ imedi
ate aliq̄d obiectū cognitiū quicq̄d sit illud
sicut visioni exteriori obicit̄ color quē vi
demus. z h̄ exp̄imur. Tertia est q̄ illud
obiectū qd sic obicit̄ cogitatōi nō est pure
nihil s̄ est aliqua entitas vel alique entita
tes. qz exp̄imur nos aliq̄n cogitare vnū ta
le aliq̄n plura. Quarta est q̄ tale obiectū
sic imediate cognitiūz vel est vera res extra
animā. scz homo vel elephas vel ē vera res
in ania q̄ similitudo hois vel eleph̄tis nō
em̄ app̄et. et qd aliud ēē. Quinta est q̄ il
lud qd est imediatū obiectū cogitatōis illi
qui nunq̄ aliq̄d tale sentit exteri? Nō est. ve
ra res extra animā. qz vtiq̄ in hoc casu ēē
elephas. z non aliq̄s elephas vniuersalis.
qz nō est possibile. nec aliq̄s singularis. qz
nec ite nec ille quocunq̄ demonstrato. cum
nō sit maior ratio de vno q̄ de alio. Nec p̄
dici q̄ q̄libet cū illi? vnus cogitatōis opor
teat esse vnū imediatū obiectū. Sexta ē
q̄ illud qd imediatū obiectū cogitatōis il
lius qui alias aliq̄d tale sentit exteri? nō est
vera res extra animā. Et h̄ sequit̄ ex p̄dicta
q̄ idē rōnabiliter iudicādū est de istoz de a
lio p̄dicto cū aliq̄n p̄ingat illud qd imedi
ate vni obicit̄ esse totalit̄ simile quantū ad
apparentiā ei qd obicit̄ alteri. z qualēcūq̄
exp̄ientiā vn̄ pōt habere de existētia sui ob
iecti. etiā pōt al̄ habere de existētia sui ob
iecti. Quare sequit̄ q̄ nulli istoz res extra
scz elephas vel hō est sue cogitatōis imedi
atū obiectū. alioquin sic cogitans posset e
uidenter cogitare rem illā existere z vbi es
set. z similes veritates p̄tingētes de ip̄a. qd
exp̄imur falsum. Et p̄sequētia tñ patet q̄ n̄
apparet rō. ppter quā videns rem illā p̄ sen
sum exteriorē nouit euidentē talē veritatem
nisi qz illā in seip̄a imediate cognoscit. mō
sic ēē in p̄posito si cogitatio interior imedi
ate ad illā rem terminaret̄. Ex q̄bo oibz p̄z
q̄ cū res extra animā nō sit obiectū imedia
tū illi? cogitatōis interioris. et? obiectū est
res in ania q̄ est similitudo rei extra. scz ho
mis vel eleph̄tis. Et a philosophis z san

ctis vocat̄ species imago vel fantasma.

Capitulum decimū.

Prima pars de speciebus rerum intelligi
bilium.

Acto de speciebus sensus. dicendū
d̄ est de speciebus intellect? Un̄ p̄mo
q̄ in aia sint species aliquaz rerū
insensibilium z mere intelligibilium qdā p̄bāt
ex hoc qz cogitationū z affectionū nostra
rū recordamur. q̄ sunt res insensibiles. igit̄
tur in nobis talium rephabem? species. qz re
cordatio nō sit i nobis sine specie in memo
ria reservata. Aliter em̄ nō pōt saluari q̄li
ter talium memorari aut obliuisci possit ani
ma nisi a talibz actibz aliq̄d dereliquat̄ i ea.
A nullo tñ actu sen alia re naturalit̄ causa
tur sua species in aia nisi dū intuitiue app̄
hendit̄. Id nō a q̄libet actu sic sua species
causat̄. s̄ q̄tquot sunt de q̄bo postea possu
mus recordari distincte ab illis tot species
sunt causate. Tales aut̄ res insensibiles. p̄
p̄dictas suas species nō agnoscim? nā illā
rem tantū dicim? cognosci p̄ spēm cui? cor
gnitio imediate terminat̄ ad ei? spēm z in
mediate ad ip̄am rē. Sicut aut̄ euz sensibilia
exteriora sensu exteriori p̄cipim? h̄mōi sen
sationes exteriores imediate terminant̄ ad
ip̄a z nō ad suas spēs. qz nulla apparet h̄ ne
cessitas ponēdi obiectū mediū int̄ illa sen
sata z suas noticias. Sic est in p̄posito d̄ il
lis rebz sensibilibz q̄ imediate in seip̄is z in
tuitiue cognoscunt̄ a nob z nō p̄ spēs obiectie

Sc̄da ps de rebz cognis p̄ spēs earum.

Sz q̄ illo mō aliq̄s res q̄nq̄ p̄ suas spe
cies cognoscim? quidā ex eo ponūt qz cum
cogitam? res absentes q̄s alias per sensus
corpis p̄cepim? talis cogitatio sicut p̄z ex
dictis in alio caplo. imediate terminat̄ ad
species illarum rerum. in quāz sunt spe
cies vel imagines earz. h̄ aut̄ vocam? cog
sci p̄ spēm. Un̄ memoras de re extra alias
visa licet imediate recordetur tñ mediante
aliq̄ qd ip̄e cognoscit. scz mediāte specie q̄
sibi imediate obicit̄. z sic recordatio est no
ticia rei absentis. z illius est noticia abstra
ctiua z recordatio. z est noticia rei p̄ntis. z
hui? est noticia intuitiua z clara visio.

Licet aut̄ spēs cognoscat intuitiue p̄ co
gitationē illā. p̄ ip̄am tñ nō exp̄imur nec e
uidenter cognoscim? p̄tute illi? cognitiois
q̄ illa sit spēs rei talis vel talis. Talē enim
rez q̄ est spēs bñ exp̄imur nō exp̄imur tam

Tractatus

q̄ illa sit spēs. cū h̄ discursiue z solū pbabi
licer pcludat. Verbigratia. Imaginem in
speculo intuitiue videm⁹. z tñ scute huius
visionis nō expimur. nec euident cogscim⁹
q̄ res sit aut vbi sit. Colorē etiā parietis in
tuitiue videm⁹. nec tam euident certū sum⁹
quid sit z vtrū sit accidēs ab eo distinctus
sic ergo specie intuitiue videm⁹. z scute tal
visionis specie esse euident scim⁹. licet non
sic sciam⁹ cur sit. aut in quo sit. sicut etiā vi
dendo cogitationē z delectationē nostram
virtute talis intuitiue visionis. talis ē eu
denter cognoscim⁹. licet nō sic euident co
gnoscam⁹. vtrū accidētia sint vel in q̄ sint.
Ex p̄dictis patet q̄ cū illa species sit alteri
us rōnis ab obiecto extra nihil phibet ean
dē noticiā ēē duoz obiectoz diuersaz rati
onū. quoz vnū mediāte alio cogscat. Ideo
illud p̄mune dictū. act⁹ distinguunt p ob
iecta. debet intelligi de obiectis immediatis.
quoz scz nullū mediāte alio cogscit. Ul
terius p̄t q̄ licet volitio vel dilectio rei ab
sentis nō immediāte terminet ad aliq̄ obie
ctum qd sit in ipso amāte. tñ alit̄ est de noti
cia vel cognitōe. difficile tñ videt dare cau
sam cur tā varie. Itēz p̄t q̄ si illa spēs
ponat ēē in aīa intellectiua indiuisibili. ipa
etiā erit indiuisibilis. z sic aliqd extensiuē i
diuisibile erit imago rei quāter extense. z il
li scdm apparētiā sit. nec h̄ est incōueniēs.
Tertia ps de distinctōe spēz z noticiāz
Quāt cū res aliq̄ p species cognoscit
spēs h̄mōi z actualis ac etiā habitualis no
ticia eiusdē rei realit̄ distinguant sic p̄uadet
Et p̄mo d actuali noticiā siue sit abstracti
ua siue intuitiua. qz expimur q̄ nō sp̄ dū ha
bem⁹ h̄mōi spēm ipa res cur⁹ est actualiter
cognoscit vel p̄siderat. Et sic actualis no
ticia qñqz incipit esse z qñqz definit esse ipa
specie nō incipiente vel definēte. q̄ nō esset
si nō essent res distincte. Nec valet dicere.
q̄ licet illa species nō incipiat ēē. tñ incipit
ēē noticiā. quia cū illa species eodez mō se
habeat penit⁹ nunc z p̄us. z in se z in opati
one ad intellectū z ei⁹ obiectū nō pōt dari
rō quare illa spēs nūc ēē actualis noticiā
z nō p̄us. Q̄ etiā h̄mōi species distin
guat ab habituali noticiā nec sit eiusdē spe
ciei cū ea. videt ex h̄. qz illa species est ipi a
ctuali intellectiōni p̄usa. z non ipē habitus
cū derelinquat ex actuali noticiā. Et q̄
bno parz q̄ si species h̄mōi ponat in intel

lectu. erunt in eadē potētia due similitudinē
nes eiusdē rei realiter differētes. sz nō eius
dem rōnis. nec vna scilicet species erit p̄se
ctior q̄ noticiā vel cognitio actualis. licet
eā p̄ineat p̄tuali tanq̄ ei⁹ causa p̄cialis.

Uñ vltterius sequit̄ q̄ ad h̄ q̄ aliqd cri
stens in intellectu sit alicui⁹ rei cognitio vl
pp̄e dicta rep̄tatio. nō sufficit q̄ sit illius
similitudo vel imago. siue q̄ exhibeat illam
tanq̄ p̄tem in esse obiectiū.

Quarta ps de subiecto spēz intelligibi
lium.

Est aut̄ nō modica difficultas de h̄mōi
speciebus intelligibilib⁹ in q̄ subiecto sint. de
cur⁹ potētia educant⁹ z vtrū in ipso intelle
ctu subiectiue referunt. Si enī sint in aīa
intellectiua sicut quidā credunt vt p̄tact⁹
est nō apparet quomodo possit in ea rema
nere species intelligibilis. qñ nō est intelle
ctio actualis. quia qñ ponunt cause suffici
entes alicui⁹ effectus. eo modo quo sūt suf
ficientes ponit effectus. sed species intelli
gibilis cū intellectu z ideo sufficit. vt sit vl
fiat. vel canset intellectio actualis. Iḡit qñ
cunqz erit illa species in intellectu ipē erit i
p̄tinuo intelligendi act⁹. Uñ p̄pter p̄similē
rationē superius positū est q̄ in sensu nō ē
eadē potētia specie z referentiua. z sensitiue
cognoscitiua. scz memoria z fantasia. qua
re videt ēē in intellectu q̄ cū sit potētia co
gnoscitua nō est potētia specie z referenti
ua. Ideo dicit̄ quidā q̄ species intelli
gibilis cū nō sit habitus intellectiualis. nec
intellectio actualis vt dictū est. nihil aliud
est q̄ quedā dispositio pueniens a sensibi
li mediāte sensu. requisita immediāte ad for
mationē p̄me intellectiōis quā quis potest
formare nō pueniente alia intellectōe. Et
hec dispositio scdm istos vel est act⁹ cogno
scendi per fantasiā. siue cogitatiuā q̄litercū
qz vocet̄ quē act⁹ Aristotiles qñqz vocat
fantasma. Vel est intentio a tali actu causa
ta in intellectu. z de eius potētiaeducta.
Hec disiunctiua videt p̄cedenda cū neces
se sit quēlibet intelligentē fantasma specu
lari. Videt aut̄ istis q̄ ad euitandū plu
ralitatē sine necessitate sufficit illud fantas
ma. id est actū fantasiandi ponere. Et q̄ il
le sicut z om̄is actualis sensatio est in sub
iecto extenso. scz in cōposito ex ania siue vir
tute cogitatiua. z corpore siue corporali oz
gano qd cunqz sit illud. Per illā enī actua

lem apprehensione intellectus videtur suffi-
cienter actuatus ad formandum in se cum actu
illo suam intellectionem que non erit in eodem
subiecto cum actu illo sed in intellectu solo.
Unde tale fantasma siue fantastica represen-
tatio videtur proportionaliter se habere ad intel-
lectionem. sicut species causata ab obiecto in
organo se habet ad sensationem. ideo illo ces-
sante cessat omnis actualis intellectione. Sed
tamen tali specie intelligibili. id est fantasti-
ca apprehensione manere non videtur istis pos-
sibile omnem actualem intellectionem cessare. quia
ut prius est argutum illa manere omnia remanent
requisita ad formationem primarum intel-
lectionum. bene tamen cessante intellectione
manent in memoria species sensorum et sen-
sationum. Licet autem predicta opinio sit fa-
cilliter sustinibilis quantum ad species intel-
ligibiles rerum sensibilium. videtur tamen speci-
aliter difficilis quantum ad species rerum me-
re intelligibilium de quibus supra tactum est.
Videntur enim aliqua esse intelligibilia.
et per intellectum memorabilia que non cadunt
sub sensu vel fantasia. Fortiter tamen non impro-
babilius posset dici. quod licet intellectus noster
sit virtus immaterialis. nihil tamen potest
naturaliter intelligere sine virtute fantasti-
ca materiali. et sic sensus materialis inter-
ior scilicet fantasia materialis potest in nostras
intellectiones. et ita memoria materialis. po-
test reservare omnium nostrarum intellectio-
num species. Non enim hic loquimur quo
modo post mortem aut sine corpore sentia-
mus intelligimus aut memoremur.

Capitulum. xi.

Prima pars de distinctionibus actuum
anime.

Quod dictum est de speciebus actibus
per antea prius. sequens dicendum est de ac-
tibus sequentibus ex eis de quibus aliquod dis-
tinctiones promittent. quod ex dicendis magis decla-
rabunt. Prima distinctio est quod actuum anime
quodam sunt cognoscitivi. quos vocamus cognoscitios. quod
dam vero appetitivi quos vocamus affectivos seu
volitivos. Secunda est quod predictorum actuum cog-
noscitivorum. quodam sunt sensitivi. quos vocamus sensa-
tiones. et quodam intellectivi. quos vocamus intelle-
ctiones. Et proportionaliter per distinguere de ac-
tibus appetitivis sensitivis scilicet et volutivis.
Si autem ponatur quod in homine sit eadem anima sensiti-
va et intellectiva. cum etiam precedat quod eadem est
penitus potentia cognoscitiva et appetitiva ut in

intellectus et voluntas valde difficile est in ho-
mine dictorum actuum formalem differentiam as-
signare. Tertia distinctio est quod predicto-
rum actuum quidam sunt incomplexi. et quidam
complexi. quod sunt affirmatives vel negatives. Et
dicuntur aliqui quod nulla noticia est complexa. sic quod
sit ex pluribus notitiis vel perceptibus composita.
quarum una sit subiectum alia predicatum alia co-
pula. quia talis ordo non videtur posse salvari in
indivisibili anima. sed dicuntur complexa per equiva-
lentiam. vel quia subordinantur in significando ali-
cui signo vocali vel scripto illo modo complexo
Sed de hoc super sedeo. et ad ea que iam dixi de
insolubilibus remitto. Quarta est quod pre-
dictorum actuum cognoscitivorum quidam sunt
quibus cognoscunt res in seipsis. quodam vero quod
bus cognoscunt res in speciebus suis. sicut in
precedenti capitulo tactum fuit. et amplius patebit
Dicendum est igitur per ordinem de acti-
bus predictis. et primo de actibus cognosciti-
vis sensitivis. secundo de intellectivis. tertio de
volutivis. Sed prius aliquas conditi-
ones predictorum actuum generales premittam que
licet non possint evidenter probari. quia tamen
solent communiter precepi eas presupponam.

Prima est quod omnis cognitio et affectio aut
volitio nostra. siue eius obiectum sit ipsum
met cognoscens. siue aliquid ab eo distin-
ctum. vel in eo contentum. vel extra ipsum ei presens
vel absens. est ab ipso cognoscente. et ab ipso
obiecto realiter distincta. Unde sequi-
tur secunda quod nulla cognitio aut volitio no-
stra est simpliciter cognitio aut volitio distin-
cta. licet forte possit esse confusa. ita quod nul-
lus anime actus potest esse distincte actus
rectus et actus reflexus. Si ei aliquis actus
intelligeret seipso distincte semper intellige-
retur. quia non esset ratio. quare esset actus
lis intellectionis simpliciter magis uno tempore quam in
alio. quare etc. Tertia est quod omnis cog-
nitio aut volitio nostra siue omnis actus anime vel sim-
pliciter. vel secundum quod est in anima subiective. et
est in ea affective. Et dico vel simpliciter vel
secundum quod. quia si ponatur quod in homine anima sen-
sitiva non sit extensa. sed sit eadem cum intellectiva
cum actus sensitivus videatur esse extensus
non erit in indivisibili subiecto sed in toto com-
posito ex anima et corporali organo.

Quarta est quod nulla cognitio aut volitio
seu alius actus anime est cognitio aut volitio cen-
tialiter intrinsece quod aliquid de essentialiter intrinse-
ce tale. quoniam non stat ipsum esse et non esse tale. sed si illa ref-

Tractatus

que nunc est cognitio vel volitio per diuinā potentia esset in lapide vel sine subiecto ipsa non esset cognitio vel volitio. quare etc.

Quinta est quod omnis cognitio aut volitio seu aliis actus autem est cognitio vel volitio siue vitalis motio vel operatio per habitudinem proprie causalem et effectuale ad potentiam vitale. quia cum hoc non conueniat tali rei per denominationem intrinsecam ut dictum est oportet quod per habitudinem extrinsecam ad potentiam vitaliter perceptiuam. sed non potest explicari que sit illa habitudo. siue quid est dictum vitaliter imutare tale potentiam. nisi per habitudinem proprie causalem vel effectuale. sed per hoc quod talis res est in ipsa potentia vitaliter perceptiuam ut eius causa formalis. vel est ipsa ut eius effectus in genere cause efficietis. Non enim videtur huiusmodi habitudo explicabilis. nisi altero istorum modorum vel utroque simul.

Sexta est quod nulla autem operatio siue actus est sibi cognitio vel noticia formaliter et precise ex habitu dicitur predicta. sed informatiua et effectiua. quia secundum aliquos multe sunt qualitates que sunt in anima subiectiue et ab ea affectiue. sicut species intelligibiles et habitus intellectuales. que tamen non sunt noticia seu cognitiones. nec sunt proprie et immediate vitales imutationes. sed mediate per actus ab eis preedentes. et ideo predicta causalis habitudo non est formaliter propria. nec solum conuenit noticie seu cognitioni. sed generaliter sensationi. intellectui. volitioni spiritui et habitui. et omni vitali motioni. quare per eam non potest formalis differentia assignari inter sensationem et intellectionem. siue inter cognitionem et volitionem. siue inter actum autem cognoscitivum et non cognoscitivum. Nec hoc potest assignari ex ipsa potentia vitaliter perceptiuam. quia cum illa sit penitus indistincta illa denominationis differentia non sumitur ab ea. sed potest contra eadem potentiam denominatur sensus per sensationem. intellectus per intellectionem. voluntas per volitionem.

Unde videtur concludendum. quod sicut albedo ex sui natura aliquod subiectum potest denominare esse album et non quodlibet quod non sic posset denominare animam vel aliud spirituale subiectum. Sic illa qualitas que est sensatio habet de sui natura quod potest aliquod subiectum denominare esse sentiens. et non quodlibet. sed solum subiectum vitaliter perceptiuum in quo est subiectiue et a quo est effectiue. Et sic albe-

do non potest aliquod subiectum denominare esse nigrum. sic sensatio non potest aliquod subiectum denominare esse intelligens. Et ita proportionaliter de intellectione et volitione a alijs qualitatibus anime vitaliter mutantibus potentiam perceptiuam mediate vel immediate.

Tertia pars de sensatione simplici et complexa.

Huius itaque premisis videndum est specialiter de actibus cognoscendi sensitivis. Et qualis cognitio sensus de rebus sensibilibus sit nobis naturaliter possibilis. Et primo dicamus quod de huiusmodi rebus habere possumus sensuale noticiam tam simplicem quam complexam et hoc in nobis cognoscimus per experientiam. Sed de brutis non est nobis experimentaliter notum. utrum habeant noticiam complexam. ideo hoc est dubium. quod tamen videtur probabiliter concedendum. quia brutum aliquando mouetur ad aliquid quod obiectum apprehensum. et aliquando non. et hoc fit per animale appetitum qui presupponit per simplicem apprehensionem completum iudicium sed hoc est bonum etc. Ideo dicit Avicenna in sexto naturalium quod omnis per virtutem estimatuum iudicat quod ab hoc lupo est fugiendum. Docet etiam experientia quedam bruta esse discipulabilia quod non potest esse sine noticia complexa. Nec valet quod quidam obiciunt. sed quod si sic esset talia animalia deberent vocari rationalia. loquendo ad sensum in quo dicimus hominem esse rationalem. quia homo non solum circa singularia. sed circa vniuersalia. nec solum circa sensibilia. sed circa insensibilia ratiocinat. ideo rationalis dicitur.

Et ad hoc etiam multiplex alia differentia potest assignari. sed inter omnes hec videtur melior ut homo dicatur rationalis. et quantum est ex parte obiecti ex hoc principaliter procedatur differre ab irrationalibus brutis. quia ipse est cognoscitivus ultimi finis. Unde et secundum partem intellectiuam et non sensitivam dicitur imago dei quia capax dei. Licet autem bruta possint habere iudicium completum et discursivum. nullum tamen iudicium sensitivum est vniuersale sed singulare tantum siue in brutis siue in nobis. quod virtus cogitativa hominis que inter omnes sensitivas est perfectior secundum mentatores tertio de anima. est virtus distinctiva individualis. id est individualiter cognoscens et non vniuersalis. Et in secundo dicit quod per huiusmodi intentionem velis est intellectus.

Quarta pars de sensatione rei in seipsa.
Sed dicamus ulterius quod de ipsis rebus
sensibilibus habere possumus sensuale noti-
ciam simpliciter quia res ipsa immediate in se co-
gnoscitur. quod patet in sensibus exterioribus et suis
sensibilibus eis presentibus. sicut per visum exte-
riorē immediate videmus colorē presentem. nec
videmus aliquid quod aliud quo tanquam me-
dio videamus colorē.

Sed dubium
est utrum talis noticia sensuale possit ha-
beri sine presentia ipsius sensibilis. et dicunt ali-
qui quod sic. quia visio solis et aliorum lumina-
rium magnorum remanet in oculo. etiam abstrac-
to obiecto. imo oculo clauso quā experiri-
tiam et aliquas alias inducunt isti in positi-
to. Quibus non obstantibus videtur probabili-
us quod talis exterior sensatio non potest natu-
raliter fieri non existente sensibili obiecto. nec
ipso destructo naturaliter conservari. quicquid
sit de supernaturali et absoluta potentia dei.
Nam si posset naturaliter causari visio ali-
cuius non existentis. vel ipso destructo con-
servari. ita quod possibile esset aliquid non exi-
stens videri. eadem ratione vel maiori possit
causari et conservari visio alicuius existen-
tis quāvis remota vel occulta quod est con-
tra experientiam. Non posset etiam nobis
virtute talis sensationis fieri naturalis e-
videntia de existentia rei sensibilis cum il-
la posset equaliter esse non existens sicut exi-
stentis. Unde patet quod visio plus depen-
det a visibili quam lumen in oculo dependeat
a corpore luminoso. quia tale organum non
solum est receptivum sed aliquantulum retenti-
vum luminis in absentia luminaris licet ta-
men parvo tempore quod non sic est de aere. si
cut aqua est receptiva figure sigilli et non re-
tentiva absente sigillo. quod non sic est de ce-
ra. Oculus autem nullo tempore retenti-
vus est visionis in absentia visibilis. Ideo
ad illud quod alii obiciunt negant. quod abstrac-
to sole remaneat visio solis. sed bene rema-
net visio alicuius lucidi vel alicuius lumi-
nis oculo impressi et derelicti virtute solis
et illud est et videtur in partibus exterioribus
oculi ubi non fit sensatio. ideo non est sen-
sibile positum supra sensum sicut supra su-
pertractum.

Quinta pars de sensatione rei in spe-
cie sua.

Sed ulterius declaremus qualiter de
ipsis rebus sensibilibus habere possumus

sensualem noticiam simpliciter qua res ipsa
non immediate in se. sed mediante alio co-
gnito sentitur scilicet per suam speciem. Hoc
enim patet de rebus sensibilibus absentibus
de quibus cogitationem aut recordationem
habemus ut superius fuit dictum. Ad
cuius ampliorē declarationē sciendum
est quod secundum philosophum in de memoria et
reminiscentia. species in memoria existens
est quedam res secundum se. et est imago vel si-
militudo alterius rei. sicut etiam pictura le-
onis. Cum igitur talis species apprehen-
ditur secundum se tantum. ipsa tunc cognos-
citur. et non per illam res cuius est imago.
et talis cognitio est noticia presentis. et non
memoria siue noticia rei preterite vel absen-
tis. sed cum apprehenditur ut est imago al-
terius tunc per illam noticiam et ipsa apprehen-
ditur. et res cuius est imago cognoscitur.
et talis cognitio est sensatio imaginis pre-
sentis et memoria rei absentis. scilicet cuius
est imago. Unde patet quod de tali spe-
cie possumus habere duplicem noticiam:
nam qua ipsa cognoscitur secundum se. ut est
quidam res. aliam qua cognoscitur ut imago
alterius. quem multipliciter modum noticie
etiam invenimus respectu signorum ad pla-
cium sicut vocum et scripturarum. Cogno-
scere autem species ut imago est. est cogno-
scere ipsam esse imaginem. Sed du-
plex est noticia qua imago cognoscitur.

Una qua formaliter iudicatur esse imago
et illa est completa. Alia qua virtualiter co-
gnoscitur esse imago. et hec est incompleta
sed virtute ipsius potest haberi predicta no-
ticia completa. Nec autem videtur esse al-
terius rationis ab illa noticia incompleta
imaginis qua imago non cognoscitur ut
imago. quia licet immediatum obiectum
utrumque sit idem. tamen ad illam noticiam
qua cognoscitur ut imago ut partialis cau-
sa concurrebat habitualis quedam noticia rei
cuius est imago derelicta ex intuitiva noti-
cia ipsius prehabita. sine qua habituali no-
ticia imago non posset talem noticiam de
se causare. nec illa habitualis noticia pos-
set illam causare sine imagine. Et qui-
bus patet intentum scilicet quod per tales no-
ticias non tantum imago vel species ipsa cognoscitur. sed
etiam res cuius est imago. quibus non in se et immedia-
te. sed mediate in sua specie. et in medio cognito.

Sexta pars de sensatione intuitiva et ab-

Tractatus

abstractiva.

Secūm p̄dicta ulterius pcludam? qd̄ rebus sensibilibus habere possum? noticiā sensuale simpliciter tā intuitivā q̄ abstractivā. Nam licet de differentia harū noticiāz sint diversi modi ut alibi tetigi. tamē p̄babiliter p̄t dici q̄ noticiā intuitivā est noticiā simplex qua formaliter aliquid imēdiate in se ipso cognoscit. Abstractiva vero ē noticiā simplex qua formaliter aliquid in aliq̄ medio rep̄ntatiō cognoscit. Dico autē noticiā simplex quoniam affirmatio et negatio nō dicuntur noticię intuitivę vel abstractivę nisi aliquis velit eas ad placitū notare. Sed dico formaliter q̄ aliquādo et improprie aliquid dicitur cognosci p̄ aliquā noticiā virtualiter eo q̄ illa noticiā p̄inet causalit̄ noticiam illius sicut cōditio dicitur cognosci p̄ noticiā p̄ncipiorū. et causa p̄ effectū. licet noticiā p̄ncipij nō sit noticiā abstractiva cognitionis. nec noticiā effectus ē noticiā abstractiva cause. nisi forte talis effectus sit medius rep̄ntatiō cause. sicut imēdiate dicam est de specie. que ē causata ab ip̄a re. et tamē noticiā ip̄ius ut est imago rei extra est illius rei noticiā abstractiva. Et quibz patet q̄ noticiā intuitivā nō dicitur intuitivā quasi ocularis. imo p̄t esse cuiuslibet sensus exterioris. Ulteri⁹ patet q̄ noticiā nō dicitur abstractiva q̄ abstrahat ab essentia rei vel a p̄ditionibz singularibz q̄i existētia vel singularitas rei nō posset abstractivę cognosci. s; q̄ aliquo mō abstractiva p̄sentia obiectiva rei. in quantū ip̄a res q̄i absens in alio medio rep̄ntatiō cognoscitur. sed in noticiā intuitivā res ip̄a quasi p̄ns imēdiate in se ip̄a cognoscēti obicit.

Uñ sequit̄ q̄ omnis noticiā abstractiva est intuitivā. et nō ecōtra. quia omnis noticiā abstractiva alicui⁹ est intuitivā sui rep̄ntatiō in quo illud cognoscit ut dictū est. sed q̄nq̄ aliqua res in se imēdiate apprehendit et sic intuitivę cognoscit. et tamē p̄ illā noticiā nō apprehēdit aliqua aliā res in ea ut etiā dictū est. Ulterius sequit̄ q̄ isti termini noticiā intuitivā et abstractivā nō sūt incōpossibiles simpliciter. s; sunt verificabiles de eadē noticiā. nō tñ respectu eiusdē realiter. nā quādo aliqua species cognoscitur ut imago. illa cognitio est intuitivā et abstractivā. nō autē respectu eiusdē. sed intuitivā respectu illius speciei. et abstractivā re-

spectu rei. Sed quādo illa species cognoscitur secūm se. et nō ut imago. illa cognitio est p̄se intuitivā. et nō potest fieri abstractivā. sicut nec p̄ma potest fieri p̄se intuitivā. Et sic patet quomodo ille due cognitiones sunt alteri⁹ et alteri⁹ rationis. quia licet sint eiusdē obiecti. tamē aliquid est obiectū vnius qd̄ nō est obiectum alterius s; ip̄a res. Sicigit apparet intentū. s; q̄ de aliq̄bus rebus sensibilibz s; p̄ntibz possumus habere noticiā sensuale intuitivā s; de ab sensibz naturalibz habem⁹ solū abstractivā.

Capitulū. xij.

P̄ima pars de intellectione reruz sensibilibz.

Iso de actibz cognoscendi sensui v̄nis. videndū est de intellectibz.

Et p̄mo de intellectione rerz sensibilibz. postea de intellectione insensibilium. Dicam⁹ ergo q̄ quātecūq̄ noticiā sensualem supradictam posse haberi de sensibilibz per sensum. talē seu p̄similē intellectualem habere possum⁹ per intellectū. Et p̄mo quidē hoc patet de noticiā intellectuali tam simplici q̄ cōpleta. quia nō min⁹ potest intellect⁹ sensibilia simplicit̄ apprehendere q̄ sensus et ip̄as simplices apprehensiones potest p̄ponere et dividere. affirmare et negare. Si em̄ hoc potest virtus inferior maiori ratione et virtus superior et p̄fectior

Secūdo hoc patet de noticiā singulari. si em̄ intellectus nō posset sensibilia intelligere nisi vniuersaliter et nō singulariter ut quidā dixerūt cū virtus distinguēs in aliq̄ necessario apprehendat ea sicut de sensu p̄muni dicitur secūdo de anima. sequeretur q̄ per intellectum nō possemus cognoscere hanc albedinem existentē in pariete esse distinctam a nostro intellectu. et a nostra intellectione. quod est falsum. Nec etiam per intellectum possemus corrigere erroneū iudiciū sensus circa aliquod singulare ut puta q̄ hic sol est corpus bipedale. quod etiam patet esse falsum. Tercio propositum patet de noticiā simplici tam rei sensibilibz imēdiate in se ip̄a. quā prius vocauimus intuitivā q̄ etiam rei sensibilibz mediante specie sua. quā prius vocauimus abstractivā. Nam dum sensus actu apprehēdit aliquod sensibile sibi p̄ns intellectu idēz sensibile apprehēdēs ip̄m singulare imēdiate cognoscit. nec aliq̄ aliud mediū obiectū

apprehendit. sed absentibz sensibilibz et non mouentibz sensum. intellectus noster cor/pori coniunctus et communitatui nature dere/lictus. de potentia naturali tale noticiā ha/bere nō potest de ipis sensibilibz. imo tunc cū sensibilia absentia sensibz nostris intelle/ctu apprehēdim⁹. illa apprehēsiō nō ad ipsa sensibilia imēdiatē. s; ad eoz speciem termi/natur. et ipsa in sua specie cognoscim⁹. porri/onaliter sicut supra de sensu dicebat. Nec tamē ideo credendū est q intellect⁹ scdm se nō possit intelligere singulare sensibile sed solū mediantē sensu. ita q nō possit ipm de/terminare cognoscere cū est absens a sensu sed solū vniuersalit⁹ et cōfuse. nā impossibite est q intellect⁹ cognoscat se cognoscere ali/qua rem. et nō cognoscat illā rem. sicut scd; pmentatores scd; de ania. impossibile est q aliquis sensus apprehēdat visum cognosce/re colorē. nisi et ipse cōprehēdat colorē. Et idem videt esse de omibz alijs virtutibz ap/pbenfisiis. Cū igit intellect⁹ aliquādo re/cordef se cognouisse determinate vel dile/xisse aliqd singulare sensibile absens. sequi/tur q p tunc hmoi singulare intelligit de/terminare et distincte. et nō solū vniuersalit⁹ et cōfuse. licet nō sit sensui p sens.

Secunda pars de intellectione sensibi/lium singulariū.

S; cū supra dictū sit q sensus nō sentit nisi singularit⁹. tūq; imēdiatē declaratū sit q intellect⁹ intelligit etiā singularit⁹ vidē/dum est vltēr qūo intellect⁹ intelligit vni/uersalit⁹. circa qd mltē occurrūt difficul/tates. Prima est cū res nō existant vniuersa/liter. qūo potest eas intellectus intelligere vniuersalit⁹. Secūda est quare etiā nō p/teas sensus cognoscere vniuersalit⁹. Ter/tia est vtrū prius intelligim⁹ singularit⁹ q vniuersalit⁹. Quarta est verū prius intelli/gimus magis vniuersalit⁹ q mū vniuersa/liter. De pma dicendū est q res intelle/cta nō requit ad sui intellectiōnē q sit in aia sed similitudo siue representatio sua. Hmoi aut representatio qūq; est cōfusa representatio hui⁹ rei singularis. puta sortis et suoz acci/dentiū siue accidentaliū cōditionū sicut sue albedinis. magnitudinis. et situationis. Illa aut representatione existēte in aia potest in/tellectus ab illis accidentibz et extraneis cō/ditionibz abstrahere conceptū substantie. et il/le nō magis erit repitatio sortis q; platonis

aut alioz hominū. sed indifferentē cuiusli/bet hominis. et hoc est vniuersalit⁹ intelligere

De secunda dicunt aliqui q sensus ex eo quia habet extensionē in corpore solum potest cognoscere singularit⁹ et determinā/re. intellectus aut quia est in extēsus nec ha/bet determinatū sitū. s; quasi vniuersalit⁹ existit in corpore. ideo potest vniuersalit⁹ et nō singularit⁹ cognoscere. Sed h non valet cū diuin⁹ intellect⁹ qui est summ imateria/lis et inextēsus nihil possit vniuersalit⁹ co/gnoscere. sed solū singularit⁹ et distincte. cū etiā intellectus noster nō obstante sua inextēsiōe possit vt dictū est singularit⁹ cognos/cere. Ideo aliq dicūt q aliquā rem singu/lariter pcepere. est siue requit ipaz recipere p modū extēsis in pspetu cognoscentis.

Cū aut aliq res a sensu sic pcepit. hoc nō ē nisi p repitacionē cōfusam simul repēsantē rem cū substantia rei et accidentia scz magni/tudinē. sitū. et alia. scd; q apparet in pspetu cognoscentis. sensus aut nō pōt distingue/re seu abstrahere hmoi cōfusiōnē. sed bene i/n tellectus quare intellect⁹ potest vniuersalit⁹ ter cognoscere et nō sensus. Cū ptz q scd; hanc viā nō potest haberi pceptū singularit⁹ de re que non est vel fuit in pspetu cogno/scentis. De tertia difficultate dicendū est q sic. nā cū nihil sit vniuersale in essen/do. s; in repitādo ille pcept⁹ dicūt vniuer/salis. ppe qui p animā fieri seu formare cō/munis est pluribz rebz et cōiter repitaciū⁹ et talē pceptū formare est vniuersalit⁹ in/telligere. oportet aut talē conceptū a con/ceptu singulari abstrahere modo supra di/cto. quare oportet anteq intellect⁹ vniuer/salit⁹ intelligat conceptū singularē ppeti/tere in ipso. Circa quod tamē est aduer/tendū q duplex est pceptus singularis. nā quidā est qui vocat singulare vagū vt hic homo. hoc animal. et tale est ppe singulari/re. licet ad plurimū vocet vagū quia voc ei rādens pmit pluribus scdm diuersas demonstrationes. Alius est conceptus singularis qui vocatur singulare determi/natū. vt Soxes plato et huiusmodi. et qū tum ad tale singulare videtur q nō oportz prius intelligere singularit⁹ q vniuersalit⁹ sed bene quantum ad singulare vagum. Nam si soxes a longe veniat prius cognosco cum esse animal q; hominē. et vltimo co/gnosco ipm esse sortem. s; prius cognosco

Tractatus

ipſi eſſe hoc animal ſingulariter q̄ animal
vniuerſaliter. Alterius eſt aduertēdū
q̄ p̄us intelligim⁹ ſingularē ſenſibile q̄ ſin
gularē inſenſibile ſeu mere intelligibile. ſi
ue talis ſit ipſa anima ſive aliqd̄ exiſtens in ea
ſive aliqd̄ extra animā. ⁊ h̄ poſſumus expe
riri. Itēz ſciendū eſt q̄ noticia intuiti
ua rei ſingularis ſive ſenſibilis ſive inſenſi
bilis eſt p̄or q̄ noticia abſtractiua p̄ quam
ipſa i ſingulari ⁊ p̄pria noticia cognoscitur.
quia omnis noticia qua aliqd̄ cognoscitur
in ſpecie ſibi p̄pria p̄ſupponit noticiā illi⁹ rei
in ſeipſa vt patebit poſtea. ⁊ iō p̄ma noticia
p̄pria rei ſingularis alicui⁹ eſt noticia intuiti
ua a ipſius. Un̄ vltēz cōcludendū eſt
q̄ p̄ma noticia intellect⁹ p̄meūtare genera
tionis eſt noticia intuitiua alicui⁹ ſingula
ris ſenſibilis ſc̄z illi⁹ ſenſibilis quod primo
mouet ſenſum motōe ſufficiente poſtq̄ q̄s
potest intelligere. De quarta difficulta
te dicendū eſt q̄ ſic. Hā ſicut dictū eſt. for
tem de longe veniētē p̄us cognosco eē ani
mal q̄ eſſe hominē. ⁊ h̄ puenit ex p̄ſenſuſ
q̄ q̄libet vniuerſale habet ſuū ſingularē
vagum. vt corpus h̄ corpus. aīal hoc aīal.
homo h̄ homo. mō ſenſus cognoscens ſin
gulariter ſingulari vago. ⁊ nō ſingulari de
terminato. Prius habet ſingularē vagum
magis vniuerſalis q̄ min⁹ vniuerſalis. ſc̄z
huius corporis. q̄ hui⁹ animalis ⁊ hui⁹ animalis
q̄ hui⁹ hominis. iō intellectus abſtrahendo
correspondent p̄us cognoscit magis vni
uerſaliter. Tertia p̄s de intellectu ſen
ſibili nō ſenſatoz.

Sed cū generalit̄ dictū ſit de intelle
ctione rez ſenſibilii. adhuc reſtat ſpecialis
difficultas de intellectu rez ſenſibilii nō
ſenſatoz. ſc̄z qualit̄ ſenſibilia intelligimus
quoz ſenſationē nunq̄ habuim⁹. Cir
ca quā ſciendū eſt q̄ multipliciter p̄tingit
nos aliquā rem intelligere. Uno mō ime
diate in ſeipſa. alio modo in medio cognito
Et hoc dupliciter. quia vel illud mediū eſt
ſpecies illius rei recepta ab illa re. vel ē ali
quis concept⁹ fictus ſeu forma⁹ ab ipſo in
tellectu Et h̄ iterū dupliciter. q̄ vel ille cō
ceptus eſt ſimpler vel p̄plexus ex pluribus
p̄ceptibz. Itēz aliquid poſſum⁹ intelli
gere dupliciter vel intellectu p̄pria ⁊ diſ
tincta. vt intellectu cōmuni ſibi ⁊ alijs. vni
uerſali ſeu p̄fuſa. Iuxta quā diſtinctio
nem p̄mo dicendū eſt q̄ naturalit̄ nō poſ

ſumus intelligere imediate in ſeipſo aliqd̄
abſens ſenſibile alias nō ſenſatū. q̄ alit̄ ſeq̄
tur q̄ cecus a natiuitate ita imediate poſſz
intelligere colores ⁊ ſurdus ſonos ſicut vi
dens vel audiēs. q̄ ad experiētiā patet falſū
ſic em̄ ad cognitionē intellectus nullaten⁹
deſerniret ſenſus. Secūdo dicendum
eſt q̄ naturalit̄ nō poſſumus ſenſibilia nō
ſenſata intelligere i ſpeciebz receptis a ſen
ſibilibz. quia nec in ſpeciebus cauſatis ab
eis. cū naturalit̄ a nulla re ſenſibili ſpecies
cauſet. niſi dū actualiter ſenſat. Nec in ſpe
ciebus cauſatis ab h̄ijs ſenſibilibz ſenſatis
a nobis. cū naturalit̄ vnū ſenſibile nō poſ
ſit cauſare ſpecie alteri⁹ ſenſibilis. vt ſonus
ſpecie coloris. nec ſpecies vnus ſenſibilis
potest eſſe mediū cognoscēdū aliud ſenſibi
le. vt ſpecies ſoni reſpectu coloris. Ter
tio dicendū eſt q̄ naturaliter nō poſſumus
h̄mōi ſenſibilia nō ſenſata intelligere in ali
qua ſpecie ficta ſeu p̄ceptu ſimplici ſibi p̄o
prio. ſed bene in p̄ceptu cōmuni eis ⁊ alijs.
⁊ ideo nō diſtincta ⁊ ſpeciali. ſz quadā no
ticia generali. ſeu p̄ceptu cōfuſo. Un̄ licz
intellectus p̄ter ſpecies a ſenſibz receptas
ex eis poſſit alias ſpecies formare. quas vo
co ſpecies fictas. ſicut apprehēſis pluribz al
bedinibz ⁊ receptis eaz ſpeciebz potest ex eis
⁊ eaz ſimilitudine formare p̄ceptū cōmunē
cuiuslibet albedini ſimile. nō tamē potest for
mare p̄ceptū p̄prium albedinis. niſi p̄ ſenſū
p̄us cognouerit aliquā albedinē. Aliter ce
cus a natiuitate poſſet habere p̄ceptū p̄ri
um albedinis. ſed q̄ vidit aliquas albedines
potest formare p̄ceptū cōmunē cuiuslibet
albedinis. qui tamē nullā albedinē diſtin
cte reſentabit nec ad talem p̄ceptū forma
dū requirit q̄ omnes albedines viderit.
Et ideo aliquā albedinē p̄fuſe reſentabit
quā per viſū ille nō ſenſit. Quarto dicē
dum eſt q̄ naturaliter nō poſſumus h̄mōi
ſenſibilia nō ſenſata intelligere in aliq̄ con
ceptu cōpoſito ſibi p̄prio. ſed bene in con
ceptu cōmuni ſeu p̄fuſo. ſz bigratia. Si q̄s
nunq̄ vidiffet albedinē licet poſſet forma
re hunc conceptū p̄poſitū ſeu p̄plexum. ſc̄z
diſgregatiū viſus qui eſt p̄prium albedis.
tamē nō cognosceret illū p̄ceptū eſſe verū
ſignū alicuius rei ſenſibilis. nec ipſm veri
ficari de aliqua re. ⁊ ideo in illo p̄ceptu nō
cognosceret albedinē cū neſciret ipſm veri
ficari de albedine. Sz tamē talis poſſz for

mare hunc cōceptū ppterum scz qualitas sensibilis p tactū cognoscere q̄ ille est cōceptus alicui⁹ entis. 7 p psequēs in illo cognoscere omnia quoz est pceptus. 7 iō in illo cognoscere colores cū sit p̄munis coloribus. 7 sic patet ppositum.

Quarta pars de intellectione rerum in sensibilibus.

Cū igit dictū sit de intellectione rerum sensibilium. dicendū est de intellectōe rerum sensibilium 7 mere intelligibilium. sicut sunt intellectus noster 7 illa que in ipso sunt. 7 etiā quedā que extra ipm̄ existunt. vt de 2 substantie separe. Dicam⁹ igit q̄ quedā insensibilia a nobis naturalit̄ intelligunt̄ in seipsis quedā vero in suis speciebus p̄p̄is ab ipsis causatis. 7 quedā in pceptib⁹ p animā fact̄ seu formatis. Et p̄mo q̄ aliqua insensibilia intelligamus immediate in seipsis patet ex supradictis de speciebus seu imaginibus rerum absentium exp̄imur etiā nos intelligere 7 velle. 7 tales actus cognoscim⁹ p intellectum. 7 nō per aliquod obiectū mediū representatiuū. ipe etiā intellectus intelligendo se intelligere seu habere actū videt̄ immediate intelligere seipm̄. q̄ non apparet necesse ponere obiectū mediū cognitiuū. Secundo q̄ aliqua h̄mōi insensibilia intelligamus in speciebus ab eis causatis. patet quia exp̄imur post p̄teritionē p̄dictorū actuum intelligendi 7 volendi nos de h̄mōi actibus recordari. quod nō potest esse nisi mediārib⁹ speciebus a talibus actibus derelictis. nā si tales actus immediate cognoscunt̄ in seipsis cū sint p̄teriti 7 de facto nō sunt. ita posset dici de actibus qui sunt futuri nec sunt nec vnq̄ fuerunt. Tercio q̄ aliqua insensibilia intelligamus in pceptib⁹ p animā formatis. patet quia aliquis pot̄ cognoscere animā alterius hominis ex certis operatiōib⁹ 7 moribus in seipso exptis possum⁹ etiā cognoscere substantias separatas arguendo 7 discurrendo ex operatiōib⁹ suis. 7 p̄stat q̄ talia nō cognoscimus in seipsis nec in speciebus ab eis causatis. sed in pceptib⁹ a rebus notis formatis 7 abstractis. vt patebit.

Quinta pars de intellectōe substantiarum.

Unde ē specialis difficultas. quō substantia q̄ nō est ip̄amer anima sit ab ea intelligibilis cū ip̄a nō sit p se seu p̄p̄ie sensibilis. De q̄ oīno videt̄ ē dicendū q̄ h̄mōi substantia nō intelligit̄ immediate in seip̄a. nec

in specie ab ea causata. loquēdo de intellectiōe eius p̄p̄ia 7 distincta. s̄ sic intelligit̄ in aliquo conceptu formato ab intellectu. Quis aut̄ sit ille pceptus p̄p̄ius. 7 an sit simplex vlt̄ pplex nō est facile diffinire. quāvis quidā dicāt illū pceptū esse istū. scz ens naturaliter p se existens. quē pceptū p̄bam⁹ verificari de aliquo. ex eo q̄ nō est p̄cessus in infinitū in entibus. quoz vnū sit alteri inherens seu in alio subiectiue aut aliq̄ alio mō. q̄ aut̄ p hoc scz naturalit̄ per se existere distinguant̄ sub stantia 7 accidens siue q̄ illud substantie pueniat n̄ video. nec de h̄ nūc disputare ppono. Modū aut̄ intelligendi substantiā Aristotiles tetigit cū dixit Accidentia magnā prem̄ pferre ad cognoscendum qd̄ quid est. exp̄imur em̄ noticiā accidentiū multū facere ad noticiā substantiarum.

S̄ qualit̄ fiat nō est oīno nobis clarū. Aliq̄ aut̄ assignant hūc modū. Dicunt em̄ q̄ intellect⁹ ab ipso fantasmate indiget moueri sicut sensus ab obiecto exteriori. Dicūt vlt̄ius q̄ sensus 7 fantasia nō sunt nisi accidentiū 7 nō apprehendūt quidā res rez. Un̄ pcludunt q̄ sicut fantasia sūt imaginatiua aut estimatiua scd̄. Quicūq̄ elicit̄ ex speciebus sensatis intentiōes nō sensatas vt supra dictū est. Sic intellectus cū sit virt⁹ superior pot̄ ex illis intentiōib⁹ imaginatis elicere intentionē nō imaginatam. Et sic ex intentiōib⁹ accidentiū sub imagine cadentiū pot̄ intellect⁹ elicere pceptum substantie. Nec aut̄ opinio nō videt̄ oīno dicere rez scz quantū ad h̄ qd̄ dicit̄ sensus 7 fantasia nō apprehendere substantiā. cū ip̄emet Aristotiles dicat substantiā ēē sensibile p accidens. imo videt̄ q̄ sensus p̄cipit substantiā cū accidente p̄fusa pot̄ q̄ accidēs p se 7 distincte. vt supra dictū est. Un̄ pot̄ pcludi q̄ cū sensus apprehēdat p̄fusa simul substantiā 7 accidēs intellect⁹ pot̄ abstrahere ex illa p̄fusione pceptū p̄p̄iū substantie et alium p̄p̄iū 7 distinctū accidentis. 7 p hunc modū noticiā accidentiū facit ad noticiā substantiarum.

Sexta pars de intellectione substantiarum separatarum.

Adhuc aut̄ est specialis difficultas q̄ modo substantia sit intelligibilis que vō est nec p se nec p accidens sensibilis sicut substantie separe vt de 2 intelligētie. Cū em̄ de h̄is multas cognoscām⁹ veritates com

r

Tractatus

pleras. oportet qd de hīs habeam⁹ notici-
as incōplexas. Cū aut notū sit qd naturali-
ter tales substācias nō intelligim⁹ in seipīs
oportet qd cognoscām⁹ eas in aliq⁹ medijs
reputatiuis scz p animā fictis. iō videndū
est de illis. Et pmo qdem dicendū est qd
talīs substācia sepata nō est naturalit⁹ a no-
bis cognoscibilis in aliquo pceptu simpli-
ci sibi p⁹prio simpliciter absoluto. seu nō p⁹no-
tatiuo. qz p nullū talē pceptū aliqd cogno-
scit qd nō sit p⁹cognitū imediātē in seipō.
nec talis pceptus habet naturalit⁹ de aliq⁹
re nisi q imediātē cognoscit in seipō. vel in
specie ab ipā causata dū fuit sic cognita. sic
pater p supra dicta. Secūdo dicendū est
qd talis substācia est a nobis cognoscibilis
in aliq⁹ pceptu sibi p⁹prio pposito seu ppleto
ex pceptib⁹ simplicib⁹ ex alijs reb⁹ abstractis
Verbigra. Deū cognoscim⁹ in hīs pcepti-
bus ppositis scz summū bonū. sapientia in
finita. ens necessariū. substācia pma. et sic d⁹
plurib⁹ alijs. Ipas etiā substācias alias se-
paratas cognoscimus in cōceptu pposito
eis p⁹prio. quē ex pceptib⁹ simplicib⁹ abstra-
ctis a reb⁹ formam⁹. et de aliq⁹ verificari p-
bam⁹. Verbigra. Ex motu celi quēz vide-
mus. pcludim⁹ eclū moueri ab aliq⁹ alio. et
p alias rōnes. qd illud mouēs est substācia
et qz circularit⁹ mouet. pcludim⁹ q mouēs
est intelligens. et ex duratiōe mor⁹ q mouēs
est imateriale et incorporeū. et sic colligim⁹
q aliqd ens est substācia intellectualis. im-
materialis et incorporea. q est pcept⁹ p⁹prius
substāciar⁹ separat⁹. licet nō sit p⁹prius alienius
eaz. Cū hūc pceptū inuētes mediātē ha-
bituali noticia q cognoscim⁹ ipm eē pceptuz
alicui⁹ entis seu supponere p aliq⁹ re. in ipso
cognoscim⁹ hūmōi substācias determinate li-
cet nō quālibet eaz distincte. Tercio di-
cendū est q talis substācia est cognoscibilis
in aliq⁹ pceptu simplici sibi p⁹prio pnotati-
uo seu negatiuo. Verbigra. Deū cognosci-
mus in pceptib⁹ quib⁹ correspondēt iste vo-
ces scz creatiū infinitū. et substācias alias
separatas in hīs pceptib⁹ imateriale incor-
poreū. Talis aut pceptus videt⁹ eē simplex
in se qnis plura significet sicut et illa vox
cui correspondet. Aliē em inter ipm et suaz
diffinitionē quid nois nō esset in mente dif-
ferentia. videt⁹ aut aliq⁹ q talis pcept⁹ im-
mo generalit⁹ omis pceptus pnotatiuo siue
affirmatiuo siue negatiuo est ad placitū et ex

institutiōe et nō naturalit⁹ representatiuo quia
conceptus naturaliter representatiuo p⁹ci-
se illā rem reputat. p qua supponit siue sup-
ponere pōt. Itaz hūmōi pceptus talis est in
esse ficto qualis res est cui⁹ est in esse vero.
sicut pceptus albedinis talis est in eē ficto
et intēionali qualis albedo extra in eē reali
ideo talis pceptus nihil significat nisi rem
cui est sic similis et p qua est verificabilis.

Quarto dicendū est q talis substācia ē
cognoscibilis in aliq⁹ pceptu simplici et ab-
solutō. nō aut p⁹prio s⁹ p⁹muni et p⁹uso. quia
omis pceptus pnotatiuo aliq⁹ pceptum
absolutū p⁹supponit cui attribuit. sicut al-
bum attribuit alicui absoluto. siue sit cōcep-
tus entis siue substantie siue al⁹ cōcept⁹
specialis. vt patet ex eius descriptiōe qd no-
minis. Et ideo cū d⁹ vel alia substantia se-
pata sit p⁹cognoscibilis in pceptu pnotatiuo
oportet q sit cognoscibilis in pceptu abso-
luto et simplici sibi et alijs p⁹muni. Immo
talīs res p⁹us cognoscit in tali pceptu sim-
plici qz ppleto. Verbigra in exemplo p⁹us
posito de intellectu substāciar⁹ separat⁹.
Itaz pceptū substantie formam⁹ ex noticia
substāciar⁹ sensibiliū. pceptū aut intellectu
aliteris habem⁹ ex noticia nostri intellectu.
pceptū aut corporeitatis et materialitatis
formam⁹ ex corporeib⁹ q videm⁹. ac p conse-
quens pceptū negatiuū formare possum⁹
siue ex reb⁹ illis siue ex reb⁹ imaterialib⁹ et i
corporeis ex⁹itib⁹ in nobis. Cōstat autē q
qlibet p⁹dictor⁹ pceptū simpliciū est p⁹muni-
tis etiā substācijs separat⁹ et null⁹ p⁹prius eis
et sic in qlibet taliū p⁹us cognoscunt⁹ substā-
cie hūmōi qz in pceptu ppleto absoluto pro-
prio siue incōplexo pnotatiuo p⁹prio illis.

Cū patet q oportet eē aliq⁹ pceptuz
simplicē p⁹muniē deo et creaturis absolute et
essentialit⁹ p⁹dicabile de illis. siue sit pcept⁹
substācie vel entis. vel alijs specialis. Ali-
ter em nō poss⁹ saluari q sit naturalit⁹ a no-
bis cognoscibilis. Et hec de actib⁹ cogno-
scendi a sapientib⁹ collecta sufficiant.

Capitulū. xij.

Prima pars de quiditate act⁹ volendi.

Itē de actib⁹ cognoscitiuis. di-
cendū est de actib⁹ appetitiuis Et
quia act⁹ appetendi sensitiui appro-
priate vocant⁹ passiones. de quib⁹ postea spe-
cialiter est dicendū. ideo nūc solū de actib⁹
volitiuis est dicendū. Quia vero act⁹ hūmōi

in quibus illuminat appetitus rationalis seu voluntas sunt volitio et nolitio. idcirco primo inquirendum est quid sit talis actus et an sit realiter cognitio. De his autem quidam dicunt quod omnis volitio est quedam perfecta cognitio. licet non e converso. quia ponunt quod omnis volitio vel nolitio est quedam oratio mentalis operatiui modi vel equalis tali orationi. Certe bigra- tia tali mentali. Utinam haberet hoc. vel uti- nam fieret hoc vel similit. Alii vero di- cunt quod licet omnis volitio vel nolitio sit quod- dam cognitio. tamen aliqua est incompleta vel volitio qua volo aliquid bonum. Alia est comple- ta ut illa qua volo aliquid esse. Etiam aliqua est assensus. ut volitio qua gaudeo quod inimi- cus est mortuus. Alia autem est perfecta que nec est assensus nec dissensus ut volitio quod opto esse beatum. Noticie enim operative et deprecati- ue non sunt vere vel false. sole autem ille sunt as- sensus que sunt vere vel false. Decumt opi- nio fundat in hoc quod omnis volitio vel nolitio et generaliter omnis actus appetendi videtur esse quedam experientia sui obiecti. Aliter enim non apparet quod esset actus vitalis plus quam spe- cies propria omni actui vel habet infusus re- spectu sui obiecti. sed omnis experientia alicuius obiecti siue apprehensio. est quedam ipsius cogni- tio. quare et. Unum si non sic esset anima posset ama- re incognitum. quod si eius amor non esset realiter cognitio. unum posset false per absolutam dei po- tentiam conservari sine reliquo. Sed hijs non obstantibus est contra opinio contraria. nam vide- tur quod superflua ponatur ipsa volitio vel nolitio esse noticia. Cum secundum sic ponentes respectu eiusdem obiecti. et in eodem subiecto semper sit a- lia noticia omnino idem significans ab illa dis- tincta per quam id eque perfecte cognoscitur. sicut cum alia et sine qua naturaliter per aliam non cognoscitur res ipsa. quare et. Cum etiam aliquid de nouo ro- lumus quod prius cognoscebamus. non exprimur aliam noticiam habere vel aliter rem cognosce- re quam prius cuius oppositum pringit in alijs no- tiis et actibus. Quare cum per experientiam non pos- sit convinci talis multitudo noticiarum nec per- efficacem rationem aut cogentem auctoritatem. vi- detur quod hoc ponere sit omnino superfluum. Nec enim ad hoc convincit motum oppositum. quod non oportet quod omnis actus appetendi sit quedam expe- rientia sui obiecti. imo hoc assumere est pe- tere principium. nec ideo dicitur actus vitalis. sed quod est actus secundus propria operatio vite seu vi- talis potentie. Nec id quod inferatur iam per dei ab-

solutam potentiam posse amare incognitum. per- batur esse impossibile. licet non sit possibile de potentia naturali. ex eo quod noticia obiecti est naturaliter causa specialis effectiva actus volendi quare non potest naturaliter esse respectu incogniti.

Secunda pars de actibus diligendi et odicendi.

Hijs autem premissis dicendum est specialiter de actibus voluntatis. Dicamur ergo quod cum omnis actus voluntatis sit volitio vel nolitio secundum omnes. seu persecutio vel fuga. ut innuit Ari- stoteles secundo ethicorum. quod nota idem significat. Et cum omnis volitio sit dilectio. et e converso. et omnis nolitio sit odium. et e converso summe do generaliter istos terminos odium et dilectio et loquendo de odio et dilectione appetitus in- tellectus siue voluntatis. sequens est quod omnis actus voluntatis sit dilectio vel odium. non disti- guendo tamen pro nunc inter amorem et dilectionem. Non potest autem idem actus esse volitio et no- litio. siue odium et dilectio respectu eiusdem ob- iecti. Sed nihil prohibet respectu diversorum. nam volitio alicuius est nolitio sui oppositi. si- militer si odio forte volo fortem non esse. vel male esse. et sic eodem actu odio forte et diligo si- ue desidero forte non esse vel male esse. Et per- sequens idem actus est odium dilectio et deside- rium. Unum patet quod amor et odium non sunt sim- pliciter contraria sed sola respectu eiusdem ob- iecti. nam illi termini supponunt eodem respectu diversorum.

Tertia pars de actibus delectandi et tri- standi.

Sed adhuc specialiter dicendum est de acti- bus voluntatis qui sunt delectatio et tristitia. Unum inquirendum est utrum delectatio sit alia res a dilectione. et tristitia ab odio. Et licet circa hoc contraria sit doctorum sententia tamen probabi- lius videtur quod omnis delectatio sit dilectio. et non e converso. Quia omnis delectatio sit dile- ctio etiam dictis apparet. quia cum omnis de- lectatio sit operatio siue actus voluntatis secundum philosophum septimo ethicorum. et omnis actus volun- tatis sit volitio vel nolitio. et dilectio vel odi- um. oportet quod delectatio sit nolitio et dile- ctio. et tristitia ei opposita sit nolitio et odium. Omnis etiam placetia est dilectio. et displicentia opposita est odium. omnis autem delecta- tio est placetia. et tristitia ei contraria est dis- plicentia. quare sequitur oppositum. Unum si se ha- bet desiderium ad dilectionem vel amorem non

Tractatus

habiti. s. omne desiderium. cum sit quedam voluntas est essentialiter quidam amor sine dilectione habendi. quare si licet ois delectatio erit essentialiter quidam amor iam habiti. et sic de eorum oppositis respectu odii. Quod autem non ois dilectio sit delectatio. et persequens nec omne odium sit tristitia ex hoc apparet. quod ut iam dictum est. omne desiderium est dilectio. et tamen desiderium non est delectatio. imo secundum mentatores. xij. metaphysice. desiderium precedens apprehensio ne rei desiderate. est magis dolor quam voluntas. quare etc. Si vero dicatur sicut quidam dicunt quod licet non omnis dilectio sit delectatio tamen ois dilectio est delectatio vel desiderium hoc adhuc non videtur esse verum. quod sic apparet. quod non omne odium est tristitia vel timor. ergo nec omnis dilectio est delectatio vel desiderium. Consequenter patet quod illa sunt distincta quorum opposita sunt distincta. Oppositum autem dilectionis est odium. delectationis tristitia. et desiderij timor. tristitia enim sicut et delectatio respicit obiectum actualiter presens sed timor apprehensio et desiderium respicit actualiter absens. Si assumptum probatur. Tunc primo quod in deo et in beatis est odium peccatorum. et tamen non est in eis tristitia vel timor. Tunc secundo quod secundum philosophum secundo rethorice. aliquod odium est de aliquo malo in universali tantum apprehensio. ut cum quis odit furem vel furtum secundum conceptum diffusum. sed tale odium non est tristitia vel timor. quod tristitia causatur ex apprehensione alicuius singularis mali actus habiti. timor etiam secundum philosophum ibi sit ex fantasia. id est apprehensione futuri mali aut corruptiui aut contristatini. Propositum insuper ex hoc patet quod aliquis diligit aliquod obiectum presens. et non sibi conveniens. aliquis etiam diligit aliquod bonum estimatum sibi impossibile ad habendum. Talis autem dilectio non est delectatio vel desiderium quod non sunt nisi respectu apprehensionis conveniens et estimati possibilis. Si primum patet de illo quod ad vitandum naufragium divicias quas multum amat perit in mare. nam secundum philosophum tertio ethicorum. talis vult et persequens diligit illam periectionem. et tamen illa non est sibi conveniens. imo multum disconveniens secundum suam inclinationem. nec in illa delectatur. imo multum tristatur. Quia delectatio secundum eundem descriptorem solum est respectu presens conveniens secundum habitum vel naturam. id est secundum habituale vel naturale inclinatum. Secundum hoc patet quod illo quod est fructuosus et non est virgo. et tamen sibi

carere diligit in alio quam sibi reputat impossibilem. id est respectu illius non habet desiderium vel delectationem. quare etc. Et predictum autem sequitur tur aliquid. Et primo quod de sequitur quod non ois contentia vel displicentia est delectatio vel tristitia. quod ois voluntas vel nolitio est voluntas vel displicentia. et non omnis talis est delectatio vel tristitia. Secundo sequitur quod aliqua tristitia et displicentia est voluntaria et voluntarie placita. quod aliquid talis est virtuosa cum virtutis sit delectari et tristiari in quibus et quando oportet etc. secundo ethicorum. ut tristitia et displicentia de malo primi placet virtuoso cui displicet primi malum. Tertio sequitur quod delectatio et tristitia possunt simul esse in eadem voluntaria. quod aliqua tristitia potest esse fructuosa. et persequens delectabiliter elicita unde tristitia sine displicentia vel penitentia peccati preteriti potest esse delectabilis virtuoso quod tristatur vel dolet circa peccatum preteritum.

Quarto sequitur quod aliqua dilectio potest esse delectabilis quod non est delectatio. sic patet de spe et desiderio. et inde etiam apparet illud dictum Aristotelis. per ethicorum esse verum operatio perficit delectatio. unde delectatio cum sit dilectio et operatio potest tamen aliam delectationem et operationem perficere. non quidem formaliter sed aliquid alio modo causaliter. scilicet per modum finis vel per modum obiecti vel agentis. sic notatur ibidem verba Aristotelis. et per predicta possunt in proposito solvi multa dubia.

Quarta pars de productione actus volendi.

Si cum dictum sit de quiditate actus voluntatis et eorum distinctione etiam aliquid dicitur de ipso productione. scilicet an tales actus a voluntate fiant subito vel successine. Unde circa hoc sunt tres modi dicendi. Primus est quod ois talis actus tantum sit in tempore. ita quod non sit dare primum instans in quo hec sit vera. voluntas vult. Alius est quod voluntas potest esse subito Tertius est quod actus qui est voluntas potest esse subito sed tamen non est dare primum instans in quo illa res sit voluntas. vel in qua ipsa voluntas per illum actum vult. Licet autem nullus istorum modorum sit evidenter probabilis vel improbabilis tamen primus modus dicendi videtur magis rationabilis quod nulla operatio creature siue potentie naturalis potest esse subita. sed quilibet est successiva et temporalis. nam subito agere videtur solum esse potentie infirmite virtutis. Secundus autem modus etiam est sustinibilis. quod delectatio fiat in instanti

videt fuisse opinio aristotilis. S; tertius mod^o est min^o pbabilis. qz posito illo actu in voluntate nō apparet ratio quare pmo nō est volitio z postea est volitio. nisi forte dicat qz p volitionē aliqd nōrat qd postea ē z pus nō fuit sicut in instanti q ignis ē ap-
proximat^o ad lignū calor ignis nō est calefactio. z imēdiate post erit calefactio. qz imēdiate post habebit pūne caliditatez in ligno. z h importat iste termin^o calefactio. scz q aliqd causat calorem in aliq subiecto S; talē rez ponere vltra illū actū est oīno supflūū z voluntariū dictū. z etiā si ponere cur magis pcedendū esset q illa res cēt volitio. q hoc esset pcedendū de illo actu pmo posito. Et hec de hac materia sufficiāt in posito.

Capitulū. xiiij.

Prima ps de passionibz generaliter.

Ostē de actibz anie dictū est psequenter qz passionē anie vident quidā actus eē de passionibz anie dicendū est. Un sciendū q passio pōt capiri tripliciter. Uno mō cōiter z sic oīs opatio aie potest dici passio. sicut tertio de anima dicit q intelligere est passio. Alio modo specialiter z sic sola opatio appetitus dicit passio. S; adhuc tertio mō magis specialiter z pprie opatio appetitus sensitivi. qz sic docet experientia ipa fit cū quadā trāsmutatione corpali. z sic diffinitur eūterci^o passionem. q est mō appetitive potentie sensibilis in fantasia boni vel mali. In qua descriptione caput motus p actuali inclinatione ad bonū psequendū vel malū fugiendū. extendēdo etiā inclinatioz nō solū ad tendentiam ad bonū habendū vel malū vitandū s; etiā ad fixationē seu adherentiā in bonū adeptum. Dicit autē appetitive potentie sensitivae vel sensibilibz ad differentia opationum voluntatis. que nō dicuntur passionē pprie. qz nō fiunt per trāsmutatioz organi corporalis ad quas tamē si qz velūt nomē passionūz extendere ad h q illa descriptio pveniat oportet illā clausulā potētie sensitivae ab ea removere. Dicit etiā in fantasia boni vel mali ad explicandū obiectū passionūz. vel etiā ad differentia naturalis inclinationis. quā scz quelibet potētia opatiua naturaliter inclināt ad suā ppriā opationē sine fantasia. id est apprehensioe seu cognitioe prenia sine qua nō est illa inclinatio que dī-

cit passio. Tales igit opationes appetitive sensitivi que pprie dicuntur passionē z de quibus est speculatio pntis capituli quāqz dicuntur passionē cordis. quāqz passionē mētis. quāqz passionē animi. Dicuntur etiā passionē cordis tanqz subiecti pmo z pncipaliter patientis. quia in eis cor pncipaliter patit vt post videbit. Dicunt autē passioes mētis tanqz cause interiorz pmo z pncipaliter efficiētis. quia mens pncipaliter mediante cognitioe vel estimatioe qua iudicat aliqd vtile vel nociuū efficit passionēz in corde. ppter quā cetera mēbra corpis imutātur. Dicunt etiā passionē animi. qz anim^o vtrāqz vim cōprehendit cognitivāz scz interiorē z affectivāz seu motivā. quarum quelibet ad passionē pcurrit pprie dictam.

Secunda pars de passionibus specialiter.

Hīs itaqz generalit^{er} pmissis. tria specialiter pnsideranda sunt circa passionē sensitive virtutis. Prīmū est de numero z distinctione passionū. Secundū de causis ipaz. Tertiū de effectibz eaz. Quāntū autē ad numerū sciendū est q pme passionē cordis ad qz oīs alie reducuntur due sunt scilicet amor z odiū. vlt scdm aliquos delectatio z dolor. Alie em vel ad delectationē pntinent vt gaudiū. audacia. z spes. vel ad dolorem vt tristitia timor z desperatio. Delectatio aut vt h sumit nomē p mune ē. tā ad eā que fit ex apprehensione boni facta p sensus exteriorē. qz etiā p vires interiores. Dolor vero nomē p munerā ad illū qui fit ex apprehensione mali facta exterioribz sensibz qz interioribz viribz. S; delectatioz causatā ab interiori apprehensione boni. Usus cōis vocat leticiā seu gaudiū. dolorē vero tantum ab interiori apprehensione mali noiat tristitiam. Quāntū autē ad distinctionē dictaz passionū sciendū est q ipa attendit ex duobus. Primo ex ipis potētis a quibz sunt. Secūdo ex obiectis ppris circa q sunt. p respectū ad pmiū dicuntur differre genere. s; p respectū ad scdm differre specie. Per pnsiderationē ad pmiū aliq passionē dicuntur pnt re potētie pcupiscibili sicut amor z odiū desiderii z fuga. gaudiū z tristitia. quedā vero irascibili sicut spes z desperatio. audacia z timor. ira z hmoi. Per pnsiderationē vero ad scdm aliq passionē sunt respectu

Tractatus

apprehensu boni et amor et leticia. quedam vero respectu apprehensu mali. ut odium et tristitia. Un secundum predictam duplicem considerationem quedam inter passionem tale assignant distinctionem. Nam omnis passio vel est potentie percipibilis vel irascibilis. Si potentie percipibilis est tripliciter. Vel generaliter quantum ad inclinationem et sic si sit respectu boni est dilectio vel amor. et si respectu mali est odium vel rancor. nihil enim aliud est rancor quam odium inueteratum. Vel quantum ad motum seu persecutionem. et sic si sit in bonum est desiderium. et si in malum est fuga vel horror. innotata enim est passio opposita desiderio. et quoniam vocatur timor ut patet in precedenti capitulo. Vel quantum ad persecutionem. et sic si sit in bonum est delectatio gaudium vel leticia. et si in malum est dolor vel tristitia. Si vero potentie irascibilis. vel est respectu boni aggradiendi. et sic est spes. vel respectu boni fugiendi. et sic est desperatio. vel est respectu mali aggradiendi. et sic est audacia. vel respectu mali fugiendi. et sic est timor. Ita autem videtur esse quedam passio opposita cui non est alia passio contraria. vel si sit est innotata. Predicte autem divisionis modificatio. et predictarum passionum appropriata distinctio magis patet ex predictis in precedenti. et etiam ex dicendis in presenti capitulo. id breuiter pertransio.

Tertia pars de causis passionum.

Secundum quantum ad causas harum passionum sciendum est quod due sunt in genere. extrinseca scilicet et intrinseca. Extrinseca causa est obiectum boni vel mali. Licet enim in aliquo passione ut in ira vel spe obiectum habeat specialiter rationem ardui. tamen generaliter in qualibet obiectum habet rationem boni vel mali. vel proueniens aut discoueniens. siue placentis aut displicentis. Un secundum hoc ad variari onem obiectorum sequitur variatio passionum. ut patet in melodijs. ludis. tripudijs. et picturis. Intrinseca vero causa est duplex. quarum una habet rationem efficiens. scilicet imaginatio seu estimatio alicuius sub ratione boni vel mali. placentis vel displicentis. Quicquid enim imaginatur sub ratione tali. ita quod tale estimetur esse quoniam sit aliter in re. tamen animam mouet et corpus imutat. Un vis homini motina imaginatiue seu estimatiue virtutis non solum patet in vigilijs sed etiam in sompnijs in quibus propter imaginata et estimata contingit dormire mouentes oga vigilantiu exercere. Alia fo

causa intrinseca habet rationem dispositionis dispositio autem ad generationem passionum in tribus principaliter consistit. scilicet in membris seu membrorum plexione in spiritibus et sanguine. In membris siquidem seu membrorum plexione. quoniam niam diuersas plexiones in eis. et maxime cordis inclinatur ad diuersas passiones membrorum. quia cum membra sint instrumenta anime seu virtutis. illa cum eis prompte operatur ad que ipsa ex sui plexione prius inclinatur. In spiritibus autem quoniam spiritus etiam est quedam virtutis instrumentum sicut et membra. non tamen principale et immediatum. sed mediatum et dispositiuum. quoniam proprie instrumentum anime non est nisi organum cui ipsa sicut forma et motor diuagatur immediate. spiritus namque aliquantulum dicitur instrumentum quoniam membrorum seu instrumentorum dispositiuum ideo cum ex diuersitate instrumentorum sequitur diuersitas actionum. sicut diuersa membrorum plexio. sic et diuersa spirituum dispositio. causa est dispositiua diuersarum passionum. In sanguine vero quoniam tanquam membra quoniam spiritus recipiunt dispositionem a sanguinis diuersitate. tanquam a communi materia id sanguis dispositio causa quedam est preparans ad predicta accidentia. Verbi gratia sanguis subtilis et clarus in substantia. temperatus vero in qualitatibus cum spiritus generet splendidos atque temperatos. disponitur ad leticiam maiorem vel minorem secundum maiorem aut minorem ipsius quantitatem. et ita proportionaliter secundum aliam vel aliam sui dispositionem ad aliam et aliam disponit passionem. quod particulariter de articulare spectatur ad scientiam medicine.

Quarta pars de effectibus passionum.

Quantum ad effectus predictarum passionum. cum dictum sit ad generationem earum procedere actus estimatiuis tanquam efficiens. id prius dicendum est de effectibus passionum huius virtutis. circa quos primo oportet considerare immutacionem ordinem. postea immutationis impressionem.

De actu estimationis.

Un circa huiusmodi ordinem sciendum est quod estimatio dupliciter immutat membra corporis. quoniam quoniam mediate motu cordis. sicut patet in re bement passionis. quoniam vero immediate siue tali motu. quod saltem sit manifeste et notabiliter perceptibilis. Un licet omnis estimatio cuius sit placetis aut displicetis aliquantulum sit motiva cordis. quoniam tamen talis motus quoniam a consuetudo sensibilis non discernitur immutatio se

quæ illa estimatione sine motu cordis communitur fieri dicat. sic patet in eis quæ ad mingendū aut vomendū prouocant cū talia fieri percipiunt aut imaginant. Simile quoque in alijs actibus reperitur. ut in oscitatione et spandatione et huiusmodi. in illis quæ ad talia disponuntur. Nec autem impressio estimationis non solum manifestat in corpore estimationis. sed quicquid in de eis ab eo per viam propagationis. nam si tempore generationis seu carnalis impressionis mens generatis attente imaginetur circa fedas figuras erit in generato ad hoc dispositio feda figuratio aut contraria si e contrario. Cuius potest assignari ratio. quia spiritus est receptivus et delativus formæ siue speciei. quæ licet in ipso non sint sensibiles. in corporibus tamen et membris dispositionis faciunt sensibiles impressiones. sicut aer non visibilis recipit species. quas per speculum visui reperiuntur. In spiritu ergo velut in aere species est ab estimativa præcedens multiplicata quæ cū tali specie informatur semini aut membro copulet utrobique secundum exigentiam siue informationis virtutis operatione inclinatur secundum formationem in semine et regit in membris.

Quarta pars de duplici effectu passionum. Sed circa huiusmodi immutationis impressiones sciendum est quod duo sunt effectus in genere causati ab estimatione. et generaliter causabiles ab omni animi passione. scilicet membrorum alteratio et operationum immutatio. Membra enim ab eis alterantur secundum qualitatem et non solum secundum qualitates primas. sed quicquid secundum qualitates secundas. sicut quicquid ab estimatione vel passione membrum aliquod calefit. aliquod infrigidatur. aliquod coloratur. aliquod discoloratur. membra etiam immutantur secundum operationes. Et si maxime patet in motu cordis secundum cuius mutationis exigentiam sequitur immutatio totius corporis. per bigram. Res per estimationem apprehensa aliter et aliter diversimode mouet cor localem. scilicet illa quæ sub ratione præteritis apprehenditur dilatando. quæ non sub ratione oppositi restringendo. Non autem fit in corde huiusmodi motus vel operationum variatio a cursu solito. nisi per alterationem prius factam in ipso. Illis ergo qualitatibus prius alteratis per quæ ad prædictos motus locales maxime disponitur. Nec sunt autem caliditas et frigiditas. Nam illa principium est dilatationis. illa vero contractionis. Oportet ergo si dilatatio vel contractio a solito cursu mutetur quod cor prius calefiat aut infrigidetur. ad quas qualitates persequetur humiditas vel siccitas committatur. Proportionaliter autem erit in alijs

membris quia sequuntur immutationem cordis.

Sexta pars de speciali effectu cuiusque passionis.

Sed cum præmissa de effectibus estimationis et passionum cordis dicta sunt generaliter. aliqua de eis dicenda sunt specialiter.

De gaudio et leticia.

Sciendum est igitur quod in gaudio puro siue leticia quia apprehensum habet rationem perfectam et delectabilem. ideo cor quod est primum mobile corporis et quodlibet aliud membrum proportionaliter mouetur secundum formam occurrere ad propinquam rei quæ talis estimatur scilicet dilatatione vel extensione. quapropter natura intenta præparare membra et maxime organa sensus. et motus ad dilatationem et extensionem influit eis a corde naturali calore. et spiritus quibus dilatetur et extendantur. Est autem iste motus non subitus aut impetuosus sed suavis et paulatinus. et ideo in omni gaudio communis effectus est cor paulatim dilatari et infrigidari. et per consequens interiora frigescere. et exteriora calefcere temperato siue naturali calore.

De tristitia.

In tristitia vero que opponitur gaudio cor et corpus imutantur opposito modo. Excepto quod ipsa non calefacit interiora. cuius est causa. nam obiectum eius est malum prius siue diuturnum quod percipitur siue aliquo spe vitæ. siue fugiendo. ut in timore. siue repellendo. ut in ira siue repugnando. ut in audacia. idem simplex odium illius causas in animo. propter quod huiusmodi præteritis paulatim et absque impetu cor restringitur. Et sic prohibet in eo sufficientem spiritum generatorem. et etiam in membris diffusionem. idcirco non solum exteriora. sed etiam interiora infrigidantur maxime cum cetera membra cordis contractionem imitentur.

De ira et audacia.

In ira autem obiectum percipitur cum spe repellendi. et propter hanc concomitantem appetitum vin dicte. propter cuius appetitum vehementiam colericus sanguis mouetur ad cor ut ipsum inflammet ad audaciam inuadendi. Quapropter ira et etiam audacia corde supercalefacto oportet ipsum dilatari frequentius solito ac totum corpus maxime circa exteriora cum impetu calefieri. cum spiritus ex appetitu inuadendi ad illas partes subito moueantur.

De timore.

In timore vero obiectum habet rationem

Tractatus

periculi siue terribilis et maxime vite periculum inferentis. quia omne terribile dicitur per mortis respectum que est ultimum terribilium. Concipitur autem huiusmodi obiectum non ut coniunctum. sed ut adhuc separatum. ideo appetitum excitat fugiendi. propter quem appetitus forte et subito quem parit spes euadendi sanguis et spiritus a corde fugiunt. et ipsum fortiter stringitur atque subito. cuius signum est quod in timentibus cor tremit et venter hanelitus immittitur. Nam licet calor et spiritus ab exterioribus ad interiora retrahantur. non tamen versus cor. imo a corde ad interiora. scilicet versus intestina mouentur. Quis ratio est quia obiectum malum concipitur non cum diffidentia resistendi. sed cum spe fugiendi. et per fugam euadendi. ideo calor et spiritus fugiunt et se diffundunt in membris. que in motu processiuo aut dilatationis non possunt se disponere ad obuiandum terribili qualia sunt intestina. Propter quod dicit Aristoteles in problematibus quod in timentibus venter soluitur dissolutione humorum facta circa intestina. propter operationem calorum et spirituum in eis de locis.

De angustia et verecundia.

In angustia autem et verecundia mouentur spiritus et humores ad oppositas partes. scilicet nunc ad interiora nunc vero ad exteriora. In angustia quidem quia partim tristitia partim ira laborat animus. ideo cor laborat oppositis moribus. In verecundia vero seu erubescencia propter timorem prius mouentur spiritus et sanguis ad intra. quia tamen in eis timor non est de malo repugnanti nature. sed de malo appetitui animi mali seu voluntati repugnante. In utraque enim timetur malum quod turpis opinio. sed in erubescencia in ipso actu presenti. in verecundia autem etiam preterito. id est in eis statim spes resistendi concipitur. et quidam conceptus ire ad oppositum mouens cōfestim sequitur. propter quod calor et spiritus ad exteriora reuertuntur. Unde et hoc patet respectu quam timētes omnino palescunt. et verecundi rubescunt. Nam quia in timore malum concipitur ut repugnans nature cum diffidentia resistendi omnino sanguis et spiritus ad interiora retrahuntur. Sed quia in verecundia concipitur ut repugnans tantum voluntati non nature. natura ministrat confidentiam resistendi. et sic mouet instrumenta sua versus partes illas que timore decolorantur patetius. scilicet ad ge-

nas et partes vultus. Ex predictis igitur patet qualiter in diuersis passionibus cor mouetur diuersis moribus. quia in gaudio paulatim dilaturatur. et maxime versus anteriora siue versus pectus. In tristitia vero paulatim e contra scilicet ad interiora et versus deorsum. In ira vero subito versus pectus. In timore subito ad oppositum. In verecundia subito ad utrumque. In angustia vero paulatim. Secundo patet qualiter in diuersis passionibus mouentur proportionaliter sanguis et spiritus. siue talis mor sit per modum pulsus vel tractus aut utroque modo. siue sponte moueatur obediens ante imperio. De hoc enim non est nunc tractanda questio.

Uterius etiam patet quod ad predictos effectus multi alij consequuntur per quos corpus ad sanitatem vel egritudinem varie immutat. Sed horum consideratio et particularis de articulo medicis relinquatur.

Capitulum decimum quintum.

Prima pars de habitu generatione.

Quis tractatus est de aie potestis.

per et eaz actibus et passionibus. finaliter tractandum est de eaz habitibus. et primo de habitu generationis corum propter et icti

natione generaliter. postea de eis et eorum distinctione specialiter. Sciendum est igitur quod in proposito non loquimur de habitibus signaturaliter infusis. sed de naturaliter acquisitis. Tales autem habitus sicut docet experientia generantur ex actibus et ex oppositis actibus oppositi habitus sic enim dicit Aristoteles secundo ethicorum quod edificantes edificatores sunt et cytharizantes cythariste. sic autem et iusti operantes iusti temperati. fortia autem fortes. Sed cum satis notum sit tam in actibus quam in futuris habitibus generari ex actibus. non est sic intelligendum quod illa dispositio ex dicat habitudinem cause materialis quod spiritus materia manet in facto esse. actus autem et operationes transeunt habitu remanente. nec etiam habitudinem cause principaliter efficientis. sed solum habitudinem cause disponētis scilicet morum vel actōis per quem habitus acquiritur. et a potentia aie tamquam a principali efficiente producit. Unde si alteratio non est materia nec agens principale respectu forme substantialis. sed operatio vel morum quod agens ipsum producit sic videtur esse de actibus respectu habitus. Sed cum etiam tractum sit habitum unum generari ex pluribus actibus. hoc non est sic intelligendum quod ex unico actu non possit generari habitus. nam scientia

que est habitus intellectualis potest generari ex
unica operatione. puta ex sola demonstratio-
ne. Licet autem habitus moralis non pos-
set perfecte et complete generari ex unica operatio-
ne quantumcumque fortis. sed enim videtur impossibile.
vel saltem valde difficile. cum talis virtus secundum
Aristotilem generatur per assuetudinem. quod requi-
rit operationum pluralitatem. Tamen cum talis ha-
bitus secundum communem rationem et probabilioris opinio-
nis sit forma ineffabilis et remissibilis. licet
talis forma vulgariter loquendo non nisi sub
gradu multum intenso formatur nomen virtutis.
Concedendum est nihilominus quod ex quolibet
actu generatur illi forme seu virtuti ali-
qua gradus. quod cum aliquis generetur et aliquid et illi actus
sint eiusdem rationis. non est ratio quare ali-
quid generetur ex uno plus quam ex alio. et per consequens
ex quolibet generatur ali-
quid quod est eiusdem ratio-
nis cum illo quod generatur ex alio. et sic ex quolibet
actu generatur quedam imperfecta virtus seu
habitus remissus. et ex pluribus plures gradus.
ex quibus resultat intentior habitus qui per plurius
graduum eiusdem rationis aggregatos vocatur vir-
tus. Cum enim gradus remissus primo genera-
tus non possit poni sub aliquo predicamento
vel specie predicamenti nisi sub prima specie qua-
litaris. sequitur quod sit habitus vel dispositio. Et
si quis dicat quod non sit habitus sed dispositio.
nihil refert in proposito. quoniam in prima specie
qualitatis habitus et dispositio non videntur dif-
ferre specie sed solum accidentaliter. puta secundum
facile et difficile mobile. Verbigra. Eiusdem
speciei est scientia quam homo habet de una con-
clusionem per primam demonstrationem. et illa quam alius
habet de eadem per multiplicatam considerationem
super illam demonstrationem. et tunc ille scientie viden-
tur differre. sicut habitus et dispositio. quod vult
facile obliuiscitur alius non. quod est similiter esse
videtur in proposito.

Secunda pars de habitu corruptione.
De corruptione autem habituum sciendum est
quod sicut ipsi per actum generantur. sic per actum corrumpuntur
vel habitus etiam corrumpuntur. quantumcumque tamen corrum-
puntur vel desinunt esse absque contrario corrup-
tione. Verbigra. Si quis ex prima demonstra-
tione habeat scientiam de aliquo conclusionem. licet
talis habitus actu intelligendi cessante ali-
quando non sit manere. tamen per ipsam longitudinem
debilitatur et tandem deperditur. si illa demon-
stratio vel actus consideratio circa eam non frequen-
ter. De alijs quoque habitibus par iudi-
cium esse videtur. Hoc autem apparet dis-

ficile. quia sicut nihil generatur sine gene-
rante. sic nihil videtur posse corrumpi sine
corruptente. maxime cum omne ens diligat
naturaliter se permanere. Et quia omne quod
mouetur. mouetur ab aliquo. sic omne quod
corrumpitur. corrumpitur ab aliquo. cum cor-
ruptio sit quedam mutatio. hic autem non appa-
ret a quo fiat ista corruptio. Similis etiam
difficultas est de corruptione specierum sen-
sibilium in medio vel organo. De hac au-
tem difficultate probabiliter dici potest quod
quantumcumque aliqua entia preter deum sunt
permanentis nature. et naturaliter diligant
se permanere. tamen non possunt permanere
sine conseruante. Licet autem deus seipso so-
lo posset omnia conseruare. tamen naturali
modo multa indigent alio conseruante. quod
remoto ipsa continue fluere in non esse si-
ne alio corrumpere. et aliqua citius et alia tar-
dius ex sue nature conditione. Sicut lumen
conseruatur a luminoso. quo remoto lumen
corrumpitur vel secundum aliquos subito. vel secundum
alios successiuè licet sine notabili duratio-
ne et sic est mutatio seu corruptio. et non est mu-
tans aut corrumpens. nisi solus per accidens
sed remouens conseruans. sicut dicit Ari-
stoteles in quarto philosophico. quod in motu gra-
uis deorsum prius detenti sursum est ali-
quid mouens per accidens sed remouens prohi-
bens. Sic igitur in proposito quia habitus ge-
nerantur ex actibus et ex eis intendunt et con-
seruantur. ideo remotis et cessantibus illis co-
tinue corrumpuntur aliquid citius et aliquid tardius
secundum quod nature permanentiores. sic dicit Ari-
stoteles secundo ethico. quod habitus morales sunt
permanentiores disciplinis.

Tertia pars de habitu inclinatione.
De inclinatione vero habituum sciendum
est quod ideo ponuntur habitus esse in po-
tentia actiua. quia experimur quod cessantibus
actibus ipsa potentia est ad actus consimiles
prioris et magis inclinata. quod non est nisi ex
prioribus actibus aliquid reliqueret in ea incli-
nans ad sequentes actus. habitus autem vocatur ha-
bitus. Ideo patet quod habitus inclinatur potentia
ad actum. et cum ipsa occurrat ad producendum ipsum
actum et eiusdem speciei in genere nature cuius
actu prior habitus generatur. Sed circa hoc est
magis difficultas cum talis habitus quando manet
sepe sit prius potentie. imo subiective in ea. quod
magis una vice inclinatur et producit actum quam alia
quod cum approximat nec alia circumstantia

Tractatus

deficiat que videat ad actū requiri apparet
q̄stante habitu p̄tinue deberet act⁹ produ-
ci. cui⁹ oppositū exprimur. Cōsimilis quoq̄
difficultas esse videt de specie intelligibili
si ip̄a in intellectu ponat. Ad qd̄ respō-
deri potest q̄ talis p̄ntia seu approximatō
habitus ad potentiā nō sufficit ad h̄ q̄ ip̄a
p̄ h̄mōi habitū p̄tinue pducit actū. Nam
licet talis habitus sit agens naturale z na-
turaliter moueat. tamē in potestate ip̄s po-
tētie est vt p̄ h̄mōi habitū agat p̄ter quod
secūdo z tertio de anīa frequēter dicit p̄bi-
lophilus. q̄ habitib⁹ vtimur cū volum⁹. et
per p̄sequēs in potestate nostra est talib⁹ n̄
semp̄ vti. sed nūc vti isto z nō alio sicut pla-
cet voluntati. Vñ patet q̄ licet intelle-
ctus in intelligēdo z habitus intellectualis
ei cōp̄ducendo sit agens naturale. tamē
vtrūq̄ dependet a voluntate quo ad p̄du-
ctionē actus z p̄tinuationē. vel salte⁹ q̄ ad
p̄tinuationē. qd̄ dico p̄ter repentinās vel
p̄mas intellectiōes que nō sunt i nostra po-
testate quo ad p̄mā earū p̄ductionē. sed bñ
quō ad p̄tinuatōz. q̄ libere possum⁹ ab il-
lis deficere. licet aliquādo cū difficultate.

Ex quo vlt̄ius patet q̄ licet nostram
cognitionē sepe p̄cedat volitio libera tāq̄
p̄ctalis causa nō tamē semper. quia aliqua
est repente vel violēter causata. Aliqua est
etiā libere habita. quā nō p̄cedit volitio eli-
cita. qd̄ aliqui ex hoc pbant. quia est dabil
aliqua noticiā libere habita que nō est co-
gnita. z p̄sequēs nō pus volita. sicut etiā
aliqua est volitio libera q̄ nō est volūta. ali-
ter nō posset haberi aliqua volitio noua et
sic est libere habita. z tamē respectu ei⁹ non
p̄cedit volitio elicita. quare zc. Vñ di-
cunt isti q̄ sicut volūtas ceteris potētīs et
habitib⁹ vti. sic z possibile est vt ip̄a quod
ammodo scīpa vti. q̄ potētīs vel habiti-
bus nō est aliud q̄ facere illa opari seu illa
applicare ad p̄rios act⁹. nūc ei volūtas vti
intellectu vel habitu quādo sponte z volū-
tarie intelligit scdm̄ habitū. tūc aut vti se-
ip̄a cū i se elicit p̄riū actū. Et isti vsus pos-
sunt sic separari scd̄z istos quia homo potest
aliquādo libere vti intellectu vti habitu aut
etiā actu. esto q̄ nō tunc vti volūtatē pro-
prio vsu scd̄z eliciendo volitionē z p̄sequēs
habere aliquā intellectiōez libere. esto q̄
respectu illius nō habeat volitionē elicita
Doctamē posset facilliter calūpniari.

dicendo q̄ habere aliquā intellectiōez seu
aliā opationē libere. nihil aliud est q̄ habe-
re opationē intrinsece liberā qualis est vo-
litio. vel habere opationē a tali libera voli-
tione elicita qualiter nō est in casu illo. q̄ re-
z. Sz quicqd̄ sit de hoc ex p̄dictis pa-
ter illud qd̄ ad p̄positū sufficit. scd̄z q̄ licet in
potentia sint plures habit⁹ eque p̄ntes et
potentes p̄causare actū suum. tamē volun-
tas potest libere nō vti isto. p̄cise nō volē-
do vti eo. z n̄bilo min⁹ vti alio. Etiam scd̄z
aliquos absq̄ hoc q̄ pus velit determina-
te vti illo. de speciebus etiam intellectualib⁹
p̄similiter est om̄ino dicendū. Licet au-
tem vt dictum est habitib⁹ vtamur cū vo-
lumus. tamē eis vti nō volum⁹. nisi cū de
eorum vsu vel obiecto aliquo modo actu-
aliter cogitamus. Habēs aut habitū z nō
cogitans actualiter de vsu illius vel obie-
cto potest moueri ad cogitandū de illo nō
solum a voluntate sed aliunde multiplici-
ter scd̄z vel a motore extrinseco vt ab influētia ce-
li. vel a motore intrinseco vt a dispositione
corporali. vel alia causa latente. sepe tamen
sit a voluntate intellectui retrahente ab ali-
is. vel trahente ad illud nō tamen semper.
Unde sit vt frequēter habitus incipi-
at cogitare de aliquo. z nesciat vnde moue-
tur ad cogitandū illud magis q̄ vnū aliud
Et hec de habitibus generaliter dicta sunt
Quarta pars de habitibus potentie seu
sitine.

Sz de h̄mōi habitib⁹ aliqua specialit̄
dicēda sunt. Vñ q̄ ex actib⁹ cogit̄ habit⁹.
iō ex diuersitate actus zcludit diuersitas
habitū. Cū igit sup̄ dictū sit qd̄dam actus
sentiedī. alios actus intelligēdi. z alios act⁹
volēdi ēē in aīa. dicēdū ē de habitib⁹ q̄ sūt
proportionaliter ponēdi in ea. z pus de habi-
tibus q̄ sunt in potētia sensitua. secūdo de
habitib⁹ intellectib⁹ qui sunt in potētia
intellectua. postea de habitib⁹ moralib⁹ q̄
maxie sunt in potētia volitua. Sciēdū
est igit q̄ in potētia sensitua tā cogit̄ act⁹
q̄ appetitua ponēdi sunt habit⁹. imo etia⁹
scd̄z aliq̄s in potētia exterioris motiua p̄ q̄s
ip̄a mēbra ad suas opatiōes reddant agibi-
lia. sicut ex frequēter currere pedes abili-
tur ad currēdū. z ex frequēter loq̄ lingua ad
loquendū. z ex frequēter cantare guttur ad
cantandū. Nec ē vti dicit mirandū si potētie
motie mēbroz p̄ afluētiōez acq̄rat sibi ba-

bitum. cū ita fiat in potentia vegetatiua. qz scdm pmentatorē in pncipio tertij phisico rum quidā ita affuerit sunt pmedere vene nū q erat eis cib⁹ ⁊ nutrimentū. Sed quic quid sit de h quia forte ad saluandū pdicta nō est necesse ponere aliquē habitū in potē tia morina mēbroz vel in potētia vegetati ua. tamē satis videt claz q ponēdi sunt ha bitus in potētia sensitīua. qz uis sit dubiuz. vtrū ponēdi sint in ea habitus seu virtutes morales. De h cū sunt inter doctos ptra ric opiniones. qbusdā dicētibz virtutes mo rales esse in appetitu sensitīuo subiectīue et nō in volūtate alijs oppositū asserentibus. Super q difficultate p habiliē dici pōt vir tutes morales esse in vtroqz. licet magis pnci pales sint in volūtate. Nō sic patet. quia tam appetit⁹ sensitīuus qz volūtās qnqz in clinat contra iudiciū rōnis. ⁊ ideo vt vterqz ptra talem inclinatioz prompte delecta biliter obediat rōni. in vtroqz requirit ha bitus. talis autē eē videt moral⁹ virt⁹. qz uis ille qui est in volūtate tanqz in potentia p fectiori sit perfectior virtus. Ad cuius ampliorē declarationē sciendū est q ope rationes virtutū moralīū possunt assigna ri quadruplices. Prime quedā imanētes voluntati. alie imanētes sensitīuo appetitui alie inexistētes mēbris nostris corporalibus quibus organice vtimur ad exercēdas exte rius opationes. ⁊ alie exterius transeūtes. Vterbīqz. In ope liberalitatis postqz ra tio vel prudētia indicauit h esse isti dandū volūtās pmo eligit hoc facere. ideo impe rat potentijs inferioribus hoc facere. secū do appetitus sensitīuus consentiens imperio voluntatis appetit illud idē facere ⁊ mouet corporalia mēbra ad hoc faciendū. tertio hmoi mēbra motū illū ab appetitu recipi unt. quarto vero quandoqz in tali executi one a mēbris motus opatōes nostre in res exteriores transeunt. Et pms q opati onibus in volūtate generat habit⁹ ⁊ tuosus qz ex bonitate taliū opationū hō dicet mo raliter bon⁹. Et qz a bonitate hmoi electio nū volūtatis alie opatōes tā interiores qz exteriores extrinsece recipiūt denotatiōē moralis bonitatis. iō habit⁹ ex talibz gene rat simpliciter loqndo est moralis virt⁹. Sz tū ex secūdis opatōibz in appetitu sensitīuo etiā generat habit⁹ qui aliq mō ⁊ extrinsece pōt dici virt⁹ moralis p quanto est pmo ha

bitus pformis. ⁊ generat ex opatiōibz recte rōni psonis. imo etiā scdm aliquos vt sup tactū est ex alijs operationibus generatur virtus i potētia vegetatiua vel motiua mē broz. sed hoc ponere nō est necessariū.

Quinta pars de habitibus potentie i tellectiue.

De habitibus autē potentie intellectiue sciendū est q scdm Aristotilē sexto ethicoz quinqz sunt habitus intellectuales q sunt virtutes. scz ars. prudentia. scientia. intel lectus. ⁊ sapientia. Licet autem aliq sint ha bitus intellectuales vt opinio vel suspicio nō tamen vocantur virtutes. quia scdm il los contingit falsum dicere vel falso assen tire. Predictarum vero virtutum intelle ctualium sic potest sufficientia assignari. Quia omnis virtus intellectualis. aut est circa contingens. aut circa necessarium. Si primū. vel est circa ptingens factibile ⁊ sic est ars. aut circa contingens agibile. ⁊ sic est prudentia. Est enī differentia inter agibile ⁊ factibile. vt patet nono methaphi sice. quia actio est operatio manens in ope rante. factio autē est operatio transeūtes extra operans ⁊ proportionaliter distinguunt agi bile ⁊ factibile. Si scdm. vel est circa neces sariū in essendo sicut deus ⁊ intelligentie. ⁊ sic est sapientia. aut circa necessariū in si gnificando. ⁊ hoc dupliciter. quia vel circa necessarium qd est conclusio demonstra tionis ⁊ sic est scientia. vel circa necessariū. qd est pncipiū demonstratiōis. ⁊ sic est itel lectus. Unde hic non sumitur intellectus pro ipa potentia intellectiua. sed pro habi tu talis potētie circa prima principia inde monstrabilia. Nam licet nō sit necessarius habitus ad assentiendū eis seu ad dicendū verum circa ea. eo q intellectus naturalit⁹ eis assentit. nec potest circa ea mentiri vel er rare. sicut dicit aristotiles secundo ⁊ quar to methaphisice. tamē aliquando propter sophisticationes in oppositū occurrentes possibile ē adhesionē debilitari ⁊ circa ali qua que nō sunt summe euidentia quandā formidine generare. ex frequēti autē pside ratōe ⁊ adhesionē circa ea firmat assensus ⁊ adhesionē vt nō interueniat formido. ⁊ h fit p habitū ex tali frequēti adhesionē. ⁊ actuali pncipioz noticia derelictū inclināt ⁊ firmā tē potētiā itellectiua ad pñles actualē noticiā. ⁊ ad assentiendū pms pncipijs si nō sipli

Tractatus

citer tamē ad magis firmiter adherendus
z nō formidandū. z talē habitū vocamus
hic intellectū. Nō est autē hic p̄mittēduz
q̄ p̄dictoz habitū intellectualiū quidāz
sunt practici. scz ars prudentia. z quidāz spe
culatiui scz sciētia intellect⁹ z sapiētia. gra
tia cui⁹ videndū est in quo differāt practi
ca z speculatiua noticia. Et licet de h̄ sint
variū modi dicēdi. tamē breuiter potest di
ci q̄ a practi dicif aliqua noticia practica.
Praxis ei grece idē est q̄ act⁹ v̄l opatio la
tine. nō tamē a qualibet opatione denotaf
noticia practica. sed ab illa que est in homi
nis seu operātis potestate. Ut sic describat
praxis q̄ est opatio in homis seu in ope
rantis potestate p̄stans. extendendo ope
rationis nomē tam ad actionē q̄ ad factio
nem. Noticia ergo dicif practica seu opera
tiua vel actiua vel factiua. nō quia aliquid
imediare agat vel faciat. s̄ quia est ad ope
randū directiua. sicut medicinalis sciētia
sanitatem nō agit. sed ad eam agendū diri
git. Ut sic describat noticia p̄prie practica.
q̄ est noticia p̄prie scdm se praxis. id ē ope
rationis in nostra potestate existentis for
maliter directiua. z omis alia noticia dica
tur speculatiua. Dico autē formaliter quia
aliqua est noticia nō p̄prie practica que ē ta
lis operationis directiua virtualiter. quia
noticiā sic directiua p̄tinet aliquo mō cau
saliter. sicut noticia medicinalis de p̄plexi
onibz humor z de gradibz z virtutibz me
dicinarū nō est p̄prie practica. quia talis n̄
enūciat qualif aliquid est agendū. ideo nō
est formaliter operatōis directiua. licet vir
tualiter p̄tineat noticiā practicā dirigentē
ad sic vel sic corpus medicandū. Ex quibz
patet q̄ omis habitus est practicus. cuius
p̄prie actus elicitus est formaliter praxis
directiua. z omis aliū est speculatiua.
quia ex actibz practicis nō generaf imedia
te habitus p̄prie speculatiua. nec econtra. si
militer habitus speculatiua nō est actuum
practicoz imediare elicitiua. nec econtra
z per hoc apparet propositum de predictis
habitibus. de quibz ad methaphisicā z mo
ralem philosophiam pertinet considerare
specialius.

Sexta pars de habitibus potentie vo
litiue.

De habitibz vero potentie volitiue sci
endū est q̄ scdm Aristotilē secūdo et sexto

ethic⁹ habitus humani seu virtutes di
uiduntur in virtutes intellectuales z mo
rales. quarū differentia hec est. quia virtu
tes intellectuales sunt in intellectu. z mora
les vero in appetitu seu affectu. z p̄cipue in
voluntate vt dictū est. ideo possunt vocari
affectionales. vocant tamē morales a mo
re. quia ex more id est ex assuetudine v̄l cō
suetudine generant. sicut. ij. ethic⁹ dicif.

Licet autē potētia cognitiua seu intelle
ctiua aliquo modo possit assuetificari z in ea
possit per p̄suetudinē habit⁹ acquiri. sicut
velle videtur Aristotiles. ij. methaphisice
z commentator. ij. phisic⁹. tamē vt plurimū
habitus intellectuales nō generant p̄ hūc
modū. sed per naturā inclinationē intel
lectus ad verū. vel per experientiā aut do
ctrinam. Potentia vero appetitiua ad acq
rendum virtutē semper indiget magnā ha
bere p̄suetudinē seu assuetudine. ideo vir
tus eius z nō virtus intellectus vocaf mo
ralis. quia ex more generabilis. Ipaz ve
ro virtutū moralū distinctio z insufficiētia
earū potest assignari hoc modo. qz omnis
virtus moralis respicit aliquod bonū tāq̄
obiectū p̄sequendū. v̄l eius oppositū tanq̄
fugiendū. Omne autē bonū circa quod ver
santur mores hominū aut est vile. aut ho
norabile. aut delectabile. Si ergo hō vir
tuose se habet circa vile vel circa vilia cō
munia. z sic est iusticia z maxime p̄mutati
ua. qz capiēdo large iusticiā vt se extendit
ad iusticiā p̄mutatiuā distributiua z puni
tiua. sic nō solū respicit vilia siue diuici
as sed etiā honores z delectatōes z multas
res alias. Vel circa vilia p̄prie vel diuici
as p̄prias. z hoc p̄tingit duplicif vel simpli
citer absolute. z sic est liberalitas. vel scdm
quid z cū quadā excellentia vel arduitate.
s̄ circa magnos sumptus. z sic est magnifi
centia. Si vero hō habet se virtuose circa
honorabile vel circa honores mediocres.
z hec virtus est innotata. q̄ in a quibzda
vocatur philotomia. vel circa honores ar
duos z dignitates magnas. z sic ē magna
nimitas. Si autē circa delectabile h̄ cōtin
git dupliciter. vel p̄uatiue scz opposita dele
ctabiliū. id est tristabilia z terribilia aggre
diendo. z sic est fortitudo. vel positue scz
lectabilia p̄sequendo. z hoc est duplicif v̄l
circa delectabilia ad vitā. aut simplicif aut
scdm qd necessaria. z sic est tpancia. vel cir

De aduentu domini sermo. i.

ea delectabilia ad conuersationē humanā de
center p̄tinentia. et h̄ triplicit̄. q̄ v̄l sc̄d̄ actū
potētie occupabilis. et sic est amicitia. q̄ a
lio noīe dicit̄ fodalitas. vel sc̄d̄ actū potē
tie irascibilis et sic est māfuetudo vel sc̄d̄ a
ctū potētie rōnal̄. et h̄ est iter triplicit̄. q̄ v̄l
h̄ coniungit h̄ p̄fectus rōnabilit̄ et delecta
bilit̄ se h̄z cū alijs hoīb̄ i colloq̄o. et sic est af
fabilitas. vel in h̄ q̄ se alijs nō exhibet falla
citer. s̄z qual̄ est talē se oīd̄ in fac̄ et dicit̄
et hec virtus vocat̄ veritas. v̄l in h̄ q̄ p̄pla
center se h̄z in ludis et locis. et dicit̄ eutrape
lia. ab eu qd̄ est bonū et tropos quod est cō
uersio. quasi oīa p̄uerēs in bonū. Dēs au
tē p̄dictas virtutes quidā ad quatuor reducūt
quas p̄ncipales vocant̄ siue cardinales. q̄z
sicut ostiū in suis morib̄ in cardine voluit
sic humana vita in suis actōib̄ et passioni
bus h̄is virtutib̄ regit̄. Sūt aut̄ hec quor
um virtutes prudētia. iusticia. fortitudo. et
sp̄ntia. Prudētia est circa p̄siliabilia. ius
ticia circa cōmunicabilia. fortitudo circa
terribilia. sp̄ntia vero circa delectabilia.
Prima aut̄ est in potētia itellectiua. secūda
in volitiua. tertia in irascibili. quarta in cō
cupiscibili. et sic r̄ ex ea z obiecto q̄z ear̄ sub
iecto. p̄z q̄liter p̄ eas regit̄ tot̄ hō. Licet au
tē prudētia q̄ntū ad ea p̄subiectū sit virt̄ in
tellectualis. cū q̄ntū ad ea p̄ obiectū aliq̄ mō
p̄uenit cū virtutib̄ moralib̄ et sc̄d̄m h̄ pōt
vocari virt̄ moralis. nā ip̄a est recta rō agi
bilit̄ q̄ sunt p̄pria materia virtutū moralium.
Cōuenit etiā cū virtutib̄ quātū ad sue gene
ratōis modū. nā sc̄d̄ qd̄ generat̄ ex doctri
nā p̄uenit cū itellectualib̄. s̄z sc̄d̄m q̄ gene
rat̄ ex experientia p̄uenit cū moralib̄. q̄z exp̄i
entia in quātū ad ea pluralitas actūū req̄
rit̄ est assuefactōi s̄ilis p̄ quā sicut dicit̄ est
acq̄rit̄ virt̄ moralis. De p̄dictis p̄o habiti
bus et virtutib̄ moralib̄ ad ethicā p̄tinet cō
siderare specialit̄. Nec ḡ de aīa et accide
ntib̄ et p̄dicta sufficiāt. De q̄b̄ si q̄ bona sint
deo ḡas referri postulo. mihiq̄ dare veni
am de erratis.

Explicit brevis tractatus de anima et
accidentib̄ eius Per reuerendū dñm Pe
trum de aillyaco p̄pilano.

Incipit sermo de aduentu dñi a prescri
pto domio Petro episcopo et cardinali cō
positus.

Ece saluator tu

uo venit. Scribit̄ Isaie. clīij.
caplo. Sicut sacrarū series
litteraz intuentib̄ luculent ap
paret in exordio mūdane creatōis fecit de
boīem ad imaginē similitudinē suā. p̄sidē
tem p̄scib̄ maris. volatilib̄ celi. et bestijs
terre. vniuersq̄z creature. et oīi reptili qd̄
mouet̄ in terra. sibiq̄ multa p̄tulit mune
ra gratiaz. Hō vero ingrat̄ b̄nficioz dei.
suū nō recognouit creatorē. s̄z a diuini p̄ce
pri iussu in obediēdo recessit. Hic nostre
miserie p̄ncipiū. hinc n̄re calamitatis inici
um. hinc est illud apostolicū p̄buz. Per in
obediētiā vni⁹ hoīs cōfusi sunt multi. Et
rursus. Per vñū hominē i hūc mūdū pec
catū intrauit et p̄ peccatū mors. Ad ro. v.
Hinc factū est vt hō tanq̄ exul a patria ei
ceret̄ a paradiso voluptatis. Gen. iij. Hinc
dictū est ad mulieres. Multiplicabo erū
pnas tuas et p̄ceptus tuos. in dolore par
ies filios. et sub potestate viri eris. et ip̄e do
minabit̄ tui. Hinc illa p̄cessit maledictio.
Maledicta in ope tuo. Gen. ij. Hinc illa
horribil̄ ex ore dei sentētia. q̄ sequit̄. In su
dore vultus tui vescer̄ pane tuo. donec re
uertaris i terrā de q̄ assump̄ es. q̄z puluis
es et in puluere reuerteris. Hinc factū ē. vt
cū audiuissem⁹ vocē illā. ego dixi dñ estis
filiū excelsi om̄es. illud p̄tinuo trist⁹ audi
remus. vos aut̄ sicut boīes moriemini. Et
ne qd̄ de p̄ncipatu vel potētia p̄sideret. ad
dirū est. et sicut vñ⁹ de p̄ncipib̄ cadetis. su
per q̄ sic lamētatur deuot⁹ ille doctor et su
auis eloq̄ntie Bernard⁹ cisterciēsis sup̄ cā
tica smone triclimosetto. Ven inq̄r beu
tristis et lachrymosa mutatio vt hō paradi
si incola. terre dñs. celi ciuis. domestic⁹ do
mini sabbaoth. sup̄noziū spiritūū. et celestīū
coheres p̄tutū repētina p̄uersiōe se inuene
rit p̄pter infirmitatē iacentē i stabulo. et p̄
pecorinā similitudinē indigentē feno. et p̄
ibumanā feritatē alligatū p̄sepio. sicut scri
ptum est. In chamo et freno manillas eoz
p̄stringe. in ps. Agnosce tamē o bos pos
sessorē tuū. et tu o asine p̄sepe domini tui. A
gnosce pecus qd̄ tu nō cognouisti. hō. et ho
nora in p̄sepio quē tu in paradiso p̄tempsti.

De aduentu domini

sti. Nec ille. Cū igit ad pmoꝝ parentū
culpā tributū dampnatōis perpetue anri-
quo tyranno sine misericōdia soluerem? sum-
mus pater ex alto pspiciens populū quē ipse
creauerat pthoplasti delicto sic dampna-
tionis sententiā meruisse. regē pacificū vni-
genitū filiū suū in ipso modū p ipius redem-
ptione ⁊ saluatōe populi in hūc mundum
mittere pposuit. q̄ carnē nostre mortalitatis
induit. populū cūdeꝝ ab eterne cruciani
moris eriperet. Sic enī ip̄met dei filiū
ait. Et uiu a patre ⁊ ueni in mūdu. Jo. xxi.
Sed ad qd̄ uenerit audiam? Ego ueni in
q̄d̄ ut uita habeat Jo. x. Et itē. Descēdi in
q̄d̄ de celo. nō ut faciā uolūtātē meā. sed uo-
lūtātē ei⁹ qui misit me. Nec est autē uolun-
tas patris mei q̄ misit me. ut om̄is q̄ uidet
filiū ⁊ credit in eū habeat uitā eternā Jo.
vi. Per inuidiā ei⁹ diaboli mors intrōiuit i
orbē terrarū Sap. ij. S; ut dei fili⁹ uitam
daret descēdit de celo. ⁊ ueni in mūdu si-
cut scriptū est. In h̄ apparuit fili⁹ dei. ut dī
soluat opera diaboli. i. Jo. iij. Nunc
igit dei fili⁹ salutare aduentū antiq̄ patres
ob pmoꝝ parentū lapsū in lacu miseriz
laqueo pncipis neq̄cie a claritate diuine ui-
sionis p̄uati magnis suspiriis affectabant
Dūc est illa uox lamētatiōis. Utinā distrū-
peres celos ⁊ descenderes Isa. lxiiij. Hinc
est illa uox exhortatiōis. Dñe inclina celos
tuos ⁊ descende. in ps. Quāuis autē po-
pulus gentiū q̄ ambulabat i tenebris hūc
aduentū fidelit̄ expectaret ip̄ius tñ p̄mi-
tatē minime pgnoscebat. vñ sibi p̄gruebat
verbū illud. Intuebor eū. sed nō p̄pe. Au-
meri. xxiij. S; p̄pheta Isaias cū hīs qui
spiritū habebāt. p̄phetie hui⁹ aduent⁹ p̄mi-
tatē cognouit. quā ⁊ ip̄e cecinit dicēs. Ec-
ce saluator tu⁹ uenit Un̄ i hui⁹ sacri aduent⁹
tpe cū codeꝝ dicere puenit. Ecce saluator
tu⁹ uenit. q̄ fuerūt p̄ba a pncipio uestris re-
uerētijs p̄posita.

A quib⁹ quidē uerbis sancte p̄phe-
ta Isaias latente tres innuit p̄clu-
siones ad triplicē retez patrū que-
stione r̄siliuas. Querebāt enī antiq̄ patres
nostri circa xp̄i aduentū triplicē questionē
Prima questio. Quis est iste uentur⁹ q̄
mūdu saluabit. Scōda questio. Qual̄
est iste futur⁹. qui morbos curabit. Ter-
tia questio. Quādo ē iste uisur⁹. an multū
tardabit. Erat igit p̄ma questio. Quis

est iste zc. Et hanc questionem faciebat rex
dauid exim⁹ p̄phetaꝝ dicēs. Quis dabit ex-
syon salutare isrl̄ cū auerterit dñs captiui-
tatē plebis sue. exultauit iacob ⁊ letabit isrl̄
ps. xiiij. Secūda questio. Qualis est zc
Et hanc q̄stionē faciebat synagoga eccl̄ie
xp̄i sponse dicēs. illud Lanticoꝝ. v. Qua-
lis est dilectus tu⁹ o pulcherrima mulierū

Tertia questio erat. Quādo est iste zc.
⁊ hanc questionē facit eccl̄ia in p̄sona syna-
goge cantās illud. Quādo ueniet quando
uidebo Hui⁹ enī aduent⁹ ⁊ hui⁹ uisionis di-
em affectuose q̄rebat malachias. Quis po-
terit inquit cogitare diē aduent⁹ eius Aut
q̄s itabit ad uidendū eū. Scribit malach.
tertio caplo. In p̄bis autē nostri thematis
tres p̄clusiones innuunt p̄dicte triplici q̄-
stioni respōsione. Prima p̄clusio est. De-
us est uetū⁹ A summo celo missur⁹. salua-
tor tuus. Secūda p̄clusio est. est futu-
rus. ⁊ de terra nascitur⁹. ideo uenit.

Tertia p̄clusio est. Cito est uisur⁹. nec
diu expectaturus. qz Ecce. Ad p̄mā igit
q̄stionē cū querit. quis ē iste zc. r̄ndet p̄ma
p̄clusio q̄ de est zc. qz saluator tu⁹. Sic ei⁹
p̄miserat Isaias. Mittet eis p̄pugnatoꝝ
⁊ saluatoꝝ q̄ liberet eos Isa. xix. De q̄ sal-
uatore dauid etiā p̄phetauit. q̄ a summo ce-
lo egressio ei⁹. in ps. Quod etiā abacuc nō
siluit. De inquit ab austro ueniet. abacuc.
iij. Ad secūda q̄stionē cū querit qualis
est iste zc. r̄ndet scōda p̄clusio. q̄ hō est futu-
rus zc. Ad quā uenit. Fili⁹ enī hoīs uenit
querere ⁊ saluū facere qd̄ pierat Luce. xix.
Uenit igit S; q̄uis de diuinitate scriptū
sit. q̄ de celo uenit sup om̄es est Jo. iij. tam̄
ad hūanitatez p̄nerit q̄ dicat. aperiat terra
⁊ germinet saluatoꝝ Isa. xlv. Et illud Cle-
ritas de terra orta est. in ps. Ad tertiam
questionē cū querit. Quādo zc. r̄ndet ter-
tia p̄clusio. q̄ cito zc. qz Ecce. Ecce enī rex
tuus uenit tibi iussur⁹ saluator Zach. ix. Nā
p̄pe est ut ueniat tps ei⁹. ⁊ dies ei⁹ nō elonga-
bunt Isa. xiiij. Ecce igit Ecce rex tu⁹ uenit
tibi in iussur⁹. Batth. xxi. Et ideo. ecce nūc
tps acceptabile ecce nūc dies salutis Se-
cūda ad Lorinth. vi. caplo. Est igit p̄-
ma cōclusio q̄ de zc. ⁊ bāc p̄bat infinita po-
tentia in redemptōe. Saluator tu⁹. Unde
solus ille redimere potuit ⁊ saluare. qui de-
us est infinitā habēs potentia. Saluator
inquit nō est p̄ter me D̄sec. xiiij. Secūda

da conclusio est q̄ Homo rē. Et hāc pbat in finita clemētia i passiōe. Ad quā venit. Uenit in quā peccatores saluos facere. p̄ma tibi. 1. In ip̄a em̄ xpi passiōe eius vera humanitas est p̄bata. Tertia conclusio est. q̄ ci to rē. Et hanc pbat diffinita p̄ntia in demōstratione. Ecce Unde p̄pheta isaias cū iohāne baptista xpi indice monstrat d. Ecce Ecce inquit agnus dei. ecce q̄ tollit peccata mundi. Jo. 1. Et p̄dictis aut̄ tribus conclusionibus triplicis erroris falsitas apertissime monstrat. Un̄ ex p̄ma conclusione repellit error arrianorū xps nō credentū esse dei essentia. q̄ scdm̄ p̄pheta. deus erat venturus rē. q̄ saluator tuus. Hāc d̄ meus saluator meus. q̄. Re. xxvij. c. Et scda conclusio ne destruit error manicheorū xpi corpus dicentū nō vēr sed fantasīā. q̄ scdm̄ p̄pheta. hōmo erat futurus rē. Jo dicit venit. Hāc cū scriptū sit. Verbum caro factum est. Dicitur in p̄p̄ia venit rē. Et tertia conclusione repellitur error indeorū adhuc expectantiū xpm̄ seu messiam. Hāc scdm̄ p̄pheta. Lito erat visurus rē Ideo dicit ecce. Ecce ergo dñs egrediet de loco suo et descendet. Mich. iij. c. Et sic patet quō in themate nō tres conclusiones innuunt. tres questiones soluant. et q̄b̄ trium errorū destructōes in serunt. Prima igit̄ questio antiquorū patrum circa aduentū dñi nostri ihu xpi erat Quis est iste rē. Ad quā respondet p̄ma conclusio q̄ deus est rē. et hanc conclusionē pbat rē. quia saluator tuus. Quis em̄ nisi deus potuit esse saluator tuus. Eerte nullus. Est igit̄ deus qui est saluator tuus. Saluator tuus in quā culpā dimittēs. Saluator tuus penā remittens. Saluator tuus grātiā imitens. Saluator tuus gloriā promittēs que omnia facere non potest nisi deus. Saluator inquit nō est p̄ter me. Os. xij. Et q̄bus repellit error arrianorū rē. Dicebāt ei arriani xpm̄ nō esse vēr deū. sed creaturā purā. Hunc aut̄ errorē p̄mitte ecclesie doctores et p̄cipue Augustinus ap̄tissime cōfutarunt. Cōtra istos quos eleganter disputat sanctus thomas in summa cōtra gentiles cap. lxxij. Jo p̄tra tales p̄nunc nō arbitror disputandū. Sed hic paulisper obuiandū est p̄sidie indeorū. qui quīs expectēt messiam in p̄phetis et lege p̄missus nō tam credūt ip̄m fore verū deum. cōtra quos et suarū testimoniū scripturarū p̄bādum est

messiam in lege p̄missum vēr hominē dici et similiter vēr deū. Q̄ igit̄ gens incredula. gens p̄fida consule sacros codices legis tue. et cū scriptum sit. quia in ore duorū vel triū testium stet om̄e verbū. Deu. xxiij. nō tamē solū duos vel tres. immo q̄ plurimos reperiet xpi testes. Cōsule igit̄ o iudea p̄sule iheremias p̄phetam. et ip̄e iheremias xxvij. tibi dicit. Ecce dies veniunt dicit dominus et suscitabo dauid germē iustū. et per hoc apparet xpi humanitas. Nam hec auctoritas scdm̄ omnes exp̄positores hebreos ad litterā intelligit de messia. vnde et translatio caldeica q̄ a iudeis approbat vbi habemus germen iustū habet messiam iustum. Sed quod ad diuinitatē pertinet. sequit̄ i eadē serie textus et de eadē p̄sona. Et hoc ē nomē quod vocabūt eū dñs deus iustus noster. Et vbi habem⁹ dñs de⁹ iustus noster. habet in hebreo. nomē dñi thettagramaton. hoc aut̄ est nomē appropriatū altissimo creatori. sicut dicit rabi moyses i libro directionis p̄plexoris. Vocabit igit̄ messias dñs de⁹ noster. Qui tamē nō usurparet diuinitatis nomē. nec p̄mitteret h̄ nomē se vocari. nisi in veritate de⁹ esset. cū iudei expectent eū hominē sanctū et iustū. imo moyse sanctiorē. sicut de eo scriptū est vbi sup̄. Regnabit rex et sapiens erit et faciet iudiciū et iusticiā in terra. Habes igit̄ iheremiam ap̄tissimū xpi testē. Sed p̄sule isaiā et ip̄e isaias. it. c. tibi dicit. Parvulus natus est nobis et filius datus est nobis. et factus est p̄ncipatus sup̄ humeris eius. et vocabit̄ nomē eius admirabilis deus fortis pater futuri seculi p̄nceps pacis. Per h̄ em̄ q̄ dicitur parvulus rē. xpi humanitas ostendit. sed q̄ sequit̄ et vocabit̄ rē. et diuinitatē demōstrat. Que aut̄ dicta auctoritas nō de ezechia rege sicut quidā indeorū fabulant. sed de messia sit intelligenda. patet p̄ translationem caldeicā que sic habet. Infans datus est nobis et filius datus est nobis. et recipiet super se legē ad seruandū eam. et vocabitur nomē admirabilis. p̄siliarius. deus fortis p̄manens in secula seculorū messias in eius diebus par multiplicabit. Cōsule insup̄ micheā p̄phetam. et ip̄e miche. v. c. tibi dicit. Et tu bethleem effrata puula es in milibus iuda. et te egrediet qui sit dñator in israel. et egressus eius sicut ab initio a diebus eternitatis. Q̄ aut̄ hec auctoritas ad litterā sit

De aduentu domini

de xpo exponenda patet p translationē cal-
daicam. que vbi habem? ex te egrediet rē.
habz. ex te egrediet mibi messyas. Per hoc
aut qd dicit. q egrediet de bethleē ostendit
xpi humanitas. q scdm carnē natus est de
semine dauid. q fuit de bethleē vt habet. j.
Re. xvj. Xps quoq natus est in bethleē p
pter quod scribe iudeoz p periti ab herode
interrogati de loco natiuitatis xpi. Dat.
ij. Rñderunt q in bethleē nascere. h. pban-
tes auctoritate michee sup allegata. Per
erituz rē. clare expmif xpi diuinitas q scd
diuinitatē a deo patre semp nascit. sp nasce-
tur z eternalit nascet. sicut deducit ma-
gister sententiaz li. j. di. ix. ex verbis Greg.
Augu. hylarij. z alioz doctor. Sz itez
psule zacharia ipe zach. ix. c. tibi dicet. Ex-
ulta satis filia syon. iubila filia iherlm. ecce
rex tuus venit tibi sancer. z saluator. z ipse
pauper z ascendēs sup asinā rē. Per h qd
dicit pauper xpi humanitas ostendit. in q si-
cut paup est inter homines puerfatus sz per
h qd dicit rex tuus z saluator tuus diuinitas
monstrat. scdm quā regnare potuit z salua-
re. Sz q bec auctoritas intelligi debeat d
messya patet p quanda glosam hebraicam
apud hebreos auctoritatē sup illō Lan. j.
exultabim z letabimur in te rē. Consu-
le in sup o iudea psule salomonē pacificuz
regē tuū. z ipe in canticis suis. iij. c. tibi di-
cet. Egredimini filie syon z videte regē sa-
lomonē in dyademate q coronauit eū ma-
sua. Cū em scdm omnes doctores hebreoz
in illo libro canticoz agat de deo z synago-
ga sub noie salomonis z sub noie spōse sue
ita q sub noie salomonis intelligit ipe de.
qui est magnus salomon id ē rex pacificus et
facies pcoria in sublimib suis. Job. xxv.
Sequit q p illa verba dat intelligi q de
habet matrē qd impossibile est scdm natu-
ram diuinā. Est igit messyas verus de et
verus homo. matrē habēs nō scdm natu-
ram diuinā. sz humanā. Nec potes dicere
q hic vocet synagoga dei mater. qz h mis
tertib nō pcorat. Alibi em vocat filia sic
iherem. xxx. qūq spōsa. qūq amica sicut
patet in multis scripture locis. sz nullibi vo-
catur mater. Habes igit salomonē pacifi-
cum regē tuū fidelissimū xpi testē. Sed
itez psule dauid regē z eximū pphetarū. z
ipe ps. lxiij. dicet tibi. messyā adorandū ē
adoratione latrie q soli deo debet. Un ro?

ille psalm ad litterā intelligēdus est de re-
ge messya scdm omnes doctores hebreoz.
Ibidē aut de deo dicit Speciosus forma
p filiis hominū. Vbi scdm translationem
caldaicā sic habetur. Pulchritudo tua rex
messyas maior q filioz hominū. Et de isto
rege subdit. Audi filia z vide rē. Sequit
aut ad ppositū. Occupasset decorē tuū. qm
ipe est dñs deus tuus z adorabit eum rē.
Nec psalmista. Habetis igit o iudei ha-
betis vestraz testimonia scripturaz in qui-
bus putatis vitā eternā habere. p que xpi
sti humanitas z diuinitas apte monstret.
id dicebat vobis xps noster. Scrutamini
scripturas in qbus putatis vitā eternā habere
z ille sunt q testimonia phibent de me.
Jo. v. c. D igit iudea cur nō credis. Cur nō
credis xpo nostro veritati testimoniū pbi-
benti. Nescio cur nō credis nisi qz obstina-
ta es ppter peccata tua excecata ignoran-
tie cecitate. Sic em ppheta tu moyses om-
nibus bonis pmissis populo iudeoz. dñm
tamen mandatis dñicis obedirent. subiu-
xit. q si audire nolueris vocē domini dei tui
vt custodias z facias omnia mādata ei. ve-
nient super te omnes maledictōes istez mul-
tis maledictionib recitatis adiecit. Percu-
tiet te dominus amētia z cecitate. Isaias quo-
q peco xpi z fidei xpiane clarissimus. im-
mo dñs per Isaiā de hac cecitate iudeoz
nō siluit. sicut patet Isa. vj. xxi. liij. caplis
Vltra quoq hic causa breuitatis non
dicenda de hac iudeoz puerfione in libris
pphetis continet. in qbus etiā phibet q et
ipi finalit ad dñm puerfent. Sic em moy-
ses ait. Nonissimo aut tpe puerfentis ad do-
minū deum tuū. z audies vocē eius. Deu.
iij. Sic z dauid. Conuertent inqt ad re-
spērā rē. ps. lxiij. Et hec de prima questio-
ne. rē.

De scda questione.

Secunda questio antiquoz patrū
f circa aduentū dñi nostri ihu xpi
erat. Qualis est. rē. Ad quā respō-
det secunda conclusio q homo rē. Et hac co-
clusione pbat rē. Ad quā venit. Venit in-
quā venit medicus ad egrotos. venit redē-
ptor ad venditos. venit via ad errantes. ve-
nit vita ad mortuos. Venit cū salute. venit
cum vngentis. venit cū gloria. Venit em
nec sine salute ihus. nec sine vncione xps.
nec sine gloria dei filius. Nec aut Bernar

bus cisterciensis in sermone de vigilia natiuitatis dñi. Videte igitur venientē. Venit ei saliens in montibus et transiliens colles Can. ij. imo secundum glossam magni catholici philosophi origenis. venit saliens de celo in virginis utero. de utero in presepe. de presepe in crucem. de cruce in sepulchrum. de sepulchro rediit in celum.

Venit igitur sed ad quod venerit audiamus ut ipse nos eximeret a demonis potestate. Ut ipse nos redimeret a mortis penalitate. Ut nos secum coniungeret fraterna germanitate. Ut nos secum assumeret in superna claritate.

Et quibus clare destruit error manicheorum. Dicebant enim manichei dei filium non verum corpus sed fantasticum assumpsisse. unde sequitur pertra dicta. dei filium sed non verum hominem fuisse. sed fantasma. et sicut totum incarnationis mysterium destruit. et ad quandam deducit fictionem et sic mentis scriptura dicens. Verbum caro factum est. si solum fantastica caro fuit. Venerit etiam scriptura dicens ipsum christum ambulasse comeditisse mortuum fuisse et sepultum. si hec sola apparitio fantastica prigerunt. Hunc autem errorem primitivi ecclesie doctores potentissime effugaverunt. Contra istos quoque eleganter disputat Iacobus. Thomas in summa pertra gentiles. c. xxix. li. q. rti. Iohannes pertra tales pertra nunc non arbitror disputandum. Sed hic paulisper videndum est de ipso incarnationis mysterio et admirabili pertra cio quod deus homo factus est nostra humanitate assumens. Cum autem super hac arduissima difficultate attentius meditarer. astricisse mihi vise sunt due mulieres reuerendi admodum viri. quod super hac materia disputantes inter se plurimum discrepare videbantur. Prima erat natura. secunda amor. Natura enim aliquid pertra rationibus concludere videbatur. quod nec utile fuit. imo nec possibile hominem deum esse. unde de multis paucis retinui rationes habet subiectas.

Erat igitur prima ratio talis. Conuenit in quod diuine bonitati. ut omnia ordinem teneant suis naturis congruentem. Est autem hoc ordo reus ut deus sit super omnia exaltatus. homo vero inter inferiores creaturas collocatus. non igitur decuit diuinam maiestatem vniuersi nature additionis seruilis.

Secunda ratio erat talis. Verum est quod a philosophis approbatum quod deus nec corpus est. nec virtus in corpore. Sed si de carne assumpsisset humanam sequitur. vel quod ipse mutatus fuisset in corpus. vel saltem quod post incarnationem virum in corpore et corporeis eritisset. Impossibile est igitur ut videatur deus fuisse incarnatum. Ter-

tia ratio erat talis. Cum enim virile semine in humana generatio deus secundum philosophos tanquam principium actionum requiratur. nimis videtur a naturalibus principibus alienum hominem de virginis matris nasci. et absque virili semine percreari. sicut tamen de christo catholica fides ponit.

Sed quia amor huius incarnationis causa fuit dicente hugone in libro de charitate. quod sola charitas deum de celo ad terras trahere potuit. et hominem de terra ad celum subleuare. Ideo amor ista causas defendendo et prefatis rationibus respondendo pertra naturam aliquid rationibus arguere videbatur. Erat autem prima ratio talis. Cum enim inquit amor deus precipiat se ab homine diligere toto corde. Deum. vii. conueniens fuit ut ipse hominem diligeret et igne dilectionis sue ignem amoris accederet in hominem. ipsemet adimplet quod mandauit ab homine obseruari.

Sic enim deum alloquitur propheta dicens. Exurge domine in precepto quod mandasti. in psalmo. Sic enim moralis seneca amoris regulam ponit. Ego inquit monstrabo tibi amorem sine medicamento. sine herba. sine vili venefice carmine. Si vis amari ama. Amor autem dei ad homines. nullo modo potuit homini efficius demonstrari. quod per hoc quod homini vniuersi voluit in persona. Est enim proprium amoris amantem vniuersum cum amato. secundum illud philosophi. vii. et ix. ethicorum. Amicus est alter ego. Unum cum amicitia in quadam equalitate consistat secundum philosophorum doctrinam. ea quod multum in equalitate sunt amicitia videntur copulari non posse. nisi saltem ad quandam sint equalitatem redacta. Hec est doctrina philosophi. vii. et ix. ethicorum. Ad hoc igitur quod inter hominem deum amicitia seruare tur. congruebat homini ut deus homo fieret. quia etiam homo homini naturaliter amicus est. ut sic dicitur visibiliter deum cognoscimus. per hunc ad inuisibilem amoris rapiamur. Et hijs igitur prima ratio nature est soluta. Secunda ratio quam amor faciebat erat talis. Illi inquit diuine detrahunt potentie. quod deum asserunt incarnari non posse. cum ipse sit omnipotens sicut scriptum est. Non erit impossibile apud deum omne verbum. Luc. i. Et rursum. Apud deum omnia possible sunt. Matthei. xix. Nec sic intelligenda est incarnationis verbi quod verbum sit in carne conuersum aut corpori vniuersum sicut forma. ut heretici asserere videbantur. quod nec sequitur quod verbum sit substantialiter mutatum in seipso. Sed hoc mutatio solum in ea natura facta est quam assumpsit. Et sic secunda nature ratio est soluta.

De aduentu domini

Tertia rō quā amor faciebat soluendo triplicē nature rōnez sup tactaz talis erat. Hōne inq̄r de oīpōtēs volūtātē hīs vniuersalit̄ efficacem. potuit sine virili auxilio formare puez in vtero f̄ginali. Cū etiā in alijs aīaliuz speciebz q̄ruz semie solēt p̄mu niter et societate maris p̄cipe aliq̄ciens inueniat q̄ sine mare p̄cipiūt z pariūt miris modis. sicut patet de q̄busdā equabz de q̄bus recitat virgilius in georgicis. li. iij. et plin⁹ li. viij. hystorie naturalis. q̄bz etiā cōcordat Aristotiles. v. de aīalibz asserens de p̄dicibz q̄ femelle p̄cipiūt sine mare. a ven to scz voce z afflatu. Qd breuē tangēs so linus. iij. de mirabilibz mūdi. dicēs de p̄di cibz. q̄ ipsas libido sic agitat. vta ventis si ne masculis fiant pregnātes odore. Si igitur in alijs speciebz semia frute nature pōt p̄cipe sine mare. cur nō in specie humana potuit x̄go beata diuina frute sine virili se mine parere ihm xpm. Huic em̄ generati oni natura celi testimoniū phibuit celestia quoq̄ hanc dei gloriā enarrarūt. nā in ce lestibz facta est mirabil̄ quedā p̄iunctio mo Si. cū pusq̄ xps desiderat̄ cūctis gētibz ad ueniret. apte significās ihm ex f̄gine nasci tuz. De q̄ p̄iunctōe albi mazar doctrinaz veterz caldeoꝝ secut̄ scz maioris introdu ctioz differētia p̄ma loquit̄ multuz plane. cui sentētiā ponēs Quidē. iij. de vetula. q̄ de hac p̄iunctōe metrice multa scribit. hic causa breuitatis tacēda. Vhs ḡ dictis. postremo amor huic disputatōi sine impo nēs disputatōz relinq̄re p̄tractandā amo roso doctoz sancto thome de aq̄no i sum ma p̄tra gētiles. a capitulo q̄dragesimo vs q̄ ad q̄nquasimū octauū caplm libri q̄rti. Hāc etiā causaz z hui⁹ cause defensionē re linq̄bat magistro Thome brad. aduocato cause dei p̄tra pelagiū. q̄ in. xxxv. p̄te corre lariū caplo p̄mo sūme sue hāc materiā dis putat eleganc. Quibz dictis z talis pero ratis natura modicū apparēs stupefacta. q̄ si secuz deliberās paulisper silere videbat. sz tandē p̄clusionē quā amor p̄bauerat ap probans z cōcedēs sic locuta est. Phī inq̄t dū nature nimitū auctoritatis attribuūt. in auctore nature aduersando fidei plerūq̄ i pingūt. Veli⁹ de natura sentiebat magn⁹ philosophus noster plato. qui naturā esse dei voluntatē assererat recitante. Jo. sal. i caplo duodecimo secundi libri sui. Unde

natura finaliter amorē recommēdans ver bis boeciū. tertio de cōsolatione metro vlti mo exclamauit dicens. O felix hominū ge nus. si vestros animos amor quo celum re gatur regat. Et hec de scda p̄clusionē z suo correlario dicta sufficiant.

De tertia q̄stione.

Ertia questio antiquozum patrū circa aduentū domini nostri ihu christi erat. Quando z cetera Ad quā respondet tertia conclusio q̄ cito z ce tera. Et hanc conclusionē probat diffini ta presentia zc. quia ecce. Ecce igitur cito videbitur saluator noster. nec diu retarda bit. Dicebat em̄ Isaias ecce Ecce igitur ec ce. Ecce precium nostre redemptionis Ec ce brauium nostre protectionis. Ecce pre dium nostre perfectionis. Ecce premium nostre saluationis. Ecce igitur prophe tam Isaiam qui velut p̄eco xpi cum iohā ne baptista xpm indice monstrat dicens. Ecce Ecce agnus dei z cetera Jo. primo. Ex quibus clare repellitur error indeoꝝz adhuc expectantium zc. Nos igitur o iu dei quid amplius messyā expectatis. Esti mo enim vos arturum cuz britonibus ex pectare. nā ex testimonijs legis vestre aper tissime monstratur xpm seu messyam iam venisse. Audite igitur prophetiam patri archevestri iacob. Genes. xlij. Hō aufere tur inquit sceptrum de iuda. nec dux de se more eius. donec veniat qui mittendus ē. z ipse est expectatio gentium. Sed ablatū est regnum z dominatio iudeoꝝz a tempo re berodis sub quo natus est ihesus. ergo ab illo tempore venit ihesus. nec debet in telligi de nabuchodonosor rege babilonis qui regnavit super iudeā vt habetur quar to Reguz. xxiij. z xrv. capitulis. nec de ihe roboam filio nabath. de quo habetur ter tio Regū. xij. nec de quouis alio. sed de so lo Christo. sicut patet per translationē cal daycam. que vbi translatio iberonymi ha bet donec veniat qui mittendus est. expo nendo quod obscurum est dicit. Donec ve niat messyas. Quod autem tempore aduentus xpi ablatum sit regnū iudeoꝝz. patet quia tunc berodes fuit primus alie nigena. qui regnavit in iudea. cuius pater fuit idumeus a cuius tempore semper vs q̄ nunc iudei regno z dominatione sunt p uati. z sub alienigenis seruiles z captiui re

sermo primus

111

manferunt. Ergo patet qd scdm prophetiā ab illo tempore venit christus. Audi te insuper o iudei audite aggei prophetiaz. aggei. ij. capitulo. Nec dicit dominus deus exercituum. Adhuc modicū et ego mouebo celum et terram mare et aridam. et veniet desideratus cunctis gentibus. Hunc autem scdm omnes erpositores hebreorum. iste desideratus est rex messyas sine christo. Sed constat qd a secundo anno darii regis persarum. quo tempore aggeus propheta uic anni fluxerunt plus qm mille. Hoc autē tam magnū tpus non dicitur modicū ad tempus aduentus christi seu messye comparatum. Unde liquet huiusmodi aduentus preteritū tempus esse non futurum. immo tunc fuisse impletum. quando Ihesus natus est in cuius natiuitate iuxta predictam prophetiam non solū terra mora ē. immo celum. quia tunc mirabilis nouitas in celo apparuit et coniunctio alias inaudita sicut superius tangebatur. propter quod etiam magi venerunt ad adorandum eū. Matth. ij. Tunc temporis etiam fuit in iudea maximus terremotus in tantū qd gentes propinque credebant in iudea nullū hominē remansisse. sicut recitat iosephus primo libro de iudayco bello. Unde probabiliter concluditur huius rei causā fuisse quandā mirabilē constellationē et in consuetam coniunctionē quorundā planetarū. Interrogate o iudei interrogate danielē. et ipse Daniel. i. ab angelo instructus de tēpore aduentus christi vobis dicet. Septuaginta ebdomades abbreviate sunt super populū et super urbem tuā sanctā. ut consuminatur preuaricatio. et accipiat finem peccatū et deleatur iniquitas. et adducatur iusticia sempiterna. et impleatur visio et prophetia. et vngatur sanctus sanctorū. Nec autē septuaginta ebdomades quibus elapsis scdm prophetiam Danielis impleri debet visio et prophetia. et vngi sanctus sanctorū. id est christus. faciunt. ccccxxx. annos sicut patet ex calculatione fidelis expositoris scripturarum magistri Nicolai de lyra in postilla super Danielez prophetā. Sed qm docuimus capitū annus vel solaris vel lunaris. et vbiqz predicta computatio inchoetur siue ab vnde cimo anno regis zedechie. siue a secundo an

no Lyri regis persarum siue alibi scdm quod de hoc diuersi opinantur. tamē predictus numerus iam diu est adimpletus. sicut patet cuilibet intuenti. Interrogate insuper malachiam prophetā. et ipse malachias tertio capitulo respondebit. Non qd messyas sit diu expectandus. sed qd statim veniet ad templum sanctum suum dominator dominus quem vos queritis. et angelus testamenti quem vos vultis.

Sed attendite ad prophetiam danielis. nam sicut legitur Danielis secundo. Cum nabuchodonosor vidisset statuam magnam. cuius caput ex auro optimo erat pectus autem et brachia de argento. porro venter et femora de ere. sequitur excusus est de monte lapis sine manibus et percussit statuam in pedibus eius ferreis siccilibus et comminuit eos. Per hanc autē statuam designantur quatuor magna regna. scdm qd ibi exponit Daniel diuinitus inspiratus. Primum est regnum caldeorum quod significatur per caput aureū.

Secundū est regnum persarū. quod significatur per argentum. et sibi regnū caldeorum subiecit. Tertium est regnum grecorum quod significatur per es. et sibi regnum persarū subiecit.

Quartum est regnum romanorum. quod significatur per ferrū quod omnia domat. sic hoc regnum subiecit sibi regnū grecorum et alia regna mundi. Per lapidē autem significatur christus et regnū eius. cui subiciendum erat predictum regnum romanorum. In hac autē expositione concordant omnes doctores tam catholici qm hebrei. Cum ergo hec prophetia impleta sit tempore Siluestri pape et imperatoris Constantini. quo tempore regnum romanorū Ihesu filio Marie virginis est subiectum. claretur ipsum fuisse messyam siue christum.

Sed adhuc o iudei. si vos non conuertantur textus scripturarum vestrarum quia eos forte maliciose corrūpit. vel exponitis tortuose. tamen attendite ad ea que de christo scribunt vestri doctores et periti expositores legis vestre. Ecce enim glossam hebraicam apud vos autentice sic dicentem. Isaie ultimo. Antē natus fuisset tibi qd in finitū redegit vltimā natus fuit redeptor. Ergo xps natus est ante nati

De aduentu domini

uitatē tiri. q̄ ciuitatē ⁊ templū destruxit. ⁊ iudaeū p̄m captiuauit. in q̄ captiuitate adhuc iudei pseuerāt. Ecce ⁊ rabbi moysē doctore apud vos autenticū in libro iudiciū sic dicentē. Ihus nazaren⁹ uisus ē esse messias. ⁊ interfecit ē p̄ domū iudiciū. ⁊ ipse fuit causa ⁊ pmeruit ut destrueret israel gladio. Nulla em̄ captiuitas iudeorū a deo pmissa p peccatis eorū de⁹ adeo durauit sicut ista. Quā iō tādū patiunt q̄ xpm̄ eis in lege pmissus negātes ⁊ psequētes tā crudelit̄ occiderunt. Un̄ q̄ noluerūt ⁊ adhuc nolunt acquiescere scripturis nec recipere xpī s̄ba. iō uerba recipiūt ⁊ ab eo uerbitib⁹ corriguntur. q̄ correctio hīs q̄ finalit̄ remanebūt si puerant p̄ficiet ad salutē. q̄ reliq̄ eorū salūte fient. sic habet Isa. x. Ecce ⁊ aliud testimoniū. Nā in quodā libro apud iudeos auentico q̄ uocat liber iudiciū ordinariorū sic habet. Traditū est a domo helye id ē a discipulis ei⁹ spm̄ habentib⁹ p̄phetic p sex milia erit mund⁹. Duo milia uanitatē. duo milia legis. duo milia die⁹ messie. Sine autē h̄ uerz sit siue falsum tñ ei⁹ arguit⁹ tra iudei q̄ tps̄ aduent⁹ xpī seu messie est elapsū

Ecce itē testē fidelissimū nō suspectū iosephū scz maximū hystoriographū iudeorū ⁊ maxie approbatū. q̄ tñ in libro antiq̄tatiū. xviij. describēs tps̄ syberij cesaris sub q̄ est passus xpus. ita scribit. Fuit inq̄ hīs repositib⁹ ihus sapiēs uir si tñ uir eū noia rephas est. Erat em̄ mirabiliū operū effector ⁊ doctor eorū hominū q̄ libent̄ ea q̄ uera sunt audiūt. Et multos q̄dē iudeorū multos etiā ex gentib⁹ sibi adiūxit xps̄ hic erat. Dū occasione nostre gentis pinoz uiroꝝ cū pilat⁹ in cruce agendū ēē decreuiss̄. nō deseruerūt eū hī q̄ ab inicio eū dilexerunt. Apparuit em̄ eis itēz uiu⁹. scdm̄ q̄ diuinit⁹ inspirati p̄phete uel h̄ uel alia innu mera miracula futura p̄dixerūt. Ecce igit̄ ap̄tissimos xpī testes.

Sz o uos iudei: si uos ignorantia exccatos uestraz scripturaz auctoritas nō p̄uincit. tñ si aī alia rōna lūctis attendite rōnez. Si em̄ scriptura sacra denūciat aliqd̄ ēē futur⁹ determinando tps̄ locū ⁊ modū. Et cū hec oīa siml̄ cōcurrāt. q̄s ambigere p̄t. q̄ illud q̄d p̄dictū erat est impletū. Nō em̄ in hac ⁊ p̄sili materia q̄renda ē acrobologia mathematica uel eui dētia sūma. sz sufficit uerisimilis p̄iectura. Et stat em̄ q̄ scriptura sacra xpī aduentū p̄dicat

sicut in mltis locis p̄t. Et determinatē pus ueniedī. q̄ in sceptri ⁊ regni iudeorūz trālatōe. sic em̄ scriptū erat ut p̄allegatū ē Beñ. elij. Et determinat locū nascēdi. q̄ ex bethleē ⁊ iudayca natōe. Sic em̄ ut dicitū est scriptū erat michē. v. Et determinat modū moriedī. q̄ cū humilitate ⁊ crudeli occisiōe. Sic em̄ dicit Isa. liij. Sic omis ad occisiōē ducet ⁊c. Nec autē oīa in ihu nazareno p̄tigerūt sicut apparet ex p̄dictis. ergo rōnabiliter p̄cludit q̄ ipse ueraciter fuit xps̄. Sz adhuc o uos iudei irrōnales. si uos p̄fata rō nō p̄uincit ⁊ siḡ petitis. q̄ ut ait ap̄ls. i. q̄. x. i. c. Iudei signa petitis. Audite signa ⁊ miracula magna. Nunq̄d em̄ scitis q̄ in quodā libro apud uos autenticū. q̄ intitulat de generatōe ihu nazareni recitatur q̄ ipse leprosum curauit. claudūz ex utero matris sue stare fecit ⁊ mutū loq̄. ⁊ mortuū suscitauit. que miracula nō humana uel creata uirtute fieri potuerūt sicut p̄dictus liber fabulatur. imo hec facta sunt diuina uirtute speciali. ad p̄bandū q̄ ihus nazarenu⁹ erat xps̄. que tamē nō feciss̄ de⁹ us ad approbationē falsitatis. nec ihus nazarenu⁹ falsus asseruiss̄ se esse messiam si uel xpm̄. cū ipse esset uirtuosus ⁊ amator ueritatis sicut ioseph⁹ ⁊ alij periti uestri cōcedunt. immo ipsemet anti xpus ⁊ aduersari⁹ us xpī machometus ueritate coactus in al korano suo. azobara uerba. etiā hoc concedit ihm̄ asserens fuisse optimū uirum ⁊ faciem uel exemplar omnī gentiū presentis seculi ⁊ futuri.

Explicit sermo magistri ac domini Petri de aillyaco. de aduentu domini nostri ihesu xpī.

sermo secundus

Sequitur alius sermo eiusdē de adue-
tu fac^o constantie in pcilio generali. Anno
dñi. MCCC. Cccimo septimo.

Runt signa in

e. sole luna z stellis. Considerā-
tibus nobis verba posita. triplex
occurrit questio. p^o ex introdu-
ctione. i. hui⁹ sermoni aphemio breuiter ex-
plicanda. Prima. Qualiter verba hec euā-
gelica ad ea que nobis hic sunt agenda p-
tineant. Secda. Quid significēt illa celi lu-
minaria que nob⁹ considerāda pntant. Ter-
tia. Que sint ista signa celestia q⁹ nobis fu-
tura pñunciat. Nec siquidē qstioes m-
torū forte h⁹ astantiū animos pulant. q⁹ se-
cū taciti admirantes interrogāt. Quaz ob-
causas q⁹ verōne aut pgruetia verba hec p-
ponere decreui. z huic applicare sermōni.
Quid inqunt ad rē pñunt. qd ad ppositum
attinet pcilij generalis. erunt signa in sole
luna z stellis. Prima igit qstio pponit. q⁹ lūc
sba hec euāgelica ad ea que nobis h⁹ sunt
agenda pñeant. Pro q⁹ sciendū nobis ē q⁹
sba pmissa iō arbitrat⁹ sum huic sermōni
aptissime puenire qz hū q⁹ in hac synodali
pgregatione pñentes assunt. debēt eē velut
clarissima celi luminaria soli lune ac stellis
merito p^opanda. vt sequētia plenius decla-
rabūt. Heccaret pgrua rōne rōnabilis cō-
gruentia q⁹ hec verba que ad litteralē intel-
lectū dicta sunt de signis aduentus dñi ad
generale iudiciū finale. iuxta sensum spūa-
lem intelligi possunt de signis aduentus ei⁹
ad generale pciliū seu iudiciū synodale. de
q⁹ aduētū ipē i euāgelio legi⁹ pmississe. Ubi
duo vel tres cōgregati fuerint in noie meo
ibi in medio illoz suz. O vrinā bone ihu
vrinā h⁹ in medio nostz vbi duo nō solū vl-
tres. s; tāta fidelū mltitudo vniuersalē re-
pñentis eccliam pgregant. z q⁹ vtiq; pgre-
gati sunt in noie tuo. in noie ihu in noie sal-
uatoris qz titulo seu cā. pcurāde salutis z sa-
lutaris vtilitatis. nō pñcularis qdē s; vltis. nec
vni⁹ aut paucorū mēbz oꝝ tuoz. sed tot⁹ tui
mystici corporis tot⁹ qz tue xpianitatis. Urinā
gō salutaris pñentis nob⁹ i tuo salutari no-
mine pgregatis ita digner⁹ pñs assistere vt
pulsis errorū tenebris. z pctōz nubil⁹ effici
mereamur clara luminaria celi spūalis. id ē
tue ecclie militantis. z in nob⁹ reluceāt leta si-
gna salutaris solatōis. vt sic vere possit di-

ci. Erunt sig⁹ in sole luna z stellis. Se-
cunda qstio erat qd significēt illa celi lumi-
naria q⁹ pmissa sba nob⁹ considerāda pñant.
Pro qua considerandū nobis est. q⁹ sicut in
celo corporali sic in celo spiritali. hoc est
in pñenti ecclia. que Gregorio teste sepe in
sacro eloquio regnū celozū dicat⁹ ordinat⁹
sumus rex omniū dispositoz diuersa lumi-
naria disposuit. de qbus in pñcipio libri ge-
nesis scriptū est. Fecit dñs duo magna lu-
minaria. Luminare mai⁹ vt pñset diei. z lu-
minare min⁹ vt pñset nocti. z stellas.

Habet igit ecclia duo luminaria mag⁹
solem z lunā. habet z stellas variās. In so-
le papalis maiestas que pñet diei id est spi-
ritualibz in luna impialis potestas que p-
ñet nocti id est tpalibus. i. stellis vero diuer-
sorū statū ecclia⁹sticorū varietas que suis
subest maioribz pgrue designant. sic pleni-
tis patebit ex hīs que infer⁹ dicenda sunt.

O q⁹ decora est ecclia xpiana hoz lumi-
nariū mira varietate variāq; claritate. dicē-
te aplo Alia ē claritas sol. alia lune. alia stel-
larū. z stella a stella differt i claritate. Ecce
gō bonū z q⁹ iocundū est hoz luminariū
variā claritatē videre. qd nō nobis nūc do-
mino donāte pcelluz ē. cū solē z lunā vtrā-
q; videlicet pñates spūales z tpales sacerdo-
talē z regalē. siml⁹ qz cū eis stellas variās id
est varios ecclesie status ad illuminādum
vniuersalē faciem terre. videam⁹ in h⁹ sacro
pcilio puenire. vt merito de eis dictum sit.
Erunt signa in sole luna z stellis. Ter-
tia questio fuit. Que sūt ista signa celestia.
que verba predicta nobis futura pñunciat
Pro qua pensandū nobis est q⁹ in celo spi-
ritualiter intellecto hoc est in hoc sacro ge-
nerali concilio. quo vniuersalis represen-
tatur ecclia. in sole luna z stellis apparere
incipiunt signa multa. signa magna. signa
nova. sig⁹ vtiq; celestia sua multitudine itū-
penda. sua magnitudine miranda. sua no-
uitate iocunda. que plurimis retroactis tē-
poribus fuerunt abscondita. fueruntq; tri-
stia signa illis dñino contraria. Sed
qd parabolice z obscure diximus. iam cla-
re z lucide disseramus. Scimus namq; et
satis supraq; satis per experientiam docti-
sumus qliter pch dolor i sole luna z stell⁹ p-
cesserūt sig⁹ tristitie z merorū sig⁹ discordie z
furoz sig⁹ miserie z dolorū sig⁹ videlicet scisma-
tice diuisionis z ecclia⁹stice dīformatiōis. ppe-

de aduentu domini

quod impletum est illis iohannis vaticiniis. Sol et luna obtenebrati sunt. et stelle retraxerunt splendorē suū. Jam vero quod gaudentes referimus videre speramus signa iocunditatis et leticie. signa charitatis et concordie. signa prosperitatis et placencie. signa videlicet pacifice vnionis et reformationis ecclesiastice.

Nec est mirabilis mutatio dextere ex celsi quā in sole luna et stellis nunc inchoari videmus. dum hoc sacrum piliū ad hunc finem congregatū aspiciamus ut sancta mater ecclesia iudicū per scismaticā diuisionē miserabiliter deformata. nunc per pacificā vnionē feliciter reformetur. Sane nec vera vnio sine reformatione. nec vera reformatio sine vnione esse poterit. O pclarus et pspex die. et quē merito sanctū dixerim sub quo hoc fieri origerit. O beatos oculos quod hoc videre meruerint. O felice locū hanc videlicet pstanti sem ciuitatē. meque pariet cū ea iocūde exultationis picipere. quā infra terminos pmissi mihi legationis ad pres alamanie domini nus ad hoc eligere dignatus est.

Sed magis laudanda et veneranda et cū letabunda gratiarum actōe dignis pconijs et tollenda imensa dei clemencia. quā tam ingentis largitatis beneficium ecclesie sueptulit. ut terribilia signa horrendi scismatici et mirabili mutatiōe puerteret in tranquilla signa optate vnionis et pacis de quibus dictū est. Erunt signa in sole luna et stellis.

Et igitur hactenus de tribus pmissis quod positionibus generaliter dicta sunt. et iam restat ut specialiter pconsideremus dicta luminaria et in eis sigillatim notemus signa. et signemus mysteria. Primo quidem in sole signum pidentie pastoralis. Secundo in luna signum pidentie tpalis. Tertio in stellis signum assistentie specialis et obediencie filialis. In primis pconsideremus in sole. id est in papali sublimitate signum pidentie pastoralis. de quo singularet petropse et suis successoribus a ppo dictum ē. pascite oues meas. Ad quod specialiter has vel illas. sed generaliter vniuersas.

Deo autē papalis sublimitas et episcopalis pidentia ac eminencia singularis soli merito ppatur ppter tres excellencias quas in eo specialiter cognoscimus. Habet enim sublimitatē positionis. Habet nobilitatē cōditionis. Habet vtilitatē opationis. Sic pontifex summus et pastor supremus instar solis. Habet positionis sublimitatē si bene intraue-

rit. Habet additionis nobilitatē. si bene vixerit. Habet opationis vtilitatē. si bene repperit. Sed contra quod absit. pastor ab hijs conditionibus solis degenerat. Si male intrauerit. per iniustā et reproba ambitionem. Si male vixerit per inhonestā et scandalosam conuersationē. Si male repperit per torpidā et ociosam remissionē. Vel per tyrannicā et onerosam ac odiosam administratōem. Nec propter dolorē eēt signa tristitia. et nō illa iocūda signa quę diuina pponente clemencia nunc in sole nostro videre speramus. ut de eo cū psalmista dūo dicere valeamus. Tu fabricas aurozam et solem. Fabricat enim de sole quando summus pontifex per canonicā institutionē dignus eligitur. Et tunc ex dei opere verus sol efficitur. et recte super alijs sublimatur. Sed nō est ille sol verus. sed falsus solis simulachrum. qui manibus hominū id ē humanis et dolosis adinuētibus fabricatur. si cut in psalmo scriptū est. Simulachra gentium argenti et aurū. opa manū hominū. Idē talibus idolis piberemū dicat. Cōteret dñs statuas domus solis. Vtinā beatā trinitas sua omnipotenti pteute pterat statuas domus solis id est simulachra romane ecclesie que est domus summi pontificis. vtinā in quā illa simulachra pterat quod in pumeliā indiuidue trinitatis trinū sibi nomē papae multiplicare conati sunt. cū tū rē tres similes habere neqant. sed vnus solus verus solis et veri pape nomē et reale dignitatē obtinere debeat. Vn in plurimū de hoc nomē pntenduntium irrisionē alias me scripsisse recole. quod sicut in diuinis veneranda est et adoranda trinitas personarum sic in humanis verēda et abominanda trinitas paparū. Quia enim sol dicatur. quasi per excellentiam solus lucens non potest esse sol trinus. sed necesse est ut solus sit et vnus. Unde licet narrentur hystorie tres soles in celo aliquādo visos fuisse sicut testatur eusebius. tamen scōm philosophos nūquā plures fuerunt realiter sed solum apparenter. Nam quedam nubes interposita apparere fecit plura soles simulachra eidē filia. Et illud fuit signū pnoticiū inundatiōis future. Sic reuera a tpe pntis scismatici quā fuit nubes iūctie et malicie quā i romana curia plura sol. id ē papae dignitatis simulachra fecit lipis oculis apparere. quod monstruosus pdigiū pflagiū fuit inundatiōis plurimū scandaloz. de quibus magis flere libet quā

sermo secundus

aliquid dicere. Hoc autem sacrum scilicet ad hunc finem specialiter institutum est. ut fugas huius erroris tenebris operantur huiusmodi simulachra. et iuxta verbum christi fiat unus ovile et unus pastor. qui tanquam verus sol unus et solus clarescat et suo lumine uniuersas illustrans ecclesiam scismatis scandala sicut fenestra ante prospectum solis incalcescentis ardescere faciat. ut de eo dici possit illud prophetici. Quia est sol in ardore. et ardescit fenestra. Et hec de sole et prima nostri sermonis consideratione sufficiant.

Am ergo consideremus in luna. id est regali seu imperiali maiestate signa prudentie specialis. de qua scriptum est. Absque regali prudentia impossibile est pacem rebus dari. De caute regia maiestas et temporalis prudentia lune merito comparatur propter tres additiones quas in ea sensibiliter exprimitur. Est enim luna secundum Iulianum imitatrix solis. dominatrix maris. et ministra rogis. In quibus designantur tres excellencie que debent regali prudentie specialiter conuenire. In imitatione solis. id est specialis claritas fulgoris clare prudentie. In dominatione maris. id est specialis mutabilitatis rigor magne potentie. In ministracione rogis. id est visceralis pietatis. dulcoris vere clementie. Hec sunt signa que in luna nostra. id est in regali prudentia nunc domino cedente videre speramus. Ut per eius prudentiam clarescat veritas in discernendis iudiciis. Ut per eius potentiam seruescat seueritas in corrigendis viciis. Ut per eius clementiam dulcescat serenitas in subleuandis miserijs. Speramus igitur quod per regis nostri prudentiam clarescat veritas in iudiciis discernendis. inter illud quod in puerbis scribitur. Rex qui indicat in veritate thronus eius in eternum firmabitur. Speramus insuper quod per potentiam seruescat seueritas in viciis corrigendis. et sic de eo verificabitur illud quod ibidem legitur. Rex qui sedet in solio iudicii sui. id est sua regali potentia atque prudentia dissipat omne malum. Et notandum dicitur est omne malum. ut de tur intelligi quod regia seueritas non debet unum malum dissipare aliud dissimulare. sed sine per sona acceptioe omne malum punire. Et in hac punitione non bonum nature. sed malum culpe persequi. Speramus denique quod per eius clementiam dulcescat serenitas in miserijs subleuandis. ut cum sancto Job dicere valeat. Cum sederet qui rex circumstante exercitu erat

in merentium consolator. Ad regis enim nostri clementiam peruenit seueritate iusticie per serenitatem miscerie per. et sicut illa contra supbos et rebelles marie contra hereticos et infideles contra scismaticos. et ecclesie aduersantes. sic ista in humiles et subiectos exerceat. ut ei illud preconiis pueniat. quod in laudem optimi principis ab egregio poeta dictum est. Parcere subiectis et debellare supbos. Huius itaque virtutis titulus insignis dignus erit rex noster gladium accipe non sua quidem sed diuina auctoritate nec per quacunque causa sed per tuitione iusticie. et ecclesie defensione ut mereatur illud audire quod iude machabeo strennuissimo diuine legis zelatori dictum est. Accipe gladium sanctum munus a deo quo dei cunctis aduersarios populi mei israel. id est populi christiani.

Gaudet igitur ecclesia et nos cum ea pariter exultemus. quia serenissimum ac strennuissimum romanorum rex huic sacro generali concilio humiliter voluit interesse. non quidem ut presit. sed ut presit. non ut spiritualia et ecclesiastica negocia hic tractanda regia auctoritate diffiniat. sed ut ea que synodali determinatione diffinita fuerint sua potestate defendat. Non denique quasi sua interfit synodalia decreta statuere aut statuta perfirmare. sed ea potius reuerenter conseruare et ad eorum obseruantiam superbam inobedientium contumaciam suo temporalis gladio coercere. volens in hoc exemplum imitari religiosissimi principis constantini de quo legitur in decreto. et plenius habet in bystoria ecclesiastica libro 1. et in triplica libro. ii. Dignus felice. o non bis optabilem diem et toti mundo desiderabilem quo in hac sacra synodo videmus soles et lunam. id est spirituale et temporalem potestatem sibi inuicem assistere et sese forti ac stabili munire presidio. ut de eis dici possit illud prophetici. Sol et luna steterunt in habitaculo suo. Et hec de luna et de secunda nostri sermonis consideratione sufficiat.

Ed iam ultimo consideremus in stellis. id est in multiplici ecclesiasticorum statuum varietate. siue specialia assistentie. et obedientie filialis. De qua mystice et figuratiue per accipi illud baruch prophetis verbum. Stelle dederunt lucem in custodijs suis. vocate sunt et directi assumuntur ubi circa huiusmodi sacri presulium congregatos tria notare debemus. Primo in personis congregatis ordinis nobilitate. quod stelle dederunt lucem Secundo in per-

DE ADVENTU DOMINI

sona congregare auctoritate plationis quia vocate sunt. Tercio in ipsa congregatio subiectionis humilitate. quia dixerunt assumpti.

Consideremus itaque primo in personis congregatis additionis nobilitate quia stelle. Licet enim nulle persone catholice. etiam si sint scismatice ab hac congregatione sint excludere non tam specialiter sunt vocate infime aut ignorantes persone. sed ille precipue que in triplicis additionis nobilitate stellis celi sunt merito preponderande. videlicet. In sublimitate excellentis eminencie. In claritate refulgentis sapientie. In potestate precellentis influentie. Stelle igitur non qualescunque aut quantuncunque parue vel paru lumine. sed tales que per habundantiam virtutis redundanti dederunt lucem in custodiis suis. id est in variis ecclesie preponderantibus locis ad custodiam deputatis. et in administratione commissis. de quibus dicitur per illud Ecclesiastici. Species celi. id est decore ecclesie vel huius celestis consilii gloria stellarum mundum illuminant. Consideremus deinde in persona congregante plationis auctoritate. quia vocate sunt. Non enim propria temeritate conveniunt. sed apostolica auctoritate vocate sunt ab illo videlicet qui plationis ad patris plenitudinem habere dinoscitur. id est a summo pontifice qui solus potest generale concilium convocare sicut per eorum iura positiva probatur. Quod utique regulariter verum est. sed iure divinito et naturali patet omnino dicitur quod hec regula in certis casibus exceptionem habet. et specialiter in casu ipsius consilii. sicut alias declaravi. Unde qui oppositum tenent. falsi sensui iuris positivi iudicando more nimis tenaciter adherent. pro quibus ait apostolus. Littera occidit. spiritus. id est spiritualis sensus vivificat. Consideremus denique in hac sacra congregatione subiectionis humilitate. quia stelle dixerunt assumpti. id est ad specialiter assistentiam et obedientiam filialem nos humiliter presentant. ut summo pontifici merito possit hec congregatio. illud prophete verbum dicere. Ecce assumpti quia vocasti me. Et hoc de stellis. et tertia nostri sermonis consideratione sufficiant.

Ad vos o stelle clarissime. non merito querere potestis. quare vocati estis ad quid cum sole et luna convenistis. propter quod cum eis synodali ter hic congregari debuistis. Ad hanc questionem respondeo. quod in hac sacra synodo sol luna et stelle. propter tria specialiter congregantur. Primo ad preterita corrigenda. secundo ad presentia ordinanda. tertio ad futura providenda. Primo ad correctionem et reformationem ecclesiastice deformitatis. quod ad preterita. Secundo ad ordinationem et integrationem pacifice unionis. quo ad presentia. Tertio ad perversionem et evitacionem malefice perversionis. quo ad futura. Dignus enim tribus temporibus sanctus seneca. tria prudentie officia commendat qui si nunc debite impleantur. utique intra verba posita erunt signa in sole luna et stellis. id est in omnibus statibus ecclesiasticis. tamen in capite que in membris. Signa inquam iocunditatis et exultationis que in hac synodali congregatione fieri preestolamur. Et hec sub triplici conclusionem persequemur. Prima ergo conclusio est quod hec sancta synodus congregata ad correctionem et reformationem ecclesiastice deformitatis. ut merito nobis dici possit illud Ezechiel. Pro eo quod versi estis in scoriam congregabo vos et probabo. et succendam vos igne furoris mei. id est zelo servoris divini. Unde utinam huiusmodi zelo. hoc divinum fervore ita nos probare et succendere dignetur spiritus sanctus. quod sua gratia mediante ecclesia que a puritate sui primitivi decoris versa est in scoriam multiplicis deformitatis purgare et reformare valeamus. Neque enim necessaria sit etiam dudum fuerit ista ecclesie reformatio. magna eius deformitatio insinuat. de qua Bernardus sermone. xxxiiij. super cantica lamentabili ter querendo dicebat. Serpit hodie putrida tabes per omne corpus ecclesie. et quo latius eo desperatius. eoque periculosius. quo interiorius. Et multis interpositis subdit. Quod de ecclesia predictum est. et nunc tempus impletionis advenit. ecce in pace amaritudo mea amarissima. Amara prius in nece martyrum. amarior post in conspectu hereticorum. amarissima nunc in moribus domesticorum. Non fugare. non fugere eos poterit. Intestina ergo et vitiosa bilis est plaga ecclesie. et in pace amaritudo eius amarissima. Sed in qua pace. Et pax est. et non est pax. Pax a paganis. pax a hereticis. sed non profecto pax a filiis. Unde vox est plangentis in tempore isto. Filios enutritui et exaltavi. ipsi autem spreverunt me. Spreverunt et macularunt me a turpi vita. a turpi questu. a turpi commercio. a negotio denique perambulante in tenebris. Neque enim iterum. Neque enim. si hec dicebat ille tempore suo. quid iam dicere possumus tempore nostro. cum illi mali mores ex tunc se creverunt et peccaverint ad peiores. Hic

Sermo secundus

presentem ecclesie persecutionē. hinc horrendi monstrosi huius scismatis diuisionem. hinc subtractionē obediētie ab ecclesia romana. aliāq; scandala plura secutura ex tunc quidē oculo spiritualis intelligentie pviderunt. sicut patet ex scriptis venerabilis abbatis iohannis. et sancte hyldegardis. quorū nō est auctoritas contēpnēda.

Si ergo cōtra hec mala hec sacra synodus nō pviderit remedia pgrua audacter affirmo. q post tam horrendas choruscationes q̄s videm? horribilioz sequent tonitrua Utinā igit. utinā horū maloz reformatio fiat. Utinā ad expurgandaz ecclesie scoriā accendat in nobis ignis boni furoris. id est zelus diuini feruoris. vt impleatur qd prememorat ezechiel ppheta subiunct. Et cōstabimini sicut statatur argentum in medio fornacis. id est sicut purgatur argentū in fornace. nō solū exterius. sed interius. ita purget ecclesia nō solū exterius in superficie. sed interius et in omni parte. vt nō sit ficta vel simulatoria sed perfecta et vera purgatio. Hoc aut fieri nō poterit nisi ep̄a afflatu suo nos inflammet in fornace charitatis. et ardere faciat igne suo. videlicet zelo ardentis feruoris. victoriū scoriā expurgantis. de quo ip̄e ait. Ignem veni mittere in terram et quid volo nisi vt ardeat. Et hec de p̄m p̄cissione. Secunda conclusio est. q hec sacra synodus congregatur ad reordinationē et reintegrationē pacifice vnitatis. vt de nobis verificetur qd i euangelio legitur. Erant discipuli pariter congregati quando venit et stetit Ihesus i medio eoz. et quando ait eis. pax vobis. Utinā in medio huius synodalis congregationis ita venire et pseueranter stare dignetur saluator ih̄us. vt sua p̄sentia nobis ecclesiasticā afferat pacem. et pacificā vnitatē Utinā ad hanc reordinandā et reintegrandam sic nobis secum cooperari cōcedat vt nostri laboris fructus vniuersitas ep̄iana sentiat. Hoc itaq; labore nullus esse potest fructuosior. hoc fructu nullus sentiri potest suauior. Nec hijs pacis laudib; diuini oportet insistere cum talib; scripture plene sint nobis nō ignota. Sed in tanti boni. psecutione nostrā docet negligentia arguere. nostram pigritiam excitare. Nimis em hoc in negocio tempnim? nimis hucusq; quiescimus. nimis obdormiuimus. exurgendum

tandem est. et data nunc oportunitate et occasione celitus exhibita. ad hoc tam arduum et ecclesie dei tam necessarium virtutis opus efficaciter assurgendum. Et quia vbi intenderis ingenium valet. vt ait comicus ideo omnes hic ingenij vires impendamus totis conatib; incumbam? rumpam? moras. tollamus dilationes et pacem hanc tā vtilem modis omnib; et vijs rōnalibus sine debito terminemus.

Ad hunc vero finem obtinendū hanc conclusionē audacter affirmo q in hoc p̄cilio nulla via possibilis erit repellenda seu penitus reprobāda. nisi que pbabitur esse iuri naturali seu diuino contraria. nam ad illud ius necessario recurrendum est. vbi iura nō pviderunt humana Et hec de secda conclusione sufficiat

Tertia conclusio est q hec sacra synodus pgregatur ad p̄uisionē et euagationem future malefice prauitatis vt ducient hic aptari videatur verba que moyses in deuteronomio loquit. Congregate ad me omnes maiores natu per tribus vestras atq; doctores. et innocabo contra eos celum et terram. nouenim q post mortem meam iniqua ageris et occurrēt vobis mala in extremo tempe Quo moysi exēplo docemur q ad hoc synodaliter pgregamur. vt nō solum preterita mala corrigere. aut p̄sentia reordinare debeamus. sed etiam vt cōtra futura puidere et ea quantū in nobis est i nostris posteris euicare curemus.

O uti nam maiores natu. utinā ecclesie pastores et doctores hic congregati et hoc exēplo amoniti diligenter attendant hominū prauitatem ad malicie prauitatē. Utinā vigilanter sic futura mala puideant. vt contra ea vtiliter puideant. Utinā in p̄senti talem adhibeant p̄uisionē que in futuro debita habeat executionē quia parū est iura condere nisi sint qui ea possint et velint conseruare.

Hic vero vnū quod ad p̄sens ppositū maxime pertinet. singulariter amoneo. hoc est vt in sacra synodo talis p̄uisio fiat. q per eaz hoc horrendum scisma cito finem capiat ipsoq; finito in posteris ex causis similib; simile fieri nō contingat Unde cū nūq; simile fuisse legatur diligenter confid. et grande sunt p̄ncipales radices et radicales eius cause seu occasiones et p̄tra eas ne in futurum similes orirentur per synodalia decreta essent conuenientia reme

De aduentu domini

dia prouidenda. exemplo sanctorum patrum quorum sequi debemus vestigia. qui in concilijs generalibus contra precedentia scismata futura remedia leguntur statuisse. & qua materia plenius alibi tetigi. sed hic tras eo benedictis gratia. Et hec de tertia conclusione sufficiant.

¶ Ite ergo sub conclusione triplici breuiter & summarim ea tetigim⁹. propter que hic synodaliter congregamur. sed circa illa quantum auctoritatis habeat hec sacra synodus. non videtur vtile omnino sub silentio preterire. Sciendum est igitur quod in celo cum sole & luna sunt & alie stelle. non solum ut eis assistant sed etiam ut cum eis influant. Non enim tantummodo soli & lune. sed ceteris stellis. immo generaliter omnibus lationibus superioribus subiectus est hic mundus inferior. sicut Aristoteles ait. ut tota virtus eius gubernetur inde. Sic in celo spirituali. in hac videlicet generali synodo. que tanta stellarum varietate. variisq; venustate chorulcat. Cum sole & luna congregatae sunt stelle huiusmodi. non solum ut soli & lune. id est summo pontifici assistendo eidem se obediētes exhibeant. sed etiam ut cum eo sua virtute multiplici influendo circa ea que hic agenda sunt speciali auctoritate concurrant. Ad hec autem tripliciter concurrere dīno scuntur. Primo ad dubia consulendum. Secundo ad consulta decernendum. Tercio ad decreta exequendum. Hec autem non solum humano sed etiam diuino iure probantur. Nam in antiquis concilijs & maxie approbatis huiusmodi verba leguntur. placuit sancto concilio. vel concilium diffiniuit. vel statuit sanctum concilium. Papa etiam quandoq; dicit auctoritate concilij & consensu diffiniri est.

Hec autem aliaq; multa similia a diuino iure ortū habent. Nam in primo concilio iherosolimis celebrato de quo in actibus apostolorum legitur Iacobus presente Petro protulit sententiam. vbi non ait. placuit petro. sed placuit nobis collectis in unum. Et sequitur. Usus est spiritui sancto. & nobis. Et quibus patet quod auctoritas decernendi & diffiniendi non est attribuenda soli pontifici. sed toti concilio generali.

Unde manifeste reprobatur error quorundam perniciosissimus & toti ecclesie periculosissimus qui aduādo potestati papali. ita detrahunt auctoritatem sacri concilij ut dicere presumant quod papa non habet necessario sequi deliberationem concilij. immo standum est sententie pape. si ecclesie vel concilio generali contradicat. falsus colorum sui erroris assumens et capitulo significasti. de electione & quibusdam alijs iuribus positiuis. vtiq; male intellectus & peius contra ius naturale & diuinum in ecclesie preiudicium introductus. sicut hec omnia plenius alibi declarauimus. Sed de his prolixius discutere temporis angustia non permittit. nec hic intendendum disputari. sed magis orationi instandum est. Doremus igitur & a domino humiliter postulamus. ut in hac sacra synodo. sol luna & stelle concorditer influant. & nobis cunctisq; fidelibus in eis signa leticie & iocunditatis appareant. nec solum signa. sed signorum salutares effectus. suęq; multiplicis influentiu virtutes iugiter impendant. Quod ipse prestare dignetur. qui supra solem lunam & stellas in celis regnat benedicens per omnia secula seculorum Amen.

Explicit sermo de aduentu Christi. factus a domino Petro de aillyaco episcopo cameracensi ac Cardinali. in concilio generali constantie congregato. Anno domini. Millesimoquadringentesimo decimo septimo.

Sermo tertius

Sequitur sermo eiusdem de quadru-
plici aduentu dñi. et specialiter de aduentu
ad iudicium.

Citote quoniã

Ippe est regnũ dei. Luce. xxi. et in
euangelio hodierno. Sicut
ex sacroz eloquio: et sanctorz
patrũ traditione docemur. quatuor xpi ad-
uentus distinguere possumus. quos in hys
quatuor dñiciis natale dñi pcedentibz san-
cta mater ecclesia representat debitis obseq-
uis et deuotz solẽpnijs venerat. Primus in car-
nis domiciliũ. Secundus in mentis diuer-
soriũ. Tertius ad mortale supplicium. Quar-
tus ad finale iudiciũ. Primus fuit p speci-
alem assistentiã. Secundus fit p spirituales
influentiã. Tertius factus est p corporale
patientiam. Quartus fiet p virtuale pñdenti-
am. De hys ergo breuiter pauca dica-
mus. vt sic tandẽ ad plenũ loquendũ de il-
lo finali aduentu. de quo intelligit verbuz
positũ accedam. Venit itaqz xpus in car-
nis domiciliũ p speciale assistentiã. qñ scz
verbũ caro factũ. in nobis corporaliter habita-
re voluit. de quo ipse ait. Exiit a patre et ve-
ni in mundũ. Jo. xvi. Depictus mirabilis.
o aduentus desiderabilis. Exiit a patre
sp cũ patre manes et venit in mundũ. nũqz
celũ linquẽs. vñ et in celo est pñtia ab an-
gelis colebat. cuius aduentũ in mũdo ab ho-
minibz desiderabat. Dñc sane aduentum
sancti patres flagrãti desiderio postulabãt
hinc est vox illa exhortatõis. Excita dñe po-
tentiã tuã et veni. Et itez. Dñe inclina celos
tuos et descende. Hinc est et illa vox lamentati-
onis. Utinã disrũperes celos et descende-
res. Et rursus. Rorate celi desup et nubes
pluant iustum. Isa. lxiij. et. xl. caplis.

Sed nec solũ pia sanctorz patrũ deuotio
hũc pñtolabat aduentũ. quinimo inue-
terata gentilitas que a patre luminũ deu-
arat. In ipis etiã tenebris caligabat inter-
dum et ipsum licet vmbraice sompniabat.
Nemo enim qui mercuri dñicũ libzũ com-
posuit cui pfectũ verbũ nomẽ iposuit. vbi
de vbo eterno id est dei filio multa scripsit.
Sibilla qz multa vaticinavit de xpo q
magnus doctor Augustinus minie respuit. Al-
bumazar etiã doctrinã veterẽ caldeoz secu-
tus. viij. maioris introductorij differẽtia p
ma de quadã virgine loquit. et de illo pue-

ro eius quez gentes plurime ihm vocant.
Sed et ante hũc pueri id est xpi aduentus. p
sec annos et paucos dies et horas facta est
cõiunctio maxima saturni et iouis circa pñ-
cipiũ arietis. cui pñuit mercurius dñs vir-
ginis. Per que omnia significabant pspicue
puez de virgine nascitur. q forer maximus
phetaz de qua pñunctiõe narrat libro ter-
tio. q de vetula inscribit et ab onidio fingit
esse scrip. Plura insup hmoi de xpo gen-
tiliũ testimonia recitare. nisi in agnoscẽdo
lumine cecoz viderer suffragia medicare.
Et hec de pmo aduentu sufficiãt. Sequit
de secũdo. Venit igit xpus in mentis diuer-
soriũ p spirituale influentiã. Et h de adue-
tu ipemet xpus loquebat cũ dixit. Qui dili-
git me sermonẽ meũ seruabit et pater meus
diliget eũ. et ad eũ veniemus et mansionẽ apud
eũ faciemus. Jo. xiiij. Xps itaqz in mansionẽ
humane mẽtis nõ venit solus. s; cũ eo veni-
unt pater et spũs sanctus. Venit enĩ pater cõ-
forando p potẽtiã. Venit filius illuminãdo
per sapiẽtiã. Venit spũs sanctus inflãmãdo
p gratiã. Dñc aut spũales dei aduentũ vñ
solũ xpianoꝝ fides. s; etiã infidelium quozũ
dam pia deuotio credidit. Un seneca in q
dam eplã ad luciliũ ita scribit. Miraris in-
quit hoies ad deos ire. de ad hoies venit. i
mo quod est pius in homines venit. Aul-
la sine deo mens bona est. Semina in no-
bis diuina dispersa sunt. que si boni cultoz
excipit. similia origini nõ pereũt. s; et paria
hys ex qbz orta sint surgũt. Nec ille. O si-
delem infidelis hominis sententiã. O felicez
licet infidelẽ animã que tanti hospitis spi-
rituale aduentũ meruit cognoscere. ipmz
desiderati anio pñtũre. ac iõ infelices et p-
ditissime sunt fidelium illoꝝ mentes. q huic
aduentũ repugnãtes xpo ad ostiũ pulsanti
se p peccatũ obiciũt pñnaces. Nõ sic vere
fidelis ania. s; cũ sponsa in canticis adue-
nienti sponso. reuerenter assurgit dicens.
Surrexi vt aperirẽ dilecto meo. Et rur-
sus. Pessulũ hostij mei aperui dilecto meo
Lam. v. Et hec de scdo aduentu sufficiãt.
Sequit de tertio. Venit siquidẽ xpus
ad mortale supplicium p corporale patientiam
et sic venit ipse ad crucis tolerantiam. nosqz p
eandẽ viã post eũ ire docuit dices. Si qz
vult venire post me abneget semetipz et tol-
lat crucẽ suã. Matth. xvi. De h aut aduen-
tu xpi ad mortale crucis tormentũ magnus

De aduentu domini

catholicorum phis origenes sup carica cant.
sic ait. Xps inqt p quosdā salū venit in mū
dum de celo quippe saltus fecit in virginis
vter. de vtero in psepū. de psepū in crucē
de cruce in sepulchro. itez de sepulchro in
celū. Sibilla etiā gentiliū famosissima p/
phetissa cui fama nec philosophos latuit
nec poetas. et cui nōmē apud poetarū pnci
pem virgiliū. vj. eneydos. celebre fuit in q/
dam libro suo post mltā q de xpo dicit. De
hoc eius aduentu sic loquit. In manū inqt
impiorū veniet et pueniet sacerdotes hebre
orū in ihū. qz multa signa faciet et cōpre
hendēt eū. Dabunt autē deo alapas insecti
manibz et ipuro ore in ipm spuent. Et post
paucā subdit. Suspendēt eū in ligno et oc
cident. Sed et alia multa ponit q lactanti
operi suo inseruit. vt narrat August. xviij.
de ciui. dei. q nō tā pphetiā q euāgelicā pti
nererident hystoriā. Et hec de tertio adue
ntu. Sequit de quarto. Veniet nāqz
xps ad finale iudiciū p virtuale pidentia
et hic est terribilis ille aduentus. de quo dice
bat xps in euāgelio hodierno. Tunc vide
bunt filiū hominis venientē in nube cū pote
state magna et maiestate. Luce. xxi. Tūc ei
veniet cū patrē. q pus venerat cū infirmita
te. Tūc veniet cū maiestate q pus venerat
cū humilitate. Tūc veniet iudicaturus q pri
us venerat iudicandus. Et sic ait beatus Au
gustinus sermone. lxiij. de verbis dñi. For
ma illa iudicabit q iudicata est. sedebit iu
dex q sedit sub iudice. dāpnabit veros reos
q factus est salus reus. Veniet itaqz xps. sed p
quā viā venturus sit audiamus. Tunc sane ad
iudicandū veniet p viā veritatis et iusticie
q pus ad redimendū venerat p viā pietatis
et misericordie. Sic enī implebit illa pphete sen
tentia. Uniuerse vie dñi misericordia et veritas
ipsa. Nunc vero aduentū xpi et signa vēturi
iudicii nō solū euāgelica aut alia diuina scri
ptura docuit. s. etia p memorata sibilla q/
busdā versibz de greco in latinū versis ita
cecinit Iudicii signū tellus sudore madefect
Et celo rex adueniet p secula futurus. Scili
cet in carne pñens vt iudicet orbē. Et de h
alia multa subdit vt recitat August. xxiij.
de ciui. dei. c. xxiij. q hic eēt etiā merito re
citanda. nisi ad alia festinaret intentio. et h
de quarto. Nanc igit quadrimestre dis
tinctionē iō vestris reuerentijs pponere di
gnū duxi. quia de illo aduentu finali de

quo ultimo dictū est. sancta mater ecclesia
in hac dñica specialit memoriam agit. put
euāgelij hodierni series manifestat. in quo
xpus illū aduentū signa p dicit. et ipius ppi/
quitatē nobis certitudinalit reuelauit di
cens. verbū indubie fidei. Scitote qm ppe
est regnū dei. qd fuit a pncipio vestre pposi
tū charitati. Pro cuius verbi intelligētia
pleniori. sciendū nobis est fratres charissi
mi. q regnū dei quadrupliciter dicit. Quan
doqz ecclesia generalis. de quo regno scribi
tur. Eribunt angeli et colligēt de regno ei
omīa scandala. Matth. xxiij. Quādoqz iu
sticia spūalis. ad qd pñer illa sentētia. Re
gnū dei intra vos est. Luce. xxiij. Quādo
q scriptura doctrinalis. nā de doctrina sa
cre scripture dicebat xps in dicio. Auferet a
vobis regnū dei. Matth. xxi. Quādoqz glo
ria supnalī. vnde scriptū est. Penitentias
agite. appropinquabit regnū celoz. Matth.
ix. Hoc autē regnū celestis patrie qd ap
propinquare dicit. tūc post corporis resurre
ctionē pplebit. quādo xps in finali iudicio
electis suis dicitur. Venite benedicti pa
tris mei pcpite regnū qd vobis benedicti pa
tris mei ab origine mūdi. Matth. xxv. Omīssis
igitur tribz pñis acceptōibz regni dei. q ali
is aduentibz xpi possent nō incōuenienter
aptari. hāc vltimā acceptionē q vltimo ad
uentu et finali iudicio correspondet. iō sin
gulariter psequimur. qz ad eā solū pñere di
nosceit pmissa sentētia euāgelij. Scitote q/
mā ppe tē. que fuerūt verba. In quibz
quidē verbis circa aduentū xpi ad finale iu
diciū. tria possunt p consideratione digna no
tari. Primo secura dei reuelatio. qz dicit.
Scitote. Secūdo futura mūdi psumma
tio. quia ppe est. Tertio mansura xpi dñatio
qz regnū dei. Prīmū pbat eloquij stabili
tas. quia dicit. scitote. Secūdu pbat iu
dicii vicinitas. qz ppe est. Tertiu pbat fasti
gij sublimitas. qz regnū dei. Sz spre
ta vocū concordantia dimissaqz verborū cu
riositate. vt ad realitatē materie transeam
intendo circa iudiciū futurū iuxta hec q di
cta sunt tres articulos declarare. Prīmū
erit de iudicandoz docilitate. qz xps eos i
struit quādo dicit. scitote. Secūdu erit de
iudicii pproximitate. quā p signa edocuit. iō
subdit ppe est. Tertius erit de iudicātis au
toritate. quā ipse nobis innuit p regnū dei
Audiamus igit summi doctoris secūz eloq

Sermo tertius

um. quia dicit scitote. Timeamus etiam summi terroris futurum iudicium. quia prope est. Appetamus insuper summi rectoris mansurum fastigium. quia regnum dei.

Ad hoc ergo fratres charissimi ad hec cordium vestrorum aures erigite. et attendite doctrinam Christi. ac intra sententiam verbi positi. scitote quoniam prope est regnum dei. Audiamus itaque audiamus summi doctoris secun- eloquium. et ideo in hoc primo articulo videamus de iudicando docilitate. quod Christus eos instruit quando dicit scitote. In hoc ei notat secunda dei reuelatio. quam probat eloquii stabilitas. Christus namque veritatis doctor. proprius cuius eloquii stabilitas permanet. ipso dicente. celum et terra transibunt. verba autem mea non transibunt. Marci. xiii. et testis propheta qui ait. In eternum domine permanet verbum tuum. ut nos qui iudicandi sumus de securitate sui aduentus dociles efficeremur et salubriter informaretur de futuris eventibus in temporibus nouissimis certam nobis scientiam reuelauit quando dicit scitote.

Ubi non immerito difficilis ac utilis oritur questio. utrum scilicet tempus ultimi aduentus Christi possit a nobis determinate presciri. Ad cuius questionis partem affirmatiuam primo arguam ratione quadruplici. Prima fundabitur in duorum aduentuum scilicet primi et ultimi per rationem. Secunda fundabitur in duorum contrariorum. id est Christi et antichristi consideratione. Tertia fundabitur in sacrorum eloquiorum veridica assertione. Quarta fundabitur in sanctorum doctorum catholica traditione.

Prima ergo ratio que fundat in duorum aduentuum scilicet primi et ultimi comparatione talis est. Quia sicut sancti patres expectabant primum aduentum. ita et nos expectamus ultimum. Sed sancti patres sciuerunt tempus primi aduentus. sicut patet per numerum ebdomadarum que describuntur daniel. ix. Ideo reprehendunt iudei quod non cognouerunt tempus primi aduentus Christi. unde dicit eis. ipocrite faciem celi et terre noster. perbare. Nam ait Christus quoniam non probatis Luce. xii. Ergo videtur quod nobis non debeat esse ignotum. sed determinate per cognitum tempus ultimi aduentus. quo Christus ad iudicium est venturus. Hec videtur valere ratio quod dicit sanctus thomas. xlvij. d. q. iij. scilicet etiam. q. j. art. iij. ubi dicit quod in primo aduentu Christus venit occultus. iuxta illud Isaie. xlv. vere tu es deus absconditus. Jo. vi. a fidelibus

cognosci posset oportuit predeterminari tempus sui aduentus. Sed in ultimo aduentu veniet manifestus. iuxta illud psalmi. deus manifeste veniet etc. Ideo ad cognitionem huius aduentus non oportuit predeterminare tempus quia non est simile. Si enim hec responsio valeret. pari ratione Christus non debuisset signa ultimi aduentus predicere. cum per signa deueniamus in cognitionem signatorum. et tamen Christus de iudicio futuro multa signa predixit in euangelio. sicut patet Marci. xxiij. Luce. xxi. Marci. xiiij. capitulis. Igitur licet Christus tunc manifeste sit venturus. hoc tamen non obstat quin per cognosci possit tempus huiusmodi aduentus.

Secunda ratio que fundatur in duorum contrariorum. id est Christi et antichristi consideratione. talis est. Luz enim contrariorum eadem sit disciplina. congruus est ut doctrina diuina que tempus primi aduentus Christi ut iam dictum est considerat etiam considerare debeat tempus aduentus antichristi. nam Christus et antichristus sunt principia contraria. et ad oppositos fines tendentia. vnum ad constructionem et edificationem. aliud vero ad destructionem et euersionem pollicetur christianis. quare sicut conueniens fuit per cognoscere tempus Christi. sic expediens erit prescire tempus antichristi. quia huiusmodi noticia non minus videtur utilis quam prima. ut scilicet future tunc persecutionis premissa pericula cautius evitentur.

Scito autem tempore antichristi. satis per cognoscitur tempus futuri iudicii. cum Christus dicat. quod post tribulationem dierum illorum que talis ac ita magna erit qualis nunquam fuit. statim sequentur signa consummationis seculi et aduentus filii hominis in nubibus celi. sicut patet Matthei. xxiv. quare ex hijs videtur sequi quod huiusmodi tempus possit determinate presciri. Tertia ratio fundatur in sacrorum eloquiorum veridica assertione. Nam. j. ad Thymotheum. i. asserit apostolus. Nos sumus in quos fines seculorum deueniunt. Et. j. Joh. iij. dicitur. filii hominis nouissima hora est etc. Cum ergo ita longum tempus transierit postquam hec dicta sunt. sequitur quod modicum tempus superest usque ad finem mundi. quare videtur quod saltem nunc illud tempus residuum possit sciri. Quarta ratio fundatur in sanctorum doctorum catholica traditione. quod multi doctores sancti quos non est creden-

De aduentu domini

dum obuiaſſe catholice veritati determina-
ta tempora conſummationis ſeculi tradi-
derunt. Unde Auguſt. xx. libro 8 ciuitate
dei capitulo ſeptimo. exponens illud apo-
caliſtis viceſimo. Tenuit draconeꝝ illum
ſerpente antiquuꝝ qui cognominat dyabo-
lus ⁊ ſathanaꝝ ⁊ alligauit illuꝝ mille annis
ſub certo numero annoruꝝ huius ſeculi co-
ſummationeꝝ prenuſciat dicens qꝫ omne opꝫ
creationis complebit ſeu finietur in ſexto
millenario durationis mundi. Et accipit
pro fundamēto ſue aſſertionis illud. ij. Pe-
tri. ij. Unus dies apud deum ſicut mille
anni. Intendens qꝫ primenam creationeꝝ
quā deus in momento complere poterat.
ideo diſtingit per ſex dies vt ſignificaret qꝫ
omnia que per totaꝝ durationeꝝ preſentis ſe-
culi facere diſpoſuerat in ſex annoruꝝ mille-
narijs adimpleret. deinde expoſitioneꝝ pro-
ſequens ſcđm quā illi mille anni debent in-
telligi quos tetigit iohānes in apocaliſti.
circa hoc dupliciꝝ moduz proponit. in quo-
rum vno aſſerit qꝫ illud dictuꝝ apocaliſtis
pꝫgruet ad ſextum millenariuꝝ annoruꝝ mū-
di tanqꝫ ſexte diei. cuius millenarij poſteri-
ora ſpacia ſuo tempore voluebantur. quo
finito ſecuturum eſt ſabbatuꝝ qꝫ nō habet
veſperam. id eſt requies ſanctoruz que nō
habet finem. Cui etiam ſententie con-
cordare videtur methodius martyr. qui vt
in hystorijſ ſcolastiſtis legitur. duꝝ eſſet in
carcere reuelationeꝝ habuit de principio ⁊
fine mundi. vnde libriꝝ ſcripſiſſe traditur i
quo totaꝝ ſeculi durationeꝝ per ſex ſatiades
id eſt ſex millenaria annoruꝝ diſtingit. Caſ-
ſiodorus inſuper ſuper pſalmo ſexto predi-
ctam ſententiam Auguſtini breuiter com-
memorat dicens. qꝫ diem iudiciꝝ quidam
poſt annos ſex milia dicunt eſſe venturuꝝ
⁊ quia deus die ſeptimo legiſ ab opere qui
euſſe. ſic i ſeptimo millenario veniet ad iu-
diciuꝝ. Et quibus videtur ſequi propoſi-
tum. Sed oppoſitum concluditur ex
dicto chriſti Marci. xij. vbi ait qꝫ de die il-
la ⁊ hora nemo ſcit neqꝫ angeli in celo neqꝫ
ſilius niſi pater Unde iheronymus ſu-
per oſee hoc dictum exponens. Ita inquit
poſt paſſioneꝝ domini quadringenteſimuſ
annus paulominus expletus eſt. ⁊ quan-
tum tempus reſideat vſqꝫ ad diem iudiciꝝ.
neqꝫ angeli nouerunt neqꝫ ſilius Qui ideo
neſcire ſe dicit. quia nobis dicere nō expe-

dit. Cui expoſitioni concordat communis
gloſa doctorum. que ideo ſiliuꝝ illud tem-
pus neſcire aſſerit quia ſcilicet hoc nobis
ſcire nō facit. quare ⁊c. Ad hanc igitur
difficilem queſitioneꝝ quantum chriſtus ſu-
mus doctor mihi diſcipulorum ſuoruꝝ mi-
nimo concedere dignabitur probabiliter
⁊ ſine aſſertione temeraria reſpoſurus. cir-
ca ſcientiam nouiſſimoz temporuꝝ quatu-
or conſuſiones viles recitare propono qꝫ
rum videbitur in prima. vtrum huiusmo-
di ſcientia ſit vtilis ad eccleſie chriſtiane ſa-
lutarem eruditioneꝝ. In ſecunda vtrum ſit
acquiſibilis per induſtrie humane natura-
lem inqueſitioneꝝ. In tertia vtrum ſit dedn-
cibilis per diuine ſcripture literalē expo-
ſitionem. In quarta vtrum ſit reuelabilis
per prophetie future ſpecialeꝝ inſpirationeꝝ.
Prima ergo conſuſio eſt. qꝫ ſciē-
tia nouiſſimoz temporuꝝ ⁊ precipue tem-
poris antichriſti eſt vtilis ad ſalutarem eru-
ditioneꝝ eccleſie chriſtiane. ⁊ iſta pater. Haz
huius ſcientie prima vtilitas eſt. vt eccleſia
armis chriſti premunita cautius vitet de-
ceptionis periculum. Secunda vt le-
uius toleret perſecutionis flagelluꝝ. quia
vt dici ſolet. iacula preuiſa minus feriunt.
⁊ ideo chriſtus illius temporis perſecutio-
nem taꝝ ſtudioſe deſcripſit. ſicut patet mat-
thei. xxij. ⁊ apoſtolus etiam illius perſecu-
tionis pericula diligenter notauit quādo
dicit. qꝫ in nouiſſimis diebus inſtabunt tē-
pora periculosa ⁊c. ij. ad thimo. iij.

Tertia vero vtilitas eſt vt eccleſia tali-
ter erudita fortius excitet mentes carnali-
um hominum ad vitanduꝝ obſtinationis
peccatum. nam ſicut ſonus lire vel muſica
melodia non mouent equuꝝ aut aſinuꝝ nō
demulcent. ſed excitantur ad curſum vehe-
menti ſono tube vel bucine. ſic mlti hys tē-
poribus facti ſunt equus ⁊ mulus quibus
non eſt intellectus. qui adeo ſunt abſorti d-
licijs ⁊ in vicijs obſtinati. qꝫ propter ſuaui-
tatem deliciarum ſpiritualium ante deſide-
rium ſuperne beatitudinis ad bona opera
non mouentur. ideo vt excitentur ad vitā-
dum peccatum obſtinationis talibus ne-
ceſſaria eſt vox terroris. vnde ſcriptum eſt.
Sonitus terroris ſemper in naribus im-
pij. Job. xij. Quapropter expedit eccleſie
vt inopinato clamore quaſi tonitruo vehe-
menti ⁊ repentino aures talium percutiat.

sermo tertius

apud quos suauia monita iam assiduitate diuturna uiluerunt. ac eis annunciet finem. et consummationem presentis seculi. et ut eos terreat clamet cum propheta. finis uenit finis uenit. ezechiel septimo. Quarta ueritas est ut ecclesia apparentius euitet irrisu onis opprobrium. Nam ridiculum uidetur ecclesiam euangelizare quotidie consummationem seculi. et tamen circa finem mundi non precognoscere tempus appropinquationis ipsius. aliter etiam frustra uideretur antichristi persecutio preueniata. si non priusq[ue] adesset ipsam precognosceret ecclesia. Et hec de prima conclusione. Secunda conclusio est q[uod] scientia huiusmodi non est acquisibilis per naturalem acquisitionem in industrie humane. Et ista patet. quia sicut deus in productione mundi supernaturaliter operatus est. sic in consummatione huius seculi supernaturaliter operabitur. quare sicut creatio mundi naturaliter sciri non potest. sed ex diuina reuelatione cognoscitur. sic consummatio seculi aut eius tempus naturaliter non potest cognosci. nec per philosophorum rationes aut astrologorum speculationes. seu quasunque alias humane industrie vel naturalis inquisitionis considerationes preesciri. Unde patet q[uod] licet astrologi probent q[uod] motus retardationis octauae sperare nequit citius q[uam] i xxxvi. milibus annorum compleri. licet etiam huius totius retardationis reuolutio necessaria foret ut ipsorum quidam asserunt ad uniuersalem perfectionem mundi. non tamen ex hoc sequitur presens seculus per tantum spacium duraturus. Nam quia deus suam potentiam et sapientiam non alligauit naturalibus causis. potens est motum orbium quantum sibi placet velocitare. et reuolutionem huiusmodi brevissimo tempore complere. ita ut reuolutiones centum annorum uno anno vel dimidio perficiat. q[uod] ueritas futurum esse circa finem mundi scriptura testatur dicere. Aduenit dies domini sicut fur quo celi magno impetu transierunt. et per tri ultimum. Et idem testatur sibilla asserens q[uod] tunc minuentur anni sicut menses. et menses sicut dies. Et hec de secunda conclusione. Tertia conclusio est q[uod] scientia de tempore determinato persecutionis antichristi vel consummationis seculi non est deducibilis per litteralem expositionem diui-

ne scripture. Et ista patet quia licet scientia huiusmodi et sacra scriptura possit haberi in uniuersali et confuse. sicut probant tres prime rationes ante oppositum facte. tamen sic non potest deduci in particulari et determinate. Nam de scriptura noui testamenti omnino magis uideretur q[uod] deberet determinationem illius temporis docere q[uam] veteris testamenti. eo q[uod] reuelatio ipsius facta est magis prope finem mundi. circa quem talis scientia magis appareret utilis ecclesie dei. sicut in prima conclusione tractum est. Et tamen in nouo testamento huiusmodi tempus non determinatur. quia licet apostolus dixerit. nos sumus in quos fines seculorum deueniunt. quatenus etiam dictum sit. nouissima hora est. puti tertia ratione ante oppositum rangebat. nihilominus ex hijs uel similibus locutionibus non potest aliqua determinata quantitas tempis presciri. huiusmodi dicta sunt non ad significandum aliquam breuem moram ipsam que sit finis seculi. sed ad significandum nouissimum statum mundi qui est ultima etas. de qua non est diffinitus quatenus ipsa sit tempis spacio duratura. cum dicat Augustinus. xxi. de ciuitate dei. q[uod] secunda nunc etas agitur nullo generationum numero metienda. Nam etiam sentio q[uod] est ultima etas hominis nullus certus terminus prefinis. cum quandoq[ue] tantum uel plus quantum omnes precedentes etates durare inueniat. sicut idem Augustinus dicit in libro. lxxxiij. questionum Et ideo apostolus notanter dicit fines seculorum. et non finem. apte significans plura tempora sub illa finali mensura durationis. q[uam] nouissima hora seu etas ultima dicitur contineri. quare patet determinatum tempus consummationis seculi nec ex noui. nec per consequens ex veteris testamenti scriptura posse certitudinaliter precognosci. nec scientia huiusmodi tempis ex ipsius auctoritate deduci. Sed contra hanc conclusionem errauit ille artis medice peritissimus arnaldus de uilla nona. qui in duobus tractatibus q[ui]bus ueritas titulatur de tempe aduentus christi et antichristi. aliter uero de mysterio cymbalorum ecclesie oppositum conclusionis predictae principaliter ostendere uisus est. Et ibi probare uoluit q[uod] de ultima tempore reuelauit ecclesie per danielē. et specialiter tempus persecutionis antichristi sub illis uerbis danielis. xij. capitulo circa finem ubi ait. a tempore quo ablatum fuerit iuge sacrificium. et posita

De aduentu domini

fuerit abhominatio in desolatione dies mil le ducenti nonaginta. Ad cuius declarandez asserit quatuor. Prima eius assertio est quod illud numerus potest ecclesia per cognoscere tempus illud cognitio tempore a quo docet angelus computationem illius numeri inchoare. et cognoscere quid ibi velit per dies intelligere. et ideo scriptum dicit ad prophetam danielē remississe. Cum videritis inquit abhominatōnem dictā a danielē et c. Matth. xxiii. Secunda est quod illud tempus a quo docet computationem inchoari est tempus in quo populus iudeorum totaliter perdidit terram per missionis. tunc enim ablatus fuit iuge sacrificium per dies. dat etiam intelligere annos. secundum quod ipsemet daniel. ix. ebdomada accipit non per ebdomada dicitur visualium sed annorum et sic etiam accipit Beñ. xxi. ubi de Jacob dicitur quod ebdomada transacta Rachel duxit uxorem.

Tercia est quod per annos intelligendo annos lunares siue solares includit tempus persecutionis antichristi infra. xlii. centenarium annorum a christi natiuitate circiter septuagesimum quintum vel. lxxv. aut septimum annum illius centenarii. Quarta est quod huic expositioni concordat prophetia sibilis babilonice de aduentu antichristi et assertio Augustini. xx. de ciuitate dei quod superius allegauimus in quarta ratione antichristi questionis. Et hec omnia in pallegatis tractatibus diffuse et profuse persequitur.

Sed huic opinionis falsitas ex se ipsa euidenter patet. quia cum iam de. xlii. centenarium a natiuitate christi fluxerint plusquam anni. lxxv. cum nunc annum octogessimum quintum fere compleuerimus. sequitur quod ab octo annis vel circiter. scilicet a tempore quo incepit persecutio pentecostis scismatis secundum opinionem predictam incepisse debuit persecutio antichristi. et cum secundum danielē tribus annis et sex mensibus persecutio datura sit ut dicit Augustinus. xx. de ciuitate dei. c. xlii. et per eam iuxta christi sententiam Matth. xxiii. statim seculum sit consummatio seculi. sequens est secundum huic opinionis ficta diuinarum quod iam esset antichristi persecutio consummata. et seculi consummatio iam completa. quod omnia falsa esse experientia manifestat. Preterea opinio predicta propter hoc irritanda videtur. quia si christus in euangelio ideo remisisset ad prophetam danielē. ut sciret per illam eius sententiam superius allegatam posset ecclesia scire numerum superdictum. putauerant autem asserit. tunc apostoli quibus christus loquebatur maxime post descensum spiritus sancti non minus quam iste medicus intelligere debuissent illius prophetie significatio-

nem. et habere predicti numeri intellectum. ipsiusque posteris declarassent. ac in suis scripturis reliquissent. quod ex predictis in probatione tertia conclusionis apparet esse falsum. Rursus predicta expositio danielis antiquae et authenticae doctorum expositioni discordat. Nam secundum magistrum in historiis scolasticis christus proprium signum destructionis et euerfionis iherusalem posuit quam do dicit. Cum videritis abhominatōnem desolationis que dicta est a danielē stare in loco sancto. id est imaginem abhominabilem que signum erit desolationis positam in templo. de qua vero imagine hoc exponendum sit. licet varia opinio fuerit tamen alijs reprobatis ostenditur quod de illa statua intelligendum est quam euerfa iherusalem peritum adrianus posuit ubi archa steterat. Beda etiam tenet quod tempus quo posita fuit abhominatio in desolatione fuit quando titus et vespasianus posuerunt imaginem cesaris in iherusalem. Insuper nimis fragilis est fantastica confirmatio opinionis premisse. Nam licet illa sibilis quam allegat de aduentu christi locuta sit. tamen nullam determinatam quotationem temporis legitur posuisse. Illa etiam opinio Augustini de sexto millenario annorum quam ad confirmationem sue assertionis induxit multipliciter infirmatur. tunc quia sextus ille millenarius iam elapsus ostenditur per hoc quod Augustinus dicit quod suo tempore illius millenarii posteriora spacia volebantur. A quo tamen tempore iam plusquam mille anni fluxerunt cum ipse fuerit contemporaneus iheronymo. qui circa quadringentesimum annum a passione domini vixisse. et super osce scripsisse legitur. prout ex eius auctoritate post oppositam questionis superius allegata patenter monstratur. Tum etiam quia augustinus ubi predictam opinionem de sexto millenario recitauit posuit statim aliam subdidit dicens. aut certe mille annos pro annis omnibus huius seculi apocalipsis posuit. ut perfectio numero notaretur ipsa temporis plenitudo. et hanc ultimam assertiue tenuit sicut lib. xvi. li. et lii. cap. 15 et in conclusione totius voluminis euidenter apparet. Tum tertio quia illa imaginatio de duratione seculi per sex millenarios siue per sex cilia des secundum methodum diuino incerta est. quia ipse per in historiis.

sermo tertius

scolastica dicit. sic per ciliades secula disponit. quod annos non apponit si supersint. et ideo nihil certum de numero annorum tradidit. Ipse etiam annorum computatio ab origine mundi dubia est. quia ut eadem historia testatur ab adam usque ad christum fluxerunt anni quinquaginta milia et fere ducenti secundum litteras interpretes. secundum hebreos vero longe pauciores. Tunc quarto quia non solum per septem milia annorum posuerunt aliqui seculum duraturum. puta S. parisiensis recitat tractatu tertio libri de vniuerso. ubi cass. ubi super allegatur est postquam opinione predicta recitauit hanc etiam subiungit dicens. Alii putant post septem milia annorum quasi octaua die illa eterna luce declarari sicut et christus octaua die resurrexit. Secundum quam opinionem et predictam computationem. litteras interpretum adhuc est mundus quadringentis annis et paulo amplius duraturus. utraque tamen harum opinionum tanquam dubia et nimis curiosam relinquit. et hec de tertia conclusionem.

Quarta conclusio est quod scientia de tempore anticipi vel futuri iudicii est nobis reuelabilis. per speciale inspirationem prophetie future. Et ista patet quia licet scientia homini non sit nobis de facto in sacra scriptura reuelata ut dictum est. tamen non sequitur quin ipsa esset potest reuelabilis non solum de potentia dei absolute. quia hoc clare est. sed etiam de potentia ordinata. ita quod de tali scientia non sit sibi soli seruauit quod ordinauerit eam nunquam alteri reuelare. sicut tenet sanctus thomas super quartum sententiarum loco superius allegato. Tunc contra est probabiliter suadet conclusio. quia cum scientia huiusmodi sit vel aliqui erit utilis ecclesie dei. maxime circa finem mundi sicut ex prima conclusione patuit. sequitur quod deus qui ecclesie sue in sibi utilibus non deficit tunc homini scientia per speciale inspirationem prophetica reuelare disposuit. Nam licet christus dixerit. litteras et per prophetas usque ad iohannem etc. Mattheus. 13. hunc intelligendum est de prophetis preuenientibus per ipsum christum aduentum. nec ut ibidem ait ieronimus. hoc dicitur ut post iohannem baptista excludant prophetas. quia etiam iohannes euangelista postea in apocalypsi prophetauit. et multi alii in nouo testamento quare credendum est quod non deerunt aliqui maxime circa finem mundi qui etiam circa ultimum aduentum christi spiritum habebunt prophetie ad eruditionem ecclesie christiane. Sic enim beatus cirillus abbas iohannem et sancta hyldegardis de temporibus nouissimis multa prophetie

trasse credunt. ut a quibusdam tradit secundum reuelationem factam eidem iohanni iam non restant plures quam anni quindecim usque ad regnum anticipi. Unde hos versus dudum scriptos esse compleri. Angelus ad iohannem certo numine dixit. Cum fuerint anni transacti mille tricenti. Et denique decies post partum virginis alme tunc anticipus regnabit demone plenus. Sed contra hanc et simul contra primam conclusionem esse videtur illud dictum christi Actuum. 1. Non est vestrum nosse tempora vel momenta que pater posuit in sua potestate. Unde dicit Augustinus. xvij. de ciuitate dei. liij. Si hoc enim nobis nosse predestinatum quo melius quam ipso deo magistro interrogantibus discipulis diceretur. quibus tamen respondit. Non est vestrum scire etc. et sequitur. Non videtur illi de hora vel die vel anno sed de tempore interrogauerunt quando illud acceperunt responsum. Frustra igitur annos qui remanent huic seculo computare ac diffinire conamur. cum hoc scire non esse nostrum ex ore veritatis audimus. Et ibi alia multa subdit que clare respondent dictis conclusionibus repugnare.

Pro quorum et omnium similium solutione in predicta christi auctoritate quatuor notanter considerare conuenit. Prima ergo consideratio est quod ibi christus loquitur per verbum de presenti. dicens. non est vestrum. ubi ait glossa. non dicit non erit sed non est. notans adhuc eos non esse idoneos. ut scilicet innueret quod noticia temporum illorum de quibus interrogabant non eis quantum ad futurum negabatur. sicut etiam Augustinus primo de trinitate capitulo. xij. exponit illud. de die autem illa et hora nemo scit neque filius. hoc inquit nescit quod nescientes facit. id est quod non ita sciebat ut tunc discipulis indicaret. Et subdit. Illud itaque dicturus erat discipulis tempore opportuno. Unde ad hoc probandum inter cetera allegat illud. Multa habeo vobis dicere que non potestis portare modo. Et hec sunt pro prima conclusione. Secunda consideratio est quod christus non dicit non cognoscetis. sed non est vestrum nosse. Unde cum hoc pronomen vestrum et sua significatione referatur ad vires humanas per hoc voluit innuere quod propriis viribus non poterant nosse tempora de quibus interrogabatur. Et etiam respondit Augustinus. illos qui piecuris humanis bu-

De aduentu domini

iusmodi tpa diffinire psumunt. vt patet li. xviij. de ciui. dei loco supius allegato. Dic aut mod loquendi similia est illi quo alibi dicit. Hō em̄ vos estis q loqmini s3 spirie patris zc. quare nō eis negat scire hmoi tēpora p inspirationē diuinā s3 p inq̄sitionē humanā. z hec sunt p secūda cōclusionē.

Tertia cōsideratio est q tps p hoc q dicit nōsse qverbū et vi sue significatōis magis tps pteritū importat q̄ futurū insinuat. q nō ad futurū sed ad tps tūc p̄sens aut pteritū suā ratōz dirigebat. inuēs q hmoi noticia licet nō fuisset aut p tunc non esset vtilis suis discipul. tñ aliqñ foret vtilis eis aut successoribz eoz futuris. z hec sunt p pma secūda z tertia cōclusionē.

Quarta cōsideratio est q tps nō dicit absolute. nō est vestrū nōsse tpa. s3 addidit q pater posuit in sua potestate. vbi p vim relatiui idē p̄tatis illa tpa ad determinata restringit. que aut sint illa ip̄met determinauit cū dicit. de die aut illaz hora nemo scit nisi solus p̄z z illa p̄prie sunt momēta cōsummatōis seculi. q̄z pater sue retinuerit potestati. nō tñ sequit q sic retinuerit de anno vel mēse seu alia maiori tps quātitate. Hec etiā de hmoi tpe aduentū antixpi vel cōsummatōis seculi q̄rebant discipuli s3 interrogabāt. dñe si in tpe hoc restitues regnū israel. Actunz. j. quare xpi n̄sio ad illd de quo loqm̄r nō potest puenire aptari. z hec sunt p pma z quarta cōclusionē. Et q̄b cōsideratōibz z alijs supdictis pater solutio ad oia sup̄ allegata z ad vtrāqz partē inducta z hec d pmo articulo sufficiat. Sequit de scdo in q̄ siml p̄fuse tractabo de tertio. cā abbreviandi s̄monē. Timeam⁹ igit fr̄es charissimi timeam⁹ sūmi tortoris futurū iudiciū z id in h scdo articulo videam⁹ de iudicij p̄pinq̄tate quā p signa edocuit ille q dicit xpe est. in h em̄ notat futura mūdi cōsummatō quā pbat iudicij vicinitas. Xps nāqz i euāgelio hodierno p sig cōsummatōis seculi p̄pinq̄tate futurū iudicij ppter vicinitatez vni⁹ ad alterz designauit. Jō q̄busdā signis p̄missis parabolicā similitudinē posuit dicens. videte ficulnē z oēs arbores cū pducūt iā et se fructū scitis qm̄ xpe est estas ita z vos cū videritis hec fieri scitote qm̄ xpe ē regnū dei. Un̄ ibidē dicit Greg⁹. Sicut ex arborz fructu vicina estas. sic ex ruina mūdi regni dei p̄pinq̄tate cognoscit. Et q̄b

verbis ostendit q fructus mūdi ruina est. Ad hoc em̄ crescit vt cadat. ad h germinat vt quecūqz germinauit cōsumat. Quare patet qd p̄pinq̄tū ip̄ius futurū iudicij p̄cambulum erit p̄sentis seculi cōsummatō p̄fecta. pus tamē signis pluribz demonstranda ideo dicit. xpe est. Ubi merito. querēdū occurrit vtrū p signa aliqua nobis reuelata possit de tempore determinato p̄pinq̄tatis futurū iudicij haberi noticia. Ad qd tamē breuiter respondendū est q nō.

Pro cuius declaratione sciendū est q licet illa p̄memorata sibilla de signis iudicij multa scripserit sicut testatur Iacobi⁹. us. z prout recitat Augustinus. tamen ip̄a vt supra dictum est nullum tempus determinatum p̄dixit. licet etiā iheronymus ponat. xv. signa iudiciū p̄cedentia. et p̄ dies quindecim ante completā seculi cōsummatōē futura. tamē an dies illi erūt erunt continui om̄ino incertum est. Hec illa signa iheronymus asserit. sed in annalibus indeoz ea scripta reperisse testatur. q̄ etiam scdm̄ doctores nec certitudines nec verisimilitudinē habere videntur. Licet i super xpus in euāgelij multa signa reuelauit. tamen scdm̄ Augustinū in ep̄stola d fine mundi ad esitūz. signa que in euāgelij ponuntur nō omnia pertinent ad vltimū xpi aduentū sed quedaz ad tempus de constructionis iherlm̄. quedā etiam ad aduentum quo quotidie visitat ecclesiāz. quapropter huiusmodi signa que scribunt in euāgelij aut alijs diuinis scripturis ad hoc nō possunt valere vt per illa determinatū tempus iudicij cognoscamus. Et ad hunc intellectum asserit ibidē Augu. q nec de mēse nec de anno aut ebdomada vel decada seu quouis alio numero cōsummatōis seculi potest haberi certitudo. Hīs tamen nō obstantibus et responsione christi Matth. xxij. tres gradus signorum p̄pinq̄tatem futurū iudicij significantiū distinguere possumus. Nam quedaz sunt p̄pinq̄a. quedā p̄pinq̄iora. z qdā p̄pinq̄uissima. Sub primo gradu explicuit xps p̄sonale regnū antixpi z sue p̄secutiōis generale periculū. Sub secundo solis z lune obscuratōz z casum stellaz. Sub tertio vero signū filij hoīs in celo. id ē signū crucis xpi. q tūc credidit ē futurū. Signa at p̄mi grad⁹ put verisimiliter cōiecturare va-

sermo tertius

lem? significabunt propinquitatez ultimi aduentus quātū ad paucitatez annoz. Si gna secundi quātū ad paucitatez mensū.

Signa vero gradū tertij quātū ad paucitatez dierū vel horarū. Inter signa igit p pinquiora que sub secūdo gradu p̄tineri p̄ diuim? p̄ps i euāgelio hodierno quātor enu merat que merito cōsiderare debemus.

Prīmū signū erit obscuratio sydez luce tū. de quo dicit. Erūt signa in sole z luna z stellis. qd̄ in alio euāgelio clari? expōsit. Statis inq̄t post tribulationē diez illorū scz p̄secutōis antīpī. sol obscurabit z luna nō dabit lumē suū. z stelle cadēt de celo. **Matth. xxiij.** Secundū signū erit cō fusio elemētōz omniū. de quo ipse ait. Et erit in terris pressura gentiū p̄ confusione sonitus maris z fluctuū. qd̄ nō solū d̄ mari aut elemēto aque intelligendū est. quia vt ibidē dicit glosa. appropinquāte suo termi no om̄ia elemēta q̄i pauentia nutant z tre munt. Tertiū signū erit cōturbatio ho minū timentūz. de quo subdit arescentibz hoibz p̄ timore z expectatōe que superueni ent vniuerso orbi. qd̄ d̄ bonis intelligit. qz eos scdm̄ Augustinū in p̄dicta epistola ad eficiūm circa finē mūdi mali p̄sequuntur. Contra vero de malis p̄ apostolū dicit. Cum dixerint pax z securitas repentinus eis supueniet interitus. i. tēss. quinto.

Quartū signū erit mutatio virtutū ce lestium de quo cōcludit q̄ virtutes celozū mouebunt. qd̄ vtiqz d̄ angelis accipiendū est. siue de om̄ibz generalit̄ intelligat scdm̄ beati Gregorij sententiā. siue specialit̄ de il lis angelis qui appropriato noīe vtutes di cuntur. mouebunt aut vel p̄pter nouitatis admiratiōē. vel p̄pter noui op̄is inchoati onem. Nec ergo signa ad litterā cē fu tura z vltimo iudicio fore p̄p̄quiora. ex do ctoria xpi euāgelica firmissime tenere z nul latenus dubitare debem? . ideoqz literali sensu p̄supposito. finē sermoni breuiter im ponētes paulisper ad sensum mysticū trās eamus. Quid est enī erunt signa in sole z lu na z stellis. nisi q̄ ecclesie lumina tenebre scent. qd̄ vtiqz iam p̄chdolo? factū esse con spicimus. Nam cū in sole luciditas plato rum. in luna luminositas p̄ncipū. in stellis vero claritas inferiorū agnue designet. Jā certe solem lunā z stellas tenebre scere per cipim? . dū in platis lucē sapiētie. in p̄ncipi

bus lumē iusticie. in inferioribz aut z fere i om̄ibz splendorē gracie pene deficere vide amus. z adhuc q̄ est relatu mirabile z mi serabile dictu. Hunc sola luna z stellis lu men mendicare cōvincit. quia status p̄e latorū a p̄ncipibz iusta dampnatōe corrigi tur. z plerūqz ab inferioribz digna rep̄hen sione culpat. Quid vero significat p̄s sura gentium p̄e confusione sonitus mar is z fluctuum. nisi quia ex eo q̄ scriptū est. Aque multe populi multi. in sonitu maris z fluctuum. murmur populariū conueniē ter intelligitur. q̄ hodie aduersus ecclesia sticos tantum esse dinoscitur. vt ex eo p̄e sura gentiū id est oppressio ecclesie a ceteris gentibus verisimiliter futura credatur.

Cur ergo nō arescerent homines p̄e ti more z expectatiōe que supueniēt vniuer so orbi. cū ex tot z tantis malis que p̄sentia vident plura z maiora vniuersaliter ventu ra p̄sumant. Sed quid est virtutes celozū mouebuntur. nisi quia virtuosī ac celestes viri p̄pter p̄secutiōē malozū de bonis p̄positi mutatiōe temptantur adeo q̄ dam vt iuxta xpi sententiā inducant in er rorem si fieri posset etiā electi. Unde licz p̄ lia z seditiones z huiusmodi p̄secutiones que in euāgelis p̄nunciantur a tempo re p̄mitine ecclesie fuerint. z quandoqz tā te tribulationes z errorū corruptiones ha bundauerint. z tunc ab aliquibz vicinis ex pectaretur z inueniens antīpī aduentus. si cut dicitur in ecclesiastica hystoria. z in li bro iheronymi de viris illustribz p̄pter qd̄ licet credatur huiusmodi pericula in fi ne mundi copiosius habundare. tamē que sit illa quantitas seu periculozum mensu ra que vicinū antīpī aduentum imedia te precedet omnino incertum est. nihilomi nus generalitas p̄eliorū z seditionū que totam christianitatem occupant nos indu cit vt propinquam antichristi p̄sentia me rito timere debeamus. z vt de alijs p̄se cutionibus taceam. de hac crudeli seditio ne p̄sentis scismatis omnino timendum est. ne iuxta prophetiam beati Eyrilli z sen tentiam abbatis iohachim in cōmento eius dem. ipsa sit illa horrenda diuisio z p̄se cutio scismatica p̄ qua antīpī seua p̄se cutio celerit̄ est futura. Hīs ergo piculis āmoniti timeam? frēs charissimi timeam? sūmī terrois futurū iudiciū. qz prope est.

De natiuitate domini

Sed iuxta positum nri tertij articuli ap-
petam? etia sumi rectoris masuz fastigiu.
scz regni dei. qz vt ait beatus greg? nos qui
huius regni. id e celestis patrie gaudia eter-
na pgnoscam? qnton? ad ea festinare debe-
mus. Vos g sicut xps pcludit in euangelio
hys fieri incipientibz respicite z leuate capi-
ta vestra id e exhilarate corda. qm appropin-
quat redemptio vestra. Vos itaqz labentem
mundu contempnite. z ad regnu eternali p-
mansuz corda leuate. qz iuxta pmissaz z se-
pe repetita sententia xpi. Scitote qm zc. cu-
ius regni nos picipes efficiat zc. Amē.

Explicit sermo editus a dño Petro de
ailliaco Cardinali cameracensi sacre theo-
logie doctore de qdruplici aduētu dñi.

Sequit sermo p eundē dñm Petru ca-
meracensē sacre theologie doctore. de na-
tiuitate dñi nostri ihu xpi.

Ecce euāgelizo

robis gaudiū magnū. Scri-
ptum est Luce. ij. c. Et in euā-
gelio huius noctis natiuitatis
dñice recitatū. gaudiū magnū frēs charis-
simi. imo vero omniū maximū gaudior. d
natiuitate dei nri dñi ihu xpi hodie celebri-
ter suscepiuri. Ad eā q tanti gaudiū media-
trix extitit. matrē eū virginē gloriosaz. Pro
gratia pactōe gressuz qnton? pperem? Trās-
eam? cū pastoribz. transeam? spūaliter vsqz
bethleēz veniam? festinātes. vt inueniam?
mariā. ipsaqz p ipetratōe gratie. deuote cū
gaudio salutem dicētes. Aue zc. Ecce
euāgelizo vobis gaudiū magnū zc. Atten-
dite frēs charissimi z corpis ac simul cor-
dis auribz huc diligētē intēdite. Attēdite
noua huius natiuitatē dñice gaudia. z euan-
gelizātis angeli celestia sba pensate. Ecce
em nouū gaudiū. Ecce gaudiosuz verbuz
oliz iudeis pastoribz ab angelo. z hodie no-
bis fidelibz in euāgelio nūciatū Ecce inqt
euāgelizo vobis gaudiū magnū xpo nāqz
in bethleēz nato. put nob euāgelica narrat
hystoria. Pastores erāt in regiōe eadē vigi-
lātes z custodiētes vigilias noctis sup gre-
gē suū. Et ecce angel? dñi stetit iuxta illos.
z claritas dei circūfulsit eos. z timuerūt ti-
more mag. Sz aduertite q magnū huic ti-
mori mag securitas accedit solatiū. qz dixit

illis angel? Nolite timere. Nec solū timo-
rē sedat. aut terrorē fugat. sz z plenā securi-
tatē ingerit z nouā alacritatē infundit di-
cens sbbz gaudiosuz Ecce euāgelizo vob
gaudiū zc. Auditu ē itaqz verbū angelicū.
verbū vtiqz spūali gaudio z celesti suauita-
te refertū Sonuit vox leticie i terra nra
vor exultatōis z salutis in tabernacul? pecca-
torū. Audite g frēs charissimi. Audite pec-
catores singuli. imo audite celi z auribz p-
cipet terra verbū celis terrisqz iocūdū sbbz
oiquaqz solatorū z oi acceptōe dignissi-
mū. Quid ei accepti nūciari. qd audiri io-
cūdū? qd potuit gaudios? publicari Quā
verbū ē e celo elapsum. z angelice platum
Quis tā lapidei cordis. qz tā dure ceruicis.
qz tā obstinati ani cui? aia nō liqfacta sit in
hōdo cui? spūs in p cordis suis non est uer-
p gaudio. cui? anim? nō suspiret. iocūditatē
hāc z exultatōz ingēti desiderio cructare fe-
stinās. Eructabit igit cor meū sbbz bonū
Eructabit inquā. z qntū dñs pcellerit api-
re ac manifestare curabit sbbz h vře chari-
tati positū. Ecce euāgelizo vob gaudium
magnū. In q qdez sbo frēs charissimi tri-
plex signate mysteriū. Ecce em pmo ange-
li nūciātis auctoritatē Quia euāgelizo Ec-
ce scdo eunet audientis pgruitatē. Quia vo-
bis scz pastoribz. Ecce tertio ppli expectatū
iocūditatē. Quia gaudiū magnū. Ecce
inquā pmo angeli nūciātis auctoritatē.
Quia euāgelizo. Sane mag ē z admirāda
huius euāgelizātis auctoritas z a q ceteris
uangeliste z apli sue auctoritatis fidē z fidei
firmitatē supserūt. Un Amb. Videte inqt
quēadmodū diuina cura fidē astruat ange-
lus mariā. angel? ioseph. angel? pastores z
docet. Et idē vt opino? angel? marie pce-
ptionē. ioseph ipregnatōz. z pastoribz nati-
uitatē enarrat. Magna g z admirāda ē au-
ctoritas euāgelizātis angeli. natiuitatē dei
ac ei? generatōz ab hoīe inenarrabilē nūci-
ans. Quāobzē ppheta ifaias admirādo q-
rebat. Generatōz ei? q enarrabit. Ac si di-
ceret. Nec generatio nō humana sz angeli-
ca nō terrena sz celesti ligua narrāda ē. Et
iō narrātis auctoritas singularitē admirā-
da. sz attēdite frēs qlic diuina sapia nūciū sui
auēat vt ei hūana insipiciētia fidē daret ho-
die tripharie dclarauit. Prio p diuini lumis
fulgētia. Scdo p supni agnis resonātia
Tertio p magni examinis reuerentiam.

Sermo primus

Primo quidem p̄ diuini luminis refu-
gentia. seu p̄ signi sensibilis congruentia.
quia de pastoribz in euangelio dicitur. q̄
claritas dei circūfulsit illos. Et hoc qui-
dem hodie congruentissime factum est. Un-
Beda in omelia. Huiusq̄ inquit in tota ve-
teris testamēti serie reperimus angelos q̄
tam sedulo apparere patribz cū luce ap-
paruisse. Sed hoc p̄uilegiū recte huius tē-
pori est seruatiū. q̄n̄ exortus est in tenebris
lūmē rectis corde. Merito ergo celū cho-
ruscat. merito lumen celeste fulget cum il-
le mūdo nascit. cū ille hoibus natus ostē-
ditur. q̄ est lux vera que illuminat omnes
homines uenientē in hunc mūdū Job. i.

Secundo diuina sapientia huius an-
geli et huius autoritatē nūcū p̄r sup̄ni ag-
minis tē. Quia subito ut euāgelista inq̄t.
facta est cum angelo mltitudo milicie ce-
lestis. Ubi Beda. Reparua inq̄t vni⁹ an-
geli videretur autoritas. postq̄ vnus sa-
cramentū noue natiuitatis edocuit statim
multitudo celestium agminū affuit. nec af-
fuit solū. sed et celeste canticum resonauit.
Unde sequit. laudantiū et dicentiū. Glo-
ria in altissimis deo. et in terra pax homini-
bus bone voluntatis. Et merito deo glo-
ria et hoibus pax cātatur. quia deus et hō
nascit. et quia in celo gloria et in terra pax
sua natiuitate donat. Pax inquam dat ho-
minibz sed non omnibz. Quia non est pax
impijs dicit dñs. ysa. lviij. Sed pax hoibz
bone voluntatis. De quibus dicitur p̄ p̄-
phetam. Pax multa diligentibz leges tuas.
in psal. cxviii. Tercio diuina sapientia hui⁹
nūcū autoritatē mōstrauit p̄ magni era-
minis reuerentiā. quia ad huius veritatis
examē et ad maiorem sue autoritatis re-
uerentiā angelus sensibile signū inducit.
Et hoc inquit vobis signū. Inuenietis in
fantem p̄anis inuolutū in p̄sepe positū.
Et notandū ut ait Beda q̄ signū nati sal-
uatoris dat. non cyrio exceptum ostro sed
pannis squalentibz inuolutū nō in orna-
tis auro stratoris sed in p̄sepibus inueni-
endū. Ecce ergo signū mirabile. Que-
rēt huius signi congruentia. que cōueni-
entia huius rei. Q res miranda. Q nouū
et inauditū signum. pannis inuoluit q̄ ce-
lum terramq̄ tenet. in p̄sepio iacet cui⁹ ce-
lum sedes est. Sed ut ait Maxim⁹ in ser-
mone. Si tibi panni fortassis vilescūt an-

gelos admirare. Si p̄sepe despicias. erige
parūper oculos. et nouam in celo stellā p̄-
testantem mūdo natiuitatē dñicam intue-
re. Si credis viliā. crede mirifica. Si de
hijz que humanitatis sunt disputas que
alta sunt celestia venerare. Hec ille. Me-
rito ergo christi nascētis humanitas hūi-
li signo mōstrat. cuius diuinitas celesti p̄-
conio declarat. Ecce igit p̄mū verbi p̄-
positi mīsteriū. scilicet angeli nūciantis
autoritatem. Ecce secundo cūci audi-
entis congruitatē. quia vobis scilicet pa-
storibus. Sane querenda nobis est cau-
sa et diligenter inquirēda cōgruitas. Cur
pastoribz et non potius alijs maiorisq̄ sa-
pientie et potentie vel eminentie famosiō-
ris hominibz angelū loquentem ipsumq̄
noua dñice natiuitatis gaudia nūcian-
tem audire p̄cessum est. Fuerāt quippe in
grece Socrates. plato. aristotiles. et inu-
meri sapientes philosophi. Fuerant et yta-
lia eloquentissimi rhetores et oratores cla-
rissimi. Fuerāt in romana re publica sci-
piones et fabrij. aliq̄s strenui duces et
principes inuictissimi. insup̄ eruditi cōsil-
les et iudices celeberrimi. fuerāt et tñc erāt
in iudea legist̄ doctores. p̄ntifices. sacerdo-
tes. leuite. scribe. et pharisei. Hec tamē hīs
apparuit angelus. sed apparuisse legist̄ pa-
storibus Pastores inq̄t euāgelista erant
in regione eadem vigilantes et custodien-
tes vigilias noctis supra gregem suū. Et
ecce angelus dñi tē. Cur ergo pastoribus
apparuit angelus. Ad hoc sane respondz
Crisostom⁹. Non inquit angelus iuit hic
rosolimā. nō req̄siuit scribas et phariseos
erant em̄ corrupti et inuidia cruciadi S
hij pastores erant sinceri antiquā patriar-
charū et moysi conuersationē colētes. Est
autē semita q̄dam ad philosophiam pdu-
cens innocentia. Hec ille. Sed attendite
fratres carissimi et singula euāgelij verba
notate. Sane in pastoribz innocentie sim-
plicitas designat. Sane in vigilantibus
diligēte sedulitas designat. Sane in cu-
stodientibz p̄seuerantie securitas designa-
tur Et hoc totum ad nostrā cruditionem
refert. Simus q̄ pastores p̄ simplicitatez
innocentie. Simus ergo vigilēs p̄ seduli-
tatem diligentie. Simus ergo custodes
p̄ securitatem p̄seuerantie ut sic angelum
dñi et noua dñice natiuitatē gaudia spūa

De natiuitate domini

liter mereamur audire. Cur ergo pastori-
bus. Cur vigilantibus. Cur vigilias custo-
dientibus apparuisse dicat signanter aduer-
tite. Aduertite sane. Sunt enim plures fal-
so pastoris nomine vocitati. nec tñ pasto-
res p innocentia simplices sed p nequitie
malignitate nocentes. nec p diligentia vi-
giles sed p negligentie torpore dñdes. nec
p boni operis pſeuerantia gregis custodes
sed p inconstantie terrore adueniente lupo
tanq̃ mercenarij fugientes. Quippe. Quia
nec vigilant circa gregem sed ptra gregē.
nec ad gregis custodiam sed ad pdam. His
ergo falsis pastoribus angelus dñi appare-
renō dignat. Sed qz nō est ad eos nobis
sermo. zad annuntiada dñice natiuitatis
gaudia festinat intentio. de hac lachryma-
bili tristitie materia fileamus. nec ad hoz
pditissimoz hominū reprehensionē. sed ad
nostrā eruditionē z nonoz gaudiorū in-
bilationē stilum vertamus. Simus ergo
pastores p innocentia. simus vigilēs per
diligentia. simus custodes p boni operis
pſeuerantiam. Tales em̃ pastores esse de-
bemus vt angelū dñi natiuitatis domini
ce gaudia nunciantē spūaliter audiamus
Et ad hoc mystice designandū hmoi pa-
storibus apparuit angelus. z in q̃b hos pa-
stores imitari debeamus ostendit. Unus
quisq̃ em̃ etiā qui priuatus viuere credit
pastoris officium tenet. z bonoz actū co-
gitationūq̃ mūdazū aggregans multitu-
dinē hanc. iusto modocramine gubernare
scripturarū pascuis nutrire. z ptra demo-
nū infidias seruare contendit. Ecce ergo
Secundū zē. Ecce tercio populi expe-
ctatis iocunditate. Gaudium magnū. Sa-
ne gaudium magnū. nec tñ populo iudai-
co. sed oī populo expectatū. nec vni loco.
sed vniuerso mundo iocundū. Euangeli-
so inquit gaudium magnū quod erit omni
populo. Q̃ gaudium sua generalitate ma-
gnū. sua magnitudine nouū. sua nouita-
te mirandū. Causa autē tanti gaudij ostē-
dit. quia magnus nouus z admirabilis par-
tus mōstrat. Uñ sequitur. Quia inquit na-
tus est nobis hodie saluator. qui est xp̃us
dñs. Q̃ breue verbum ingentis gaudij ex-
p̃ssum. Quid em̃ gaudiosū exp̃imi po-
tuit. Quid tale vnq̃ auditum est. Aut qd
simile aliquando mūdus accepit. Hatus
est nobis hodie zē. Q̃ generale gaudium

omniū populozū. sed christianozū specta-
le ac fidelū pprium. In cuius em̃ pparā-
tione quodlibet aliud gaudium est fidelibz
respuendū. Gaudeant siq̃dem infideles i
quibzlibet rebus. gaudeat aliq̃ in affec-
tis delicijs. aliq̃ in cōgregandis diuitijs.
Alij in honoribz z potentijs acquirendis
Gaudeat in delicijs epicurus. in diuitijs
cresus. in potentijs z honoribz alexander
ille macedo p̃dem magnus. Absit autē vt
in his gaudeat christianus. s; in hoc gau-
deat. quia natus est nobis zē. Quis em̃ fi-
delis. quis christianus habēs fidem sicut
granū synapis nō gaudeat in recitatione
verbi huius. Tanta q̃ppe est huius verbi
dulcedo vt idip̃m iterū atq̃ iterū recita-
re nō tedeat Tanta est huius sermonis gra-
tia. vt si vel vnū iota mutauero continuo
minus sape incipiat. Uñ sit vt dum labo-
rat affectio huius meliusne dulcedinis co-
piam latius effundere gestiēs. nec p̃ba in-
ueniat. nec aliud queat exprimere dulci.
Hatus est nobis hodie zē. Sed atten-
dite fratres z vt quantū valemus huius
verbi dulcedinez effundam singulariter
eius singula momenta librate. Ecce enī
Primo diuinitatis benignitatē. qz natus
est deus. In hoc em̃ vt ait apl̃us. Appa-
ruit benignitas et humanitas saluatoris
nostri dei Ad 2ytm. iij. ca. Secūdo be-
nignitatis utilitatem. qz nobis. Non enī
sibi sed nobis nec p sua sed p nostra utili-
tate natus est. Et vt idem apl̃us ait Non
ex opibz iusticie q̃ fecimus nos sed fm su-
am misericordiaz saluos nos fecit. Tercio vri-
litas p̃mitates. Quia hodie inq̃t eccele-
sia scietis quia veniet dñs. z mane videbi-
tis gloriā eius. Magna sunt hec fr̃es
carissimi z magni gaudij ostensa misteria
q̃ lōgo forent deducenda tractam. si t̃pis
pateret angustia. sed et alia q̃dam ad ma-
ioris gaudij exp̃sionē ex ip̃sius noui par-
tus manifestant noibz. Ecce p̃mo nomen
deitatis. Saluator. Ecce secūdo nomen
pietatis Christus. Ecce tercio nomē ma-
iestatis Dñs. Ecce q̃ peccatoz remediū
quia saluator. Ecce q̃ infirmoz solacium
qz xp̃us. Ecce q̃ egenoz subsidium. qz dñs.
Quid itaq̃ tā necessariū p̃ditis. qd tā
optabile miseris. quid tam vile despera-
tis. Hatus est nobis hodie saluator q̃ ē xp̃us
dñs. Si tñ q̃ p̃cto: es non. idē de saluatore

Sermo secundus

desperes. Adest namq[ue] deitatis remediūz
 'Hatus est saluator. Et ipse q[ui]dem cū esset
 de[us] p[er] peccatorib[us] hō fact[us] est. Si tu infir-
 mus z adhuc peccator[um] p[re]cedentiū vulne-
 re latus es. Adest pietatis solaciū. 'Hatus ē
 x[ristus]. Et ipse q[ui]des p[er] suavis z m[er]itis vn-
 ct[us] oleo leticie p[er] p[ro]fitorib[us] suis. Si tu pau-
 per es z diuitijs gr[ati]e nō abundans. Adest
 maiestatis subsidiū. 'Hatus est d[omi]n[us]. Et ipse q[ui]
 dem magn[us] z diues valde z multe miseri-
 cordie. 'Hemo itaq[ue] de peccati salute dispe-
 ret. 'Hemo de medici austeritate dubitet.
 'Hemo de ei[us] efficac[i] potestate formidet.
 Adest saluator nō sine salute. Adest x[ristus]
 non sine v[er]nctione. Adest d[omi]n[us] nō sine po-
 tentie magnitudine. Gaudeamus igit[ur]
 in hac natiuitate. z multipliciter gratule-
 mur in ea. quā z saluatoris z salutis vtili-
 tas z christi ac sue v[er]nctōis suauitas z d[omi]ni
 eiusq[ue] potestatis dignitas tam elegāter il-
 lustrat. Gaudeamus itaq[ue] z ne q[ui]s tristitie
 locus pateat oēs p[er] gaudio cantemus cuz
 angelis. Gloria in excelsis deo. et in terra
 pat[er] hominib[us] bone voluntatis. Quod p[er]
 stare dignetur nat[us] nobis hodie saluator
 q[ui] est christus d[omi]n[us]. Amē.

Explicit sermo de natiuitate domini p[er]
 venerabile sacre theologie doctorem Pe-
 trū de Aillyaco Cardinale Cameracen[sem].

Sequitur sermo de eadem festiuitate
 factus per eundem d[omi]n[um] Petru[m] Came.

Veritas de ter[ra]

ra orta est. Scribit psal. lxxx
 iij. Qui p[re]cordat q[uo]d in euan-
 gelio hodiernae festiuitatis le-
 git. Verbu[m] caro factu[m] est. Jo. i. Ut de tā
 ineffabili veritate q[ue] hodie de terra orta ē.
 verū fari valeat lingua carnis lingua pec-
 catoris. lingua nostra lingua mendosa. et
 vt de verbo incarnato verbu[m] dignū p[re]fe-
 rat. indigna caro. caro immūda z multipli-
 ci viciata peccato ad eā q[ue] sine peccato est
 dignissimā ac mūdiu[m] matrem gr[ati]e et q[ue]
 s[an]ctum caro factu[m] est. z p[er] quā veritas d[omi]ni
 ra orta est. suppliciter recurramus dicētes
 Ave Maria gracia plena zc. Veritas
 de terra orta est zc. Hodie frēs carissimi
 hodie vñ exultāt cor da fidelīū euāgelic[us] z

pheticus sermo p[re]cordant. hodie nēpe q[uo]d
 s[an]ctum caro factu[m] est. Ideo p[er]itas de terra
 orta est. Caro enī terra est. dicēte scriptu-
 ra Formauit d[omi]n[us] vel creauit deus hoīez
 id est hoīs carnem de limo terre. Gen. ij.
 Verbu[m] autē veritas est illo teste q[ui] ait Ego
 sum veritas Joh. xij. Lōcordat itaq[ue] de
 verbo eterno dei patris tp[er]alia verba hu-
 mane vocis z de virtute eterna diuine mē-
 tis vocalia verba euāgelici z phetici ser-
 monis inter se consonant. sibiq[ue] conueni-
 unt. quia q[ui] x[ristus] Iesus verbu[m] z filius dei
 patris caro factus est ex vtero virginis ma-
 tris id est q[ui] ex eius carne homo fact[us] est.
 z de virgine nat[us] est. Tunc veritas de ter-
 ra orta est. Q[uo]d fuit verbu[m] de verbo incar-
 nato olim. phetice p[re]palatum z hodie ver-
 bo euāgelico p[re]cordatū. ac ideo vestre p[er]
 positum caritati. Ad cuius verbi d[omi]ni
 rationē z ad verbi incarnati laudem z glo-
 riā duo nobis summo p[er]sumasq[ue] diligen-
 tia cōsideranda sunt. Primo quidē q[ui]li-
 ter aū verbu[m] incarnatū veritas a terra ex-
 pulsa est. z orta est d[omi]ni terra falsitas. Secū-
 do qualiter p[er] verbum incarnatū falsitas
 a terra repulsa est. z orta est de terra p[er]itas

Ut q[ui] primā summāq[ue] veritas dicam[us]
 originē ac ipsius ortū in terra dignissimū
 z altū et ordiū describamus. Ipsa sane in
 prima hoīs creatōe de celo a regalib[us] sedi-
 bus venit ipsa a deo summo p[re]side ortum
 traxit. z ab celesti throno ad terras vsq[ue] d[omi]ni
 descendit. Quā enī p[ri]mus ad ā a deo creat[us] est
 tunc veritas d[omi]ni celo orta est. De nāq[ue] sum-
 me verus nequaq[ue] homines sine veritate
 creauerat. sed put tāti opificis decebat o-
 pus ip[su]m veritate z prudentia erudituz et
 equitate z iusticia reuulgatū. mā s[an]ctitudi-
 ne z tēperantia p[re]ditū. fortitudine z stan-
 tia roboratū. oī deniq[ue] p[er]tute ac grā dōta-
 tū p[er]fectūq[ue] p[re]diderat. Fecerat enī de[us] ho-
 minē rectū. Eccl[esi]a. vij. Sed heu nobis mi-
 seris filijs Ade. Ipse q[ui] p[er] se suisq[ue] posteris
 tot z tanta a deo bñficia recepat. veritatē
 ipsam quā de celo acceperat ceteraq[ue] dona
 p[er]didit q[uo]d a summo vero ac vero bono p[er]
 malū inobediētie se diu[er]sit. Per ip[su]m ergo
 z ei[us] peccatū veritas a terra expulsa est. et
 tunc falsitas de terra orta est. Et tunc
 frēs carissimi ex tūc v[er] illi p[er] quē tantū scā-
 dalū venit. ex tūc p[er] dolor hūanū genus
 veritate miserabil[iter] destituituz ac errore z

De nativitate domini

falsitate mirabiliter multipliciterq; dpra-
vatum in oē gen^o vicioz exarsit. hinc La-
ym fratricidiū ppetrauit. hinc nembroth
tyrannidē exercuit. Et ne per singula di-
scurramus. hinc adeo crevit hominū ma-
licia sup terrā. adeoq; inūdauit diluviuz
vicioz vt deus summe misericors hoīem
se fecisse peniteret. totiq; genus humanū
p diluviū aquarū deleret. exceptis admo-
dū paucis q; in arca. Hoc misericorditer
reſeruauit. Remāſit em̄ ſolus. Hoc ē q; cū
eo erant in arca. Scē. xij. Hic ergo. Hoc
z aliū p̄ſiarche Abraā. yſaac. z iacob. ac ce-
teri ſancti patres antiq;. Moyses quoq; z
ſinguli p̄phete dei. vt hoīm vitia errozeſq;
corrigerent. veritatē a terra expulſam re-
uocare falſitatēq; a terra repellere conati
ſunt. Hinc Moyses leges dedit. ipſamq;
veritatē vt cūq; agnita relauit miſteris
obnubilauit ſignis z enigmatib; obūbra-
uit. Ne forte ſi veritas clara z nuda facie
et hiberet hoīb; ſua familiaritate p̄tēptuz
pareret aut odiū. Hinc nanq; peſſim^o ho-
minū mos eſt ſempq; fuit. q; z familiari-
tas p̄tēptū z in terra vulgatum. Terentij
verbū veritas odiū parit. Sed nec ſic q;
dem moyses aut aliū p̄phete potuerūt ad-
uerſus hominū maliciā p̄ualere. nec ſic
valuit redire veritas aut falſitas abire qn̄
imo in toto orbe terraz deuus lugēs ait.
Non eſt in q̄ veritas. nō eſt miſericordia. non
eſt ſciētia dei in terra. Valedictū z men-
daciū. homicidiū. furcū z adulteriū inun-
dauerūt. D. xcc. liij. ca. Sed vt ceteros vi-
cioz errores taceā qd de nouiſſimo erro-
re ydolatrie dicurus ſim q̄ excepta hebre-
ozū gente q; z ipſa ad oē malū. z hoc ipſuz
ydolatrie malū p̄uſſima ſemp fuit. om̄es
alias gentes ſic neq; ceter ac p̄cinaciter oc-
cupauit. vt nō ſolū fideles dei ſed etiā gē-
tiles philoſophi hūc erroze irridere z rep̄-
bendere cogerent. Un̄ anneus ſeneca i li.
quē p̄tra ſupſtitiones edidit. cū de ydolo-
rum ſimulachris ageret ita ſcripſit. Sa-
cros inquit immortales in materia vilissi-
ma atq; immobili dedicāt habit^o illis hoīm
ſerariūq; z piſciū. qdam ſo mixto ſeru di-
uerſis corpib; induūt numina vocāt. q; ſi
ſpū accepto ſubito occurrerēt. mōſtra ha-
berent. Deind aliqnto p̄cū q̄rūdā pho-
rū ſnias deieciſſet. oppoſuit ſibi q̄ſtionez
z ait. hoc loco. z dicet aliq; . Credā ego ce-

lū z terrā deos eſſe. z ſupra lunā alios in-
fra alios. Ego ſeram aut platonē aut py-
patheticū ſtratonē. quozū alter fecit deuz
ſine corpe. alter ſine aīo. Et ad hoc reſpō-
dens. Quid ḡ tandē inq̄t veriora tibi vi-
dent rititaciū aut romuli aut tullij hoſtilij
ſomnia Cloacā tytus faci^o dedicauit de-
am. picū tyberitiūq; romulus. hoſtili^o pa-
norē atq; pallorē reterrimos hoīm affect^o
bec numina poti^o credes celoſq; recipies

Postea ſo de ipſis ritib; crudeliter tur-
pib; multa ſcribens. ſinaliter ſic ait. Que
oia ſapiēs ſeruabit tanq; legib; iuſſa non
tanq; dijs grata. Et tandē de ipſa deozū
falſozū multitudie pcludit. Dē ignobi-
lē deoz turbā quā lōgo cuo lōga ſupſtitō
cōgeſſit. Sic inq̄t adorabimus. vt memi-
nim^o cultū ei^o magis ad morē id eſt p̄loz
cōſuetudinē q; ad rē p̄tinere. Huic ſeneca
in hac p̄e non oīno veritas deſuit. affuit
em̄ ſcribēti. vinētī deſuit. Hā vt Aug^o ait
vj. de ciuita. dei. ca. x. Quia ipſe illuſtr^o po-
puli romani ſenator erat colebat qd rep̄-
bendebat. agebat qd arguebat. qd culpa-
bat adorabat. Sic z Uarro cū eſſet oīm
hoīm acutiſſim^o. z teſte cycerone ſine vl-
la dubitatione doctiſſim^o. Lij. teſte Au-
guſtino libri p̄allezati. ca. iij. ipſe qd dragin-
ta vñ libros antiq̄tarū ſcripſiſſet. reb; hu-
manis. xxx. diuinis ſo ſexdecim tribuēs.
In q̄b; multa de h̄mōi ſupſtitione curio-
ſa vanitate diſſeruit. impioſa tū p̄tate er-
rorem populoz. z ſi nō manifeſte. occulte
ſaltē fateri p̄pulſus eſt. Ait em̄ de genera-
tionib; deoz magis ad poetas id eſt ad ſi-
cras falſasq; poctaz fabulas. q; ad phiſi-
cos id ē ad veras z falſas rōnes fuiſſe po-
pulos inclinatos. Sed h̄i phiſi hūc erro-
rez manifeſte ac publice rep̄bendere veriti
ſunt. q; errātē p̄lm timuerūt. Seiuertūt
em̄ antiquū p̄lm anaxagorā apud athe-
nienſes tanq; reū damnatū fuiſſe. teſte au-
guſtino. xviij. de ci. dei. ca. xli. q; ydolatriā
publice rep̄bēdens ſolē dicebat lapidem
eſſe ardētē. ipm q; deū eſſe negabat. Hūc
itaq; ydolatrie vulgatiſſimū erroze hanc
notiſſimā falſitatē. alioſq; innumeros erro-
ris modos añ incarnationē verbiz nati-
uitatē xp̄i nec p̄ſiarche nec p̄phete nec
phi a terra terrenis re hoīb; repellere po-
tuerunt. Ecce q̄liter añ verbū incarna-
tū veritas q; p̄mo de celo orta eſt. poſtea a

Sermo secundus

terrâ expulsa est. et orta est de terra falsitas.
 Et hec de consideratione prima. Sequi-
 tur de secunda. Libeat igitur considerare fra-
 tres carissimi qualiter per verbum incarnatum
 falsitas a terra repulsa est. et orta de terra
 veritas. Postquam enim verbum caro factum est
 postquam christus dei filius qui eternaliter est
 verbum et veritas ac vera sapientia dei pa-
 tris. temporaliter de terra ortus est. id est de car-
 ne natus est. falsitatis tenebre fugate sunt
 et veritatis lumen illuxit. sicut scriptum est.
 Populus gentium qui ambulabat in tene-
 bris vidit lucem magnam. Habitabit in re-
 gione umbræ mortis lux orta est eis. Ut au-
 tem innumerabiles populi gentium tene-
 bras nec solum vulgariū populorum sed phi-
 losophorum sapientium gentium tenebrosos
 errores falsitatesque preterea verbum incarna-
 tum ac veritas ipsa que de terra orta est. et
 que erat lux vera illuminans omnem hominem
 venientem in hunc mundum falsitates ydola-
 trie. erroresque nebulam dissimulavit quem paulo ante
 commemoravi a terra fugavit. Nam prout
 ecclesiastice testantur historie post verbi in-
 carnationem cum christus a facie persequeretur
 Herodis in egiptum transiret. ubi tunc ma-
 gime ydolatrie vigeat error. In eius in-
 gressu quasi choruscante veritatis lumine
 corruerunt ydola egipti. Traduntque quod sic
 in egiptum israel de egipto non fuit domus
 qua deo opante non laceret mortuum primo
 genitum. ita nec tunc fuit ibidem templum in
 quo non corruisset ydolum. Hoc sanctus pro-
 pheta noster ysaías Ascendet inquit domi-
 nus nubem levem id est carnem assumet a pec-
 cato imminuet. et ingredietur egiptum et move-
 bunt simulacra egipti. Hoc et alius pro-
 pheta predixerat. Erit inquit in illo die de-
 minus. exterminabo omnia simulacra a ter-
 ra. Hoc preterea non solum predixerunt fide-
 les prophete. sed et gentiles ydolatre umbra-
 tice prouiderunt. Unde hermes mercurius
 termegistus in dialogo suo ad asclepium
 egiptum quam propter ydolorum cultum totum mun-
 dum dicit esse templum cultum hominum seu reli-
 gionem futuro quodam tempore deserturam esse
 patenter asseruit. Hoc autem hermes quod non
 diuino aut prophetico afflatus spiritu sed mali-
 gno ac phibonico spiritu inflatus prononciat.
 non hoc christo aut eius virtuti ac veritati at-
 tribuit sed tanquam mirandum et deplorandum
 luctuosa conuictioe predicat. Non est autem

mirandum fratres carissimi si orta de terra
 veritate corruat falsitas. quia propheta teste
 super omnia vincit veritas. iij. Regum. iij. Himi-
 rum ergo si incarnato verbo nato in car-
 ne christo ydolatrie falsitates aliosque errores
 gentium veritas a terra fugauerit. cum ipse
 de terra ortus sit qui solus est veritas. ne-
 que enim moyses veritas fuit neque alius quippiam
 patriarcharum aut prophetarum veritas fu-
 it. illo teste qui ait. Et per moysen data est
 veritas autem per iesum christum facta est. Job. i.
 Christus itaque solus falsitatis errores dis-
 truxit. quod solus natus est de terra qui vera-
 citer dicere potuit. Ego sum via veritas
 et vita. Ipse enim solus est via errantes diri-
 gens. Ipse veritas ignorantes erudiens.
 Ipse vita omnes viuificans ad salutem. Ipse via
 veritatis. veritas vite. vita salutis. Ipse
 quippe est via veritas et vita salutis. De qua
 per prophetam dictum est. Deus misereatur nostrorum
 benedicat nobis illuminet vultum suum super
 nos. ut cognoscamus in terra viam tuam.
 in omnibus gentibus salutare tuum. in psal. lxxv.
 De qua saluari via iterum alius propheta dixit.
 Docebit nos vias suas et ambulabimus
 in semitis eius. Et syon enim erit lex et ver-
 bum domini de hierusalē. ysa. ij. O magnum
 misterium fratres carissimi. quod verbum ca-
 ro factum est. et quod veritas de terra orta est ho-
 die in bertheleem. Ideo et syon erit lex et ver-
 bum domini de hierusalē. Sed videamus fratres
 videamus cum pastoribus hoc verbum quod
 factum est. Hoc sane verbum est verbum con-
 summatum et ad abbreviatum. de quo ait pro-
 pheta. Consummatio abbreviata inuidabit ius-
 ticiam. Consummationem enim et abbreviatio-
 nem dominus exercituum faciet in medio oculis
 terre. ysa. x. Decem autem abbreviata consumma-
 tio facta est in verbo incarnato qui nullum
 breuius et tamen nullum diffusius. Vultis nosse quod
 longum et diffusum sit. et quod angustum et breue
 seipsum hodie fecerit. Hoc quippe verbum de se
 ipso ait. Celum et terram ego impleo. et
 tamen caro factum et in carne abbreviatum et an-
 gustum virginis utero nascitur. in angusto lo-
 cat presepio. O igitur breue verbum de
 verbo abbreviato verbum caro factum est
 O breuis veritas de verbo incarnato ve-
 ritas de terra orta est. Vultis siquidem verba
 multa vera discere et scripserunt moyses et
 prophete. sed hoc vnum verbum abbreviatum
 hec vna veritas omnium patriarcharum et pro-

De circūcissione domini

phetarū abbreviauit verba et vera omnia
 psummauit. Exijt itaq; verbū dñi de bē
 rusalē et veritas verbi orta est ex bethleē.
 Sed hec veritas verbūq; dñi in bethleē
 et bierusalē nō remāsūt sed vt se p vniuersa
 diffunderet inde in oēm terrā exiuit et i fi
 nes orbis terre pcessit. Vt sic tandē oēs a
 terra falsitate errorēq; fugaret. Vñ tūc d
 ministris veritatis impletū est qd lōge añ
 dictū fuerat p pphetam. In oēm terrā exi
 uit sonus eoz et in fines orbis terre verba
 eoz. In psal. xviij. Hūc pō pchdolor frēs
 carissimi licet verbū incarnatū veritatem
 banc qntū p eius decuit pñentiā corpalez
 mūdo exhibuerit. licet passionē mortem
 p veritate sustinuerit. licet p ei aplos ve
 ritas vbiq; publicata sit. licet post ipsoz
 obitū p posteros eoz inter horrendas p
 secutiones et varios cruciatus ac funera
 martyriū pdicatū sit toti orbi euangeliz
 vt Aug⁹ ait. Licet p successores aploz ac
 martyz destructis iam p eos ydolis et de
 fertis demonū tēplis. errores hereticorū
 sub nomine xpiano veritati resistētū xpī
 ane vicūq; sedati sint. licet in quā hīs alijs
 q; innumeris modis xps et eius discipuli
 p veritate certauerint. Hūc tñ pchdolor
 hīs nouissimis tēpib; hīs dieb; malis fal
 sitas adhuc veritates crudeliter psequit.
 Veritas quoq; nō minus nūc q; vnq; a
 ministris falsitatis. timoris stimulis. do
 lorū tormētis. laborū molestijs. psecutio
 nū piculis infestatur. D q; multa hic di
 cenda essent si tēp pateret angustia. q; ei
 nō videat hodie veritatē a falsitate depri
 mi. bonos a malis. pios a vicijs. sa
 piētes et litteratos ab ignorātib; et inscijs
 cōculcari. Hec hoc min⁹ dānabiliter imo
 q; damnabilius q; añ incarnationē verbi
 quāto minus lōgeq; minus malū est. ve
 ritatē nō agnoscere q; agnitā relinqre. re
 lictā ptenere. ptempā odire. Sed omit
 tam⁹ ista. lacrimosam quoq; qrimoniā re
 linquam⁹. Eant res mūdane. Eāt ve mū
 do a scandalis ei⁹. Eant q; eas traxerit
 imper⁹. Hos pō ad gaudiosam hodiernē
 festiuitatis leticiā reuertamur. Gaudea
 mus q; verbū caro factum est. letemur q;
 veritas de terra orta est. Quāz nobis ter
 renis ac carnalib; spūaliter querere. qstā
 inuenire. inuentā amare. eis semp adhe
 rere pcedat ipse q; verbum et veritas est dī

patris q; bodie natus est in terra ex vte
 ro virginis matris. et nunc in celis viuit et
 regnat in secula seculorū Amen

Explicit sermo factus p reuerendū in
 christo patrē dñm Petrū de Aillyaco sa
 cre theologie doctore Lameracensem epi
 scopū. de natiuitate domini.

Sequit sermo factus per eundem do
 minū Petz. de circūcissione et omni.

Deatus est no

mē eius Iesus. Scriptū est
 Luce. ij. et in euāgelio pñent
 solennitatis. Reuerēdi mgi

Ego incircūcissus labijs imo verius oib;
 incircūcissus mēbris dēo in q; digne nihil
 circūcidendū fuerat. de eo q; peccatū non
 fecit. nec inuentus est dolus in ore ei⁹. ore
 polluto vestris corā reuerentijs locutus⁹
 nimiz et verecūdia cōfusus sum et p̄fusio
 ne turbatus. Sed ad eā q; venie mē est et
 inuentrix grē p auxilio recurram⁹ et i noie
 iesu ei flectam⁹ genua. Ipsamq; deuotissī
 me salutem⁹ dicentes Ave maria grā ple
 na rē. Vocatū est nomen rē. Hodie re
 uerēdissimi mgi et dñi. nre redēptōis in
 choant misteria. hodie nre salutis indicia
 demonstrant. Hodie nāq; redēptor ac sal
 uator dñs nre xps ihs q; p nra redēptōe d
 sinu prīs i mōm venerat. et p nra salute ex
 vto mris nat⁹ ē. Jā p paucos sue ntitatis
 dies vt nre redēptōis et salutis auctor appa
 reat carne circūcidit. et vt lege p̄pleat noie
 aprio designat. Vocatū est inqt nomen ei⁹
 iesus. Hodie siqdē pnt euāgelica testat
 hystoria. Postq; p̄summati sūt dies octo vt
 circūcidere puer. vocatū est nomen ei⁹ ie
 sus. Cōsiderem⁹ itaq; euāgelica q;ba nihil
 in eis ociosū. nihil in eis credam⁹ eē sup
 flūū. Postq; inqt p̄summati sūt dies octo
 Dic em mos erat legi vt in octaua die sa
 cramentū agere circūcissōis. Postq; g p̄su
 mati sūt dies octo vt circūcidere puer.
 Quis ē iste puer carissim⁹. certe vt ait am
 bro. nō nisi ille de q; dictū est. Puer nat⁹ ē
 nobis et fili⁹ dat⁹ ē nob. cui⁹ ipiuz sup bñe
 rū ei⁹. Hō est q; hic puer p̄tēdē. q; et si sic
 būanitate puul⁹ ē tñ ipiosus deitate. Hic
 est q; puer. Et vere puer inocētie pur⁹ imo
 solus et vnic⁹ puer. a pcti labe purissim⁹
 Vñ hic non immerito nob oris qstio cur
 circūcidit iste puer tāta tāq; ineffabili pu

Sermo

ritate dotat? Hā vt ait arbanasius. Nihil aliū exēmebat circūcisio nisi generatiōis vetustē spoliatores p. h. s. q. circūcidebat p. corpīs. q. corpālīs natiuitatē cā existerat. Dec ille. Cur g. hic puer circūcidit i cui? generatiōe nihil vetustū. in ēntitate nihil immūdū repit. S. notandū nob est q. si cur ait epiphani? p. lib. ex caus. circūcisus est xps. Et pmo qdē vt oīdat carnis veritate quā negauit maniche? Deinde vt pateat q. nequaquā deitati p. subale corp? existerit vt fat appollinar? neq. celit? detulerit illō. vt asserit Valentin? Et vt p. firmer circūcisionē quā olī instituerat. qn etiā vt nulla sit iudeis excusatio. Hā si incircūcisus fuisset. obijcere poterāt q. nō possent incircūcisum p. m. recipe. Dec ille. His itaq. aliq. de caus. nō p. sua s. p. nra mūdatione. nec p. suor. s. p. nror. purgatiōe peccator. puer iste circūcidi voluit. Sic em vt ait apls. facit ē sub lege vt eos q. sub lege erant redimeret. Sicut em p. circūcisio nē legē impleuit. sic vt cyrill? ait p. m. legē p. ceptū noīs impositionē recepit. Tū seq. tur Vocatū est nomē ei? iesus. qd. interpretat saluator. Edit? em fuit ad totū orbis salutē quā sua circūcisioē p. figurauit. hec ille. Sed etiā vt venerabilis beda testat. hoc q. eodē die circūcisiois nomē accepit ad imitationē obseruatiōis fecit. Abrahā em q. p. m. circūcisiois facim accepit. i die circūcisiois bñdict. p. m. eruit Dec ille. Ecce g. m. lra magna. m. lra pauc. breuibz q. b. is euāgelista nob impmit. Vocatū est inqt nomē ei? iesus. O magnū et admirabile nomē. nomē qd. est sup. oē nomē. nomē iocūdū cel. gaudiosū terr. tremendū ifers. In noīe iesu em vt ait apls. oē genu flectat celestū. terrestriū z ifernū. Ad Phil. ij. Hos g. in noīe iesu n. solū corpis s. z cordis genu flectam. nos i b. ipositiōe noīs corde z ore sil. spūalr. z corpālir. inbilem? gratulemur in b. vocatiōe noīs. z i b. p. bo leticie gaudeam? Vocatū ē inqt nomē ei? iesus. In q. qdē p. bo ad leticie z iocūditiāz exp. sione duo p. siderare debem? Primo vocatū autoritatē Secdo noīs p. gruitatē. Jdōq. circa hec duo nra p. fect. itatio Et i bis duobz declarādis nra insitit deuoio z affectio delectet. Vocāris autoritas est admirabilis. Romis cōgruitas est nobis vtilis.

Primo ergo in verbo p. posito p. sidera. re debemus vocantis autoritatē admirabile. q. vocatū est nomē. Hoc em nomen nō solū hūana aut angelica sed diuina autoritate vocatū est. Tū vt hui? vocatiōis ordinē alit? ordiamur. inueniem? hoc nomē p. rō a dō p. re eternalr. ordinatū. Secūdo a p. p. his figurālir. designatū. Tercio ab angelo ministerialr. nunciatum. Quarto ab homie tpālir. publicatū. Audiam? g. nomē a dō p. re eternalr. ordinatū. Ecce in q. p. pha. ecce dies veniūt diē dñs z suscitabo dō germē iustū. i. iesū. Et h. ē nomē qd. vocabūt eū dñs de? iust? n. Diere. xxiij. Hoc g. dixit dñs. ille. s. de? p. cui ē p. suba lis fili? dicente. p. pha. Dixit dñs dñs meo sede ad dextris meis. Hoc inquā dixit nō momētanea vocis p. nūciatiōe. sed eterna mētis ordiatiōe p. cepit. Hoc igit dixit et nālir. qd. tpālir. est impletū Et h. est inqt nomē qd. vocabūt eū dñs deus iust? n. Et q. nomē ei? deus iō nomē ei? Iesus. Hō em est iesus si nō est de? q. nō est i eo saluatoris autoritas si nō est deitatis maiestas. ipso teste q. p. p. h. a. ait. Hō ē saluator p. ter me. D. zec. xij. Audiam? insup. h. nomē a p. p. his figurālir. designatum. z vt breuitatē cā ceteras veter. testamēti p. termittam? figuras. dicat abacuc testimoniū noīs iesu. Ego inqt i dño gaudebo et exultabo in iesu deo meo. Abac. ij. Dicat z zacharias. Et oīdit inqt mibi dñs Iesum sacerdotē magnū stantē corā angelo dei. z sathan stabat a dextris ei? vt aduersaret ei. Za. ij. S. q. in lege scriptum est In ore duoz. v. l. triū testiu. stat oē p. bum Deut. xviij. Accedat z terci? testis. Dicat salomō aliqd. d. noīe iesu. Fors inqt i bello iesus nane successor moysi i p. his q. fuit magn? p. m. nomē suū. maxim? in salute electoz dei expugnare insurgētes hostes vt p. seq. ret regnū isrl. Eccl. xlvj. D. q. de ceter z p. grue iste iesus nane n. m. iesum z ea q. suo p. uenit noī p. figurat. s. hec trāseo. q. ad ea exp. mēda nō sufficeret brevis p. mo. Audiam? itaq. h. nomē ab angelo ministerialir. nūciatū. Trāseam? figurālir. testamēti veteris vmbz. z ad euāgelij lucē oculos attollamus. Vocatū est inqt nomē eius iesus qd. vocatū est ab angelo p. usq. i vto p. cipt. Lu. ij. vbi the. Et mēriso vocatū ē ab angelo. nā sic ait Dige.

Dominica in septuagesima

Nomē Iesu glorioſum oīq; cultu digniſſimū. nomē qđ est ſup oē nomē. Nō decet p̄mū ab hoīb; appellari neq; ab eis afferri in mūdū. Audiam⁹ tū hoc nomē ab hoīnib; tpaliter publicatū. Hodie nāq; a ſuis parētib; ac ipſim circūcidētib; iudeis vocatū est nomē ei⁹ Ieſus. Et ſic nomē eterna mēte p̄ceptū hodie humana vocatione eſt tpaliter publicatū. Hoc em̄ vocabulū non ſolū ab hoīe vel angelo. S; vt Beda ait. a deo añ tpa ſecularia vocatum eſt. Ecce ergo vocantis auctoritatem admirabilē. Et hec d̄ p̄mo. Secundo cōſiderare debemus in ſbō. p̄poſito noīſ p̄gruitatē nobis vtilē. quia nomē eius Ieſus. Hoc em̄ nomen Ieſus qđ interpretat ſaluator aptiſſime illi p̄gruit qđ p̄ noſtre ſalutis vtilitate in mundum venit. p̄pter qđ ad Joſeph de Maria loquitur angelus dicens. Pariet filiū z vocabit nomē ei⁹ Ieſum. Statim noīſ rationē ſubiūgit. Ip̄e em̄ ſaluū faciet populū ſuum a peccat⁹ eorum. Math. i. Merito ergo nomē ei⁹ Ieſus. Cuius eius. Eius de qđ olim p̄ p̄phetam ſcriptū eſt. Ecce ſaluator tuus venit yſaie. clix. Eius qđ de ſeipſo ait. Filius hominis venit q̄rere ſaluū facere qđ pierat Lu. xix. Eius inquam qui venit. Ut ipſe nos eximeret a demonis poteſtate. Ut ipſe nos redimeret a mortis penalitate. Ut nos ſecū p̄iungeret fraternā germanitate. Ut nos ſecū aſſumeret in ſupna claritate. Ep̄ ergo qđ teſte ap̄lo venit peccatores ſaluos facere. i. ad Thi. i. Et ideo nomen eius Ieſus. O nomē noſtro ſaluatori cōgruū. nomē noſtre ſaluti vtile. ac toti hūano generi ſuane pariter z iocundū. Magna quippe hui⁹ noīſ vtilitas. magna vtilitatis ſuauitas. magna ſuauitatis iocunditas Quia teſte ap̄lo Nō eſt aliud nomē datū hoīb; in quo oporteat nos ſaluos fieri. Et ideo nomē eius Ieſus. Cui⁹ eius Eius quē ſponſa ſua iubilās alloquit⁹ dicens. Oleū effuſum nomē tuū. Can. j. cap. Vltē nāq; vt ait Bern. ſup cantica canticor. hui⁹ ſpōſi vocabula p̄ diuinā paginā legim⁹. Sed in duo inq̄t vniuerſa vobis p̄lector Nullū repietis qđ nō aut pietatis grām aut potētā deitatis ſonet. dicente p̄pheta. Duo hec audiui qz p̄as dei eſt z tibi dñe miſcōdia. Ergo ſm maiestātē ſanctū z terribile nomen eius Et hoc em̄

nomine oleum miſcōdie vnde quaq; diffūditur. Et aridus eſt vt idem Bernardus ait. oīs anime cibis ſi non oleo iſto inſundit. Ieſus inquit mel in ore. i. aure melos in corde iubilus. Triſtaſ aliq; noſtrū veniat in cor eius. z inde ſaliat⁹ os. z ecce ad exortū nominis lumē. nubilū omne fugit redit ſerenus. Labiſ quis in crimē currit ad laqueū mortis deſperado. nōne ſi tuocer nomen vite p̄feſtim reſpirabit ad vitā Cui ſons ſiccatus lachrymarū inuocato Ieſu non p̄tinuo erupit vberior fluxit ſuanior. Cui in piculis palpitanti inuocātū virtutis nomē. non ſtatim ſiduciam p̄ſtitit. depulit metū Cui in dubiis fluctuanti ad inuocationē clari noīſ nō ſubito emicuit certitudo. Cui in aduerſis deſicienti ſi nomē adiutorij ſonuit. deſuit fortitudo. Abilita ire impetū cohibet. ſuperbie tumorē ſedat. reſtringit flammā libidinis. ac totius indecoris fugat pruriginē. Decille. Inuocet ergo nomē tuū dñe ſup nos quēadmodū ſperauim⁹ in te. Inuocet Ieſu bone nomen ſanctū tuum ſup nos. Sup nos tui noīſ oleū effundat. vt ſicut a chriſto chriſtiani. ſic a Ieſu ſaluatore ſaluati vocemur. Nō ipſe Ieſus preſtare dignetur cuius nomē eſt bñdictum in ſecula ſeculorū Amen.

Explicit ſermo factus p̄ reuerēdiſſimū in chriſto patrem dominū Petrū de Alipaco ep̄ſcopūſ Cameracenſ. z ſacroſancte romane eccleſie Cardinālē de circūciſione domini.

Sequitur ſermo factus p̄ eundem de dñica in ſeptuagesima.

In illos in ui

m nē ſuā Dat. xx. Et i enāgelio hodierno. reuerēdi p̄ſez i xpo frēs cariſſimi. Sic hodierna ſacri enāgelij lectio ſub pabolica ſi militudie nob inſinuat magnū ille p̄familiāſq; h mūdo q̄ſi dñs i domo p̄ſideſ vniuerſitatē rez oīm velut familiā ſuo impio famulante. p̄na dilectiōe gubernat. Nabz in terris vineā ſuā vlez. ſ. fidelii eccleſiaz qm ſic ſp ſpāli amoris p̄rogatiua dilexit qđ ad eā diligētē excolēda dignos oī tpe opari os deſtinauit. hec ēci vinea dñi qđ p̄phaz dicit. Vineā dñi exercitū dom⁹ iſrl eſt. yſa. v.

Sermo

Israel quippe videns deum interpretatur. Unde p domū israel nil aliud pueniētiūf intelligit q̄ ipsa ecclesia fidelū nūc p fidē deum obscure videntū tandē p̄o p specie clare videre speratiū. In quoz psona dicit aplūs. Videmus nūc p speculū in enigmate. tunc autē facie ad facie. 1. Cor. xij.

Hec ergo domus israel id est fidelium ecclesia vinea dñi est. quā ipse de egiptia/ ca seruitute id est diabolica subiectōne in xpianam trāstulit libertatē. Un dñō dicitur ppheta. Vineā de egiptro trāstulisti z plāstisti eā. Et iterz Plāstisti radices ei⁹ et impleuit terraz. Et rursus phac vinea p christū visitāda z noua radicū plantatiōe pficienda. Idem ppheta orabat dicens De us virtutū cōuertere respice de celo z vīd z visita vineā istam. z pfice eā quā planta uit dextera tua. psal. Hec igit est vinea illa cuius vitis est xp̄us. cui⁹ agricola ē pater eius. cuius palmites sunt fideles. cui⁹ fruct⁹ fidelū sunt virtutes. ipso teste q̄ ait Ego sum vitis vera z pater meus agricola est. Et iterz. Ego inqt sum vitis et vos palmites. q̄ manet in me z ego in eo hic affert fructū multū. Job. xv. Ad erudiendā itaq̄ hanc fidelū ecclesiam quasi ad excolendā vineā suam nullo tpe dñs oparios mittere desinit. Quia vt in omel. Gregorius ait. Prius p patres z postmodū p le gis doctores z pphetas. ad extremū p̄o p aplos dum plebis sue mores excoluit q̄si p oparios i vinee cultura laborauit. Sz nunqd iam idem dñs hui⁹ vinee culturaz deseruit. Absit. Nam licet p paucos tamē p quosdam dignos aploz successores viros scz ecclesiasticos adhuc vineam suaz colere nō desinit. De quibus cōuenienter intelligere possumus assumptā p̄ thema/ repositoz verborz sententiā. Visit illos in vineam suā. In quibz q̄dem p̄bis circa bñdō oparios i vineā ecclie a deo missos triptita nobis occurrit consideratio. Prima de illo a q̄ mittunt. Secūda de illis q̄ mittunt. Tercia de illo ad quod mittunt. Nā suppositoꝝ verborū misteria pfūde scrutari velimus. circa hāc oparioꝝū missionē tria p̄siderare debem⁹. Primo illius a q̄ mittunt eminentē autoritatē. qz misit. Secūdo illoꝝ q̄ mittunt evidentē vtilitatē. qz misit illos scz oparios. Tercio illius ad quod mittunt excellentē fertilitatez. qz

in vineam suā. Primo nāq̄ huius autoritatis eminentiā pbat diuina approbatio. Ideo misit. Scdo hui⁹ vtilitatis euidentiā pbat hūana opatio. ideo misit illos scz oparios. Tercio hui⁹ fertilitatis excellentiā pbat digna fructificatio. ideo misit in vineā suā. Sed omisiss iā curiosis diuisionū vocaliūq̄ concordantiarū pludijs quasi puerilibz p̄boz ludis. Nūc t̄pus est vt ad seriosa q̄daz et grauioꝝa viriliq̄ maturitati p̄grua z spūali eruditioni pueniētia pcedamus. In tribus ergo p̄sideratō nibz pmissis ad nostre salutis edificatōez vtiliter psequendis tota nostri sermonis versabit intentio. vt ex hīs salutaris habear cognitio quales esse debeant oparij. de quibz pmissis vestre caritati pposuim⁹ sententiā. Visit illos in vineam suā.

Primo igit circa oparios in vineā dñi missos diligenter p̄siderare debemus illius a quo mittunt eminentē autoritatē. cuius autoritatis eminentiā pbat diuina approbatio que notat qz dicit. Visit. Sciendū em nobis est fratres carissimi qz vinee vel etiam messis ecclesie nulli oīno dōgni operarij dici merent. nisi diuine approbationis autoritate mittant. Ideo dñs se rogari debere testat. vt ab eo oparioꝝū missio approbet. Rogate inqt dñm messis vt mittat oparios in messem suam. Lu. x. Vnc rursus de hīs q̄ in vinea verbo p̄dicatiōis opant p apostolū querit. Quō inquit predicabunt nisi mittantur. Ro. x. Sed vt sciam⁹ quibus modis aut signis operarij cognosci possunt qui diuine approbationis autoritate missi sunt. hic vigilanter aduertendū est q̄ octo virtuosas conditiones in sacra scriptura reperim⁹. quibz tāq̄ specialibz signis oparios a deo missos esse cognoscimus. Primo nāq̄ qui ex dei approbatione mittunt debent esse p̄i ad peccatoꝝū curationē. Sic em de apostolis et apostolicis viris scriptuz est. Vos misit Iesus precipiens eis et dicens. Infirmos curate. mortuos suscite. leprosos mundate. Matth. x. quod nō solum de corporis sed z anime morbis intelligitur. Nā per lepram peccata carnalia. p mortem spiritalia. per infirmitatē p̄o p̄nitas ad hec omnia designantur.

Secundo debent esse austeri ad obstinatorū correctionē. Sic em vt penitentibz

Dominica in septuagesima

pietas ita impenitentibus debet austeritas
 Unā hic nobis suo monstravit exemplo ma-
 gnus ille propheta de quo scribitur. fuit homo missus
 a deo. Job. i. Nam sicut penitentes cum pietate
 te vocant dicens Penitentiam agere appro-
 pinquabit enim regnum celorum. sic impeniten-
 tes cum austeritate corripit. Progenies in-
 quit viperarum quis monstrabit vobis fuge-
 re ab ira ventura. Mach. iij. ca. Tercio
 quod ex dei approbatione mittunt debent esse
 parati ad aduersariorum supportationem. vel
 mansueti ad iniquorum persecutionem. propter hoc
 namque Christus suis predicat discipulis. Ecce ego
 mitto vos sicut oves in medio luporum. mat.
 x. Quia sicut Gregorius ait. Qui locum predicationis
 suscipit mala inferre non debet sed tole-
 rare. Quarto debent esse strenui ad op-
 pressorum liberationem. propter hoc namque dominus
 moyses ad filios israel misit dicens Uidi
 afflictionem eorum quod ab egiptiis opprimuntur. Et
 veni et mittam te ad pharaonem ut educaas po-
 pulum meum filios israel de egipto. Exo. iij.
 Quinto quod a deo missi sunt debent esse pa-
 rati ad vitas predicationem. Iuxta id quod
 ab apostolo dictum permittit. quod predicabunt nisi
 mittantur. Et de cuius veritatis predicatione lo-
 quitur paulus post subiungit. Fides inquit ex au-
 ditu. auditus per verbum Christi. Ro. x. ca. Sexto
 debent esse firmi ad falsitatem impugnatores.
 Iuxta id quod a domino hieremias propheta dictum
 est. Mitto ego te ad filios israel ad gentes
 apostatras quod recesserunt a me. scilicet per vari-
 os falsitatis errores. Et sequitur. Tu ergo fili
 hominis ne timeas eos neque sermones eorum
 metuas. Hier. ij. ca. Septimo quod a deo
 missi sunt debent esse laboriosi ad spiritualium
 fructuum fructificationem. id est discipulis suis do-
 minus ait. Elegi vos et posui vos ut eatis et
 fructum afferatis et fructus vestri maneat. Job.
 xv. Ut eatis. scilicet ambulando in via dei per fidem
 rectam. et fructum afferatis perficiendo de virtute
 in virtute per spem certam. et fructus vestri mane-
 at perseverando usque in finem per caritatem perfectam
 Octavo debent esse solliciti ad celestium
 nuptiarum invitationem. id est de celesti rege in
 parabola evangelica dicitur. quod misit servos suos
 vocare invitatos ad nuptias. Matt. xxij.
 Qui ergo sunt fideles servi non debent illud ad
 quod missi sunt negligere. sed probo et exemplo
 ad celestes nuptias ceteros invitare. Ecce
 itaque octo additiones fructuosas. quas debent
 habere operarii qui in vineam ecclesie divinitus ap-

probatione mittuntur. Quare due prime ad de-
 struendum mala culpe. sequentes pro due ad co-
 lerandum mala pene. due alie ad ministrandum
 verba sapientie. postreme autem due ad multi-
 plicandum bona gratie pertinere dinoscuntur.
 Sed hodie per dolor fratres carissimi plu-
 res ecclesiastici viri quod premissis virtutibus ad-
 iunctionibus privati sunt se in vineam domini non ex ap-
 probatione divina sed diabolica potius presum-
 ptione missos ostendunt. Sunt enim plerumque
 Gregorius verba vitare. quod intra sanctam ecclesi-
 am culmine regiminis et gloriam affectant ho-
 noris. sed quasi aut per ambitionem susceptum
 cure pastoralis officium digne ministrare ne-
 quunt. quod ad fructus magistrum ex sola elatio-
 ne pervenerunt. De elata nimium presumptio.
 Dandum siquidem homines soliti erant per fructum ad
 dignitates ecclesiasticas pervenire. Ita pro
 in ecclesia christianorum fieri videmus quod olim in
 policia romanorum salustius factum esse videmus.
 Quia furtis inquit et per latrocinia potius quam
 bonis actibus ad honores et impia nituntur.
 Et ut id eleganter ait plinius fuere quod maio-
 res nostros magnos fecerunt qui in nobis nulla
 sunt. domi industria. iusticia foris. animus in
 consulendo liber neque dicto neque libidini ob-
 noxi. Pro his nos habemus luxuriam avari-
 tiam publice egestatem. privatis opulentiam. Inter
 bonos et malos discrimine nullum. id est distinctio
 nulla est. Quia prima fructus ambitio possidet
 Magna sunt hec quod lamentatur salustius. sed lo-
 ge maiora lamentabiliora quod dixerim. Ita enim
 non solum inter bonos et malos discrimine nul-
 lum. sed distinctus magna longaque distantia. nam
 mali in dignitatibus presunt. boni vero indignis
 simis subiecti sunt. nec solum fructus prima pos-
 sidet ambitio. sed et Boetius dicit. Impante
 floretque malicia. sed non solum primis carere. ve-
 rum etiam sceleratorum pedibus subiecta calcant
 Ecce ergo quod et quanta mala sequuntur. quod ab impiis
 et indignis ecclesiasticum regimen presumptuo-
 sa temeritate suscipitur. Contra quod dominus per pro-
 phetam dicitur. Ipsi regnaverunt et non ex
 me principes extiterunt et non cognovi. Osee.
 vij. Nam ut in primo capitulo regule pastoralis
 dicit Gregorius. Ex se et non ex arbitrio summi recto-
 ris regnat. qui nullis fultis virtutibus nequaquam
 divinitus vocatur sed sua cupiditate accendi. cul-
 mine regiminis rapiunt potius quam assequantur
 Vos ergo summi viticola in vinea sua
 permittendo tolerationis ignorat. Unum talibus qui

Sermo

virtutes non habent etiam si miracula facerent. A dño dicis. Discite a me q̄ ope ramini iniquitate q̄ nūq̄ noui vos. mat. vii. ca. De hñdī itaq̄ oparijs intelligere nō possumus p̄missam ch̄risti sententiaz. Vñt illos in vineam suā. Et hec de p̄ma nostri sermonis cōsideratiōe sufficiat.

Sequitur de secunda.

Ecūdo igitur circa oparios in vineam dñi missos diligenter considerare debemus illorū qui mittuntur evidentē vtilitatē. Cuius vtilitatis cū dētiā probat humana operatio. que notat q̄ dicit. Vñt illos scz oparios. Sciendum em̄ nobis est fr̄es carissimi q̄sum mus paterfamilias ad excolendā ecclesie sue vineam nequaq̄ inutiliter ociosos eligat. sed viles ad hoc oparios mittit. quorū euidentis vtilitas cognoscit si eorū opatio fructuosa penset. Attestate veritate q̄ dicit. A fructibz eorū cognoscetis eos. Mat. vii. Unde inter vilem et inutilem oparium p̄ fructus bonorū malorū opatio euidentis distinctio probat. Ideo apostolus ministrū ecclesiasticū alloquitur dicens. Sollicite cura teipm̄ p̄abilem exhibere deo oparium. ij. Th. ij. cap. Sed et sciāmus quanta possit vtilitas ecclesiastice vinee a bonis operarijs puenire. hic vigilanter aduertendū est q̄ sex sunt opaque specialiter ministri debent ecclesie tanq̄ viles vīticolē spūaliter exercere. debent em̄ fodere. debent euellere. debent plātare. debent rigare. debent putare id est supflua resecare. debent postremo bñ cultam vineam custodire. Audiamus ergo q̄ in hñs latet misteria et ad nostrā eruditionē ista breuiter psequimur. Primo nāq̄ debent ecclesie ministri conscientias fodere. Unde in p̄sona cuiuslibet ad quē p̄discere tū p̄fessionis examē p̄inet p̄sciaz secreta rimari. Ezechiel a dño dictū est. Fili hominis fode parietē. Nā sicut ait Greg. xij. ca. regule pastoralis Quid est parietes fodere nisi acutis inq̄sitōibz duriciā cordis apire. Jō sequit. Et cū pfodissem parietē apparuit hostiū vñū. q̄ cū cordis duricia vel studiosis p̄cunctionibz vel maturis correctionibz scindit q̄si qdā ianua ostendit. ex q̄ oia in eo q̄ corripit cogitationum interiora vident. Vñz bñ illic subdit In gredere et vide adp̄minationes pessimas

q̄a isti faciūt. Ezech. viij. Secdo debent culpas euellere. Vñ postq̄ p̄sciaz secreta p̄ examē p̄fessionis fodiedo viderint. restat vt culparū mala p̄ p̄bū correctiōis euellēdo destruant. Ideo dñs Hieremiā alloquitur. Ecce inq̄ dedi verba mea i ore tuo. Et sequit. Ut euellas et destruas et disperdas et dissipēs. Dier. i. Tercio debent virtutes plantare. vñ ibidē recte subiūgit. Ut edificēs et plantes. Prius em̄ euellenda destrucenda dispēda et dissipāda sunt q̄ttuor viciōz genera. id est cogitatiois. locutiois. opatiois. et omissois peccata. deinde p̄o edificāda sunt et plantāda duplicis generis fructū carnaliū scz et theologi carū opa fructuosa. Vñc nāq̄ fructificādi ordinē notauit apls dicens. Hunc p̄o liberati a peccato. serui autē facti deo habetis fructū vestruz in sanctificatiōem. Ro. vi.

Quarto debent ecclesie ministri mētes irrigare. Cū em̄ p̄buz sancte p̄dicatiōis in mētibz fidelīū p̄tuoze opatiois plātatio p̄cesserit. Restat ad p̄fectū incrementū vt per documētū p̄tinue eruditōis nouelle plātatiois irrigatio secusa sit. Jō cū apls p̄tū missi sūt. Ego plātavi. p̄tinue subiūxit. apollo rigauit. Et qd̄ his mai⁹ addidit dices. Sz de⁹ incrementū dedit. q̄ vt vere i moral. Greg. alt. Nisi spūsanct⁹ audierit corda iteri⁹ repleat ad aures corporū voc docentiū exteri⁹ incassum sonat. Jō p̄ cū de aplm̄ dī. Neq̄ q̄ plātāt est aliqd̄ neq̄ q̄ rigat. sz q̄ incrementū dat de⁹. Quid ē. Nūq̄ qd̄ plātare aut rigare diffidim⁹. q̄ si deus incrementū dabit nescim⁹. Absit. Nam vt ibidē sequit. Unusquisq̄ p̄p̄iā mercedem accipiet p̄m suū laborē. Nō dic̄ p̄m suū p̄fectū. Quippe. Qui em̄ plātādo et rigādo laborat ad p̄fectū incrementū q̄ntū in se est deū inuat. Vñ vñtēter subiūgit. Deī ei sum⁹ adiutores. i. Coz. ij. Quinto debent infructuosa putare siue supflua resecare. Cū em̄ materialis vitis licz fodiedo. euellendo. plātādo. rigando bñ culta fuerit. eā tñ vt Tull⁹ ait li. d̄ senectute cirarico. ferro amputans coeret ars agricolaz ne silue scat sarmētis. et in oēs ptes nimia fundat. Sic p̄fecto ecclesie vinea spūalis infructuosa putādo et supflua resecādo vtilit̄ coeret. Vñ in cātic̄ dī. Jā em̄ hyems trāsijt ymb abijt et recessit flores appuerūt in frānta. sēpus putationis aduenit. Lant̄. ij.

Dominica in septuagesima

Quia namq[ue] iam transijt hyems aduersi-
tatis. quia iam recessit z abijt ymber pse-
cutionis qui tpe martyriū ecclesiam p[er]f[ec]-
tū. quia postremo in terra nostra apparuerūt
flores p[er]speritatis. et quibus infructuosa
rum z sup[er]fluarum concupiscenciā ori-
go p[er]cessit. Ideo sēpus putationis adue-
nit in quo nimirū necesse est. vt ecclesiasti-
ca vinea z infructuosoz palmitū z super-
fluoꝝ sarmentoꝝ putatione z refecatione
purganda sit. dicente tpo Omne palmitē
in me nō ferentē fructū tollet eum. Jobā.
xv. **S**exto debent fructifera custodire
sine vtilia referuare. Cum em̄ vt audiui-
mus in bñ culta vinea infructuosa z sup-
flua putata z refecata fuerint. quid aliū su-
pest nisi vt fructifera z vtilia custodienda
z cōseruanda sint. Alioq[ue]n quid pdest co-
lendi cura si cōseruandi deesset custodia.
Sed qd ad custodiam vinee requirit[ur] no-
bis p[er] prophetam notatur. Vineā in q[ue] fa-
cta est dilecto meo. z sepiuit eam z edifica-
uit turrim in medio eius. ysa. v. Per sepe
em̄ actiuoz iusta operatio. p[er] turrim &
speculariuozū alta p[er]templatio designat[ur].
quib[us] vallatur ecclesia z contra nocua cu-
stodit[ur]. Contra & de q[ui]busdā mēbris su-
is ecclesia conquerit[ur]. a quib[us] nec opatio-
ne iusticie nec p[er]templatione sapientie de-
fensat[ur]. Unde in p[er]sona eozū dicif. Posue-
runt me custodem in vinciis vineā meam
nō custodiri. Ean. i. ca. Ecce ergo sex eni-
dentis vtilitatis opa que sunt ab operari-
is vinee. id est ministris ecclesie spūaliter
exercenda. Sed hodie proch dolor fra-
tres carissimi plures sūt ecclesie mistri ab
his operibus penitus ociosi. Ideoq[ue] iam
impletū esse videtur quod dñs per ysaiaz
p[ro]phetā ecclesiastice vinee p[re]minat. Et nūc
inquit ostendā vobis quid ego faciam vi-
nee mee. Auferā sepem eius et erit in dire-
ptionē. z diruam maceriā eius z erit in cō-
culcationē. z ponam eā desertā. Nō puta-
bit[ur] z nō fodiet[ur] z ascendent vepres et spine
z nubib[us] mandabo ne pluant sup[er] eam im-
brem. ysa. v. ca. O dura nimis p[re]minatio.
sed vtiq[ue] nostris exigentib[us] demeritis di-
gna proflus p[re]dēnatio. Quā si p[er] singla
p[er]sequi velim longiori opus esset tractatu
q[ue] p[ri]ncipis op[er]is breuitas poscat. Ideo q[ue] po-
test capere capiat. S[ed] tū cur dñs vineaz
suam in tantoꝝ maloꝝū p[re]dēnationē ve-

nire p[er]mittat. vestra si placet caritas aduer-
tat. Sane non ob aliā cām. nisi q[ue] nos ec-
clesiastici viri qui viles oparij vinee dñi
esse debuimus p[er] ocii z negligentia offitā-
tes z dormitantes eam inculā. in defensaz.
z desertam relinq[ui]mus. nec inutiles soluz
aut negligētes. sed qd est damnabilius p[er]-
niciosi z nocentes oparij repimur. Sunt
em̄ inter nos plures oparij non qdē ad
opa dei sed ad opa carnis mundi z diabo-
li solliciti p[ar]ati. Sunt nāq[ue] qdā ope-
rarij sed carnalis voluptatis z immundi-
cie. De quib[us] dicif apl[us] Tradiderunt se
metip[sos] impudicicie in opationē immū-
dicie. Ephe. iij. Sunt z aliij operarij sed
mūdane iniquitatis et iniusticie quib[us] a do-
mino p[ro]phetā dicif Discedite a me omēs
q[ui] opamini iniquitate. psal. Sūt postremo
oparij sed diabolice falsitatis et nequitie.
Qui sunt vt paul[us] ait pseudo apli. oparij
subdoli transfigurantes se in apl[os] chri-
sti. ij. Cor. ij. Hī sunt simlatores. p[ro]p[ri]e
te z subuerfores heretici. q[ui] vel p[ro]pter auari-
cie q[ui]stum. vel p[ro]pter vane glorie fastiū. no-
uas sup[er]stitiones z erroneas opiniōes cō-
fingunt. z licet sint ministri diaboli. tamē
ministroz chri[sti] figurā p[re]tendunt. Et nō
mirū vt ibidem ait apl[us]. Ipse em̄ saba-
nas transfigurat se in angelū lucis. Non
ergo est magnū si ministri eius transfigu-
rentur velut ministri iusticie. Sed cū de
his plura possem vtiliter dicere Jam ei
ab istis numerosos videmus errores p[er]-
dere. tū cogit me t[em]p[or]is angustia de hac re
breuiter p[er]transire. hoc mihi finaliter dixi
se sufficiat qd iuxta eiusdem apli verbum
eozū finis erit fm̄ opa ipsoꝝ. De h[uius]mōdi
oparijs intelligere nō possumus p[er]missaz
p[ro]p[ri]e sententiā. Disce illos zc. Et hec de
secunda cōsideratiōe nostri sermonis suf-
ficiant.

Sequitur de tertia.

Ercio igit circa oparios in vineā
t dñi missos diligēter cōsiderare de-
bemus illi[us] ad qd mittunt excellē-
tē fertilitatē. cui[us] fertilitatis excellētiā p[ro]-
bat digna fructificatio. q[ue] notat. q[ue] dicif.
In vineā suā. Sciendū em̄ nobis est fra-
tres carissimi q[ue] vinea dñi si bñ culta fue-
rit abundanter fructuosa sit. copiosa q[ue] fer-
tilitate secunda. suis cultozib[us] multiplicē
fructū affert. Un[de] h[uius]mōdi p[ro]p[ri]e insinuat. cū
dicet. Posui vos vt eatis z fructū affe-

Sermo

ratis Jo. xv. Ideo et ap[osto]lus ait. Quis plā
rat vineā et de fructu ei? nō edit. i. Cor. ix.
Sed ut sciam? q[uod] digna sit huius vinee
fructificatio et q[uod] excellens fertilitas. Hic
vigilanter aduertendū est q[uod] ecclesiastica
vineā q[uod]druplicis generis fructū id est cor
poralē. t[em]poralē. spūalē et eternalem suis exhi
bet cultorib[us]. De q[uo] p[ro]p[ri]a salutari refe
ctio sed sub breuitate dicem[us]. Primo
nāq[ue] vinea ecclesie cultorib[us] suis exhibet
fructū corporalis necessitatis. De q[uo] loquē
s ap[osto]lus cū dixisset. quis plārat vineam et d[icit]
fructu eius nō edit. paulo post subiungit.
Si nos vobis spūalia seminauim[us]. ma
gnū est si nos carnalia vestra metamus. i.
Cor. ix. Sup[er] quo p[ro]bo ait Gregori[us]. Di
gnū est ut p[re]dicatores ab eis terrena cōse
quant stipendia q[uo]d patrie celestis offerūt
p[re]mia. Quia sicut dicit ipsa dei sapia. Di
gnus est opari[us] mercede sua. Lu. x. Ideo
subdit ap[osto]lus Ita inq[ui]t d[omi]n[u]s ordianit h[uius]
q[uod] euāgelii annūciat de euāgelio viuere
Sed quō viuere Sane non ad carnalis
voluptatis sup[er]fluitatē sed ad corporalis ne
cessitatis sustentationē. quā idē ipse descri
bit dicēs. Habētes alimenta et q[uo]bus tega
mur h[uius] p[re]t[er]i sum[us]. i. ad Thi. vi. Se
cūdo hec vinea nobis exhibet fructū t[em]p[or]a
lis honestatis De quo in p[er]sona ecclesie illud
p[ro]ueniēter dictū esse intelligit. Ego q[ui] vi
tis fructificauit suauitatē odoris. et flores
mei fruct[us] honoris et honestatis. Eccl. xxiij.
Fructificat sicut ecclesiastica vinea odo
ris suauitatē p[er] ministror[um] spūaliū vitaz et
famā suauiter redolentē In quor[um] p[er]sona
dicit ap[osto]lus. Erastus bonus odor sum[us]. ij.
ad Cor. ij. Qui g[er]it in ecclesia sic redolēt. q[uod]
sic redolēdo virtutū opib[us] florēt. h[uius] nimi
rū sic florēdo fruct[us] honoris et honestatis
p[er]cipiēt. id est t[em]p[or]alis honorificētie et hono
rabilis p[re]sidentie dignā mercedē recipiēt.
dicēte ap[osto]lo. Qui b[on]i p[re]sunt p[re]biteri dupli
ci honore digni habeant[ur]. i. Thi. v. Ter
cio vinea ecclesie cultorib[us] suis exhibet fru
ctum spūalis fecunditatis. De quo fru
ctu ampla sacre scripture seges plena est.
Ibi nāq[ue] fructus salutaris p[ro]p[ri]e. Facite
inq[ui]t dignos fructus p[ro]p[ri]e. Matt. ij. Ibi
fruct[us] salubris iusticie. Uñ scribit. Fru
ctus iusticie in pace seminant. Jacobi. iij.
Ibi fructus spūalis sapie q[uod] scriptum est
Beat[us] vir q[ui] inuenit sapientiā. Lulus cau

sa subiūgit. Qm̄ p[ro]mi et purissimi fructus
eius. Prover. iij. Sed ut cetera p[er]tecam.
spūaliū fructuū multitudinem copiosaz
breuiter nūcerat ap[osto]lus. Fruct[us] inq[ui]t spūs
sunt Caritas. gaudiū. pax. lōganimitas.
paciētia. bonitas. benignitas. māsuetudo
fides. modestia. p[er]sētia. castitas. Gal. v.
Quarto hec vinea nobis exhibet fructū
eternalis felicitatis De q[uo] dictū est. Bono
rū laborū gloriosus est fruct[us]. Sapie. iij.
O fructuosa valde ac fertilis vinea. q[uod] licet
in terra sita sit. t[ame]n fructū suū ad celū vsq[ue]
pducit. Nā p[er] terrenū laboris et sancti opa
tionis fructū spūaliū quē in hac vita col
ligim[us]. ad eternū fructū celestis p[re]mij et glō
riose retributionis finalr puenim[us]. Job
re dicit ap[osto]lus. Habetis fructum vest[ri] in
sanctificationē. sinē vō vitam eternā Ro.
vi. Ecce igit[ur] quatuor genera fructuū q[uo]s
si ex ecclesiastica vinea digne colligere vo
lumus p[ri]mos duos recto intētiōis trami
te in duos postremos ordinare debem[us].
Alioq[ue]n q[uod] p[ri]ncipaliter vel corporalis susten
tationis vel t[em]p[or]alis honoris fructū querit
fructu spūalis virtutis et eterne felicitatis
se pculdubio indignū reddit. et ipsa q[uod] q[ui]rit
aut corporalia aut t[em]p[or]alia stipēdia inuultissi
me rapit. Nam teste Gregorio in Omel.
Qui in hac vita ea q[uod] sua sunt q[ui]rit adhuc
ad d[omi]ni vineā nō venit Illi nāq[ue] dō labo
rant q[uod] nō sua sed lucra d[omi]nica cogitāt. q[uod] ze
lo caritatis studio pietatis infermiūt. aia
bus lucrādis inuigilant. pducere et alios
secū ad vitā festināt. Sz hodie. p[er] h[uius] do
lor fratres carissimi plures esse vident in
vineā d[omi]ni q[uod] oīno spūalia et eterna postpo
nūt. et corporalis sustentatiōis q[ui]stū ac t[em]p[or]alis
honoris fastū cupiunt. De q[uo]bus p[ro]phetā
d[omi]n[u]s p[ro]phetā. Vos inq[ui]t depasti estis vine
am meā ysa. iij. Cū em̄ solum hoc q[ui]rāt ut
carnis voluptatib[us] et vanis honorib[us] pa
scent[ur] et fructum diuini opis nō sectent. re
stat ut ecclesiastica vinea infructuosa red
dat. Uñ sit quod p[ro] cundē p[ro]phetam dicat.
Expectaui ut faceret vinas fecit autē labru
scas. ysa. v. Mirāda nimis et miseranda
mutatio. Iā em̄ vinea d[omi]ni q[uod] vinas p[ro]curū
fecisse debuerat labruscas viciozū facere
cōprobāt. et quod horrēdo mōstro simil
limū est. vne in labruscas. id est virtutes
i vicia trāsformant. ac iuxta Seneca sen
tentiā. ideo desit remediū loc[us]. q[uod] q[ui] fuerit

f

Dominica in septuagesima.

vicia mores sunt. Ecce enim vt Bernardus ait. Parcitas putat avaricia. sobrietas austeritas credit. silentium tristitia reputatur. Ecce contra hoc remissio discretio de effusio liberalitas. loquacitas affabilitas. cachinatio iocunditas. mollicies vestimentorum et equorum fastus honestas. lectorum superfluus cultus mundicia. Adde autem quod de his omnibus deterius est. Ecce iam a plebiscis etiam prelatis ecclesie diuina sapientia quasi stulticia despiciunt. et sacra theologia tanquam stultilogia contemnit. Quod ex his manifeste conuincitur. quia sacre scripture doctorum nec fouent nec promouent sed depriunt potius et preueniunt. ipsosque tanquam videntes nec dominum penitus inuiles oculos reliquunt. Quod si quis iuxta euangelicam parabolam eos interroget. Quid hic itatis tota die otiosi. Habent quod respondeant. Quia inquit nemo nos produxit. Math. xx. Hoc autem principiosum et ecclesie periculosum sit et iam experientia docuit. et tandem exitus rei declarabit. Licet hoc de his plurima dicenda essent. tamen hinc pertransio. ne si moram diuini fecero quod mihi hoc in detractum aut inuidie notat ascribat. quod certe in tanta miseria. non tam inuidie quam misericordie locum exstat. Sed aduertite queso vni tanta virtutum sterilitas. tantaque vitiolorum superfluitas proueniat. Sane non aliunde nisi quod in vinea ecclesie mundana vanitas et bonorum temporalium affluentia. quasi vitis superflua malorum spiritualium paginas educauit. Quod vitis illa mystice figurauit quam pharaonis somnias vidit. Videbam inquit coram me vitis in qua erant tres pagines. crescere paulatim in gemas. et per flores suas maturare. Beati. xl. Pincerna siquidem pharaonis peccator est seruus diaboli. qui vitem somniat. quia mundi vanitatem cogitat. Dec autem vitis mundane vanitatis tres pagines id est tres mundi concupiscentias. produxit. De quibus scriptura dicit. De quod est in mundo concupiscentia carnis est. concupiscentia oculorum et superbia vite. i. Jo. h. Diuisimodi hoc male pagines paulatim gemas crescunt. quod prius cogitatio et deinde sensum incrementum suscipiunt. sed mala operum florere. Et post flores malorum operum in ruas vitiolorum obstinationis perniciem maturescunt. O mali flores O peiores vicia Flores quippe fetidi. ruarum autem fructus amari-

rissimi. Et quibus tamen floribus tales vicia a pluribus hodie ministris ecclesie producantur. De quibus dicit. Una eorum vna fellis et botrus amarissimus. Deut. xxxij. Sed quod inter hec amarissime flendus est tres ille quod dixi male vitis id est mundane vanitatis. pagines adeo viciosa creuerunt vt non solum ipse vinea magna sed ingentem siluam effecerint. sub cuius silue latebris pascunt fere pessime et crudeliores nimium bestie. diabolus scilicet et ministri eius qui ecclesie vineam exterminant. Vnde prophetam dicens est. Extermina uir eam aper de silua et singularis ferus depastus est eam. Psal. lxxv. Si quidem de silua diabolus intelligitur. qui singularis ferus id est singulariter ferus et superbus esse non ambigit. Sed hic vitis nequaquam solus in silua vitiolorum latitans vineam nostram exterminat. quando plures hodie viles bestias id est viciosos et bestiales homines congregat. vt per ministros suos fructus ecclesiasticos vinee depascant. Hec aliquid miretur si viciosos homines bestias dixerim. Sic enim Boetius. iij. li. de consolatore philosophia docuit. Euenit inquit vt quod tras formatum vitiis videas hominem estimare non possis. avaricia feruet alienarum opum violentus ereptor. lupi similis dixeris. feror atque in quibus lingua litigios exercet. canis comparabis. insidiator occultus subripuit se fraudibus gaudet vulpeculis erequet ire intemperans fremit leonis animum gestare credat. pauidus ac fugax non metuenda formidat ceruis similis habet. segnis ac stupidus torpet asinum viuunt. leuis atque inconstans studia permutat nihil aulibus differt sedis in mundis libidinibus immergitur fordidus suis voluptate derinet. Vnde postremo concludens ait. Ita fit vt qui probitate deserta homo esse desierit. cum in diuinam conditionem transire non possit vertat in beluam. Dec ille. Quem ergo dominum fratres carissimi vt ab hominibus beluis monstruosisque bestiis ecclesiastica vinea eripiat. Et nos ceterosque viros ecclesiasticos ydoneos sibi ministros et tales operarios efficiat de quibus ad eius laudem et ecclesie utilitatem singuli dicere valeant permissam Christi sententiam. Visit illos in vineam suam. Quod ipse prestatere dignetur qui sine fine viuunt regnat in secula seculorum Amen.

Explicit sermo factus per dominum Petrum episcopum Lameracensem. de septuagesima.

Sermo

Sequitur sermo factus per reueren-
dissimū in christo patrē dñm Petrum de
Bilyaco Cardinale cameracensem in cō-
cilio generali Constan. Anno dñi. D.
cccc. xviij. In medio qdragesime.

Etare hierusa

Ilem. Hoc breue verbum
magni gaudiū exp̄ssum ho-
die celebriter canit in princi-
pio introitus misse. Et sumitur ex fine li-
bri ysaie. vbi dicitur. Letamini cum hie-
rusalē et exultate in ea omnes qui diligitis
eam. Hodie reuerendissimi patres ce-
teris fratres carissimi. quia de spūali leti-
cia sermo nobis habendus est Inchoan-
dū ēē arbitror vt p̄ impetrāda huius leti-
cie gratia. ad illam virginē matrē humili-
ter accedamus que nō solū ciuitati hieru-
salē militanti ecclesie. sed toti hūano gene-
ri. nec solum hoibz sed etiam angelis gra-
tiam et leticiā salutare genuit. Quā de ce-
lo missus angelus Gabriel ppe terrenam
illā hierusalem nunciavit In cuius ortu
leti cecinerūt angeli. Gloria ī excelsis dō.
et in terra par hoibz bone voluntatis. Eya
ergo huic virgini matri gratie salutaris ge-
nitrici leticie spūalis illam letissimā salu-
tationē angelicā p̄sentem? dicentes. Aue
maria. Scdm apli sententiā in episto-
la hodierna duplex nobis ostēdit ciuitas
hierusalē. Una fm̄ literalē sensum. Alia
fm̄ spūalem intellectu. De p̄ma inq̄t apo-
stolus. Syna mons est in arabia q̄ p̄iun-
ctus est ei que nunc est hierusalez et seruit
cū filiis suis. De secunda s̄o ait. Illa autē
que sursum est hierusalē libera est que est
mater nostra Nec igit̄ spūalis hierusalez
que edificat vt ciuitas. sicut inq̄t psalmi-
sta Nec vtiq̄ est sancta et immaculata m̄
nostra ecelia que sursum est q̄sum ad illā
sui prem que triumphans exultat in celis
Sed adhuc deorsum manet q̄sum ad illāz
que militans laborat in terris. Sed hec
militans ecelia ad illā triumphante aspi-
rans eidem vniri ac copulari desiderat.
Et spūalez huius desiderij leticiā in hac
quadragesimali dñica p̄sentās. introi-
tum misse a verbo p̄phético iubilās incho-
at dicens. Letare hierusalem. Ubi nō
im̄merito q̄ritur. cū hoc sacrū quadrage-

simale tempus ordinē ad penitentiā. cur
hodie militante et adhuc in terris laborā-
tem ecclesiam ad leticiam excitamus S̄
sciendū nobis est q̄ ciues egregij hui? ci-
uitatis hierusalē q̄ actenus ab initio qua
dragesimalis ieiunij suspendim? organa
leticie. vt nobis insinuaret medicinalis a-
maritudo. q̄ precedere debet in penitētia.
Sed iam relaxant organa nostra vt ī no-
bis excites spūalis exultatio p̄ sideratio
nem futuri gaudiū quod succedere debet
in patria. Uñ in huius leticie signū sum-
mus pontifex romane ecclesie que oīum ec-
clesiarū mater est et magistra rosam aure-
am cum mustor balsamo hodie in publi-
cam fidelīū p̄sentā exhibere consuevit.
quasi vniuersam excitās ecclesiā diceret.
Letare hierusalem

Etare igitur o hierusalē fidelis ci-
uitas id est fidelīū ciuium vnitas
letare nunc et gaudenter intellige
verbū hoc p̄pheticū ad te maxime p̄tinere
multo magis q̄ ad illā infidelē et infelicē
hierusalē. quā Dicemias in libro Tre-
noy lamētabiliter p̄querit desolatā. Et
de qua in euangelio legitur Videns Je-
sus ciuitatē hierusalē fleuit sup̄ eā. Ad ad
illā vtiq̄ sed ad te vniuersalē ecclesiā mili-
tante. Et ad hoc sacrū generale conciliū
te p̄sentātez maxime p̄tinet quod hodie
canendo dicit. Letare hierusalē. Sed
iam videre mihi videoz matrē ecclesiā tri-
stem et lacrimosam ad hec q̄ruloſe respō-
dente atq̄ dicente Quō inq̄t fiet istud. O
fideles filij quō. aut q̄ pacto letari potero
q̄ tristitie causas. signaq̄ tristitiū euentū
vndiq̄ aspicio. Ecce inq̄t ipsa. Ecce ego
mater oli felici. ple fecunda. iā diu et p̄chdo-
lor nimis a reprobis filiis q̄s enutruui et
exaltavi sp̄pera sum. Nec sp̄pera solū s̄ nō
minus q̄ verus illa hierusalem multipli-
citer p̄cucata Ego dudum a xpo sponso
meo supra firmā petrā fundata. eius san-
guine p̄secrata. ap̄loz p̄dicatiōe solidata.
Tot mariy et torq̄ sanctorū meritis et vir-
tutibus aucta. Tā magnifice fidelīūz p̄n-
cipū et xpiani populi deuotiōe dotata. raz
diuiz diuitijs et honoribz p̄sperata. Jam
innumers piculis et aduersitatibz circūda-
ta sum. et ex longa maloz exp̄ientia timeo
p̄cipitiū ad peiora. Heu heu videt. O fi-
deles filij videtis me matrē vestrā christi

Dominica in medio quadragesime

Sponsam multipliciter diuisam mirabiliter laceratā. miserabiliter deformatā. Si hec & p̄is oculis videtis utiq; lacrimari magis vobis puenit q̄ letari. mibi q; dulci⁹ est meā de flere tristitia q̄ audire Letare hierusalē. Ad h̄mōi p̄o lacrimosas q̄relas m̄ris ecclie deuoti eius filij in hac sacra synodo p̄gregati eam solādo r̄ndent Letare inqunt hierusalē. exulta xp̄i sp̄sa oim fidelium m̄r ecclia. q̄ cām huius leticie & exultatiōis tue sequētia introit⁹ m̄r se p̄ba declarat. q̄b̄ dicit Lōuentū facite id est ad generale p̄cilium puenite. oēs q̄ diligitis eā. q̄ ideo filiali deuotione ex matris dilectione puenistis. ut eam diuisam reformare. laceratā reparare. & deformatam reformare. diuina fauente gr̄a valeatis. Et q; hoc p̄e sperādū est. iō subdit. Gaude in leticia q̄ in tristitia fuistis. Preceps sit igit magna tristitia sed iam maior leticia subsequat. fiat eā maioris leticie prioris tristicie memoria. sic em̄ iuxta Virgilij sententia. Preterita olim mala meminisse iunabit. Scim⁹ itaq; m̄tas causas multa q; signa p̄cessisse tristicie & meroris discordie & furoris. miserier doloris. causas videlicet atq; signa scismatice diuisionis & eccliasice deformationis. Jā p̄o qd̄ gaudeat referimus videm⁹ signa iocunditatis & leticie. signa caritatis & p̄cordie. signa p̄spiratis & placētie. signa vici pacifice vnionis & reformatiōis eccliasice. Mirabilis mutatio de tere extelli. O p̄clarū diē & quē merito faustū dixerim sub q̄ hoc fieri p̄gerit O brōs oculos q̄ hoc videre meruerint O felicem locū hanc videlicet p̄stantensem ciuitatem quam dominus ad h̄ eligere dignat⁹ est. S; o magis laudāda atq; extollēda imensa dei clemētia q̄ pulsio p̄teritis malis. tā ingēs sue largitatis b̄ficiū p̄ferre disposuit. Eya q̄ post tāta tāq; tristitia mala horredi scismatis. q̄ mēs hūana vix rememorari sufficiat. Jā merito letetur hierusalē tam exultet & gaudeat m̄r ecclia de innūris inenarrabilib; bonis q̄ ex hac vnione simul & reformatiōe speram⁹. Speram⁹ eodē verā vnionē nō absq; reformatiōe speram⁹ verā reformatiōē nō absq; vnione Una q̄ppe sine altera esse neq; dicēte psal. Iusticia & pax osculate sunt. De due teste Augustio sorores sunt & sese insepa-

biliter om̄tant. Si ergo vnionis pacē q̄rimus reformatiōis iusticiā psequamur. Tūc em̄ m̄r ecclie rite dicere poterimus id qd̄ in libro Thobie de hierusalē scribitur. Tu aut letaberis in filiis tuis. qm̄ oēs b̄ndicent & p̄gregabunt ad dñm Beati ei oēs q̄ diligūt te & q̄ laudent sup pacē tuā. Letare q̄ hierusalē. Hīs itaq; verbis cōsolatorijs exhilarata hierusalē et letificata m̄r ecclia. Hos deuotos filios suos viceversa ad gaudiū exhortat. et p̄ apostolica verba ad leticiā excitat dicēs. Gaude in dño sp̄ iterū dico gaude modestia vestra nota sit oib; hoib; dñs p̄pe est In quib; verbis tria specialit̄ notare & norantē p̄siderare debem⁹. Primo in q̄ sit gaudendū. Sc̄o. quō gaudendū. Tercio q̄ re gaudendū. In p̄mo gaudij notat materia. In secūdo gaudij forma. In tercio gaudij cā. In p̄mo p̄sistit gaudij perfectio & excellentia. Gaude in dño. In secundo p̄sistit gaudij duratio & p̄sistentia. Gaude semper iterū gaude. In tercio p̄ficiat gaudij rō & efficacia. Dñs p̄pe est.

Consideremus itaq; p̄mo et in his verbis notemus o viri doctissimi gaudij nostri materiā & in quo sit gaudendū. Gaude inqunt in dño. Ubi nō me sed Augustinū audite. Gaude inqunt nō in seculo sed in dño. Hoc est oē bonū in quo gaudendū est statuite in deo. non extra deus. Sicut em̄ nō pōt hō duobus dñis seruire. sic nemo pōt in seclō gaudere & in dño. Multū em̄ hec duo gaudia differūt q̄ oīno p̄raria sunt nec siml̄ i eodem esse p̄nt. Vincat q̄ gaudiū in dño do nec finiat gaudiū in seculo. Illud sp̄paugeat. hoc semper minuat donec finiat Decille. Attēdite ergo q̄ multiplex nobis gaudiū pponit. Gaudiū tpale. quod est fugiēdū. Gaudiū sp̄uale qd̄ est amplectendū. Gaudiū eternale qd̄ est expectandū. Prīmū est gaudiū in seculo. Secundū & terciū est gaudiū in dño. Fugiēdū est itaq; gaudiū tpale. q̄ vanū & erroneū. q̄ p̄mittit & impuiz. q̄ breue & momētaneū.

Attēdite gaudiū vanū & erroneū. Rīsum inqunt sapiēs reputauit errorem. & gaudio dixi. qd̄ frustra decipis. Attēdite gaudiū p̄mittit & impuiz. Rīsum inquit ille dolorem miscebit & extrema gaudij lucra occupat. Nulla q̄ppe est pura et sincera seclī

Sermo

leticia. Sed ut boeci⁹ ait. Dabet hoc voluptas omnis. stimulat agit fructes. Attendite gaudiū breue et momentaneū. Laus impiorū breuis ē inq̃ Job. et gaudiū ypoerite ad instar pūcti. Hoc igitur gaudium aie nre piculosum est. q̃ in eo rō excecatur per errorem. Memoria turbatur p̃ dolore. Volūtas fraudatur p̃ter breuitatē. Ideoq̃ fugiendū est. q̃ in acq̃rēdo labor. in possidendo timor. et in p̃dendo dolor. Sed ample credū est gaudiū spūale. Et hoc in nobis triplici radice nascit. Primo de euasione peccatorū. q̃d est gaudiū penitentū et incipientū. Secūdo de adeptione meritorū. q̃d est gaudiū p̃ficientū. Tercio de expectatione p̃miorū. q̃d est gaudiū p̃sectorū.

Prīmū est spūale. Secūdu spirituale. Tercū spūalissimū. Ideoq̃ p̃fectioribz cōuenit. Quibz a xpo dicit. Gaude et exultate qm̃ merces vestra multa est in celo. Nec itaq̃ merces est illud gaudiū eternale quod est expectādū. Qd̃ vtiq̃ nō est vanū sed plenissimū. nō est p̃mixtū s̃ purissimū. non est breue sed p̃manētissimū. Q valde desiderabile gaudiū. Vere p̃petuū et eternū. In q̃ amans ab eo qd̃ amat nunq̃ separat. nunq̃ diuidit. Qd̃ xps suis amatoribz p̃mittit dicens. Gaudebit cor vestrū et gaudiū vestrū nemo tollet a vobis. De spe igitur et expectatione tāti gaudiū spūaliter letatur ecclē et exultās canit. Letare hierusalē. Gaudere igitur o spūales ecclesie filij gaude spūalr in dño. nō tpaliter in seculo. In seculo gaudēt q̃ in hīs q̃ in mūdo sunt nimīū delectant. id est in p̃cupiscētijs mūdi. De q̃bz in canonica Jobā nis scribit. Qd̃ qd̃ est in mōdo aut est p̃cupiscētia carnis aut p̃cupia oculorū. aut supbia vite. Q vicioz voragine. o fillā. o caribdim. o nimīū infelicē. maleq̃ secuz. q̃ in tāta rāq̃ piculosa mūdi tēpestatese felicitate stare aut stabiliter gaudere fallaciter seducit⁹ existimat. et nō ponit⁹ ab huiusmodi turbido mari in portū quiete salutis effugere et vicioz picula euadere studeat. Cōsiderate igitur o pastores gregū dñici. q̃r et q̃ varie vos circūueniūt in statu p̃fidentie tēratōes occasiōes peccatorū. Ibi q̃ppe dlicie. ibi diuitie. ibi populares honores. Ex q̃bz triplex illa quā supra meminimus vicioz vorago nascit. Ex delicia s̃ p̃cupiscētia carnis. ex diuitijs cō-

cupiscētia oculorū. ex honoribz supbia vite. Et quis nesciat nimis esse difficile nō dicam vincere sed fugere i delictijs gulae luxurie voluptatē. In diuitijs inordinatae auaricie cupiditatē. In honoribz superbe glorie vanitatē. Quis p̃terea ex hac p̃cella enatare poterit sine multiplici p̃urbatiōe vite. lesione fame. ac p̃plexitate cōscientie. Hūc vita in sua virtute p̃cūgitur. nūc fama in suo honore scādalizat. nūc p̃scia i sua pace molestat. Quid dico molestat. imo pene dūcit. Quis em̃ p̃pletos p̃scie nodos euoluat. q̃bz stat⁹ pastoral⁹ et maxime sublimitas papalis inuoluit. q̃bz curas enumeret animū lacerātes ac in diuersa et aduersa trabētes. q̃ mētis q̃detes et spūales trāq̃llitatē p̃turbāt. cū miris et inenarrabilibz modis p̃ctorū occasiōē p̃beant. Heu heu q̃ infuauit ingū et vere on⁹ grauissimū angelicū etiā hūeris formidādū. Uñ nō satis admirari possum q̃sdam honoris audios tāti oneris pōd⁹ nō p̃time scere. sed magis ambiciose q̃rere. et hūc p̃tinaciter retinere. nec tāti pōderis picula formidare cū sint fragiles et isirmi. et ad q̃ importabilia onera debiles et imperfecti. Ecōtra hō illū felice multiplicē dixerit q̃ imperfectū suū recognoscēs tā pōderosum ingū a dorso suo exciuit. ac tā oneroso piculo et piculoso oneri libēs cedit. vt de illorū nūero fiat qui in multiplicē p̃clationis laqueū innūeris tribulatiōibz inuolutuz hūilitatis pede p̃terit. vt ad spūale libertatē et liberā q̃etem euadāt. In q̃z p̃sona p̃ psalmistā canit. Laq̃us p̃terit⁹ est. et nos liberati sum⁹. Et hec de p̃ma p̃sideratiōe sufficiant.

Cōsideremus secūdo gaudiū nri formā et quō sit gaudendū. Gaude inq̃ in dño sp. Ubi glo. Hō ad horā sed sp. q̃si diceret. Hō leuiter s̃ p̃seueranter. Sane q̃ spūalr gaudēt in domino. etiā si tpalr p̃tristari videant. tū sp gaudēt et p̃seuerant⁹ m̃ illud apli. Quasi tristes sp aut gaudēt. Qui hō tpalr gaudēt in seculo leuiter gaudēt et instabilr. Sic scriptū est. Extrema gaudiū luct⁹ occupat. Gaude igitur sp o spūales viri spūali gaudio nō carnali. nec soluz inter⁹ sed et ex terius. Iō subdit apls. Itēz dico gaude te. q̃si duplex nobis gaudiūz ingerat. doctas nō solum leticiā interiōrē in corde

Dominica in medio quadagesime

sed iterū exultationē exteriorē in corpore
Juxta illud psal. Letamini in dñō et ex-
ultate insti. Hoc est g̃ gaudiū iubilatio-
nis laudis qđ ad speculariuos seu ptem-
platiuos marie p̃tinet. De q̃ in psal. dicit
In cōuertēdo dñs captiuitatē syō. facti
sumus sicut psolati. Syō q̃p̃pecta in-
ter p̃stas q̃ i captiuitate manet qñ qđ vide-
re desiderat nō videt. Gaudiū em̃ p̃tēpla-
tionis a dñō nō dat nisi cui vult. qñ vult.
z qñtū vult. Sed captiuitas syon cōuer-
tit qñ tenebris effugatis velut nimboz z
ventoz nubilis celū p̃scie serenat. et tunc
dñs desideratū diuiz expectatū dñm suū
aia p̃tēplaf. Ipsa quoq; velut a mūdāna
captiuitate libera in diuinā speculariōe cō-
solat. Et sic verificat quod sequit. Tunc
impletū est gaudiū os nostz z lingua n̄ra
exultatiōe. Implet quippe gaudiū cordis
impletur etiā exultatiōe corpis. Exultatio
em̃ dicit q̃si extra se saltatio. Sicut g̃ ag-
ni nouelli in prato viridi saltūt et exultāt.
sic anime deuote p̃ altitudinē p̃tēplatiōis
euate gaudiū suū intra se p̃tinere neq̃
ant. sed q̃si extra se saltādo exultādo mani-
festāt. De q̃bo in psalmo figurāl̄ dicitur.
Voces exultauerūt vt arietes et colles si-
cut agni ontū. Talib; sic spūaliter exultā-
tib; iā dant p̃micie padisi. dant arre glo-
rie. dant pignora spūscit. O felices aias
q̃bus datur ad tante p̃secutiōis culmē ascē-
dere. Sed qz vt ait poeta. est modus i re-
bus sunt certi deniq; fines Quos vltra ci-
traq; neq; p̃sistere rectū. Ideo ne gaudiū
nostz rōnis modū excedat sed rectitudis
mediū teneat. notāter subdit apl̄us. Mo-
destia vestra nota sit oib; hoib;. Sic g̃ no-
ta fiat modestia n̄ra vt oib; pateat q̃ non
sit immoderata leticia n̄ra. Ut si sit iterū le-
ticia z hilaritas. sit etiā exteriū maturitas
z honestas. O vtinā viri patres et fr̄es
vtinā nobis in hoc sacro p̃cilio p̃gregat̄
vtinā nobis def in oib; banc modestiam
obseruare. Nib; adde modū inq̃r ille. mo-
dus est pulcerrima p̃t. Vtinā g̃ debi-
ta modestia. vtinā fr̄uosus modus nobis
def generaliter in oib;. sed special̄ in reb;
arduis z causis maiorib;. z singlariter ac
specialissime in causis fidē tāgētib; Uri-
nā nobis def in hīs modeste sape. qđ vo-
cat apl̄s sape ad sobrietatem. Certe au-
deo dicere q̃ nec modeste. nec ad spūalez

sobrietatē sapiūt q̃ in hīs q̃ fidei sunt hu-
mana iura nimis extollunt z diuina nimis
dep̄mūt q̃bo hūana iura debēt in iudicijs
fidei subiacere z se illis adaptare z cōfor-
mare. ne fides z fidei fama q̃ leniter z faci-
liter ledit in fideli populo scādālū pariat.
Dicā hoc clarius. Certe nō modeste nec
ad spūalem sobrietatez sapiūt. imo nimis
desipiūt q̃ in causis fidē tāgētib;. huma-
nas traditiōes diuinis mādaz p̃ferunt. et
honorē boīs honori dei añponūt. z i suis
iudicijs p̃cessib; v̄l sentētijs mag̃ attēdūt
interesse boīs. interesse vni p̃sone singu-
laris q̃ interesse dei. q̃ interesse fidi. q̃ in-
teresse totius reipublice xp̄iane. Dicā
ampl̄. Certe nō modeste nec ad spūale so-
brietatē sapiūt q̃p̃ter qđā hūana iura po-
sitiua sepe min⁹ bñ itellecta. z p̃pter qđā
stilū quē iuridicū vocant. legē dei min⁹ re-
uerēter p̃tractāt. dñ sentētiās in fauorē fi-
dei latas. in graue fideliū scādālū sine
causē declaratiōe. simpl̄ et sine p̃ditione
annullāt z nullas esse p̃nunciāt. Cauēat
illī ne eos tāgar illud iudaicū improp̄i-
um a xpo dictū. Irriū fecistis mandatū
dei p̃pter traditiōes vestras. Et illō Hie-
re. Vere mēdaciū opatus est stilus men-
daz scribaz. Certe videt m̄ltis z magnis
doctorib; nō solū in theologia sed in iure
q̃ nō est stilus verax nec vere iuridic⁹. sed
mēdaz et falsidic⁹. in q̃ fundat aliq̃ snia q̃
verisimilr esse pōt fidei catholice et fideli
poplo scādālōsa. Iura ei bona sunt z stil-
lus iuridic⁹ bonus est Jō eis bñ vti oīno
bonū est. Sz ipsis sicut etiā virtutib; cō-
tingit male vti qđ certe piculiosissimū est.
audacter assero. Est qđā special̄ stil⁹ the-
ologicus q̃ debet in causis fidei obserua-
ri. Nec miret aliq̃s si stilū theologicū di-
xerim in caus fidei mag̃ obseruari debe-
re q̃ stilū iuridicum. Quis ei nesciat nisi
valde ignar⁹ q̃ qlibet scia imo ars qlibet
etiā mechanica habet stilū suū. i. modū p̃-
cedēdi sibi p̃p̄tū. Quid ei est stil⁹ nisi p̃ce-
dēdi mod⁹ cuiq; scie appropriat⁹. Eū g̃
sacra theologia sit oīm sciaz sup̄ma h̄z su-
um stilū siue modū sibi appropriatū Sic
scia canonica habet suū stilū iuridicū. Et
sic scia canonica p̃ maiori et digniori sut
p̃te subalternata est sacre theologie. sic stil-
lus iuridic⁹ stilo theologico maxie in cau-
sis fidei subalternat⁹ est z subiectus. z nō

Sermo

contra. Quid mix. Si enim secundum apostolum capere debemus intellectum in obsequium fidei id est intellectuale et naturale rationes. multo magis captivatus est et subiectus in obsequium iuris divini et stili theologici ius humanum et stilius hominum iuridice. Hic obsecro vos diligenter attendamus quod stilius quod procedendi modus in causis fidei. in antiquis conciliis generalibus fuerit observatus. Audacter affirmo. Legatur totus liber magnus concilioz a quo Gratianus in suo decreto plura trucauit. Non inuenietur quod antiqui presbiteri in conciliis generalibus hunc stilium sine procedendi modum iuridicum sed magis theologicum in diffinendo causas fidei seruauerunt. Absit ergo ab ista opinio quod hoc sacrum concilium tale processum observari decreuerit. Certe sum quod hec non est sacri concilio concilii. nec fuit. nec esse debuit. Non debet sacra theologia non debet theologicus stilius. non debet materia fidei sub regulis et ligaminibus stili iuridici coartari. non capistrari. non alligari quod secundum apostolum per verbum dei non est alligatum. Non debent ergo dicta theologorum in materia fidei in uno sacco ligari. non debent in tenebris examinari. sed poni super candelabrum. ut luceat veritas fidei omnibus qui in domo sunt. De quo repleta dicenda essent si non ad alia festinaret oratio. Iamque ne illa quam suadeo modestia excedere videar ad applica perba peruenire redeo. Utinam ergo nobis deest modestie gaudere semper in domino. et iterum atque iterum interius existeret gaudere. Sed per bonorum multum sunt vniuersi non in nobis quod nec in domino gaudent. nec semper gaudent. nec modestie gaudent. Non sunt qui gaudent in rebus per simis qui gaudent in mundi concupiscentiis. ideo non in domino sed in seculo gaudent. Non sunt qui gaudent in deliciis assuetudinibus. Non sunt cupidi et auari. qui gaudent in diuitiis congregandis. Non sunt superbis ambiciosi qui gaudent in honoribus acquirendis. Nec solus humanum more acquirendis sed inhumanis. fraudulenter. symoniacis et violenter usurpandis et tyrannice ac pertinaciter retinendis. Nec autem licet ab omnibus et singulis tantum speciatim ab ecclesiasticis viris vitanda sunt. et singulariter a plaris quod vita et conuersatio esse debet ceteris in exemplum. Et quibus dicitur Vos estis lux mundi. Fugite igitur o plaris ecclesie fugite. mundi gaudium fallax et deceptorium fugite. quod sicut ait poeta. latet anguis in herba.

ba. latet sub hoc gaudio voluptas venenosa. Que iuxta senecam suam ad hoc nos amplectitur ut stragulet. Fugite itaque et potius eligite in mundo tristari quam cum mundo gaudere. Audite christum. Videtur inquit gaudere debet vos autem contristabimini. sed tristitia vestra auertetur in gaudium. Ubi notate multipharia esse tristitia que cadunt in gaudium magnam auertitur. Est tristitia spiritualis contristatio. quod procedit ex consideratione sui. Est tristitia visceralis passionis. quod procedit ex dilectione primi. Est tristitia temporalis defolationis quod procedit ex tribulatione mundi. De prima ait apostolus. Que enim secundum deum tristitia est penitentia in salutem stabilem operatur. Defectum inquit psalmista. Quiescent qui similes tristiter et non fuit et qui consolaretur et non inueni. De tertia ait christus in euangelio Vos autem nunc tristitia habetis. Unde quod dicit nunc. notat hanc tristitia esse breuem et quasi momentaneam. et ideo patienter tolerandam. Audiuistis hoc beatus Petrus apostolus et corde retinuit et ore docuit. In quo inquit exultabitis modicum nunc si oportet tristari. Ecce tristitia breue. quod nunc quasi sit instantanea. Ecce tristitia leue. quod modicum si oportet tristari. Ecce tristitia vtile. quod in quo exultabitis. Nec ergo tristitia propter sui breuitatem. leuitatem et utilitatem non plene tristitia dicenda est. sed quasi tristitia. cui annexa est spiritus eterna leticia. ideo notanter ait apostolus. quasi tristes semper autem gaudentes. Nec est itaque tristitia salutaris quod iuxta promissionem christi auertetur in gaudium. De quo premissum est Gaudent in domino semper iterum dico gaudere. Et de quo canit ecclesia. Letare Hierusalem.

Et hec de secunda consideratione sufficientiant. Consideremus tertio gaudium nostrum causas. et que sit gaudendum. quod videlicet dominum prope est. O vere magna. o ingentem gaudendi causam. Dominus prope est. Parum quippe posset esse gaudium si ad seruos consolandum adueniret seruis licet prope. vel si dominus licet longe. Sed magnam vtriusque gaudium habet ex duplici causa notat. Tum ex consolatoris potestate. quia dominus prope est. Tum ex consolationis propinquitate. quia prope est. Iterum ergo gaudete et iterum atque iterum multum gaudete. quia dominus prope est. Sed inquirendum nobis est. quibus prope est dominus.

Domunica in medio quadrage.

sane quātuorū multipliciter sit ppinquū?
nō tū ad salutis efficaciam ppe est oībo. dicit
te psalmista. Lōge a peccatoribz salus. qz
iustificaciones tuas nō exēsierūt. Exēra
mus g iustificaciones dñi. z ad eū p iustas
opatiōes accedam? si eum ad nos appro
pinquare cupim? Cōuertimini ad me in
quit dñs p pphetaz z ego puerat ad vos

Sciendū aut nobis est q quantuz ad
ppositū pñet ppe est dñs tribz hoīm gene
ribz. Prope est inuocātibz in oratōe ad ex
audiendū. Prope est expectātibz in tribu
latione ad p̄solandū. Prope est laborāti
bus in pegrinatione ad reficiendū. Au
diāt in oratiōe inuocātes qz ppe est eis do
min? ad exaudiendū. Prope est in q̄t psal
ppe est dñs oībz inuocātibz eum oībz inuo
cātibz eū in veritate. In veritate inuocāt
q non solum ore sed corde deū orant. Dñ
de illoz numero nō sunt de qbus dicitur
Populus hic labijs me honorat. cor autē
eorū longe est a me. Absit a nobis z pcul
absit a pcessionibz z oratiōibz nostris hoc
improperiū. alioqn lōge erit a nobis dñs
Audiant deinde in tribulatiōe expectā
tes. qz ppe est eis dñs ad p̄solandū. Iuxta
est dñs in q̄t psalmista hīs q tribulatiōe sūt
corde. Quibz verbis p̄solent expectantes
in hoc sacro cōcilio pacē ecclesie. Quibz
sepe dictum est. expecta reexpecta. qui iō
tribulatiōe sunt corde. quia vt ait sapiens.
Spes q differt affligit animū. Sz ne lō
giores expectatiōis tedio affligant. audi
ant qd in eiusdē psalmi versu subdit. zhu
miles spū saluabit. Expectent ergo hūili
ter. expectent patienter. expectēt p̄seuerā
ter. z implebit in eis illd eiusdē psalmiste.
Expectas expectaui dñm z intēdit mibi.
Quid est intēdit mibi. Hoc est me in tri
bulatiōe expectantē ad eū clamāte au
diuit et exaudiuit. Clamauit ad me iquit
z exaudiā eū. cū ipso sum in tribulatione.
Eccenō solū ppe sum. sed cū ipso sum. O
magnū tribulationis p̄uilegiū q tales se
cum habere meret hospire z sociū. Au
diant deniq in pegrinatione laborantes
q ppe est eis dñs ad reficiendū Venite in
quit ad me oēs q laboratis z onerati estis
z ego reficiā vos. O verbū laborantium
cōsolatoriū z pegrinantū refectiū

Sed iam patres fratresq pstantissimi
iam ex lectione sacri euāgelij q hodie reci

tata est breuiter ostendere pponimus qz p
pe est dñs ad reficiendū laborātes pegrin
antesq in via hui? miserabilis vite. vt ex
dicēdis appareat quantū euāgelij hodi
ernū pñens sit ad illud spūale gaudiū.
De q̄ sept? supra meminim? Magnū qz
pe gaudiū est audire magnā xpi cōpassio
nē ad illā pegrinantū multitudinē q euz
sequebat. Cū subleuasset inquit oculos ie
sus. oculos pietatis z misericōdie. z vidissz qz
multitudo maria venit ad eū dixit ad phi
lippū. Un ememus panes vt māducēt hī
Sed maius gaudiū qz vt ppe fieret mul
titudini esurientiū dixit iesus. Facite ho
mines discūbere. accepitqz panes. Et cū
grās egisset distribuit discubentibz Sed
postremo maximū gaudiū q ex qnqz pa
nibz ordea ceis z duobz piscibz qsi quinqz
viroz milia satiauit ita vt implerentur ex
reliquis duodeciz cophini fragmentoz.
Et merito hoc maximū gaudiū dixerim.
qz p magnitudine et admiratione tāti mi
raculi. Cū vidissent q fecerat signū dice
bant. qz hic est vere ppheta qui venturus
est in mundū. Sz ad cumulū nostri gau
dij leticieqz spūalis accedit. q idē mira cu
lū quod tunc corporaliter z p̄sentialiter xpus
egit. q̄ridie spūaliter in nobis si p nos nō
steterit adimplet. Pro cui? rei morali intel
ligētia sciendū nobis est q qnqz sunt pa
nes spūales qbz aīa in vite p̄sentis via re
ficif z spūaliter sustentat. Primus est pa
nis penitētie q est refectio reuertentium.
Secūd? est panis doctrine q est refectio
ignorantiū. Tercī? est panis iusticie. q est
refectio laborantiū. Quartus est panis
patiētie qui est refectio pugnantū. Quin
tus est panis eucharistic q est refectio oī
um fidelium. Ecce ergo vt ait aposto
lus Ecce nunc tempus acceptabile. ecce
nunc dies salutis in quo ad refectiōē no
stram saluareim hos quinqz panes iugi
ter debemus accipe. Accipite ergo pri
mo panem penitētie. qui est refectio re
uertentium id est de culpa ad gratiam re
surgentū. Hic est panis de quo dicebat
penitēs dauid. Linere tanq panē mādu
cabā z poculum meum cū actu miscebā.
Linis quippe minutus est z amarus. cui?
minuta diuisio peccatoz recordationem
significat. que fieri debet vsqz ad minima
z cuius amaritudo peccatoz cōtritiōē deī

n.

Sermo

gnat q̄ esse debet amarissima. iuxta illud
ysaie. Recogitabo tibi oēs annos meos i
amaritudine aie mee. Hic est primus pa
nis ordeaceus quo matie refici debemus
in hoc sacro q̄dragesimali tpe. Panis est
ppter refectionē ordeaceus ppter asperitatē.
Reficit nāq̄ spūm sed macerat carnē. De
quo plura vtiliter dicēda breuitatē grā p
transio. Accipite secūdo panē doctrine
q̄ est resectio ignorantī. Sicut enī panis
carnalis reficit carnē esuriētē. sic doctri
na spūalis reficit mentē ignorantē. Unō
notanter in Deut. scriptum est. et a xpo in
euangelio p̄mē dñice huius q̄dragissime
allegatū. Hō in solo pane viuūt hō s̄z in oī
verbo qd̄ pcedit de ore dei. Hic secūdus
panis ordeaceus etiā cum refectionē aspi
ritatem habet. iuxta illud apli. Omnis autē
discipulus in p̄senti q̄dem nō esse videt gau
diū sed meroris. postea autē fructū pacatis
simū exercitatis p̄ eā reddet iusticie. Du
ius hō panis asperitas temperat dū suauit
salubriterq̄ frangit. ac p̄ hoc ignorantū
mentes in veritatis cognitione reficiūt.
In cuius figurā de discipulis christi scri
ptum est. Cognouerūt dñm in fractione
panis. Hūc panē frāgere est diuine scrip
ture ac sacre doctrine verba exponere. ve
raciter et vtiliter apire. Sed hodie proch
pudor sunt nonnulli q̄ hūc panē doctrine
male frangunt. imo q̄sum in eis est ad fi
deliū intoxicationē corrūpunt ac veneno
so et pestifero doctrine sue panē simplices
xpianos etiāz nōnumq̄ p̄ncipes et p̄latos
decipiūt seducūt. q̄rū aliq̄ fuerūt in hoc
sacro dñati p̄cilio. S̄z sunt et alij qui ad
defensionē errorū et excusationē errantiūz
noua dogmata cōfingūt. et antiq̄ diuinaq̄
p̄cepta decalogi distortē et alit̄ q̄ spūsan
et eoz actor intellexit exponūt. Qui q̄dā
stultilogie nō dicā theologie doctores. s̄z
veri seductores. quos vocat apls m̄gros
pruriētes auribz. ad se et suā suozq̄ errorū
tutelā p̄ce vel p̄cio. fauore v̄l odio. minis
vel blādicijs attrahunt et veris doctoribz
detrahūt. eis minant. eos lacerant et diffā
mant. Nij pseudo magistri et adulatoz
doctores ad fauoriā sue prauē adulationis
ne dicā heretice prauitatis. h̄mōi p̄ce
pta decalogi nō p̄tinere ad fidē catholice
veritatis impudēt astruūt. Nij p̄terea
errores p̄tra h̄mōi p̄cepta absq̄ errorū af

sertoribz p̄dēnari non posse impudēt af
firmare p̄sumūt. Nij deniq̄ epos cū ma
ximo theologoz cōsilio in suis dyocesi
errores h̄mōi in fide et moribz notorie scā
dalosos nō posse extirpare et sentētialr re
probare aut p̄dēnare p̄sumptuose diffini
unt. Q̄ mltā aduersus hos errores eo
rūq̄ fautores declamāda essent. nisi ad fi
nē p̄peraret oratio. Dic tū vnū silere nō
possum. Hoc est q̄b̄ij oēs p̄fati errores sa
cro huic cōsilio et eoz honori ac auctoritati
manifeste p̄tradicūt. et ei diffinitōibz parē
ter p̄traria sunt. Hā eoz opposita i eo p̄a
cticata fuerūt et notorie approbata. sic cla
re p̄stat et act̄ et sentēt̄is lat̄z errores q̄
p̄limos put hec et alia declarare p̄pono. si
debita audiētia in cā fidei et debet p̄cedē
di mod⁹ def. Hic tū p̄testor. et ad hoc deū
testē inuoco q̄ nihil in hac mat̄ia dicti fa
uore vel odio. nec ad dedec⁹ aut iniuriam
cuiuscūq̄. s̄z ad h⁹ mat̄ie p̄cordiā quātūz
in me fuit posseten laboraui. et ad talē cō
cordiā q̄ et fidei catholice et cuiuscūq̄ p̄so
ne honore saluare poterat. s̄z ceca supbia
et supba cecitas hāc p̄cordiā non admisit.
Nihil q̄ loqr nisi sola p̄ritate coact⁹. Et pri
mo et p̄ncipalr ad honore dī et sue fidei ca
tholice. Secūdo h⁹ sacri p̄ciliij. Tertio scē
romane ecclie et sacri collegij. Quarto xpī
anissimi regis frācoz q̄ et sui p̄decessores
ap̄d eccliaz meruerūt q̄ cause fidei q̄ ip̄m
et regnū suū rāgūt. in h̄ sacro p̄cilio mode
ste et reuerētē tractent. Postremo ad ho
nore alme m̄ris vniuersitat̄ p̄ficiē. et sp̄ali
ter theologicę facultat̄. Hoz enī oīm ho
nor et reuerētia hic mltū rāgūt. et mltō pl⁹
q̄ plures extimāt. et iaz h̄mōi eoz honoz
mltū ledit et ampli⁹ ledet. Et ista de h̄ p̄c
dicta sint. Comedāt q̄ et digerāt hunc pa
nē q̄ sanū h̄nt palatū et bñ dispositum sto
machū. Accipite tertio panē iustie q̄ est
resectio laborantiū. de q̄ intelligi p̄t qd̄ in
orōne dñica perim⁹. Panē n̄m q̄ridianū
da nob hodie. Hic panis iustie idō dī. qz
digne laborātibz iuste dat. dicēte xpo. Di
gn⁹ ē opari⁹ cibo suo. Contra hō q̄ nō la
borat nō manducet. Laborate igit o vos
opari⁹ messis dñice si bñc panē. i. si sustē
tatōez et fructibz ecclie digne q̄rit̄ recipe
Hic enī panis ordeaceus est. qz cum sua
uitate refectionis habet asperitatē labo
ris. iuxta illud qd̄ in Genesi scriptum est.

In die resurrectionis

In sudore vultus tui resceris pane tuo. Consoletur autem caritas vestra. quia si iuste laboraueritis nec vilem mendicitatem nec turpem indigentiam incurretis. dicente propheta. Non vidi iustum derelictum nec semen eius querens panem. Accipite quarto panem patientie. qui est refectio pugnantiu. De quo in Ezechiele scriptum est. Panem suum in sollicitudine comedat. Sane ubi pugna ibi sit sollicitudo maxima necesse est. Hic ergo panis ordeaceus est. quia habet refectioem anime. sed etiam asperitatem pene et tolerantiam patientie. Sed quatacunque sit huius duricies panis temperari poterit ex consideratione domini passio. Quia ut Bernardus ait. Si passio domini ad memoriam reuocetur nihil tam durum quod non equanimiter toleretur.

Accipite quinto panem eucharistie. qui est refectio omnium fidelium. Hic est panis nuptialis qui reficit discumbentes in mensa domini. De quo Christus ait. Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Hic panis est in presenti ordeaceus sed in futuro erit vitaceus quia purus. Hunc autem ordeaceus dicitur. quia cum afflictione anime sumitur dicente apostolo. Probet autem seipsum homo et sic de illo panem edat et de calice bibat.

Audistis igitur de quinque panibus. Audite nunc breuiter de duobus piscibus. Per duos itaque pisces spiritualiter intelligere possumus duplicem consolationem quam in presenti recipit anima quasi ad patiendum illam quam postquam quinque panum asperitatem. Prima est spes et expectatio bonorum eternorum. Secunda est experientia quidam spiritualium carismatum. Prima consolatio sustentat animam in aduersitate temporali. Secunda reficit in prosperitate spirituali. Prima consolatio est quasi piscis maris. quia capit in aduersitate. Secunda quod si piscis fluuiialis siue aque dulcis. quod capit in prosperitate. iuxta illud psalmi. Ponam in mari manum eius et in fluminibus dexteram eius. In sinistra autem manu aduersitas et in dextra prosperitas designatur. O beatos illos et vere beatos quos ex hiis quinque panibus et duobus piscibus spiritualiter intellegendis Christus in peregrinatione huius deserti refecerit. et quantum esuriat saluari cibo satiauerit. quibus ab eo dicitur Beati qui nunc esuritis quia saturabimini.

Audistis ergo et hodierna lectioem euangelicam tam literaliter recitata quam moraliter expolita. quantum illa miraculosa refectio penitus sit ad illud gaudium spirituale. de quo hodie canit ecclesia. Letare hierusalem. et de quo sepe dictum est. Gaudeat in domino spiritus. itaque dico gaudeat. Audistis denique tam gaudium carnis. quam prope est nobis inuocantibus in oratione. Prope est nobis expectantibus in tribulatione. Prope est nobis laborantibus in peregrinatione. Prope est in qua in presenti per gratiam. sed perindeque erit per gloriam. Quia ille nobis concedere dignetur qui sine fine vivit et regnat in secula seculi. Amen.

Explicit sermo factus per reuerendissimum in Christo patrem cardinalem Lameracen. in concilio generali Constantien. Anno domini. M. cccc. lxxv. in dominica in medio quadragesime.

Sequitur sermo eiusdem in die resurrectionis domini nostri Iesu Christi.

Resurrexi

Itis cum Christo qui sursum sunt qui rite Col. iij. Et in epistola hodierna Hodie fratres carissimi sacra illius diei solennia celebramus qui Christus rex noster. pastor et doctor de morte surrexit ad vitam et de pena processit ad gloriam. Et ut beatus Gregorius ait. de passionis ad resurrectionis et de corruptionis ad incorruptionis transiit. Iohannes sic miles regis et exercitus ducis. sicut omnis pastor et discipulus doctoris sequitur sic decem est ut ipsum sequimur a mortuis resurgere. et cum eo resurgendo a frenis ad celestia sublimi perigamur. Et hoc ad quod horum tam apostolus ipso dicente et nos in verbis. propositis alloquente. Si resurrexistis cum Christo etc. In quibus verbis duo tangunt. quantum vultu sic ante deum promittitur. et alio sic dominus quidam conditionali promissa subiacet. Primum est. nos cum Christo resurgere. Secundum est. nos qui sursum sunt querere. Primum spectat ad peccatorum nostrorum penam. Secundum spectat ad bonorum operum perseverantiam. Debeamus ei primo cum Christo resurgere per abiectionem peccati mortalis. Iohannes dicit. Si resurrexistis cum Christo Secundo qui sursum sunt querere per adeptum vite spiritualis. Iohannes sequitur. qui sursum sunt querere. Primum est ante ad secundum. quod mortem culpe per abiectionem debemus ut persequenter ad vitam gratie resurgamus. Sic enim Christus ut ait beatus Gregorius. mortem nostram. scilicet mortem culpe moriendo destruxit. et vitam. scilicet gratie resurgendo repavit.

Sermo

Dico igitur primo quod nos debemus christo resurgere etc. Sed ut pateat qualiter cum christo cōsurgere debeamus prius expedit circa christi resurrectionem aliqua breuiter cōtemplari. Et tria specialiter. Primo resurrectionis modū. Secundo resurgentis statū. Tercio resurgendi fructum.

In primis itaque circa resurrectionis modum sciendū est quod christus surrexit mane. surrexit vere. et surrexit manifeste. Surrexit mane et velociter sine tardatione. iuxta illud. Surgens iesus mane prima sabbati Marc. vi. Surrexit vere et realiter sine fictione. Unū dicitur quod surrexit dñs vere Luc. xxiij. Surrexit manifeste et apparenter sine dubitatione. Nam scriptū est quod manifestus est iesus discipulis suis cum surrexisset a mortuis. Jo. vlti. Pluries enim christus apparuit. pluries suis discipulis se manifestauit. et pluries ac variis modis suam resurrectionem veram esse probauit. ut non posset dubitari eam esse fictam aut fantasticam qualis fuisse legitur suscitatio Samuelem. i. Regū. xxiij. Huic autem triplici modo resurrectionis christi debemus in nostra resurrectione spiritali de morte culpe ad vitam gratie etiam tripliciter cōformari. Primo namque debemus surgere mane et velociter sine tardatione. In manifeste scilicet nostre iuuentutis et non in senectute nostre senectutis. Quia scriptū est Bonum est viro cum portauerit iugum domini ab adolescentia sua Tre. iij. Nam sicut sapiens ait. Adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit non recedet ab ea. Prover. xxiij. Ecce contra hoc inueteratis dierum malorum per prophetā dicit. Si potest ethiops mutare pelles suam et pardus varietates suas. et vos potestis bonum facere.

Secundo debemus surgere vere et realiter sine fictione abiciendo scilicet omnē simulationem et ypocrisim. et seruando deo in caritate non ficta. Sicut scriptum est. Timete dominū et seruite illi soli in veritate in toto corde vestro. Tercio debemus surgere manifeste et apparenter sine dubitatione ut scilicet nostra penitentia sit hominibus manifesta non ad vanam gloriam mundi sed ad laudem dei et edificationem patrum. dicente christo. Sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant bona opera vestra et glorificent patrem vestrum qui in ce-

lis est. Nam talis relucencia boni operis est probatio quod in eo est cōfessio veritatis. Scriptum est enim quod qui facit veritatem venit ad lucem ut manifestent opera eius. quoniam in deo sunt facta. Job. iij. Sicut enim christus pluries apparuit et sic se manifestando sue resurrectionis veritatem probauit. sic nos vere resurrexisse monstrabimus si in manifestatione boni operis perseueremus nec ad peccata preterita sicut canis ad vomitum redeamus. sed iuxta verbum apostoli. sic destruat corpus peccati ut ultra non seruiamus peccato. Ro. vi. ca. Et hec circa resurrectionis modum sufficiant.

Ad ulterius circa resurgentis statum sciendū est quod tres fuerunt conditiones christi resurgentis. sicut tres fuerunt morientis. Prima namque morientis conditio fuit deformitas et contemptibilis. Secunda infirmitas despicibilis. Tercia humilitas miserabilis. Et de hijs tribus conditionibus sanctus ysaias prophetauit. Unū de prima dicit. Non erat ei species neque decore. Et vidimus eum et non erat aspectus. Et de secunda in eodem loco subdit. Desiderauimus eum despectum et nouissimum virorum. vtrum dolorum et scientem infirmitatem. De tercia etiam subiungit. Reputauimus eum quasi leprosum et percussum a deo et humilitatum. ysai. liij. Sed contra istas tres conditiones morientis tres fuerunt conditiones resurgentis. Nam primo contra morientis deformitatem fuit in resurgente pulchritudo et forma admirabilis. Tunc enim ipse fuit speciosus forma per filium hominum. Sicut predixerat de eo propheta. Secundo contra morientis infirmitatem fuit in resurgente validitudo et potentia incomparabilis. De qua per prophetam dicitur. Potestas eius potestas eterna que non auferetur Daniel. septio.

Tercio contra morientis humilitatem fuit in resurgente celsitudo et gloria innarrabilis. Nam de deo patre scribitur. quod suscitauit eum a mortuis et dedit ei gloriam sempiternam. i. Ps. i. Sic enim decebat ut qui maxime fuerat humiliatus in morte summe exaltatus esset in resurrectione. Ideo dicit apostolus. Nullianis semper factus obediens usque ad mortem. mortem autem crucis. Propter quod et deus exaltauit illum et dedit illi nomen quod est super omne nomen. ut in nomine Iesu omnes genua flectant. In hoc igitur carissime

2. Pet. 1.

In die resurrectionis

exemplo christi euidenter instruiamur ut passionibus huius temporis pacietur feramus. Quia non sunt indignae passionibus huius temporis ad futuram gloriam quam reuelabitur in nobis. Ro. viij. Dabit enim nobis pro aduersitate leticia. pro paupertate abundantiam. pro humilitate gloria. dicente scriptura. Humile spiritus suscipiet gloria. Prover. xxi. Et hec circa resurrectionis statum sufficiat.

Primo ostremo modo circa resurgendi fructum Sciendum est triplicem fructum ex christi resurrectione consequi. Primus fructus est nostra iustificatio. Nam Christus sicut dicit apostolus traditus est propter delicta nostra. et resurrexit propter nostram iustificationem. Scriptum est Ro. iij. Secundus fructus est nostre fidei confirmatio. Nam per resurrectionem christi fides nostra et maxime quam ad articulum de resurrectione futura confirmata est et solidissime roborata. Unde propter hoc arguit apostolus. quod si Christus resurrexit et nos resurgemus. i. Cor. xv. Tercius fructus est nostre spei eleuatio. Nam per mortem christi aliquid etiam eius discipuli quasi desperantes dicebant. Nos sperabamus quod ipse esset redempturus israel. Luc. vi. Ac si dicerent. Postquam vidimus eum morientem amplius non speramus. Sed spes quam in morte christi quasi mortua fuerat postea ex eius resurrectione viuificata est et plenissime restituta dicente petro apostolo. Secundum magnam misericordiam suam regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem iesu christi. i. Pe. ij. Nos igitur fratres taliter cum christo resurgere debemus quod hunc triplicem fructum ex eius resurrectione consequi mereamur. Quod utique fiet si a dormitione negligentius a morte culpe seu malicie resurgamus. Ad hoc enim nostrum quem libet hortatur apostolus dicens. Surge quod dormis et exurge a mortuis Eph. v. Et sic per qualiter cum christo debemus resurgere. et. Et hec de primo dicta sufficiant.

Dico igitur secundo. quod nos debemus quam sursum sunt querere. Abiecta namque morte culpe que nos ad inferiora protrahit amplectenda est vita gratie per quam mens humana ad superna pertinet. Ut autem ea quam sursum sunt queramus. Debet in nobis esse terrenorum contemptus et eternorum appetitus. Sic enim docet nos Christus doctor optimus. dicens. Primo querite regnum dei et iustitiam eius. Mat. v. Sed sciendum

est quod tria sunt que nos ad terrena trahunt et inferius iacere faciunt. a quibus surgere debemus ut eterna quam sursum sunt querere valeamus. Primum est curuitas auaricie per quam trahit mundus alliciens. Secundum est feditas immundicie per quam senit caro inficiens. Tercium est cecitas ignorantie per quam fallit demon decipiens. Primo ergo ut que sursum sunt querere valeamus surgere debemus a curuitate auaricie. et. Quid enim suis diuitiis nos allicit. et per auariciam ad terrena nos incuruans ut inferius iacere compellat suo pondere trahit. Sed appetitus eternorum hoc pondus abijciens nos a terrenis surgere et ad celestia volare facit. heu mihi inde quia incolatus meus prolongatus est. Deu mihi si diuitius terra inhabitatio est ad hoc factus sum. ut incolatus meus sit in celo. Deu mihi si affectus terrenorum hominem cum brutis deorsum incuruare valeat quem deus rectus creauerat. ut cum angelis sursum tendat. Ideo enim sicut quidam poetarum ait. Os homini sublime dedit celumque videre iussit erectos ad sidera tollere vultus. Quid ergo turpius. Quid ergo indecentius hominem in terra per cupiditatem iacere et ad infima per auariciam incuruari qui debet in celo animam per contemplationem erigere et sublima ac celestia speculari. Non sic ergo fratres carissimi sed licet maneamus in terra corporaliter. tamen quamus in celo spiritualiter peruersari dicentes cum apostolo. Nostra conuersatio in celis est. Phil. iij. Et hec de primo.

Secundo ut que sursum sunt. Surgere debemus a feditate immundicie. Per quam senit caro inficiens. Caro enim suis delictis nos inficit. et seniendo lasciuiens ac lasciuendo seniens in lutum immundicie id est in concupiscentie feditate prostermit. Sed nimis indecens est fratres carissimi animam ad ymaginem dei factam et ad similitudinem sui conditoris formatam in sordibus lectum suum sternere et in luto sede voluptatibus iacere. Surgamus itaque nec sit qui sepe cuset aut qui dicat se surgere non posse. nam siue grauari fuerimus naturalis concupiscentie debilitate siue ligati male consuetudinis necessitate siue oppressi mole criminum siue peccatorum multitudine ac magnitudine pregrauati. tamen presto nobis est auxilium dei. Qui iuxta verbum prophete. Non

Sermo primus

solum erigit elisos sed etiam soluit compe-
ditos. Parata siquidem est manus domi-
ni ad erigendum casus debiliu et dissoluen-
du catenas siue compedes delictoru. Jo
peccator quis sepe et graui ceciderit. q-
uis diu in sordibz iacuerit. quis etiam in
multis et magnis peccatoz vinculis liga-
tus sit. ppter hoc debet no desperare aut
diffidere q surgere no possit. Sed cu3 p
se possit cadere. p se aut no possit resur-
re. manũ oipotentis dei debet in auxilium
inuocare dicẽdo cu ppheta Emitte manũ
tuã de alto eripe me et libera me. In. psal-
mo centesimo. xliij. Et hec de secundo.

Tercio vt rẽ. Surgere debemus a ce-
citare ignorantie. Per quam fallit demõ
decipiens. Diabolus in suis fallacijs nos
decipit et oculos mentis nostre p intelle-
ctu scz et affectum ignorantie tenebris exce-
care facit. vt nos vsqz ad mortem i pec-
catis obdormire faciat incessanter parat
insidias et laqos tendere no desistit. Sed
surgendu nobis est fratres carissimi et ad
celus leuandi sunt oculi vt eos illuminet
virtus xpi. Sic cũ dixisset apłus. Sur-
ge q dormis et exurge a mortuis. Postea
subdidit dicens. et illuminabit te christus.
Peccator dormienti recta similitudie cõ-
parat. quia nec sensus clare cognitionis.
nec vsus debite recordatiõis. nec motus
bone opationis in eo reperitur. Sed ta-
li exercitatio et surgenti a somno mortis ac le-
uanti oculos ad lucem solis. christus qui
est sol iusticie radios sui luminis infunde-
re consuevit. Quisquis ergo cecitate ig-
norantie in peccatis somnolentus existit
Diet christum vt oculos suos illuminet
nec amplius in tenebris moris obdormi-
at. dicendo cum ppheta. Illumina oculos
meos ne vnq obdormiã in morte. scribit
in psalmo Quod ipse prestare dignetur q
vult regnat in secula seculoz Amen.

Explicit sermo factus p reuerendissi-
mũ in christo patrem dominũ Petrũ de
Billyaco sacre theologie doctorem. car-
dinalẽ Cameracẽ. in die resurrectio-
nis dñi nostri Jesu christi.

Sequitur sermo eiusdem reuerendi
in christo patris. In die sancto Penthe-
costes.

Paruerunt ei

a is dispersite lingue tanqz ig-
nis. Actũ. ij. Et in eplã pre-
sentis festiuitatis. Hodie
fratres carissimi tpalem spũ sancti missi-
onẽ solẽniter celebramus. q idem spũs
super discipulos suos in linguis igneis. i.
igneis radijs ad modũ linguarũ formaqz
visibilẽ apparuit. In triplici nãqz forma
missum ipm esse legim. Primo in co-
lumba. scz in baptismatis xpi susceptiõẽ.
qũ spũs sanctus descendit sup xpm a iohan-
ne baptizatum. Lu. iij. Secũdo in fla-
tu scz in apłoz ordinatione. quãdo dñs i
sufflauit eis et dixit. Accipite spũm sanctũ
Jo. xx. ca. Tercio in igne scz in apłoz
pfirmatione. qũ largiori munere sue ma-
iestatis in discipulos supuenit. et eis hodie
carismatũ dona tribuit. Prima missio p-
tinet ad receptionẽ gratie inchoãtis. Se-
cũda ad corroboratiõẽ grẽ pficiẽs. Ter-
cia p ad pfirmatiõẽ grẽ pficiẽs. Sic
qz sit vñste triplex missionis modus ad tres
pmeat hominũ status. Nam primus ad inci-
pientes. Secũdus ad pficiẽtes. Tercius
pñet ad pfectos. quã applicatiõẽ nõ p-
sequor cã breuitatis. Merito g vltimam
missionẽ spũs sancti p ceteris celebrandã
et celebriter recolendã suscepit ecclesia. qã
vñz p eam nõ solũ inchoãs aut pficiens
gratia sed psummans et pficiens hoĩbus
est collata. Sic em hodie xps oia psum-
manet euangelice xpiane legis gratiam
psummando pfectit. Nam p paciẽtiã mo-
riẽtis. post magnificentiã resurgẽtis post
gloriã ascendẽtis. post residentiaz pñde-
tiã et sedentis ad patris dextrã nil aliud cõ-
summandũ restabat nisi vt expectata spi-
ritus sancti leticia adueniret et celi muneribus
celestes hoĩes impleant. Hoc autẽ
hodie factũ est qũ tpaliter missus est imo-
bilis. qũ visibiliter apparuit inuisibil. qũ
corruptibilibz hoĩbz missus est incorrup-
tibilis. qũ scz spũs sanctus apparuit apłis
tũc impletũ est qd dicitur in verbis. pposuit Ap-
paruerunt eis rẽ. In qbz verbis etiã meri-
to nobis occurrũt pñderãda. Primo qd
significet rẽ. In hoc em tria misteria de-
signant. Primo h factus est vt spũs san-
ctus apłos in loqndo et pdicãdo oĩbz gẽ-
tibus ignitos et ardentes redderet. Nam

In die Penthecostes

predicator q̄ caritate nō ardet. & bō doctrine alios nō accēdit. Ideo de Helya dicit q̄ verbum ei⁹ q̄si facula ardebat Eccl̄i. penul.

Secūdo v̄t legē quā apl̄i p̄dicaturi erāt ignea esse id est legē amoris ostēderet. Hāc hāc venit dñs publicare. p̄dicare. ipamq̄ p̄cipue voluit ab apl̄is p̄dicari. ipso dicēte Ignē veni mittere in terram. & q̄d volo nisi vt ardeat. Lu. xiiij. Spūs sanctus vt Bern̄. ait sup̄ discipulos in linguis igneis venit. vt linguis oīm gentium & b̄a ignita loq̄rent. & legē ignea lingue ignee p̄dicarent. Sed q̄d est & b̄u ignitū. q̄d est lex ignea. h̄iū lex amoris p̄ceptū caritatis De q̄ scriptū est. Hoc est p̄ceptū meū vt diligatis inuicē Jo. xv. Hūc itaq̄ dilectiōis ignē. hūc caritatis ardorē instar ap̄lorū debēt singuli xp̄iani sed p̄cipue viri ecclesiastici & illi maxime q̄ altari xp̄i seruiunt. fouere semp̄ indefinēt et incessanter nutrire. In cuius figurā in lege scriptū est Ignis in altari meo sp̄ ardebit quē nutri et sacerdos Leuiti. vi. Ue igit̄ illis sacerdotibz aut illis ap̄lorū successoribz qui nō hodie nutriūt ignem caritatis sed flāmaz cupiditatē. q̄ nō h̄nt & b̄a ignita euāgelice veritatē. sed & b̄a sumātia p̄p̄atice vanitatis. q̄ nō p̄dicāt legē ignea sed legē ferreā. nō legē amoris sed legē rigoris. q̄ suis linguis in p̄lo nō fouēt caritatem dilectiōis & pacis sed cupiditatē diuisionis & scismatis. Ue in quā illis si necesse est vt scādala eueniāt. vt tñ illis p̄ q̄s tantū scādalu venit. Hāc in illos aut p̄ eos in alios spūs sanct⁹ in linguis igneis nō descendit sed spūs malign⁹ in linguis venenosus totū fere mundū inficit & in odij venenū accēdit. S̄z tercio spūs sanct⁹ in linguis igneis apparuit vt ipse q̄ in igne significat se in ap̄los locuturū esse mōstraret. Hāc eos certificare voluit q̄ spūs sanct⁹ in eis loq̄ret. ne ipsi diffiderēt. cū a p̄ncipibz & mūdi sapientibz eoz p̄dicatio & doctrina p̄seque-ret. & ne ipsi sibi attribuerēt. cūz multi ad eoz p̄dicationē p̄uenterent. ac etiā vt singuli pl̄ eis crederēt cū sermo eoz q̄si & b̄u diuinū audiret. Propterea dicit xps̄ Nō ei ros estis q̄ loq̄mini sed spūs sanct⁹ q̄ loquit̄ in vob. Mat. x. Et hec de p̄mo p̄ncipali. **S**ecūdo cōsiderandūz occurrīt. q̄re spūs sanctus in lingue ponit̄ q̄ alteri⁹ mēbri specie apparere voluit. Hoc em̄ factū

est triplici rōne. Primo q̄dē. q̄z hūana lingua igne infernali multūz succēsa erat. iō igne spūs sancti multū indigebat vt a dya-boli incēdio sanaret. Un̄ Jaco. iij. scribitur. Lingua n̄ra ignis est vniuersitas int̄d̄tatis. Lingua p̄stituit̄ in mēbris nostris. q̄ maculat totū corp⁹ & inflāmat rotā natiuitatis nostre inflāmata a gehēna id est a suggestionē diaboli. Hāc fm̄ glosam. gehēna diabolus d̄r. q̄z p̄pter ipm̄ facta est Un̄ sic gehēna sp̄ ardet sic sp̄ diabol⁹ vbi cūq̄z sit sectū porat suarūz tormēta penarū. & inde p̄mor⁹ flāmā viciōz suggerit. et illa q̄ hoibz inuidendo suggessit p̄ lingue incōtinentiā ap̄it. et p̄ cetera mēbra ad effectū p̄ducere cogit. Et iō p̄ eas inflāmat rotā n̄ritatē n̄re. vt apl̄s ait id est oīm op̄erū n̄roz vniuersitatē incendit. Que p̄pter hoc rota d̄r. q̄z sicut in rota idem est p̄ncipiū & finis. sic tāta est volubilitas in op̄ibus hūanis vt tūc hō incipiat cū crediderit p̄summare q̄si nihil aliud sit vite nostre d̄scursus q̄ antiqu⁹ ille ficit̄ a poetis dedali laberint. **S**ecūdo q̄z lingua regere valde difficile est. iō p̄ ceteris mēbris spūs sancti gr̄a idiget. vt recte rōnabiliterq̄ regat̄ Un̄ Jaco. iij. d̄r. Dis natura bestiarū et voluc̄z & serpentū domata sunt a natura hūana. lingua aut̄ null⁹ hō potest domare. O mirabile & miserabile lingue mōstr̄ q̄z lingua domare neq̄mus. & fero cissimā bestia⁹ naturā domam⁹. Hāc vt ibidē ait glo. Immanissimā aspide a q̄dā p̄familiat legim⁹ in egipto domatā fuisse. q̄ q̄ridie de cauerna egrediēs de mēsa ei⁹ anno nā recipiebat. S̄z & tygridē q̄ndā legim⁹ māsuētā factā fuisse in india & in d̄ anastasio p̄ncipi destinatā S̄z nullibi legimus domatā esse hois linguā. dicēte sapiente. Quis est q̄ nō delinq̄t in lingua sua. Eccl̄i. xij. Tercio. q̄z lingua ē mēbri valde vtile si debite p̄p̄escat. Un̄ nō immerito dicit̄ catho. Virtutē p̄mā puto esse p̄p̄escere linguā rē. Hoc si q̄dē diuio p̄cor dat eloq̄o q̄ dictū est. Si q̄s in p̄bo nō offendit hic p̄fect⁹ est vir. Jac. iij. Et illi salomonis cōuenit sn̄e. Lingua placabilis lignū vite. Prover. x. Et hec de secūdo sufficiant. **T**ertio cōsiderandūz occurrīt q̄re spūs sanctus potius ignē q̄ aliud elemētū elegerit. Hoc em̄ ideo factū est. q̄z ignis sepe habz op̄atōes q̄ sepe donis spūs sancti

Sermo primus

puenitissime adaptant. **P**rima ignis opatio est purgare. Hā aurū z argentū et alia metalla igne purgant. Et ad hoc pertinet donū timoris. cuius officiū est cor hoīs a peccatis mūdare. dicēte scriptura. **T**imor dñi expellit peccatū. **E**ccl. i. **S**ecūda opatio est liq̄facere. nā qđ dūz ē ignis emollit. Et h̄ pertinet ad donū pietatis. cuius officiū ē cor hoīs liq̄facere. vt cū alijs se coarctet gaudēdo cū gaudētibz. h̄do cū flētibz. z dicat cūz aplō. Quis infirmat ē ego nō infirmor. **iij. Cor. xij.** **T**ercia ē incinerare. qđ pertinet ad dōmū scie. cuius officiū est hominē et noticiā sui ipsi hūiliare. z hūiliādo se q̄si cinerē reputare. qđ sūm Augustinū facit inter? hoīem lamentantē z exteri? se nō iactantē. Quis em̄ nō hūiliat. qđ a iactātia nō desistat. si p donū scie recognoscat. qz cinis est z in cinerē reuertē. **Q**uarta est sursum tēdere. qđ pertinet ad donū p̄siliij. cuius officiū est sp̄etis t̄palibz terrenis ad eternā celestia mētem erigere. Cōsilia em̄ docent imp̄fecta relinq̄re z p̄ eminētia vite ad p̄fectionem sp̄m seq̄ndo puenire. ipso dicēte. Si vis p̄fect? esse v̄de oīa q̄ habes z da paup̄ibz z seq̄re me. **Matth. xviij.** **Q**uinta est lucea z fragilia solidare. qđ pertinet ad donū fortitudinis. cuius officiū est hūanā fragilitatē solidādo for̄te efficere. Hoc em̄ xp̄us suis p̄miserat discipulis dicēs. Sedete i ciuitate donec induamini virtute ex alto. **Luce. xxiij.** **M**agnā huius ignis fructez. q̄ sic p̄ncipis aplōz petri fragilitatē solidauit. vt qđ prius ad vn? ancille vocē ch̄ristū negauerat. postea ip̄um corā p̄ncipibz p̄stanter p̄seueratēz ac gaudēter p̄gnosceret. **M**irāda mutatio z vere mutatio dextere excelsi qđ hoc efficere valuit. vt p̄trūz alij apli qđ p̄z in tribulationibz tristēs erāt z pauidi. postea irent gaudētes a p̄spectu p̄siliij. qm̄ digni habiti sunt p̄ nomine iesu p̄tūmelia pati. **Act. v.** **S**exta ignis opatio est illūinare qđ p̄h̄et ad donū intellectū. cuius officiū est suo lumie mētes hoīm erudire. de qđ p̄phetice scriptū ē. De excelsō misit ignē in ossibz meis z erudiuit me. **Tren. i.** **H**oc em̄ hodie in aplis impletū sp̄ūs sancti. Hā ignis ip̄s de excelsō celi solio missus aplōs erudiuit. qđ ossa eccl̄ie erāt dū totū corpus ip̄s supportabant. exteri? scz p̄ paciētiā in aduersis in

terius vō p̄ medullā z dulcedinē pietatis. **S**eptia ignis opatio est inflāmare. qđ pertinet ad donū sapie. cuius officiū est et sapore sp̄ualiū ad eorū amorē mēte accendēre. Sapiētia em̄ sapor est sp̄ualiū rerū ad eorū amorē ardētē alliciēs. et rez terrenaz saporē p̄tēns. De qđ dicebat apl̄us. Quē sursum sunt sapite nō q̄ sup̄ terram. **Tol. iij.** **D**uri ḡ z nimii indurati ac obdurati filij ade. qđ hui? ignis flāma p̄ donū timoris nō purgat. qđ p̄ donū pietatis nō emollit. qđ p̄ donū scie hūiliādo nō incinerat. qđ p̄ donū p̄siliij xp̄m seq̄ndo sursum nō erigit. qđ p̄ donū fortitudinis nō solidat. qđ p̄ donū intellectū nō illūinat. qđ p̄ donūz sapie nō inflāmat.

Sed o v̄tinā heca nostris cordibz auctat sp̄us ille sanct? qui illūinator est cordiū. sp̄us ille dulcis z suauis qđ cordis habitaculū qđ possidet igne sui amoris em̄ dat z exurit. **V**tinā corda n̄ra sic ad se flectat z in se dirigat. vt veraciter eū intelligere et seruētē diligere valeamus. **N**ō ipse p̄stare dignet. qui sine fine viuūt et regnat in secula seculorū. **A**men.

ExPLICIT sermo fact? a dño Petro cardinali Lameracen. de festiuitate p̄sche.

Sermo eiusdem factus in p̄cilio generali Anno dñi **M. cccc. xvij.** eadē die.

Im cōpleren

Dur dies Penthecostes erāt oēs discipuli p̄ter in eodē loco. Et reliq̄ q̄ scribunt in leuēdo libri actū aplōz hodie recitata. qm̄ in modū omelie nūc exponere p̄ponimus. **O**die reuerēdissimi p̄res ceteriqz fr̄es carissimi. hodie celeberrimā missiōis sp̄ūs sancti memoriā solē n̄re festiuam. hodie sanctū illū diē recolimus qđ discipuli xp̄i repleti sunt oēs sp̄ūs scō. **Q**uius sacri collegij p̄sor erat sacratissimā p̄go m̄r. **V**t in quā nō cuiuscūqz sed dei. Scriptū est em̄. qz hij oēs erāt p̄seuerātes vnanimiter i oratiōe cū maria m̄re iesu. **I**n hos igit z sup̄ hos oēs repleta ē maria sp̄ūs scō. **N**ec tūc p̄mo sed dudū antea dū sibi dictū fuit. ab angelo. **Q**ue grā plena dñs tecū. **I**ōh̄s vt de gr̄e sue plenitudie aliq̄ntulā recipere portioez z velut discipuli ch̄risti hodie sp̄ūs scō r̄sitari mereamur. ad eā tanq̄ ad gr̄e fontē fideliter si

In die Penthecostes

anclaliterq; recurrētes. sibi deuota mēte
eandē salutationē angelicā pſentem? dicē
tes **Aue Maria** zc.

Item sacra testat actū apłoz hy
storiz. Dū pplerent dies penthe-
costes id est qñq; decē dies a re
surrectiōe dñica. tūc sacra est illa visibilis
missio spūsancti de q; sit hodie festiua le-
ticia. Qui diez nūc? nō vacat a misterio
Nā sicut annus qñq; gesim? apđ iudeos ē
rat iubile? sic apđ xpianos qñq; gesim? di-
es iste iubile? fac? est atq; iocūdu. Audi
am? iocūditas in itū Tūc em erat oēs di-
scipuli piter in eodē loco. Q pſes pſcri-
pti cetiq; viri disertissimi qđ meli? qđ io-
cūdi? dici pōt de discipul? xpi q; q erat pa-
rit? i eodē loco. Ecce inq; pſal. Ecce q; bo-
nū z q; iocundū bitare frēs in vnū. Erāt
itaq; oēs velut frēs habitātes piter. Nec
solū corpāl? in eodē loco sed spūāl? eodē
cord? z aīo. sic scriptū est. qz mltitudo cre-
dentiū erat cor vnū et aīa vna. Erāt g; hī
frēs nō discurretes et girouagi. nō discre-
pātes et discoli. sic hodie mlti vocati falsi
frēs religiosi. sed concordēs z beniuoli ac
vnanimes z frātra caritate plūcti. Q vti
nā nob in hac sancta generali synodo cō-
gregat? vti nā nob def in fraterne carita-
tis vnitate xpi discipulos imitari. vti nā no-
bis def ita cū eis spūscō repleti. vt vere et
nō fictē. nō ad nram sed ad dei glia dice-
re valeam? eandē synodū in spūscō pgre-
gatam existere Qd vtiq; fiet nec aliē fiet si
opante spūsancto nobisq; coopantib? spi-
rit? malign? pcul ab hac pgregatōe pella-
tur. spūs vic? erroris z pfidie. spūs diuifi-
onis z prouersie. spūs pſeitiōis z pterule
spūs rācoris z inuidie. spūs tumoris z su-
pbie. z vrad vnū dicā spūs oīs iniquat? z
malicie. Nunc q; ppe mltiplicē spūm mali-
gnū benign? ille spūsanct? secū eē nō pa-
rit. dicēte sapiēte. Spūsanct? discipline ef-
fugiet fictū. id est spūm malū sub fictōis
fallacie z ypocrisis mltiplici specie pallia-
tū. Q vti nā spūsanct? ppe spūm malum
nos nō effugiat. s; a nob ipm pon? effuga-
redignet. z et? mltiplices fraudulētiās et
purgare. S; hec hacten? iā p deinceps
ad pposite lectionis hystoriā reuertamur.
Dū cēt g; oēs discipuli in eodē loco Au-
diam? q; admirabili potētia potētis viri-
tute spūsanct? in eos hodie qdrupt? opa-

tus fuerit. Primo qđe aduenit. Secdo re-
pleuit. Tercio appuit. Quarto reqēnit.

De pmo d: **Fact?** ē repēte de celo son?
tanq; adueniēt? spūs vehemētis De scdo
Et repleuit totā domū vbi erat sedentes
De tertio Et appuerūt ill? disprite lingue
tanq; ignis. De qtro. Sedet? sup singu-
los cor. Prio g; d; aduenisse p gfe interio-
rē inspiratōes Secdo repleuisse p gfe vbe-
riorē diffusiōes. Tercio apparuisse p gfe
exteriorē opationē. Quarto reqēuisse per
gfe pfectiorē pſignationē. Dic g; nota-
te diuie scripture ordinē. Dic pſiderate
ordinatissimū modū aduēt? spūsancti q;
tūc visibil? suos discipulos visitauit. et qñ
die aīas sanctas spūāl? r visitare nō dñit.
Postq; em aduēt. postq; repleuit. postq;
apparuit. tandē sedere z reqēscere d; i aīa.
qñ pfecti? pſignat in ea gfe sue dona.

De suntigit? qtuor admirāda aduēt? spū-
sancti opa magna cū meditatiōe meditāda.
z a cūctis amplectēda fidelib? S; qz isto-
rū tria ad apłoz pſinet visitatiōes. ipa p
apparitio ad nram instructionē. ideo spe-
cialiter de hodierna sci spūs apparitione
dicere pponimus.

Ostis itaq; o viri doctissimi nost?
n optime vos q; firmit tenet? catho-
licā fidē hodie spūsanctū sub tri-
plici appuisse corpali spē. Nec h sine ma-
gno spūalig factū esse misterio. Apparuit
in spē flaminis. Apparuit in spē liguarū.
Apparuit in spē ignis. De pma dictus est.
Fact? est son? tanq; adueniēt? spūs vbe-
mētis. id est tanq; vēti magni siue tonitruū
q; m discipul? mime fuerūt pterriti h diuina
opante potētia. in signū qd ab eis spūs
q; nō pſurbator s; pſolator ē cordiū. Uēit
itaq; spūscō ill? pſolator. venit i illā sa-
cratissimā synodū nō vt pſbator p ipetū
violētie aut trifice impſionis. sed vt pſo-
lator p sonitū beniuolētie et deifice inspira-
tionis. Quo docemur exēplo q; veri disci-
puli xpi et mistri spūsancti intrare debēt
h generale pſiliū. nō pſurbādo p terroris
violētiā. sed pſolādo p amoris beniuo-
lentiā Et q; pſtratiū facerēt pbarēt se pām-
bulos anti xpi. z cooperatorē diaboli q; ec-
clesiastice pacis pſurbator est et autor scis-
manice discordie. De secūda siml? z tertia
subdis. Apparuerunt illis disprite lingue
tanq; ignis. i. ignei radij ad similitudinē lin-

Sermo secundus

guarū dispaz formati. In hac g appariti
one triplici mistice triplex norabat cōditō
In q illi status plarōis quem suscepuri
erāt apli pfectio signabat. In igne ardēs
dilectio caritatis. In linguis feruēs pdi
catio veritatis. In statu seu flamine vehe
mēs opatio p̄tūz. p̄mū in corde. secundū
in ore. tertiu d̄st̄it in ope. Nūc igit attē
dite o pastores gregis d̄nī in sublimita
te stat⁹ aplīci p̄stituti. Attēdite z videte si
in tribz illis d̄ditōibz q̄ maxie ad plarōis
officiū p̄tineat. aplōz estis imitatores. alio
qn vane gloriāmini vos in statu pfectōis
aplōz dici successores. Attēdite in q̄t apo
stolus paul⁹. Attēdite vobis z vniuerso
gregi i q̄ posuit vos spūs sanctus epōs re
gere ecclīaz dei quā acq̄siuit sanguie suo.
Attēdite q̄ cū apls hec dixerit loq̄ns pre
sbit̄is ecclīe ephēse eos vocans epōs
q̄ oliz q̄ntū ad nomē nō d̄stinguēbantur
epī z p̄s biteri. dicēte Hiero. sup eplaz ad
Titū. q̄ olī idē p̄bz q̄ z epōs m̄lromag⁹ di
cta esse intelligunt h̄ijs q̄ appropato noie
epī vocant. Sp̄ em̄ fm̄ rē iter epōs z pre
sbit̄os fuit d̄stictio fm̄ Dionisiū li. de
ecclīastica ierarchia. Und̄ postea etiā fm̄
nomē int̄ eos merito d̄stictio facta ē. Jō
p̄bz ab ipsis nō d̄st̄erre aug⁹. li. de here
sibz inter dogmata heretica p̄nūerat. Au
diāt ḡ maiores plati q̄ epī noiant. attēdite
vobis z vniuerso gregi. Attēdite o epī pri
mo vobis. deide vniuerso gregi vt p̄cece
dat in vobz p̄tū p̄fectio. quaz gregi vob
p̄misso p̄cipare ac cōicare. p̄fitemi. Attē
dite vos nō ab hoīe sed a deo. a xpō. a spū
scō. imēdiate positos ad regēdā ecclīā dī.
rē itaqz nō puā nec p̄uipendendā s̄z iesti
mabilr p̄ciōsaz. vt pote dei sanguie p̄parā
Attēdite vos positos ad regēdū hāc ecclē
siā. nō mō tirānico. s̄z more aplīco. vt sic p̄
dictū est. in vobis quēadmodū i aplis lu
ceat. z exteri⁹ appareat triplex illa p̄tū p
fectio. vicz in corde ardēs caritatz dilectō
in ore feruēs veritatz p̄dicatio. in ope ve
hemēs p̄tūz opatio. vt sic i pleat in vob il
lud euāgelicū. Luceat lux v̄ra corā hoīb
vt videat opa v̄ra bona. z glo. pa. vel. q̄ in
cel⁹ ē. Attēdite ḡ vos positos super cādela
brū. vt luceat lux v̄ra oīb d̄ in domo sunt
S̄z ad qd. Sane vt luceat ad regēdū z
dirigēdū v̄ro lumie ecclīaz dī. Sed q̄ lu
mie. Uniqz luie p̄dicatōis p̄tatz. z spāl̄r

veritatis fidei. vt firmit̄ obseruetz illō pe
tri summi pontificis decretū. Parati s̄p ad
satis factionē oī poscētī vos rōez reddere
de ea q̄ in vob est fide. Et illō coaplī pau
li q̄ spāl̄r epō p̄cipit. vt potens sit exho
tari i doctria sana. z eo q̄ d̄dicit arguere
Quid igit h̄ dicem⁹ viri p̄res et frēs. si ad
vos epōs p̄tineat vt oīsum est p̄dicatio z
elucidatio catholice p̄tatis. cur nō eq̄ ad
vos p̄tineat purgatio et eliminatio hereti
ce falsitatz. Eerte audact̄ affirmo. ad vos
vtrūqz p̄tinet. qz nec vnū sine altero cē po
test. z p̄us est viciū aut errorez purgare q̄
p̄tū seu veritatē plātare. Quis em̄ sane
mētis p̄hibeat ortulanū p̄us spinas z tri
bulos herbasqz mortiferas ab orto suo p
ūcere aūqz nona semia fructifera seu plā
tulas ibi semiet vl̄ inserat. Quis nesciat i
p̄sonā hieremie. p̄p̄he ortulano spūali dī
ctū esse. Posui te sup gētes z regna vt euē
las z destruas edifices z plātes. Vobis ḡ
in p̄phetis p̄bis a d̄no p̄cipit p̄us euēlle
re z destruire hereticā falsitatē z edificare
posteri⁹ ac plātare catholicā p̄tate. Und̄
p̄cludēdū arbitroz q̄ v̄re episcopali aūto
ritati nimis detrahūt q̄ in h̄ sacro cōcilio
vl̄ doctrinalr p̄dicare vl̄ finaliter d̄stī
nīre p̄sumūt. episcopos nō posse in suis
dyocēsibz errores i fide. et moribz notozie
scādolosos cū p̄toz d̄stilio p̄dēnare. Sic
em̄ h̄ p̄t̄ generalr in vl̄ ecclīa summi⁹ il
le episcopus q̄ h̄re d̄r plenitudinē p̄tatis.
sic inferior episcop⁹ vocat⁹ ab eo in p̄rem
sollicitudis. h̄ vtrūqz potit p̄ticulariter in
sua dyocēsi seu p̄tiali ecclīa suo p̄missa re
gimini. hac tū fuata modestia. q̄ snīaz su
am iudicio supioris hūilī subijciat. et ei⁹
autoritati referat. Et ita intelligēda sūt in
ra q̄ maioris cause fidei sunt ad sedē Pe
tri vl̄ summi p̄tifice referēdi. qz nō sunt
alibi simplr et generalr terminādi. put h̄
plenius in qdā tractatu vniuersitat⁹ p̄fise
stā diuini q̄z hūani iur⁹ autoritatibz rō
nibz p̄bata sunt. S̄z h̄ijs omīssis ad hodi
erne festiuitatis materiā redeamus.

Ac igit sacratissima die mag nob
h̄ dat occasio z leticie materia. Hāz
christ⁹ hodie p̄ spūscī missioez eu
angelice leg⁹ grāz p̄summauit. Quidē
p̄patientia moriet⁹. p̄magnificentia re
surgētis. p̄glia ascendētis. p̄residētia
p̄residētis z sedētis ad p̄ris dexteras. qd

In die Penthecostes

In quā aliud psummandū restabat nisi vt expectata spūs sancti leticia aduēiret. qđ vtiq; tūc factus est qñ spāl'r missus ē spūs imobil'. qñ vībīl'r apparuit spūs īsensibīlis. qñ corpal'r. i. ī specie corpal'i aplos vīsitauit spūs incorruptibīl'. qñ scz appuerit eis dīspūte līgue tanq; ignis. Ubi merito qrendū nob est cur spūscūs ī līguīs īgneis appuit. 7 ad hīplendū mīsteriū īgnē pot' qđ aliđ elemētū elegit Sane vt bernī. ait. Spūscūs sup dīscīpulos ī līguīs īgnēis venit vt līguīs oīm gentiū pba īgnita loqrent. 7 legez īgnēā līgue īgnēe predīcarent. Ignitū eloquīū tuū ait psal. Et xp̄s ī euāgelīo. Ignē venī mittere ī terrā 7 qđ volo nīsi vt ardeat Quid ē īgnitū eloquīū. qđ lex īgneā nīsi lex illa ardens caritatis quā xp̄s ī terrā mīsit 7 p aplos pđīcandā docuit. Jōq; spūscūs hūī' īgnēe legī īspirator ī spē īgnis sup aplos apparere voluit. Quia vīcz septē sūt īgnis opatīōes q̄ septē donīs spūscī puenīent aprātur. Prima īgnis opatio est purgare. qđ ad donū timoris pīnet. cui' officiū ē cor hōīs a pctō mūdare. Secda est līqface rē. Hā qđ dux est īgnis emollit. 7 hō dono pietatis puenit. ē est alioz īfīrmītatib; cōdolere. Tertiā īgnis pditionē esse dīcīm' īncinerare. qđ pīnet ad donū scīe. ē officiū hōīcz ex notīcia sūīpī' hūīllīare. et se qđ īcīnerē reputare Quarta ē sursum tēdere. 7 hō dono pīlī puenit. ē est officiū spīrī' spāl'ib; 7 terrenīs ad cēna et celestīa spūāl'r eleuare. Quīntaz qđ esse nescīat lutea 7 fragīlia solidare. qđ ad donū fortitudinis pīnet. ē est officiū hūānā fragīlītatē solidādo fortē efficere. Sexta est īllumīnare. 7 hō dono īntellect' pgruī. ē est officiū suo lumīe terrenas hōīm mētes īter' erudīre. Septīmā pō atq; pfectīsimā īgnis opationē esse pstat īnfāmāre. qđ ad sapīe donū pīnet. ē officiū est ex sapīe spūālīū ad eoz amorē mēte accēdere. Vīdet' qđ ad mox nfoz erudītīōez p exēpla moralīa dīuīnārūq; scripturārū p cordātīas. īsta possem lōgo sermone deducere. sed qz erudīg' loqz 7 ad finē pperō. breuī' ptrāseo. Hīc tū exclamare pelloz D dura nīmīs nīmīsq; fātea corda filioz ade. qđ h' īgnis flāma p donū timoris nō purgat. qđ p donū pietat' nō emollit. qđ p donū scīe hūīllīādo nō īncīnerat. qđ p do

nū pīlīū xp̄m sequēdo sursum nō erīgīt. qđ p donum fortitudīs nō p solidat. qđ p donū īntellect' nō īllūīnat. qđ dñīq; p donū sapīe nō īnfāmāt. Hō sic vos non sīco spūales vīrī hīc ī spūscō vt pīe credīt cōgregatī. Nolīte vt ait psal. nolīte obdura re corda vīra. s; magī ea pparate ad deuote recipiēda spūscī donā vt de vob vērīfīcet qđ de aplīs ī bodīerna lectīōe sub dīt. Repleti sūt oēs spūscō 7 ceperūt loqz varīs līguīs. put spūscī dābat eloqz illīs. Ubi pīmū notandū nobīs est. qđ si cur dīcīt glo. Aplī nō solū loqbant' omīa ydeomata. verū etiā īpsī ī vno ydeomate loqntīb; oēs audīentes īntelligebant qđ bet pīrīū ydeoma. hoc dīuīa spūscī opē rāte pte. Sicut emī p dīuīfīōē 7 rebelīōē ad deū dīuīse fuerūt līngue. vt ī Be nēfī legīt. sic p īnfusīōē spūscī mīraculose sūt vnīte. Vos qđ dīscīpolorū xpī successores eoz exēplo studeret ī hac scā synodo varīe natiōnū līngue spūscī opatīōe vnīant. In vna fīde. ī vna pīratē. ī vna obediētīa. ī vna dñīq; carītate 7 pace. S; hīc dīllīgēter īntēdīte. et attēdīte sacre scripture pba. notateq; pboz ordīnē atq; mīsterīa. Pīrīnāq; aplī spūscō repleti sūt. Postea ceperūt loqz. Sed quō loqz Certe put spūscī dābat eloqz illīs nō put spūs hūān' suadebat sed put spūs dīuīn' suggerēbat. Hō ī hūāne sapīe vrbīs vt aplūs ait. sed ī pte dī. Sīc qđ nō resonāt organa mīscīalia nīsi pūs exīterīnt flātū plena. sic nō sonnerūt aplī donec spūscō repleti sūt. Et tūc lōge lateq; audīt' est sonī' organoz qñ vt ī qđ psal. In oēm terrā exīuit son' eoz. Vtīnā non sūt īnt' nos vtīnā nō sūt ples qđ sepe 7 multū loquunt' nec pūs tū spūscō repleti. Jōq; vana est eoz locutīo. vana cogitatō vana opatio. 7 oīa vanītas. Quid est enīz vanītas nīsi vacūitas. S; nōne ī nobīs vacua sūt oīa sī pūs nō fuerīnt spūscō repleta. Sane oīno sic ē oīs nīra fatet pōtētia. Hoc vtiq; manifestū fīet nob sī trīplī cē potētiā pīderem' ī nob. Intellectīuā vīcz affectīuā. 7 executīuā. Hōne īntellectīua ī nobīs vacua est pgnītōe verītatīs. donec p spūscī grām lumīe sapīe īllūstrat' Implebīt ī qđ pīas splendorīb; aīam tuā. Implebīt ī quā vt ī ecclīastīco dī spū sapīez īntellectus. Hōne affectī

Sermo secundus

na in nobis vacua est exultatione iocundi-
tatis donec spūs sancti grā nostrā desiderium impleat. Ipse est enim q̄ replet in bonis desiderium tuū vt ait psal. Hōne exultatione in nobis vacua est opatiōe fructus. donec gratia spūs sancti coopante vigore. quia sine me inquit nihil potestis facere. Ecce ergo q̄ vana. ecce q̄ vacua in nobis sunt omnia nisi spūs sancti gratia repleamur.

Ed itā ad sonus aploz excitari. vt
f eoz vocibz inspirati spūs sancti grā re-
pleri mereamur. audiam⁹ eos lo-

q̄ntes varijs linguis. audiam⁹ euz religio-
sis discipulis q̄s hodierna lectio p̄memo-
rat. et stupētes admiremur variū sonitum
spūs alii organoz. Audiuim⁹ inquit eos
loq̄ntes nris linguis magnalia dei. Mi-
ra nouitas et noua iocunditas. o suauis vo-
cū varietas. variāq̄ suauitas. Quia loq̄-
bant varijs linguis. Sed et suauē atq̄ io-
cundū est audiri q̄ multa et varia loq̄ban-
tur. Nec p̄na siqdē sed magna. q̄ magna-
lia. nō cuiuscūq̄ sed dei. Magna inquit
psal. opera dñi. Loq̄bant itaq̄ et testifica-
bant magnalia et mirabilia opa iesu xpi.
doctrināq̄ m̄gri magnificabāt discipuli.
Uñ tūc iplēti est qd̄ xps eis ait. p̄miserat
Lū venerit pacit⁹. quez ego vob mittā a
p̄re spūs p̄tatis q̄ a patre. p̄cedit ille testi-
moniu phibeat de me. et vos testimoniu
phibeat. q̄ ab initio meū est. Sup
q̄b phibit videre mihi videoz aplos christi
pla tūc inter se suota habuisse colloquia
et varia dei magnalia ptulisse. Laudem⁹
inquit salutare hūc sc̄i spūs aduētū. Cōsi-
derem⁹ q̄s venit. q̄liter venit. et ad qd̄ vēit
Et in his p̄bis tria hec magnalia. p̄sequa-
mur. Laudem⁹ magnificentiā venientis
Laudem⁹ magnificentiā mittētis. Laude-
mus magnificentiā effect⁹ p̄sequēs. Hā cir-
ca hūc admirabile et desiderabile aduētū.
merito hec p̄siderāda se offerūt. Primo
nāq̄ magn⁹ est et admirabil⁹ dñs q̄ mittit.
qm̄ ipse est pacitus. i. spūs solator. spūs
veritatis q̄ a p̄re p̄cedit. Secūdo magn⁹
est et admirabilis mod⁹ q̄ mittit. q̄ a filio
simul cū p̄re. Quē ego inq̄mittā vobis a
p̄re. Tertio magn⁹ et admirabilis effectus
ad quē mittit. q̄ testimoniu inq̄t phibe-
bit de me et vos testimoniu phibeatis.
Magnū q̄ppe testimoniu qd̄ et ipse p̄ vos
et vos p̄ ipm phibeatis de me. Ecce q̄ mi-

ra dei magnalia p̄is animis fidelit⁹ p̄tem-
plāda. Cōsiderem⁹ itaq̄ circa p̄mum et
laudem⁹ magnificentiā venientis. qm̄ ma-
gn⁹ est et admirabil⁹ dñs q̄ mittit. Magn⁹
in pietate. q̄ pacit⁹ id ē solator p̄ssim⁹.
Magn⁹ in f̄itate q̄ spūs f̄itatis. de q̄ dici-
tur. Ille vos docebit oēm veritatē. Ma-
gn⁹ in potestate vlt in maiestate. q̄ a patre
p̄cedit. Id de⁹ a deo p̄re. oipotēs a p̄re oī
potēte. Hō em spūs patris exps esse pote-
rit p̄ne maiestatis et sue diuine p̄tatis. Ve-
nit q̄ dñs clemēs. q̄ spūs pietatis. Venit
dñs sapiēs. q̄ spūs veritatis. Venit dñs
potēs. quia spūs diuine maiestatis. Quē
necessarius et desiderādu nobis est hui⁹
clemētissimi. sapiētissimi atq̄ potētissimi
spūs aduēt⁹ vt p̄ et grām aduersus tripli-
cē spūs diaboli maliciā resistere valea-
mus. Ipse em nos impugnat p̄ tribulati-
onis violentiā opprimendo. Unde p̄ Die-
remā dicit. Crudel⁹ est et nō misere. Ipse
nos impugnat p̄ deceptiōis fallaciā sedu-
cēdo. Unde in Genesi de eo scriptum est.
Serpēs erat callidior cunctis aniantibz
terre. Ipse deniq̄ nos impugnat p̄ p̄sum-
ptionis audaciā deterrēdo. Uñ Job ait.
Qui factus est vt nullū timeat. S; ne
hec diaboli machinamēta timeamus. ad-
uenientis spūs sancti gratia confortamur
Non ergo timeam⁹ violentiā tribulatiōis
Ecce venit pacitus spūs pietatis qui cō-
solatur nos in oī tribulatiōe nra vt ait scri-
ptura. Non timeamus fallaciā deceptio-
nis. Ecce venit spūs veritatis. de quo di-
citur Cum venerit ille spūs veritatis do-
cebit vos omnē veritatē. Dēm sc̄z veri-
tatem pertinentē ad salutem. vt dē intel-
ligi sine illa omnē aliam magis vanitatez
esse q̄ veritatē. Non timeam⁹ audaciā
p̄sumptionis. Ecce venit spūs maiestatis
q̄ potēs est diaboli principē huius mun-
di foras eicere. Uñ in canonica Jobis
d̄. Maior est q̄ in vob est q̄ qui in m̄do.
Et hec dicta sint circa magnificentiā ve-
nientis. Cōsiderem⁹ deinde circa secun-
dū et laudem⁹ magnificentiā mittētis. qm̄
magn⁹ ē et admirabil⁹ mod⁹ q̄ mittit. Quē
ego inq̄mittā vobis a p̄re. Mittit spūs
sanct⁹ a p̄re. mittit a filio. mittit etiā a seip-
so. q̄ fm doctrinā catholicā idiuia sunt
opa trinitatis ad extra. s; ad irā p̄cedit. s;.
a patre. nec solū a patre vt greci estimant.

In die penthecostes

sed a patre simul et filio. Alioquin non diceret filius. Quae ego mittam a patre. nisi ipse spiritus esset patris et filij et tanquam amboz nequus ab utroque similiter procederet tanquam ab uno principio. Cum ergo spiritus sanctus nobis celitus misericors sum reuerenter suscipimus. patrem simul et filium hospites in nobis secum habitantes habemus christo teste qui ait in euangelio hodierno. Si quis diligit me secundum spiritus sancti caritatem. sermonem meum seruabit. et pater meus diliget eum. et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus. O venerandum hospitium. o vere felix hospitium. ubi datur beneficium quod sequitur. Pacem relinquo vobis pacem meam do vobis. Quid ultra. Non quod mundus dat ego do vobis. Cur ita. Quia in mundo inquit psalluntur habebitis. In mea autem pace. Sed quam pacem. Non quidem pacem falsam quam dat mundus. sed pacem veram quam dat christus. utique veram pacem tribus associata virtutibus. De quibus psalmista. Discedite a veritate obuiauerunt sibi. iusticia et pax osculate sunt. Si absque hijs virtutibus christianam pacem querimus. quanto plus curramus. tanto amplius oberramus. Ideoque timendum nobis est quod post tot psalluras. tot labores. tot diligencias. nondum pacem ecclesie inuenimus. quia videlicet in nobis has tres virtutes pacis committes non satis habuimus. Sed iam magis fauere deus erga peccatores pacem habere speramus. Nam inspirate spiritu sancto in vigiliae sue sancte festiuitatis per sacrum collegium dominorum cardinalium. serenissimo domino regi romanorum et huic generali concilio. ecclesiastice pacis. pacifice unionis. ac canonice electionis. via libera liter oblata est quam misericordia. veritas. et iusticia suaserunt. Quae via tam sancta et iusta est ut veram pacem indubie possit efficere. Quia opus iusticie pax. ut ait propheta. Iamque in hac sacra synodo merito iocundum illi angeli carmine cum magno cordis iubilo cantabuntur. Gloria in excelsis deo et in terra pax hominibus bone voluntatis. Sane ad dei gloriam per hanc viam iustissimam pax dabitur in terra toti christianitati. Sed quibus. Utique hominibus bone voluntatis. quia non est pax ipsius ut dicit dominus per prophetam. Unum reuera per hanc viam tanquam per veram iusticie lucem reuelabunt abscondita cordium. et manifestabunt homines bone voluntatis qui hanc lucis viam sequuntur et non ambulabunt in tenebris. Hanc firmiter tenebunt. hanc fideliter amplectentur. et tandem per eam pacem tam diu quam sitam infallibiliter inuenient et feliciter

assequuntur. Sed de his ista sufficiat. alias plenius declaranda. quia nunc ad aliam peruenimus. Si ergo veram pacem. si spiritus sancti patris hospitium habere cupimus. misericordias. veritatem et iusticiam eidem associare studeamus. Sed quod fieri istud. Utique fiet. si per has virtutes cordis nostri hospitium preparemus. Si per misericordiam id est pietatem et lacrimosam contritionem et confessionem istud hospitium diligenter mundemus. dicentes cum psalmista. Domum tuam domine decem sanctitudo. decet misericordia. decem pulcritudo. Si per veritatem. id est veram et deuotam ordinem istud hospitium reuerenter inuitemus. Optauimus inquit sapientes et datur est mihi sensus. Inuocauimus et venit in me spiritus sapientie. Si per iusticiam id est iustitiam deo placentem dilectionem tanto hospitali deliciose fercula id est digna merita abundantius offeramus et humiliter presentem. Hoc fit quoniam dilectio cordis per obedientiam operis multipliciter ostenditur. Quia teste Gregorio. probatio dilectionis exhibitio est operis. Ideo christus ait. Si quis diligit me sermonem meum seruabit. Et tunc implebitur quod sequitur. Et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus. Et hec dicta sunt circa magnificentiā mittentis. Consideremus denique circa tertium laudem magnificentiā effectus consequentis. Quoniam iam magnus est et mirabilis effectus ad quem seu propter quem spiritus sanctus mittitur. Quia testimonium inquit prohibebit de me et vos testimonium perhibebitis etc. Magnum et multiplicem effectum. ut ex premissis manifestum est per eius aduentum operatus est spiritus iste sanctus. Sed hic breuiter triplicem commemorabimus. Mittitur enim nobis ut nuncius ad testificandum. Mittitur ut socius ad consolandum. Mittitur ut pedagogus ad dirigendum. Fit nobis nuncius ut testificetur de christo et de dulcedine celestis patrie. Fit nobis socius ut nos consolamur et duratorem patris misericordie. Fit nobis pedagogus. ut nos deducamur et eruiamur a difficultate huius terrene picule ac miserrime vite. Audiamus ergo humiliter nobis mitti ut nuncius ad testificandum et ad verum certum testimonium de christo et de promissa per eum beatitudinis dulcedine. non per seipsum solum sed ipso inspirante etiam per apostolos confirmandum. Ille inquit testimonium prohibebit de me et vos testimonium perhibebitis etc. Sandiosius valde et delectabile nobis est dominum per tantos testes tam bona

Modus eligendi summū pontificem

ſāq; certa noua audire meremur. & eo qđ ſumme deſiderare debem⁹. Nec eſt em̃ in via britudo credentiū ſcđ deo audire. bea titudo ſo tenentiū erit in pr̃ia deū videre nūc em̃ fides eſt et auditu. tūc autē pr̃epla tio erit ex viſu. qđ videm⁹ nūc vt ap̃lus ait p ſpeculū z in enigmate qđ mag⁹ eſt crede re qđ videre. tunc autē clare videbim⁹ facie ad facie. Audiam⁹ poſtea q̃lit ſpūſſan/ ctus nob m̃ittit vt ſoci⁹ ad ſolandū. Jō em̃ pacit⁹ dī. qđ nos in pſentis miſerie te/ dio cōſolat. Qđ ſidelis ſoci⁹ qui nos cō ſolādo lenit nō deſert. in pſpitate nō adu laſ. in aduerſitate nō fugit ſed nobiſcū inē blanda z aſpa ſtabiliter p̃morat. teſte x̃po qđ ait. Ego rogabo patrē z aliū pacitū da bit vobis vt maneat vobiſcū in eternū.

Audiamus tandē z finalr q̃liter nobis ſpūſſant⁹ mittit vt pedagog⁹ ad nos diri gendū z in viā ſalutis deducendū ne diffi/ cultate ac lōgitudine hui⁹ terrene vie tedio afflicti. a viā recta pr̃ie quā q̃rim⁹ oberre mus. Hinc ait pſal. Spūſ tu⁹ bon⁹ dedu cet me in terrā rectā. In illā riez terrā de qđ eundē dī. Portio mea in terra riuen/ tiū. Hos qđ hūiūter et deuote hūc ſpūm bonū recipiam⁹ vt nunciū. diligam⁹ vt ſo ciū. ſeq̃mur vt pedagogū. ſupplicantes ob nite. vt nos ſua ſtute in hac ſacra genera li ſynodo p̃gregatos documēt⁹ ſalutarib⁹ erudiat. a cūc⁹ errorib⁹ z aduerſitatib⁹ en ſtodiāt. ac tāde a maledicta terra miſerie pſent⁹ eripies. in trā rectā pr̃ie celeſti dū cat. Qđ ipſe p̃ſtare dignet⁹ qđ cū pr̃e et filio viuūt z regnat in ſecula ſeculor⁹ Amen.

Explicit ſmo factus in concilio generali ſtantiē. Anno dñi. M. cccc. xviij. in die ſc̃to penthecoſtes. p dominum Petz car dinalē Lameracē. Sequit⁹ mod⁹ vlt forma eligēdi ſummū romanūz pōtificē.

157
D laudē gl̃iaz z honorē oipotent⁹ a dei. ad pacē z vnitatē vniuerſalis eccl̃ie ac tot⁹ populi xp̃iani. ad de ferendū autoritati z honori hui⁹ ſacri ge/ neral⁹ ſtantiē cōcilij. vt electio futuri ro/ mani et ſumme pōtificis. pr̃ime fienda. fir miori autoritate z pluriū roborē aſſenſu ſatis fiat qđ votis m̃ltor⁹. z ne attento ſtatū eccl̃ie ſup dicta electione in poſte⁹ vlla re tractatio vllūq; ſcrupul⁹ in mētib⁹ hoīm reſideat. ſed ex illa ſeq̃tur vnio pleniffima z p̃fecta fidelīū. ac ex de ſereniffim⁹ roma

noz vngarie zc. rer. Sigifmūd⁹ ſuorū ad vnionē habēdā laborū fructū z gl̃iaz cō/ ſequat⁹. Et vt reuerēdi pr̃es ep̃i z nobiles z ſpectabiles viri z doctores inſignes. ce/ teriq; legati ſereniffimi regis caſtelle noīe dicti regis p̃fato cōcilio ſe vniāt qđ nolue/ rūt ſe vnire niſi ipſus certificari de mō ele/ ctōis p̃dicte. z maxie qđ erūt electores. Col legin⁹ ſc̃e romane eccl̃ie cardinaliū ad qđ de iure p̃tinet ius eligēdi romanū z ſummū pontificē dictos legatos q̃ntū in ſe eſt cer tificāo. offert eidē ſacro p̃cilio atq; legatib⁹ p̃dictis qđ hac vice dūtarat ad eligēdū ro manū pontificē vna cū ipſis cardinalib⁹. de q̃libet natōe in eodē ſacro p̃cilio. p̃nūc eſtēre z nomīata aſſuman⁹ aliqđ plati vel alie inſignes pſone eccl̃iaſtice q̃z z q̃z oī/ um nūc ipſor⁹ cardinaliū nūc non exce dat. qđ ſeu qđ q̃libet ip̃az nationū p ſe ad h̃ duxerit eligēdos cū ipſo cardinaliū col legio. Hoc tū in ipſa electōe obſeruando qđ n̄ valeat electio neq; elect⁹ p ſummo pō tifice habeat. niſi due p̃res cardinaliū i cō clauī eſtētū z due p̃res ceteror⁹ cū cardī nalib⁹ ad eligēdū admittēdor⁹ z tunc a m̃ltor⁹ pſentiet⁹ z pſenſerint. Hoc etiā ob ſeruādo atq; etnūc volūt et intēdūt vota q̃rūcūq; in ipſa electōe emittēda. nulla eē nec aliter intēdūt in aliquem pſentire niſi vt p̃mittit due p̃res cardinaliū z due p̃res alior⁹ p̃dictor⁹ p̃nciplr aut p acceſſionem in vntū pcurrāt. Hoc etiā adiecto qđ plati z aliq cū ipſis cardinalib⁹ ad electōez h̃mōi admittēdi. Nōs etiā z ſinglas p̃ſtitutiōes ap̃licas etiā penales circa electōez roma mane pōtificis editas atq; pſuetudies obſ uari pſuetas. quēadmodū ipſi cardiales obſuare teneāt. z ad illaz obſuatiā aſtri/ gangt. teneant in ſup iurare z iurēt dicti ele ctiores cardiales talij q̃cūq; anteq; ad ele ctionē pcedāt. qđ in h̃mōi electōis negotio attēdētes qđ eis iminebit. cū de creatione agat vicariū ielu xp̃i ſucceſſoris b̃i Petri ṽlis eccl̃ie rectoris greg⁹ dñici directoris pur⁹ z ſinceris mētib⁹. Et q̃ntum credent publice vtilitati ṽlis eccl̃ie p̃ficere. oī cui⁹ qđ natōis pſone aut alio iordiato affectu. odio. gr̃a vel ſauore abiect⁹. pcedēt vt eor⁹ miſterio de vtili et ydoneo ṽlis eccl̃ie p̃u/ deat paſtore. Et h̃ oīa ſiāt ſacro p̃mir⁹ ſi ſi bi placz approbātē p̃cilio. z ſup h̃iſ interpo nētē d̃cretū. z d̃ſect⁹ oēs ſi qđ ſi ſunt ſupplēte.

De sancta trinitate

Incipit sermo de trinitate sup verbis apostoli. Cōicatio sancti spūs facit ianue corā domino papa per venerabile domini Petri Cameraceni. ep̄m Anno domini M. cccc. quinto.

Commūicatio

C sancti spūs sit semp cū omni bus vobis. ij. ad Cor. xij. c. Magnus xp̄ianorū theolo gus celestis ille secretarius et diuin⁹ apo stolus paulus q̄ vsq; ad tertiū celūz rap⁹ est vt sancte trinitas occulta misteria alia q; celestia secreta pcipet. Audiuit archa na verba que eodē teste non licet homini loqui. Hos autē terreni et spūalib; terrea carne pressi. ea q̄ nec sibi loqui nec nobis audire licet. celesti huic secretario celāda merito relinqm⁹. vt ad ea verba q̄ sibi lo qui et nobis reuelare diuina dispensatiōe concessum est auditū pueriamus. Au diamus itaq; nō solū exterioris sed etiam interioris hominis auditū. Audiamus solū nō solum corpe sed mēte. Audiam⁹ reuerēter et diligenter aduertamus verba que loquitur ap̄lus in eplā secunda ad Co rinth. cuius lectio in plerisq; ecclesijs ho dierna festiuitate sancte trinitatis inē mis sarū solennia recitat. Quib; salutaribus verbis nō Corinthios solū sed nos etia et oēs generaliter xp̄ianos alloquit dicēs Cōicatio sancti spūs sit semp cū oib; vo bis.

Ed anteq; declarē quēadmo dū p̄ba hec ap̄lica apte cōgruant decēterq; pueniant p̄senti nostro sermoni quē de sancta trinitate facere ip̄sa adiunāte pponim⁹. In exordio nō inuti le reor pmittere. et p̄hemij loco vestre duo tioni p̄us breuiter intimare. quāte virtu tis sit et efficacie ipsa cōicatio sancti spūs. quā nobiscū semp esse tam feruēter optat ap̄lus. Huius itaq; cōicatiōis virtutē virtutis efficaciā et efficacie admirabilē po testatē elegātē insinuat magn⁹ ecclesiē do ctoz Gregori⁹ in omel. qdā sup ezechielē. ita scribēs. Cōsidēro inq; p̄fēs noui et ve teris testamēti David. danielē. amos. pe trū. paulū. et martheū. et ap̄tis fidei ocul⁹ in tencor. q̄liter implet spūsanct⁹ puez cytha redū et psalmistā facit. Implet abstinentē

puez et iudicē sensū facit. Implet pastore armētariū et p̄phetā facit. Implet piscato rē et ap̄loz p̄ncipē facit. Implet p̄secuto rē et doctore gentiū facit. Implet publica riū et p̄mū euāgelistā facit. Magna sūt o fideles anīe. magna certe sunt hec spūs sancti. pdigia. q̄ magn⁹ ille Gregori⁹ loq; tur. nec tū minora sunt q̄ in vobis sepe fie ri eodem spūsancto opante cernunt. licet sua quodāmodo assiduitate vilescāt. Im plet nāq; spūs ille homines supbos. Im plet auaros. implet luxuriosos. et hos hu miles. liberales. et cōrinentes facit. Et vt breuiter plura dicam. implet varijs pec catis obnoxios. deoq; odiosos et eos ml tipharis virtutum et gratiarum carisima tibus insignitos. deo caros et amicos fa cit. Postremo qd dictū mīz est et oīum maximū implet diaboli filios et filios dei facit. imo p̄o de hmoī hoīb; deos facit. di cētē scriptura. Quicūq; spū dei aguntur hī filij dei sunt. Et itez. Dedit eis p̄atēz filios di fieri. Et rursus. Ego dixi dū est et filij excelsi oēs. Ne autē nos terrar de os pluralr notari. audite qd dicat bocci⁹. Natura inq; vn⁹ est deus. p̄icipatiōe p̄o nihil. phibet esse q̄ plurimos. Voīes q̄ de os facit participatiō dei q̄ est cōicatio spi ritus sancti. de q̄ scriptus est Qui adheret deo vn⁹ spūs est cū eo. O p̄clarū spūsan cti mun⁹. O admirandū virtutis op⁹ q̄ non solum fideles dei p̄phete sez et aposto li. sed etiā gentiles philosophi ymbzaticē somniarūt. Hinc vn⁹ latinorū phozū non minimus. tullius sez libro suo de natura deoz spūsanctū gratiaz ac virtutū bñ ficia hoīb; inspirare speciali quodāmo sui p̄p̄ius cōmunicatione fatetur. Cū em plurib; enumeratis ducibus insignib; ro manozū dixisset Quozū nemines nisi ad iunāte deo talē fuisse credendūz est. Post pauca pcludendo subiunxit. Nemo inq; vir magnus sine aliquo afflatu diuio vn q̄ fuit Quē afflatū qd aliud q̄ spūsan cti intellexit. Sed quid nobis opus ē de ifidelib; loqui philosophis cū fidei sa crāmēta tractem⁹. Ad nīm poti⁹ redeam⁹ diuinū p̄hm Paulū. q̄ magnalia spūscī dona ī se expe⁹. ad ea secū p̄cipāda. reitū de spūs cōicatiōe p̄eneratē tenēda. nos ī p̄bis p̄positis suauit⁹ excitat dicēs Cōica tio sancti spūs sit semp cū oib; vobis.

Sermo

D quorū introductionē verborū
 2. 2. gnuā eoz applicationē ad pſen
 tis feſtiuitatis materiā Sciēduz
 nobis eſt q. in ſacris diuinis ſcripturis
 triplex ſpūſancti p̄municatio repit. Pri
 ma eſt idētica. Secūda gratifica. Tercia
 catholica. Prima eſt idētica cōmunicatō
 triū pſonarū equaliū in vna impartibi
 li eſſentia. Secūda eſt gratifica cōmuni
 catio triū virtutū ſpūaliū in vna rōnali
 ſubſtantia. Tercia eſt catholica cōcācio
 triū ſtatū fidelīū in vna vniuerſali ecclia
 Prima eſt credēda firmiter z fidelit̄ ado
 rāda. Secūda eſt q̄rēda ſalubriter z ſua
 uiter amplectēda. Tercia eſt tenēda con
 corditer et p̄formiter obſeruāda. Hec
 aut̄ triplex cōcācio licet ſp̄ tū hodie ſpe
 cialiter a tota ſimul ſancta trinitate peten
 da eſt humiliter z veraciter poſtulanda.
 Quāobrem de earū qualibet pueniēter
 accipi poſſunt vba poſita. Cōcācio ſan
 cti ſpūs ſit ſemp cum oībus vobis.

D laudē igit̄ z gloriā illius diuine
 trinitatis cuius hodie feſtum agi
 mus. quia teſte poeta Hūcro de
 impare gaudet. deinceps ſub numero ter
 nario pcedem. z hāc triphariāz tribuſqz
 modis diſtinctā p̄municationēz ſpūſan
 cti ipſo illuminatē declaratur. eā ſub cō
 ſideratione tripli. ſci. pſequemur. In pri
 mis ergo pſideranda nobis eſt illa ſancti
 ſpūs cōmunicatio idētica triū pſonarū eg
 lūz in vna impartibili eſſentia Hec eſt eſſen
 ſante trinitatis patris. filij. et ſpūſſancti
 cōmunicatio. id eſt cōmūnis vnio in vna
 eadēqz ac indiſiſibili eſſentia diuina. q̄
 licet tribus ſit cōmūnis z equalis equali
 ter cōcāta pſonis. tamē cōmunicatio ſpi
 ritūſſancti dic̄t̄ z ei ſpecialit̄ attribuit̄. qz
 ſpūſſanctus ab vtroqz pcedens. am̄borū
 nexuſ id eſt patris z filij amor vocat̄.

Hec igit̄ cōmunicatio pſonalis trini
 tatis z eſſentialis vnitatis diuine. licet no
 bis in hac mortali vita incōprehēſibilis
 z ineffabilis ſit. tū a nobis p̄ſequēda vi
 ta eterna credēda ē firmiter z fidelit̄ ado
 randa. dic̄te ſcriptura. Tres ſunt q̄ teſti
 moniū dant in celo. pater. verbum. et ſpī
 ritūſſanct⁹. z hij tres vnum ſunt.

Irea hanc autē pſonarū trinita
 tē z diuine eſſentie vnitatē. tria p̄n
 cipaliter nobis merito pſiderāda

ſe offerūt. Primū qualiter a magiſtro ve
 ridico multipl̄r declarat̄. Secundū q̄lie
 argumēto autentico rōnabiliter p̄firmat̄
 Terciū qualiter feſto eccleſiaſtico ſolēni
 ter publicat̄. Audiamus ergo nos di
 ſcipuli xp̄iani. audiamus qualiter a chri
 ſto veridico mgro z doctore nro hec veri
 tas multipl̄r declarat̄. vīcz celeſti miraclo
 vocali oraculo. fideli ſignaclo. Primo
 nāqz xp̄s in noua ſua natiuitate hanc do
 ctrinā nouā in terris nouo celi miraculo
 deſignauit. Nā ſicut teſtat̄ Enſebi⁹. z ſco
 laſtica narrat hystoria circa natiuitatem
 xp̄i tres apparuerūt ſoles in oriēte. q̄ pau
 latim ſeſe appropinquātes. in vnū ſunt re
 ducti. Quo ſigno qd aliud mōſtrabat̄ q̄
 cōgnitiōē vn⁹ veri dei i tribz pſonis vni
 uerſo orbi hoc in rpe fidelibz exoriri Sic
 em̄ trinitatē miſterij loq̄bat̄ nob lingua
 celoz. z implebat̄ illō p̄phetici Celi enar
 rant gl̄iam dei. Secdo xp̄s hāc verita
 tē vine vocis oraculo docuit ipſo dic̄te.
 Ego z p̄ vnū ſumus. Et itez. Ego i p̄e
 et p̄ in me eſt. Et rurſus. Spūs q̄ a p̄e
 procedit. ille de meo accipiet. Multa qz
 ſunt huiusmodi in euangelijz teſtimo
 niis. inter q̄ nō eſt illō ſub ſilērio trāſeū dū.
 qd ex euangelio Johis mō cū legeret̄ au
 diuim⁹. Ibi nāqz pſonarū trinitas con
 ueniēter exp̄miſ. nā pſona filij eſt illa q̄ cū
 Richodemo loq̄tur. Perſona aut̄ patris
 tangit̄. cū dic̄t̄. Scimus qz a deo veniſti
 Perſona vō ſpūſſancti. cum ſubdiſ. Spi
 rit⁹ vbi vult ſpirat. Et itez. Niſi q̄s rena
 tus fuerit ex aq̄ z ſpūſſancto. Nec ſolū ibi
 pſone diuine ſed etiā pſonarū attributa et
 appropata notant̄. Quia in re illud nobis
 ſciendū eſt. q̄ licet patris filij et ſpūſſancti
 eadē ſit potentia ſapiētia z bonitas. tamē
 ne ſicut in creatur̄ exp̄imur. pat̄ tanqz ſe
 nex debilis videatur z impotēs. ſibi attri
 buitur potentia Ne autē filius tanqz iuue
 nis credat̄ in exp̄t̄ aut min⁹ ſapiēs. ſibi at
 tribuit̄ ſapiētia. Ne vō ſpūſſanct⁹ q̄ ſi ſtat⁹
 aut ſpūs v̄roſus eſt timeſt̄ impetuoſus ſeu
 violēt̄ irruens. ſibi attribuit̄ bonitas ſi
 ue clemētia. Exp̄miſ itaqz in hui⁹ feſti
 uitatis euāgelio pſona p̄ſis cū ſua poten
 tia. cū dic̄t̄. Nemo pōt̄ hec ſigna facere q̄
 tu fac̄ niſi fuerit de⁹ cū eo. Miracloz ei
 ſigna facere ad diuine volūtātē ſpectat̄ po
 tētā. de q̄ ſcribit̄. Dia q̄cūqz voluit fecit.

De sancta trinitate

Exprimit aut psona filij cum sua sapi-
entia. cum subdit *A deo venisti magister*
Ad magistrū nanq̃ p̃tinet veram docere
sapientia. ad illū maxime cui dicit. Vg̃
scimus q̃ veraces. et viam dei in veritate
doces Exprimit p̃o psona spūs sancti cū
sua bonitate siue clemētia. cum subiūgit.
Spūs vbi vult spirat. Nam q̃ ipse nō ex
opeꝝ aut meritoꝝ nostroꝝ iusticia vlt bo-
nitare. sed sua gratuita volūate nris mē-
trib se diffundit. suā indicat clemētiā atq̃
miscōiam. de qua scribit aplūs. Nō ex o-
peribz iusticie que fecimus nos sed fm su-
am miscōiam saluos nos fecit. Et hec de
ozaculo euāgelico sufficiāt. Tercio p̃-
missi q̃ xps hanc trinitatē fideli signaculo
id est signo baptismatis roborauit ip̃o di-
cente. Ite docete oēs gentes baptizātes
eos in noīe patris et filij. et sp̃. Hec em̃ for-
ma baptismi triū diuinaz psonaz equali
tatē designat. Vñ sicut narrat Eutropi⁹
Cū quidam sacerdos Arrianus hāc for-
mā baptismi mutaret dices Baptizo
te in noīe patris p̃ filij in spūs sancto. vo-
lens ostendere filiū et spūs sanctū patri nō
esse equalē. subito aqua disparuit. et bap-
tizandus ad ecclesiam catholicā cōfugit.

Vñ hic notari potest theologicum do-
cumentū q̃ hec forma baptismi non ex vi
verbi vocalis sed in virtute trinitatis. et i
eius fide ac fidei p̃fessione habz in anima
efficaciā purgādi criminū sordes et spūa-
les infundēdi virtutes. Illud quoq̃ cir-
ca hanc baptismi efficaciam spūalem ad tri-
nitatis fidē et fidei p̃firmationē accedit. q̃
nō solum spūaliter in animabz sz qūq̃ vi-
sibilr in corpibz. morboꝝ pestilentie hui⁹
fidei virtute fugant. Hā sicut recitat Da-
masceus. Cū apud Cōstantinopoliz q̃-
dam pestilētia grauis esset. qdam puer o
medio populi in celū raptus ab angel. il-
lud canticū trinitatis edoctus est. San-
cte deus sancte foris sancte et misericors sal-
uator miserere nobis. Qui rediēs cū illō
corā populo decāssset oīs mor pestilen-
tia fugata est. Et hec de pmo articulo.

Ed iam ad secundū nostri prime
cōsideratiōis articulū accedam⁹.
ostendētes qualiter hui⁹ trinitatis
fides et fidei veritas argumento autētico
rōnabiliter cōfirmat. Licet aut nō possit
argumentis aut rōnibz euidenter pbari. sa-

tis tñ pueniēter poterit. non puerse obli-
natis sed pie affectatis mētibz. tribz argu-
mētoꝝ generibz suaderi. videlicet scriptu-
rarū testimonijs. creaturarū vestigijs et fi-
guraz congruētijs. Primo nāq̃ hāc ve-
ritatē pbabiliter arguere possumus ex tri-
bus infallibilibz testimonijs scripturarū
diuino scz angelico atq̃ pphētico. Au-
di testimoniū diuinū ad p̃fusione iudai-
ce p̃fidie. in p̃ncipio legis moysaice reci-
tātū. Faciam⁹ in q̃t hominē ad ymaginē
et similitudinē nostrā. Non em̃ angel⁹ hoc
verbo loquit ad angelos. cū angelus ho-
minē facere aut creare nō possit. sz loquit
oīpotens creator oīm rerum deus Cum
q̃ pluraliter ait. faciam⁹ pluralitatē indi-
cat psonaz. que si in deo nō esset. vtiq̃ nō
diceret. faciamus. sed faciam. nec diceret
nostrā. sed meam. Cum p̃o singularit̃ ait
ad ymaginē et similitudinē insinuat diuine
substantie vnitatē Audi testimoniū an-
gelicū. Legimus in ysaia angelos conti-
nue clamare et dicere. Sanctus sanctus
sanct⁹ dñs deus exercitūū plena est om̃is
terra gloria eius. Q̃ aut ter dicunt sc̃tis.
psonarū indicat trinitatem. Q̃ p̃o semel
dicunt dñs de⁹. et singulariter gloria eius.
insinuat vnā diuini dominij et diuine gl̃ie
maiestatē. Audi deniq̃ testimoniū p̃-
pheticū. vt sit triplex natura. diuina scilz
angelica et humana. in huius trinitatē ap-
probatione concordent. et iuxta legē moy-
saicā contra p̃uaricationē iudaicā in ore
triū testiū. hoc verbū veritatis solida sta-
bilitate firmet. Dic ergo ppheta David.
dic testimoniū trinitati. Benedicat iquit
nos deus deus noster bñdicat nos deus.
et metuāt eū omnes fines terre. In hoc si
qdem q̃ ter nominat deus qd aliud q̃ p̃-
sonalis trinitas. in hoc aut eq̃ singularit̃
dicitur noster qd aliud q̃ essentialis vni-
tas ostendit. Hys insup scripturarū
testimonijs alludit secunda p̃batio sum-
pta ex vestigijs et similitudinibz creatura-
rū. Licet em̃ nulla sit aut esse possit crea-
tura huic increate trinitati similis. sic nec
ymbra corpi. nec vestigiū pedi. nec yma-
go vere rei. pōt tñ aliqua similitudo tenu-
is in tribz rebz creatis videlicet supioribz.
inferioribz et medijs inueniri In supiori-
bus est exēplū de sole. In inferioribz ē ex-
ēplū de fonte. In medijs est exēplū

Sermo

de hoie. In sole nāq; fm Augustinum tria p̄siderant. q̄ est. q̄ lucet. z q̄ calet. id ē solis suba. radius. z calor. Radi⁹ ḡ de sole nascit. sicut fili⁹ de p̄e generat. Calor ab vtroq; p̄gredit sicut spū sanct⁹ ab vtroq; spirat. Sol autē a nullo istoz. p̄cedit sicut p̄ nō est factus. nec genitus. nec p̄cedens. Et tamē hec omnia sunt vnus sol. sic tres p̄sone sunt vnus deus. In fonte quoq; videmus q̄ ipse generat riuus. sicut pater generat filiū. fons autē et riuus faciunt stagnū. sicut pater z filius spirant spū sanctū. Fons fō a nullo p̄cedit sicut pater a nullo existit. Et tñ in fonte. riuo. z stagno eadē est aq̄. sicut in patre filio z spū scō eadē suba. In hoie deniq; hāc similitudinē ostendit Augustinus ita dicens. Dens et noticiā eius z amor tria q̄dem sunt. Dē ēm nouit se et amat se. nec amare se posset nisi se nosset. Ipsa autē mens est quasi pars. noticiā eius quasi p̄les. amor fō et ipsa mente z noticiā p̄cedit. Et hec est in creaturis maior similitudo trinitatis. idō vocat ymago. Uñ z homo specialit̄ ad ymaginē dei factus esse dōr. Postremo accedit ad p̄firmationē p̄missozū tertia probatio accepta et congruentis figurarum. Hōne igit̄ hec p̄sonarū trinitas cōgruentissime figurata est in tribz illis angelis q̄ in libro Genesis Abrahā apparuisse scribunt. de q̄bus dicitur q̄ tres vidit vnus adorauit. Gen. xviij. Ubi fm glosam trinitatis z vnitatis misterij denotat. Nonne z ille tres. ppagines in eadem vite quas p̄incernā pharaonis vidisse libri eiusdez testat hystoria. tres p̄sonas in vna deitate figuratim significat Genes. xl. Nonne etiā hui⁹ figura misterij in Danielis libro monstrata est. Ubi dicit q̄ apparuerunt tres digiti quasi hōis scribentis. appendit numerauit z diuisit. Dan. v. Licet em̄ h̄i tres digiti diuine manus sine potētie. scz tres p̄sone simul habeant appendere. nūc rare z diuidere. qz trinitatis opa penitus indiuisa sunt ad extra. appropriate tñ p̄e p̄ suā potētiā oīa appendit. id est oīa p̄orcat z custodit. fili⁹ p̄ suā sapientiā oīa nūerat. id est inuestigat z cognoscit. spū scō p̄ suā clementiā oīa diuidit. id ē dona sua hoībz. put vult distribuit. Ex p̄missis ḡ satis ac multipl̄ ostesum est. qualiter hui⁹ sancte trinitatis fides argumēto autē

tico rōnabiliter cōfirmatur. In hui⁹ tñ cōfirmatōe fidei illd sumope cauendū est. ne argumētū aut ratio euidentis req̄rat. cū apl⁹ fidez diffiniat. q̄ est argumētū nō apparentiū. Et Gregori⁹ dicit. si des nō habet meritū cui rō humana p̄bet exp̄imentū. Ideo sicut ait Bernard⁹. Inquirere de trinitate scz p̄ euidentē ratioez pueria curiositas est. Credere de ea sicut ecclesia sancta tenet. fides z securitas est. Videre autē eā p̄fecta z summa felicitas ē. Idem q̄q; Bernardus ad eugenij papā scribit. q̄ scrutari hoc temeritas est. credere pietas est. nosse vita est. z vita eterna iuxta illud. Hec est vita eterna vt cognoscāt te deū ver⁹. Ex q̄bz p̄t colligi theologi cū documentū. q̄ nō minoris est stulticie velle p̄seq̄ in hac vita clārā hui⁹ trinitatis cognitionē z euidentia. q̄ in eadē mortali z infelici vita velle consecq̄ vitam z felicitatem eternā. Neutū ergo hic queram⁹. sed in futur⁹ vtrūq; consequi posse fidelit̄ credam⁹. credēdo sperem⁹. sperādo amemus. z sic fide. spe. z caritate q̄ est trinitas creatā ad increatā trinitatē nos erigēs. illud tam feliciter p̄sequemur. Et hec de secundo articulo.

Expeditis itaq; duobz nostrē p̄me e cōsiderationis articulis. iā ad tercium veniam⁹. In q̄ ostensuri sumus qualiter hec sancta trinitas festo ecclesiastico solenniter publicat. Ecclesia nāq; p̄missis documētis instructa. ad eruditionē cunctozū fidelij beatissimā illā trinitatē hodierno festo solenniter publicat. publice honorandā. z honorifice adorandā atq; colendā esse decreuit. Licet ei olim hoc festū ab ecclesia nō fieret. qz tñ erat illa cōmuni laude trinitatis in sc̄a synodo nicena edita. quā beat⁹ Hieronymus in fine psalmozū decātari instituit. q̄ dōr. Gloria p̄r̄ filioz spū scō. Tñ postea qz circa hūc articulū fidei mltē hereses succrescebāt. ad rogatuz Karoli xp̄ianissimi impatoris alcuinus mḡr su⁹ vir eruditissim⁹ sub q̄ studiū l̄raz qd̄ olī in grecia. de inde rome floruerat. in galliā p̄suis trāslatus est. legēdā de trinitate p̄posuit. p̄ quā eliminatis erroribz fidez catholicā roborauit. Qua occasione pluribz in locis hec festiuitas cepit solenniter celebrari. q̄ tamē nō vniformiter ab oībz obseruat. Hāc plu

De sancta trinitate

res eam celebrat hac dnica post penthecosten. q est pma aliar sequentiū ad insinuan-
dū q sancta trinitas est pncipiū z pma re-
rū oīm cā efficiēs. Quidā pō hāc solēnita-
tē faciūt vltima dnica añ dniciū aduentū
ad designandū q ipsa est vltimū oīm rerū
finis. Que aut observātia melior sit nō est
meū diffinire. cū vtrāq ad honorē illiū fi-
at q ait. Ego sum alpha z o. pncipiū et fi-
nis. Sz hic forte qrit aliq q fuerit vti-
litas observātie huius festivitatis. cum qli-
bet dnica sit festū deitatis q sine trinitate
venerari nō pōt. Hō em videt posse vene-
rari. sicut nec posse videri diuina essentia
sine psona. nec psona vna sine alia. dicēte
xpo. Qui videt me videt z patrē. Qui rō
est. qz essentia est indistincta realiter a pso-
na. z licet vna psona sit ab alia distincta. nō
qlibet psonaz p circūincessionē est essentia
aliter in alia. iuxta illd. Ego in pte z pf in
me est. Sane hīs nō obstantibz q oīno
vera esse pfitēor. credo eccliam rōnabilē
festinare de diuina essentia sub noīe triu-
nitatis. sicut etiā ipsa diuinis psonis p quā
alam pgruā appropriationes varias festi-
uitates attribuit. Qui rei utilitas ē vt su-
pra tetigim⁹ eruditio fidelium. extirpatio
heresum. z publicatio catholicarū verita-
tū. pbi gratia. Celebrauim⁹ em festū de fi-
lio. magnū illud donū eterni patris ad me-
morā reducēs. q coeternū sibi filiū tpa-
liter nobis misit ad nrām salutarē redem-
ptionē. Celebrauim⁹ etiā festū de spūs san-
cto magnificantes illd mun⁹ qd sup addi-
dit qū spūs sanctū corpalī spē visibilr no-
bis exhibuit ad nostrā filialē adoptionē.
Celebraturi tandē sum⁹ festū de pte eter-
no. videlicz in celesti pā. recipiēs ibi il-
lud oīm donoz maximū faciale scz vult⁹
sui visionē. ad nre bñtudinis finalē cōsū-
mationē. Hodie pō simul celebramus fe-
stū oīm triū. id est scē z indiuidue trinita-
tis. vt inter eos qz est indiuisa vnitas nul-
latenus videamur ponere diuisiones aut
diuidere vñionē. Et hīs q que dixim⁹
pcludi pōt theologicū documentū. q ec-
clesia nō minorē debet agere festiuitatem
de tota trinitate. q de filiū natiuitate. aut
spūs scī visibili missiōe. z p pñs a fortiori
q de bñe marie aut vltēri cuiuscūqz crea-
ture sanctitate. Et hoc suaderi pōt tripli-
ci rōne. Primo q ad pīmā ptem qz sicut

ecclia docet in hac trinitate nihil maius
aut min⁹. sed totas tres psonas coeternas
sibi esse z coequales. sic docere debet eas
simul z eaz quālibet equaliter esse colen-
das z honorādas. z p pñs equali cultu et
honore festinādas. Scdō q ad secūdā
prem. qz cū hec sancta trinitas sit pncipi-
um z finis oīm creator. oīs honoz exhibi-
tus creature debet in eā finalr ordinari. z
p pñs nulli scitanti creature debet maior
cultus vl honor exhiberi qz huic trinitati
qre nec honorabilior celebritas aut cele-
brior festiuitas. Tertio q oppositiū fa-
cere est simplicibz erroris occasio. Scio
em vt experientia docente didici. q quidāz
fideles minus reuerētē sapiūt de trinita-
te. videntes q ecclia de ea minorē z mi-
nus solennē agit festiuitatē qz dniciū natiuita-
te. aut penthecoste. vel de beate marie as-
sumptione. Cū em festiuitates sicut et pi-
cture eccliaſtice sint qdāmō libri catholi-
corū simpliciiū. sepe credūt illius esse maio-
rē dignitatē. q ecclia maiorē agit z ma-
gis festiua solennitatē. Hīs itaqz ratō-
nibz vestrā pf sanctissime bñtudinez sup-
plex monco. z itez atqz itez hūiliter exhor-
tor. qtenus vestrā autoritate aplīca decer-
nat. et decreto ppetuo publicet. vt in hac
die sancte trinitatis. deinceps eqlis z per
oīa eque solēnis celebret festiuitas. sicut i
diebz natalis. penthecostes. assumptionis.
alīsqz festis annalibz ecclia facere consue-
uit. Et ad hoc agēdūz loco distributionū
materialiū p largitionē indulgentiarū spī-
ritualiū instar dñi vrbani qrti in festo sa-
cramēti. deuotionē fidelīū excitetis. Hoc
em statuēdo in fide sancte trinitatis. firmā
spem habeo qd ipsa adinuāte z iterueniē-
tibz pñs xpianoz pbit. extirpatio nephā-
dis smatis z pclusio pacis z eccliaſtice vñ-
ionis quā querim⁹ pspere subsequet. Et
hec de pma p̄sideratione. z pma nostri ser-
monis pte sufficiat.

Sequit de secunda.

Prim⁹ vt potuim⁹ de illa spūs san-
cti cōicationē idētica. q est de indi-
uidue trinitatis cōi vñiōe in vna es-
sentia deitatis. si quō tñ ab hoīe sedēte in te-
nebris. ineffabil illa possit dici. Jā pō cō-
siderāda nobis est illa spūs scī cōicatio qū
fica. triū. s. p̄ritum spūs alīuz in vna rōnali
suba. Nec est em triū theologicarū vñ-

Sermo

tutū fidei spei et caritatis cōicatio. q̄ opan
te spūscī grā aīe nre diffundit. d̄ q̄b per
aplū dī. Hūc autē manent fides spes cari
tas tria hec. Maior autē horū est caritas.

Hec p̄o trinitas licet sit in vna eadēq;
rōnalis aīe suba. tū triplici e^popotētie cor
respōdet. vīcz rōnali. irascibiliz p̄cupisci
bili. vī in potētia rōnali sit fides. in irasci
bili spes. in p̄cupiscibili caritas. Hec p̄
terea trinitas creata. q̄dāmō increate tri
nitatis gerit ymaginē. Hā sicut a p̄re fili?
et a p̄re et filio spūscī? sic a fide spes. et a
fide et spe caritas quodāmō pcedere dīno
scit. In hac tū similitudine magna valde
dissimilitudo repit. Cur ita. qz i illa sum
ma trinitate nihil mai^{or} ac min^{or}. in hac p̄o
maior horū est caritas vt ait apls. Sed
grē maior hāz p̄tutū est caritas. Sane
qz p̄ eā nob cōicāt spūscī? eoz
de aplō dicēte. Caritas diffusa est in cor
dibz nris p̄ spūscī sanctū q̄ datus est nob.
Hec solū p̄ eā spūscī? s; parit eū eo nō
bis cōicant p̄r et fili^{us}. dicēte xpo. Si quis
diligat me et p̄r me diliget eū. et ad eū veni
emus et māionē ap̄d eū faciemus. S; si
q̄r quō veniūt. Audi qd sup hoc p̄bo di
cat Aug. Veniūt inq̄ ad nos p̄r fili^{us} et spū
scī sanctū? veniūt amādo. veniūt imita
do. Ergo p̄ caritatē dilectionē ad nos ve
niūt. et nos mutua et reciproca ad eos dile
ctione veniūt. Sed nunq̄d ad hāc tri
nitatē p̄ solā veniūt caritatē. Absit. Veni
m^{us} etiā p̄ fidē. veniūt et p̄ spez. Per fidē ei
ad eā dirigimur. p̄ spem ad eā erigimur. p̄
caritatē p̄o ad eā spūscī? p̄iungimur sibi q;
adheremus spūscī? et vniūmur. Jō bñ dī
Qui adheret deo scz p̄ caritatis dilectionē
vñ spūscī est eū eo. Per illā itaq; trinita
tem creatā. ad increatā trinitatē veniēdo
salubriter reuertimur. a q̄ culpabiliter ca
dendo. dānabili^{ter} recedimus et miserabil^{iter}
erulamur. Un̄ Bern. Est inq̄ trinitas a
q̄ hō cecidit scz p̄r fili^{us} et spūscī? et ē tri
nitas q̄ cecidit. memoria. intelligētia. et vo
lūtas. Et est trinitas in quāz ipsa cecidit.
scz impotētia. ignorantia et p̄cupia. Nam
memoria cecidit i cogitationē affectuosas
onerofas et ociosas. Intelligētia cecidit
in ignorantia veri et falsi. boni et mali. p̄mo
di et in cōmodi. Volūtas cecidit in concu
piscētia carnis. p̄cupiaz oclōz et supbiā
vīte. S; ē trinitas p̄ quā ipsa resurgit. scz

fides spes caritas. Fides articuloz p̄cepe
ptozū et sacramētoz. spes venie grē et gl̄ie
caritas de corde puro. cōscia bona. et fide
nō ficta. Hāc q̄ trinitate p̄tutū a vīcijs
resurgētes. et ad eā trinitatē a q̄ cecidimus
redcētes. cū eodē Bernardo sup cātica la
crimabiliter exclamemus dicētes. O brā
veritas. caritas. eternitas. et beatificās tri
nitas. ad te mea miserabilis trinitas mise
rabiliter suspirat. qm̄ a te ifeliciter erulat.
Discedēs em̄ a te multis se intricauit erro
ribz doloribz et timoribz. Deu me q̄lem. p
te p̄mutauim^{us} trinitatē. Rō sepissime i su
is iudicijs fallit. Volūtas multiplici per
turbatiōe iactat. Memoria multiplici ob
liuīdōe p̄fundit. Triplici huic vanitati nō
bilis creatura subiecta est. Cor meū p̄ur
batū est. et inde dolor. Derelict me virtus
mea. et inde pauor. Et lumē oclōz meozū
nō est meū. et inde error. Dāne mee tri
nitas. ecce q̄liter oculās offendisti. Verūtū
aīa mea spera in deo. qm̄ adhuc p̄fitebor
illi. Eū vīcz a rōne error. a voluntate do
lor. et a mēoria timor oīs recesserit et succes
serit illa quā spm̄ mira serenitas. plena
suauitas. et etna securitas. Et h̄ d̄ scdā p̄si
deratiōe et secūda n̄rī smonis p̄re. de qua
plā essent dicēda nisi ad finē p̄peraret in
tentio.

Sequitur de tertia.

Qst̄ q̄ de p̄ma et secūda spūscī
p̄ cōicatiōe dictum est. rect^{us} ordo et
poscit vt de tertia disseram^{us}. hoc ē
de cōicatiōe catholica triū statūū fideliz
in vna vniuersali ecclesia. Sic em̄ a p̄
ma cōicatiōe secūda. sic a duabz illis ter
ciā pcedere p̄gnoscam^{us}. Hā sic a scā trini
tate q̄ de^{us} est sit cōicatio triū p̄tutū p̄dicta
rū in aīa hūana. sic a deo mediātibz h̄mōi
p̄tutibz sit triū statūū et vīr oīm fideliz cō
municatio. i. cōis vniō in ecclīa xpīana.

In ea q̄ppe triplex ordo sine triū statūū
signat ordinata distinctio. s. populariū. no
biliū et clericoz vī p̄iungatoz. p̄rinentiū et
virginū. vī incipientiū. p̄ficiētiū. et p̄fectoz
Et h̄i oēs p̄ cōicatiōe fidei spei et carita
tis. vñū xpi corp^{us} multiciū. i. ecclīaz catho
licā p̄stitiūt. de q̄ dic apls. Dēs vñū cor
pus sum^{us} in xpo. Alter autē alter^{us} mēbra.
Hā sicut ait Hieronym^{us}. Ali^{us} in ecclīa o
culus est. ali^{us} lingua. ali^{us} man^{us}. ali^{us} pes au
ris vīter Et vt cetera breui^{us} trāseam lege
pauli eplam p̄mam ad Cor. quō diuersa

De sancta trinitate

membra vñ corpus efficiūt. In oculis itaq; z lingua stat? expmīf clericor. q̄ debēt esse oculi alios dirigēdo. z lingua docendo. In manib; stat? nobiliū. q̄ debent esse man? z brachia ecclie eā defendendo. In pedib; sō aurib; z vētre status populiariū. q̄ debēt esse pedes totū corp? suppor tando. aures audiēdo z obediciēdo. vēter aut cibū membris ceteris ac vite necessa ria ministrādo. Q̄ pulchra est deco ra hec mīstici corpis. i. ecclie xpī ppositio hūmōi mēbroz ac itatū varietate distin cta. si tñ in ea fuerit illa spūssancti cōicatio id est cōis vñio. quā nobis in x̄bis ppositis optauit apłus. Cōicatio inq̄t sancti spūs sit sp̄ cū oib; vob. Illa scz ad quam alibi nos hortat dicens. Solliciti seruare vni tatē spūs in vñclo pacis. Ideo ad cō mēdat. onē ecclie pmititue in actib; apłorū scribit. Ecclesia quidē habebat pacem z edificabat ambulās in timore dei z con solatione spūssancti replebat. O timor dī O solatio spūssancti. Non sic pchdo loz. nō sic hodie sed ecōtra. Jā pacē nō hz ecclia. ideoq; nō edificat sed destruit. z iu pra x̄bū illius q̄ edificauit et fundauit eaz altissim? ipsa velut regnū in se diuīz mi serabiliter desolat. Sed cur ita Et vñ hec tāta int? primitiua z p̄sentē eccliaz dis ferentia. vt illa int? aspa z aduersa edifica ret z solaret. hec sō inter blāda z p̄spera destruat atq; solat. Sane h̄ iō qz illa ambulabat in timore dei. z iō in solatōe spūsscti. hec sō nō sic sed ambulauit z am bulat in timore mūdi. z iō in desolatōe spi ritus maligni. Perdidit q̄ppe ecclia cōso lationē diuinā. ex q̄ nimīū q̄siuit solatio nē mūdā. p̄didit dei solationē spūalē. ex q̄ inordinate appetere ac tenere curauit mūdi solationē tpālē. p̄didit spūalia do na dī et q̄ supflue accepit tpalia bona mū di. Hāc de spūscō scriptū est q̄ eū mūd? id est amatores mūdi nō p̄nt accipe. Hec mī rū. Sciendū em̄ est q̄ mūdus ille q̄ndam trinitatē viciōsam p̄tinet. q̄ oīm pctōz ra dit est z origo. Ac iō trinitati s̄tutum fidi spei z caritatē p̄traria. cōicatiōem spūsscti totaq; siml? sanctā trinitatē excludit. Unde dicit scriptura. q̄ oē qd est in mūdo aut ē p̄cupiscētia carnis aut p̄cupia oclor. aut supbia vite. O trinitas monstruosa. luctu ria. auaricia. supbia. Lerte hec trina mū

di vanitas triplicē ecclie p̄mitine s̄tutem vīcz castitatē paup̄tatē z hūilitatēz eiecit. ac p̄ h̄ spūssancti cōicationē reppulit. In cui? locū subintrāte z opāte spū maligno hanc. hāc q̄ nūc pchdolor videm? scisma tica turbationē introducit. Igit p̄r be atissime si h̄ nephādū scisma tollere. si pa cē cunctis optatā vere fidelib; ecclie resti tuere desideras. dic tu q̄ vere es apłicus. dic nob cū apłō. Cōicatio spūsscti id ē cō munitis vñio sit sp̄ cū oib; vob. Dic h̄ nob corde. ore. z ope. Dic anio verbo z cēp̄lo

Si aut quō id facit? sis interrogas. re spondeo q̄ cō sancte trinitatis auxilio ex cludēda est aut saltē p̄ virib; rep̄mēda il la quā p̄dicim? trina mundi vanitas. z va na ac vitiosa trinitas vt in ecclia floreat z ferueat speciosa z virtuosa trinitas supi us memorata. Extripa igitur vitia. plāta frutes. reforma in ecclia iusticiā z scitatē si yis in ea pcurare p̄cordiā vnitatē z pa cē. qz absq; dubio nō erit pax sine iusticia. teste p̄pha q̄ ait. Erit opus iusticie pax. Ec itez psalmista dicēte. Iusticia z pax oscu late sunt. Sup q̄ s̄bo inq̄t Aug? Due sūt amice iusticia z pax. Tu forte vnā ris z al terā nō facis. Nemo em̄ est q̄ nō velit pa cē. sed nō oēs volūt opari iusticiā. Inter roga oēs hoies. Vis pacem. Uno ore re spōdet tibi gen? hūanū. opto. cupio. amo. volo. Ama igit iusticiā qz due amice sunt iusticia z pax. Ipse se osculant. Si amicā pacis nō amaueris. nō te amabit ipsa pax nec veniet ad te. Hos itaq; vt p iusticie sanctitatē ecclie pacē z vñionē p̄seq mere amur. Dicim? hūiliter z dūote ut cōicatio spūsscti sit sp̄ cū oib; vob. hic p̄ ḡfāz z fina liter p̄ ḡliam. Nō pcedere dignet sc̄tā tri nitas vnus deus in secula seculor. Amē.

Explicit sermo de trinitate fact? Ja nue coram dño papa p̄ dñm P. Camera cēn. ep̄m Anno dñi B. cccc. v.

Sequit? p̄stitutio eiusdē sancte trinita tis B̄ndicti pape. x̄ij. q̄ facta est occasiōe p̄dicti sermonis.

Enedictus epi

b scopus seru? seruor dei ad p̄ peruā rei memoriā. rerū oīm creatricē beatiss? mā trinita tē. s̄ sapia p̄diti sum? z puidētia guberna

Sermo

mur. nos oī tpe decz benedicere. dignisqz
q̄ntum fragilitati nostre ex ipsi? miseratione
ne pcedit attollere laudū pconijs. ac eius
dē ineffabile gl̄iam aīe deuoteqz festiuita-
tis gaudiosis z sp̄ialibz in bilis solēnē ce-
lebrare. Dudū siqdē nō p̄tēta deuotio
fidelīū ipsi? gl̄oriosissime trinitatis p ver-
siculū illū. B̄tia p̄ri z filio z sp̄ūs sancto in
fine cuiuslibet psalmi in scā dei eccl̄ia pia
veterz institutiōe decātari solitū q̄tidianā
z repetitā toties in singulz horis canonicis
ac alijs officijs ecclesiasticis agere memo-
riā. ad laudē z gl̄iam eiusdē beatissime tri-
nitatis. singularēz peculiarē festiuitatem
annua celebratē solēnizādā adiecit. Ue-
rū vt nō absqz graui cordis amaritudie p-
cepim? circa veneratiōem p̄libate festiui-
tatis in plerisqz ecclesijs ac locis tā ecclesi-
asticis qz alijs xp̄i fidelīū adeo repuit de-
uotionis affect? q̄ in nōnullis eccl̄iaz ip-
saz memorata sancte trinitatis festiuitas
minime. in nōnullis aut min? qz deceat so-
lemniter achonorifice celebrat. Hos igit
ipm deū nostrū q̄ put catholica pie. p̄fitef
religio. vn? z simplex in psonarū trinitate
p̄sistit. misericordē z placabilem sup mali-
cia nouim?. si ad eū in corde p̄rito ac hūi-
liato sp̄ū recurrat. optātes nobis z popu-
lo suo. p̄piciū efficere. ac ipi excellentissime
trinitati p fidelīū suoz deuotiū obsequiū
debitā quātū mortalitati n̄re sinit venerationē
impēdere vt p̄ hec tandē sue miseri-
eccl̄ie q̄ nūc pchdolo: p̄ctis exigētibz neqz
ter diuisa multiplici p̄urbatiōe pcutit. ip-
sam toto orbe terraz pacificare z aduna-
re. z a tot ac tātis ipsius aduersitatibz libe-
rare dignet. vt ep̄ali tranquillitate directa
candē ipso iuuatē pueniat ad eterna. Au-
toritate applica statuim? z de fratru n̄roz
psilio. tenore p̄sentīū ordinam?. q̄ festum
ipsius beatissime trinitatis. die dñica post
penthecostē p̄ vniuersum orbe cū ea solē-
nitate oīmōdā q̄ natiuitatis z resurrectio-
nis ac corpis dñi n̄ri Jesu xp̄i z alic anna-
les seu p̄ncipales festiuitates celebrari p
clerū z pplm p̄sueuerūt. deinceps p̄petuū
sp̄ibz ab ipsis clero z populo celebret.

Et nihilomin? vt xp̄i fideles ad ipsi? fe-
stiuitatē eo feruenti? z auidi? in eccl̄e-
sijs cōuentiāt q̄ inibi sp̄itualibz alimonijs
se copiosi? p̄p̄erint refoueri. Dico vtri-
usqz sex? vere penitētibz z p̄fessis q̄ in ma-

tutinali. missa. vesptino. tā in vigilia qz in
die. nec nō p̄me. tertie. sexte. none. ac p̄ple-
torij in ecclesijs i q̄bz celebrabunt p̄sona-
liter intererūt officijs. similes z pares cō-
cessis p̄ felicis recordatiōis vrbani papā
quartū p̄decessorē nostrz illis q̄ in dicto se-
sto corpis dñi nostri iesu xp̄i in ipsis eccl̄e-
sijs similiter interessent. tribz p̄o diebz ipsaz
diē dñicam seq̄ntibz similes etiā p̄cessis p̄
eundē p̄decessorē interessentibz in ipsis of-
ficijs diebz p̄ octauas dicti festi corporis
xp̄i. alijs aut diebz octauarū ipsi? festi tri-
nitatis q̄bz ne p̄suetū corpis xp̄i ipsis die-
bus p̄pter p̄cursum impediāt officiū. non
de trinitate sed de corpore xp̄i ipsum offici-
um in ecclesijs fieri volum? denotā de ip-
sa trinitate p̄ memoratiōe in ecclesijs fe-
cerint. q̄nquaginta diez indulgentiā et li-
beralitate applica i p̄petuū misericorditer
elargimur. Nulli ḡ oīm hominū zc.

Datū Janue kl. iulij. Anno. xj. pontifi-
cat? supra memorati dñi n̄ri B̄ndicti pa-
pe tertij decimi.

Hic sequunt? sermōes reuerēdi in xp̄o
patris ac dñi dñi Petri de Almyaco car-
dinalis Cameracen. in festiuitatibz aliqz
sanctorz. quoz q̄dam sermones facti vidē-
tur in generali p̄cilio Anno dñi M. cccc
xvij. Et p̄mo ponit sermo de scō Grisogo-
no. cui? titulū portabat

Eatus uir qui

b nō abiit in p̄cilio impiorū. et
reliq. In huius breuis colla-
tōnis exordio p̄ impetranda
sp̄ūs sancti gr̄a. matrē gr̄e r̄ginē gl̄oriosaz
duote salutabim? dicētes. Ave sine ve ma-
ria gr̄a ple. do. tecū zc. Beat? vir q̄ non
abiit in p̄cilio impiorz z reliq.

Ecce hūc psalmū p̄mum seu psal-
mōz p̄hemīū de singulis marty-
ribz in exordio matutinalis officiij
psallat ecclesia. ad honozē tū et gl̄oriā san-
cti martiris z beati viri grisogoni. cui? ho-
die festū colim? eundē psalmū possumus
specialit? inducere. Sz forte taci secū
q̄rūt aliq? Lur ita. Quibz r̄ndet. Jō meri-
to hūc psalmum speciali p̄rogatiua de eo
posse intelligi. qz vir iste beat? vir de p̄su-
lū genere orit? vir vtiqz nō mollicie mulie-
bri vici? z virili fortitudine p̄uolus occur-
rete crudelissima p̄secutiōe eccl̄ie. nō abiit

De sancto Basilogono

In scilicet impiorum. Queritis quorum. Sane illi impiissimi tyranni ac cruentissime bestie dyocleciani imperatoris. suorumque impiorum satellitum qui sibi impio consilio suadebant dicentes. Accipe prefecture dignitatem et consulatum generis tui. hac tamen condicione seruata ut adores deos nostros et tuos. Sed quid non abijt. qualiter non pensit. qualiter non accedunt in consilio impiorum audite. Ipse namque spreto huius prefecture ac consularis dignitatis debito sibi officio. maluit eligere martyrium quam asserere medacium. Unde sicut vir vir tuose constanterque resistit dicens. Unum deus adoro. Istorum autem deorum simulacra que omnino non teneas esse noui execro et abijcio. Vere digna fructuosi viri responsio. sed indigna prorsus et exprobranda virtuosissimi tyranni sententia. quia tunc iussu dyocleciani decolatus est. et corporis eius in mare pietum. id est ipsius animam in celum puerta est. et beatitudinem assecuta. ut de ipso sancto martire iam non immerito cum deuota exultatione canere valeamus psalmum predictum. Beatus vir qui non abiijt etc. In quo quidem psalmo tria documenta signanter notare possumus que huius beati viri exemplum diligenter imitari debemus. Primum quod euitandum. quia non abiijt in consilio impiorum. Secundum quod exequendum. quia in lege domini fuit voluntas eius etc. Tertium quod expectandum. quia erit tanquam lignum quod plantatum est etc. In primo peccata vitare. In secundo fructus amare. In tertio premia sperare salubriter edocemur. sicut hec per ordinem sub triplici consideratione declarare proponimus.

Consideremus itaque qualiter psalmus iste in primo eius versiculo huius beati viri exemplo docet nos peccata vitare quia beatus vir qui non abiijt in consilio impiorum et in via peccatorum non stetit. et in cathedra pestilentie non sedit. Ubi tria notare debemus. abiijt. stetit. sedit. In quo secundum doctores sentiamus tria de signant peccati genera. Per abiijt peccatum voluntatis. per stetit peccatum operis. per sedit peccatum consuetudinis. Hoc autem dicitur per similitudinem in via pambulantium. qui dum abeunt facilius reuocant. dum stant difficilius. dum sedent difficillime. Ita que sola voluntate peccat. facilius redit. quod opere difficilius egreditur. qui consuetudine difficillime peruenit. Sed etiam notare debemus tria que huius beati viri pueniunt addunt. videlicet consilium impiorum. viam peccatorum.

consilium. cathedram pestilentie. In quibus tres peccati differentie dantur intelligi. Nam secundum cassiodorum. Impius est qui peccat in deum. peccator est qui peccat in seipsum. pestilens homo qui peccat in proximum. Vis autem tribus modis primus ad peccasse dinoscitur. et in totum genus humanum peccatorum radicem perpassisse. Peccauit enim in deum et abiijt in consilio impiorum. cum persuasioni diaboli que eum persentens a deo recessit. et tunc solo consensu voluntatis peccatum inchoauit. Peccauit in seipsum et stetit in via peccatorum cum pomum vetitum comedens in esu delectatur est et tunc effectum operis peccatum consummauit. Peccauit in proximum et sedit in cathedra pestilentie cum alijs exemplum dedit peccandi et se stulte excusando in superbia confirmat. culpam id est unum retulit dicens. Quia si quid dedit mihi seduxit me. Et tunc quidam obstinatione consuetudinis peccatum confirmauit. Et id recte in cathedra pestilentie sedisse dicitur. quia cathedra proprie doctorum est. sic thronus regum. et tribunal iudicum. Ipse autem primus doctor fuit qui ad posterum pestilentiam culpe originalis transfundens. peccandi exemplum formamque docuisse cognoscitur. Sed quorsum ista. Sane hoc idem promissum dignum fuit. quia sanctus martyr noster Basilogonus in illa atrocissima tetratione crudelis imperatoris. nihil tale fecisse reperitur. quia ille primus ad in tentatione sue carnalis mulieris. Nam ipse beatus vir per prospera que tyrannus ille blandiendo promittebat. et per aduersa quibus eum in carcere affligebat grauiora sibi mortis tormenta inferre paratus. virtute firmus. in veritate fidei perseverabat immobilis. Nec abiijt in consilio impiorum. Qui per deum verum ipsum falsa ydola colere sua debant. nec impio consilio suadere precepi impiissimo supplicio ipsum ad subdare conabantur. Nec stetit in via peccatorum. in quo quod natus et quersus est. illorum videlicet de quibus generosa psalmia. tunc per ydolatriam erroneam cecitate decepta. ortus habuit spalem. qui ipsum ad eternum donationis occasum traxisset. si ipsi seculi et secularis honoris ut fieri solet tenuisset illecebra. Nec sedit in cathedra pestilentie. Hoc est non luit delectari in terrene donacionis sublimitate. Est enim pestilentia morbo peragans omnes aut pene omnes inuoluens. Et dicitur a pastu quasi pastulenta. Hic est ut Augustinus ait. amor dominum minandi qui vix caret alijs. Quo tamen dei fauore gratia caruit beatus vir Basilogonus qui sperata illa cathedra pestilentie. sedit in cathedra

Sermo

patientie. docēs nos p[er] epl[ist]am d[omi]n[ic]am p[er]
seuerat[i]e cuncta m[un]di. carnis. ac diaboli
oblectamēta peccataq[ue] vitare. Et hec de
p[ri]ma consideratione sufficiant.

Consideremus deinde q[ua]liter psal
m[us] iste in secūdo c[on]silio hui[us] be
ati viri exemplo docet nos fructu
amare. Quia em̄ fm̄ Cassiodor[us]. Hō est p
fecta laus fugere vitupanda nisi sequant[ur]
laudāda. Et vt Gregori[us] ait. Vin[us] ē ma
la n[on] agere nisi q[ui]sq[ue] studeat etiā bonis op[er]i
bus insudare. Ideo sequit[ur]. S[ed] in lege d[omi]n[i]
mini fuit volūtas ei[us] et in lege ei[us] medita
bis die ac nocte. V[er]e digna b[ea]ti viri cō
mendatio. Hō em̄ absq[ue] misterio dictum
In lege d[omi]n[i] fuit volūtas ei[us]. Aliud q[uo]ppe
est esse in lege. aliud sub lege. Qui in lege
est fm̄ legē agit. volūtarie legi obediens.
De q[ui] apl[us] ait. Iusto nō ē lex posita. Qui
hō sub lege est. fm̄ legē agit. necessitat[is] ti
more coact[us]. Ille liber. iste seru[us] est. Un[de]
notāter de viroq[ue] egregius poeta dicit. V[er]
derūt peccare boni fructu amore. O derūt
peccare mali formidie pene. V[er]ito q[ui] d[icit]
hoc scō martyre dictū est. In lege d[omi]n[i] fu
it volūtas ei[us]. q[ui] volūtarie legi obedi
bat. Et nō sub lege. q[ui] nō ex tristitia v[er]o
more legi seruiebat. S[ed] vt volūtas ei[us]
oñda nō fuisse ociosa. aut leui mutabili
tati obnoxia. p[er]tin[et] addit. Et in lege ei[us] me
ditabit[ur] die ac nocte. hoc ē meditabat assi
due. De hac assidua legis meditatio ni
hil aliud est fm̄ Cassiodor[us] q[ui] scit[ur] iug[is]
obseruatio. ad quā h[uius] b[ea]ti viri deuotio to
tis cordis aut corporis virib[us] intēdebat.
U[bi] q[ui] dicit claritas leticia. et noctis ob
scuritas tristitia p[er]ueniēter designat. i die
p[er]spicitatē. et i nocte aduersitatē intellige
re possum[us]. vt sic in p[er]spicitate aduersitas sp[iritus]
in lege d[omi]n[i] fuit meditatio ei[us]. Hoc autē q[ua]liter
verū sit audiam[us]. Ipe nāq[ue] vir illustr[is] in
magna p[er]spicitate fuerat. et si fallacib[us] seculi
blāditijs acq[ui]escere voluisset in maiori eē
potuerat. Jā hō i magna aduersitate po
sit[us]. iā duro carceri m[er]cipat[us]. iam fame et
multiplici v[er]etate inopia. nō min[us] a iugi le
gis d[omi]n[i] meditatioē cessabat. Un[de] ad h[uius] rei
p[ro]bationē de eo legim[us]. q[uo]d cū p[er] bienniu[m] ius
su diocleciani p[re]dictus esset in vincla. vbi
multa p[er]pessus. sancte anastasia alimonij
fouebat. Tandē cū ipsa a viro suo infide
li m[ul]tis opp[re]meret angustijs. eā ex saluta

ri meditatioē legis diuine cōsolat[us] ē. Ita
vt ei[us] epl[ist]am legēs anastasia fortiores fidi
vires accepit. Et cepit tantu[m] de paciētie
virtute gliari. quantū pus de opp[re]ssioē in
fidelissimi viri se causabat affligi. Ecce q[ui]
q[ua]liter vir iste beat[us]. corde et aio. s[er]bo et ope
in lege d[omi]n[i] meditari. eiusq[ue] p[re]cepta serua
re docuit. et virtutes amare. Et hec de se
cūda p[re]sideratioē sufficiāt.

Considerem[us] d[omi]n[ic]us q[ua]liter psalm[us] iste
in tertio ei[us] c[on]silio h[uius] b[ea]ti viri exem
plo docet nos p[ri]ma sperare. q[ui] enī
spes b[e]n[e]dictio[n]is q[ui] nō p[er]uenit ex meritis. nō
spes s[ed] p[re]sumptio dicēda ē. iō q[ui] vitia odi
ens p[er]c[us]a vitauit. et p[er]tutes amās p[re]cepta
seruauit. n[on] absq[ue] merito p[ri]ma sp[er]e poru
it. q[uo]d p[ro]pter d[omi]n[u]m recte subiūgit. Et erit tā
q[ua]m lignū q[uo]d plātātū ē sec[us] decursus aq[ua]rū.
q[uo]d fructū suū dabit in t[em]p[or]e suo. O fructu
osum h[uius] martiris p[ri]miū. O dignu[m] laudis
ei[us] p[re]coniu[m]. q[ui] p[er] p[er] ligno iuxta decurrētē
aq[ua]rū riuulos plātato. q[uo]d suauit[er] irrigat[us]
t[em]p[or]e n[ost]r[is] vberē offert fructum. Erit igit[ur]
tanq[ua]m lignū. Hō vtiq[ue] aridū aut sterile p[ro]
defectū viriditatis. s[ed] oino viride et secūdu[m]
p[ro]pter abūndantiā fructus. Quippe h[uius] lignū fi
deradica[us]. spe erigit[ur]. caritate sublimat[ur]. s[ed]
h[uius] marie sue plātatio[n]i dat incrementū. q[ui] aq[ua]
diuine gr[ati]e et sp[iritus] s[an]cti roze fouet. Ideo d[icit]. q[uo]d
plātātū ē sec[us] decursus aq[ua]rū. q[ui] fm̄ fulgen
tiū. aq[ua] sp[iritus] s[an]cti significat. Iuxta ill[ud]. qui
crediderit i me. flumina d[omi]n[i] v[er]te ei[us] fluet aq[ua]
viue. i. sp[iritus] s[an]cti gr[ati]e. q[ui] sic aq[ua] ignē sic vitiōz ex
tinguit ardore. Et h[uius] d[icit]. flumina. et ibi d[icit]
suo aq[ua]rū p[er] alit[er] p[ro]pter m[ul]tiformis gr[ati]e sp[iritus]
s[an]cti infusa carismata. Hoc itaq[ue] lignū sic
firmat plātātū. sic felicit[er] irrigatū. fructu
suū dabit i t[em]p[or]e suo. Quid ē in t[em]p[or]e suo. An
forte lignū illud t[em]p[or]e aliq[ui] fuit infructuosu[m]
Abst[ra]h[er]e. S[ed] i t[em]p[or]e nō suo. i. nō sibi. p[ro]p[ri]o. h[uius]
t[em]p[or]e p[er]secutio[n]is. dedit fructū p[er]tuofoz me
ritoz. In t[em]p[or]e aut[em] suo. h[uius] est t[em]p[or]e retributio[n]is
dabit fructū c[on]t[ra] p[er]tuofoz. Illud q[uo]ppe nō
i merito d[icit] t[em]p[or]e suū. q[ui] implet illud p[ro]phetiā.
Qui semināt in lacrimis. in exultatioē me
rēt. Tūc q[ui] abūdat[ur] dabit fructū suū. Hō
iquā a seipso dabit. s[ed] v[er]it[er] ex d[omi]n[i] dono reci
piet fructū suū p[ri]miū suū o[mn]i[um] bonoz aggre
gatioē p[er]fectū. O felicit[er] et m[ul]tiplicē fructū.
Un[de] audire hūc fructū m[ul]tiplicē. ibi sani
tas s[an]c[t]i i[st]i firmitate. iunet[ur] s[an]c[t]i senectute i[st]i p[er]s[er]u
bilitat[is] s[an]c[t]i morte. pulcritudo s[an]c[t]i d[omi]n[i] formitate

De sancto Ludouico

ibi libertas sine seruitute vel coactōe. par
sine turbatiōe. securitas sine timore. facie
tas sine fastiditate vel esurie. Ibi abundan
tia sine indigētia vel pauprate. cognitio sine
ignorātia vel errore. glia sine ignominia
vel dedecore. ibi gaudiū sine tristitia vel
dolore. Hū sane intelligi pnt illi duodeci
fructus ligni vite q̄s Johānes in apocali
psi cōmemorasse legit. q̄ oīno maiores sūt
q̄ cogitare aut dicere valeamus. quia vt
apls ait. Nec oculus vidit nec auris audi
uit nec in cor hoīs ascēdit. q̄ pparauit de
diligētibz se. Patet q̄ hui⁹ beati viri exē
plo q̄ peccata vitādo z futūtes amādo. et
ne fructū glorie et celestia p̄mia spare de
bem⁹. qz sicut diuina testat scriptura Bo
noz laborū gloriosus est fruct⁹. Et hec o
tertia p̄sideratione sufficiāt.

Ed iā audiamus qd in eodē psal
mo subiūgit. Nō sic impij non sic
sed tanq̄ puluis quē p̄icit vēt⁹ a
facie terre. Audiam⁹ gloriā sancti marty
ris. audiam⁹ miserā sui p̄secutoris. Non
ne inq̄t nō sic impij. Non sic vtiq̄ impius
ille dyoclecian⁹ crudelissim⁹ tyrānus z se
uissim⁹ fidelis p̄secutor. Nō sic impij sūt
satellites. nō sic deniq̄ nō sic ceteri fidei z
ecclie impij aduersarij. qz nō sic fructū fa
ciunt quē ad modū fructiferū illud lignū.
plātari fec⁹ decursus a quaz. Sed erunt
tanq̄ puluis quē p̄icit vēt⁹ a facie terre.
Nā sicut puluis humore carens nec ter
re adherēs cito a vēto p̄iectus dissipat. sic
ip̄i qz carēt hūore diuine gratie q̄ p valē
hūilitatē in terrā nre hūanitatē diffundit
p ventū alta petētē q̄ supbia designat cito
p̄iecti deflūt. corruūt. deficiūt. dissipant.
Hui⁹ rei exēplū est illi⁹ supbia dyoclecia
ni q̄ tūc nimis eleuata nūc ad inferni p̄fū
da demersa est. ipsiusq̄ fama z glia in in
famia et ignominia uersa. Ventosa
supbia. o pueritas tyrānica. vento et pul
uere supbie excecata. Credebat supb ille
hūilem istū dep̄mere. credebat p̄ciosi illi⁹
ligni fructū. martirē dcollādo z e⁹ cor⁹ p̄ i
mare p̄iciendo penit⁹ extirpare. Contra
q̄o q̄ magis ip̄m dep̄mere z opprimere stu
duit. eo ampl⁹ ei⁹ famā z glia z sublimauit.
Et q̄ntū id qd ab illo ip̄ssimo tyrāno in
hūssimo martire gestū est ad sublimita
tē z excellētiā z t̄pal fame z eterne glie ip̄s⁹
martir⁹ p̄inet. Ecce inq̄a ecce iā vltis

xpianoz ecclia in canone misse inter san
ctissimos martires illi⁹ nomē ob h⁹ mar
tirij reuerētiā p̄memorat. Ecce q̄ ip̄m p̄
martiriū p̄ciosam gemmā laurētūz p̄mū
noiat. z p̄ eū iohāne z paulū. cōfīmā z da
mianū clara ecclie lūta. Et ip̄soz spāliter
oīmq̄ alioz generaliter scōz p̄ces z meri
ta int̄pellat. vt in oībz p̄cedis sue muni
at auxilio. Vbi attēdit o fideles xp̄i. attē
dite q̄so q̄ntū ecclia xp̄iana q̄ q̄tidie in sa
cre hostie oblatōne specialr ad hui⁹ sancti
martir⁹ recurrit suffragia. de ei⁹ singulari
auxilio debeat p̄fidere.

Non videt iste sermo de sancto Hrisogo
no esse finitus. z in exemplari vident aliq̄
rige delete vel abrase.

Sequitur sermo fact⁹ p reuerendissimū
in xpo p̄rem dñm Pe. de Aillyaco. cardī
nalē cameracē. in p̄cilio generali. Anno
dñi. M. cccc. xviij. d̄ sc̄to ludouico. Karo
li regi Sicilie filio. ep̄o Tholosano.

Age serue bo

ne z fidelis. quia in pauca fu
isti fidelis. supra m̄tra te con
stitūā. intra in gaudium dñi
tui Mat. xxv. Ad laudē sci
z beatissimi p̄fessoris atq̄ p̄ntificis Ludo
uici. cui⁹ hodie festū colim⁹ multū p̄tine
re dinoscit. qd i⁹ bis p̄posuit sibi tanq̄ spe
ciali amico z familiari a dño suo d̄. Lu
ge serue bone et fidel. qz nimis fidel seru⁹
dño q̄si alter ipse mutua dilectiōe iungi
tur. Vñ in ecclesiastico scriptū ē. Seru⁹
fidel est tibi si tibi q̄si aīa tua. Eccl. xxiij.
S̄z qz raro seru⁹ bon⁹ et fidel inuenit. iō
q̄rit dñs in euāgelio. Quis putas est fidel
seru⁹ z prudēs quē p̄stituit dñs sup fami
liā suā Mat. xxiij. Cui q̄stioni p̄ueniēter
satis facim⁹ si hūc gl̄iosum pontificē de q̄
nūc agim⁹ exhibem⁹. Fuit em̄ ipse fidelis et
prudēs seru⁹. z p̄pterea merito dicit⁹ est ser
uus bon⁹. qz hec duo fidelitas. s. z prudē
tia. in suo bono nō imerito coniungunt. Pru
dētia q̄ppe sine fidelitate decliat i maliciā
Fidelitas s̄o sine prudētia decliat i stul
ticiā. Fuit itaq̄ seru⁹ bon⁹. qz fidelis z
prudēs. fidel in int̄t̄iōe. prudēs i op̄atōe.
fidel in exēq̄ndo bonū. prudēs i p̄cauēdo
malū. fidel i m̄strādo. prudēs i discernēdo

Sermo primus

Magnus ergo et admirabilis dñs q ser-
uū malū aut seruū stultū nō eligit. hūc fi-
delē z prudentē seruū in suū seruitium
specialiter acceptauit. Nec tñ ipm statū ad
maiora p̄mouit. sed pus in minoribz p̄ba-
tū. postea merito cōstituit sup familiā suā
Cōstituit inquā p̄mo intra familiā suā
cū eū vocauit. Cōstituit deinde supra fa-
miliā suā cū eū. p̄mouit Cōstituit postre-
mo supra totā terrā suā cū eū glorifica-
uit. Ubi queso atredite huius almi p̄ori-
ficis diuinā p̄motionē. sueqz p̄motionis
ordinē. Primo q̄dem sue gr̄ificē vocatōis
intra familiā ep̄ianā. Secūdo sue magnifi-
cē. p̄motionis supra eccl̄asticā familiā. scz
eccl̄iam Tholosanā. Tercio sue beatifice
glorificatōis supra oēm habitationē ter-
renā z itra celestē patriā. Nec est itaqz
triplex ipsi p̄motio. Prima ad gr̄am bap-
tismalē. Secūda ad p̄sidentiaz pastoralē
Tercia ad gl̄iaz etnā z finalē. Huic igit
tur seruo bono z fidelī iuxta euangelicē le-
ctōis pabolā fidelit̄ negociatū. z de talen-
tis a dño sibi traditis. p̄ndēter vtiliterqz
suplucrātī magna abundansqz remunera-
tio p̄sentat. oñ eū dñs suauit̄ alloq̄tur di-
cens. Euge serue bone z fi. zc. In q̄bz ver-
bis intra p̄missa tria nobis p̄siderāda no-
tant. Primo nāqz p̄mittit gr̄ificā voca-
tio Euge sue bone z fidelis. Secūdo p̄mit-
tit magnificā p̄motio. qz i pau. fu. fide. su-
pra mltā te p̄sticuā. intra in gaudiū domi-
nitui. In p̄mo notat meritū virtuosē
opationis. In secundo debitiū fructuosē
retributōis. In tertio p̄miū gaudiōse ex-
ultationis. In q̄z declaratione sub p̄side-
ratione triplici totū n̄rī sermonis ordo at-
qz decursus p̄ncipaliter versabitur.

Considerem⁹ itaqz p̄mo q̄liter i his
c v̄bis p̄mittit gr̄ificā vocatio. in
q̄ notat meritū virtuosē opationis.
qz sibi a dño dñ. Euge serue bone z fidelis
Sane hic sanct⁹ p̄dixerit fact⁹ est bonus
z fidelis seru⁹. qz ad hoc eum gratuitē vo-
cauit supm⁹ dñs. Nā vt ait apl⁹. Quos
vocauit hos iustificauit. quia q̄ hūc voca-
uit p̄ gratuitā electionē. hūc z iustificauit
p̄ virtuosam opationē. Sz inter virtuosā ei⁹
opa z laudabilia merita ipsi⁹ fidelitas ni-
mirū specialit̄ p̄menda. Quia vt in puer
bys scrip̄tū est. Vir fidel⁹ mltū laudabit̄.
N igit beati virū mltā laude dignū q̄

p̄ oīa fidelis inuenit̄. Fidel⁹ inquā ad de-
um. fidel⁹ ad sc̄ipm. fidel⁹ ad p̄mū. In q̄
oīa p̄ma sibi cura fuit vt esset fidel⁹ deo. qz
q̄ cū deo infideliter agit. necdū sibi ipsi fi-
delis existit. q̄ v̄o sibi ipsi nequā est. vt sapi-
ens ait. cui bon⁹ erit. Eccl̄. xiiij. Ut q̄ sibi
ipsi fidelis esset ac p̄mo. sūmo p̄ studio
it fidelis esse deo. Sed quo studio. q̄ arte
qua vt doctrina sic egerit. si placz attēdi-
te. Sane vt oipotēt dñs se fidelē exhibe-
ret seruū. oēm ei⁹ abiecit z subiecit inimī-
cū. mūdū videlz carnē atqz diabolu Hāc
q̄ppe doctrinā in euangelica scola didicit.
hāc artes ibi t̄ps eū docuit. vbi ait. Nemo
pōt duobz dñis fūire. duobz. s. dñis sibi in-
uicē p̄trariis z aduersis. Igit vt fieret ipse
fidel⁹ seru⁹ t̄pi rēnuū fieri seru⁹ mundi. ser-
uus carnis. seruus diaboli. Sciebat q̄p-
pe hoz infidū esse seruitiū z di seruitio pe-
nit⁹ p̄trariū z aduersum. Iuxta illd qd ge-
mēs canit eccl̄ia. Vndus caro demonia
diuersa mouēt p̄lia. Sz audiam⁹ q̄lit̄
p̄tra diuersa z aduersa huiusmodi bel-
la hic vir beatus potētē dei t̄rute z sibi diu-
nit⁹ collatis sp̄ualibz armis dimicauerit
vt fidelit̄ t̄po seruicis tyrānicū mūdī. car-
nis. z diaboli fugeret dominū corqz vile
z piculosum seruitiū deuittaret. p̄cessit
in p̄mis ad hoc sp̄iale certamē. p̄cessit in
quā p̄ vocantē z p̄uenientē dei gr̄am. bo-
na morū institutio et adolecētie disciplina
Nam vt fidedignis testimoniis de eo pa-
pa Iohānes attestat. in etate cristēs tene-
ra. sub mḡi religiosa diligētia tenebatur
Ita tñ vt maturis moribz incedendo sub
tenello pectore se gestare senilē aīm ostē-
deret. Sic q̄ppe p̄ma illa etas adolecētie
instituit moralibz imbuta est. vt sp̄ postea
bonū virtutis odorē diu tenaciterqz serua-
ret. Iuxta egregiū illd orac̄. Quo semel
imbuta est recens suabit odorē. testa diu.
A q̄tractū est illud vulgatiū. Qd noua te-
sta capit inueterata sapit. Accessit deinde
frequēs lectio z diuinaz seruens studiū
scripturaz Sciebat illd hieronimi Ama-
sciam scripturaz z carnis vitia nō amab
Iōqz sicut de eo legim⁹. audiētiē t̄bi dei in-
sistebar. z p̄ pastu aie in scripturis sanctis
studebat attēti⁹ In quibz sic p̄fecit q̄ solē
niē clero z populo sufficiebat. ponere ver-
bum dei. adeo vt putaret scia hec ifusa si-
bi diuinitus magis q̄ humanit⁹ acq̄sita.

De sancto Ludouico

Quid mirū. Accessit nēpe studio sacre lectionis. etiā deuotio sancte oratiōis. Nam in oratiōibz sedulis et deuotis mentē eleuatam tenuit. In q̄b tam seruens extitit. vt factus sacerdos etiā dictū q̄si singul' celebraret. Quid plura. Hys sanctis et deuot' eius actibz ad impugnādū vitia. comites accesserūt. abstinētia. sobrietas. pudicitia castitas. totiusq; vite honestas incorrupta q̄ p̄ra oīa vitiorū incitāmēta cū dei adiutorio potissima p̄stat esse remedia. Et in p̄mis q̄ iuxta vulgatū Terentij puerbiūz Sine cerere et baccho friger venus. ipe cū ap̄lo Paulo sobrietate cibi et potus corp' suū castigabat assidue. q̄d q̄ mirū dicitur ē carnē suā teneraz frequēter catenis ferreis disciplinans. p̄ camisia rudē staminā vestiens. etiā ad nudam carnē cordā grossaz p̄ cingulo deferebat. sicq; cū apostolo dicere poterat. Castigo corp' meū et in seruitutē redigo. Nec īmerito. q̄ corpus spūi et nō spūi corp' seruire dignū est. Jō egre gie dicebat Seneca. Maior suz et ad maiora genit' q̄ vt mācipiū corp'is mei sim. Corpus q̄ suūz vir sanct' spūi subijciēs a puero tanto castitatis amore seruēbat. q̄ ob ipsius fidam custodiam oīno mulierū vitabat p̄fortia. adeo vt vir cū mīe et sororibz solus cū sola. vllō vnq; tpe loqueret. Verba etiā inhonesta horrebat audire. et loquētes talia grauiter arguebat. pruden ter attēdens illud ap̄li. Corripit mores bonos colloq̄a praua. Ubi tamē p̄siderāda est etas formositasq; sua. Recognitādū q̄ est q̄ in tpe pudicitia seruauerit. Illo īquā tpe p̄ditissimo ac corruptissimo q̄ p̄digiū quoddā est castitas et in q̄ marie incidit illud poeticū. Rara est concordia forme atq; pudicitie. Digiū mire vite honestas et puritas incorrupta. q̄ nō immerito miraculorū splēdit claritate. qm̄ teste Hieronimo s̄ iouinianū Ubi multa et p̄ clara dat p̄ginitatis p̄conia. puritatis vite et p̄cipue virginitatis p̄miū in mltis etiā īfidelibz et idolatris fuit diuiniatio et miraculorū opatio. Prout de sibillis decē et de casandra et de claudia q̄ cingulo nauē traxit exempla posuit. Quid igit mirū si vir tāte castitatis atq; puritatis inter xp̄colas si de clarissimus multis ac magnis meruerit clarere miraculis. Sed dū in sue sanctitatis ammiratiōē mouet ipsa miracu

lorū opatio. nō minus in eo venerandum reor mirū illud et p̄clarū opus caritatis q̄ in pauperū p̄passione sanctissimi p̄fessoris Martini exemplū laude p̄petua p̄mēdādū. nō min' laudāda imitaciōe securus est. Cum em̄ vt narrat hystoria vir dei Paris' iret. paup' quē q̄si nudū reppit multuz p̄patiens. abscondite tulit. nō q̄dē mediā clamidē vt martin' sed integrā cappā quā portabat. Digiū etimie caritatis exemplū. Vere fuit bonū et fidelē. et iuxta euangelicā sententiā oīno fidelē dispensatorē. quē p̄stituit dñs sup familiā suā vt det illis cibū in tpe. Vere fidelē dispensatorē q̄ nō sibi retinet qd dispēlare debet nec dispēlat extraneis sed hys q̄ sunt dñs familia dñi sui. scz ecclesie mīstr' et paupibz mēbris xp̄i. Nec vendit turpiter qd debet dare gratis liberaliter. Nec dat indiscrete sed prudenter et moderate. q̄ dicitur ē vt det illis cibū in tpe. Nec dat rem inutiles et dānosas. sed salutare et fructuosas. q̄a sequit. Ut det illis in tpe tritici mēsuram vbi intellige triticū. i. cibū spūal' doctrine. et cibū tpalis sube. Vrinam scā mīr ecclesia nunc. p̄chdolor acephala et ap̄lico pastore nris dēmeritis diuti' q̄ expēdiret d̄stituta. talē seruū bonū et fidelē. talē sum mū p̄tifice seruū seruoꝝ dei p̄ canonicā electionē celeriter hīc mereat. Vrinā talis hodie regiatur in ecclesia fidelis dispensator. Utinā talis nobis fiat summus p̄tifer ecclesie gubernator atq; dispositoz. Utinā ecclesie ministri talē sibi dispēlatorē cōstitui querāt quē in exēplū vite et p̄uersationis honeste sue mēt' ocul' aponāt. D' felice illū. o ter q̄terq; beati. q̄ huius sancti p̄tificis exēplo p̄perit. ecclesiasticorū mores erroressq; corrigere. desolatam ecclesiaz p̄solari. detectā erigere. dissipatā diuisamq; recolligere et reunire. Quis erit h' et laudabimus eū. Laudabim' in quā cū. s̄ magis deū. q̄ talē nobis sua grā donatur' est atq; ei dicturus. Euge serue bone et fidel' Et hec de p̄ma p̄sideratiōe sufficiant.

Considerem' scdo q̄liter ī p̄missis c̄ s̄bis p̄mittit magnifica p̄morio. In q̄ notat debitū fructuose retributiōis. cū subdit. q̄ in pauca fuisti fidelis supra multa te p̄stitua. Lette pauca et parua fuerunt in quibz vir iste sanctus fidel' mīstrauit in p̄paciōe ad ea mltā et magna

Sermo primus

que dominus sibi finaliter retribuit. Quod
vix de eterna retributione manifestum est
cui ea que nunc fideliter seruando gerimus.
ad ea que tunc recepturi sumus comparata quasi
nulla vel inutilia reputare debeamus. pro
teste quod ait. Quis feceritis omnia que precepta sunt
vobis. dicite serui inutiles sumus. Sed
ut de temporalis retributione loquamur. id est de
his que huic fideli sermo in hac vita et debi-
to promissionis. non quidem ex debito digni
sed congrui. per fideli administratione. et admi-
nistrationis retributione promissa sunt spe-
cialiter persequamur. Ecce autem oculos vestre
discretionis ponimus. quod hic sanctus pontifex
quia in pauca et parua id est temporalia fidelis fu-
it. Ideo dominus eum supra multa et magna. id
est supra spiritualia constituit. Cum ergo dominus eum a
regni temporalis regimine ad spirituale regimen
translulerit ac magnifice sublimauerit re-
cte dictum est. Quia in pauca fuisti fidelis.
supra multa te constitui. Parua quidem ac parua
pendenda esse temporalia respectu spiritualium no-
tauit apostolus dicens. Si vobis spiritualia semi-
namus non magnam estis temporalia vestra me-
tamus. Videamus itaque primum qualiter
circa temporalia fidelis extiterit. ac deinde qualiter
non immerito supra spiritualia constitutus fuerit.
Ipse namque ex regali progenie patre vicem Karolo
rege sicilie. matre vero maria sicilie re-
gina ac vngarie originem suam trahit. Ma-
gnam hoc laudis precium. sed maius quod in ei
historia subditur. quod alium sui generis sapere
recusauit. spiritus humilia diligens. Laudamus
ergo in hoc viro sancto regale prosapia.
nec qualemque sed illas que preclarissime per
pagini regum fratre proxima extitit. propterea
de eo canit. Flos oris inter lilia quorum ra-
dius est fratria. Illa videlicet fratria que caput est.
et superius ac maior portio gallie. Cuius lau-
des me alias allegasse memini et nunc etiam
recitare curamus. non solum ad hanc sancti laudem
sed ut erubescant et confundantur gallie detractores.
suique honoris et glorie atque prosperitatis
et pacis inuadentes perturbatores. Ipsa
est igitur quam veteres sapientes inter alias or-
bis partes maximis laudibus extulerunt. Il-
la namque gallia nobilis ut eam Lucanus ap-
pellat. Illa bello ante romanos gloriosa.
ut saluti ait. Illa felix strenuissima mili-
cia. ut Claudius ait. Illa audax et aniosa in
superpascuis vberima. ut Dracius. Illa
specie hominum aurea atque lactea. cultusque ni-

tidissima. ut Virgilius. Illa potentissima
cuius pleno consensui nec ipse orbis obstitat
ut cesar Julius. Illa aspera bellicosa. et quod
ma post hercule. inuicta alpium iuga tran-
scendit. ut Justinus. Illa terra mole corpo-
rum et opibus procerum genere terribilis. ut anne-
us florius. Illa flos atque firmamentum ro-
mani imperii. ut inquit Tullius. Illa patres
disciplinam. ut iulius celsus. Illa viro-
rum acris ingenio. ut ait ysidorus. Illa carens
omni mostro. ut quintilianus. Et post eum Diero-
nymus. Illa nutrit religionis non negli-
gens. ut inquit tiberius liuius. Postremo ut bre-
ui verbo multa concludam. illa cuncta regna
precellens. ut ait Gregorius. Sed quod omnem
precellit laudem illa lapsa splendidissima que eo-
dem teste fidei orthodoxe radios claritate
inter obscuram gentium aliarum perfidia choru-
scat. Certe huius gallie fides. superque fidei ac
religionis claritas. quam dudum Gregorius sic
extulit. nunc etiam in generali consilio multum
emineat. et de die in diem magis ac magis cla-
rescat. licet nonnulli eam obscurare frustra ni-
tant. Iamque ut insipientes confundantur. quod ve-
grege Salustius ait. Frustra niti et non ni-
si odium querere. extreme demeritis est. Jam
vero ad proposita redeat oratio. Dic igitur sanctus
et ex patre et ex prosapia nobilitate laudan-
dus est. cuius natalis patria aut regali prosapia a
quod origine trahit nequaquam tantum laudis in-
tulit quantum eis ipse contulit. Unum nec in ipso
magnopere aut miror aut laudo quod nobiles
ortum habuerit. Istud enim nature est aut for-
tune. Viros potius et maximis laudibus di-
gnum iudico quod hanc originis sue claritatem
nequaquam puerorum morum tenebris obfusca-
uit. sed magis ac magis illustrauit. adeo ut
etiam si obscurus ei oris fuisset. nihilominus ve-
ra nobilitatem que non nisi per virtutem vni-
quaque parta est. sub ipsi pertulisset. Prout apud Sa-
lustium fecisse gloriatur. marius et tullius in
inuentum quam in eundem Salustium ha-
buit. cuius hec verba sunt. Ego inquit me-
is maioribus virtute mea pluri. Et per pauca.
Satis est enim me meis rebus gestis florere quam
maiorum opinione niti. et ita vivere ut ego sum
posteris meis nobilitatis initium. et virtutis ex-
emplum. Ab hac itaque sui generis claritate
quia extrinsecus est et non nunquam malis pro-
pria. hunc virtuosum virum nequaquam com-
mendarem nisi preceptorem in hoc seque-
rer philosophum in rhetoricis. nisi etiam in

De sancto Ludouico

sacris litteris plures et notatim christum matremque eius commendatos cerneret. quia ex regali stirpe dauid exorti sunt. nisi insuper ad miranda magis redderet tanta ipsius humilitas in tanta sublimitate. tantaque vite puritas in eo quod potuit transgredi et non est transgressus facere mala et non fecit. Utinam hec attente considerent multi hodie ad ecclesiasticas dignitates et beneficia titulo nobilitatis promoti. quod de parentum laudibus absque propriis imo cum multis viciorum obprobriis tumida elatione superbiunt. et dum inde gloriosi esse putant fallunt. Nam irrisioni potius et contemptui. ne dicam eterne damnationi sunt premissi. Preclare quidem apostolus Salustium prenotat. Marius ait. Profecto ita res se habet. maiorum gloria posteris quasi lumen est neque bona neque mala eorum in occulto patitur ideo quanto vita predecessorum perclarior tanto hominum secordia flagitiosior. ideo siquidem sapiens eleganter eos summe comparauit. quod quanto i excelsiori ac clariores loco ponit eo amplius deformis eius effigies irridet. Et contra hoc iste sanctus quanto altius sublimatus est. tanto suis virtutibus eius clara nobilitas evidenter patefacta laudatur. Si ergo laudamus in eo generis claritatem quam natura dedit. laudemus eam multo amplius quam diuina donante gratia ipsi sibi bonis moribus comparauit. Si laudamus quod in libera familia genitus est. laudemus magis quod liberam mentem habuit a seruilibus moribus alienam. Si laudamus denique quod generosum a regali stirpe ortum traxit. laudemus potius altius generosumque eius animum. regni terreni et diuitiarum regalium quasi rerum vilium contemptorem. Summo namque studio ut de eo legimus. terrena cuncta calcare voluit. Consideramus enim quod mundus iste cum omni concupiscentia sua transisset ipsum fugiens totaliter deseruit et contemptus. Hoc altissime et artissime paupertatis regulam beatissimi sancti Francisci religionis fratrum minorum perfusus est. Mira res et alias laudata. Hic namque bonus vir iuriprogeniture ac regno volutarie renuncians christi paupertatem elegit. Hec hoc quidem instructuose aut inutiliter egit. sed miro et felici promerito regali solij sprete populi pro re corruptibili eternum regnum fideliter mercedem ac felicitatem lucratus est.

¶ Adiuuimur igitur qualiter vir iste sanctus circa temporalia fidelis extiterit.

quia videlicet ea fideliter estimauit non magna reputans. sed respectu spiritualium quippe dens et quasi vilia preterens. Expterea quod inde a domino meruerit audiamus. Super multa te constitua. Supra multa apparet supra magna id est supra spiritualia constitutus fuit et magnifice sublimatus. non solum in celesti et eterna. sed etiam in presenti terrena et transitoria vita. In qua ad spirituale regimen reuerandae ecclesie Tholosane non tam humana quam diuina electione vocatus est. Non enim temerarie huic sibi honores assumpsit. Sed ut apostolus ait. Vocatus a domino tanquam Bar. Nam teste Johanne papa Luce felicitis memorie papa Bonifacius predecessorum suorum eidem succederet ut preberet assensum electioni de se facte ad dictam ecclesiam. Rursum se nullatenus facturum hoc. Quisque votum prout secretum et deinde solenniter iteratum de intrando ordine fratrum minorum efficaciter peruenisset. quod factum. permissioni premissi sui prebent assensum. non tam pesse cupiens quam pdesse humiliter mandatis apostolicis obediret. Qui tamen ecclesie et magnam humilitate postea renuntiari voluit.

¶ Felicitate ecclesiarum que tales ac tantum bene meruit pontificatus. que licet in eius regimine multis claruerit meritis et magnis chorus lauerit fructibus. illud tamen in eius laudem precipue memorandum est quod mira compassionem ferebat ad pauperes. Unus facit episcopus prout sibi familiare secretarium mandauit inquiri de suorum quantitate reddituum. quantumque sibi sufficeret. prout rationabilibus et moderatis expensis. volens quod totum residuum daretur pro sustentandis pauperibus. quibus tam diuitas quam publicas elemosinas largitus dispensebat. ut de eo merito diceretur illud psalmi. Dispense dedit pauperibus. iusticia eius manet in seculum seculi. Magnam caritatem et compassionis exemplum. in tam magno prelato et tam magni regis filio qui sibi et suis parcus erat ut christi pauperibus largus fieret. Utinam hoc exemplum imitari student platius ecclesie. ut sic euitare valeant diuinam maledictionem Ezechielis prophete. Ne pastores israel qui pascebant semetipsos ut non sint de illis qui iuxta sententiam apostoli querunt que sua sunt. non que iesu christi. seu potius qui non solum sua querunt. sed non sua capiunt. rapiunt aliena. ut videlicet de bonis ecclesie que ultra moderatum victum ipsorum et vestitum ad pauperum pertinent usum. seipsos pascant id est superflue viuunt.

Sermo primus

O vitinā nō soluz supflue. vitinā nō super modū z debiti ordinē viciose viuerēt ministri ecclesie. vitinā nō in crapula z ebrietate. nō in luxuria z feditate. nō in supbia z vanitate. nō in muliebri lasciuiā. non in militari familia. nō in seculari pompa. nō ad supabundantiā. sed ad sufficiētiā. nō ad superfluitatē. sed ad necessitatē. nō ad ostentatiōem sed ad sustentationē. nō cum lesione pauper. nō cū gramamine ouium nō cū scandalo subditoz. Sed ve z iterū atqz iter ve vobis. quia hec omnia vicia in clero experimur. z cōtra hec in h sacro cōcilio multa de reformatione loquimur. sed pauca vel nulla cōsequimur. Multa i codicibz scribimz. pauca in cordibz de ino rum reformatione sentimz. Clamant mēbra de reformatiōe capitis ipis in mōstruosa vicioz deformatione manentibz. Tacent sua vicia. accusant aliena. Alioz in firmitatē sanare cōtendunt z propriā sanitatem cōtemnūt. nec solū eam negligunt. sed medicinē opem ferre volentibz cōtra dicunt. **O** monstruosa deformitas z deformis reformatio. Ecce iaz prochpudor ab ecclesia caput subtrahitur. iamqz ache phala derelinquit. vt membrorū reformatione postposita. capitis reformatio prefe rat. cū tamen canonica puilio super futu ra electione sit pma z pncipalis reformatio ecclesie p ceteris necessaria. ac debito ordine nullatenz postponēda. quia hec de formitas sez qz ecclia maneat ache phala ē periculosissima. z p psequēs hui⁹ deformi tatis reformatio est p ceteris necessaria vt quidā egregij doctores tam diuino qz humano iure corā iudicibz in causis fidei declarare proponūt. qbus ecclia aliqz re pugnare cōtendunt. Inter hec pchdoloz dū ecclesie vnionē querimz. in varias di uisionū cōtentiones ac discordias oberamus. vt merito nobis timendū sit illud quod ab infallibili veritate dicit. Omne regnū in se diuisum desolabit. Et illd sa lustij. Sicut cōcordia pāru res crescunt ita discordia maxime dilabunt. Et hec de secūda p̄sideratiōe.

Consideremz tertio qualiter i verbz premiffis proponit beatifica glo rificatio. in quo notat premiū gau diose exultationis. quia cōcludit. Intra i gaudiū dñi tui. **O** magnū beatificē glie p

mium. o gaudiosum z summe exultatiōis verbū. Intra i gaudiū domini tui. Sic em infidelibz seruiz z reprobis triste z val de horrendū est audire illud quod eis sub euangelica parabola de fatuis virgini bus dicit. Ite. quia clausa est ianua. sic pfecto hui⁹ fidei seruo quid iocundū esse potuit. qz audire Intra in gaudiū domi ni tui. In gaudiū videlicet nō terrenū z transitoriū. sed celeste atqz perpetuū. Ubi xps celum sibi pparat hospitij. vbi celi ci ues sibi prestāt cōsortium. vbi cū eis cele ste participat puiuiū. de quo dicit. Intra in gaudiū dñi tui. In gaudiū inqz eternē beatitudinis. que sola recte a Boecio de scribitur. qz est stat⁹ omnū bonoz aggre gatione pfectus. Cui⁹ status pfectionem nequit lingua describere. quia nec eā sen sus aut intellect⁹ humanus capere suffi cit dicente apostolo. Hec ocul⁹ vidit. nec auris audiuit nec in cor hois ascendit qz pparauit de⁹ diligētibz se.

Ecce ergo actenus delandibz hui⁹ sancti pontificis z serui fidelis di ximus. Jā vero de moribz ecclesie asticoz seruoz seu mistroz nostri tempis aliqua breuiter disseramz. Ubi diligēter attēdat vestra discretio z cū timore et tre more vestra deuot⁹ seruēter intēdat. Deu heu qz pauci sunt hodie ecclesie ministri. qz hui⁹ fidelis serui exemplo audire mereā rir. Enge serue bone z fidelis. qz i pauca fuisse fidelis. supra multa te cōsternā. intra in gaudiū dñi tui. Sed nunqd multi sūt serui dei. nunqd multi ministri xpi. Sa he multi sunt z pauci. multi numero. pau ci merito. multi mali. pauci boni. Multi nāqz clerici z sacerdotes. multi episcopi z psules. multi religionū ordines. multi vo cati religiosi fratres. multi vocati mgi et doctores. multi vocati ecclie ministri z di spensatores. vt merito de tali onerosa mul titudine dictū fuerit pppham. Multipli casti gentē z nō magnificasti leticiā. Un de in reformatiōe hui⁹ sacri cōcilij vt alibi dicit. nā inutile videret talem excessiuā mul titudinē restringere. Hec hoc esset vt qui dam cōtentiose arguūt statū ecclesiastico rum aut religiosoz destruere sed magis cō struere. nec diminuire sed augere. Multi ergo inio generaliter omnes vni⁹ dñi serui sumus. sed pauci serui fideles. qui audire

A

De sancto Ludouico

mereamur. Intra in gaudiū domini tui. Cur ita. Quia pfecto ad illud gaudiū domini. ipso teste. multi vocati pauci electi. Sed quare pauci electi. Quia videlicet pauci boni et fideles serui. Rarū quippe est et valde difficile. seruū bonū et fidelē reperire. Hinc sapiēs in puerbīs ait. Virum fidelē q̄s inueniet. Hinc in euāgelio querit x̄ps. Quis putas est fidelis seruus et prudens. Hinc etiā dicit aplūs. Jam querit inter dispensatores q̄s fidelis inueniatur. Deu beu viri patres et fratres. si hec tunc dicta sunt. q̄d nūc dicturi sumus. Quid inq̄m dicem⁹ in hoc sedo et infami tempe quo fidei serui. spei vigo. et charitat⁹ ardor in seruis et ministris ecclesiasticis ferre totaliter exanuit. Hoc nāq̄ miserabile temp⁹ beata Hyldegardis germanorū pphetissa muliebre vocat et infame ipm⁹ ab anno dñice incarnationis millesimo cētesimo asserit inchoasse. quia tūc aplorū doctrina et ardens iusticia. quā in spūalibus cōstituerat deus. tardare et in hesitationem verni cepit. Et deinceps omnia ecclesiastica instituta in deter⁹ descēderunt et ex quibusdā tenebris iusticie obtenebrata sunt. Et vt eadē inq̄t in fine illi⁹ muliebris temp⁹is sup omnē clerū et ordinē ecclesiasticū. Deu horrendū p̄lagiū grauisimi scismatis et cōfusionis laque⁹ extenditur. durabitq̄ illud sordidū tps vsq̄ ad illud magnū scisma quo episcopi et clerici a suis locis et ciuitatib⁹ expellent⁹. Ex q̄bus verbis satis clare nobis videtur intelligi q̄ hoc nephandū et a. et. fere annis inueteratū scisma adhuc pchdolor vsq̄ ad maiorem cleri psecutionem p̄tinuabit. Vel q̄d absit aliud scisma mai⁹ et deter⁹ subsequetur. Nō vtiq̄ fieri p̄mescendū est ex future electionis summi p̄tificis et debite circa eā prouisionis longa nimis et scādālosa dilatione quā nōnulli procurare videntur. Cōtra quod scandalū et pericula inde verisimiliter secutura quidā egregij doctores et theologi veritat⁹ zelatores cōgrua fidei remedia adhibere conātur.

Nūc autē ecclesie mirabilē et miserabilē lapsum beatus Bernard⁹ super cātica scribens. sermone. xxiij. flebiliter lamentatur. vbi sic ait. Serpit hodie putrida rabes p omne corp⁹ ecclesie. et quo latius eo desperatius eorū periculosi⁹ quo interi⁹ Et enu-

meratis quibusdā excessiuis abusiuis ecclesiasticorū Subdit. Olim predictus est et nunc temp⁹ ad impletiōis aduenit. Et ce in pace amaritudo mea amarissima. Amara prius in uice martyru. amari⁹ post i cōflictu hereticorū. amarissima nūc i moribus domesticorū. nō fugare. nō fugere eos potest. Ita inualuerūt et multiplicati sunt super numerū. Intestina et infamabilis est plaga ecclesie. et ideo i pace amaritudo eius amarissima. Sed in qua pace. Et par est. et nō est par. Para paganis par ab hereticis. sed non profecto a filiis. Uox plangētis in tempe isto. Filios enutriui et exaltaui. ipsi autem spreuerunt me Spreuerūt et maculauerūt me a turpi vita. a turpi cōmercio. a negocio deniq̄ perambulāte in tenebris. Ex quib⁹ manifestum est q̄ lōgo iā tempe ecclesia fuit multipliciter deformata. idēq̄q̄ et nūc maxime indig⁹ vt in fide et moribus reformetur. Sed nunc inebis ecclesie separatis a capite et apostolico dispensatore ac directore carentib⁹. hec reformatio nequaquā bene fieri posse speratur. Et hoc ideo precipue. quia iā dū inter dispensatores quis fidelis queritur. vix prochnephas hodie inuenitur. Inuenti sunt tamē olim in hoc sedo et infami tempe. nōnulli boni et fideles serui. qui miserāte dei gratia vita et doctrina legūt in ecclesia floruisse. Floruit quippe in francia p̄memoratus Bernardus clarenallensis. Floruit in germania p̄fata eidē temporanea Hyldegardis que de futuris temporib⁹ multa legitur prophetaſse. Floruit in calabria Joachim abbas venerabilis. qui etiā spūm prophetie. vel pot⁹ fm Guilhelmū parisiensem donū intellect⁹ in expositione prophetiarū dicif habuisse. Floruit quoq̄ in hispania beatus Dominicus. et in italia beatus Francisc⁹. qui tanq̄ due oliue fructū fere duos fecū diffimos religionū ordines et ex eis fructus plurimos nōscūt pduxisse. Floruit deniq̄ et ex p̄fati Francisci ordine fructū magnū attulit noster venerandus pontifex Ludouic⁹. cui⁹ parētes ob deuotionē beati Ludouici francorū regis sanctitat⁹. cui⁹ et morū imitatorum esse vehemēter affectabant. ipsum vocari ludouici nomine decreuerūt. quia videlicet a regibus francorū paternam duxerat

Sermo primus

originem. Illo igitur tempore pessimo et
ut in e^p legenda scribitur. Hunc hora in
stante nouissima. ille qui facit mirabilia
magna solus. opus producit mirabile cla
ritate glorie sue plenum. Quo vniuersam
ecclesiam prauis filiorum suorum moribus
quasi in tenebris desolatam. reddidit no
uitate tam clare sobolis letabundam. dum
videlicet hunc dilectum suum confessorum
erimum. puritate candidum. charitate fer
uidum. et cuncta morum honestate conspi
cium. produxit nouiter ut exemplar pre
fulgidum cunctis fidelibus imitandum.
eius vite singularis excellentia signis pro
bans. et crebris prodigijs ac choruscanti
bus miraculis manifestans. Sed quia
his nouissimis temporibus suspecta esse pos
sunt miracula. propter proximam antichri
sti aduentum. qui per se suosque ministros
falsis miraculis seducet populum christia
num. ideo artem de miraculorum ratione et
quantum intersit inter mirabilia malorum.
et bonorum miracula expedit paulisper dis
serere. Sciendum igitur secundum doctores
theologos. et precipue sancti Thomam. secundo
sententiarum. dist. xviij. q. iij. Quod omne mi
raculum aut supra naturam. aut contra na
turam est. aut preter naturam. quorum ex
empla dimitto breuitatis gratia. Per quod
enim autem conditiones seu differentias ve
ra a falsis miracula quantum humana sci
re patitur imbecillitas discernuntur. Pri
ma differentia est. quoniam magi. aurum
pices et arioli. aut solum prestigijs et ludi
ficatione sensuum. aut per priuatos demo
num contractus operantur ea que in rei ve
ritate a causis naturalibus fiunt per cele
stem et imperceptibilem actuum cum passi
uis applicatione. sicut Augustinus super
Erodum de magis Pharaonis ostendit.
Vera autem miracula veraciter fiunt. et su
per virium naturalium potentiam a deo prin
cipaliter ab alijs ministerialiter praeusan
tur. Secunda differentia est. quia de re
bus vanis superuacuis et inutilibus ac ple
risque nocivis sunt malorum opera. ut ecce
care homines. eos subito et immobiliter
figere. serpentes immittere. volatili simu
lare. et his similia. Secundum vero Augusti
ni verbum in sermone de temptatione chri
sti. Inane est omne miraculum quod utili
tatem salutis non operatur humane. Et

hanc differentiam tangit Petrus in itine
rario Elementis. Tertia assignat dif
ferentia. quia miracula vera in confessio
nem vere fidei. falsa vero in eius subuer
sionem fiunt. et quatenus veram fidem chri
stiani deserant aut in falsam suis exigenti
bus demeritis infideles perseverant.

Quarta vero superadditur. Vali nam
que non per vite puritatem. aut diuini nomi
nis inuocationem sicut boni. sed pnesicio
quos barbarorum nominum strepitus per
mugitus horrendos. ut de sevilla narrat
Virgilius. xj. eneydos. nonnunquam inciden
do se cultis. et pueros sacrificando dete
stabiliter operantur. vulturque aliquando
cadaveribus humanis et ceteris infandis
et obscenis. quemadmodum Lucanus po
eta libro sexto. ubi de tessalis mulieribus
loquitur curiose valde et copiose descrip
sit. Audistis ergo qualis sit inter vera fal
saque miracula discretio. Cui patet quod hu
ius sancti miracula a falsorum miraculo
rum conditionibus aliena sunt. sicut possem
plenius declarare. nisi ad finem sermonis
cogeret temporis angustia. Dic ergo san
ctus miraculorum operibus. sed ampli
us morum virtutibus clarus effulset in di
templo. Hunc vero ut stella matutina. ut
luna solari lumine plena. imo veri ut sol
refulget in celo. Ubi a rege celorum felici
ter sublimatus audire meruit. Euge fue
bohe et fidelis. quia in pauca fuisti fidelis
supra multa te constitutam. intra in gaudi
um domini tui. Cuius gaudij nos secum par
ticipes efficiat. qui sine fine vivit et regnat
Amen

Explicit sermo factus per reverendissi
mum in christo patrem dominum Petrum de
Aillyaco cardinalem cameracensem. in co
cilio generali habito constantie Anno do
mini. M. cccc. xviij. De sancto venerabili
Ludouico episcopo tholosano

Sequitur sermo per eundem dominum Petrum
episcopum cameracensem. et postea cardinalem
De eodem sancto episcopo

De reliquit egi

ptum. Scribitur ad Hebreos
h. c. Sicut hodie fuerat allega
tum. Reuerendi patres magistri ac domini
A.

De sancto Ludouico

charissimi dñ ad sancti ac beatissimi regis nostri Ludouici cuius hodie festa celebra-
mus laudis aliqd addere cupio certe sub
trahere formido. Uteror hpe ingū assu-
pisse gigantis humeris onerosum. et on-
mibi impossibile psumpisse. Nam ad ex-
plicandū virtutū ei⁹ dotes. magis siq̄dez
mirādas operib⁹ q̄ sermonib⁹ attollēdas
meā p̄or⁹ sus insufficiētiā recognosco. cre-
dens sub tāta posse materia linguā defice-
re ciceronis. Uerū tñ post alios magnos
viros q̄ de laudib⁹ eius multa locuti sunt
ego paup⁹ et puulus cū paupe vidua minu-
tum deuotiōis in gazophiliū mittam

Sed p̄us ad illius parētis virgīs au-
xilium me p̄uertā. q̄ est apotheca gr̄e. aula
misericordie. deitatis palatiū. sanctitatis
hospitiū. claustrū pudoris et domicilium
pietatis. Que est sacrariū spūs sancti. reme-
dium generis humani. reconciliatio pecca-
torū. reductio deuotiōis. terrefrū dñā gen-
tium. et celestiu regina virtutū. Lul⁹ no-
men sic est cūctis familiare mortalib⁹. cu-
ius nomē sic domesticū in omni periculo
cōstitutis ut cū discriminis ingruētia mē-
tē sepius reddz amentē. nunq̄ tamē lin-
guam potest euertere. vel ligare qñ ad tui-
tionē sui mor hui⁹ nois arma protendat.
Igit nos qui sarcina p̄mumur. respirem⁹
in eius memoria. et calculo nomis huius
labioz nostrorū inceptas emūdem⁹. Lur-
uemus genua. soluam⁹ gratitudinis ho-
locausta. et añ solū eius p̄ces fundam⁹ et
vota dicentes Ave maria zc.

Fide reliqt egyptū Scribit vbi supra
r Euerendi patres magistri ac dñi
charissimi Sicut optime nouit
statu hystoria. Cum in egypto filiū israel
sub mirabili ac miserabili fuit redacti
ab egyptiis multis afflictōib⁹ torquerent
miser⁹ eis misericors dñs misit Moysen
fidelissimū seruū suū ut ipos educeret de
egyptō et ad terraz p̄missionis induceret.
Qui fide adherēs deo egyptū reliquit. et
fideliter milirās p̄ populo de egyptiis feli-
citer triūphauit. Hanc igit hystoriā vul-
gatā quidē et toti fere mūdo notissimā be-
atus ap̄ls Paul⁹ ad hebreos scribēs bre-
uiter cōmemorat. et moysi fide cōmendat.
dicens verbū p̄positum. Fide reliquit egyptū.
Qua in re nobis cōsiderand⁹ oc-

currit q̄ hec antiqui tempis hystoria figu-
ra fuit tempis tñc futuri. fm illud aposto-
li. Omia in figura cōtingebāt illis. Ro. vii.
vii. Quid igit egyptus nisi mūdū et va-
nam mūdi cōuersatiōem. quid israel nisi
fidē et verā fidei religionē figurat. Quid
popul⁹ egypti⁹ nisi infidelē pplm dyaboli
quid popul⁹ israelitic⁹ nisi fidelē populū
xp̄i significat. Egyptus siquidē angustia
sive tribulatio angustias interpretatur. per
quā mūdus et vana mūdi p̄uersatio signi-
ficatione cōgruissimā designatur. in quo
p̄tinua angustia tribulat. assidua tribula-
tio angustat. cura sollicitat. sollicitudo cru-
ciat. vrit ardoz. ardz furor. furit terror. ter-
ret dolor. p̄turbat tristitia. p̄trifiat turba-
tio. affligit molestia. molestat afflictio. Igi-
tur sicut in egypto filiū israel ab egyptiis.
sic in hoc mūdo filiū dei a filiis seculi. sic fi-
delis popul⁹ xp̄i ab infideli p̄lo dyaboli
varijs p̄secutionib⁹ affligitur. Sic mun-
di luxur et fidei p̄tus. sic vana mūdi p̄uer-
satio et vera fidei religio sese diuerso et ad-
uerso certamine p̄sequunt. Propter quod
apostolica tuba clamat. Omnes q̄ pie vo-
lunt viuere i xp̄o p̄secutiōem patient. scda
ad Thimo. iij. Sed sicut diuino iuuami-
ne aduersus egyptū p̄ualuit israel. sic in h̄
diro certamine aduersus mūdū fides vi-
ctoriam obtinet et triūphū. Proinde di-
cit scriptura. Nec est victoria que vincit
mūdū fides nostra. j. Joh. v. Igitur qui
bus modis hec victoria fiat. habet au-
res audiēdi andiat. Sciendū est vtiq̄
reuerēdi patres ac dñi q̄ mūdus aduers⁹
fidem. et vana mundi p̄uersatio aduersus
verā fidei religionem. triplici solet certa-
mine dimicare. Primo quidē potenter
aggrediēdo. sua uiter p̄ponendo blandici-
as tempales. Secūdo patet. p̄grediē-
do. crudeliter opponēdo molestias corpa-
les. Terrio latenter p̄grediēdo. subtilit̄
apponēdo insidias sp̄iales. Sed econ-
tra fides et vera fidei religio aduersus mū-
dum et vanā mūdi p̄uersatiōez. triplici do-
cet victoria triūphare. Primo quidē sa-
pienter cōtemnendo oblatas blandicias
et suaves delicias. Secūdo patiet̄ su-
stinendo illatas molestias et crudeles iu-
rias. Terrio euidenter repellendo pa-
ratas insidias et subtiles fallacias. Au-
diamus igitur qualiter mūdus aduersus

Sermo secundus

fidem dimicat potenter aggrediendo. sua uiter. ponendo blandicias tpales. **D**un-
dus em hec z his similia loquitur. Quid
pulcius. quid honestius. quid renustius
quid ue potest esse delectabilis q̄q in p̄
senti uita quoridie cernim? **N** q̄ mirabil
celi camera in aere iocundo. in lumine sol
in augmento lune atq̄ defectu. in varia
te stellaz z cursu. **N** q̄ delectabilis terra.
in nemoz folijs z floribus. in siluarū rui-
bris z amenitatibz. in pratorz riuuloruzq̄
delicijs z suauitatibz. In segetū vineazq̄
culmis z botrionibus. In bestiarum tur-
mis atq̄ cōflicibz. in auiū pennis atq̄ vo-
latibus. In viroz ludis delectabilibz. In
mulierum pulcris aspectibz. earumq̄ mo-
dis z gestibz uerbis z amplexibz. Et si qua
sunt alia que cōtiner mūdus. Sed ecōtra
fides aduersus mundū triumphat sapien-
ter cōtemnendo oblatas blandicias z sua-
ues delicias. Nolite inquit diligere mun-
dum. neq̄ ea que in mūdo sunt. quoniam
mūdus transibit z cōcupiscētia eius. qui
aut facit uoluntate dei manet in eternum
p̄ma Joh. ij. Audiamus insuper qua-
liter aduersus fidē dimicat potēter p̄gre-
diendo. crudeliter opponendo molestias
corporales. Mūdus em sicut p̄ uincēdis
fragilibz diuersas proponit blandicias
sic p̄ fortioribz cōuincēdis aduersas op-
ponit molestias. artando uinculis. et uer-
beribus p̄fringendo. detrudendo in carceri-
bus. z ieiunijs macerando. cedendo fusti-
bus. z gladijs iugulando. cremando flam-
mis. z lapidibz obruendo. ligādo laqueis.
z scorpionibus flagellādo. suspēdēdo pa-
ribulis alijq̄ innumeris tormentoruz ge-
neribus perimēdo. Sed ecōtra fides ad-
uersus mundū triumphat. patēter susti-
nendo illatas molestias z crudeles iniuri-
as. Beati inquit q̄ persecutionē patiunt̄ p̄-
pter iusticiā. quoniam ipsoz est regnū celo-
rum. **Matth. v.** Audiamus iterū qua-
liter mund⁹ aduersus fidē dimicat latēter
cōgrediendo. subtiliter apponendo insidi-
as spūales. Mūdus enim quos nec blan-
dicijs nec molestijs potest subuerrere. insi-
dijs temptat deuincere. ideoq̄ p̄nceps mū-
di huius angel⁹ sathane. se in lucis ange-
lum transfiguratur. sua uicia falsis p̄tutum
speciebz cōfiguratur. subtiliter stimulat. gra-
uiter colapbizat. peccati p̄tendit materiaz

delicti succendit flammam. exhibet facul-
tatem. prebet oportunitatē. Sed e contra
fides aduersus mundū triumphat euidē-
ter repellendo paratas insidias z subtiles
fallacias. Vigilate inquit q̄ aduersarius
uester dyabolus tanq̄ leo rugies circuit
querens quem deuoret. cui resistite fortes i
fide. **p̄ma Pet. v.** Uideris igitur carissi-
mi quēadmodū castra celi z inferni. arma
dei z dyaboli inter se dimicent quemad-
modū prelia xp̄i z seculi. agmīa fidei z mū-
di cōtra se decertent. Que omnia ideo ue-
stre charitati duci breuiter proponēda. ut
inde notū fiat plenius qualiter rex noster
beatissimus Ludouic⁹ lilioz decor z frā-
corum decus. tanq̄ miles xp̄i fortissimus
in prelio. hui⁹ certaminis positus i medio
pro fide mundū reliquit. z pro uera fidel
religione uanā mundi puerlationē p̄tem-
psit. Quāobrem de eo dictū est uerbum p̄-
positum. Fide reliquit egyptū. Scien-
dum est itaq̄ reuerēdi patres ac domini.
q̄ rex noster beatissimus ac fidelissim⁹ mi-
les xp̄i correspōdenter ad p̄missa. pro fide
cōtra egyptum. hoc est p̄ uera fidei religio-
ne aduersus mundū pugna triplici miti-
tauit fideliter z triplici uictoria feliciter triū-
phauit. Primo quidē cōtemnendo blan-
dicias z spernendo delicias temporales.

Secūdo sustinendo molestias z seren-
do iniurias corporales. Tercio repelle-
do insidias z vincendo fallacias spūales.

Primo namq̄ fugaces blandicias sua-
uiter allecctinas salubriter refutauit. Se-
cundo feroces molestias crudeliter affli-
ctinas humiliter tolerauit. Tercio falla-
ces insidias subtiliter inuasinas uiriliter
impugnauit.

Primo igitur uideamus qualiter rex
noster beatissim⁹ z fidelissim⁹ mi-
les xp̄i temporales blandicias z ob-
latas delicias suauiter allecctinas salubri-
ter refutauit. Scitis charissimi testate scri-
ptura. imo docere expertētia q̄bz blandici-
is solet mund⁹ suos allicere dilectores.
Scriptū est em. Quia omne qd̄ est i mū-
do. aut est cōcupiscētia carnis. aut concu-
piscētia oculoꝝ. aut superbia uite. **p̄ma**
Joh. ij. Cōcupiscētia uero carnis ad ro-
luptates. cōcupiscētia oculoꝝ ad opes.
superbia uite ad honores p̄tinet. Volup-
tates aut gulositatē z luxuriā. opes cupidit

De sancto Ludouico

tatem et auariciam. honores elatione et in-
crantiam pariunt. Et sic et voluptatibus tur-
pia. ex opibus praua. et honoribus vana pce-
dunt. His ergo blanditijs mundus decipit
quod plurimos. Nam licet multos frangat ad-
uersitate. tamen multo plures prosperitate
subvertit. Sicut scriptum est. Cadent a la-
tere tuo mille. sinistro scilicet per quod signatur
aduersitas. et decem milia a dextris tuis. id est
bus prosperitas designatur. Igitur quis in
veroque latere stare difficile sit et gloriosum
in altero tamen difficillimum et omni laude
dignissimum sacra auctoritate probatur.
Pensandum est itaque quanta laude dignus sit
rex noster beatissimus Ludovicus qui in su-
mo regni apice constitutus. regni dico non
qualificatus. sed inter omnia eminentissime di-
gnitatis ac omnibus voluptatibus opibus et
honoribus super cetera precellentissimus nulla potu-
it blanditiarum prosperitate subverti. Sed
voluptates potenter cohibens. opes liben-
ter distribuens. et honores deceter prebens.
Inter voluptates sine luxuria. inter opes
sine auaricia. inter honores sine superbia fu-
it. quoniam inuolabiliter mansit in volupta-
tis us temperatus. in opibus largus. in hono-
ribus mansuetus. Ipse namque non mundi va-
nitatibus sed fidelium virtutibus vacans. totus
in misericordie operibus effluebat. Abrazas
siquidem et Loth nepos eius de pia peregrini-
torum susceptione. Thobias quoque quia
cornu fuit in hospitalitatis officio. totus in
obsequio sepulture in diuinis volumini-
bus commendatur. hic autem nouo misericor-
die et inaudito pietatis officio antecessores
superat. posteros antecedit. Hospites enim
collegit. esurietes cibauit. sitietes potauit.
nudos operuit. infirmis quoque et in carce-
ratis ut eorum consolaretur inopia. suam sepe
penam humiliter indulgebat. Sicque di-
uitias quas in seculo possidebat. non filiis
huius seculi sed pauperibus et ecclesijs dei libe-
raliter erogabat. Que omnia a deo quidem
nota sunt et totum vulgatum per orbem quod ad ipso-
rum probationem frustra diutius immora-
rer. Quis ergo. quis hec non miretur Que
quato rariores. tanto gloriosiores esse constat.
Quid enim mirabilius quam in seculo degere.
et falsas mundi blandicias supare. Quid ra-
rius quam in altis persistere. in lubrico non cade-
re sed consistere. Quid gloriosius quam crepita-
tis flammam incendij calcare pedibus nec ar-

dere. Itaque in admirationis et laudis pro-
nium exclamare libet. Beatus vir qui inuē-
tus est sine macula. qui post aurum non abiit
nec sperauit in pecunie thesauris. Qui po-
tuit transgredi et non est transgressus. facere
mala et non fecit. Quis est hic et laudabimus
eum Fecit enim mirabilia in vita sua Ecce.
xxij. Oritur nostri temporis principes et
prelati ac singuli ecclesiastici viri. hos in se
laudum ac virtutum titulos cumularunt Sed
heu furor. heu funesta lues. heu flebilis er-
ror. Hodie procul dolor voluptatum sedi-
tas. opum cupiditas. et honorum vanitas. ec-
clesiam immaniter oppresserunt. Que quan-
ta speciositate membrorum eam detruncaue-
runt. quanta monstruositate eam deturpau-
erunt. quanta abundantia virtutum et gratie eam
defraudauerunt. quanta spurcicia vicio-
rum et nequitie eam deformauerunt pia corda
non absque dolore vehementer cogitant. Ideo
cum propheta lamentantur ecclesie fideles. quia
egressa est a filia syon omnis decor eius. et
facti sunt principes eius velut arietes non in-
uenientes pascuam. et abierunt absque fortitu-
dine ante faciem subsequens. Tertiū. Sed
ne longius verba profluat. hec de prima pu-
gna militie christi et prima victoria regis no-
stri dicta sufficiant

Sequitur de secunda

Secundo igitur videamus qualiter rex
noster beatissimus et fidelissimus mi-
les christi. corporales molestias et illa-
tas iniurias crudeliter afflictionibus humili-
ter tolerauit. Scitis charissimi et iam satis
evidenter cognoscitis ex premissis quod mundus
aduersus fidem militans non solum blandicia-
rum prosperitate sed etiam molestiarum aduer-
sitate fidelium solet infestare constantiam. Sed
in hoc aduersitatis agone fideles ad perse-
uerantiam excitantur et ad tolerandas molesti-
as per patientiam exercetur dum sacris institu-
untur eloquijs quod triumphalis eterne felici-
tatis corona solis fideliter certantibus in-
fallibiliter pollicetur. dicente scriptura Non
coronabitur nisi qui legitime certauerit. scda
Thimo. vlt. Pensandum est itaque quod legi-
time certauerit et quod digne coronari merue-
rit rex noster beatissimus. Qui non solum ad-
uersitates mundi patienter sustulit. sed etiam
seipsum libenter obtulit ad molestias perse-
rendas Ipse siquidem amore christi et zelo fidei
christiane pro requie laborum. per sanitatem egritu-

Sermo secundus

dinem. pro leticia dolorem. pro vita mores
comutare para. dulce cunctis natale so-
lum ac patriam terram relinquens omnibus
affluentem deliciis. et que omnium bonorum spe-
ciositate pcellens. sola ut aiunt caret mon-
stris. ad transmarinam insulam terrarum sub
multis periculis pmeauit. ubi post dira pre-
lia et dura certamina ab infidelibus captus
et terro carceris ergastulo mancipatus. pro
christo feroces sustinuit iniurias. et pro christi fide
crudeles molestias tolerauit. De rebus
nostri christi principes et plati ac singuli eccle-
siastici viri. imo omnes generaliter christiani
memorablem factum cordi fidelium impmeret
et iugiter memorie commendaret. Certe non
sentirent inter se fideles christi. nec christianorum
sanguinem christi sanguinem precioso redemptus
tam crudeliter effunderetur. sed aduersus in-
fidelium perfidiam se fideliter opponerent pro
acquisitione terre sancte. pro tuitione here-
ditatis dominice quam christus acquisiuit sangui-
ne suo. quam suam natiuitate. uersatione. mor-
te. resurrectione. multipliciter illustrauit. Sed
heu furor. heu rationis inops. heu ceca li-
bitudo bodie peccatorum sic inualuit inter christi-
anos. etiam ecclesiasticos viros imanis cu-
piditas dominandi. ut iam nullibi sit par po-
pulo christi sed ubilibet effusio sanguinis christi
anti. Lamentat inter hec mater nostra bieru-
salem. et grauissimo merore perfecta in reme-
dium sui doloris postulat filiales affectus.
tamen iuxta querelam lamentantis prophete. Non
est qui consoletur eam ex omnibus caris eius. om-
nes amici eius spreuerunt eam et facti sunt ei in-
imici. Trench. i. Sed ne lamentationis sermo
in immensum procedat. Hec de secunda pu-
gna militis christi et secunda victoria regis no-
stri dicta sufficiant.

Sequitur de tertia

Eritio igitur videamus qualiter rex
noster beatissimus et fidelissimus mi-
les christi spirituales insidias et paratas
fallacias subtiliter inuasivas viriliter impu-
gnauit. Scitis charissimi quid mundus iste
et princeps mundi huius angelus sathane variis
nos fallaciis laqueis interceptis innume-
ris insidiis telis confodere nititur. Qui si
nos inermes inuenerint. audaci tela iaci-
unt et in nos vehementer iaculantur. Ideo vi-
dens apostolus magnam aduersus nos bellum
insurgere. atque in circuitu hostium cuneos in-
fulcare ammonet milites christi ut induantur

armatura dei. Induite inquit vos arma-
tura dei ut possitis stare aduersus insidias
dyaboli. quia non solum nobis est colluctatio
aduersus carnem et sanguinem. sed aduersus mu-
di rectores tenebrarum. Ephe. vi. Pefan-
dum est itaque quanta persistantia pugnaverit. et
aduersus insidias dyaboli colluctauerit
rex noster beatissimus. Qui audies aposto-
licam tubam ipsum clangore suo ad prelium in-
citante accepit velociter arma dominica.
et induit armaturam dei ad aggressum prom-
ptissimum surrexit in hostem. ut autem que sit ar-
matura dei melius scire possim. terreni mi-
litis armaturam describam. Vides enim ad
pugnandum equum eque quo uehatur. lorica
qua induatur. scuto quo regatur. galea
qua muniatur. gladio quo cingatur. lan-
cea qua defendatur. Hec est armatura se-
cularis militis qua confusus animas ad pu-
gnam. Simile quoque spiritualiter intellectum
miles noster spiritualis aduersus spirituales
insidias habuit armaturas. Habuit namque
primum equum fortem promptissimum ac velocem
quem ipsum facili discursu in pugnam ferebat.
Quis autem est iste equus nisi humanum cor-
pus. quod velut irrationale animal petulans atque
lasciuus nisi a rectore ac presidente spiritui rati-
onis freno moderaretur. facile in preceps iret
atque periret. Hic ergo miles noster tam bonus
fessus equi sui. id est proprii corporis impetum freno
cohibuit rationis. cuius moderamine velut ha-
bens quibusdam brutos atque irracionales
carnis motus rationabiliter refrenauit. sciens
quod dominus malum equum et ascensorem deiecit in ma-
re. Exo. xv. psalmo. xxxij. quod fallax sit equus
ad salutem. Habuit itaque equum corpus fessum
rem spiritum. frenum. rationem. sed ad speciale ipsum
armaturam descendam. Habuit igitur mi-
les noster lorica fortissimam. ut loricato cor-
pore telorum imbres autem lancee minime
formidaret. Que autem est lorica militis nostri.
Certe iusticia. de qua dicit apostolus. Sta-
te induti lorica iusticie. Ephe. vi. Haba-
uit et scutum ne irruens lancee pateret im-
pulsui. scutum scilicet fidei. quod ut ibidem te-
statur apostolus. nequissima tela igne dy-
aboli rumpere aut penetrare non possint.
Habuit etiam miles noster galeam spei et sa-
lutis. que ideo capiti. id est menti superpo-
nitur ut ab ensis fulgurantis defendat iuu-
ria. Habuit insuper gladium. de quo ibidem ap-
ostolus

De omnibus sanctis

Et gladius spūs quod est verbū dei. Hic gladius acutus est et penetrās. Uiuus est. inquit sermo dei et efficac et penetrabilior omni gladio ancipiti pringens vsq ad diuisionem anime et spūs cōpagum quoqz medullaz. Heb. iij. Habuit deniqz miles noster lanceam ne sibi aliquid deesset armature dei. Nec aut lancea oratio rectissime intelligitur. de qua p prophetam dicit. Dirigatur orō mea sicut incensum in conspectu tuo. ps. cxi. Dirigebat moyses hanc lanceam in Amalech. qm cum directis et erectis p cibis sursum manibusqz vincebat. Qui si quando hastā hanc dimittebat vincebatur. Pugnas igitur miles noster cum Amalech dirigebat in eū orationis lanceas et moysi vincebat exemplo. Tenebat enim nimis hec lancea hostem ipm cum valido torza lacerto. totis anime nifibus. vibrare tur. Nec est ergo fortis armatura spūalis per quā miles noster hostiles insidias superabat. Quatinus nostri spūs pncipes et plati ac singuli ecclesiastici viri hac spiritali armatura dei. et nō pot armatura dyaboli se et eeciam ptegerent. et ad prelia xpi his armis indutos. et ad bella fortes et doctos eligerent. Sed vach q destrunt templū dei hodie pro choloro damnabil ducū ecclesiasticorū perfidia. Nō illos qui nouerunt arcū sacraz disputationum. sagittas sacroz eloquiorū. scutum fidei. galeam spei. lorica iusticie. aut gladius spūs quod est verbum dei. sed omnino inermes ac belli indoctos p cuneis fortū. pro aciebus ad bella doctissimorū in dei exercitum adduxerūt. et innumerabile multitudines inimicorū dei. ecclesiasticorū reddituuz stipendijs dicauerūt. ppter quod nūc verificatum est qd duduz lugebat Hieremias. Facti sunt inquit hostes eius in capite. et inimici eius locupletati sunt. Thren. i. ca. Nō si forte nō omnes capiāt verbum istud tamē q potest cape capiat. Sed ne pliora verba fastidiū pducant. Nec de tertia pugna militis xpi et tertia victoria regis nostri dicta sufficiat.

Idem igit carissimi quē ad modū rex noster beatissim⁹ et fidelissim⁹ miles xpi iuxta verbū ppositū. Fi de reliqz egyptū. h est p fide pcepit mūdū et p fide et vera fidei religione fidei pugna militas aduersus mūdū et vanā mūdi cō-

uersationē felici victoria triūphanit. Et iō ut regi nostro p tātis meritis dignū pmiū redderet. factū est i celoz filiū. in q singulis pntibz tractatibz de pmo. sola pseruatiā declarauit ipm i regno celoz debe re merito coronari. quē in tpali regno regale dyadema p cūctis terre regibz decorauit. Igit pseruatiā iudicio cetero pseruatiū pntes. et regē pntū rex iudicē meritoz ac iustū pmoz datorē suis p cibz vna nimir pulsa uerū. ut militi suo corone pmiū largiret. Ac quicūqz itaqz iustus tuus et posuit in capite eius coronā de lapide precioso. deditqz illi coronā glorie sem pterne. Quā nobis pariter eū eo cōcedere dignetur. Qui regnat sine fine in secula seculorū Amen

Explicit sermo de sancto Ludonico epō tholosano p dñm Petrū de aillyaco cardinalē cameracēsem

Sequit sermo eiusdem de omnibus sanctis

Isorū est regnū

i celoz. Scribitur Bar. qnto et in euāgelio pntis festiuitas. Magna est fratres charissimi et inter pcpuas solēnitates merito numeranda hodierna festiuitas. In qua nō vnus apli. nō vni⁹ martyr. nō vni⁹ alticius scil singularis. s; parit scōz oim eū oī deuoride memoriā celebrā. Nūc inq; si ue celestū siue terrestrium. Sūc em̄ ut ait Bern. sancti i celo. et sunt scil in terra. In terra qpe sanct⁹ erat q dicebat. Custodiā meā qm sanct⁹ sum. ps. In terra qz scōs esse euidēter oīdit q diuinorū pscius secretorū pstatē affirmat. Scim⁹ qm dilligentibz deū oia coopant in bonū his q fm ppositū vocati sunt scil. Ro. viij. In terra g sunt sancti. s; p solā diuini ppositi pdestinationē. In celo nō sunt scil. s; p diuini ppositi pntem possessionē psummationē vel pntationē. Celebrat g hodie festiuitas boz oim et de his omnibz nō incōuenient dictū est. Qm ipsoz est regnum celozum. Sz aduertēdū est frēs q licet sanctorū omniū celestū scz et terrestriūz hodie cōis celebratur festiuitas nō tñ vniformis sicut nec ipsoz ē vniformis scil s; lōge dissilif

Sermo primus

Sicut enim stella a stella differt claritate. sic in sanctitate differunt hi qui in terra ab his qui in celo sunt sancti. nec sic quodam so lum quasi in quantitate aliter sit alio sanctorum sed in qualitate differunt plurimum. eo videlicet quod multum differunt ipsorum est regnum celorum. Nam ipsorum qui in terra sunt sancti est regnum celorum tanquam promissum. ipsorum vero qui in celo sunt sancti est regnum celorum tanquam possessum. illorum est in spe. istorum in re. illorum in merito. istorum in premio. Illi namque in terra tanquam strenui milites. regnum celorum merentur ex persecutionum pugna. isti vero in celo tanquam electi reges celestis regni corona premiantur ex persecutionum victoria. Proinde in euangelio hominem diuino dictum est. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. et deinde merito additum est verbum promissum. Quoniam ipsorum est regnum celorum. Hec intelligendum est fratres hoc dictum esse de solis sanctis martyribus. propterea quod sequitur. Beati eritis cum vos oderint homines. et cum separauerint vos et eiecerint et dixerint omne malum aduersus vos mentientes propter me. Mattheus. v. Nam illud quidem verum est de sanctis martyribus quod speciale patiuntur persecutionem propter iustitiam. sed generaliter non minus verum est de sanctis omnibus quod multimodam persecutionem et persecutionum temptationem perferunt. Unde apostolica tuba clamat. Omnes qui pie volunt vivere in Christo persecutionem patientur. Thimotheus. iiij. Alia ergo intelligenda est persecutio quam non minus seua est quam illa quam exterius martyres torquerent seueritas. Nam quid enim seua persecutionem patitur. nunquid regnum celorum meretur. nunquid in eo merito coronabitur. qui sic legitime certauerit ut mundum abiciat blanda promittente. ut inimicum temptantem irrideat. et quod gloriosum est de semetipso triumphas. carnem subiiciat spiritui repugnantem. Beati ergo non solum martyres sancti. sed generaliter omnes sancti. qui tale persecutionem passi in ea tam gloriosum habere meruerunt triumphum ut eis perveniat verbum promissum. Ipsorum est regnum celorum. Pro cuius verbi introductione ut triplex sit huius sermonis utilitas. id est ut agnita sanctorum persecutio. scilicet quam patienter ferant. ut eorumdem retributione saltem ex parte cognita. ad ipsorum beatitudines tota mentis auditate curram. ac sic tandem ut ex ipsorum suorumque malorum temporalium et eternorum bonorum memoria suis delectemur precationibus et patrocinibus subleuemur. ut hanc

inquit utilitatem triplicem consequamur. prout videndum est que qualis et quanta sit persecutio quam sancti in terra patiuntur. ac deinde qualiter in regno celorum ab omni persecutione genere liberantur. In primis itaque sciendum est quod sancti qui in terra sunt. undique id est. non ex una tantum. sed ex omni parte persecutionum angustias patiuntur. propterea scripta illa et deuota anima sancti cuiuslibet personarum representans dicebat. Angustie mihi sunt undique. Daniel. xiiij. Undique sane in terra sunt sanctis angustie. quia et interius et exterius. superius et inferius. a dextris et sinistris et ante ac retro. Sed quo nam modo hec vera sint audiamus diligenter et cordialiter advertamus. Primo siquidem sancti patiuntur interius propter carnis et spiritus impugnacionem. Nam inter hec pugna continua persecutus dicente apostolo. Caro concupiscit aduersus spiritum. et spiritus aduersus carnem. Gal. v. Propter quod idem apostolus hanc pugnam passus et hanc persecucionem expertus lamenter exclamabat. In felix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius. Roma. vii. Secundo patiuntur sancti exterius propter variam periculorum inundacionem. Nam hec terrena habitatio est velut mare quoddam magnum et spaciosum varijs abundans periculis. et tanquam inundans diluvium viciozum dicente propheta. Maledictum et mendacium. furtum et adulterium inundauerunt. Osee. iiij. Propter quod ab hoc diluvio sancti David liberari petebat dicens. Saluum me fac deus quoniam intraverunt aque usque ad animum meum. Et iterum. Circumdederunt me dolores mortis et pericula inferni. id est. usque ad inferni profundum demergentia inuenerunt me. In psalmo. cxiij. Tertio sancti patiuntur superius propter premiorum celestium dilationem. Nam teste sapiente. Spes que differtur affligit animam. Proverb. xiiij. Ideo desiderabat apostolus dissolui et esse cum Christo Phil. i. Et sanctus David de seipso dicebat. Deum mihi quia incolatus meus prolongatus est. Et in persona omnium sanctorum idem ipse desebat dicens. Super flumina babilonis. id est mundane habitationis. illic sedimus et fleuimus dum recordaremur syon. id est eterne ciuitatis. Quomodo inquit cantabimus canticum domini in terra aliena. id est in hac miserabili habitatione terrena. in psalmo. cxxxvi.

De omnibus sanctis

Quarto sancti patiuntur inferius pro peccatorum infernalium considerationem. Nam te-
ste propheta. Dilatauit infernus os suum absque
ullo termino. Isa. v. Ideo nemo tam san-
ctus est in terra qui merito non timeat. ne os
eius infatigabile ipsum deglutendo deuoret.
et ne ad horrendum illud cabos trahat ubi
nullus ordo sed sempiternus horror inha-
bitat. Job. x. Quinto sancti patiuntur a
detractis propter suorum primorum compassionem
Sancti enim qui hanc terram incolunt. primo-
rum compassionem quasi suas faciunt. Unde di-
cebat apostolus. Quis infirmus et ego non in-
firmus. quod scandalizat et ego non viro. secunda
Cor. x. Sexto sancti patiuntur a fini-
stris propter suorum aduersariorum infestantem tri-
bulationem. Sancti enim in hoc mundo ab
aduersariis. id est a demonibus vel hominibus
malis semper patiuntur contraria. Unde hoc eis
predixerat Christus. Si me inquit persecuti sunt
et vos persequetur. Job. x. c. Septimo
sancti patiuntur ab antea propter futuri iudicii
expectationem. Sancti enim futuri expectant
res iudicii nimium timet scientes quod non est
de manu iudicis possit erui. Job. x. Unde
etiam columnae celi. id est angeli conremi-
scent et pauent ad nutum eius. Job. xxxv.

Octauo sancti patiuntur a retro propter
peccatorum recordationem. Sancti enim ex
preteritorum recordatione peccatorum
cordis compunctionem et anime amaritu-
dinem patiuntur. Unde dicebat eorum unus
Recogitabo tibi omnes annos meos in ama-
ritudine anime mee. Isaie. xxxviii. Nisi er-
go modis sancti temporalem persecutionem
patiuntur in terra. per quam eterna consolatio-
nem mereantur in celo. quam eis Christus pro-
mittit in euangelio hodierno dicens ver-
bum propositum. Ipsorum est regnum ce-
lorum.

Udistis ergo fratres carissimi quan-
ta sit in terra sanctorum pugna. sed quan-
ta sit in celo sue pugne victoria. vi-
ctorie gloria. glorie corona. nunc si placet ad-
uertite. Ipsorum namque tristitia iuxta promissum
Christi Job. xvi. versa est in gaudium. pu-
gna in triumphum. militia in regnum. Et sic
ipsi ut declaratum est prius in terra vndique
circumdati fuerunt angustia. sic correspondet
ad predicta nunc sunt in regno celorum vnde
valli leticia. et leticie gloria coronati
Primo siquidem in regno celorum sancti

leticiam habent inter deos scientie et ratione
quia nulla est in eis inter carnem et spiritum re-
bellio scientiam inquieras. sed est eis scientie
perfecta puritas. pura tranquillitas. et tranqui-
lla securitas. Iohannes dicebat propheta. Exultabunt
sancti in gloria letabunt in cubilibus. id est con-
scientia suis. psalmus. Est enim cubile suauissimum.
conscientia pura tranquilla securitas. Ut sit
beate anime culcitra. scientie sue puritas
sit capitale tranquillitas. sit operosorum eius
securitas. De hoc cubili dicebat anima de-
uota. In pace in idipsum dormiam et requi-
escam. psalmus. In pace siquidem scientie dor-
mit anima delectabiliter et feliciter requiescit
quando exijt de terra illa que spinas et tri-
bulos. id est scientie aculeos germinabat

Secundo sancti in gloria leticiam habent ex-
terius de celestis patrie habitatione quia cele-
stis patria. id est sanctorum ciuitas. sicut Apo-
calyp. xxi. legitur. auro et omni lapide precioso ador-
nata describitur. Ideo sancti non mediocriter
habent leticiam exterius de hominibus habitationis
amenitate. Que quidem leticia in eis dupli-
cabitur in suorum corporum glorificatione fu-
tura. Tunc enim ut ait propheta. In terra sua
dupliciter possidebunt. id est dupliciter habebunt
stolam. Isaie. lxi. Tertio sancti in gloria
leticiam habent superius de aperta dei visione.
quia ibi videt regem in decore suo. et intuen-
tur faciem ad faciem vultum eius. Cuius eius
Eius certe in quem desiderant angeli perspi-
cere. ut ex eius aspectu leticiam percipiant sem-
piternam. Eius denique ex cuius aspectu meos
aspicietis inenarrabili repletur leticia di-
cente propheta. Adimplebis me leticia cum
vultu tuo. psalmus. lvi. Quarto sancti in
gloria leticiam habent inferius de futura
mundi renouatione. quia scriptum est. Ecce
ego creo celos novos et terram nouam. et
gaudebitis et exultabitis in sempiternum
in his que ego creo. Apocalyp. xxi. et Isaie.
lxvi. Quinto leticiam habent a de-
tractis et iocundissima beatorum congrega-
tione. Sicut enim ut ait Seneca nullus
boni sine socio iocunda est possessio. sic il-
la beatorum omnium societas. et omnium gen-
tibus et tribus et populis et linguis congre-
gata. quam teste scriptura dinumerare ne-
mo potest. Apocalyp. vii. Namque iocundissi-
ma est. in qua abiecta prius inuidia. unusquisque
quantum gaudet de bono alieno quantum
de bono proprio. ut ait doctor eximius Augustinus.

Sermo secundus

Sexto leticiā habēt a sinistris et iustis
fina reproboꝝ punitōe. Sicut em̄ sancti
gaudēt de bonoꝝ remuneratōe. sic et de
maloz punitōe letant. dicēte ps. Letabit
iust⁹ cū viderit vindictā. Septimo leti
ciam habēt a se de eterna gaudioꝝ seu p
mior⁹ duratōe. Jō em̄ scriptū est. Letent
om̄s q̄ sperāt in te. in eternū exultabūt et
habitabis i eis. in psalmo dñto. Habitat
dñs xps in sanctis suis. ex cult⁹ sortio. gau
dio exultāt insepabili et eternali⁹ pdurāte
īpo dicēte. Iteꝝ autē videbo vos et gaude
bit cor vestꝝ. et gaudii vestꝝ nemo tollet
a vobis. Joh. xvi. Octavo leticiā habēt
retro se de ppetua miseriaꝝ seu piculoꝝ
eualione. Jō em̄ dicit scriptura. Abster
get de⁹ omnē lacrimā ab oculis sanctorū
et iā nō erit ampl⁹ neqꝫ luct⁹ neqꝫ clamor.
sed nec ull⁹ dolor. qm̄ priora transierunt.
Apoē. xxi. Et iteꝝ de ip̄is scriptū ē q̄ gau
dium et leticiā obtinebūt et fugiet dolor et
gemit⁹. Jsa. li. Qñta est iustoz felicitas
et q̄ immēsa leticiā q̄ ab omni penit⁹ mole
stia liberi. recogitāt annos suos. nō i ama
ritudine s; in dulcedine aie sue. letant⁹ pro
dieb⁹ q̄b⁹ humiliati sunt annis q̄b⁹ videbāt
mala. Qui picula q̄ euaserūt. labores q̄s
perulerūt. et certamina q̄ vicerūt. cū iocūda
amirratōe n mira iocūditate cōsiderant
Qui deniqꝫ de recordatōe trāsacte psecu
tionis. de exhibitōe pñtis q̄etis. de securi
tate eterne felicitatis exultāt. Hoz q̄ scō
rum aie quib⁹ datū est ad hāc requiē pue
nire cōfidenter dicere possunt illud verbū
leticie. quod pphetam nō in persona mi
litis adhuc certātis. sed iam triūphantis
dictū est. Cōuertere in q̄ta mea in requi
em tuā. quia dñs bñfecit tibi. Quia eripu
it aiam meā de morte. oculos meos a la
crimis. pedes meos a lapsu. i. ab oi pecca
to et a peccati pena. et a timore et piculo re
cidēdi penit⁹ liberauit. Sic q̄ fratres cha
rissimi. sancti quoz hodie festū colimus
a psecutōe quā in terra passi sunt. iā in ce
lo liberari meruerūt. sic p terreno et tpali
merito dat⁹ eis celeste et eternū pmiū. Qm̄
īpoz est regnū celoꝝ. Cui⁹ nos regni pti
cipes efficiat. Qui sine fine vi. et re. Amen.

Explicit sermo de omnib⁹ sanctis Per
reuerēdissimū in xpo p̄em dñm Petrum
cameracēsem ep̄m.

Sequitur sermo eiusdē de eodem

Antabant can

c ticum nouū. Scriptū ē Apo
calip. v. c. Et i epla b⁹ vigilie
recitatū. Sicut et lectiōe li
bri apocalip⁹ hodie fr̄es charissimi audi
re potuim⁹ beat⁹ euāgelista Jōhes tanq̄
regi celestis secretari⁹ et diuin⁹ psc⁹ ar
chan⁹ beatoꝝ spiritū glām sibi diuin⁹
tus reuelatā. nob familiarissime reserauit
Vidi inq̄ et audiri vocē angeloz mltozū
in circuitu throni et aialū et seniorum. Et
erat numer⁹ eoz milia milia. zc. Apoē. v.
Et paulo añ sanctor⁹ oim leticiā quā ho
dierna festiuitate cōmemorat ecclia. licet
breuiter. tñ pueniēter exp̄ssit dicēs s̄buni
ppositū. Cantabāt canticū nouū. Ubi
nō immerito q̄stionis ois materia. Quō
em̄ affirmat euāgelista se vel beatoꝝ vidis
se glām vel sanctor⁹ leticiā audiuissē. cū
alibi dicat apls. q̄ nec ocul⁹ vidit. nec au
ris audiuit. nec in cor homis ascēdit que
pparauit deus diligētib⁹ se. i. Loꝝ. vltio.
Sed vt ait beat⁹ Hieronym⁹. hoc sensu
ap̄lus illud dixisse credēdus est. q̄ carnā
libus oculis et aure corpali aut cogitatōe
mortali nō possunt spūalia cōprehēdi. Si
cut q̄ idē ap̄lus vsqꝫ ad terriū celū rapt⁹
īp̄omet teste. audiuit archana xba q̄ non
licet homi loqui. ij. Loꝝ. xii. Sic noster
euāgelista nō cor pali s; spūali sensu vidit
et audiuit secreta celestia. ip̄amqꝫ celestem
glām beatoꝝ spiritū et beatificā leticiā
sanctor⁹ oim. nō inuestigatione humana.
sed diuina inspiratōe cognouit. et tñ spū
ritualem eoz delectatiōem p sensibiliū re
rum similitudinē nobis nō irrationabili
ter indicauit dicēs verbū ppositū. Can
tabant canticū. zc. Pro quo sciendum
est. q̄ sicut docet excellens doctor beatus
Gregori⁹. Regnū celoꝝ idcirco terrenis
rebus simile dñ. vt ex his que animus nouit
surgat ad incognita que nō nouit. q̄ tenuis
exemplo visibiliū se ad inuisibilia rapiat.
et p ea que vsu didicit quasi cōfricat⁹ inca
lescat. vt p hoc q̄ scit notū diligere. discat
et incognita amare. Sic q̄ beat⁹ euāgelis
ta Jōhānes spūalia dei p corpalia mun
di prudenter insinuās et ad amores regni
celestis p dulcedinē terrene delectatiōis po
tēt alliciēs. q̄ in cōlectabilia b⁹ vite musicā

De omnibus sanctis

melodiam nonit nō infimū tenere locum
sed ad excitandā excitandāq; leticiā ma
iōtis esse potētie. Ideo beatitudinē sancto
rum et p similitudinē cantatū describere
voluit dicēs verbū propositū. Lanta
bant canticū nouū. Apoē. v. c. Ubi tria
notant. Primo leta modulatio. quia Lā
tabant. Secūdo grata iubilatio. qz Lan
ticum. Tertiū mira delectatio. quia Ho
uū. Primū probat repletio gaudiorum
et ipsoz expressio. Ideo Lantabāt. Secū
dum pbat deuotio animoz et amoris cō
nectio. Que signat p canticū. Tertiū pro
bat receptio premioz et gratia actio. Et
hoc dicit per nouū. Ubi triplex questio sol
uitur. Prima quare spiritibz beatoz can
tare cōueniat. Secūda qualiter canticūz
spiritū intelligi debeat. Tertia quōd hoc
celeste canticū nouū dici valeat. Dico
igitur pmo q in verbo pposito circa beati
tudinē sanctorū notatur leta modulatio.
quā probat repletio gaudioz et ipsoz ex
pressio. Et ex hoc soluitur questio. quare
spiritibz beatoz cantare cōueniat. Pro
quo sciendū est q de celesti musica diuer
sa fuit et aduersa phoz sentētia. Nam cele
stem armoniā pitagoras posuit. Aristoti
les euertit. Tullius instaurauit. Nobis au
tem xpiana philosophia suadet et pia fides
suggerit in celis esse ppetuas ac p dulces
voces. et si nō celoz tamē celestiu incolaz.
deū celi sine fine ac sine fastidio laudātū.
Quia ut ait beatus Augustinus. In illa
beatitudine de sine fine videtur. sine fasti
dio amatur. sine fatigatiōe laudat. San
cti ergo omnes incessanter deū laudāt. lau
dando exultāt. exultādo gaudēt. gauden
do canūt. et cātu suauissimo beatā illaz le
ticiam exprimūt. ac eterna quibus repleti
sunt gaudia sibi inuicē manifestāt. Quid
igitur mirū si sibi sit leta modulatio. vbi ē
repletio gaudioz et bonoz oīm plenitudo
Si ibi sit melodiosa cantilena vbi ē amo
rosa societas et festiuitas gaudiosa. Pref
tim cū dicat Augustinus q vbi de erit om
nia in omnibz. ibi erit et in dispari clarita
te par gaudiū. ut qd habebūt singuli cō
mune sit omnibz. Ex quibz verbis fīm Pe
tri lombardi fīmā dat intelligi. q omnes
sancti par gaudiū habebūt. vel qz tantūz
quīqz gaudebit de bono alteri. quantūz
gauderet si in seipso haberet. vel qz de om

ni re de qua gaudebit vnus. gaudebūt et om
nes. Unde liquide patet q spiritibz beato
rum sua inuicē gaudia nec celare nec file
re cōuenit. sed ad ea excitanda et expmēda
celestē ac suauē melodiā sibi mutuo decā
tare. Et her de primo. Dico secundo.
q in verbo pposito circa beatitudinē san
ctorum notatur grata iubilatio quā pro
bat deuotio animoz et amoris connectio.
Et ex hoc soluit questio qualiter canticū
spiritū intelligi debeat. Pro quo scie
dum est. q licet apostolus dicat. Si linguis
hominū loquar et angeloz. pma ad Cor.
iij. nō tamē ita hoc accipiendū est. ut ange
lici aut aliq beati spūs corporālē linguam
aut alia organa vocis habere credantur.
sed angeloz lingua metaphorice dicitur ipsa
virtus angeli. qua interiorē mentis cōce
ptum exteri⁹ alteri manifestat. quod qua
liter fiat nō est p sentis negocij speculārī.
Nec est ergo spūalis illa locutio. de q se
cundo libro moralium dicit beatus Gregori
us q dignū est ut mens nostra qualitates
corporee locutiōis excellens ad sublimē
atq; incognitos modos locutiōis intīme
suspendat. Sic igitur illud beatoz spiritu
um canticū nō vocaliter sed mētaliter fie
ri intelligit. nec oris aut corpalis lingue
officio. sed cordis ac mentis intīma frure
formatur. Ideo qnī aliud est illa scōrūz
grata iubilatio. nisi deuotio animoz et
amor spiritualiū mutua cōnectio. Hā iu
sta dictū Bernardi. Hoc canticū non est
strepit⁹ oris sed iubi⁹ cordis. nō sonus la
bioz sed motus gaudioz. nō vocū sed vo
luntatū psonātia. Est quippe illū carmē
exprimēs castos iocūdosq; cōplexus ani
moz. mox p cordiā affectuūq; cōsentane
am ad alterutrū charitatē. Et hec de secū
do. Dico tertiū q in verbo pposito cir
ca beatitudinē sanctorū notat mira dile
ctio. quā pbat receptio premioz et. Et ex
hoc soluitur questio quōd hoc celeste nouū
canticū dici valeat. Pro q sciendum est
q sicut Cicerone teste Idem pscras ē ma
ter fastidij. sic nouitas mire delectationis
et delectabilis admiratiōis causa est. Id
q illud celeste canticū merito nouū dicit
quia in eo beati sine fastidio delectantur.
et hec mira dilectio et receptiōe pmiōrum
ac noua semp et assidua gratiarū actione
causatur. Nam largitor bonoz omnibz

Sermo secundus

deus sanctis suis digna p meritis p̄mia
distribuit. ip̄i quoq; diuine gratie non in
grati p perceptis p̄mijs iuges gr̄a p̄actio
nes referre conātur. Vñc ergo nou⁹ ille
celestiū canticorū iubilus. Vñc mutus
dei z sanctorū omniū cant⁹. Sed quod sit
eorū canticū nos quantū nostre fragilitati
puenit cōcorditer audiam⁹. Xps nāq; nō
eodē modo cantat sanctis omnib⁹. sed ali
ter z aliter f̄m meritorū decentiā. z suorū
exigentia p̄miorum. Cantat q̄ppe angeli
cis spiritib⁹ illud canticū psalmi. Benedi
cite dño oēs angeli eius potētes virtute q̄
facitis verbū ei⁹ ad audiendā vocē sermo
num ei⁹. Ad quē cantū xpi r̄ndent angeli
sancti illud Apoc. vii. Benedictio z clari
tas z sapiētia z gratiā actio honor fr̄us
z fortitudo deo nostro in secula seculorū.
Cantat vō patriarchis z sanctis patrib⁹
illud qd̄ cantauit Moȳs in visione rubi
Exo. iij. Deus abraā de⁹ ysaac z de iacob
deus pat̄r vestrorū misit me ad vos. Et il
lud Exo. xix. Vos eritis mihi regnū sacer
dotale z gens sancta. Ad quē cantū respō
dent illud Apoc. v. Dign⁹ es dñe aperire
librum z soluere septē signacula eius. qm̄
occisus es z redemisti nos in sanguie tuo
z fecisti nos deo nostro regnū z sacerdo
tes. Tu em̄ dñe solus dign⁹ es aperire li
brum dei patris scriptū p p̄m̄ sanctum i
pgamēno virgineo tue carnis. Tu quoq;
dign⁹ es solus soluere septē signacula ei⁹
id est. septē tue incarnatōis mysteria. vñ se
ptem eccl̄ie sacramēta. Cantat p̄crea xps
apostolis z alijs discipulis quos socios
habuit in suis psecutionib⁹ illud canticū
dulcissimū. Vos estis q̄ pmanistis mecum
in temptationib⁹ meis. z ego disposui vo
bis regnū vt edatis z bibatis sup mēsam
meā in regno meo. Luc. xxiij. Ad quē can
tū r̄ndent apostoli illud Joh. vi. Domi
ne ad quē ibim⁹. verba vite eterne habes.
Quasi dicāt. Verito tecū debuim⁹ pma
nere. quia nō erat alijs ad quem ire posse
mus p vite eterne refectione. Cantat insu
per xps sanctis martyrib⁹ illud Math. v
Beati q̄ psecutiōem patiunt̄ ppter iusticiā
qm̄ ip̄s est regnum celoz. Quasi dicat.
Braue fuit vobis martyriū pond⁹. quia p
secutiōē passi estis. sed dign⁹ fuit marty
riū titulus qz ppter iusticiā nō ppter culpā
sustinuistis. z ideo magn⁹ est martyriū fru

ctus quia regnū celoz possidebitis. Ad
hunc cantū r̄ndent sancti z gloriosi mar
tyres illud. ij. ad Thimo. vi. Si mortui
sumus z cōiuem⁹. si sustinim⁹ z conre
gnabim⁹. Ac si dicāt. Hodie⁹ ē labor no
stre passionis respectu diuine retributiōis
quia nō sunt cōdigne passionēs hui⁹ xpi
ad futurā gloriā que reuelabit̄ in nobis
Roz. viij. Cantat itē xps sanctis cōfesso
rib⁹ illud. j. Petri. vlt. Vos estis genus
electū regale sacerdotiū. gens sancta. p̄p̄s
acquisitionis. Ad hūc cantū r̄ndent illud
psalmi. Beati quos elegisti dñe habitabūt
in atrijs tuis. etenim clamabūt z hymnus
dicent. Transiuim⁹ p ignē z aquā z indu
xisti nos in refrigeriū. Transiuim⁹ in qui
unt p ignē fortes in aduersis. z p aquā hu
miles in p̄speris. z induxisti nos i refrige
riū eterne felicitatis. Cantat postremo
xps sanctis virginib⁹ illud Sapie quarto
D q̄ pulchra est casta generatio cū chari
tate. Ad hūc cantū respōdent illud Lati.
p̄mo. Oleū effusum nomē tuū. ideo adole
scēntule dilexerūt te nimis. Cātat deniq;
xps sanctis omnib⁹ illud Math. xxv. Ve
nite benedicti patris mei possidete regnū
quod vobis paratū est ab origine mundi
At illi simul r̄ndent omnes cantātes illd
p̄ma ad Thimo. j. c. Regi secl̄oz immorta
li inuisibili soli deo honor z gloria in secu
la seculoz. Ip̄i quoq; pariter cantāt alter
ad alterū hymnū illū deo gratissimū. Sā
ctus. Sanct⁹. Sanct⁹ domin⁹ de⁹ saba
oth. pleni sunt celi z terra gloria ei⁹. Isa.
vi. c. Qui tanta est virt⁹ f̄m Damascenū.
q̄ d̄ dicit illum a morte subita z fulgure. z
omnib⁹ tribulationib⁹ est secur⁹. Propter
qd̄ vt idem ait sancta synod⁹ calcedonen⁹
quarta statuit hoc trisagiū sancte trinita
tis a fidelib⁹ dici cōtra omnes stellionat⁹
id est. minas diuinas. Audiuim⁹ q̄ canti
cum nouū dei z sanctorū. de quo dictū est
verbū ppositū. Cantabāt canticū nouum
Et hec de tertio

Acten⁹ igit de celesti musica Dñ
b dana quedā ad mox edificandē
loquamur. Sicut em̄ sanctos i ce
lo ad dei laudē cantare p̄dicim⁹. sic nos i
mūdo ad dei z sanctorū honorē in hac p̄ci
pue solēnitāte cantare debem⁹. Et cantu
nāq; vt quidā elegāter inq̄r dulcedo mul
ta z sepe vtilis ac sancta p̄cipit. Unde nō
B

In synodo

sine causa diuini plato vir ingenij musicā arbitrat^r est ad mores et statū reipublice pertinere. Sed notandū est quod putidē plato ait. cuius iam dictū memini. Est indubie in animis hominū generosis potētissima musica. sed effect^r supra fidē variū. Utque omittā quibus res nō eger. hos ad leticiā inanem. hos ad placentiā et deuotiū gaudiū. piaque nōnunquam lacrimas mouet. quā varietas in diuersas finis magna trahit ingenia. Nepe Athanasius^r vanitatē fugiās canēdi vsū in ecclesijs interdixit. Ambrosius^r pietatem appetens ut caneret instituit. Augustinus^r vtrūque se passum. et difficile hinc sibi negocium dubietas exortū inter p̄fessiones suas pie meminisse. Unā li. x. ita dicit. Cantandi p̄fuetudo iō approbata est in ecclesia. ut per oblectamētā aurium infirmorum animi in affectū pietatis p̄surgat. Cui autē mihi accidit. ut me amplius cātus quā res quā canit moueat penatiter in peccare faceret. Cantemus ergo fr̄es charissimi. cāntem^r nō voluptatē aut vanitatis causa. sed pietatē et charitatē affectu. Sunt enim quidā canentes canticū voluptatē. quod scilicet cāntis amoris veneri oblectatur. de quibus beatus Augustinus^r li. de decē cor dis ita loquitur. Quare inquit delectamur vanis canticis nulli rei p̄futuris. ad ipsos dulcibus. in postea amariis. Quod melius esset lacrimis atque suspirijs delectari. Quāto p̄stantius est flendo ad gaudiū. quā gaudento ad gemitū puenire. Caneamus ergo quod scriptū est. Extrema gaudiū lucē occupat. Et rursum. Ante ruinā exaltabit spūs. Nam sicut aranea ut aiunt antequā mordeat. et scorpio linat antequā feriat. et auceps et mulier queque fallere vult delinit. sic voluptas. ut senece placet. ad hoc nos amplectit ut strāguet. Sunt et alij qui cantant canticū vanitatis qui se non ad honore dei. sed vanā gloriā mundi. aut ad rei alicuius temporalis comodū alite intonat. Hi sunt qui cantant ut placeat populo magis quā deo. Qui sicut quidā sapiens ait. Non cantat in choro cum maria sorore moysi. sed in palatio cum herodiade ut placeant herodi. Hi p̄terea non cantant cum christo sed cum lucifero. quia cantat christi est humilis et pia charitas. ipso docente. Discite a me quia mitis sum et humilis corde. Math. 23. ca. Cantat autē luciferi est sublimis et superba vanitas. Ascendā inquit in celū et ero similis altissimo. Isaie. 14. Cantat igitur christi a bas-

so in altū p̄cedit. sed cantat luciferi ab alto in bassum. id est de celo in infernū descendit. Et hi sicut delectantur alios altitudine vocis. sic delectantur elatione mētis. Nemo tamen altius cantat quā quē dñs audire p̄suevit de monte sancto suo. Nemo dulcius quā cui inclinatur aurē suā. Cantemus ergo fratres ut de nostris canticibus inclinet. cāntem^r itaque nō canticū voluptatis aut vanitatis. sed canticū charitatis de quo beatus Bernardus^r ait. Quod canticus huiusmodi sola vincit. id est charitas docet sola discit experientia. quia qui non amat frustra ad cantandū amoris carnē accedit. quā niam oīno capere nō potest ignitū eloquiū frigidū peccat. Sicut enim grece loquentes nō intelligit quod grecū non nouit. nec latine loquentē qui latinū nō est. sic lingua amoris ei quod nō amat barbara est. Amen^r igitur nec voluptuoso amore aut vano amore mūdo adhereamus. sed deo charitate iungamur ut cum oībo sanctis canticū nouum digne cantare valeamus. hic per gratiam. et in futuro per gloriā. Quod nobis cōcedat quod sine fine viuāt et regnat Amen.

Explicit sermo de omnibus sanctis

Sequitur sermo factus in synodo per reuerendissimū in christo patrē ac dñm dñm Petrum de assyaco cameracensem ep̄m ac facre theologie doctorem.

Obsecro uos ut

digne ambuletis uocatione quā vocati estis. Ephe. 4. Verba hec applica reuerendi patres et in christo fr̄es charissimi quod ab ipso summo p̄dicatore plata et nūc a me indigno p̄dore p̄posita sunt si diligētē p̄sideratiōe pensent p̄nti nostre intēriōni instructiōis salutari p̄gruūt aptissimeque pueniūt. Quia in re illud nobis in p̄mis notandū est quod in sacris eloquijs diuinis scripturis triplex legitur vocatio. Prima est ad beatificā retributiōnem. Secūda est ad gratificā iustificatiōnem. Tertia est ad ecclesiasticā ad ministratiōem. Tertia vocatio bona. Secūda melior. Prima optima est. Quia tertia sine scōa. aut secūda sine p̄ma mīme p̄ficat ad salutē. Prima ergo vocatio est eternalis p̄destinatiōis. de qua dicit ap̄ls. Quos p̄destinauit hos et vocauit. et quos vocauit hos et iustificauit.

Sermo primus

cauit. Ro. viij. Et rursum. Elegit nos in
quit an mundi constitutorem ut essem? sancti
et immaculati in conspectu eius. Eph. i. Se-
cunda est vocatio spiritualis sanctificationis
De qua apostolus ait. Multi vocati pauci electi.
Barth. ii. Multi siquidem spiritualiter ad per-
sentem gratiam et iusticie sanctificationem vocantur.
et tamen eternaliter reprobandi. quod etiam in ipso san-
ctissimo apostolorum collegio demonstratur. quibus
a domino dicitur. Nonne ego vos duodecim elegi.
et vos ex vobis dyabolus est. Joh. vi. Du-
rum ac terribile est. si per peccatum iam du-
ritas ac incorparabiliter terribilis est. quod forte
hodie inter duodecim qui ad fidei sanctifi-
cationem per baptismalem gratiam vocati sunt.
quique non sunt tamen sed vnde decem dyaboli sunt.
Quod Gregorius lamenterabiliter conqueritur. Ad fi-
dem inquit plures veniunt. ad celestem regnum
pauci perducunt. Tertia est vocatio pa-
storalis plantationis. De qua dominus inquit. Non
vos me elegistis sed ego elegi vos. Jo. xv.
ubi persequitur hoc divine electionis seu voca-
tionis ad pastoralem curam vel administrati-
onem ecclesiasticam signum ostendit. cum subdit.
Ut fructum afferatis et fructus vestri maneat.
In cuius rei figuram dicebat dominus. quem ex his
elegero germinabit fructus eius. Hieron. xvij.
Virga enim illa prophetica que in signum divine
electionis germinavit ecclesiastica plantatione
figuratur flores simul et fructus habuit. Sic
virga evangelica. id est apostolorum auctoritas pasto-
ralis flores vere doctrine et fructus bone vi-
te. vel flores fructus et fructus sanctorum operum
debet perducere et abundanter afferre. Sed
heu nobis hodie timendum est ne quorundam
pastorum virgines ut mistros dei. sed ut ma-
gistros dyaboli. non flores fructus sed dyaboles
viciose perducant. Sic de magis pharaonis
et eorum virgis figurative legitur Exodus. viij.
Nec est ergo divine vocationis tripartita
distinctio. quam ideo proponere dignum du-
xi. quia prima et secunda vocationes. id est eternalis per-
destinationis et spiritualis sanctificationis omni sta-
tui hominum communes sunt. Pauci qui promissi-
mus de eis dicta sufficiant. Sed quia tertia
vocatio. id est pastoralis plantationis statui eccle-
siasticorum ministrorum propria est. diuina de ea lo-
qui ad proprium nostri precepti sermonis pertinet.
Iam reuerendi patres et in christo fratres charissimi
vobis in hac sancta synodo congregati. vobis
ad ecclesiasticam administrationem vocati. vo-
bis domino vocati ad curam pastoralem plantationis

electis. non immerito specialiter diriguntur
verba per me vestris prelibata reuerentibus. Ob-
secro vos ut digne ambuletis vocationem quam tenetis.
In quibus verbis tria valde consideranda nota-
tur. Primo humilis exhortatio. Obsecro
vos. Secundo utilis informatio. ut digne
ambuletis. Tercio nobilis exaltatio. Vo-
cationem quam vocati estis. Primo ergo notat in
verbis positus humilis exhortatio. quod dicit
apostolus. Obsecro vos. Ad eum autem peripio. quasi
auctoritativa dominatione imperas. sed obse-
cro quasi charitativa dilectione inuitas. in quo
nobis pastoribus et presbyteris. ceterisque ministris
ecclesiasticis datur imitatio exemplum ut sub-
iectos nobis non sicut superbi domini domus et au-
stera correctio premanet. sed sicut humiles
serui dulci mansuetudine. mansueta beni-
gnitate benignaque monitione et obsecratione
perueniamus. Sic enim docuit apostolorum presbyterorum
quod omnium princeps dicens. Obsecro pascite eum
qui in vobis est gregem dei. non coacte sed sponte
tance. neque turpis lucris gratia sed voluntarie.
neque ut dominantes in clero sed forma facti gre-
gis. i. per. v. Ecce traheo malis superbis pa-
storibus per prophetam dicitur. Vos autem cum austeritate
imperabatis eis et cum potentia. Ezechiel. xxxiv.
Ad instructionem ergo et correctionem
gregis dominici non austeri pastores aut poten-
tia superbi. sed humiles ac potentia mansueti. ido-
nei sunt dicere apostolo. Fratres si preoccupati fu-
eritis homo in aliquo delicto vos qui spirituales
estis homines instruite in spiritu lenitatis. Gal. v.
Et iterum. ubi thema. Cum omni humilitate et
mansuetudine. cum patientia supportantes inui-
cem in charitate. In spiritu lenitatis debet fieri
correctio delinquentis. quod habet precedere ex tra-
dite charitatis. ideoque magis dulcedo humi-
litas et mansuetudo esse debet in ore plati
corrigentis. quod significat cum dicitur. Vel et lac
sub lingua tua. Cant. iij. In cuius etiam figu-
ram legitur in archa testamenti erat virga
cum mana. quod scilicet cum virga pastoralis correcti-
onis esse debet mana mansuetudinis. Sed haec
valde notanda sunt apostoli verba. quod non solum di-
cens cum humilitate et mansuetudine. sed cum om-
ni humilitate per hoc significat quod plaris neces-
saria est omnis humilitas et mansuetudo. non so-
lum exterior sed interior. non solum in ore sed in
corde. non solum in lingua sed in conscientia exemplo
christi qui ait. Discite a me quia mitis sum et humilis
corde. Barth. ij. Alioquin non esset humilitas
falsa ficta. De qua scriptum est per sapientem. Est

B 2

In sino do

qui se neq̃ter humiliat ⁊ iteriora ei⁹ plena sunt dolo Eccl. xix. S; illud q̃ nobis ad uertendū est qđ ibidē subdit apls. Cū patientia supportātes inuicē. Ad patientē qđ pe supportandū aliena petā cogimur si nostra q̃ cognoscim⁹ supportāda. Ideo cuz supra de instructōe delinquentis ageret cōtinuo addidit. Cōsiderans teipm ne et tu rēpteris. Ad qđ ppositū dicit beatus Aug⁹. Nihil ad misericordiā sic puocat sicut p: h periculi cogitatio. Id nāq; dñs pncipem eccie cadere pmisit vt i semetipso addisceret q̃liter his misereri deberet. Un⁹ se puz est. Intellige que sunt pmi ex teipso. Eccl. xxi. Et hec de pmo nostri s'mo nis articulo

Eccl. do notat in s'bis ppositis vtilis informatio Quia vt digne ambuletis Nulla em̃ informatio vtilior nulla vobis instructio fructuosior esse p̃t q̃ vt digne ambuletis in via scz dñi bñ incipietes. meli⁹ p̃ficiētes. optime p̃ficiētes ⁊ sic de p̃tute in p̃tute vsq; in finē p̃fenerādo salubrit̃ gradientes. qz vt egregie dicit soler. In via dei nō p̃gredi: regredi est. S; hic diligenter aduertat charitas ṽra qz vt digne ambuletis tria p̃cipue vob sūt necessaria. Primo vt ambuletis caute. per clarā ⁊ circūspectā cognitionē. Secūdo vt ambuletis recte. p iustā ⁊ p̃uofaz opationem Tercio vt ambuletis mūde. p sanctam ⁊ honestā p̃uersatiōem. Propter p̃mum in vobis debet esse veritas sapiētie Propter secundū in vobis d; esse bonitas p̃cie. Propter terciū in vobis d; esse puritas castimonie. Et de his tribus aliqua breuit̃ dicēda sunt Primo q̃ vt digne ambuletis. necesse est vobis ambulare caute p clarā ⁊ circūspectā cognitionē Propter qđ in vobis d; esse p̃ritas sapiētie. dicēte aplō. Videte quōd caute ambuletis. Eph. v. Ecce fr̃es charissimi vt non digne ambuletis s; incaute oberretis i via dñi vndiq; pedib; vestris. i. cogitationib; ⁊ affectionib; p̃parant laquei. ecce em̃ sursum ⁊ deorsum añ ⁊ retro. ad dextrū et ad sinistz laqueos redit mūdus. laqueos caro. laqueos dyabol⁹. Hinc p sapiētem d; Qui cauet laqueos secur⁹ est. Prover. xi. Ut q̃ a tot laqueis caueat; necesse est vobis vt caute ambuletis. clare scz circūspiciendo ⁊ circūspicte p̃siderādo ṽra vestro-

rum; subditor p̃cula. ne p defectum cognitionis ⁊ ignorātie cecitate in p̃cipium ⁊ foueā damnatiōis vos cū eis q̃s regere debetis ⁊ ducere miserabiliter incidat. iuxta illud euangelicū cōmune tritūq; puerbium. Si cec⁹ cecū ducat ambo in foueā cadūt. Math. xv. Ideoq; ad hāc dānabilem cecitatē fugandā in vobis debet esse ⁊ tanq; supra candelabra oib; q̃ in domo dei sunt relucere p̃ritas sapie. i. p̃a cognitō diuine scripture. Nec est em̃ lucerna p̃des a lapsu custodiēs ⁊ in via dei caute dirigens gressus vestros dicente p̃pha. Lucerna pedib; meis p̃bū tuū ⁊ lūmē semit̃ meis. in psal. cxvii. Secūdo vt digne ambuletis necessario vobis est ambulare recte ⁊ p iustā ⁊ p̃uofam opationē. ppter qđ in vobis debet esse bonitas cōscientie Certe via q̃ xpo ducet vobis ad ambulandum p̃ponit ipso teste artissima est. ⁊ ab ea facilius oberrat Arta inq̃ est via q̃ ducit ad vitā. ⁊ pauci ingrediunt p eā. Math. vii. Ideoq; ab hui⁹ vie rectitudine nec ad dextrā nec ad sinistz declinandū. sed me dio itinere gradiendū est. Qđ vtiq; nō aliter fieri potest q̃ p rectitudinē bone p̃cie ⁊ p̃cedētis ab ea opationis iuste ⁊ p̃uofe que sp̃ inter extrema viciosa mediū tenet. qz vt p̃hus ait. virt⁹ semp in medietate cōsistit. ppter qđ de viciosis q̃ a recto medio p̃tutis aberrant. p p̃ham d; In circuitu impij ambulāt Ecce vero de iustis ⁊ specialiter euāgelistis ⁊ euāgelicis viris. quales vos ⁊ singuli ministri ecclesiastici esse debetis figuraliter scriptū est. Pedes eorum pedes recti. i. ad recte ambulandum dispositi. Ezech. i. Tercio vt digne ambuletis necesse est vobis ambulare mūde p sanctā ⁊ honestā cōuersationē. ppter qđ i vobis debet esse puritas castimonie Scitis em̃ dilectissimi ⁊ experientia docēte cognoscitis. qz hi q̃ p lūm immūdiā ambulant cito corrunt ⁊ difficult̃ pedes suos a lapsu custodiūt. h aut nō solū corporaliter sed etiā spūaliter vep̃ esse dinoscit Ideoq; de his q̃ in spūali via dñice legis mundis pedib; gradiunt p p̃ham d; Beati imaculati i via q̃ ambulāt in lege dñi. Nec ac verba licet ad oēs p̃neāt generalit̃ xp̃ia nos. tñ specialiter ad vos eccl̃asticos viros q̃b; singularit̃ illud p̃beticū dirigit. Quidamini q̃ fertis vasa dñi Isa. lii. Si

Sermo primus

enim mūdi esse debeāt ministri legi mōsaice. quāto magis et vos ministri legis euāgelice. quibz nō solū vasa dñi ferre. s; ipm dñicum corp⁹ offerre cōmittit. In cuius figuram tps dñi corp⁹ suū sacramentaliter cōsecrauit et cōsecrandū cōmisit discipulo. rum suoz pedes lauit. hoc etiā exemplo significans. q; ipi sui⁹ successores. tanti tāq; inestimabilis sacramēti ministri habere debeāt nō solū interiorē sed exteriorē mundiciā. vt nō solū essent mūdi interior in conscientia p iustam et virtuosam operationē sed etiā exterior in fama p sanctam et honestā puerfationē. Prima quippe mūdicia eis intrinseca necessaria est. ppter seipsos. Secūda vero foris propter proximos et subiectos. Prima em̄ later. secūda lucet. Unde scriptū est. Sic luceant opera vestra bona corā hominibz vt glorificent patrem vestrū qui in celis est. Mat. v. S; hic quoq; illud qd ptenigi rememorāduz esse reor q; scz ad p̄dictā mundiciā fame sanctos ac honestos puerfationis vřstabiliter pseruandā i vobis p̄cipue d; esse puritas castimonie. Quippe cū clericorū famam maxime soleat deturpare macula luxurie. ideoq; cōmuni ac generali doctorū omniū sentētia. muliez suspecta cōsortia clericis. phibita legimus. Unde vt de his taceam audiam⁹ pauca et his multis que in epistola ad nepocianū ad hoc pposituz scribit egregi⁹ doctor Hieron ym⁹. Nos spiciolum tuū inquit aut raro aut nunq; muliez pedes terāt. Omnes puellas et p̄gines xpi aut equaliter ignora aut equaliter dilige. Nec cū eis sub eodē tecto māsaris. nec in p̄terita castitate cōfidas. nec dauid sanctior. nec salomone potes esse sapientior. Memeto semp q; paradisi colonū de possessione sua mulier eiecerit. Et itez. Si ppter officiū clericat⁹ aut vidua visita tur aut virgo. nunq; domū sol⁹ introcas. talesq; habeto socios quoz p̄ubernio nō infameris. Et post multa h̄mōi pcludit. Caueto omnes suspiciōes et quiddā p̄babiliter fingi potest ne fingatur añ deuota. Nec ille. Audistis fr̄es dilectissimi q̄liter vt digne ambuletis in vobis requirit veritas sapiētie. bonitas p̄sciētie. puritas castimonie. sed timeo ne in pluribz mīstris ecclesiasticis vřinā nō in nobis ecōtrario reperiat. Pro sapiētie veritate ignorantie

cecitas. Pro cōscientie bonitate malicie puerfitas. Pro castimonie puritate immūdicie vilitas. Nā hodie p̄chdolor ecclesia sticus stat⁹ sic ad vicia quelibet plapsus ē vt inter clericos et laycos. inter sacerdotes et populares vřt vlla mor differētia videatur adeo vt iā maxime illud improperiū p̄pheticū impleat. Et erit sic popul⁹ sic sacerdos. Isa. xliij. Et hēc de secūdo principali nostri sermonis articulo

Etio notat in verbis ppositis nobilis exaltatio. s. in vocatiōe q; vocati estis. Nec em̄ vocatio sacerdotalis honor et pastoralis dignitas est q; nulla in terris nobilior sublimatio. nulla sublimior exaltatio esse potest. In qua nō terrena sed celesti auctoritate electi estis. Nō humana s; diuina vocati electiōe iuxta illud apli. Nemo assumit sibi honores s; qui vocat⁹ est a dño tanq; aaron. Heb. v. Un̄ hui⁹ vocatiōis vestre tam nobilis sublimitas. et sublimis nobilitas vob ostēditur cū dicit. Vos estis gen⁹ electū regale sacerdotiū. gens sancta. popul⁹ acquisitiōis. p̄ma Pet. ij. c. Vos inq; gen⁹ electuz supnali vocatiōe. Regale sacerdotiū. sacramentali vnctione. Gens sancta spūali p̄fectione. Popul⁹ acquisitionis filiali et speciali adoptione. De quibz q̄tuor nō bilibz additionibz sic breuiter trāseo. q; longum nimis esset de singulis dicere. S; hic vnū finaliter pcludere ac diligēter notare sufficiat. q; scz in hac tam nobili vocatiōe vestra. nō quasi d; vana nobilitate carnali. sed quasi de vera nobilitate spiritali gloriandū est. dicere aplō. Videte vocatiōē vestrā fr̄es. q; nō multi sapiētes fm carnē. nō multi potētes. nō multi nobiles sed q; stulta sunt mūdi elegit de⁹ vt cōfundat sapiētes et infirma mūdi elegit de⁹. vt confundat fortia et ignobilia mūdi et cōtempnibilia elegit de⁹. vt nō gloriētur ois caro in p̄spectu ei⁹. p̄ma Cor. i. Ecce fratres dilectissimi vt vana sapia. vana potētia. vana nobilitas. et generaliter vana carnis gloria confundatur. iuxta hāc sniaz apli nō sapiētes sapiētia seculari sed spiritali nō potētes viribz s; fr̄utibz. nō nobiles carne sed mēte. ad altitudinē ecclesiastici ministerij diuina electiōe vocant. Audiāt igitur hanc doctrinā. audiāt et erubescāt superbi quidam et ambiciofi ac vana gloria

In synodo

turgidi. qui blandis obsequiis et simulati-
onibus vendicant sibi magnatum et potentum
suffragia. nunc sanguinitate. paginis. nunc
nobilitate generis ut sic quoquomodo se
ingerant in patrimonium crucifixi. Tales non
digne ambulant. sed indigne ambiunt. Ta-
les non divina vocatio sed humana usurpa-
tione seu potius lupina violentia. in ovile domini
ei gregis ascendunt. Ideoque non rectores
sed raptores. non duces aut pastores. sed fu-
res et latrones nominandi sunt dicente christo.
Qui non intrat per ostium in ovile ovium. sed
ascendit alium de ille fur est et latro. Iohannis. x.
Ecce per hostium non intrant qui ideo ascendunt
non ut pascant sed ut pascant. non ut proficiant.
sed ut periciant. non ut ministrant sed ut dominentur
Contra quos in evangelio dicitur. Reges gen-
tium dominantur eorum. non sic autem erit inter vos
sed qui maior est in vobis fiat sicut iunior. et
qui perfectior est sicut ministrator. Luce. xxiij.
Non sic ergo charissimi non sic. sed iuxta ea
que superius notata sunt in verbis propositis
Obsecro vos ut digne ambuletis vocati
one qua vocati estis. Quod ille concedat qui
vos sua gratia vocare dignatus est Iesus christus
Qui cum patre et spiritu sancto vivit et regnat in se-
cula seculorum Amen.

Explicit sermo factus in synodo per
dominum Petrum de aillyaco cameracen-
sem episcopum

Sequitur sermo eiusdem de eodem

Solliciti servare

Solliciti spiritus in vinculo pacis
Scriptum est Ephe. iij. c. Et
in epistola dominice nunc cur-
rentis. Venerabiles patres
et vos in christo fratres charissimi. Verba sunt
apostolica paulisper suspensiva sunt. et a pro-
cedentibus dependet verbis. alias per me in sy-
nodali quodam sermone deductis. quibus
per apostolum dicitur. Obsecro vos ut digne am-
buletis vocatione qua vocati estis. Nam
paucis interpositis idem apostolus quasi vi-
am nobis insinuat per quam maxime in ipsa
vocatione nostra digne ambulare valemus
verba que nunc vestre charitati proposui-
mus subiungit. Solliciti iquit servare unita-
tem spiritus in vinculo pacis In quibus
verbis circa hanc unitatem quam ratione no-

bis commendat apostolus. Tria diligenter no-
tare notatque considerare debemus. Primo
quantum. id est. quanta cura unitas sit servanda.
Quia dicit. Solliciti servare. Secundo quod
unitas sit servanda. Quia dicit. Unitas
spiritus. Tercio qualiter et in quo unitas sit
servanda. Quia dicit. In vinculo pacis.
Quantum ad primum servanda est unitas cor-
dialiter et studiose. Quia Solliciti fuare et
Quantum ad secundum servanda est unitas
spiritualiter et virtuose. Quia unitas spiritus
Quantum ad tertium servanda est unitas fra-
ternaliter et amorose. Quia In vinculo
pacis. His itaque tribus articulis consideratis
his tribus considerationibus declaratis sermo
nem nostrum breviter congruenter sine claudemus

Primo igitur in verbis propositis nobis co-
siderandum est quantum. id est. quanta
solicitudine et diligenter cura. unitas
sit servanda. Quia dicit. Solliciti fuare
re unitatem spiritus Ubi patet quod servanda est
unitas cordialiter et studiose. id est. cum vehemen-
ti cordis et animi applicatione. quod vobis pa-
tenter insinuat apostolus. Nam cum dixisset. Obse-
cro vos ut digne ambuletis vocatione qua
vocati estis. statim quibus hoc effici possit
virtutibus. subdidit. Cum omni inquit humili-
tate et mansuetudine cum patientia suppor-
tantes invicem cum charitate. Ubi quatuor enu-
merat virtutes humilitatem scilicet mansuetu-
dinem. patientiam. et charitatem. tanquam omnibus propia-
nis. et maxime viris ecclesiasticis necessa-
rias. et ad digne ambulandum in sua voca-
tione precipue observandas. Nullam ramen
earum sed solam unitatem sollicitè servandam exp-
mit dicens. Solliciti fuare unitatem. Sed quod
re hoc fratres charissimi. Nunquid enim soli-
cite servanda nobis est humilitas. Nunquid
mansuetudo. Nunquid patientia. Quas sum-
mus magister noster christus verbo pariter et
exemplo singulariter edocuit. Unde et ipse
ait. Discite a me quia mitis sum et humilis
corde. Matth. xij. Nunquid etiam sollicitè ser-
vanda est charitas. Quam summus post christum
doctor noster Paulus apostolus. ceteris vir-
tutibus etiam theologicis anteponebat. Nunc
inquit manent fides spes charitas tria sunt
maior autem horum est charitas. prima Cor-
nth. xij. Nunquid postremo sollicitè servanda sunt
aliæ morales virtutes et ille precipue quas
philosophi principales seu cardinales vo-
cant. prudentia scilicet iustitia. fortitudo et tem-

Sermo secundus

perantia. Quas etiā diuina scriptura nobis specialiter cōmendauit. Sobrietates em̄. id est. temperantia et prudentia docet inquit sapiens. et iusticia atq; virtutē. id est. fortitudinē. quibz utilius nihil est in vita hominibz. Sap̄. viij. Eū ergo fratres charissimi cur de nulla predictaz virtutū quas proculdubio nobis sollicitē seruare necesse est. cur in quā de nulla earum aut quauis alia. sed de sola vnitate specialiter et expresse dicit apostolus. Solliciti seruare vnitatē. Sane nō hoc frustra vel ociose. s; fructuose et vtiliter a tanto doctore expressum est. Ad hoc videlicet vt nobis ostenderet. qd licet virtutes om̄es sollicitē sint seruandę. specialiter tamē vnitas catholica. quia sine ea virtutes singule nō subsistūt. sed in eam tanq; in finē tendūt. atq; p̄ eam in illum qui vere vnus deus est. et p̄ vnū finis omniū. et in quem nostre intentionis nostręq; vocationis esse debet spes vnica finaliter ordinātur. Unde postq; per apostolum dictū ē. Solliciti seruare vnitatē. statim sequitur. Vnus corpus et vnus spiritus sicut vocati estis in vna spe vocationis vestre. vnus dominus. vna fides. vnum baptisma. vnus deus et pater omniū. Ecce ergo quid sit vnitas christiana. Vnū corpus et vnus spiritus. id est. vnū christi corpus mysticū ex multis membris spiritualiter cōgregatum. Ecce insuper i quo consistit vnitas ep̄iana. vna spes vocationis. vna fides. vnum baptisma. Ecce potremo ex quo consistit et in quem tendit vnitas christiana. Vnus dominus vnus deus et pater omniū. Et hanc vnitatē nō hic solum sed in plerisq; scripture sue locis nobis cōmendauit apostolus. Vn est illud Sicut inquit in vno corpore multa membra habem. omnia autē membra nō eundē actum habēt. ita et multi vnū corpus sumus in xpo. singuli autē alter alterius mēbra. Rom̄. xij. Multa quoq; huic p̄cordāt sententię. p̄ma Cor. xij. Et iterum. Omnes inquit vos vnū estis in christo ihesu. Gal. iij. Et predictis igitur perspicuū est quantus. id est. quanta diligentia. quanta sollicitudine et cordialiter et studiose vnitas sit seruanda. Quobrem nos imerito dicit apostolus. Solliciti ser. rē. Et hec de p̄ma parte et p̄ma nostri sermonis cōsideratione sufficiat.

Sequit de secunda

Secundo in verbis propositis nobis p̄siderandū est qualis vnitas sit seruanda. Quia dicit vnitatem spiritus. Vbi patet qd seruanda est vnitas spūaliter et virtuose. Absit inquit a nobis absit etiā a cogitatione nostra. absit longeq; diffugiat vnitas illa si sic debeat nominari quā pleriq; ad mala pagenda carnaliter et viciose reperiunt vnanimes. De qua in moralibus dicit Gregorius. Sicut esse notum soler si vnitas desit bonis ita perniciosum est si nō desit malis. Nō est hec illa quā hic loquit apostolus. sed vnitas spūritualis et virtuosa. de qua cum ipse postea monuisset vt essemus inuicē vnū corpus statim addidit. Et vnus spiritus vt per hoc clarū fieret qd huius corporis vnitas nō carnaliter sed spūaliter debet intelligi. Quia autē hoc sit ipse apertū alibi ostendit. Sicut inquit corpus vnū est et membra habet multa. omnia autē membra corporis cum sint multa vnū corpus sunt. ita et christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnū corpus baptizati sumus. p̄ma Cor. xij. Vbi consequenter agēs de vnitatem corporis christi mystici per similitudinē corporis humani quibz notauit cōditiones q̄ ad eā specialiter requiruntur. Prima est beniuola maiorū humilitatio ad exclusionē iurgij. De qua ipse ait Nō potest oculi dicere manui. opa tua nō indigeo. aut itez caput pedibz. nō estis mihi necessarij. s; multo magis q̄ videtur mēbra corporis infirmiora esse necessarios sunt. Secūda est charitativa inferiorum cōfortatio ad euitationē rēdij. Vn subdit. Et que putam⁹ ignobiliora. id est. minora et inferiora mēbra esse corporis. et que inhonesta sunt mēbra. id est. infirmiora. abūdantiorē honestates habēt. rē. Iō nō p̄fundēda sed cōfortāda. Tertia est mutua membrorū sollicitudo ad imp̄fectionem bñficij. Ideo paulo post sequitur vt nō sit scisma in corpore. sed i idipsum prouticem solliciti sint membra. s; ad bñficiā vnanimiter imp̄dēda. Quarta est dolorosa afflictioz cōpassio ad augmētationē meriti. Et si qdē inq̄t patit vnū mēbrū cōpatiatur oia mēbra. Quia est locū da bonorū cōgratulatione ad cōmunicatiōz gaudiū. p̄t quā claudit. Si gl̄ia vnū mēbrū p̄gaudet oia membra. Vos autē estis

In sinodo

corpus xpi z membrū de membro. Nec ille. Hanc etiā spūalem fidelīū vnitatē princeps apostolorū petrus cōmendās ait. In si de aut omnes vnanimis in oratōe estote. pma Pet. iij. Et ibi qnq; pditiones enūmerat que ad hāc vnitatē ptiuent. Prima est pietatis cōpassio respectu infirmorum. Secūda fraternitatis dilectio respectu bonorum. Tertia miserie subuētio respectu pauperū. Quarta modestie humiliatio respectu extraneorū. Quinta omnis rancorū z querimonie depositio respectu aduersariorū quas p ordinē tangit dicens. Cōparientes. fraternitatis amatores. misericordes. modesti. humiles. non reddentes malū pro malo. nec maledictū pro maledicto. sed ecōtrario benedicētes. quia in hū vocati estis vt benedictionem hereditate possideatis. Vtinā fratres charissimi vtinā hec apostolica documēta ecclesia stici viri maxime apostolorū successores p lari scz ecclie. z illi precipue q; z cardinalibz ecclie cardinaliū sibi nomē appropriant ceteriq; plati qui se aplorū successores esse gloriātur. vtinā inquā hec que de vnitatē spūali p dicitur solite obseruassent. vt iā salte licet tarde seruire satagerent. Profecto nō tam diu pseruassent. nec de die i diem deterius pualeretur. hoc tam mirabile. tamq; miserabile scisma. Non sic turpiter scissa esset incōstūtilis xpi tunica. nō sic enor miter diuisa xpiana ecclia. Non sic postremo crudeliter se iurer in se inuicē z i caput suū imo in totū corpus xpi mysticū ecclesiastica mēbra. De qua re multa loqui possem. sz cogitāri mibi hāc nostri tempis extremā miseriā flere magis libet q; aliqd dicere. Ex p dicitis itaq; ac ex innumerabilibus malis que tpe huius scismatis ex defectu vnitatis quotidie puenire cernimus. satis supq; satis manifestū est qualis vnitās sit seruanda. qz scz spūalis z virtuosa. quā vocat apostolus vnitatē spūs. Et h de secūda parte z secūda nostri sermonis cōsideratione sufficiant

Sequitur de tertia.

Errō in pbiis. possitis nobis cōsiderandū est qualiter z in quo vnitās sit seruāda. Quia dicit In vinctulo pacis. Ubi patet q; seruāda est vnitās fraternalit' z amorose. Ribil em aliud est pacis vinculum q; fraterna charitas z

charitativ' amor quo spūalis vnitās corporis xpi mystici solidat. Un p apostolū dicit. Sup oīa charitatē habere. qd ē vinculum pfectionis z pax xpi erulter in cordibus vestris i qua vocati estis i vno corpore. Colo. iij. Ideoq; mibi expedire videtur vt de multis ac magnis huius pacis laudibz quas scriptura sacra cōmemorat aliquas referam. Nec est em que homines filios dei pstituit. Beati inquit pacifici. q niam filij dei vocabūtur. Matth. v. Nec est que in nobis habitaculū dei facit dicēte psalmista. In pace factus est locus ei. Et itez. In pace in idipsum dormiam et requiescam. Nec est que bonorū spirituum abundantia tribuit. Unde idem ppheta. Fiat inquit pax in virtute tua z abundantia in turribz tuis. Nec est postremo quā xps nō immerito in omnibz suis operibz singulariter cōmendauit. Hanc quippe nobis obrulit in sua natiuitate dicentibz tūc angelis. Et in terra pax hominibus bone volūntatis. Luc. ij. Quod per prophetā predictū fuerat. Dicitur inquit in diebz eius iusticia z abundantia pacis. ps. Hanc docuit in sua p dicatione. Unde apostolus. Veniēs inq; euāgelizauit pacē Eph. ij. Quod etiā idem ppheta p nunciauerat dicens. Audiā quid loquar in meo domo de. quoniam loque pacē in plebem suā. Hanc tenuit in sua puerfatiōe ipso dicente p eundē pphetam. Cum his q; oderunt pacē eram pacificus. Hāc suis discipulis indixit in secreta monitione. pacem inquit habete inter vos. Matth. ix. Hāc exhibuit in sua resurrectione. Pax vobis ego sum. Joh. xx. Hanc p terea p summo dono eis dereliquit in sua ascensione. Pacem meā do vobis. pacē relinquo vobis. Joh. xxi. Quod quidē donū q; magnū q; magnificandū a nobis sit ostēdit Augustinus. xix. de ciuitate dei vbi ait. Tantum est pacis bonū vt in rebz terrenis atq; mortalibz nihil gratius soleat audiri. nihil delectabili cōcupisci. Ne ergo nobis fratres charissimi vt nobis. q; tpebus nostris pessimis hoc tantū bonū tantūq; donum xpi nō vt dignū est magnificār. sz p uipendū imo despiciunt xpiani. Jā em prochdolor spreta hac bona z vera pace ad malam z falsā pacē ecōtraria. pluri mi etiā viri ecclesiastici dānabile se pueritās

Sermo secundus

Imo verum? sepuertit. Est autem hec partri-
plex que xpianorum pueritatis. et a pa-
ce et pacifica unitate diuertit. Præia par
est cum delicijs carnalibus. de qua propheta. In
pace inquit amaritudo mea amarissima.
Isa. xxxviii. Secunda pars est cum diuitijs
spualibus. de qua sapiens ait. O mors quæ amara
est memoria tua homini iniusto et pacem habenti
in substantijs suis. Ecci. xlii. Tertia pars
est cum terrenis amicitijs et sanguineitati-
bus. de qua christus. Non veni pacem mittere in ter-
ram sed gladium. Veni enim separare homines
aduersus patrem suum. et filium aduersus matrem
suam. Math. x. c. Deu heu quæ multi in his
hodie pacem suam constituunt ac ideo veram cum
christo pacem deserunt. et fallam cum dyabolo pa-
cem agunt. In quorum phrasia propheta dicit.
Cum in inferno fecimus pactum. id est pacis actum.
Isa. lviii. c. De quibus etiam apostolus loquitur
Cum dixerint inquit pax et securitas. tunc re-
pentem eis superueniet interitus. i. Thessa. v
Nunc igitur fugiamus fratres charissimi. et illas
quas supra diximus queramus pacem. Cum pre-
conia beati Augustini breuiter exprimit dicens
Pax est serenitas mentis. tranquillitas animi.
simplicitas cordis. amoris vinculum. profor-
tium charitatis. Nec ad hereditatem christi
poterit pervenire qui testamentum pacis nolue-
rit obsequare. Ex predictis igitur abundanter ostē-
ditur quod unitas sit servanda. Quia
scilicet in vinculo pacis. Et hec de tertia parte.
et tertia nisi sermonis consideratione sufficiat.

Ex qua et alijs precedentibus possum non im-
merito monēdo concludere. ut solliciti sitis
servare unitatem spiritus in vinculo pacis. que
suerit per beatum primo vestre proposita caritati.

Sed iam fratres charissimi iam diligenter illa
nobis inuestiganda sunt que hanc unitatem spi-
ritus et hoc vinculum pacis diuidunt et dis-
solvunt. Ubi notandum est quod in sacra scri-
ptura diversa legimus vincula culpe et iniqui-
tatis. vinculo christiane pacis et pacifice uni-
tatis aduersa. Sunt etenim primo vincu-
la carnalitatis et luxurie. De qua sapiens.
Inveni inquit amariorē morte mulierem. id
est. carnalē voluptatē. Que laqueus vena-
toris est et sagena coris eius et vincula sunt ma-
nus eius. Ecci. vii. Sunt etiam vincula va-
nitatis et superbie. Unum de superstitiosis et super-
bis egyptijs scriptum est. Dum enim persuasum ha-
bent iniqui diuini posse nationi sancte vin-
culis tenebrarum et luge noctis compedi sunt.

Sapie. xviij. c. Sunt insuper vincula cupi-
ditatis et auaricie. Propter quod dicit apostolus.
Qui voluit diuites fieri incidit in temptationem
et in laqueum dyaboli et desideria multa inuicilia et nociua. que mergunt homines
in interitum et perditionem. prima ad Thimo. vi.
Hec sunt ergo tria vinculoz genera nos
ad peccatum trahentia. Sed sunt et alia tria
nos in peccato tenentia et eo periculosiora. quæ
precedentibus fortiora. Est enim vinculum pra-
ue consuetudinis. de quo figuratim a christo
dictum est. Hæc filiā abrahe quas alliga-
uit sathanas decem et octo annis. nonne oportet
tunc solui a vinculo isto die sabbati. Luce
xii. Decem quippe mulier quæ tot annis habue-
rat. ut ibi dicit spiritum infirmitatis. et erat icli-
nata. nec oino poterat sursum respicere si-
gnificat animam longa peccati consuetudine incur-
natā. quā die sabbati id est. tempore gratie christus omni-
um dicit specialiter auxilio a tam forti vinculo esse
soluendā. Est percreta vinculum puerse ob-
stinatiois. Unum sub figura scriptum legitur quod
nabuchodonosor ioachim vincitū cathene
duabus duxit in babilonem. ii. Paral. vii.
Nabuchodonosor enim dyabolus. Ioachim
obstinatus peccator. cathene due peccata carna-
lia et spiritualia. Babylon autem confusione figu-
ratim significat. De his vero peccatorum vincu-
lo ibidem subdit. Multiplicate sunt iniqui-
tates mee et incuruatus sum multo vinculo
ferri. Vinculum quippe ferri obstinatio est
duri et quersi animi. Est postremo vincu-
lum indurate execrationis. propter quod de exce-
catore peccatore in persona nabuchodonosor
dicit. Alligetur vinculo ferreo et ereo. cor eius ab
humano commutetur et cor fere deus eius. Daniel
iiij. c. Indurata enim execratio vinculum fer-
reum nominatur. propter indomabilem peccati obsti-
nationem. vinculum vero ereum propter inflexibilem
peccati excusationem. scilicet quod per hoc cor humanum
in cor fere mutatur ad execratam humani cor-
dis principem bestialitatem. Hec sunt igitur vincu-
la culpe et iniquitatis. de quibus per prophetam dictum est
Neque trahitis iniquitatem in funiculum vanitatis. et
quasi vinculum plaustrum peccati. Isa. v. Ne igitur
nobis fratres carissimi ve nobis quod vinculum his ho-
die perchedolor ligatur. opprimatur. incuruatur. et ad
peccata quolibet pertrahatur fere vniuersaliter christiani
et quod maxime dolendum est scelesti viri eccle-
siastici. et scandalosi pastores et prelati. Unum
factum est ut his peccatis exiguibus iam fere in
vniuersa christianitate dissoluatur unitas spi-

Omelia

ritus et rumpat vinculum pacis. nihilque ubi
libet superesse videat nisi diuisio inimicitia
discordia atque pretio. Ideoque quod bonum et
quod iocundum sit pacis vinculum iam per contra-
ria docere nobis experientia cognoscimus
iam enim illud Tullij sensibiliter esse verum per-
cipimus. Quanta inquit vis amicitie et cordie
quod sit et odij atque dissidij percipi potest. Que
enim domus tam stabilis. que tam firma ciui-
tas quam non ex his possit euerri. Jam et illud sa-
lustum nisi nimium ceci fuerim corpora libe-
oculis intuemur. Concordia inquit parue
res crescunt. discordia maxime dilabuntur.
Jam etiam illud christi lamentabiliter exprimur
Domine inquit regnum in se diuisum desolabi-
tur. Math. cxi. Jam quippe ut de spirituali re-
gno ecclesie quod nunc scismatica diuisione de-
solabiliter laceratur. ut inquit deest lachry-
mosa desolatio taceam. quod nobis etiam race-
ribus res loquuntur. iam in christi temporalis impio. et in
omni fere christianorum regno promouit sit guer-
rarum. pliorumque sedio. quod obrem dum non
sunt reges et principes propter solas quas amant
diuitias aut delicias litigant dum per plen-
da cupidine aut vlciscenda iniuria certant
aduersus se inuicem insaniunt. dum inquit hec
agunt et que agere debuerant negligunt. in-
terim christi hereditas a suis et a nostris hosti-
bus lacrimabiliter osculcat. Unum sit ut christi
anitas olim per orbem terrarum adeo longela-
teque diffusa. et de qua beatus Augustinus in li. ve-
re religionis asserit. quod per omnes terrarum per-
res quas homines incolunt sacra christiana co-
lerent. iam instanti diminuta et arrata sit. et
de die in diem ab hostibus fidei coartetur ut in
maxima illarum terrarum portione nomen fides
quod christi penitus ignoret. Quid plura. Ipsa ci-
uitas hierusalem totaque terra sancta terra sin-
gulariter christo dedicata. terra maioribus no-
stris promissa. terra nobis. si tamen veri christiani
sumus debita. iam a nobis turpiter erepta ab
infidelibus possidet. Et quod audiri horren-
dum est. cum machometus sceleratus ille infa-
mis predo in medio gentis sue summo cultu
summo honore ac summa reuerentia prius
indigna sepulture iaceat. iam tamen christi sepulchrum
irreuerenter ab hoste possessum non sine pe-
riculo sui et infami tributo raro a fidelibus
veneratur. Non pudet tederet de tantis christi
sine christianitatis contumeliis ultra loqui. Sed
vnde hec fratres charissimi vnde hec. aliisque innu-
merabilia christianorum mala nisi quod per peccatorum

vincula dissoluit eis vinculum christiane pa-
cis et pacifice unitatis. Ideoque merito nos
ammonet apostolus ut solliciti sumus suare unita-
tem spiritus in vinculo pacis. Hoc igitur apostoli do-
cumētum nullatenus adimplere valeamus. nisi
etiam solliciti sumus dirumpere ea que super diximus
vincula peccatorum. Ad quod nos hortatur propheta di-
cens. Dirumpamus vincula eorum. et periciamur
a nobis iugum ipsorum. i. ps. ij. Quod vniuersis deo au-
xilante facere possumus partialiter et disposi-
tione. sed solus deus hoc potest principaliter et effecti-
ne. et illud ab eo debemus bonorum operum sacri-
ficio deuote et humiliter postulare. eodem propheta
dicente. Dirupisti domine vincula mea tibi sa-
crificabo hostiam laudis. Quod nobis prestare
dignetur auctor ipse unitatis et pacis. Qui vi-
uit et regnat in secula seculorum Amen

Explicit sermo factus in synodo per reueren-
dum in christo patrem dominum Petrum cameracensem

Sequitur omelia eiusdem facta in syno-
do super illo euangelio secundum lucam. Designauit
dominus et alios septuaginta duos. Et reliqua.

Exortationem san-

I n christi euangelij secundum lucam quam mo-
do cum legeret audistis. Ipsi pres-
et in christo fratres charissimi christi expo-
nenda suscepimus quod non solum nunc sed annuatim
in sacra synodo solenniter recitatur. Nec imeri-
to. Nam et ea sumus doctor et magister non dominus ihesus
christus discipulos suos et nos in eis sapiet edo-
cuit. et ministris ecclesie tamque operariis messis
domine tripliciter considerat. notant. proposuit.
Prima de eorum institutione. secundam de eorum ifor-
matore. tertia de eorum retributore. Per primam
dat auctas et potentia. per secundam dat sagaci-
tas et prouidentia. per tertia dat stabilitas et per-
minetia. Nec ergo tria iuxta euangelici textus
decursum. ordine debito ad nostram edificati-
onem deo adiunata persequimur. In primis ita-
que consideranda nobis est ministrorum ecclesiasticorum in-
stitutio. per quam dat eis auctas siue potentia.
Circa hanc et in his euangelicis triplex notat
eorum ordinatio. Primo dicitur institui et ordinari de
uina electione. Secundo dicitur uniti et copulari
mutua dilectione. Tercio dicitur muniri et ro-
borari deuota oratione. Quantum ergo ad primum
audiamus quod euangelium loquitur. Designauit
inquit et alios etc. Primum enim ut in mattheo legitur
christus duodecim apostolos elegerat. postea

Omelia

vero hos alios discipulos designat. Quos septuaginta duos constituit in signum et figuram. quod post futuram et ascensionem per eos septuaginta duo genera linguarum veterum erant ad sue fidei unitatem. Quos ideo merito designauit. id est signanter elegit. et quod ad hoc opus eternaliter predestinauerat ipsi electione: tunc specialiter instituit. ut per hos ostenderet quod nullus propria auctoritate intrusus sed solum diuina approbatione vocat ecclesiasticum officium assumere debeat dicente apostolo. Nemo assumat sibi honorem. sed qui vocatur est a domino itaque Aaron. Uel illis qui vel symoniaci prauitate vel tyrannica potestate honores ecclesiasticos usurpare presumunt. quod non intrans per ostium in ouilem. sed ascendunt aliunde. illi profecto non sunt veri pastores. sed veritatis testimonio fures sunt et latrones. Et hoc primo

Quantum autem ad secundum audiamus quod sequitur. Et misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem et locum qui erat ipse uetus. Hoc non solum intelligendum esse puto de eius aduentu per proutiam corporalem sed etiam de aduentu eius in mentem per influentiam spiritalem. Quod recte ordo aduentum magistri precedit discipulorum. Aduentum domini precedit serui. precedit instructio. sequitur inspiratio. precedunt per doctrinam. sequitur per gratiam. Nec immerito eos ante binos misit. Nam hoc proutieter facere uoluit triplici ratione. Primo propter mutuum consolatorem. et fraterni auxilij confortationem. quod sapiens ait. frater qui inuast a fratre qui si ciuitas fortis. Secundo propter ueritatem ab eis predicandam confirmationem. ut iuxta legem preceptum. in ore duorum testimonium staret uerbum

Tertio propter charitativam dilectionis significationem. Nam ut ait Gregorius. per hoc tacite innuit. quod qui erga alteram caritatem non habet predicandis officium nullatenus suscipere debet. Iam ergo specialiter missi sunt bini. in signum quod ministri ecclesiastici sibi inuicem et alijs debent charitativam dilectionis vinculo copulari. et bina dilectionis dei scilicet et primi unitate coniungi. ut iuxta doctrinam apostoli solliciti sint seruare unitatem spiritus in vinculo pacis. Uel ergo illis qui contra charitatem unitatem in ecclesia christi scismata et diuisiones seminant. uel iam seminata scismatum zizania hodie perchidoloz nimium crescentia solliciti non extirpant. Deum ergo reprobi sunt hi nequam operarii. quorum malicia uel negligentia messis ecclesiastica optate pacis fructu prouta sterilis effi-

citur et aduersantium pedibus calcatur. calcata deprimitur. depressa spernit. De quibus ipse per prophetam querit. Filios enutriti et ex altari. ipsi autem spreuerunt me. Et hoc secundo.

Quantum igitur ad tertium audiamus quod postea subdit. Et dicebat illis. Messis quidem multa. operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam. Hoc in loco messis intelligitur ecclesia. id est congregatio fidelium. que iam tunc multa erat. quantum ad preparationem. quod multi preparati ut per ueram fidem collecti in horreum ponerentur ecclesie. Operarii uero pauci. id est. doctores et predicatorum alijque spirituales ministri ad hanc fidelium collectionem idonei. pauci sunt respectu tante multitudinis congregande. Sane sicut tunc hoc uerum erat. sic modo non minus uerum est. Nam sicut ait Gregorius. Ecce iam mundus sacerdotibus plenus est. et tamen in messe dominorum ualde inueniunt operarios quod officium quidem sacerdotale suscipimus. sed opus officij non implemus. Cur ita. Quod certe opus sacerdotalis officij est per sanam doctrinam et sanctam uitam uerbo et opere christianum populum erudire. ad quod perchidoloz inter tot ecclesie ministros. hodie pauci reperiuntur operarii. Quid ergo superest remedium. Rogate inquit dominum messis. christum scilicet qui solus dominus est populi christiani. ceteri solum sub eo sunt ministri. ipso dicente. Principes gentium dominantur eorum. non sic autem inter uos. sed qui maior est fiat sicut minister. Vos ergo ministri rogate dominum uestrum Iesum christum ut mittat operarios in messem. Sed qui re ipsa cum iam mittere disposuisset tamen rogari uoluit ut mitteret. Sane hoc ideo primo quidem ut ostenderet quod licet de eternaliter aliquid uoluerit facere. uult tamen illud fieri mediatiibus orationibus creature. Secundo non ab uno solum sed a multis rogari uoluit ut hoc exemplo demonstraret quante apud deum sit efficacie orationis multitudinis. et precipue congregationis ecclesie christiane Tertio hoc specialiter a discipulis uult orari. ostendens quod nullus sit apostolus ad hanc euangelicam missionem. nisi per diuinam gratiam specialem quam non miretur humana perfectio sed impetrat deuota oratio. Ac si apte dicat. Nullus se aut sua pretulerit. nullus de sua scientia. de sua industria de sua excellentia aut dignitate presumat sed deuota oratione ac humilitate munitur atque roboratus. de sola dei gratia et bonitate perfidat. et ideo rogare dominum messis ut in messe sua operarios mittat. et eos ad hanc apostolicam et idoneos efficiat

In synodo

Nec immerito spirituales operarii. i. ecclesie ministri de hoc rogare tenent. si diligenter attendat quantum est officij ad quod mittuntur. Quippe mittuntur enim ad predicandum credenda. ad docendum facienda. ad venandum peccatorum occulta. ad absolvendum penitentium delicta. Mittuntur ad reduendum errantes. ad corrigendum pertinaces. ad consolandum pusillanimes. ad reficiendum indigentes. Mittuntur denique ad fructum faciendum in omnes homines christo dicere. ego misi vos metere. Et iterum. Posui vos ut eatis et fructum afferatis. Ut autem ex messe ecclesie fructum virtutum afferant. necesse est ut in se et in aliis infructuosam peccatorum messem destruant. de qua per prophetam dicitur. Abastis in impietate. iniquitatem messuistis. Ad hanc namque messem sollicite destruenda mittuntur meliores ecclesiastici. qui prope hoc figurantur in servis absalon. de quibus in secundo regum legitur. quod combusserunt agrum ioab habentem messem ordeum. In agro Iosab significatur corpus et anima peccatorum in quo non crescit frumentum virtutum sed ortum vicio. quod per servos absalon. id est. ministros dei debet igne charitatis comburi. O felices meliores qui hoc diligenter facere studuerint. quia de illo verificabitur quod per sapientes dicitur. Si impiger fueris veniet ut fons mellis tua. id est. virtutum bonorum spiritualium abundantia. de qua intelligi potest illud prophetarum verbum. Colligite vindemiam et messem et oleum. Et abundantia enim virtutum ecclesiasticorum ministrorum debet populus colligere non solum messem seu panem bone operationis. sed etiam vindemiam seu vinum sancte deuotionis et oleum pie compassionis. et generaliter omnem fructum virtuose perfectionis. Ne ergo illis operariis in messe ecclesie. a quibus populus dei non virtutum sed vicioz fructus. nec bonorum sed malorum operum exempla colligit. Ne inquam illis quorum exempla sunt opera carnalitatis et immundicie. de quibus ait apostolus. qui tradiderunt semetipsos impudicie in operationem immundicie. Ne iterum illis quorum exempla sunt opera iniquitatis et iniusticie. quibus a domino per prophetam dicitur. Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Ne iterum atque iterum illis. quorum exempla sunt opera erroris atque malicie. Hi sunt ut dicit apostolus operarii subdoli transfigurantes se in apostolos christi

Nō sic fratres charissimi nō sic. sed unusquisque vestrum iuxta apostoli documentum solcite curet seipsum probabile deo exhibere operarium inconfusibilem recte tractantem verbum veritatis. Et hec de prima evangelij parte et prima nostri propositi consideratione sufficiant

Sequitur de secunda

Est hec ergo consideranda nobis est pars ministrorum ecclesiasticorum informatio. per quam datur eis sagacitas et prudentia. Ubi diligenter advertendum est quod christus eos specialiter de tribus informat et instruit. Primo quod non debent terreri ab aduersitate. Secundo quod non debent moueri a cupiditate. Tercio quod non debent turbari ab iniquitate. De primo dicitur. Ite. ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Mittit ergo dominus suos operarios. mittit ministros ecclesiasticos in messem suam. non ad colligendum ex ea delicias et voluptates sed ad tolerandum per eas molestias et aduersitates. Mittit eos non ad adulandum diuitibus. non ad nocendum pauperibus. sed ad debellandum malos. ut Iosue missus est contra amalech et ad liberandum oppressos. ut moyses ad pharaonem missus est. Et ideo nec facile aduersitatibus terreant. premunit eos dicens. Ecce ego mitto vos sicut oves vel agnos inter lupos. Hoc est. Sicut humiles inter superbos. sicut patientes inter aduersarios. sicut pios inter crudelēs. sicut benignos inter feroces. sicut simplices inter fraudulentos. sicut inermes inter armatos. Ite ergo securi. non tamen perfidetes in armis seculi. sed induentes vos armatura spirituali. hoc est. scuto fidei. galea spei. lorica iusticie. et gladio spiritus quod est verbum dei. His itaque armis muniti nolite terreri. quia ut Chrysostomus ait. Ecclesiam vincere nulla vis poterit. dei est ecclesia quod est omnium fortior. Ipse est qui dicit. Tu es petra et super hanc petram edificabo ecclesiam meam. Et porte inferi non preualebunt aduersus eam. quod si non crederetur verbis. tamen rebus ipsis et operibus credere necesse est. Quanti enim tyranni aggressi sunt impugnare ecclesiam dei. Quanta tormenta quantas cruces adhibuerunt. ignes. fornaces. feras. gladios intredientes et nihil agere potuerunt. Ubi nunc sunt illi qui hec fecerunt. Et ubi illi qui hec fortiter pertulerunt. Nunc illi eternis penis premuntur

Emelia

et isti eternis gaudijs erigunt. Et hō pmo
De secundo sequit

Holite portare sacculū neq; perā. neq;
calciāmētā. et neminē p viam salutaueritis
Hoc ē. Holite pdicare aut ecclesiasticū offi-
ciū exercere. ppter cupiditatē aut auariciē q;
sū. s; paupertatē et humilitatē exēplo mōi vti
sequētes. neq; sacculū portet; neq; perā. i.
repositoria ciborū aut pecuniarū nō deferat;
in via ppter necessaria vite. neq; calciāmētā.
q; de integris calciāmēt; d; intelligi. q; sic i
euāgelio marci legit. apli sandalijs vtebāt
In his autē q; bis nihil aliud ostēdit nisi q; p
dicator d; esse absolutus a cupiditate. super
fluatate. et sollicitudine tpali. ne i his ipedia
tur aut q; modolib; retardet a pdicatōne p
bi. q; etiā sequētia pba idicāt. Reminē in
q; p viā salutauerit; Licet ei qdā h ita expo-
nat. i. neminē saluū in pnti vita dixerit; q;
q;libet nisi diuina reuelatōe certificatus fuerit
incertū est d; salute suā. dicēte scriptura. Ne-
mo scit an amore v; odio dignū sit. Nec tū
expositio nō tā fālis q; spūalis et moral' ē
videt. Jō illd; vniuersū intelligit vt ex h; dili-
gētiā et festinatio euāgelice pdicatōis tāta ē
inuat. q; nec ex familiaritatē colloq; aut sa-
lutatōis. seu alia quīs occasione debeat re-
tardari. Hoc loquēdi mō vsus ē heliseus.
q;to regū dices eū. volēs p h; excludere p-
ba retardatiua itineris. Et pmissio euāge-
lij p;bis et alijs q; in matheo legūt. q; apli
d;. Holite possidere aux neq; argētū neq;
pecuniā i zonis vestis. voluerūt aliq; conclu-
dere q; viri ecclesiastici et marie epi q; in eccia
aploz locū tenēt nō pnt licite aliqd; ppiuz
possidere. Quib; p;cordare videt hieroni-
m; pba i epla ad nepocianū vbi ait. clerof
grece latine sors appellat. p;erea clerici di-
cūt. q; de sorte dñi sūt. v; q; ipe dñs sors. i.
ps eoz ē. q; aut dñm possidet nihil extra de
um h;e p;e. Si at aux. si argētū. si possessio
nes h; cū istis pib; nō dignat dñs fieri p;
ei. S; huic opinioni sacri canones ad-
uerfant. in q; d; epi d; reb; ppijs v; acq;
sitis hereditib; suis derelinq;nt Un pdicta
pba xpi tripl; pnt intelligi. Uno mō mysti-
ce sic exponit ipemet hieto. vt nō possideat;
aux neq; argētū. i. vt pdicatores nō innitāt
pncipalit sapie et eloq;ntie tpali. Alio mō
sic intelligit Aug. li. d; p sensu euāgelistaz
vt intelligat xpm hō nō p;cipiēdo. s; magis p

minēdo dicisse. pmissit ei eis vt absq; auro
v; argēto et alijs suprib; irēt. accepturi sum
p; vite ab his q; pdicarēt. Un subdit. di-
gnū est ei opari cibū suo. Ita tū q; si aliq;
p;ris suprib; vteret in pdicatōe euāgelij
ad superogatoz p;tineret. sic Paul' i epla. i.
ad Co. se fecisse testat Tertiū mō fm q;
exponit Lhysio. vt intelligat hō dñm disci-
pulis pcepisse q;nt ad illā missionē q; mitte-
bant ad pdicadū iudeis. vt p h; exercerent
ad p;fidēdū de p;ture ipi' q; eis absq; supri-
bus pvideret. Et q; tū nō obligabāt ipi v;
successores eoz vt absq; ppijs suprib; euā-
gelij pdicarēt. q; de paulo i scōa epla ad
Corin. legit q; ab alijs ecclesijs stipēdiū ca-
piebat ad pdicadū corinthijs Et q; patz. q;
aliqd; possidebat ab alijs sibi missum. Un
sic claudit sanct' Tho. stultū videt dice-
re q; tot scēi pōtiffices sic athanasius. ambro-
sius. augustin'. illa p;cepta trasgressi fuissent
si ad ea fuāda se credidissent obligari Jō
rñ d; ad pdictā autoritatē hieronimi. q; cū
dñs pō sit minor toto. ille cū deo alias p;el
h;e intelligit. cui' studiū dñi nimis intendit
his q; sūt mūdi circa ea q; dei sūt diminuit
Et sic nō dñt clerici ppiū possidere vt sic
curēt ppiū q; i his defectū faciāt. q; ad di-
uinū p;tinēt cultū. Nec d; scō De tertiū
in euāgelicis xpi p;bis subiūgit. In quācū-
q; domū intraueritis pmiū dicite. par huic
domui. Et si ibi fuerit fili' pac' req;desceat su-
per illū par v;ra. sin autē ad vos reuertetur
q;si diceret. Dñ ad publicatoz euāgelij pa-
cis pcedit. pacē diligite. pacē optate. pacē
si fieri p; cū oib; hoib; etiā iniq;is. etiā puer-
sis. etiā pac' inimicis obfuate. vt possit cū
ppha dicere. Cū his q; oderūt pacē erā pa-
cific'. Et iō nolite p;turbari ab iniq;itate. nō
lite cōmoueri a pueritate malignitate aut
neq;cia q;libet hoim s; in quācūq; domū
intraueritis. pma pba v;ra sint pac' et carita-
tis. et pmiū dicite. Par huic domui. i. habi-
tanti; i ea. Et si ibi fuerit fili' pac' pdestia-
tus. i. ad pacē et nā. req;desceat sup illū par v;
stra. Hoc ē. orō v;ra et pdicatō euāgelica in
eū opatū habebit effectū Sin autē ad vos
reuertet. q; dato q; effectū nō habeat q; ad
illū. tū inde mercedē habebit apud deum
Digif magnū pac' euāgelice bonū. cui' p
dicatio instructuosa esse nō p;e. Et cui' exho-
ratio tot' aplice et xpiane doctrine pmiū fū-
damētū est. D; v;rinā h; speret et intelliget

In sinodo

nostri platiz pncipes xpiani. vti nā hāc pa
cē zelaret specialit vtri aplici. vti nā nō fal
laciēt s; pē z efficacit dicerēt eccie dī. par
huius domui. z nō sic dānose ac dānabilit si
nerēt pncioso scimate hāc dei domū iā pe
ne fundit? euerfasz desolari. sic ab eo q ipaz
in pace fundauerat dictū ē. Dē regnū i se
diuissū desolabit. Et h de scda euangelij
pte. z scda p̄sideratiōe sufficiant.

Sequitur de tertia.

Postremo q̄ p̄siderāda nob est mīstroz
ecclesiasticorū retributio. p quā dat eis subli
mitas z p̄minētia. Quā i re sciēdū ē q̄ eoz
retributio triplex assigni p̄t. P̄ia ē corpal
sustentatiōis. Scda ē spūaliū honoratiōis.
Terna ē eternal coronatiōis De p̄ma h dī
In eadē aut domo manete. edētes z bibē
tes q̄ apō illos sūt. Dign? ē em opari? mer
cede sua. Ubi oñdū rps q̄ mīstri ecclesiastici
q̄ p̄lo xpiano i spūalibz seruūt. de iure di
uino z hūano dñt ab eo i corpalibz seu rpa
libz sustentari De hac at retributiōe z sūt de
scda dīc apls qd Thīm. scribēs. q̄ bñ p̄sūt
p̄sbyteri. duplici honore digni habeantur
Prim? honor est sustentatio vite. Secūd?
retributio reuerētie. Et d vtroq; honore i
celligif illd legi p̄ceptū. honora p̄rem tuū.
qd nō solū de corpalī sed etiā de spūali p̄re
accipiēdū ē. De tertia p̄o retributiōe seu
mercede dīc rps aplis. Gaudete z exultate
qz merces v̄ra co. est ecce. Et h sp̄a iē dabi
tur euāgelizantibz. Un in p̄ma ad Corīn.
scribit aplus. Ne mihi si nō euāgelizauero.
Si at h ago mercedē accipio. Sic q̄ boni
oparij ecclesiastici accipiēt mercedē glie. sic
ecōtra mali mercedē pene. de q̄ p̄phā dī
Dēs mercedes eoz p̄burēt igne. Ne g ill
q̄ ecclesiasticū officiū assumūt. si qd p̄fiteri
delit nō p̄ficiūt. qz tales p̄uaricatores z i
obediētes oparij iuste dānatōis mercedes
finalit p̄cipiūt. dicēte ap̄lo. Dis p̄uarica
tio z inobediētia recipit iustā retributionē
mercedis Et h d tertia p̄te euāgelij z ter
tia p̄sideratiōe sufficiāt. De q̄ pla dicenda
erāt. nisi ad alia p̄peraret intēio. Audi
uim? igit ex hac expositiōe euāgelica de in
stitutiōe. d informatiōe. z d retributiōe ap̄lo
rū ac discipulorū xpī. Audiuim? q̄ fuerint p̄
miciui oparij. q̄b succedūt mīstri ecclesiasti
ci. Aplis ei succedūt epī. discipul? p̄o mīo
res p̄sbyteri z prochiales curati. Hāz vt h
dīc glosa. sic in aplis forma ē epoz. sic in se

ptuaginta duobz discipul? forma est p̄sbyte
roz secūdi ordīs. Nec s hāc sniam mo
uere dñt p̄ba hīero. sup eplam ad tytū. vbi
postq̄ dixerat Qlim idē p̄sbyr? q̄ z ep̄s. po
stea subdit Sic q̄ p̄sbyteri sciūt se eccie cō
suetudie ei q̄ sibi p̄posūt fuerit eē subiectos
ita epī nouerit se magi p̄suetudie q̄ dispē
satiōis dñice p̄tate p̄sbyter? esse maiores.
z i cōi debere ecciaz regere. Sciēdū q̄p
pe est q̄ olim q̄stū ad nom nō distinguebā
tur epī z p̄sbyteri. nā epī dicūt ex co q̄ sup
intēdūt. vt dīc Aug? p̄sbyteri autē grece dī
cunt q̄si seniores. Un z ap̄lo h noie q̄ntuz
ad vtroq; r̄tī. vbi ait. Qui bñ p̄sunt p̄sby
teri duplici honore digni habeāt Silr eti
am noie epoz. vbi i acitibz ap̄loz loquens
p̄sbyter? eccie ephesine dīc. Attēdite vob
z vniuerso gēgi. in q̄ vos p̄sūscūs posuit
ep̄os regere ecciam dei. Sz p̄ fm rē inter
ep̄os z p̄sbyteros fuit distinctio. etiam tpe
ap̄loz. vt p̄z p̄ Dionisii. v. c. ecclesiastice. hie
rarchie Un postea ad vitādū scisma. neces
se fuit vt etiā noia distinguerēt. vt. f. maio
res dicerēt epī. mīores aut vocaret p̄sbyte
ri. Jō p̄sbyteros ab epīs nō differre Aug?
li. d heresibz inf dogmata heretica p̄nume
rat. Ecce q̄ q̄les z q̄nti fuerūt p̄decesso
res n̄ri. apli scz z discipuli xpī. q̄z hūtes si
veri successores sum? dēm? imitari. vt q̄b
succedim? i officio. succedam? i merito. q̄
bus succedim? i dignitate. succedam? etiā
in p̄tate. z si nō in p̄sumata p̄fectiōe. saltē in
studiosa imitatiōe. dicēte ap̄lo Imitatores
mei estote. sic z ego xpī Sed p̄chpudor
hodie p̄les sūt eccie mīstri q̄ nō aplīcas p̄
tates. s; magi apostaticas d̄rioz vicioz sor
des tā publice z notorie sectāt. vt ex h stat?
ecclesiastice a secularibz z popularibz cōtēnā
z q̄si pedibz p̄culcef. Et vt mō de alijs inu
merabilibz vicijs taceam? iā tā mltos pu
blicos fornicarios z p̄cubenarios p̄sbyte
ros cernim?. vt dignitas sacerdotij ex eoz
indignitate p̄ceptibil? habeat. qz cū eoz vl
ta despiciūt. restat vt ipoz stat? atq; doctria
z p̄p̄s lex diuina z eccie sacra ab eis mini
strata vilipēdāt Aduersus h horredū et
abomīabile mōstr. multa i fmonibz mltā
i statutis synodalibz latrauim?. nec tñ h mōi
scandalū ab hac dyocesi effugare valuim?
vt vellem? Sūt aut qdā i p̄lo p̄dicātes. q̄
dū h tollere molitū in aliis scandalū icidūt
dū h crimē acrit? iprobādo p̄lm subiectū

Omelia

in irreuerentiā z inobediētiā suorū sacerdotū inducūt. Contra q̄s nūc aliq̄līr instare z aduersus idiscrētū zelū discretiōis modera- mē opponere vtile iudicam? Nūc in mltas p̄clusiones q̄ magis iuridicū rigorez q̄ dulcorē enāgelicū sapiūt. tres p̄cipuas et aliarū fundamētales asserit. P̄ma ē q̄ no- tori⁹ fornicator p̄ euidētiā facti q̄ nulla ter- giuerfatōe celari p̄t. eo ip̄o q̄ fornicatō sua est notoria. suspēsus ē q̄ ad se z q̄ ad alios. z iō ep̄ missa z ep̄ diuina dñt euitari. Un̄ p̄le quēter inferit q̄ sacra ecclesiastica ab eo sumi nō dñt nisi i casu necessitatis. Et h̄ pbant p̄. c. v̄ra. extra. d. coha. cle. z mu. vbi d̄r. Si ne dubio teneat q̄ a clericis z p̄biteris q̄q̄ fornicarijs q̄dū tolerāt ne hñt op̄is eui- dentiā. licite diuina audiāt z alia accipiāt ec- clesiastica sacra. Igit̄ a d̄rio sensu. si v̄l nō tolerant ab eccia v̄l euidētiā op̄is hñt. nec licite diuina audiūt. nec sacra recipiūt. Qd̄ p̄firmat p̄. c. q̄stū. eo. ti. vbi determinat Bre- gozi⁹ non⁹. q̄ fornicator aut ali⁹ p̄ctōz n̄ d̄z in officijs diuinis euitari. q̄ nō est suspēsus q̄ ad alios nisi sit notori⁹ p̄ sniaz aut p̄fessi- onē factā in iure. aut p̄ euidētiā rei. q̄ tergi- uerfatōe aliq̄ celari n̄ possit. q̄ si p̄ talē eui- dentiā notori⁹ fuerit suspēsus ē q̄ ad alios. z d̄z in diuinis euitari. Et ad h̄ inducūt om̄s doctores q̄ fuerit a tpe gregozij noni. q̄ cōit̄ in h̄ p̄ueniūt. Scda p̄clusio ē q̄ ille mor- talit̄ peccat q̄ scient̄ notori⁹ fornicatorz mis- sam audierit. z hāc dicūt sc̄m̄ Tho. de aq̄- no q̄ d̄libeto. it. q. viij. māfesse determiāsse. Et idē p̄cludit ex. s. v̄ez. xxxij. dis. q̄stū ad suscep̄toz sacroꝝ. nisi i casu necessitatis. nō q̄ malicia sacerdotz sacra coingnet v̄l pol- luit. s̄ eo q̄ ea a t̄li fornicario suscipiēs nō obedit s̄ repuḡt p̄ceptis eccie z sc̄oꝝ patrū canonibz. ac sc̄e synodo. q̄ sub excoicatiōe h̄ statuit z mādādo p̄cepit q̄ null⁹ eoz di- uina audiat. v̄l i. c. null⁹. z. c. p̄iet. xxxij. dis.

Tertia p̄clusio ē q̄ licz plati eccie tales sustineāt adhuc sūt vitādi. Un̄ fm̄ Tho. nō p̄t h̄ subditi excusant̄ v̄t eos vitare nō debeāt. Et idē dic̄ Innocēti⁹ z ali⁹ p̄ en̄ i ca. rāta. extra d̄ symo. Et sic dic̄ Aug. Ep̄s q̄ talū crimina nō corrigūt. maḡ dicēd⁹ est canis ipudic⁹ q̄ ep̄s. Iō p̄cludūt q̄ p̄p̄ ta- liū platorū ipudētiā aut negligētiā subditi a debita caritat̄ medicina fribz ethibēda. nec ab obfuarōe p̄ceptoz eccie excusantur. Ex his mltā subinfert. v̄t q̄ tales notori⁹

fornicarij a canone suspēsi i eccia diuina of- ficia celebrauerint v̄l mltiuerint. irregu- lares efficiūt. Et q̄ cū talibz ep̄s nō p̄t dis- p̄sare. s̄ cū sūt excoicati ip̄o sc̄to q̄ sūt no- torij etiā si denūciati n̄ fuerint. sūt i cōione z societate vitādi. Vis at̄ nō obfātibz sal- uo meliori iudicio dicim⁹ q̄ null⁹ prochia- nū v̄l sp̄ual̄ subdi⁹ d̄z euitare curatū su- um aut plati. a suis se mltiueris v̄l officiis ecclesiasticis publice sepando. nisi p̄uia sui su- periorz snia v̄l denūciatōe fuerit publica- tus. In hac at̄ p̄clusiōe z ep̄ anetis infe- ri⁹ dicēdis. n̄ ego sol⁹ s̄ venerabil⁹ doctoz iohes cācellari⁹ p̄sient⁹ carissim⁹ foc⁹ me⁹ habita s̄l collatōe parit̄ p̄cordam⁹. Et hāc ex triplici radice declaram⁹. nā oppositū di- cere ē dare subditi occasionē triplicis scan- dali. P̄mo q̄dē inobediētiē z rebellionis. Scdo discordiē z diuisiōis. Tercio teme- rarie diuindicatōis. Nec at̄ tria q̄stū possu- m⁹ dēn⁹ tollere. z eoz occasiōes excludere cū sint mltē turbatiua ecclesiasticę policie.

Quātū ad p̄mū. Cū exp̄ctia doceat q̄ laici clericis opido sūt infesti. si generalit̄ et p̄sue dat eis p̄ceptū v̄l licētiā vitādi cura- tū suū sine supiorz snia v̄l auctoritate p̄te- rūt leuit̄ ei rebellādo dicere q̄ n̄ sibi obe- diendū. z allegare q̄ ē fornicator public⁹. q̄ forte colloquiū v̄l p̄fortiū modici v̄l derūt eū h̄re cū mltis. Quātū ad secū- dū manifeste p̄z hāc licētiā ēē fomite sc̄is- matū discordiaz ac p̄tensionū in subditos alijs dicētibz d̄ curato q̄ bon⁹ ē. alijs q̄ nō s̄ vitādi. q̄m̄ nō est oim̄ eq̄lis discretio vel affectio. nec in ea q̄ iur̄ z facti sunt equal̄ cognitio. Quātū ad tertiū p̄stat q̄ si cu- rat⁹ heri fuerit public⁹ fornicator. potuit tū penitere. z fm̄ iudiciū suū sc̄ellorū aut su- periorz obtrulit se dimissuz p̄cubinā suā tē- pore z loco. q̄ n̄ subito teneat sp̄ h̄ facere. s̄ in certo casu poss̄ h̄ rōnabilit̄ differre. sic nec penitēs alstringit̄ remouere a se subito q̄cqd̄ fuit aut ē sui p̄cti occasio. Tūc q̄ pro- chian⁹ vitando istū p̄e absolutū peccabit. Nō ei d̄z leuit̄ suspicari aut temerarie iudi- care nūc v̄l alias q̄ ip̄e q̄ se diuinis igerit of- ficijs careat b̄nficio absolutōis nisi dū aucto- ritate iudicis fuerit public⁹. z tūc tādū vitabit q̄sq̄ fuerit publica absolutōe no- uit̄ absolut⁹. Alias securi⁹ ē q̄ subdi⁹ pos- sit z debeat iudicare curatū v̄l plati suūz penitētē z bonū q̄ oppositū. cū subito po-

L 2

In sinodo

tuerit a spūscō visitari et penitere. ac p̄fessi
onē suā actu aut voto p̄ficere. et p̄ p̄ns pia i
tentōe a sana p̄scia p̄tēū nō vitare. Et ad
h̄ p̄tē sumi p̄firmatio ex his q̄ i expōitōne
euāgelij p̄dixim⁹. Jō ei r̄ps ap̄los et disci
pulos dēsignat. i. signat elegit. et electos in
mellez eccie misit. vt oñderz q̄ null⁹ nisi ele
ctus et miss⁹ d̄z officiū ecclesiasticū assumere
iuxta illd apli. quō p̄dicabūt nisi mittat. et
p̄ p̄ns ab illis q̄ electi et missi sūt. null⁹ sub
dū nisi autoritate et snia declaratoria supi
oris mittēt⁹ d̄z se subtrahere. l. ca ad q̄ ele
cti sūt officia deuicare. Sic ei mistri eccia
stici non dñt a p̄lo recipi. sic nec ab eo dñt
reñci seu vitari sine spāli mittēt⁹ autorita
te. Ad ea at̄ q̄ in s̄riū supi⁹ i ducta sūt. et spe
cialit̄ ad decretale q̄ntū. cū suis ānēis du
pliciter r̄ndere possum⁹. Uno mō q̄ p̄suetu
do opposita et sūmōz p̄ntificū tolerantia q̄
h̄mōi rigore iur⁹ nō executā ē. inter p̄tē il
la iura i illo rigore nō esse fuāda. Ultra
em iura p̄ r̄sum s̄riū abrogāt. sic in multis
videre facile ē. Alio mō dici p̄t q̄ aū sniam
v̄l denūciationē supior⁹ nihil p̄prie debz a
subdiis ita notoriū crimē reputari. q̄n aliq̄
p̄q̄it tergiuersatōe negari. et h̄ r̄onabiliter
aut p̄t inspiratē ḡfam vt dictū est. q̄ vt ait
Brego. nescit i visitando tarda molimina
aut q̄ nescit operat⁹ intētio aut p̄scia. Q̄
si q̄sierit aliq̄s. Ad q̄d q̄ valebit illa famo
sa distinctio. de fornicatore notorio et nō no
torio. dicim⁹ q̄ ad h̄ valet. q̄ notori⁹ p̄ eni
dentiā facti p̄t statim absq̄ alio iur⁹ ordine
p̄denari. alio nō. nisi v̄l testib⁹ p̄uic⁹. vel in
iure seu iudicio p̄fessus. et ita intelligi p̄t q̄
d̄z notori⁹ fornicari⁹ tal⁹ euitari. q̄z statim
p̄entrādo iudicari. Iudicari. s. nō a subdi
is s̄ p̄lat⁹. Et p̄ hac it̄p̄tationē moralis
rō. p̄suetudo et r̄tilitas publica vidēt milli
tare. et eide p̄cordāt glose ordinarie Aug⁹.
et Ambrosij sup illo x̄bo p̄me ad Corin⁹.
Si q̄s frat̄ noiat in vob fornicator. cū hu
iusmodi nec cibū sumere. Ubi apl⁹s noto
riū fornicatore excoīcat. Et si iterū q̄rit
q̄d tal⁹ excoīcatio a iure diuino v̄l hūano la
ta op̄et. sane dici p̄t q̄ tales excoīcatōes la
te snie hūc effectū hñt. q̄ absq̄ p̄cessu alio
iudiciali p̄t iudex statim p̄bato facto v̄l p̄fes
sato v̄l ip̄o ex̄stēte p̄ euidentiā notorio ferre
excoīcatōis sniam. seu eā latā declarare et
publicare. Hō sic at̄ vbi canones essent so
li ferēde snie. q̄m tūc monitōes et p̄cessus

iuridici p̄requerent⁹. Nulle tñ excoīcatōes
a canone siue late siue ferēde snie opant⁹ vt
p̄t eas sine iudic⁹ p̄uia publicatiōe q̄s de
beat euitari. Cōsimilit̄ etiā dicim⁹ d̄ sen
tētijs p̄ ecclesias generalit̄ p̄mulgāt⁹. vt di
cēdo. excoīcam⁹ oēs for̄ilegos. oēs ipediē
tes iurisdicōz ecclesiasticā. oēs q̄ talē v̄l talē
rē surripuerint. oēs vsurarios et h̄mōi. Hō
em vidēt q̄ tal⁹ mod⁹ loq̄ndi general⁹ et cō
fusus liget a uidiētes ad euitādū illos. q̄s i
p̄ticulari tales cō cognouerint nisi p̄iudi
ciū noiatim p̄mulgēt. Et h̄ sonare vidēt
bū apl⁹. Si q̄s frat̄ noiat. rē. Hō em parit̄
efficacie sūt general⁹ mod⁹ loq̄ndi et spālio
sic sacerdos frat̄ p̄t dicere. q̄ ois fur est su
spēdend⁹ v̄l homicida. nec ex h̄ irregulari
tate icurreret q̄ tñ innodaret⁹ i p̄ticulari
diceret. h̄ homicida ē occidēd⁹. Rō autē
ad h̄ p̄t trahi ex p̄dict⁹. et addi p̄t rō spālis
q̄ magnū est d̄iscrimē p̄sciaz ap̄d innoce
tes si p̄t alioz delicta ip̄i passim et absq̄ iu
dicio teneret excoīcatū casib⁹ supradictis.

Et p̄missis etiā p̄t apparere r̄nsio ad q̄
dā dicta doctoꝝ. vt sc̄i rhome et alioz d̄i
centiū eos peccare. q̄ a fornicarijs notorijs
missas audiūt. nec excusari eos p̄t negli
gētiā p̄latōz q̄ eos nō denūciāt euitādoos.
Tūc eis sic i t̄pe gregorij noni. maior rigor
discipline xp̄iane vigeat. ita vt possz leui
ter tal⁹ lex et p̄stitutio exēq̄. nūc aut̄ n̄ sic. Et
iō si illi doctores expti fuissent maliciā p̄
sentitū tēpoz et radicātōz ac icorrigibilita
tē maloz moꝝ. mutassent sniam. et locuti
fuissent n̄ sic stricta iur⁹ regula dictar⁹. sed
sic fm exigētiā tēpoz fieri expediret. Jōq̄
dixissent q̄ mag⁹ q̄q̄ expediret talia mala p̄
pter peccatiū multitudinē. licz cū displicet
tia et amaritudine ai tolerare. q̄z cū piculo
deteriori ea velle p̄ excoīcatōes et cēsuras
rigidas extirpare. Nec itaq̄ dixerit nō i
fauore fornicarioꝝ aut negligētiā p̄latōz
eos n̄ corrigētiā. s̄ aduersus q̄dā q̄ in hac
n̄ra diocesi i q̄buldā p̄dicatōib⁹ ita h̄ vicia
acrit̄ rep̄hendūt. vt p̄l m̄ p̄ sacerdotes su
os ad seditiōz p̄uocēt. et statū ecclesiasticū
nūc p̄ch dolor s̄at⁹ supq̄ s̄at⁹ afflictū. ad cō
tumelias excitēt. nō s̄at⁹ pie attēdētes pabo
lā xp̄i. q̄ docuit d̄imittēda ēē zizania ne era
dicaret⁹ sil⁹ et triticū. Hos q̄ vtroq̄ carita
tue i dño exhorramur et monem⁹ illos vt
ab hac temeraria rep̄bēsiōe desistāt. illos
q̄o vt ab his fornicatōib⁹ et immūdicis.

De sancto dominico Sermo

aliquos criminibus se irreprehensibiles exhibeat
et deo et populo ab eo sibi commissio se accepta-
biles reddat. Ut autem fiat vos iuxta doctri-
nam euangelii. Rogate dominum messis ut mittat
operarios in messes suas. Et non solum mittat sed etiam
missos nos et vos dignos et idoneos operari-
os efficiat. Quod ipse prestare dignetur. qui sine fine
vivit in secula seculorum Amen.

Explicit sermo synodalis super eu-
angelium luce. Designavit dominus sanctum factum per reue-
rendissimum dominum petrum episcopum cameracensem

Sermo domini Petri de aillivaco episcopi came-
racensis de beato domino pfectore

Un potest civi-

tas abscondi super montem posita.
Scriptum est Matthei. v. c. et in prin-
tis festinatis euangelio recita-
tur. Reuerendi patres ac prestantissimi domini. ego
sensu puer et modicus intellectus. pauper et inen-
dicus. defectum meum intelligens et meum sententiam in
perfectum. dum coram senatoribus terre coram cardi-
nibus ecclesie presens assum tremuit labia. herent
fauces. balbutit lingua. et omnia verba organa
penitus obmutescunt. Itaque dum loquor phibeo
et tacere vercor fugam quaero. Quod utinam pateat
fuge locus. sed non est qui fugiam nisi ad civitates que
non pre abscondi super montem posita. ad ciuita-
tem refugij que non pre abscondi super montem celi. sed
firmam mentis prece constituta. ad mariam. scilicet que pre
ciuitas patris eterni ciuitas ihesu christi. ciuitas
spiritus sancti. mors presidij. mors gaudiij. mors sola-
tij. mors dei. mors pinguis. mors in qua beneplaci-
tus est domino habitare in eo. Lurram igitur ad
hanc ciuitatem vnanimitate et ad hunc morem pari-
ter fugiam. Lurram igitur genua. solvam igitur
tundinis holocausta. et ante solium eius preces fun-
damus et vota dicentes Ave maria. Non pre
ciuitas abscondi. et scribit ubi super. Ma-
gnus catholicorum doctor Augustinus. in libro. que de ci-
uitate dei ad marcellinum discipulum suum scri-
psit. duas describit ciuitates diuersas pie-
tatis et aduersas. Una est ciuitas hierusalem. alia est ci-
uitas babilonis. Una ciuitas dei. alia ciui-
tas diaboli. Una ecclesia sanctorum. alia ecclesia ma-
lignorum. Una que edificat amor dei versus
ad preceptum suum. alia que edificat amor sui ver-
sus ad preceptum dei. Una est igitur in monte. imo
super morem posita. que propheta dauid admirans
alloquitur. Belsa inquit dicta sunt de te ciuitas

dei. Et iterum. Sic audiuimus ita et vidimus in
ciuitate domini fructum. in ciuitate dei fructum de fructu
dauit eam in eternum. Alia est in vallis subitus
more constituta. que idem psalmista videns ab-
ominatur. Vidi inquit iniquitatem et perditionem in
ciuitate. Et iterum. Super muros eius iniquitas
et labor in medio eius et iniusticia. et non deficiunt
de plateis eius versura et dolus. Quod ista duarum ci-
uitatum differentia. que tria morum disparitas. que
dispar ciuium coitas. In vna siquidem nullum
malum sed omne penitus bonum. Ibi concordia est in
ciuibus. in principibus iusticia. misericordia in iudicibus
in laborantibus patientia. in dominis pietas. in suis fi-
delitas. in doctoribus veritas. postremo in omnibus
caritas. Tales sunt ciues et incole illius ciui-
tatis dei. que hierusalem. in visione patris nostri
In alia vero nullum bonum. sed omne presens malum.
Ibi lux est diuicibus. defectus pauperibus. vulga-
ribus inuidia. nobilibus superbia. fraus curialibus.
scelus sacerdotibus. voluptas militibus
denique cupiditas omnibus. Tales sunt ciues et in-
cole illius ciuitatis diaboli que babilone. in
confusione perditur. Hec sunt igitur ciuitates
due diuerse plurimum et aduersae. que cum iter se
perpetua bella gerant nec cesset crudelissimos
agere progressus. cum nec vinci nec celli nec
destrui. sed nec abscondi pre ciuitas dei. Iam de
ipsa est dicta euangelica veritas versus reuerentibus
proposita. Non pre abscondi ciuitas super morem
posita. Hec autem prestantissimi domini verba carita-
ti promittere dignum duxi. quoniam videre mihi vi-
deor beatissimum patrem nostrum. illum. scilicet de quo fe-
cisti agimus dominum. aduersus ciuitatem diaboli
per ciuitatem dei defensionem certare belligeram
et triumphare atque vincere. sed et bellatores ci-
uitatis dei confortare. et ad sui imitationem exhor-
tando verba. proposita. proferere. Quia de re hanc du-
arum ciuitatum specialiter nobis videnda sunt certa-
mina. numeranda bella. consideranda triumphus.
perande victorie. Igitur ut ab vrbis dicta
est a fundatore ciuitatis dei et ab exordio na-
scetur ecclesie sumam. exordium. Ecce princeps
mundi. dux inferni. actor scadalum. per inceda-
cij aduersus ciuitatem dei erigit machinas.
redit insidias. parat bella. mouet plia. Et in
prima belli acie ponit idolatras sacrilegos.
plebs deos atque deas in preceptum vniuersi veri dei
colentes. aduersus quos pugnant patriarche. pu-
gnant prophete. pugnant apostoli. pugnant martyres.
Et quibus alij artibus vincunt et liberibus fringunt.
tur. Alij detrudunt carceribus et ieiunijs ma-
cerant. Alij cedunt fustibus vel gladijs iugulant

De sancto dominico

Alij cremat flammis l' lapidib' obuiunt. Alij ligant laqueis ac scorpionib' flagellat. Alij suspēdunt patibul' z tormēt' varijs pīmūf Sz int' h' tormētōz genera scilicet p' fidē vice rūt regna. Hā vt ait doctor veridic' Aug' li. xviij. de ciui. dei. ca. l. Int' horredas p'secutores z varios cruciat' ac funera marty rū. p'dicatū est toto orbe euāgelii. p'testāte deo signis z ostēf. z varijs p'funtib' ac spūs sancti munerib'. ita vt p'li gētiū credētes in eū q' p' coz redēptiōe crucifix' ē. xpiano amore venerat' sanguinē martyz. quem diabolico furore fuderat. ipiqz reges qzle g'lo vastabat eccia. ei noi salubzief subderē tur. qd de tra crudelit' auferre conati sunt z falsos deos iciperēt p'sed. qz causa cūlto res dei veri fuerāt antea p'secuti. Nec Aug'ustin'. P'ospiciēs itaqz dyabolic' ille pnceps victā eē p'mā belli sui acie. secūda z parat. f. hereticōz cohōrē. z vt p'bis vtar p'memorati doctor' ciuidē libri ca. l. Uides dyabol' tēpla demonū dēfēt. z in nō mē liberātis mediator' curre gen' huma nū. hereticos mouit. q' sub vocabulo xpia/ no doctrine resistēt xpiane. bi fuerit ma/ nichiz. arriani. sabelliani. pelagian. aliqz inumeri q' varijs timor' stimul. dolor' tormētis. labor' molestijs. z tēpationū picul' xpī eccliaz infestant. z eo piculosiores fue rūt ciuitati dei q' familiares iūmici Aduer sus q's pugnant' scilicet ecclie dei doctores z xpiane fidei p'sefferes. Ex q'bo vt alios tace am. vn' nec minim' ille. f. de q' nob est f'mo vir dei dñic'. spū replēt' dñico. cū in terra albigēsū aduersus fidē catholicā errorūz pullularēt venena. ab heretic' p' noie Jhu p'umeliā passus. irrisus. subfannat' z con spur'. f. ad sustinēdū martiriū spōtane' ob tulit. z tū int' h' de aduersarijs triūphanit Sz q'bo armis. Sane nō i currib'. nō i eq's. nō in mltitudine exercit'. nō i pōpa re gij apparat'. f. lācea p'seueratie. balista sa/ pientie. lorica iusticie. galea spēs. scuto fidei. z gladio spūs qd est p'bū dei Nec sunt ar/ ma dñica q'bo noster dñic' aduersus here/ ticōz cuneos cū triūpho cū victoria decer tauit. Sz esto victi sint heretici. nūqd tōo par ē ecclie dei. Est forte aliqd q' in delicijs glief z subijpsi mētēs dicat. par. par. f. nō ē par. Ecce iā insurgūt scismatici. p'sur gūt acephali z p'pī vicariū. s. ecclie spon/ sū parāt bella. mouēt p'lia. Aduer' q's nē

dñic' i cel' pugnat. z i terr' sue sacre religio nis frēs ad pugnā puocat. vt sua p'dicatio ne feriāt scismatici. pcutiāt acephali. pcut si quassent. q'ssari cōminuant. cōminui in puluere' pueriāt. i puluere' pueri totaliter dispergāt Sz esto victi sint aut ad p'cor/ diā reducti scismatici. z ad obediētiā ace/ phali. qd qñ erit nescio de' scit. nūqd ideo cessabūt p'secutores ciuitat' dei. Sane q' B credit decipit. Hā vt i p'allegato libro dis finit Aug'. nō ē diffinied' numer' p'secuto nū q'bo exerceri optet eccliaz. Q' si forte ab his q' for' sūt nō scitētib' videret' eē trāq/ liras. nū seuit mūd'. fremit dyabol'. et ad/ uersus spm pugnat carnis stimul'. nec vn' q's definit q' cordib' pie viuētū suis p'ditis morib' inferat cruciat'. p'p' qd aplica tuba xpī ciues exercitat. d. Dēs q' pie volūt viuere i xpo p'secutoz pariet. q. Thii. iij. Ad qm voces beatissim' p' dñic' aduersus ciues dyabol' p'urgit trepid'. z cū omī fiduciaz anrult nec vinci nec euelli nec destrui. sed nec abscondi posse ciuitatē dī dicēs euāgeliz ca p'ba v'is reuerētis p'posita. Hō pōt ab/ scōdi ci. zē. Sz qz nō timem' ferulas g' maticōz. obmittam' audact' dictionum richmos ludosqz puerōz. z imitemur viciū qz possum'. stilū parz antiqz. inq'rentes si placet q's aut q'lis sit mōs iste. z q' sūt h'mīf mōs incole. vt int' eos nostz dñicū iueni/ re possim'. Audiam' itaqz Chrysostomū p'dictū enāgelij locū exponētē p'formie ad p'missa. Nec ciuitas inq't ecclia scōz est. d. q' dī. B'iosa dicta sūt de ciuitas dei. Ci ues ei' sūt veri fideles. d. q'bo apl'us. Vos estis ciues scōz. Nec g' ciuitas posita ē sup' mōtē xpm. De q' daniel. Lapis abscessus si ne manib' facit' ē mōs magn'. Hō p' g' ci uitas abscondi sup' mōtē p'stituta. etiā si ipa voluerit. Mōs ei' q' eā portat fac eā omib' manifestā. Nec ille. Licet at' f'm Chryso. mōs iste xpm. f'm Aug'. iusticie magnitu/ dinē. f'm p'o Grego. altitudinē p'tutū signi ficet. qz tū nulla res ē p'formior xpo. nulla verior iusticie magnitudo. nulla p'fectior p'tutū altitudo q' xpiana religio. Idcirco p' montē istū religionē xpianā significanim' in q' licet sint varij rit'. ē tū vn' religionis vn' dñs. vna fides. vna spes. vn' vltim' fi nis. Dic ē g' mōs insignis. mons celebris. mōs salus. de q' dictū ē. In mōtē saluū te fac. Ben. xij. Dic ē mōs al' p' quē ascēdit

Sermo

in celū. cui tāta ē celsitudo vt q̄ ascēdūt in
eū etiā si velint nō possint abscondi. Ibi in
deserta fugit x̄ps. i carcere recludit petrus
antra perit iohes. z ali? iohes in parthmos
insulā relegat z tū nō pnt abscondi. s; rene/
lant. manifestat. p̄dicat. z toto d̄sunlgāt in
orbe. De h̄ ḡ mōte pnt intelligi p̄ba p̄posita.
Nō p̄t abscondi ciuitas sup̄ mōntē posita.

Nūc q̄o in q̄rendū nob̄ ē. q̄ sunt h̄ mōt̄
incole. vt int̄ eos nost̄z d̄n̄cū valeam? re/
perire. S; q̄s aut̄ q̄lis sum ego vt ascēdaz
in mōntē d̄n̄i. q̄ nec sū innocēs manib; nec
mūdo corde. q̄q; i hac vallē miserie p̄stitu/
tus. ad ima deiecit. z meoz p̄dere p̄ctōrū
p̄iect? ad infimā. pedes malaz affectionūz
guitare dep̄ssos. ad hui? mōt̄ celsitudinē
nec leuare q̄dē sufficio. s; q̄ nō pnt ascēde/
re pedes leuabūt oculi. leuabo igit̄ oculos
meos i mōntē. z videbo in q̄ ordine posu? q̄
ve i loco sit? sū n̄ d̄n̄c? Uideo. itaq; p̄/
m̄t̄? i pede mōt̄ h̄ numerosam phoz gēti/
lium mltitudinē. q̄ tāta pollēt p̄tūz alacri/
tate vt i mōntē ascēdere videat̄ Uideo ibi
zenocras leuicitatē. dyogenis patiētiam.
frontonis guitare. socrat̄ p̄tinentiā. catoni/
p̄tate. pudiciā scipionis. Uideo ex h̄is
p̄his aliq̄s q̄ tantā cordis ac corp̄is mūdi/
ciā habuisse narrat̄ vt sublimiū ac br̄uiz
spirituū p̄sotia z familiaritatē adepti sine
sic plato de socrate m̄grō suo testat̄ est. di/
q̄ ob egregiā vitā z castimoniam ab ifania
numē habuit comes. siq̄dē purā pur̄. sin/
cera sinceris. misceri atq; p̄igūari fas est.
Dinc apule? platonice scole p̄s d̄ d̄o so/
cras libz sepsit. Uideo deniq; sacerdotēs
egyptios. q̄ vt plato asserit i thimeo. sepati
a cetero p̄lo manēt. ne p̄tagiōne aliq̄ p̄pha/
na castitas polluat̄. d̄ q̄z vitā vt beronim?
vī? ex sacerdotib; n̄ris ait. theremōi sto/
cus vī? eloquentissim? narrat. q̄ oib; mūdi
negociis curisq; postpositis s; i tēplo fuerit
z rez n̄fas capul̄asq; ac rōem sydez p̄tēpla/
ri sint. nūq; m̄lierib; se cōmiscuerit. nūq;
cognatos q̄dē nec p̄pinqs nec liberos q̄dē
viderint. ex eo tpe q̄ cepissent diuio cultui
desuere. carnib; z vīno se abstinerit. ad/
dit ad h̄ q̄ biduana ac triduana iediā hūo/
res cor̄poz ex ocio z imobilitatē nascētes.
acerrime cōpmere ac castigāresint solliciti
T̄les erāt infideles phi. t̄les sacerdotēs pa/
gani. D̄ vīnā t̄les eēnt phi fideles. vīnāz
tales essent xp̄iani n̄ri t̄pis sacerdotēs. q̄ tū

si oīno t̄les essent. nec meliores essent. cer/
te nō ascēderēt in mōntē q̄z nec isti ascēdunt
in mōntē. Vira res. Isti cateruati sese co/
mitat̄ vt ascēdāt facili? z vt currāt veloci?
alter alteri? seq̄t vestigia. plato socratē in/
sequit̄. aristotiles platonē. lucil? senecā. se/
neca p̄o paulū seq̄ cupies. s; deficiēs post
eū clamitat. d. O mī paulē carissime opta/
re ei? eē loci ap̄ meos. Tu es ap̄ xp̄ianos
Uerba sūt seneca ad paulū. ep̄la. cū. Tur/
rūt ḡ velocit. currūt p̄t. z tū q̄z vīa fidei n̄
tenēt i mōntē ascēdere n̄ valēt. Nā vt q̄daz
in loco d̄ ip̄is asserit Aug?. bñ currūt s; n̄
in vīa currūt. z iō q̄to pl? currūt tāto plus
errāt. Dis itaq; dimissis i hūc modum
currētib; atq; errātib; oculos mēt̄ erigo s; b̄
limi? Et ecce video antiq̄s p̄res vete. test.
p̄tarchas. s. z p̄phas. currētes siq̄dē z licet
nō i vīa plana. tū b̄ vmbra tenebrosa ascē/
dētēs i mōntē. Ibi erat ille p̄tarchaz mari/
m̄ iacob. q̄n scalā illā celoten? erectā. ascē/
dētēs ac descēdētēs anglos z in itū scale/
d̄m vidit Ibi erat ille familiarissim? deo
moyses. q̄n legē colloquūm q̄s d̄i obtinere
meruit. Ibi helyas q̄n clariozib; portētis
emicitur. vbi tādē ad celū flāmāte vehēt̄ lo/
rap? ē. Ibi deniq; p̄phe singuli. q̄n tā cer/
tis z tā p̄lagi vīsonib; illustrati sūt. vt pro/
cul absentia tāq; p̄pinq. z futura tāq; p̄ntia
loq̄rent. De q̄b; sigillati nūc agere lōgū fo/
ret Dis igit̄ obmissis i mōntē p̄tice oculos
vertō. z ecce video alios eminētior̄z vīte vi/
ros. Ibi ille in̄t natos muliez maxim? iō/
hānes sc̄tūs ab vītero. quē ē sūmo celi fasti/
gio v̄etur? ad terrā x̄ps vt rex nūciū. vt p̄co/
nē iuder. vt aurozā dies. z vt lucifex sol p̄/
misit. ad antra d̄cti sub etate tenera fugit
Ibi ip̄emet saluator fons oīm salutariz
et̄plox i mōntē oratur? ascēdit. tēp̄tē ad
uersariū vincit. turbas instruit. br̄itudies
distinguit. z i mōntē excelso trāsfignat. vbi
sup̄ eū vocēt̄ p̄is audīt. Ibi pen? iaco/
bus z iohes hāc x̄pi trāsfignatōz vidēt et
p̄auēt. z vt innum̄rā scōz turbā breui fmo/
ne p̄stringāt. ibi euāgelizāt apli. annūciant
discipuli. triūphāt martyres. exultāt p̄fel/
sores. doctores p̄dicant. sacerdotēs orant̄
psallūt claustrales. canūt p̄gies. ac vniuer/
si scōz chori illō psalmigraphi personant
Exaltatē d̄m deū nost̄z z adorātē i mōntē
sc̄tō ei? q̄m sanct? d̄ns de? n̄r. In hac ḡ s̄a
ctoz turbā bincinde circinās oculos attē?

De sancto dominico

circūspicio i q̄ ordie posuit. q̄ ve i loco sit
sit n̄r dñie. Et ecce iutta mōs cacumē ipe
meis occurrat spectibul. vir vtiq; aspectu
venerabil. vultu ḡuis. gressu tard. incessu
matur. diseret. i silētio. fructuosus i p̄bo.
mūd. i cogitatōe. p̄tuosus i ope. i puerlatō
ne hūilis. i cōplacōe subcil. i miracul. cla-
rus. i moribz singul. p̄p̄cu. Vere talis
erat n̄r dñie. imo vltra q̄ dicere valeā me-
lior erat. sanctior erat. p̄fectior erat. Sed
forte q̄rit aliq̄s. Quid agebat Sane huic
rūdeo. qz nō q̄st. q̄rebat. nō diuitias p̄gre-
gabat. nō lites fouebat. nō delicias p̄grebat.
Nā q̄ h̄ agūt nō ascēdit i montē dñi. s̄ de
scēdit i vallē dyaboli. Quid ḡ. Certe spar-
gebat diuitias. spernebat delicias. dilige-
bat paupertatē. fuabat castitatē. vigilas su-
stinebat. lacrimas fūdebat. orōibz vacabat
lectiōibz infudabat. Deniq; i mōte dñi sa-
crū ordinē p̄dicatoz fundabat. ex q̄z salu-
taribz monit. obfessus ignorātia mūdus.
splendidissimo p̄tātis radio resurgebat. i q̄z
validioribz auxiliis ciuitatē dei sup̄ montē
positā solidabat. i aduers. ciuitatē diabo-
li i valle situatā. p̄tegere ac defendere sata-
gebat. sepe i sepi. p̄ba replicās a p̄ncipiop
posita. Nō p̄rabat. ci. rē. Post h̄ ego iā
mēte fessus ex cōsideratōe p̄secutionum ci-
uitat. di. fessus ocul. ex inspectōe montis
dñi. recreat. tū ex inuētiōe n̄r dñici. alacri-
or resurgo. S̄ ip̄a adhuc alloq̄ cupiens
recreari vt vñ nob̄ fmōis iūciū fuit. fiat fi-
nis. De p̄secutōibz mutuis h̄az duaz ciui-
tatū q̄s sepe meminim. paucas eū q̄stun-
culas iterrogo. D̄ inq̄m d̄siderātissime p̄r
qz p̄cupiscit i deficiētia mea. i sic ceru. ad
fontes aq̄z. sic anhelat ad sapie tue fontes
iō sonet vox tua i auribz meis. i egrediat̄ d̄
vētre tuo fons aq̄ viue. fons sapie salutar.
de cui plenitudine accipiā ego. nec sol ego.
s̄ accipiat̄ vniuersi. Tu igit̄ q̄ defensor es
ciuitat. dei nō ignoras p̄secutōes q̄s ei in-
fert ciuitas dyaboli. Dic ḡ mibi. Nūqd
maiores p̄suras i futurz passura sit q̄ vel
nūc patiat̄ vl̄ olim passa sit. At ille Audi i
quit m̄ḡm p̄tātis i scola euāgelica suos di-
scipulos informātē. Tū audieris p̄lia i se-
ditiōes nolite terreri. optet p̄mū h̄ fieri sed
nōdū statim finis. Ex q̄b̄ verbis dat̄ itelligi
circa finē mūdi maiores p̄secutōes debe-
re fieri. Nā sic ait venerabil. J̄sid. li. j. de sū-
mo bono. Quāto p̄pinqu. finē mūdi d̄ya-

bol. videt. tāto crudel. p̄secutōes exercet
vt q̄ se p̄tinuo dānādū p̄spicit. socios sibi
multiplicet cū q̄b̄ gehēne ignibz addicetur

S̄ dic adhuc. Nūqd ciuitas dei sub q̄
era pace aliq̄n triūphabit aduersus ciuita-
tē dyaboli. At ille. Audi inq̄t aureliū au-
gustinū. q̄ in. xv. de ciui. dei. c. iij. de ciuita-
te dyaboli loq̄ns int̄ cetera h̄ q̄z dīc. q̄ ipsa
sempiterna n̄ erit. qz cum i extremo supplicio
dānata fuerit. nec iā ciuitas erit. tūc igit̄ ci-
uitas dī q̄erā pacē habebit. S̄ dic q̄so
te. dic i ap̄i mibi q̄n h̄ erit. At ille eiusdem
doctor. sniam i p̄ba secut. libri. xviij. c. liij.
q̄stione illā meā hūc i modū absoluit. Im-
portuno inq̄t ac oīno sup̄sticiosa q̄stio est.
Si eni nob̄ h̄ nosse p̄deset. a q̄ meli. q̄ ab
ip̄o xpo m̄ḡo iterrogatibz discipul dicere
tur. Nō em̄ siluerit inde ap̄d eū. s̄ a p̄nte q̄
sierūt dicentes. Dñe si i tpe h̄ restitues re-
gnū israel. At ille. Nō est inq̄t veltz scire tē
pora q̄ p̄r posuit i sua p̄tate. Nō vtiq; illi d̄
hora vl̄ die vl̄ āno. s̄ de p̄te iterrogauerūt
q̄n illd̄ acceperit r̄sum. Frustra igit̄ ānos
q̄ remanēt huic secl̄o cōputare ac diffini-
re conamur. cū h̄ scire n̄ eē nostz. et ore ve-
ritat. audiam. Quos tū vt ibidē testatur
Aug. alij q̄dringētos. alij q̄ngētos. alij
etā mille ab ascēsiōe dñi vsq; ad eū vltimū
aduētū cōpleri posse dixerūt. q̄z ḡ iā ex ma-
ior. t̄pis lapsu manifesta exp̄ictia reprobat.
Alij h̄o vt recitat̄ vñ belm. parisīē epul
libri sui d̄ vniuerso tractatu tertio. Ab ip̄a
mōi creatōe vsq; ad p̄sumatōz secl̄i. vij. d̄
ānoz asserere p̄sumpserūt q̄z sup̄sticio refellit
qz ab eis nihil certū d̄ scripture canonice au-
toritate p̄fert. D̄m ḡ d̄ hac re calculatū
digitos resoluit i descere inbet ille q̄ dicit.
nō est veltz scire t̄pa q̄ p̄r posuit i sua p̄tate
Nec inq̄t ille n̄ mea s̄ Aug. conclusio vera
snia ē. Tūc ego. Si h̄ inq̄m h̄a sūt q̄ tu
p̄r asser. q̄ nō nūc h̄a dicere p̄hiber. q̄d ḡ
facturi sūt ciues xpi. q̄s vsq; ad p̄sumatōz
seculi varij p̄secutionū aculei p̄gunt. nec
tū sue p̄secutionis terminū agnoscere p̄t.
At ille. Partia inq̄t muniēdi sūt. Ad quam
vt exercit̄ eis p̄ suo certamine corona glorie
pollicet. dicēte ap̄lo. Nō coronabit̄ nisi q̄
legit. cer. ij. ad 2 h̄i. ij. Licet ḡ mō positi sūt
fideles int̄ malleū i icudē. vt sup̄ d̄orsū eo-
rū fabricet̄ p̄ctōres. tollet tū dñs p̄gā p̄ctō-
rū delup sorte instoz. i si n̄ mētis veritas.
imo qz p̄tās n̄ mētis. b̄ri erūt bi q̄ p̄secutō

Sermo

nes. p*er* iusticia*m* patimur. O*mn*is g*ra*de patie
spectaculū. Ecce p*ro* breui certamie corona
gl*ori*e. z p*ro* p*ro*p*ri*ali p*er*secutōe i*nter*miabil*is* b*ea*tudo
ciuitati dei z ciuit*ate* x*risti* infallibil*is* p*ro*parat*ur*.

H*ic* itaq*ue* audis ad pedes sc*ilicet* p*ro*p*ri*is d*omi*ni
ci. p*ro*uoluit*ur*. eide*m* obnit*ur* sup*er*plico. z i*psu*m q*ui*so
rogitem*us* o*mn*es. ut v*ost*r*um* p*ro* m*un*do dign*us* p*ro* indi
gnis x*risti*m exoret q*ui*ten*us* nos ascēdere faciat
in mōte d*omi*ni z i*n* ciuitatē dei sup*er* montē posi
tā introducat. ut p*ro*forores effecti ciuium x*risti*
ita i*n* h*uius* mūdi area p*er*secutōes ciuitat*is* d*omi*ni
boli p*ro* patiam*ur* tolerem*us*. ut coronam gl*ori*e z
beatitudinē i*nter*minabilē mereamur. Q*ui*d
ille p*ro*cedere dignet*ur* q*ui* est b*ea*ndictus i*n* secula
seculor*um*. Amen.

Explicit s*er*mo de beato d*omi*nico p*ro*fessore p*ro*
reuerēdissimū d*omi*nū Petrū de aillyaco ca
meracensem ep*iscopu*m.

Sermo eiusdem de beato Francisco
confessore

Quicumq*ue* hanc

q*ui* regulā secuti fuerint par super
illos. Scriptū ē ad Gal. vi. c. z i*n* epla hodierna. Verba h*oc*
reuerēdi p*ro*p*ri*is z i*n* x*risto* fr*at*res carissimi x*risti*ba s*un*t
ap*osto*li pauli hodie i*n* p*ro*sona b*ea*ti fr*at*ris c*ir*c*u*sc*ilicet* ab ec
clesia recitata. z n*un*c v*ost*re p*ro*posita caritati
Quib*us* x*risti*bis par illa q*ui* olim p*ro*p*ri*etate voce le
gis diuine zelatorib*us* p*ro*missa leg*it*ur. p*ro*p*ri*etate di
c*ir*c*u*te. par m*un*do diligētib*us* legē tuā d*omi*ne. ps. c.
xviii. n*un*c applica f*ide*ritate euāgelice regl*e* se
ctatorib*us* exhibēda firmat. attestatē paulo.
z vniuersos alloq*ui*ntē x*ristianos* ac infallibi
lit*er* asserēte. q*ui* q*ui*q*ue* h*oc* re. secu*re*. zc. S*ed*
ut sciam*us* q*ui* bonū z q*ui* iocūdū sit pac*is* do
nū. nob*is* i*n* his x*risti*bis ap*osto*licis p*ro*positū. audiam*us*
q*ui*nt*us* laudū p*ro*con*tra*is. audiam*us* q*ui*nt*us* p*ro*con*tra*io
rū testimoniis h*oc* bonū pac*is* c*ir*c*u*sc*ilicet* alijs effe
rat. Sciēdū ē igit*ur* q*ui*d sic ait doctor exim*us*
Aug*ustinus*. li. xix. d*icitur* ci. dei. T*em*p*us* ē bonū pac*is* ut i*n*
rebus creat*ur* nihil g*ra*ti*us* soleat audiri. nihil
delectabil*is* occupisci. nihil vtil*is* possideri.
Et q*ui*d dicto b*ea*ti Aug*ustini*. tria pac*is* notat p*ro*co
nia. q*ui* p*ro* euāgelice leg*is* correspondētia te
stimonia nob*is* p*ro*nt luculētissime declarari.

P*ri*mo nāq*ue* q*ui* nihil g*ra*ti*us* soleat audiri.
P*er* ex eo q*ui* par ē vocal*is* iubilatio āgelorū
celi. Un*de* x*risto* nato cātātū est ab āgel*is* B*ea*t*us* i*n*
excel*so* do z i*n* ter. par bo. bo. volū. Luc. ij. c.

Sec*un*do q*ui* nihil delectabil*is* debeat occu
pisci. P*er* ex eo. q*ui* par ē sp*irit*ual*is* adoptio filio
rū dei. Un*de* scribit*ur*. B*ea*ti pacifici. q*ui*m*us* fili*us* d*omi*i
vocabū*nt*ur. Mat. v. c. T*er*tio q*ui* nihil vti
lius valeat possideri. P*er* ex eo. q*ui* par ē spe
cialis donatio amicorū x*risti*. Un*de* dicebat
ap*osto*lis. Pacē meā do vob*is*. pa. re. vob*is*. Joh.
xiii. c. H*ic* g*ra*ti*us* g*ra*ti*us* x*risti* pacē angelicis
votib*us* nūciat*ur*. h*oc* delectabilissimā pacis
vnitātē filijs sp*irit*ualib*us* copulat*ur*. h*oc* vtilis
simā vnitātē hereditatē amicis specialib*us* co
mēdat*ur*. H*ic* inq*ui* quā mūdo dare nō pōt
pacē. offert beatissim*us* p*ro* fr*at*ris c*ir*c*u* oib*us* sequi
tib*us* euāgelicā regulā. affirmās cū Aug*ustini*.
libro d*icitur* x*risti*bis d*omi*ni q*ui* h*oc* est serenitas mēt*is*. v*ost*r*um*
cūlū āmor*is*. cōsorciū charitat*is*. Nec ē q*ui* bel
la cōpescit. iras cōpmit*ur*. sup*er*bos calcat. hu
miles amat. discordes sedat. inimicos cō
cordat. Hanc g*ra*ti*us* q*ui* accepit teneat. q*ui* p*ro*didit
repetat. q*ui* amittit exq*ui*rat. Hanc v*ost*r*um* q*ui* tenea
mus acceptā. qual*it*er repetam*us* p*ro*ditā. qual*it*er
exquiram*us* amissam. i*ps*e nob*is* patēter
ōndit. euāgelicā p*ro*ponens regulā quā secu
tus fuit z sequēda esse mōstrauit. Ad quā
v*ost*r*um* p*ro* applica verba v*ost*re charitati p*ro*mis
sa. suos hortat discipulos dicēs. Quicq*ue*
h*oc* regulā secuti fuerint. par super illos.

In quib*us* x*risti*bis si diligēter notētur i*ps*e nos
ad hanc regulā tripliciter exhortatur. P*ri*mo
ad eā singularit*er* cōtemplandā. Se
cundo ad eā exemplarit*er* insequendam.
Tertio ad eā salubrit*er* amplectendā.
P*ri*mu*m* facit p*ro*ponendo normā singl*ar*it*er*
eruditōis. q*ui* hanc regulā. Nec est eim*us* re
gula que doct*ri*ne ē discipline dei z elect*ri*ce
op*er*is illi*us*. Sapie. xiiij. Secundu*m* facit
exhibēdo formā exēplari*um* imitātōis. q*ui*q*ue*
inq*ui* secuti fuerint. ut possit cū x*risto* dice
re. q*ui* sequit*ur* me nō ambulat i*n* tenebris s*ed* ha
bebit lumē vite. Joh. viij. T*er*tiu*m* facit
p*ro*cludēdo sūmam salutaris retributōis.
q*ui* par sup*er* illos. par. s*ed* dei q*ui* erupat omnes
sensū. ad Phil. iij. c. Ecce g*ra*ti*us* normā sin
gularē. hanc regulā Ecce formā exēplarē
his q*ui* eā secuti fuerint. Ecce sūmā salu
tate*m*. par sup*er* illos. Nec est itaq*ue* normā
veritatis. singularit*er* cōtemplāda. Nec est
forma sanctitatis exēplarit*er* insequēda.
Nec est sūmma bonitatis salubrit*er* ample
ctenda. Ad quā pius p*ro* Francisc*us* p*ro* ver
ba prelibata suos allicit filios dicens.
Quicumq*ue* hanc regulam secuti fuerint. zc.

De sancto francisco

Hec igitur reuerendi patres et christo fratres charissimi tamquam quodam nostri sermonis pluvia vestris reuerentijs, ponere digni duci. ut postea declarare plenius quod quicunque hanc regulam. id est euangelicam christi et eius discipuli francisci doctrinam suauerint. et ea non solum nudis pedibus. verum etiam puris meritis secuti fuerint pacem illam tantis superius laudem preconijs et preconiorum testimonijs approbata infallibiliter assequetur. Ad cuius rei declarandum tres articuli per ordinem tractabuntur. Primum namque tria bellos generat christiane pacis tria distinguuntur. Secundo ex hac euangelica regala predicta bella tria pacis re media opponuntur. Tertio quod ecclesiastici viri hanc regulam christi tam diu minime secuti fuerint. sed ab ea plurimum oberrauerint. diuersa persecutio mala que ob hoc christiana pacem parit ecclesia incidere licet narrabuntur. Quartum ergo ad primum articulum sciendum est quod tria sunt bellos generat christiane pacis tria. de quibus gemens canit ecclesia. **Quid?** caro demonia diuersa mouet plia. **Est** itaque bellum exterius mundi debachans. de quo scriptum est. **Luce. xxi. c.** Est etiam bellum interius carnis rebellans. de quo Paulus. **Ca. ro. vii. c.** et cupiscit aduersus spiritum. spiritus autem aduersus carnem. ad Gal. v. c. **Est** insuper bellum detestabile demonis temptans. de quo petrus. **Aduersari** inquit vester diabolus tamquam leo rugiens circuit querens quem deuoret. **i. Pet. v. c.** **Hec** autem bella specialiter faciunt tria mala que in mundo sunt. Primum bellum facit auara cupiditas. Secundum bellum facit imunda voluptas. Tertium bellum facit superba vanitas. **Hec** enim sunt tria illa mala christiane pacis inimica. que in hoc mundo odiebantur esse diuina docet auctoritas scriptura dicere. Nolite diligere mundum neque ea que in mundo sunt. quoniam omne quod est in mundo. aut est cupiscencia oculorum. aut cupiscencia carnis aut superbia vite. **i. Joh. ii. c.** In cupiscencia siquidem oculorum notat cupiditatem. ceca stulticia. In cupiscencia carnis voluptatem. feda spurcia. In superbia vite vanitatem. blanda fallacia. In quibus si cum mundo pacem aut amicitiam habere cupimus. cum deo bellum et inimicitiam contrahimus. **Unum** per apostolum dicitur. **Hebreis. xxi. c.** **Hec** sunt igitur illa que aduersus christiana pacem. nequissima mouet plia. et iniquissima fouet bella. In quibus aduersantium pliorum perficitur et senectus bellos tumultus fortis.

simus pacis ad letam fratribus tamquam prudens duceor christiane exercitus fortis pugiles. hortatur timidos. roborat debiles. solat pusillos dicentes. Quicunque hanc regulam tenet. **Et** de primo articulo. **Quatuor** ad secundum articulum sciendum est quod iste beatissimus christi presensor franciscus cuius hodie celebratur memoriam agimus. tamquam noster celestis a christo missus ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Per hanc regulam hoc est per euangelicam christi doctrinam quam ipse secutus fuit. et sequendus esse monstrauit premissa bella tria pacis re media opponere docuit. Primum namque mundi cupiditatem et cecam auariciam docuit voluntariam pauperem. **Secundo** per carnis voluptatem et sedam imundiciam. docuit abstinentiam et castitatem. **Tertio** per demonis vanitatem et blandam superbiam docuit obedientiam ac humilitatem. Per paupertatem abiicit mundi auariciam et eius diuitias terrenales. Per castitatem subiecit carnis imundiciam. et eius delicias corporales. Per humilitatem vicit demonis superbiam et eius insidias spirituales. **Et** sic per hanc tria euangelice legis consilia. prout ex sue vite historia et sue doctrine regala clare patet. mundum et omnia que in mundo sunt vere pacis contraria debellauit ut merito illud quod legitur in epistola hodierna dicere possit cum apostolo. **Vbi** mundus crucifigitur et ego mundo. **Et** iteque. In signum tamen pugne. et indicium obtemperantie victorie ipse dominice crucis portans insignia. dicat illis quod ibidem sequitur. **Ego** cistigmata domini ihesu in corpore meo porto. ad Gal. vi. ca. **Sed** videamus a quo magistro. videamus in qua scola. huius pugne exercitum. huiusque victorie magisterium didicerit. **Sane** a magistro christo. in scola euangelica. **Christus** namque magister optimus ipsam beatissimi francisci regulam. que tria superius memorata paupertatis castitatis et humilitatis consilia contra tria premissa mundi carnis et demonis aduersantia bella. quasi tria pacis continet remedia. in euangelica scola verbo docuit et exemplo firmavit. prout summorum pontificum Gregorij noni. Innocentij quarti. et Nicolai tertij. declarant canonice sanctiones. **Hec** sunt itaque huius regule secreta consilia. **Hec** sunt euangelice legis archana que christus a patre suo. et franciscus a christo diuina reuelatione suscepit. de quibus in persona ipsius hodie legitur in euangelio. **Confiteor** tibi domine pater celi et terre. quia abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis. **Matth. x. ca.**

Sermo

Nec siq̄dez euāgelicorū p̄silioz secreta. ab
scōsa sūt a sapiētibz z prudētibz h̄ mōi. q̄z
sapia ē cupiditatē voluptatē z vanitatem
scrutari. de q̄ dīc ap̄ls. Sapia h̄ mōi stul
ticia ē ap̄s deū. i. ad Cor. iij. c. s. z reuelata
sūt puulis. i. fr̄ibz minoribz h̄ sacratissimū
ordis. q̄z sapia ē luxta brī fr̄āscī regulā le
gis euāgelice p̄fectōz sectari. de q̄ sapia idē
ap̄ls ait. Sapiam loq̄mur inē p̄fectos. sa
piētia fō n̄ h̄ seculi s. z dei sapiam q̄ absco
dita ē. z quā nob̄ reuelauit p̄ sp̄m̄ sanctum
p̄ma Lo. ij. c. Ad h̄ ḡ sapie scolā. in q̄ p̄
hāc regulā euāgelicorū p̄silioz reuelā ar
chana. vocat nos p̄ p̄f z benign̄ mgr̄ fr̄ā
cisc̄. z a scola mūdi z ei⁹ falsa sapia nos re
uocat i euāgelio hodierno. Venite inquit
oēs q̄ laborat̄ z onerati estis: z ego reficiā
vos. Tollite iugū meū sup̄ vos z discite a
me q̄ mīr̄ sū z hūil̄ corde. z inueniet̄ req̄ez
aiabo v̄ris. Ac si apte dicat. Venite mūdi
amatores. venite inquit q̄ laborat̄ labore
cupiditat̄. Venite carnia zelatores. veni
te inquit q̄ onerati est̄ ex onere voluptat̄.
Venite demonū sectatores. venite inquit
z ego reficiā vos ab efurie vanitat̄. Tolle
te ḡ iugū meū sup̄ vos. Jugū. s. paupertatis
z iugū mūdi bladiet̄. Jugū castitat̄ z iu
gū carnis pruriēt̄. Jugū hūilitat̄ z iugū
demonis fallēt̄. S. z vos q̄ h̄ facere nesci
tis. aut nescire dissimulat̄. audite hūc do
ctoꝝ q̄ dīcat. audite hūc mgr̄m q̄ dī doce
at. Discite inquit a me q̄z mi. sū z bu. cor. Ho
lite ḡ tardare. q̄z ecce magist̄z pat̄i ad do
cēdū. discite inquit a me. Nolite timere. q̄z ec
ce mgr̄m p̄iū ad corrigēdū. Dīc̄ sū. Holi
te aliū q̄rere q̄z ecce mgr̄m aptū ad instrūē
dū. hūil̄ corde. Audite itaq̄z hūc mgr̄m se
nesz puuli. audite oēs z singl̄i. audite inq̄z
eū docētē. n̄ mōi diuitias p̄gregare. vt cau
sidici. nō carnis delicias obfuarē sic medi
ci. nō demonū insidias p̄pare vt malefici.
S. z audite eū p̄ euāgelicā regulā ihu xp̄i.
hoꝝ oīum docētē fallacias sup̄pare. cui⁹ re
gule doctrinā breui p̄phēdit f̄mōe dicēns
Discite a me q̄z mīns sū z hūilis corde. O
iū tōn⁹ theoricē sapie breuis sūma. O ro
n⁹ practice scie v̄til̄ regl̄a. p̄ quā aduersan
tū belloꝝ mala vitant̄. z quiete pac̄s reme
dia possident̄. Un̄ sequit̄. Et inueniet̄ req̄
em aiabo v̄ris. requiē. s. p̄e pac̄s. Ad quā q̄
rendā p̄ h̄ regule obfuantia tāq̄z p̄ rectissī
mā pac̄s viā. mgr̄ iste tenēs euāgelice scole

cathedrā incitat p̄gros. excitat somnolē
tos. reuocat denios. vocat deniq̄ genera
liter singlos. z singularit̄ ecclesiasticos v̄ros
dicēs. Quicūq̄z hāc regulā secuti fuerint
pax sup̄ illos. Et h̄ de scōo articulo

Quāru ad tertiu articulu sciendū est. q̄
viri ecclesiastici hāc euāgelicā regulam ihu
xp̄i iā diu mīme secuti fuerūt. s. ab ei⁹ obf
uātia plurimū oberrāt. iō diuersa p̄secu
tionū mala xp̄iane paci s̄ria his t̄pibz par
tur eccia. Ad cui⁹ declaratoꝝ p̄siderādum
nob̄ est q̄ seprē legūt p̄secutoēs eccie. Qua
rū tres vt opinoꝝ p̄cellerūt. z tres i. prime
futura sūt. s. q̄rta ē z media p̄ch dolor que
nūc rīget. Un̄ has p̄secutoēs beat⁹ euāge
lista ioh̄es p̄pheticē se vidisse p̄hibet dicēs.
Et vidi seprē anglos stātes i p̄spectu dei z
date sūt ill̄ seprē tube. z parauerūt se vt tu
ba canerēt. Apoc. viij. c. Seprē siq̄dē agl̄i
seprē sūt ordies doctoꝝ. Seprē fō tube se
prē sūt p̄dicatoēs coꝝ. q̄b̄ clamaturi sunt
in p̄secutoēs seprē tēpōz incipietū a p̄di
catoē xp̄i. z desinētū in p̄sumatione seculi
Nā vt ibidē sequit̄. In dieb̄ voēs septimē
angeli t̄ps ap̄l̄ non erit. s. cū tuba canere
cepit p̄sumabit̄ mysteriū dei Apocali. ix.

De his itaq̄z seprē tubis. h̄ ē de p̄missia
seprē t̄pibz z p̄secutoibz ip̄is correspōdenti
bus. l̄ salte de aliq̄b̄ eaz̄ pauca infer̄ di
cere p̄posui. P̄ia ḡ tuba cecinerūt t̄ps et
ei⁹ ap̄l̄i p̄secutoꝝ iudeoꝝ. Scōa at̄ tuba
cecine est̄ martyres icliti p̄secutoꝝ paga
noꝝ. Tertia fō tuba cecine est̄ p̄fessores sci
p̄secutoꝝ hereticoꝝ. P̄ia nāq̄z tuba cō
uertit iudeos. Scōa tuba cōuertit paga
nos. Tertia tuba p̄uertit hereticos. Xps
ei⁹ z ei⁹ discipuli p̄ p̄dicauerūt iudeis. postea
paganis. iuxta illō. Uob̄ optebat̄ p̄mū p̄
dicari f̄bū dī. s. q̄z repulisti illō ecce uer
timur ad gētes. Act. xij. Demū fō p̄dica
uerūt hereticos. q̄z t̄pe p̄stātini cū plena par
reddita fuisset eccl̄iys. p̄ p̄dicatoēs ap̄loꝝ z
martyꝝ. Tertia tuba. i. p̄dicato p̄fessōꝝ ce
cinit. n̄ sic dūc p̄ores d̄ p̄fidia iudeoꝝ z ido
latria paganōꝝ. s. d̄ fide falsa z p̄inacia he
reticoꝝ. Nec itaq̄z tria t̄pa a p̄dicatoē xp̄i
sūpserūt exordiu. z durauit p̄mū t̄ps vsq̄z
ad euersionē hierl̄m q̄ sc̄tā fuit p̄ t̄pū z ve
spasianū. Secūdū at̄ vsq̄z ad p̄stātinum
Tertiū fō f̄m p̄phiaz bre hildegardis vs
q̄z ad annū dominice incarnationis. D. c.
Tūc em̄ sic ip̄a dīc ap̄loꝝ doctrina z ardē

De sancto francisco

infectia. quā xpianis et spūalibz pstituerat
de. tardare et i hesitatorz pti cepit. Hā li-
cet tribz poribz pibz mltas psecutores passa
fuerit ecclia a iudeis paganis et hereticis. tū
pacē habuit cū vicis. qz euāgelicā xpi re-
gulā seqns et p viā pfilioz euāgelicoz. id ē
paupertas. castitas. et humilitas incedēs. sp
ad excelsa scitatis ascendit p arma pti. bel-
la cupiditatis voluptatis et vanitatis pstravit
sz postqz a psecutoribz iudeoz paganoz et he-
reticoz pacē vbiqz hūit ecclia. ecce in pace
facta ē amaritudo et amarissima. qz p bel-
la vicioz facta ē psecutio pti seuissima.
Verbi grā. Contra paupertatē surrexit cupi-
ditas. et castitatē obtinuit voluptas. et hu-
militatē inuinit vanitas. Et vt plā breuit
cōphendā oīm euāgelicoz pfilioz pteuz
ecclesiācoz mistroz oppōit iniquitas. Nam
adeo qdē oīm vicioz pti i vix ecclia scit
pcessisse videt. vt vix synagoga iudeozum
ant secta aliā paganoz et hereticoz ab euā-
gelica xpi reglā tū vnqz i moribz et hēras-
se credat. qz hodie malignatū ecclia cle-
ricoz. Propt̄ hec g mala sic dīc hyldegar-
dis. et put iā pch dolor cor poris cernimus
oculz in h qrtio muliebz et infami tpe omia
ecclesiastica instituta siue spūalia siue secula-
ria i dēterio descēderūt. et qbusdā tenebris
iniusticie obtenebrata sunt. Et h est qd in
apocalipsi bti Johis dī. Et qre angelus tu-
ba cecinit et p cūssa est tertia ps sol. et tertia ps
lune. et tertia ps stellarū. ita vt obscuraret
tertia ps eaz et dīci nō luceret ps tertia et no-
cti silr. Apoc. viij. c. In firmamento siqdez
eccie scē de duo lumina mag. sacerdotiū
scz et regnū. sacerdotiū vt pisset dīci. i. spū-
alibz. regnū qd vt pisset nocti. i. secularibz
Sz cū qre angelus canere cepissz. Hoc est.
Tū illa pōra felicia tpa ptiāssent. et h qre
tū muliebre ac infeliciū tps aduenissz
p cūssa ē iusto dei iudicio tertia ps sol. i. pla-
ti et pastores spūales. et tertia ps lune. i. ppo-
siti et rectores seclares. et tertia ps stellarū. i.
clerici et spirituales inferiores. ita vt obscu-
raret tertia ps eaz. Hā si psideat qles ali-
qñ fuerūt pōtīces et spūales plati. quales
pncipes et seclares ppositi. qles etiā sacer-
dotes et inferiores clerici. et si inspiciam q
les hodie sunt isti q eis solo noie successerūt.
tūc i pitate dicere poterim qd obscurati et
obtenebrati sūt. ita vt dīci nō luceāt et no-
cti nō splēdeāt Sz audiam qlo qd in eo

de caplo sbleqz. Et vidi idē et audī vocē
vni a qle volāt p mediū celi dicēis voce
mag. ve. ve. ve. habitātibz i terra. De ceteris
vocibz triū āgeloz q erāt tuba canturi. in-
uestigem itaqz qd velit beat euāgelista io-
hānes p h kba notari. Hū qd g aliqz scōz
in h qrtio tēpe floruit. q a qle merito valeat
cōpari. Qui etiā tria ve triū āgeloz q can-
turi sūt. i. tres plagas seu psecutores triū fu-
turoz tēporū. s. qnti serti et septimi p dixerit
Quāuis ei h qrtū tps miser sit et vile. tam
aliqz scōz inuenim et eo floruisse. Verbi g
tia. Floruit i frācia sancti bernardus clare-
uallensis. Floruit i anglia sancti thomas cā-
tuariensis. Floruit i almania scētā hyldegar-
dis q d futurū tēpū mltā i suis libris legif
pphetasse. Floruit i calabria iohāim ab-
bas venerabilis. q etiā spūalibz et babuil-
se. Floruit qz i hispania beat frāsciscus. q qñ due oliue
fructifere duos fecit dissimos ordies p dī-
citur. Sz cū vni p dīxisset cernit. de qbus
memorat abbas iohāim i expositōe Die-
remie p dīxisse credit. q sic olim p moysen et
iosue dñs chananeos israelis subiecit. et per
paulū et barnabā idolatras stravit. sic etiā
p hos duos ordies i ill psignatos credu-
las gētes puertere disposuit. Hi sūt g ro-
sel flores qz i h hiemali ac tenebroso tpe re-
perio ptiū radīz splēdisse Sz in h of
nullū inuenio q tā p pte a qle ppari valeat
cū iste beatissim xpi cōfessor frāsciscus. de q
nob ē fmo. Hā sic beat euāgelista iohes p
a qdā figurat. qz euāgelistū d diuinitate et bī f
limi volādo edidit. sic iste pueniēt a qle cō-
parat. qz euāgelice regle pfectōz p ceteris
sui tēpis arti obfauit. et sic iohes i path-
mos insula relegat apocalipsim. i. diuinas
reuelatōes et pphēas vīsiōes descripsit. sic
iste dīna pteplatōe rapē vidit vñ ex sera-
phim crucifixi gestārē effigē. et i corpe suo
vulnēz xpi effigiatē insignia. In q qdē vi-
siōe mira ptiū et a retroacti secul iaudita
mlta secreta celestia ei inspiratō reuelauit. h
est g a qdā sublimi et admirabili vīta a terre-
nis suspēsa. q p mediū celū. i. p eccliam vo-
litās. xpi paupertatē castitatē et hūilitatē fm
euāgelicā regulā sublimi p dīcauit. et h ele-
ri cupiditatē voluptatē et vanitatē euāgeli-
ce regle tria. triplex vt habitatoribz terre.
id est. trinā psecutorz triū futuroz tēporū
p pphetie spūm altius intonando p dīxit.

Sermo

Nā sic in e^o veteri legēda narra^t. oīsa fu-
it ei a deo futura psecutio. z p^oin q̄ turbatō
ecclē p^o trāsgressiōe euāgelice regule. A
cū p^o psecutiōis plaga i morte sua illos libe-
rādos eē p^omisit q̄ hāc regulā secuti fuerit.
z cā voluerint pure z iūolabiliter obfuarē.
P^o p^o qd ad lram potat asserere q̄ba a p^on-
cipio p^oposita. z p^o ea p̄ futura maki suos cō-
fortare discipulos. dī. Quicūq; hāc regulā
zē. Nūc p^o reuerēdi p^ores z i xpo frēs cā-
rissimi. licet iuxta sūiam xpi sit nost^o nos
se tpa v^ol momēta q̄ p^o posuit in sua p^orate.
Act. i. P^o p^o qd de tribu nouissimis t^oib^o
z d^o triplici v^ol. de tribu piculof psecutiōib^o
eis cōrespōdētib^o. p^oicularit^o diffinire nō
debem^o. cū d^o eis solū generalit^o dicat apls.
q̄ i nouissimis dieb^o instabūt tpa piculo-
sa. zē. iij. z bīm. iij. c. tū ex scriptur^o sanct^o et
dict^o spheret^o. ac etiā ex his mal^o q̄ expimen-
talit^o videm^o. z v^ol sūl^o puenire speram^o ex
turbatōe p^ont^o scilicet. p^omū v^ol est psecu-
tiōe iminētis tēpis pueniētē p^oieturāre
possum^o. Nā sūm p^ophiam b^ore hyldegardis
in fine ill^o mulieb^ois t^ois. qd sup quartuz
esse meminin^o. q̄uissimi scilicet z p^ofusionis
laque^o sup oēm clez z ordinē ecclesiasticum
exēdēt. durabit^o illd^o sordidū tps vsq; ad
mag^onū scisma. q̄ epi z clerici a suis locis z
ciuitatib^o expellēt. Et q̄ sāt^o itelligi dāt q̄ il-
lud q̄ntū tps cui p^omū v^ol cōrespōdēt. v^ol iā
incep^otū ē. v^ol de p^oin q̄ inchoādū iminet. de
q̄ tpe sanct^o p^ophāuit petr^o apls. d. Tps ē v^ol
incipiat iudiciū d^o domo dī. i. p^oe. iij. Hoc
est q̄ p^omū v^ol. i. p^oma psecutio triuz nouissi-
moz tēpor^o q̄ occasiōe p^ont^o scilicet. exēcē-
da est p̄ clez. de q̄ itelligēdū videt illd^o qd
p^odit d^ons p^ophaz. Ue gēti peccatrici po-
pulo q̄ni iniquitate. semini neqm. filijs scele-
ratis. z reliq̄ que legūt. Isa. i. c. In q̄ p^ob^oia
eria nob^o p ordinē oīdūnt diligētē notan-
da. P^omo qdē qualiter ecclē p^o p^octā varia
sit culpabiliter accusanda. Scdo p^oo qualiter
īpā p p^ons nephādū scisma sit crudelit^o affli-
gēda. Tercio z v^olmo q̄lit postea dei san-
te g^ora sit salubrit^o solāda. P^omo g^o tāgi-
tur viroz ecclēsticor^o accusatio. qz d^o de-
reliquērūt d^onm: blasphemauerūt sanctuz
israel. alienati sūt retrosum. zē. Nūqd em
īpī dereliquerūt d^onm. spērēdo xpi paup-
tatē. z sectādo mūdi cupiditatē. z questuo-
sam auariciā. Que p^o est dei p^ore^o cū ipsa
sit idolor^o seruū. v^ol ait apls ad Col. iij.

ca. Nūqd etiā blasphemauerūt sanctum
israel. polluedo xpi castitatē z querēdo car-
nis voluptatē z luxuriosam immūdiciam
dicētes cū luxuriosis. Fruamur bonis q̄
sunt z nō p^otrāscāt nos flos t^ois zē. Sapie-
ij. ca. Nūqd p^oterea z īpī alienati sunt re-
trosum. relinquēdo xpi humilitatē. et se-
quēdo demonis vanitatē z p^oposām sup-
biam. P^opter qd p^opheta clamat ad d^onm
Leua man^o tuas in superbias eoz. zē. ps.
lxxij. Sane experientia docētē viri ecclē-
siastici z specialiter pseudo pastores z pla-
ti in omnib^o his peccauerūt z alia pla fla-
gicia perpetrarūt. Et ideo secūdo subiūgi-
tur eoz afflictio. qz dicit. Terra vestra de-
serta. ciuitates vestre succēse igni. regionē
vestrā corā vobis alieni deuorāt. z desola-
bitur sicut in vastitate hostili. z derelinq-
tur sūlia syon vt vmbraclū in vinea et si-
cut turgurū in cucumerario. sicut ciuitas
que vastat. zē. Ad litterā plane v^ol esse vi-
detur q̄ terre. ciuitates. z regiones ecclēsie
subdite p^opter p^ons scisma ab alienis. hoc
est a secularib^o hostiliter vastabunt^o. z sicut
vmbraclū vinee vel turgurū orti post ra-
cemoz z fructū collectionē sine habit^o to-
re d^omittit. sic filia syon. i. ecclēsia post q̄su-
erit quasi ciuitas que vastat. suis t^oalib^o
diuitijs spoliata. a mercenarijs z pseudo
pastorib^o lupis deuorāda inhumaniter re-
linquet^o. Sz qz parū esset si iūti soluz bo-
nis suis t^oalib^o p^ouarent. nūc etiā i p^oonis
punirent. ideo tercio zcludit. iustoz cōso-
latio. quia seq̄uit. Nec dicit d^ons exercitū
heu cōsolabor sup hostib^o meis. z vinda-
bor de inimicis meis. z p^ouertā manū meā
ad te. z excoquā ad purū scoriā tuā. z aufe-
ram omne stannū tuū. z restitūas iudices
tuos vt fuerūt pus. z p^osiliarios tuos sicut
antiquit^o. Post hec vocaberis ciuitas iū-
sti v^ol fidelis. zē. Punient ergo teste deo
pastores mali. corrigent pueri. p^ofundent
iniqui. z vt ibidē subiūgit q̄ni derelique-
runt dominū cōsument. p^ofundent em ab
idolis quib^o sacrificauerūt. id est. a princi-
pib^o secularibus. quos sepe p^o q̄ deum
honorantes quasi idola coluerūt. His ita
qz repulsis cōsolabūtur iusti. exaltabūtur
honesti. z instituentur iudices noui. per
quos ecclēsia ad antiquam euāgelice re-
gule iusticiam dei grāa reduceretur. Nū-
namq; sūm sūiam abbat^o ioachim super

De sancto francisco Sermo

hieremiā. erūt fideles i doctrina. spūales in
vita. obediētes i pssura. electi scz ad p̄dicā
dū euāgelii regni plāt adulterātio f̄bz
dei. Tales ei vt idē aut ipsaz ruina eccie ne
cesse erit p̄dicare z plāgere q̄ in future tri/
bulariōis aculeis n̄ solū inferiorē hoīes sz
etiā ipsos p̄tificēs z plātos fulgurēt et n̄
palpēt. q̄ terrena carnaliqz corda oi pla/
ga pcutiāt. z supbis ac tumidis m̄gis silē
tiū suis studiis ponāt. Huic at p̄phie mi
hi saluo meliori iudicio p̄cordare videt il
la bti iohis visio. quā sub tuba q̄nti āgelī.
id ē. sub p̄secutiōe t̄pis q̄nti i apocalipsi se
vidisse testat. Et q̄nti āgel? inq̄t tuba ceci
nit. z vidi stellā d̄ celo cecidisse i terrā. z ce
tera q̄ legūt Apoc. ix. c. Ubi cor̄spōdēt
ad p̄missa tria tāgunt. Hā p̄mo ondit q̄lit
eccia lapsa ē culpabilis. qz ipsa ē stella q̄ p̄
lucēbat i celo p̄ p̄tū excelsiā. z nūc cecidit
i terrā p̄ iniquitātē ruinā. Hā q̄ p̄us cele
stia q̄siuit. nūc terrena sapit. z sp̄ritū spūali
bus viris ac celestis sapit p̄silij. p̄ncipibus
terrenis z terrene prudēcie fraudulētis ac
q̄enit. Un̄ seq̄t. Et data est ei clauis putei
abyssi. z ascēdit fum? putei sic fum? forna
cis magne. z obscurat? ē sol z aer de fumo
putei. Data nāqz fuerat eccie clauis celestis
regni. sz p̄ abusu facta ē clauis putei abyssi
i. abyssalis p̄funditatē ois malicie vel p̄cti
que puteū iniquitātis aperuit clauis ecclesiā
ce p̄ratis absoluēdo nocētēs z inocētēs cō
dēnando. repellēdo dignos z indignos pro
mouēdo. abijciēdo p̄uctos z sapiētēs. pu
eros f̄o z ignozātes eligēdo. exaltādo ini
q̄s z sup̄bos. iustos at z hūiles dep̄mēdo.
z idē ascendit fum? putei. i. infamia p̄cti. sic
fum? fornacis magne. i. tribulariōis horren
de. q̄ ex p̄ntis scilicet abominatiōe p̄cedit.
Et q̄ fumo obscurat? ē sol. i. sublimitas p̄
tificial. z aer. i. reliq̄ dignitas spūal. adeo q̄
dē vt p̄p̄ abominatiōes p̄ctōz nulla i eis vir
tutis claritas tā sup̄sit. d̄no p̄p̄ham dicēte.
Fecit abominatiōes z repleuerūt terrā in
iquitate. Ezech. viij. Sc̄do tāgūt q̄lit eccia
puniēda ē crudelis. qz seq̄t. Et d̄ fumo pu
tei exiit locuste i terrā. z data ē eis p̄as si
cut p̄tātē h̄nt sc̄p̄iōes t̄re. Et fumo ei pu
tei. i. ex infamia p̄cti z abominabili iniquitate
cleri. exiit locuste i terrā. i. terreni hoīes
populares. s. z p̄ncipes t̄pales eccie diuini
as corrodētēs. z dabit eis p̄as sc̄p̄iōnū
terre. Hā sic dicit hiero. z grego. z docto

res sacre scripture. sc̄p̄io blād? ē in facie z
cauda pūgit. z cū pupugit venenū effun
dit. sic mlti p̄ncipes z terrenti hoīes q̄ p̄us
t̄p̄e p̄speritatē blādiebāt eccie. eā postea ve
nenosis aculeis p̄sc̄q̄nt. Un̄ eccie recte cō
sulit cū p̄p̄ham d̄. bonū ē sperare i d̄no q̄
sperare i p̄ncipibz. ps. cxvij. Tercio sub
iūgit q̄lit eccia p̄seruāda ē salubrit. q̄a d̄r.
Et p̄ceptū ē illis ne lederēt nisi t̄m hoīes
q̄ nō h̄nt signū dei i frōtibz suis. h̄ ē signū
de q̄ in ezechiele scribit. Transi p̄ mediā ci
uitatē hierl̄m. z siḡ thau sup̄ frōtes virozū
gemētū z dolētū sup̄ cūctis abominatiōibz
q̄ sūt i medio ei. Signū ei thau ē signū
dei q̄ signū fideles z duoz. sup̄ abominatiōi
bus eccie dolētēs z afflicti. ac ecclesiā pa
cis zelatores anidi. q̄ vtiqz inē fufas p̄secu
tiōes ecclesiācorū m̄stroz soli illis p̄feruari
credūt. vñ d̄ eis subdit. Dēm at sup̄ quē vi
deris thau ne occidas. Ezech. ix. c. Nec
sūt igit̄ reuerēdi p̄res z i xpo fr̄es carissimi
h̄ sunt sacre scripture testimonia q̄bz futura
p̄secutiōnū mala m̄stroz eccie hodie mlti
pliciter oberrātibz ab euāgelica reglā infal
libilit̄ cōmināt. Sz ne forte n̄ra exp̄sitiōz
scripturaz applicatio a sapiētibz mūdi teme
raria iudicet. q̄si ex meo sensu p̄cedere vi
deat. nouerit charitas v̄ra q̄ p̄missa oia q̄
circa ecciaz dicta sūt eē futura. b̄tā hylde
gardis his t̄pibz iplēda eē ap̄tissime p̄p̄ha
uit. sic p̄z ex libro suo diuioz op̄ez. ex epla
ad cōradū regē frederici p̄p̄atōz aīc̄ssozē.
Ex eplis q̄z ad coloniēses z treuerēses. ac
etiā ex p̄libz alijs ei? dicit z sc̄p̄s. q̄ allegare
dimitto gr̄a breuitatē. L̄ sc̄p̄ m̄l̄erz m̄ltū
d̄z auctas venerari. cū ei? libri i treuerēsi
p̄cilio sub eugenio p̄p̄ p̄ntē b̄rō bern̄. z ali
ozū sapiētū ceru notabili celebrato solēnit̄
fuerit approbat. Nec ḡ pauca sup̄ p̄ me
dicta r̄ate autoritatē z tā autēntice app̄batō
nis robore firmata. iō v̄c caritati p̄posui.
vt p̄ ea p̄ p̄uīsa p̄secutiōnū iacula cautiōz
reddamur. z in futura p̄turbatiōnū mala
p̄ euāgelice reglē obf̄uānā. pacē xp̄i verā si
nalit̄ p̄sequimur. h̄ p̄ gr̄az z r̄adē p̄ gl̄az. Qd
nob̄ p̄cedat q̄ i pacē eternitate sine fine vi
uit z regnat amen

Explicit sermo de b̄rō fr̄acisco sac̄i vni
uersitate parisiēsi p̄ m̄ gr̄m p̄ctz d̄ aillyaco
Anno d̄ni. M. ccc. lxxij.

Finis tractat? z s̄mones petri d̄ aillya
co Imp̄ssi argēntine anno d̄ni. M. cccc. xcc.

